ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
1
MARDI
1er NOVEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.978
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13978

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԵՐՔԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Բ.

Պատմութեան խեղաթիւրում է ըսել, թէ Ղարաբաղի Հայութիւնը ինքնակամ տրամադրութեամբ մաս կազմած է Ազրպէյճանի: Շրջանի Հայութիւնը, Զանգեզուրի, Գողթնի Հայութեան կողքին, զէնքի ուժով երկար ընդդիմացաւ Մուսաւաթական Ազրպէյճանի եւ Թուրք բանակներու նուաճողական ձգտումներուն դէմ: Մինչ Զանգեզուր ապահովեց իր միութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան հետ, Ղարաբաղ, դէպքերու աննպաստ դասաւորումով եւ, մասնաւորաբար, անգլիական նենգ քաղաքականութեան հետեւանքով, իր հարցին վերջնական լուծման համար պէտք է սպասէր Հաշտութեան Վեհաժողովի վճիռին:

1920 Դեկտեմբեր 1ին, Բաքուի Խորհուրդի հանդիսաւոր նիստին, Ազրպէյճանի Ժողկոմսովետի նախագահ Ն. Նարիմանով հրապարակաւ յայտարարեց, թէ Խորհ. Ազրպէյճան յօժարակամ կը հրաժարի Զանգեզուրէ, Նախիջեւանէ եւ Լեռնային Ղարաբաղէ: Օրջոնիկիձէ, նոյն նիստին, Նարիմանովի դեկլարացիան նկատեց ապացոյց, որ միայն Խորհ. Միութիւնը ընդունակ է լուծելու ազգամիջեան հարցերը: Եւ դեռ կան այլ պաշտօնական յայտարարութիւններ, նոյնիսկ համաձայնագիր Խորհ. Հայաստանի եւ Խորհ. Ազրպէյճանի միջեւ: Յիշենք զայն.— Լեռնային Ղարաբաղն այժմեանից կազմում է Հայաստանի Սոցիալիստական խորհրդային Հանրապետութեան անբաժան մասը»: Ստորագրուած՝ Հ.Ս.Խ.Հ. Ժողկոմների Խորհրդի նախագահ Ա. Մեասնիկեանի եւ քարտուղար Մ. Ղարաբէկեանի կողմէ: Թուականը՝ 1921 Յունիս 12: Վայրը՝ Երեւան:

Դեկլարացիաները ու համաձայնագիրները մնացին սակայն պարզ խօսքեր կամ գրութիւններ: Եւ պարզ է թէ ինչու: Բայց ձգենք, որ ասոր բացատրութիւնը տայ պատմական գիտութիւններու 'ոկտոր – փրոֆեսոր Գէորգ Ղարիբջանեան: Սերգօ Օրջոնիկիձէի ծննդեան 80ամեակին նուիրուած գրութեան մէջ, « Գրական Թերթ », 1966 Հոկտ. 28, յօդուածագիրը յիշելէ ետք Նարիմանովի եւ Օրջոնիկիձէի ծանօթ յայտարարութիւնները, կ'աւելցնէ.— «Սակայն յետագայում, 1923 թ. Յուլիսի 7ին, Ադրբեջանական ՍՍՀի կազմում ստեղծուեցին Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզը, իսկ 1924 Փետրուար 9ին՝ Նախիջեւանի ԻՍՍՀն: Այդ քայլը թելադրուած էր այն ժամանակ սովետական երկրի միջազգային եւ ներքին բարդ իրադրութեամբ եւ սովետական կառավարութեան ցանկութեամբ բարի – դրացիական յարաբերութիւններ հաստատել նոր Թուրքիայի հետ »:

Կրեմլինի քաղաքականութիւնը այս գետնի վրայ անփոփոխ մնացած է այդ օրերէն ցայսօր: Անգարա եւ Պաքու աւելի ծանր կը կշռեն քաղաքական նժարին վրայ, քան Երեւան: Հոսկէ նաեւ Մոսկուայի երաշխիքները, թէ հողային պահանջ չունի Թուրքիայէ: Եւ անտեսումը Հայաստանի այլ իրաւունքներուն:

Հայաստանի խորհրդայնացման 40ամեակին առթիւ, 1960, Խրուշչեւի Հայաստան այցելութեան կապակցութեամբ յոյսեր երեւան եկան, Լեռնային Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի Հայաստանի կցման ուղղութեամբ: Անկէ ետ սպասումը պսակուեցաւ հոգեշահ խօսքով... Հայաստան այնքան յառաջդիմած է՝ որ «մագնիսի նման իրեն է քաշում արտասահմանի Հայութիւնը»: Այսքան եւ ոչ աւելի:

Բրեժնեւ, իր կարգին, գովաբանեց Հայաստանի ժողովուրդին պատրիոտիզմի ոգիին զուգակցումը ինտերնացիոնալիզմի ոգիին հետ: Ինչպէս կը տեսնուի գովասանքները չռայլ են: Սահմանափակումները շատ: Եւ ազգային իրաւազրկումները մնայուն:

1919ին Մուսաւաթական Սուլթանով ցնորամիտներ կ'որակէր անոնք, որ կ'երազեն Ղարաբաղի միացումը մայր երկրին: 1967ին, Ազրպէյճանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղարը Ախունդով սպառնագին կը գոչէր.— Մոռցէք Հայաստանի միանալու ձեր պահանջը: Իսկ այսօր ալ հրապարակ կը դնեն « կամովին » միացած ըլլալու խեղկատակը:

Սակայն պահանջը կը մնայ անխախտ: Ժողովուրդները չեն հրաժարիր իրենց պատմական իրաւունքներէն: Մանաւանդ Հայութիւնը, որուն համար իր հայրենիքին սահմաններու ընդլայնումը կենսական արժէք կը ներկայացնէ:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան 24րդ համագումարի նախօրէին, Սիլվա Կապուտիկեան, 26 կոմիսարներու շրջանի կուսակցական մարմնին մէջ վկայակոչեց Օրջոնիկիձէի ծանօթ յայտարարութիւնը: 2.500 Ղարաբաղցիներ, իրենց կարգին, յիշեցուցին Խրուշչեւի իրենց պահանջը՝ մաս կազմել Հայաստանի:

Այսօր, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի Հայութիւնն է, որ Ս. Խանզադեանի բերնով Բրեժնեւի ուշադրութեան կը յանձնէ այն իրողութիւնը, թէ Ղարաբաղի զուտ հայկական մարզը, աւելի քան 80 տոկոս հայ բնակչութեամբ, «պէտք է գտնուի Սովետական Սոցիալիստական Հայաստանի կազմում »:

Արտասահմանի Հայութիւնն եւս տասնամեակներէ ի վեր նոյն պահանջը հրապարակ դրած է: Ուրեմն համազգային է ակնկալութիւնը: Եւ, հետեւաբար, կրկին առիթն է, որպէսզի հրապարակաւ եւ առաւել բարձրաձայն լսելի դարձնենք մեր վճիռը, — Հայապատկան հողերը պէտք է վերադարձնել Հայաստանի:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տող

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը, պարզ է, չէ «մարսած» համայնավարներու այն ակնարկը թէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը աջ թեքում կատարած է: Բոլոր պարագլուխները ամէն ելոյթի ատեն կ'անդրադառնան այս կէտին: Մօրուա, չեշտեց թէ Թաղապետական վերջին ընտրութիւնները ցոյց տուին թէ ճիշդ հակառակն է եւ թէ բազմաթիւ համայնավարներ մուտք գործեցին ընկերվարական քաղաքապետութեանց մէջ: Գալով Միթերանի, աւելի ծանրացաւ Մօրուայի ուրիշ մէկ ակնարկութեան վրայ, ըստ որուն Համայնավար կուսակցութիւնը թերեւս կը փորձէ «պատմական համաձայնագիր» մը ընել Մարտի ընտրութիւններուն, խօսական ձեւով: «Եթէ այդ է հեռանկարը Համայնավար կուսակցութեան, թող ըլլայ» կը չեշտէ Միթերան:

ԱՄԵՆԱՑՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ Փարիզէն մեկնումները աննախընթաց խճողումի մը տեղի տուին Ուրբաթ իրիկուն եւ Շաբաթ օր, տասնեակ քիլոմեթրներու վրայ եւ ժամերով կառքերը իրարու ետեւ շարուած կը սպասէին:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ գիր մը ղրկած է Պումետիէնի, ուր թէ լուրեր կ'ուզէ Փոլիսարիոյի ձեռքը անցած երկու Ֆրանսացիներուն մասին եւ թէ կը հանդարտեցնէ ինչ կը վերաբերի Ֆրանսական զինեալ միջամտութեան մը, Մաւրիտանիա: Փոլիսարիոյի ութ անդամներ արտաքսուեցան Ֆրանսայէն:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԵՄԷՆ սպաննուած երկու Ֆրանսուհիները կրնան զոհ գացած ըլլալ քաղաքական – կրօնական ոճիրի մը: Երկու երիտասարդ կիները գացած են արձակուրդի կամ փարիզեան նորաձեւութիւն ցուցադրելու թէեւ Տէյլի Մէյլ կ'ըսէ թէ մտերիմ էին նախագահին եւ իր եղբօր եւ բոլորն ալ սպաննուած են, նաեւ որովհետեւ Եմէն մոլեռանդ երկիր է եւ Գուրանը կ'արգիլէ սպիտակ կնոջ հետ յարաբերութիւն ունենալ:

ՄՈՍԿՈՒԱ կը հերքէ թէ բաւական ծանր միջադէպեր տեղի ունեցած ըլլան Լիթուանիա ֆութպոլի մրցումէ մը ետք եւ թէ հարիւրաւոր երիտասարդներ հակախորհրդային նշանախօսքեր պոռացած ըլլան:

ԹՈՒՐՔ – ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ սահմանագլուխին վրայ ծանր միջադէպեր պատահեր են երբ երկու զինեալ խումբեր փորձեր են Թուրքիա մտնել: Եօթը մեռեալ կայ:

ՏԷՄԻՐԷԼ նոր երկու նախարար նշանակեց հրաժարեալ նախարարներուն տեղը: Թուրհան Գափանլը կը դառնայ Պաշտպանութեան նախարար եւ Սեվքի Էրէք՝ Երիտասարդութեան եւ Մարզականի:

ՓԱՐԻԶԻ պատժական Ատեանը հետապնդումէ զերծ թողուց Մինիւթ եւ Նասիոն Սոսիալիսթ, որոնց դէմ դատ բացած էր Մառշէ, այն ամբաստանութեամբ թէ կեղծ եւ չինծու փաստաթուղթեր գործածած են, պնդելու համար թէ կամաւոր աշխատելու գացած է Գերմանիա եւ ոչ — ինչպէս ինք կը պնդէ — պարտադրաբար (պարտադիր աշխատանքի սպասարկութիւն՝ Էս. Թէ. Օ.): Ի վերջոյ դատարանը միջին ճամբայ մը գտաւ, որու դէմ խիստ բողոք կը բարձրացնեն Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն, Քաղաքական Բիւրօն եւ Իւմանիթէ վճիռին լուրը կը խորագրէ «Ժխաքարի վճիռն է»:

ԱՐԱՐԱՏ ՅԱՂԹԵՑ ԼՈԿՈՄՈՏԻՒԻ 1 – 0

Խորհրդային 40րդ ախոյենական մրցումներու, Հոկտ. 30ի արդիւնքներն են.—
Զէնիթ – Չերնոմորեց 4–1
Զարիա – Կրիլիասովետով 2–0
Կայրաթ – Դնեպր 0–0
Արարատ – Լոկոմոտիւ 1–0:

ԱՄԵՆԱՑՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ եւ խմբագրատունը փակ է Երեքշաբթի: Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Նոյ. 3:

Երբ ճառագայթը ճեղքում է մութը,
Առանց որեւէ դիմադրութեան,
Յետոյ շերտ առ շերտ բացում է հերթով
Բոլոր ծալքերը թանձր լռութեան,
Ինձ թւում է, թէ այդ ես եմ այդպէս
Լցուած տաքութեամբ կորած բարութեան,
Այդ ես եմ այդպէս թեթեւ ու հանգիստ
Բացում ծալքերը քնած բնութեան:

Նրա հետ մէկտեղ յայտնագործելով
Լեռներ, հովիտներ, դաշտեր ու ձորեր,
Նրա հետ մէկտեղ ժպտում եմ նրան,
Որ շողերի հետ « քելեր ու ցոլեր »,
Օծում եմ նրան երկնային ցօղով
Եւ ինձ զգում եմ լեռ ու ծովեր,
Որ մարգարիտներ լոյս աշխարհի բերեմ,
Եւ նրա քայլքին վայելող ձօներ:

Եւ երկիրն ամբողջ ժպիտներ ու լաց
Նրա հետ մէկտեղ յայտնագործելով,
Զորացնում եմ ես աչքերը բաց
Նրա ջերմութեամբ եւ նրա ձեռով:
Նրա ետեւից վազում եմ խելառ
Եւ խոտերի մէջ գլորում թեթեւ,
Փնտռում եմ սիրոյ ստուերը փափուկ,
Յետոյ ննջում եմ ստուերի ետեւ:

Եւ ամբողջ մի օր լոյս թափառելով,
Անթիւ ձայներ եմ լոյս աշխարհ հանում,
Ձայներ, որոնք լոյս տանջուել են անվերջ
Գիշերուայ մթին ապաշխարանում:
Գուրգուրում նրանց, շոյում եմ տաքուկ,
Նրանց հաւատը լոյս նորոգելով,
Ապրում եմ մի ողջ յաւիտենութիւն,
Յաւիտենութեան հիմնը ոգելով:

Եւ ծերանում եմ յոգնած, վաստակած,
Ճառագայթի հետ ծերանում եմ ես,
Եւ պատրաստւում եմ նրա հետ շիկնած
« Բարի գիշեր » շշնջալու ձեզ:
Սակայն երբ նորից փչում է քամին,
Եւ կծկւում է աշխարհը ցրիւ,
Ուզում եմ վազել նրա ետեւից՝
Քանի դեռ մութն ինձ չի ծածկել լրիւ:

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ–ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ծաղկաձորի մէջ սկսած են աշխատանքները խորհրդային – ամերիկեան համագումարի, որ նուիրուած է շրջապատի պահպանութեան: Բացումը ըրած է Խորհ. Միութեան ջուրի եւ օդերեւութաբանական սպասարկութեան պետ Ե. Իզրայէլ, գիտել տալով որ համագումարը մեծ նշանակութիւն ունի ոչ միայն գիտական առումով, այլեւ այդ մարզէն ներս երկու երկիրներու սերտ գործակցութեան տեսակէտէն: Հայաստանի փոխվարչապետի տեղակալ Հ. Հայրապետեան կառավարութեան անունով ողջունած է համագումարին մասնակցողները, նշելով նոյն ատեն որ շրջապատի պահպանութեան ուղղութեամբ որոշ աշխատանքներ կը տարուին նաեւ Հայաստանի մէջ, ուր շրջապատի պահպանութեան եւ բնական հարստութիւններու օգտագործման նպատակով աւելի քան 600 միլիոն ռուբլի յատկացուած է: Ամերիկեան պատուիրակութեան ղեկավարը Տոքթ. Սիտնէյ Կալըր շնորհակալութիւն յայտնած է Հայաստանի մէջ ցոյց տրուած ընդունելութեան համար:

ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

— 300ԱՄԵԱԿ ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ —

Ա.

Մշուշը քօղարկած է Վենետիկն ու իր աշնանային արեւը: Բարակէն կը փորձէ քանիցս լուսաւոր ճամբայ մը գտնել բայց, յուսահատ, կրկին կը բարձրանայ: Եթէ ճեղք մը չգտնէ, ուրիշ տեղ պիտի տանի սա ճամբորդները, որոնք եկած աւանդական մեղրալուսնի, ուրիշներ նոր քաղաք մը վայելելու, շատեր պարզապէս իրենց սիրած Վենետիկը վերագտնելու, Հոկտեմբերեան գեղեցկութեան մը մէջ, որ ոչինչ ունի յեղափոխական: Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ կայ անխուսափելի Հայը, որ թուրիզմ չըներ այլ անգամ մը եւս ազգային ապրում մը կը հետապնդէ, մէկ ցամաքէն միւսը: Եւ սփիւռքեան տարածութեան մէջ, ո՞ւր պիտի գտնէ աւելի հարազատ ապրում, եթէ ոչ երթալով դէպի աղբիւրը լոյսին՝ այն լոյսին, զոր Մխիթար վառեց դարեր առաջ, Ադրիականի կղզեակի մը վրայ:

Օդաչուն գտաւ յանկարծ ճեղք մը ու պատռելով մշուշները, իջաւ Մարքօ-Փոլօ օդակայանը:

Եւ ահա, կրկին, եզակի Վենետիկը, աշնան գոյներով: Աւելի միպական քան որեւէ ատեն. բայց խօսելու համար իր մասին, կը պակսի մեծարենցեան հոգին, վարուժանեան լեզուն ու սեղմուած լրագրական արձակին մէջ, չեմ կրնար երգել՝ երգը յաւիտենականութեան:

Երանի կուտամ Ռեժիանիի, որուն համար Վենետիկը Իտալիա չէ այլ հոն՝ ուր երջանիկ ես, մինչ ես Վենետիկ եմ, առանց երջանիկ իսկ ըլլալու: Աւելի մօտ կը զգամ Ազնաւուրի, որուն համար՝ որքա՜ն տխուր է Վենետիկը երբ այլեւս չեն սիրեր: Տարիները անցեր են: Երեսուն արագ տարիներ, որոնք զիս կը բաժնեն իմ առաջին այցելութենէս, նոյն օրերուն: Կեանքը լեցուեր է յիշատակներով, այսինքն դարձեր է անցեալ, շատ շուտ, անճարպարանքով: Սէրերը հեռացեր են, երբեմն մարեր, երբեմն մինչեւ իսկ թաղուեր մնացեր է քաղաք մը, մնացեր է հրապարակ մը, փոխուեր են Սան-Մարքոյի նուագածուները, բայց գրեթէ չեն փոխուեր եղանակները: Ու կը ծնի, պահ մը, պատրանք մը թէ՝ ժամանակը հոս կանգ առած է:

×

Բայց ոչ: Ժամանակը կանգ չէ առած ու երբ քիչ ետք կրկին վանք երթամ, գիտեմ թէ պիտի չտեսնեմ Աբբահայր Ուլուհանեանը, ոչ ալ Հայր Մեսրոպը, ոչ ալ Հայր Քերովբէն, ոչ ալ Հայր Եղիան, ոչ ալ, ոչ ալ...: Բայց միշտ կա՛յ վանքը, վերանորոգուած ու Մխիթարեան աշխատաջան հայրերը, որ եռուզեռի մէջ, կը պատրաստեն Մխիթարի 300ամեակի հանդիսութիւնները: Տպարանին պատասխանատուն՝ Հայր Կոմիտաս, դադար չունի, կը ստուգէ թէ բոլոր հրատարակութիւնները պատրա՞ստ են՝ գրքոյկներ, յայտագրեր, թարգմանութիւններ, նկարներ: Քիչ ետք պիտի հասնի Վիէննայի Միաբանութեան Աբբահայրը ու Հ. Պօղոս, Ս. Ղազարի Աբբահայրը, կը պատրաստուի երթալ դիմաւորելու: Մինչ քիչ մը անդին կը քաշուինք ութսունամեայ մեր երիտասարդ Հայր Վահանին հետ, որ վրդովումով կը յայտնէ թէ նոյն օրը ստացած է «Յառաջ»ի Հոկտ. 18ի եւ... Յուլիս 6ի թիւերը: Ճիշդ է որ երբ իտալական թղթատարն ալ իր «օժանդակութիւնը» բերէ Ֆրանսականին, ցրուումի անկանոնութիւնը կը կոտրէ բոլոր մրցանիշները:

×

Մութը կը սկսի իջնել: Որքա՜ն անոյշ է Ս. Ղազարի վերջալոյսը ու կը պատրաստուիմ մեկնելու, երբ յանկարծ կը հասնի մօթօսքաֆօն, որ կը բերէ երկու աբբահայրերը: Պահը եզակի է ու կ'որոշեմ քիչ մըն ալ մնալ ու տեսնել ժամանումը:

Քարափը խմբուած են բոլոր հայրերը ու Ընծայարանի աշակերտները, իրիկնամուտի սա լռութեան մէջ զանգակները կը սկսին ղօղանջել ու Ս. Ղազար ոտք կը դնէ Հ. Գրիգորիս Մանեան, Աբբահայր Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան: Բարձրահասակ, նիհարակազմ, Հ. Գրիգորիս, Հ. Պօղոսի հետ կը յառաջանայ դէպի եկեղեցին, ուր բոլորս, պահ մը կ'ամփոփուինք: Կարճ աղօթքէ մը ետք, երկու աբբահայրերը կը բարձրանան խորան ու կողք-կողքի կը կենան Մխիթարի շիրիմին առջեւ:

Պահը պատմական է, բայց այս բառն ալ այնքա՜ն մաշեցաւ հայ մամուլի սիւնակներուն մէջ, փողոցի մը մկրտութեան առթիւ, յուշարձանի մը հիմնարկէքին, մշակոյթի տան մը բացման, եկեղեցւոյ մը շինութեան, որ կը վարանիմ այլեւս զայն գործածելէ երբ իսկապէս պատմական բան մը կը պատահի: Կը դիտեմ Մխիթարի երկու յաջորդները, իրենք ալ յուզուած. ու գիտակից: Կը մտաբերեմ թերեւս Պօղոս Զ.ի նամակէն սա քանի մը տողերը. « Մաղթանքը զոր կ'ուզենք յայտնել այս ուրախ առիթով՝ այն է որ տեսնենք Մխիթարեան վաստակաւոր Միաբանութեան զոյգ ճիւղերը միշտ աւելի միացած, մինչեւ դառնան զերդ միակ գործօն ընտանիք մը »:

Որքա՜ն տպաւորիչ է սա լռութիւնը, այս հրաշալի եկեղեցիին մէջ, ուր շուրջս բոլոր՝ հայ վանականներ կ'աղօթեն:

×

Իրիկունը իջեր է բոլորովին, Ադրիականի ջուրերը սեւցեր են: Ուրբաթ Հոկտ. 21, ժամը 6ը անցեր է արդէն, հարկ է մեկնիլ: Ու այս յապաղած ժամուն վանքին նաւակն է, որ մեզ կը տանի Լիտօ: Քանի կը հեռանամ Հայոց կղզիէն, քանի կը փոքրանայ աչքիս, ան աւելի կը մեծնայ սրտիս մէջ, կղզի՝ յոյսի ու լոյսի:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՉԱՐԵՆՑԻ 80ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 80ամեակին նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւնը, նախաձեռնութեամբ՝ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան եւ մասնակցութեամբ՝ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան եւ Խաժեան Սանուց Միութեան, տեղի ունեցաւ Կիրակի, Հոկտ. 23, ժամը 17ին, Փարիզի Կիմէ թանգարանի սրահին մէջ:

Հանդիսութեան նախագահը՝ Ռուբէն Մելիք, իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց. — « Կ'ուզեմ ընդգծել, թէ ուրախ եմ որ հայ ժողովուրդի միասնականութիւնը այսօր տեղի կ'ունենայ հայ բանաստեղծի մը անուան շուրջ: Հայ ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան մէջ գոյութիւն ունեցած են մեծ զոհեր, ինչպէս Փոլ Էլուար կ'ըսէ՝ անոնցմէ առաջինները եղած են բանաստեղծներ, որոնք բարձրաձայն ըսած են այն ինչ որ մտածած, շշնջած է իրենց ժողովուրդը: Եղիշէ Չարենց անոնցմէ է եւ ամէնէն մեծերէն մէկը: Այնքան մեծ, այնքան Հայ, այնքան տիեզերական՝ որ բոլշեւիկ Եղիշէ Չարենց, այսօր, իր անուան եւ գործին շուրջ կը համախմբէ ամբողջ հայ ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ Խորհ. Միութեան բոլոր ժողովուրդները »:

Այնուհետեւ, բեմ հրաւիրուեցան Կարիկ Պասմաճեան եւ Ժագ Կօշըրօն, օրուան բանախօսները, արտայայտուելու համար Եղիշէ Չարենցի մասին:

Կարիկ Պասմաճեան խօսելով Չարենցի գրականութեան մասին՝ ըսաւ. « Եղիշէ Չարենց իր մէջ կ'ամփոփէ ամբողջ ժամանակաշրջանի մը գեղարուեստական պատմութիւնը: Ընդամէնը 40 տարի ապրեցաւ ան եւ մեռաւ 40 տարիներ առաջ: Խորհրդահայ բանաստեղծութեան առաջին մեծ բանաստեղծին անունը այսօր հոմանիշ է այս բանաստեղծութեան:

Քսան տ ա ր ե կ ա ն ի ն արդէն դասական էր: Կարելի է ըսել որ ամէնէն շատ կարդացուած բանաստեղծն է ան հիմա եւ իր ապրած տարիներուն: Մերթ յեղափոխութեան չկերպարանուած երգիչն է ան, մերթ կը դառնայ սարսափազդու եւ մերթ կը դառնայ ամէնէն քնքոյշ բանաստեղծը: Եղիշէ Չարենց արիւնով կապուած է իր ժամանակին, անոր վերելքներուն ու տագնապներուն, խանդավառութիւններուն եւ յուսահատութեան: Անոր պրկուած երակները այնքան խորունկ, ուժգին դարձան ժամանակին, որ անցեալէն եկող աւանդութիւններուն զօրութիւնն ու լուսապսակ ապագան միասին ու միաժամանակ ներկայ կը դառնան իր քերթուածներուն մէջ: Հայոց Աստուածը հայ բանաստեղծութեան լաւագոյնը ժառանգած է Եղիշէ Չարենցի, սակայն ինչպէս ուրիշ շատ այլ բանաստեղծներու, անոր ժառանգած է նաեւ ողբերգական օրեր եւ ողբերգական վախճան »:

Ժագ Կօշըրօն որ Ֆրանսերէն թարգմանած է Չարենցէն գործեր, ձեռնհասօրէն խօսեցաւ հայ բանաստեղծի քերթողական արուեստի եւ անոր գործերու արժէքին մասին, բաղդատելով զինք Մայաքովսկիի հետ: Ֆրանսացի բանաստեղծը մանաւանդ գիտական մօտեցումով վերլուծեց Չարենցի քառեակները, անոնց մէջէն ցոյց տուաւ բանաստեղծին աշխարհահայեացքը եւ գծեց պատկերը՝ համամարդկային առումով, մտածող, փիլիսոփայ Չարենցի: Ժագ Կօշըրօն իր խօսքը վերջացուց առաջարկելով որ Չարենցի քերթուածներէն հատընտիր մը լոյս ընծայուի Ֆրանսերէն, որպէսզի աւելի լաւ ճանչցուի Ֆրանսացի հանրութեան կողմէ:

Հ. Խըտըշեան — Լա Շաւանը արտասանեց Չարենցի «Մօրս համար գազել», իսկ Մ. Էքիզեան — Քարփանթիէ՝ «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» քերթուածները:

Կարճ դադարէ մը ետք, բեմ հրաւիրուեցան՝ Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Կոնստանդին Սիմոնով, Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեան եւ բանաստեղծ Ռազմիկ Դաւոյեան: Անդրադառնալով Չարենցի բանաստեղծութեան, Ռազմիկ Դաւոյեան նշեց. «Իւրաքանչիւր գրող կամ բանաստեղծ ունի գլուխ գործոց մը, սակայն Չարենցի գլուխ գործոցները շատ են՝ «Դանթէական առասպել», «Պատմութեան քառուղիներով», «Ես իմ անոյշ Հայաստանի», «Դէպի լեռը Մասիս», եւայլն, որոնց մէջէն կը փայլի կերպարը սքանչելի աշխարհի՝ Հայաստանի, որուն մէջ կը տեսնենք Եղիշէ Չարենցը, իր մեծ հասակով, հակառակ իր կեանքի կարճ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Յանկարծ արագ եւ կոպիտ շարժումով մը, դէմքս ծածկուեցաւ դիմակով մը եւ գլխուս վերեւ կեցող բժիշկը գոչեց. «Բերանիդ բացէք եւ ուժով շնչեցէք...»:

Անակնկալի եկած, գրեթէ շնչահեղձ, խեղդուելու դատապարտուող զոհի մը մտայնութեամբ, գլուխս վեր բարձրացուցի, դիմակը վար նետեցի, թեւերս ուժգին թափով մը հիւանդապահուհիներուն ձեռքէն ազատելով, մէկ ոստումով վար ցատքեցի եւ մինչեւ սրահին դուռը, խենթի նման վազեցի, կեանքս ազատելու մտադրութեամբ պոռալով. «Չեմ ուզեր, պիտի խեղդուիմ. այդ ի՞նչ սարսափելի բան է. չեմ ուզեր, պիտի խեղդուիմ...»:

Բուժական թմրեցուցիչ ալ կլլած էի...

Անակնկալի եկած, հիւանդապահուհիները ետեւէս վազեցին ու զիս ուժով բռնեցին: Ընկերուհիս՝ Ծաղիկ, զիս գրկելով «խենթեցա՞ր ի՛նչ եղար ամօթ է, ջանիկս. ետ դարձիր»: «Չեմ ուզեր, այդ սարսափելի դիմակը չեմ ուզեր» կը պոռայի լալագին:

Համոզելով, քաշելով — քաշքշելով զիս ետ դարձուցին ու կրկին տարին վիրաբուժական սեղանին վրայ պառկեցուցին: Տոքթ. Եաղուպեան ըսաւ.— «Ծուռ Մշեցի է, ուժեղ է, ոտքերը կաշիով կապեցէք եւ թմրեցուցիչը կամաց – կամաց տուէք»: Ես, ամչնալով ըրածէս, խնդրեցի գլխուս վերեւ կեցող բժիշկին որ դիմակը շատ չսեղմէ երեսիս եւ ժամանակ տայ ինծի շնչելու. «Բերանդ բաց որ շուտ մարիս», պատասխանեց բժիշկը: Բայց անկարելի էր բերանս բանալ... ակռաներս իրարու փակած, բերանս սեղմած, կ'աշխատէի քթէս շնչել թմրեցուցիչը:

Վերջ ի վերջոյ աչքերս կապեցին, դուրսէն հիւանդապահներ օգնութեան կանչեցին, երկու թեւերէս ամուր բռնեցին, պատառաքաղ մըն ալ բերին եւ բռնի բերանս բացին, որպէսզի առատ շնչեմ ու շուտով ուշաթափիմ...:

Ահա, այսպիսի կատակերգութեամբ, կոյր աղիքի վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած եմ Պոլսոյ Նշան Թաշի Կարմիր Խաչի հիւանդանոցին մէջ:

Կեանքիս այս դրուագը գրեցի, սիրելի ընկերուհիի մը, տարաբախտ Ծաղիկ Բալթայեանի յիշատակը վառ պահելու համար:

Յետագային, երբ նոր հասած էի Փարիզ, Պոլսէն գրեցին ինծի թէ Ծաղիկ Բալթայեան զոհ գացած էր սիրային արկածի մը...: Խելագարած եւ մեռած, Պոլսոյ հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ:

×

Պոլսոյ, Բերայի չիտակ ճամբուն վրայ, Էսաեան դպրոցին մօտիկ, փոքրիկ կրպակի մը մէջ կ'ապրէր սպիտակ փաթթոցաւոր հոճա մը: Թո՞ւրք թէ Արաբ էր չեմ գիտեր, միայն գիտեմ որ թուխ, պզտիկ մօրուքով երիտասարդ, համակրելի անձ մըն էր, որ ձեռքի գիծերը կը նայէր, Թուրքերէն կը խօսէր, սակայն, երբեմն՝ Ֆրանսերէն բառեր ալ կը գործածէր. միտքս մնացած է միայն «աճէլէյ – ուլթէ»ն:

Էսաեան դպրոցի աշակերտուհիներէն ոմանք, իր լաւ յաճախորդներն էին...: Դպրոցէն արձակուելէ վերջ, մեր պայուսակները շալկած, խմբովին իրեն կ'երթայինք. չէինք փախեր իրմէ. վստահութիւն կը ներշնչէր: Գրոշ – բրոշ մէկը կ'երեւար. դէմին վրայ շարած էր քանի մը գիրքեր, իսկ պատէն ալ կախած էր, երկար մօրուքով, պատկառելի Թոլստոյին նկարը, որուն երկրպագուն էր... եւ յաճախ, անոր պատգամները մեզի կը քարոզէր Թուրքերէն. «Թոլստոյ, պէօյլէ սէօյլէտի, Թոլստոյ չէօյլէ սէօյլէտի...» այսինքն՝ «Թոլստոյ այսպէս ըսաւ, Թոլստոյ այնպէս ըսաւ...»: Յետոյ կը սկսէր երկար բարակ նայիլ մեր ձեռքի գիծերը եւ եղունգներու վրայ, մեր չտեսած բաները ինք կը տեսնէր...:

Կը յիշեմ, որ ինծի ադուոր բաներ ըսելէ վերջ, եղունգներս քննելով գուշակեց կեանքիս մէջ ըլլալիք ճամբորդութիւնները եւ անոնց թուականները, որոնք զարմանալիօրէն, ճշգրիտ կատարուեցան...: Վերջին անգամ երբ քանի մը ընկերուհիներով գացած էինք իրեն, նկատեցի որ ականջին կէսը վիրքով պատած էր... կարծեք, մուկերը կրծած էին... քանիցս եւ այլեւս ոտքս չդրի բախտագուշակ հոճային դուռէն ներս:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(18 – Շար.)

ռեւողութեան։ Հայաստանի կերպարը ստեղծող բանաստեղծներ քիչ ունեցած ենք։ Հայաստանի իմացական կերպարը կերտող բանաստեղծներ ունեցած ենք, սակայն Չարենցի նման ոչ ոք կրցած է տալ կերպարը Հայաստանի։ Ժամանակակից հայ բանաստեղծութիւնը իր մէջ շատ բան ունի Չարենցի բանաստեղծութենէն. ամէնէն առաջ իր արուեստին աննման, անշահախնդիր, անխարդախ նուիրուածութիւնն է, որ ազդած է նոր բանաստեղծներուն վրայ»։ Այնուհետեւ Ռազմիկ Դաւոյեան դիտել տալով որ Չարենցի մասին կարելի է ժամերով խօսիլ, յիշեց ականատեսի մը վկայութիւնը, ըստ որու՝ անգամ մը, երբ Յովհ. Թումանեանի մահուան տարեդարձը կ'ոգեկոչուէր, օրուան բանախօսը եղած է Եղիշէ Չարենց, որ բեմ բարձրանալով՝ դարձած է բեմի խորքին կախուած Թումանեանի նկարին եւ աւելի քան ժամ մը խօսած է բանաստեղծին հետ. ոչ թէ Թումանեանի մասին, այլ Թումանեանի հետ։ Ու աւելցուց. «Ձեզմէ իւրաքանչիւրը այս պահուս կը խօսի Չարենցի հետ, անոր գրականութեան ընդմէջէն։ Չարենց այն կենդանի բանաստեղծներէն է որ իրաւունք կուտայ իրեն հետ խօսելու, ոչ թէ մենք է որ իրեն իրաւունք կուտանք ապրելու»։ Ռազմիկ Դաւոյեան վերջացուց իր խօսքը արտասանելով իր գրած մէկ բանաստեղծութիւնը, որ թէեւ անմիջականօրէն չէ նուիրուած Չարենցի, սակայն վերաբերելով բանաստեղծի ճակատագրին, խորքին մէջ կապ ունի Չարենցի հետ։

Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան վարչութեան Ա. քարտուղար Կոնստանդին Սիմոնով իր խօսքին մէջ նշեց. «Հայ գրականութիւնը Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու գրականութիւններուն մէջ ամէնէն հիներէն է։ Իմ առաջին ծանօթութիւնը հայ գրականութեան հետ եղած է շնորհիւ Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպին։ Բախտ ունեցած եմ ճանչնալու Դ. Դեմիրճեանը, Աւ. Իսահակեանը, Մ. Սարեանը։ Դժբախտաբար չեմ տեսած Ե. Չարենցը, սակայն թարգմանութեան շնորհիւ կարդացած եմ Լենինի նուիրուած անոր բանաստեղծութիւնները եւ այլ գործեր, որոնք շնորհիւ թարգմանութեանց մտած են խորհրդային գրականութեան գանձարանին մէջ։ Չարենց իր ներշնչումով, ուժգնութեամբ եւ տաղանդով հաւասար մակարդակի վրայ է Մայակովսկիի հետ։ Մարդիկ կը հեռանան կեանքէն, սակայն աւելի դառն է այդ հեռացումը, երբ տեղի կ'ունենայ դաժան պայմաններու մէջ, բայց բարեբախտաբար անոնց գրականութիւնը, ըստեղծագործութիւնը կը մնայ եւ այդ է որ երջանկութիւն կը պատճառէ մեզի։ Յանուն Խորհ. Միութեան գրողներու յաջողութիւն կը մաղթեմ Փարիզի հայ գրողներուն եւ հայ գրականութեան»։

Վարդգէս Համազասպեան իր խօսքին մէջ շեշտեց որ սփիւռքի հայկական գաղութները միշտ ալ կ'արձագանգեն մեր մեծերու յոբելեաններուն, որոնք կը կազմակերպուին Հայաստանի մէջ։ Չարենց իր «Ամբոխները խելագարուած» գործով գուշակեց ապագան։ Ան եղաւ մեր մտաւորականութեան, մեր ժողովուրդին, ամբողջ հայ ժողովուրդին դրօշակը։ Նոր ժամանակաշրջանի դրօշակը։ Մենք այսօր այսպիսի փառաւորութեամբ կը նշենք Չարենցի յոբելեանը, Խորհ. Միութեան բոլոր ժողովուրդները, Հոկտեմբերին եւ Նոյեմբերին կը նշեն հայ բանաստեղծին յոբելեանը։ Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու բարեկամութեան միջոցով մեր գրականութիւնը այսօր դարձած է աշխարհի առաջաւոր գրականութիւններէն մէկը։ Կը մաղթեմ ձեզի յաջողութիւններ, մեր՝ հայ ժողովուրդի ապագայի կերտման, մեր միասնութեան, այն հաւաքականութեան որուն կը ձգտէր ինքը՝ Եղիշէ Չարենց. հաւաքականութիւն մը, որ համախմբուի Խորհ. Հայաստանի շուրջ»։

Ռուբէն Մելիք շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց «որոնք ընդունած էին օրուան նախագահութեան մաս կազմել, բանախօսներուն եւ գեղարուեստական յայտագրին մասնակցողներուն, ինչպէս նաեւ գաղութիս հայ մամուլին՝ «Յառաջ» օրաթերթին, Տիկին Արփիկ Միսաքեանի եւ «Աշխարհ» շաբաթաթերթին՝ որոնք նոյն գաղափարականը չունենալով հանդերձ, արձագանգած էին Չարենցի ծննդեան 80ամեակը կազմակերպողներու կոչին»։

Յոբելենական հանդիսութիւնը վերջ կը գտնէր «Ամբոխները խելագարուած» պոէմի լուսարձակումով, զոր իրագործած էր Հիլտա Գալֆայեան։ Կ'արտասանէր Ռազմիկ Աբրահամեան։

×

Տուինք առարկայական նկարագրութիւնը հանդիսութեան, սակայն հոս չենք կրնար վերջացնել թղթակցութիւնը առանց մեկնաբանութեան։ Արդարեւ, չենք կրնար չարտայայտել առնուազն մեր զարմանքը Չարենցի նուիրուած յոբելենական հանդիսութեան մը առթիւ, երբ սրահին մէջ խռնուած բազմութեան չէր ներկայացուեր տարաբախտ բանաստեղծի կեանքին ամբողջական պատկերը։ Կը յիշուէր անոր ծննդեան 80ամեակը, զանց առնելով որ նաեւ անոր եղերական մահուան 40ամեակն է։ Եւ այս իրողութիւնը նոյնիսկ չէր երեւար կազմակերպողներու տուած ազդին մէջ։ Եթէ ճիշդ է որ ծնունդները մահերէն աւելի կարեւոր են, սակայն երբ հարցը կը վերաբերի Չարենցի, մահը կը ստանայ յատուկ նշանակութիւն մը, որովհետեւ երբ Չարենց ծնաւ, ոչ ոք գիտէր թէ Չարենցն է, բայց երբ սպաննեցին, Չարե՛նցն է զոր սպաննեցին։ Մեր նըպատակը հին բայց միշտ նոր վէրքեր քերքելը չէ հոս։ Պարզապէս կ'ուզենք նշել, որ եթէ նոյնիսկ հայրենի բանաստեղծ Դաւոյեան եւ Խորհ. Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղարը՝ Կոնստանդին Սիմոնով կը յիշէին Չարենցի մահը եւ «դաժան պայմաններու մէջ» պատահիլը, սփիւռքի «բանբերները» պէտք չէ որ «Պապէն աւելի պապական» ըլլային։

Գալով գեղարուեստական «ինքնատիպ» յայտագրին, ուրախ էինք որ սովորականէն տարբեր բանի մը ականատես կ'ըլլայինք։ Չարենցի «Ամբոխները խելագարուած» պոէմը, որ տարիներ շարունակ սերունդներ խանդավառած, մարդկային, յեղափոխական եւ ընկերային վառ պատումներով ողողած է ընթերցողները, այդ օր, սրահին մէջ վերածուած էր «Հոկտեմբերեան սոցիալիստական ռեվոլուցիա»յի փառաբանութեան։ Ներկայ հանրութիւնը ի՞նչ տարաւ իրեն հետ այդ սրահէն. հայ բանաստեղծի մը պատգա՞մը թէ քարոզչական նպատակով կազմակերպուած հանդիսութեան մը տպաւորութիւնը։

Մենք պիտի նախընտրէինք որ օրուան նախագահին ակնարկած «միասնականութիւնը» իրապէս համապատասխանէր իրականութեան եւ չնշանակէր՝ զիջում կամ համակերպում կատարուած իրողութեանց առջեւ։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԱՒԵՏԻՍ ՔԷՓԷՆԷԿԵԱՆ

Հոկտ. 24ին, աշնանային օդով մը ցուրտ հողին յանձնեցինք հաւատաւոր հայորդի մը եւս, յանձին Աւետիս Քէփէնէկեանի։

Ծնած՝ մօտ 70 տարիներ առաջ, Մալաթիա, մանկութիւնը, ինչպէս քիչ մը ամէն Հայու նման, անցուցած էր դժբախտ պայմաններու մէջ։ Ազատելով թրքական գեհենէն, ինքզինքը կը գտնէ այս ափերուն վրայ. նախ քիչ մը ամէն տեղ, յետոյ Վալանս, ուր մաս կը կազմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական խումբին։

Կը հասնի աշխարհաւեր երկրորդ պատերազմը եւ ինքն ալ կ'ենթարկուի զօրակոչի հազարաւոր հայ երիտասարդներու նման։ Զէ՞ որ անհայրենիք էր՝ «հայմաթլոս», ամբողջ հինգ երկար տարիներ կը մնայ փշաթելերու ետեւ իբրեւ գերի. կը ճաշակէ գառնութեան բաժակը ցմրուր։

Պատերազմի վերջաւորութեան կը վերադառնայ տուն եւ վերջնապէս կը հաստատուի Լիոն, ուր կը կազմէ ընտանեկան բոյն մը եւ տքնաջան աշխատանքով եւ զոհողութեամբ իր երկու զաւակները կը հասցնէ բարձր ուսման՝ իբրեւ բժիշկ եւ բժշկուհի։

Սիրելի Աւետիս, այս քանի մը տողը մխիթարութիւն մը թող ըլլայ ընտանիքիդ անդամներուն։

Հողը թեթեւ գայ վրադ։

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՕՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

Տըլիւսի – Փլէյէլ սրահը, Շաբաթ իրիկուն, Հոկտ. 22, նեղ կուգար իրենց ծննդավայրի կարօտով տոչորուած Տարօնցիներու, Մշեցիներու, Վանեցիներու եւ հայկ. ժողովրդական երգի սիրահարներու համար, որոնք եկած էին խուռներամ՝ ունկնդրելու Տարօնի ժողովրդական երգերը, զորս հաւաքած եւ մշակած է Արմենուհի Գեւոնեան, տարիներ առաջ։

Երեկոյթին խօսք առնելով Ժան – Մառի Ռոպէն յիշեց թէ Արմենուհի Գեւոնեան տարիներ առաջ երգի դասեր առած է իր կնոջմէ եւ շեշտելէ ետք թէ իբրեւ երգչուհի թէեւ ան կրնար լաւ ասպարէզ մը ունենալ իր ապագայ կեանքին մէջ, սակայն Ա. Գեւոնեան նախընտրած էր նուիրուիլ հայ ժողովուրդի երգարուեստին, յատկապէս Տարօնի ժողովրդական երգերու հաւաքման եւ մշակման գործին։ Այդ նպատակով ալ Ա. Գեւոնեան ճամբորդած է Ամերիկա, Միջին Արեւելք եւ քանիցս Հայաստան, ներկայացնելու եւ տարածելու համար արդէն իսկ հաւաքած երգերը եւ նոյն ատեն նորեր հաւաքելու համար։ Իր խօսքի վերջաւորութեան Ժան – Մառի Ռոպէն յայտնեց, որ Հայաստան շուտով պիտի հրատարակէ Արմենուհի Գեւոնեանի հաւաքած երգերը, աւելցնելով որ լաւ կ'ըլլար եթէ այդ երգերու հատընտիրէն սալ մըն ալ պատրաստուէր իբրեւ կենդանի վկայութիւն տարուած աշխատանքին։

Ու սկսաւ Տարօնի, Մուշի, Վասպուրականի պարի, հարսանեկան, յեղափոխական, ժողովրդական, ազգագրական բնոյթի երգերու ներկայացումը։ Ա. Գեւոնեան իւրաքանչիւր երգի մասին կուտար բացատրութիւններ, երգին ծնունդ տուող շարժառիթները։ Մերթ սիրահարն է որ կ'ողբայ իր խեղդուած եարը, մերթ ալ գիւղացին է որ կը պուցէ իր հողին, զուլթանին հետ, մերթ դովքն է հարսնցուի, Մշոյ դաշտի գիւղերու, մերթ ալ ոգեկոչումն է այս կամ այն հերոսի մահուան կամ սխրագործութեան։ Ու պատկերնե՜ր, ապրումներ, յիշատակներ կը յաջորդէին իրարու՝ ծայրէ ծայր լեցուն սրահին մէջ կենդանացնելով Տարօն աշխարհը։

Երեկոյթը վերջ կը գտնէր խորհրդաւնշական երեւոյթով մը։ Արմենուհի Գեւոնեան կ'երգէր ԼԷ կթէ՛ եւ ԴԷ՛Ե գլուխ ջան երգերը եւ իր թոռնուհին՝ Ծովինար, կը պարէր։

Աւանդութիւն մը՝ որ կը շարունակուէր...։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (449)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

— Գետնին տակը անցնի, վիրաւորն ալ մեռեալն ալ, գոռաց Արաթիմոս սրտնեղած։ Այս տեղը դժո՞խք է թէ քաւարան։ Սա մեռելներէն օձիքս պիտի չկրնա՞մ ազատել, Հոմերոս...։ Վենետիկի մէջ ամէն մեռնող իմ դուռս ափ կ'առնէ։ Ուրիշ տեղ չգտա՞ն...։ Ի՛նչ աներեսութիւն... իրենց մեռնիլը չի բաւեր, մէյ մըն ալ կէս գիշերին կուգան ուրիշներն ալ անհանգիստ կ'ընեն։ Գնա ծօ աւանակ, գնա ըսէ իրեն որ թող Հռոմ երթայ, Սուրբ Պետրոսի բանալիները իմ քովս չեն։

Ապա, մօրուքը շոյելէ եւ պահ մը մտածելէ յետոյ աւելցուց.

— Չէ, չէ, կեցիր։ Գացէք, գացէք գլինքը քովս բերէք։ Ծօ, աւազակ, եթէ խեղճ մարդուն մէկ տեղը ցաւցնելու ըլլաս, դաշոյնիս սուրութիւնը յետոյքիդ վրայ կը փորձեմ, գիտցած ըլլաս։ Շուտ գնա, ի՞նչ կեցեր ես։

— Արդէն բերած ենք տէր իմ, ըսաւ սպասաւորը։

— Ծօ, սրիկայ, աներես, ո՞ւր տարիք, ո՞ր սենեակը տարիք, գոռաց Արաթիմոս։ Ինչո՞ւ ինքն իր գլուխնուդ ատանկ ապուրներ կը խառնէք... իմ տունս հիւանդանո՞ց է թէ գերեզմանատուն։

— Տէր իմ, վարի յարկի սենեակը տարինք եւ մահճակալը տեղաւորեցինք։ Մարդ ալ ղրկեցի որ վիրաբոյժ մը կանչէ։

— Աղէկ ըրեր էք, աղէկ ըրեր էք։ Կորիր, անպիտան, երեսդ չտեսնեմ։

Սպասաւորը դուրս ելաւ, իսկ Արաթիմոս սկսաւ արագ – արագ հագուիլ եւ մէկ կողմէն ակռաներուն տակէն մռլտալ.

— Աս ի՞նչ փորձանք է, Հոմերոս։ Ամէն մարդ դուրսը ուզած ապուրը կ'ընէ եւ մեռնելիք ատենը կուգայ իմ տանս մէջ կը տնկէ ոտքերը։ Տեսնելով որ տունս մահամերձներու ապաստանարան դարձուցած են, կռնակիս մէջտեղէն ճաթիլս կուգայ։ Ո՞վ ըսաւ որ Իտալիոյ ամէնէն ազնուական բանաստեղծը մեռելաթաղ է։ Մահամերձներ, անիծեալ արարածներ, չերթա՞ք քիչ մըն ալ ուրիշներուն դուռը ափ առնէք։

Ապա, զգաստանալով եւ խօսքը ինքզինքին ուղղելով աւելցուց.

— Բայց Արաթիմոս, սիրելի բարեկամս, մարդս Թուրքի մը չափ անգութ եւ Թաթարի մը պէս ջարդարար ըլլալու է որ իր դուռը մահամերձի մը երեսին գոցէ։ Գնա, բարեկամս, գնա սա խեղճ մարդուն խաչը կնքէ։ Ո՛վ Հոմերոս, ինչո՞ւ քու դիւցազներգակ երկերովդ զիս այսքան զգայուն ըրիր։

Եւ հապճեպով մահամերձին գտնուած սենեակը իջաւ։

Վիրաւորը գիտակցութիւնը կորսնցուցած էր։

Արաթիմոս անոր մօտենալով մրմնջեց.

— Տանտոլօ է, Ռոլան Քանտիանոյի պատկերը գնող մեծատունը։

Եւ այս երկու անունները զիքը սարսռացուցին։

— Հըմ, հիմա հասկցայ թէ ով սպաննած է այս մարդը, փսփսաց քթին տակէն։

Այս միջոցին, վիրաւորը աչքերը բանալով Արաթիմոսի նայեցաւ։

— Քաջութիւն, պարոն, քաջութիւն, ըսաւ բանաստեղծը։ Հիմա վիրաբոյժ մը պիտի գայ եւ հինգ վայրկեանի մէջ ոտքի պիտի հանէ ձեզ... կ'երդնում որ բան չունիք... հիմա պիտի ազատիք... հակառակ անոր որ փորձանքը իմ գլխուս պիտի տեղայ...։

Վիրաւորը նշան մը ըրաւ։

Արաթիմոս անոր վրայ ծռելով հարցուց.

— Ի՞նչ կը փափաքիք։ Խօսելու կարողութիւն ունի՞ք։

— Վիրաբոյժը, կակազեց Տանտոլօ։

— Հիմա պիտի գայ, հիմա պիտի գայ եւ ձեզի ոտքի պիտի հանէ... քաջութիւն... երկու վայրկեան համբերեցէք։

— Ոչ, ոչ, ես գիտեմ թէ պիտի մեռնիմ, թոթովեց Տանտոլօ հատկտուր շեշտով մը։

Այս միջոցին դուռը բացուելով վիրաբոյժը ներս մտաւ։

Բժիշկը անմիջապէս վիրաւորին մօտենալով տեսաւ որ դաշոյնը մինչեւ կոթը՝ վէրքին մէջ մխուած էր։ Առանց դաշոյնին դպչելու, անոր զիրքը զննեց եւ ոտքի ելաւ։

Տանտոլօ հանդարտ եւ յուսահատական նայուածքով մը անոր նայելով փսփսաց.

— Գիտեմ, գիտեմ որ կորսուած եմ։ Միայն ըսէք թէ դեռ որքա՞ն ատեն կրնամ ապրիլ։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Պ. Ալէն Մալխասեան, Տէր եւ Տիկին Ճէյմս Շօ եւ զաւակը՝ Մառք, Պ. Փաթրիք Մալխասեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ԿՈՊԵՌՆԻԿ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 18ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հոկտ. 21ին, ընտանեկան մտերիմ հրջանակի մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 57րդ տարեդարձի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյեմբեր 6, Կիրակի առաւօտ, վեց հազար նահատակներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին հացկերոյթ եւ մատաղ, ճաշարան Օփերա-Լաֆայէթի մէջ,

80, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Ճաշագին 30 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Կիւլէնիա - Ժիւլիէթ Զպուքճեան (Թիպեան) եւ ողբացեալ Պետրոս Զպուքճեանի զաւակները, եղբայրը, ինչպէս նաեւ Թիպեան, Պարոնեան, Աշճեան, Օտեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու - տան այս Կիրակի, Նոյ. 6, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ քեռայրին՝

ՊԵՏՐՈՍ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Գաբրիէլեան իրենց քեռայրին՝ Էտուար Փափազեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող բանուորուհիներ, շատ որակաւոր, ֆլուի, ամբողջ տարին ապահովուած աշխատանք, լաւ աշխատավարձք:

Pret à porter - Luxe
KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs
75002 PARIS

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարօ Հանըմեան ի յիշատակ իր ծնողքին՝ Ռազ եւ Արտաւազդ Հանըմեանի 150 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկ. Միհրան Քիւրքճեան իրենց բարեկամին՝ Պր. Գէորգ Գալֆայեանի մահուան տխուր առիթով փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԺՈՂՈՎ

Երեւանի Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի նախկին ուսանողները ժողովի կը հրաւիրուին, Նոյ. 13, Կիրակի ժամը 11ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի մշակութային կեդրոնը 118 Ռիւ տը Քուրսէլ, Փարիզ 17րդ: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Վարուժան Կիւրեղեանի, 2 Ռիւ տիւ Վիատիւք 94130 Նոժան-սիւռ-Մառն, Հեռ. (բնակարանի) 871-17-66

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Նոյ. 5, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, դպրոցին սրահը: Օրակարգ՝ վարչութեան երկու տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը, ընթացիկ հարցեր եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, պատարագ կը մատուցուի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Աստղիկ Գույումճեանի, նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ եղբօր, աներձագին եւ պլլականներուն, Պետրոս Հայրապետեանի մահուան առթիւ: Ինչպէս նաեւ Պր. Բարսեղ Տէմիրճեանի եւ զաւակներուն, իրենց կնոջ, մօր եւ զոքանչին, Արմենուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Համարակութիւն Սէն Շամոնի»
Երիտ. Միութեան, Նոյեմբեր 12, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ տէ Ֆէթ — Սէն Շամոն
մասնակցութեամբ ԺԱՔ ՔՈԺԱՔ նուագախումբին

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ապրիլ 2ին, Ժորժ Ե.ի սրահներուն մէջ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL DES ANCIENS ELEVES
DU GUETRONAGAN

Le Samedi 5 Novembre de 20 h. 30 à l'aube, dans les Salons de l'Hôtel Sheraton — Paris

Sous le haut patronage de JACQUES CHIRAC
(Maire de Paris)

Hôtel Sheraton, 19 Rue du Ct René-Mouchotte, 75014 Paris, 260.35.11

Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE
Dirigé par ROBERT PAPASIAN

BOB HURET et son Orchestre

SURPRISES - COTILLONS

Tenue de soirée souhaitée

Réservation, téléphoner à :
Cezvecian 236-54-48
Panossian 233-77-90
Aghamian 893-15-65
Navassartian 985-36-53
Andonian 738-10-79

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Նարեկեան վարժարանին իր նորակառոյց մատրան օրհնութեան առթիւ

Գրիգոր Եպս. Կապրոյեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Ժոզէֆ Ներկիսեան 20.000, Տէր եւ Տիկ. Սեդրակ Սանճեան 10.000, Տէր եւ Տիկ. Նազարէթ Սանճեան 5000, Տէր եւ Տիկ. Ճիպրայէլ Պահատուրեան 5000, Շամիրեան ընտանիք 1000, Տէր եւ Տիկ. Ժան Ճենտերէճեան 2000, Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութիւն, Տէր եւ Տիկ. Ռոպէր Պզտիկեան, Տէր եւ Տիկ. Շարլ Ներկիսեան, Տէր եւ Տիկ. Միշէլ Սանճեան, Տէր եւ Տիկ. Դանիէլ Սանճեան, Պ. Անդրանիկ Օպոզեան, Շահմերեան ընտանիք, Դագէսեան ընտանիք 1000-ական, Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկ. Եդուարդ Դարբին, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Երեմեան, Տոքթ. Ֆ. Համանճեան, Տէր եւ Տիկ. Պ. Թիլպեան 500ական, Տիկ. Արուսեակ Վանէսեան 200, Թաղոսեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկ. Յ. Խաչատուրեան, Տիկ. Արշալոյս Գիլիճեան, Թոքասեան ընտանիք, Զուլֆեան ընտանիք, Թոմասեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Վ. Միսքճեան, Մարկոյեան ընտանիք, Աւագեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Է. Կարապետեան 100ական, Տիկ. Ալթունեան 200, Զաքարեան ընտանիք 150, ոմն, Քէլէկեան ընտանիք, ոմն 200ական, Օր. Ժաքի Մելիքեան 100, Սարաֆեան ընտանիք 400 Ֆր.: Պ. Ժորժ Գարայեան Սան Ֆրանչիսկոքէն, յարգի իւղանկար մը:

LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.
au profit des étudiants arméniens boursiers
de la Fondation Marie Noubar
Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison, Alimentation etc...
Vous trouverez aussi un charmant souvenir
UN PORTE-CLEFS en argent
dont l'originalité n'a d'égale que sa qualité.
Le Dimanche à partir de 17 h.
PIEM
signra ses œuvres
et
Sirarpie DER-NERCESSIAN
signera son récent volume
L'ART ARMENIEN

BUFFET
Spécialités Arméniennes
Fondation Marie-Noubar
57, Bd. Jourdan — 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Նոյեմբեր 5, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ ՇԱՏ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ
ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՒՐԿԷՆՍ եւ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ նուագախումբը
ՄՈՒՏՔԸ 35 ՖՐԱՆՔ

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi 30 Decembre
Retour Jeudi 12 Janvier 1978
JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 50 89 12
Org. Lic. 97

VIENT DE PARAITRE

UN OUVRAGE EXCEPTIONNEL

L'ART ARMENIEN

Sirarpie Der Nersessian
Professeur honoraire à Dumbarton Oaks, Université de Harvard

Un volume, format 27,5×36,2 cm, relié pleine toile sous liseuse en couleur, 272 pages, 127 reproductions en couleur, 52 en noir; 13 plans et relevés d'édifices, 2 cartes, notes, bibliographie, index.

Prix de lancement 220 Fr. jusqu'au 30 Nov. 77.

En vente à

La Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur le Prince, 75006 PARIS — Tél. : 326.88.65
(fermé le Samedi après-midi)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
3
JEUDI
3 NOVEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.979
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.979

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԷՊԷՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հակառակ Քանատայի նախարարապետ՝ Թրիւտոյի տուած ազդարարութեան, Քէպէքի նահանգի վարչապետը՝ Ռընէ Լէվէք պաշտօնական շուքով երբ Զարեքշաբթի առտու, հասաւ Օրլի։ Հոկտ. 25էն ի վեր արդէն Ֆրանսա էր, բայց մինչեւ Նոյ. 2, իր այցելութիւնը անձնական բնոյթ ունէր։ Մեռելոց օրը, Արդարութեան նախարարին ընկերակցութեամբ, կ'երթար ծաղիկներ զետեղելու Դը Կոլի շիրիմին առջեւ եւ այս առթիւ չէր վարաներ յիշելէ որ Կոլի խօսքը «Կեցցէ՛ ազատ Քէպէքը», աւելցնելով.— «Շառլ տը Կոլ արժանիքն ունեցաւ աշխարհին ծանօթացնելու Քէպէքի Ֆրանսացիներուն յեղաշրջումը եւ խոր տենչանքը»։

Քանի մը տողով

ՄԵՌԵԼՈՑԻ տօներուն առթիւ մեկնող- ներու թիւը որեւէ տարիէ աւելի եղած է եւ նաեւ ինչպէս միշտ կը նախատեսուէր ամէնէն մահացու պիտի ըլլայ, կառքի արկածի զոհերու թիւով։ Միայն մեկնումին 70 մեռեալ կար եւ 600 վիրաւոր։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգաժողովի քաղաքական յանձնախումբը համաձայնութեամբ (50 երկիրներու) զատապարտեց ահաբեկչութիւնը, այդ արարքները կատարուած ըլլան «անհատներու թէ Պետութիւններու կողմէ»։ Քուէարկուած բանաձեւը բոլոր Պետութեանց կոչ կ'ընէ որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնեն նման արարքները հանդիպանալու համար նման արարքներու եւ կը թելադրէ անոնց որ չեն ըրած, վաւերացնել Թոքիոյի, Լա Հէյի եւ Մոնրէալի պայմանագրութիւնները այս առընչութեամբ։

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ մեծահարուստը, որ առեւանգուած էր վեց օր առաջ, ողջ-առողջ վերադարձաւ։ Կ'ըսուի թէ երկու միլիոն փրկագին վճարուած է։ Հոլանտական ոստիկանութիւնը արդէն ակիզբէն այն համոզումն ունէր, որ քաղաքական առեւանգում չէ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը յատուկ բանագնաց մը ղրկած է Ալժէ, միջամտելու համար Փոլիզարիոյի ձեռքը գտնուող Ֆրանսացիներու ի նպաստ։ Զըսուիր թէ պիտի տեսնուի՞ սահրաուի ղեկավարներուն հետ։ Ցարդ Ֆրանսա միշտ մերժած է ուղղակի որեւէ տեսակցութիւն, որ ճանաչում պիտի նշանակէր եւ խանգարէր Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ հետ յարաբերութիւնները։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ Բ. ցարի 36 միլիոն ներկայ ֆրանքի փոխարէն Ալասքան Ամերիկացիներուն տալէն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով խորհրդային ղեկավար մը այցելած է այդ երկիրը եւ այդ առթիւ Դորբինին ըսած է. «Ցարը խենթ էր նման գործառնութիւն մը ընելու համար»։

ԹՐՔԱՑՄԱՆ ՔՕՂԱՐԿՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Օ

ԵՐԲ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑ ԵՐԹԱԼ...

ԽՄԲ.— Պոլսոյ մեր Պատրիարքը անգամ մը եւս կը պարզէ պատկերը Պոլսոյ հայ աշակերտին, որու առջեւ հազարումէկ խոչընդոտ կը դրուի, որպէսզի չկարենայ հայկ. դպրոց յաճախել, ուր արդէն արուեստական այլ խոչընդոտներ ստեղծուած են։ Անգամ մը եւս կոքնած Թուրքիոյ ժողովրդավա՛ր վարչակարգին, Շընորհք Արք. չի դադրիր բողոքի ձայն բարձրացնելէ բայց՝ Թուրքը միայն ի՛ր օրէնքը գիտէ...

ԱՇԱԿԵՐՏ ԱՐՁԱՆԱԳՐԵԼՈՒ ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

Հոկտ. 17ին մենք այցելեցինք նահանգիս մեծայարգ կուսակալին եւ դիմումնագիր մը տուինք վերոյիշեալ խնդրոյն կապակցութեամբ։ Նախքան մեր այցելութեան եւ դիմումնագրին անդրադառնալը, կ'ուզենք ներկայացնել այն պաշտօնական փուլերը ուրկէ անցաւ այս հարցը՝ յանգելու համար այսօրուան շատ բարդ դրութեան, որ որքան անտանելի կը դառնայ արձանագրուողներուն՝ նոյնքան ալ դժուարութեանց եւ անպատեհութեանց դուռ կը բանայ արձանագրողներուն։

1973ի վերամուտին հրահանգուած էր, որ նոր արձանագրուելիք ուսանողները եւ իրենց հայրերը, իրենց ինքնագրերով, ներկայանան Իսթանպուլի Կրթական Տնօրէնութեան կեդրոնը այնտեղէն արտօնագիր մը ստանալու եւ անոր զօրութեամբ արձանագրուելու իրենց վարժարանները։ Նոյն հրահանգը կրկնուած ու գործադրուած էր 1974–1975ի տարիներուն ալ։

Իսկ 1975 – 1976ի տարեշրջանին համար Կրթ. Տնօրէնութենէն հայ վարժարաններուն ղրկուած էր երկուքուկէս էջնոց շրջաբերական մը, որ պէտք էր կախուէր դպրոցին մէջ ամէնքին տեսանելի տեղ մը, որպէսզի բոլոր ծնողքները հնարաւորութիւն ունենային կարդալու զայն եւ ըստ այնմ շարժելու։

Ըստ այս պատէն կախեալ շրջաբերականին, կը հաստատուէր որ, «Քննիչներէ բաղկացեալ պիւրոներ» կազմուած են, որոնց միջոցաւ «պիտի քալեցուին» արձանագրութեան գործողութիւնները, եւ խստիւ կ'արգիլուէր «արձանագրութեան պիւրոներէն չանցած» որեւէ արձանագրութեան գործողութիւն կատարելը. «Հակառակ պարագային պատասխանատուները վարժարանի տնօրէնները պիտի ըլլան»։ Արձանագրութեան պիւրոներ հաստատուած էին՝ 1) Գատըգիւղ. Արամեան վարժարան. 2) Էմինէօնիւ. Պօղոսեան–Վառվառեան. 3) Պէյօղլու. Զարիօֆյոլ աղջկանց լիսէն. 4) Պագըրգիւղ. Տատեան վարժարան։

Այս շրջաբերականին մէջ պայման կը դրուէր նաեւ որ նախակրթարան արձանագրուելիք աշակերտը պէտք էր դպրոցին գտնուած շրջանի (իլչէի) մէջ բնակած ըլլար։ Իսկ իւրաքանչիւր միջնակարգի եւ լիսէի համար անունով կը յիշուէին այն շրջանները ուրկէ աշակերտ կրնային առնել։

Ապա կը թուէին այն վաւերագրերը (պէլկէլեր) զորս իւրաքանչիւր աշակերտ ի ձեռին պիտի ունենար արձանագրելու համար։ Այսինքն՝

1) Աշակերտի եւ հօր ինքնութեան թուղթերը եւ անոնց վաւերացեալ պատճէնները. (1977–1978 տարեշրջանին, աշակերտինին պատճէնը միայն ուզուեցաւ. իսկ հօրը՝ ոչ)։

2) Վեց պատկեր։

3) Պատուաստի թուղթ, քաղաքապետարանի բժիշկներէն առնուած։

4) Բնակութեան թուղթ, մուխթարներէն առնուած եւ ոստիկանութենէն վաւերացուած, եւայլն։

Ապա « Բացատրագիր » ենթախորագրին ներքեւ կրկնելով կը կրկնուի.

« 1) Մանկապարտէզէն՝ նախակրթարան, նախակրթարանէն՝ միջնակարգ, միջնակարգէն՝ լիսէ անցնողներու արձանագրութիւնները, նոր շրջանային (իլչէ) սահմաններուն ուշադրութիւն դարձնելով պիտի կատարուին արձանագրութեան պիւրոներուն կողմէ։ Այս նպատակով ուսանողին եւ իր հօր անձնագրերուն հարազատները (ասըլլարը) եւ բնակութեան թուղթին անպայման (մութլաք) պատճէնը այս պիւրոներուն ներկայացուիլը անհրաժեշտ է։

« 2) Նախակրթարան, միջնակարգ և լիսէ ունեցող դպրոցներուն մէջ ուսումնաքը մէկ ամբողջութիւն կազմած ըլլալուն, մէկ բաժինէն միւս բաժինին անցնելու ատեն, արձանագրութեան պիւրօ ուսանողին եւ հօր անձնագրերուն հարազատները քննութենէ անցնելէ յետոյ « տեսնուած է » կնիքը կոխելէն եւ ստորագրելէն յետոյ մնացեալ գործողութիւնները դպրոցներու կողմէ կը կատարուին։

« 3) Մէկ դպրոցէն ուրիշ դպրոց փոխադրուելու պարագային առաջին գործողութիւնը «տայրէ»ին կողմէ եւ երկրորդ գործողութիւնը արձանագրող պիւրոյին կողմէ պիտի կատարուի։

« 4) Արձանագրութեան պիւրոներէն չանցած որեւէ գործողութիւն պիտի չկատարուի դպրոցի վարիչներուն կողմէ։ Հակառակ պարագային պատասխանատուները դպրոցի տնօրէնները պիտի ըլլան։

« 5) Դպրոցի վարիչները, թեկնածուի արձանագրութիւն ալ ըլլայ, պաշտօնապէս որեւէ գործողութիւն պիտի չկատարեն »։

Նշանակուած էր նաեւ թէ իւրաքանչիւր շրջանէ ո՞ր օրերը արձանագրութեան « ինճելէմէլեր », այսինքն քննութիւններ, պիտի կատարուին։ Իւրաքանչիւր շրջանին երկու օր միայն տրուած էր։ Իսկ անոնք, որոնց համար անկարելի էր այդ մէկ օրուան մէջ այցելել պիւրոները պիտի կրնային Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ներկայանալ։

Իսկ 1976ին մեր վարժարաններուն ղրկուած է ի գործադրութիւն «Հայ Վարժարաններու ԵԷՕՆԷԹՄԷԼԻԿԻ» անունով պրոշիւր մը, բաղկացած 21 էջերէ եւ 107 յօդուածներէ, ուր մանրամասնօրէն նշանակուած էր թէ ինչպէս պիտի կառավարուին հայ վարժարանները։ Այդ «Եէօնէթմէլիկի» — զոր կարելի է թարգմանել վարչական կանոնագիր — 7–15 յօդուածները կը պարունակեն «Արձանագրութիւն եւ ընդունելութիւն» բաժինը, ուր արդարեւ 10րդ յօդուածով կը դրուի «Զէվրէի» — շրջանի — ծանօթ սահմանափակումը։

Ստոյգ է արդարեւ, որ պետական նախակրթարանները ենթակայ են «Զեվրէ»ի կանոնին շատ բնական, տրամաբանական եւ հասկնալի պատճառներով։ Շատ բնական է նաեւ որ հայ ծնողքներն ալ առհասարակ «իրենց բնակած տեղին մօտիկ նախակրթարանները» արձանագրել տան իրենց զաւակները. բայց տրուած ըլլալով որ հայկական թաղեր գոյութիւն չունին, եւ տրուած ըլլալով որ կարգ մը պարագաներուն նշանակուած «չէվրէ»ի մէջ գտնուած վարժարանին աշակերտ ղրկելը աւելի դժուար կամ աւելի ծախսալից է քան «Զէվրէ»էն դուրս գտնուող դպրոց մը, ու մանաւանդ նկատի ունենալով, որ մեր վարժարաններէն ոչ մէկը կը տառապի աշակերտներու շատութենէն, ընդհակառակն ամէնքն ալ տեղ ունին նորեկ աշակերտներու համար, ուստի գործնական գետնի վրայ ոչ մէկ անհրաժեշտութիւն կը ծագի «Զէվրէ»ի սահմանափակում դնելու մեր վարժարաններու համար։ Օրէնքը չի դրուիր օրէնքի սիրոյն, այլ անպատեհութեան մը առաջքը առնելու համար կամ օգուտ մը ապահովելու համար։

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

(Շար. 1)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 24–27)

ԵԴՈՒԱՐԴ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Հռոմի մէջ տեղի ունեցած երաժշտագէտներու եւ երաժիշտներու միջազգային Խորհուրդի ժողովին, որուն մասնակցած են աշխարհի զանազան երկիրներէ անուանի արուեստագէտներ, Խորհ. Միութիւնը ներկայացուցած է Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահը Եդուարդ Միրզոյեան, որ նոյն ատեն Խորհրդային Միութեան Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան քարտուղարն է։ Ժողովը քննութեան ենթարկած է հեղինակի իրաւունքի պաշտպանութեան եւ երաժշտական գործերու տարածման հարցերը։

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ՃՈՐՃ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Հոկտ. 23ին Լոս Անճըլըսի մէջ սրտի տագնապի մը զոհ գացած է Ճորճ Մարտիկեան։

Ողբացեալը ծնած էր Բաբերդ 1904ին, բայց կանուխէն փոխադրուած էր Պոլիս իր ծնողքին հետ։ Զինադադարէն ետք մեկնած է Հայաստան իր մօրեղբօր՝ Գրիգոր Ամիրեանի մօտ, որ կը ծառայէր հայկ. բանակին մէջ։ Նոյն տարին, 1920ին իբրեւ կամաւոր մասնակցած է հայեւ-թուրք պատերազմին, գերի ինկած Թուրքերուն ձեռքը, ապա փախած եւ ամերիկեան որբանոցներու մէջ ծառայած իբրեւ մարզիչ – սկաուտ։ 1922ին վերադարձած է Պոլիս եւ նոյն տարին մեկնած Ամերիկա, ուր զանազան աշխատանքներ տանելէ ետք, հիմնած է Omar խայեամ Հաչարանը, Սան – Ֆրանսիսքօ, որ տարիներու ընթացքին մեծ համբաւ ստացած է։ Իր կեանքը պատմած է հատորի մը մէջ «Երգն Ամերիկայի»։ Ճորճ Մարտիկեան ծանօթ էր նաեւ իր բազմաթիւ բարեսիրութիւններով, մանաւանդ Մերձաւոր Արեւելքի թէ Ցունաստանի հայկ. հաստատութեանց։

Քանի մը ամիս առաջ կորսնցուցած էր իր կինը։ Իր թաղումը կատարուած է Հոկտեմբեր 26ին։

ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

– 300ԱՄԵԱԿ ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ –

Բ.

Շքեղութիւնը վենետիկեան պալատներու, երբեմն նոյնիսկ կը ճնշէ իր ճոխութեամբ: Հարստութիւն եւ տաղանդ նաեւ: Արուեստագէտներ, նկարիչներ, որմնադիրներ Գեղեցիկը ծներ են դարեր առաջ եւ նախնական միջոցներով: Այսօր միջոցները կատարելագործուած են, գերարդիական մեքենաներ, գործիքներ ամէն դիւրութիւն կ'ընծայեն ծնունդ տալով անճաշակ եւ յաճախ տգեղ միօրինակութիւններու: Ստեղծագործ միտքը, կը թուի թէ չունի այլեւս այն ինքնատիպ դրոշմը, զոր հանճարը կուտայ:

Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 5ի մօտ է ու կ'ուղղուինք Տոճերու պալատը: Սրահէ սրահ, սանդուխէ սանդուխ նոյն շքեղութիւնը, որ կը շշմեցնէ: Ամբողջ անցեալ մը, պատմութիւն եւ մշակոյթ: Սաչա Կիթրին է, որ չկարենալով նկարագրել Հռոմի Սիքստեան մատրան գեղեցկութիւնը, կ'ըսէր պարզապէս. «Հարկ է ծունկի գալ»: Ու իսկապէս կարելի է յաճախ ծունկի գալ այս թանգարան – երկրին ամէն մէկ գեղարուեստական ստեղծագործութեան առջեւ ու մանաւանդ մոռնալ թէ Փոնփիտու Մշակոյթի Կեդրոնն ալ Իտալացիի գործ է, թէ այդ վերջնապէս չվերջացած հանճարը իր այլանդակ ու գոյնզգոյն խողովակներով ծնունդն է արդիական մտքին: Յետամնաց կամ յետադիմական չերեւալու բարդոյթն է յաճախ, որ ոմանց ըսել կուտայ թէ Պօպուռն ալ արուեստ է եւ որովհետեւ 2000 թուականին կը մօտենանք, հարկ է քալել ժամանակին հետ, հասկնալ յեղաշրջումը: Թէ վաղը՝ Տեֆանսն է, թէ վաղը՝ Պօպուռն է: Թերեւս, ժամանակ մը, բայց կարեւորն այն է, որ՝ երէկ, այսօր թէ վաղը՝ Միքել-Անճելօն է:

Սրահէ սրահ, կը հասնինք Քուէարկութեանց փառաւոր դահլիճը, ուր տեղ կըրնան գրաւել 700 հանդիսականներ: Հազուագիւտ է որ այս հանդիսասրահը տրամադրուի հաւաքոյթի: Բայց Մխիթարեան հայրերու վայելած վարկն ու յարգանքը կը բաւեն, որպէսզի փակ դռներ բացուին:

Պատկառելի հանդիսութիւն մը: Կը բաւէ դիտել առաջին կարգերը ու յիշել միայն քանի մը անուններ՝ կարդինալ Յովհ. Վիլլըպրանտս, նախագահ Քրիստոնեաներու Միութեան քարոզչութեան, նաեւ արքեպիսկոպոս Ուտրեխթի, կարդինալ Ալպինօ Լուչիանի, պատրիարք Վենետիկի, Հմայեակ – Պետրոս ԺԷ. Կէտիկեան, պատրիարք – կաթողիկոս Հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ, Գերպ. Ծամպերլանօ Սան–Ճորճօ կղզիի բենեդիկտեան աբբայ, Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց, Հ. Փաթթարօ, աստուածաբան եւ Քուէրինի Սթամփալիա հիմնարկի նախագահ, Հ. Գրիգորիս Մանեան, աբբահայր Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան, նահանգապետ Վալթէր Փելօզօ, ծովակալ Ճովաննի Մօրօ, Վենետիկի քաղաքապետ Մարիօ Ռիկօ, Վենետիկի գեղարուեստական պալատներու վերաշինութեան մարմնի վարիչ՝ Ռենաթօ Փատովան, Զինի Մշակութային Հաստատութեան ներկայացուցիչը, Զուիցերիոյ, Ֆրանսայի, Մեծն – Բրիտանիոյ հիւպատոսները, եկեղեցական հաստատութեանց մեծաւորները, Պանքա – Քաթոլիքայի ընդհ. տնօրէն՝ Վահան Փազարճըգլեան եւ զանազան անձնաւորութիւններ: Յետոյ սրահը կը լեցնեն Հայեր՝ Միլանէն, Փատովայէն, Հռոմէն, Փարիզէն, Լիոնէն, Պոլսէն եւ հարիւրաւոր Իտալացիներ:

Հ. Լեւոն Զէքիեան, իբրեւ օրուան խօսնակ բացումը կը կատարէ հանդիսութեան իտալերէն եւ հայերէն եւ յանուն Միաբանութեան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք բոլոր անոնց որոնք գրաւոր թէ ներկայութեամբ իրենց մասնակցութիւնը բերին եռեքհարիւրամեակի այս տօնակատարութեան, կը հրաւիրէ «Բազմավէպ»ի բազմավաստակ խմբագիր՝ Հ. Ներսէս Տէր–Ներսէսեան, որ կարդայ Պօղոս Զ. Պապին Մաղթանքի գիրը (1) այս առթիւ: Ապա Հ. Լեւոն Զէքիեան կարդաց (իտալերէն եւ հայերէն) Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հեռագիրը (2), յիշեց Գարեգին Բ. Աթոռակից – Կաթողիկոսի նամակը (3), Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքներու եւ բազմաթիւ Հայ Առաքելական թէ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու կամ մշակութային հաստատութեանց հեռագրերը, ցաւ յայտնելով թէ սահմանափակ ժամանակը թոյլ չի տար բոլորին ընթերցումը:

Առաջին բանախօսն էր Վենետիկի քաղաքապետը (ընկերվարական) Մարիօ Ռիկօ, որ առաւելաբար ոգեկոչեց Վենետիկի Հայերու եւ Իտալացիներու պատմական կապերը, ծանրանալով Մխիթարի վրայ, այն օրէն երբ ոտք կը դնէր Վենետիկ:

Ապա, խօսք առնելու հրաւիրուեցաւ Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհ. Աբբահայր Հ. Պօղոս Վ. Անանեան, որ նախ և առաջ շնորհակալութեան խօսք ուղղեց բոլոր անոնց, որոնք այս առթիւ իրենց շնորհաւորութիւնները կամ մասնակցութիւնը բերին: Աբբահայրը յիշեց մասնաւորաբար Պապը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ու իր ներկայացուցիչը՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Կարդինալ Յովհ. Վիլլըպրանտսը, Վենետիկի Պատրիարքը, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի Պատրիարքները, Իտալացի թէ հայ բոլոր եկեղեցական եւ աշխարհական հաստատութիւնները, իտալական թէ հայ մամուլը եւ բոլոր ներկաները: Իր կարճ ելոյթին մէջ, Աբբահայրը անդրադարձաւ նաեւ Մխիթարի առաքելութեան:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր Քրիստոնեաներու Միութեան քարոզչութեան նախագահ, Ուտրեխթի արքեպիսկոպոս եւ Հոլանտայի առաջնորդ՝ Կարդինալ Յովհ. Վիլլըպրանտս, որու մէկ ժամ տեւող խիստ շահեկան եւ իսկապէս աննախընթաց բովանդակութեամբ բանախօսութիւնը լարեց ուշադրութիւնը բոլոր ներկաներուն: Կարդինալը, յիշելէ ետք թէ հայերէն առաջին գիրքը, Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը լոյս տեսած է Ամսթերտամ, ինչ որ հին կապ մը կը ստեղծէ Հոլանտայի եւ Հայերու միջեւ, երկարօրէն ծանրացաւ եկեղեց. և յարանուանական նուրբ հարցերու վրայ, առանց բառերը ծամծմելու: Իբրեւ նիւթ պատմութեան համար, առանձին պիտի հրատարակուի «Յառաջ»ի մէջ, Կարդինալ Վիլլըպրանտսի այս վերլուծական բանախօսութիւնը, հազիւ թարգմանութիւնը աւարտի:

Այս պատկառանք պարտադրող հանդիսութիւնը ունէր իրեն համապատասխան գեղարուեստական յայտագիր մը, որ արժանի է առանձին անդրադարձումի իր որակին համար, մանաւա՛նդ:

Ս. Մարկոսի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Մայեսթրօ Ա. Պրավլիի յաջողաբար հրամցուց սրբազան երգեր՝ Տէ՛ր, կեցո՛ դու զՀայս, Քրիստոս ի մէջ (Կոմիտաս), Սուրբ, սուրբ (Եկմալեան), Քրիստոս պատարագեալ (Կոմիտաս), Երգ առ Ս. Անտոն (Մխիթար) եւ ժողովրդական երգեր՝ Կոմիտասէ եւ Կանաչեանէ: Կարելի չէ չխոստովանիլ թէ իսկապէս բացառիկ ներդաշնակութեամբ եւ հասկացողութեամբ մեկնաբանուած այս երգերը խոր տպաւորութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ: Եւ կ'իմանայինք նոյնիսկ թէ երգչախումբն ու իտալացի Մայեսթրօն այնքան սիրած են Կոմիտասի պատարագը, որ արդէն իսկ երգած են նաեւ Ս. Մարկոս եկեղեցին:

×

Հոկտ. 23, Կիրակի առաւօտ նաւերը իրարու կը յաջորդեն Ս. Ղազար: Եկեղեցական թէ աշխարհական անձնաւորութիւններ ու առաւելաբար Հայերէ կազմուած բազմութիւն մը: Վերաշինուած ու նոր լոյսերով փայլող եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ Հմայեակ – Պետրոս ԺԷ. Կաթողիկոս – Պատրիարքը, մինչ ներդաշնակութեամբ երգեցողութիւնները կը կատարեն Ընծայարանի աշակերտները, ղեկավարութեամբ Հ. Վրթանէս Ուլուհոճեանի:

Արարողութենէն ետք, Միաբանութիւնը ճաշ մը կուտար հիւրերուն եւ մինչ վանականներու ճաշարանը — ըստ աւանդական օրէնքին — կը հաւաքուէին միայն այրերը, առանձին սրահի մը մէջ կը հիւրասիրուէին նաեւ կիները: Այս առթիւ Միլանոյի գաղութին կողմէ Պ. Օննիկ Մանուկեան ոսկեզօծ գեղեցիկ սկիհ մը կը նուիրէր Աբբահօր, շնորհաւորական քանի մը խօսք ըսելով:

Այսպէս վերջ կը գտնէին տպաւորիչ հանդիսութիւնները Մխիթար Աբբահօր եռեքհարիւրամեակի: Ու մինչ կը հեռանանք Ս. Ղազարէն, կրկին ու կրկին ու միշտ նոյն զարմացած հիացումով, կը մտածեմ Սեբաստիայէն ճամբայ ելած սա երիտասարդ վարդապետին մասին, որ դարեր առաջ ի՛նչ նախախնամական դեր կատարած է ի սպաս մեր լեզուին ու մշակոյթին, խարխուլ վանքի մը անկիւնը, մոմի լոյսով, ցամաք հացով:

Նաւը կամաց – կամաց կը հեռանայ Ս. Ղազարէն: Իրիկնամուտ է, դիմացս՝ լուսաւոր Վենետիկը, բայց ես դեռ կը նայիմ, ցամաքի այդ կտորին, որ կը կոչուի Մեծն Մխիթարի կղզի եւ ուր դեռ կը տեսնեմ փոքրիկ աղօտ լոյս մը: Կարեւորը՝ այդ լոյսն է:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(1) Տես «Յառաջ», Հոկտ. 27:
(2) Տես «Յառաջ» Հոկտ. 26:
(3) Տես «Յառաջ» Հոկտ. 28:

1915

DE

Jean-Jaçques VAROUJEAN

La dernière pièce de Jean-Jacques VAROUJEAN s'impose par la force de son titre. « 1915 » éclate comme le souvenir historique d'un fait humain dont la cruauté s'avère à jamais insoutenable.

Son originalité réside moins dans l'évocation douloureuse du génocide des Arméniens que dans la dénonciation de toute souffrance devant laquelle on ne peut pas rester passif et silencieux.

Après avoir lu le procès de Tehlirian, — cet étudiant arménien qui assassina en 1921 le ministre turc de l'Intérieur, Talaat Pacha, responsable de l'extermination des Arméniens et qui s'était réfugié à Berlin sous un pseudonyme, — Jean-Jacques VAROUJEAN a voulu porter à la scène le déroulement de ce procès dont les propor-

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

×

Երբ փոքր էինք, հայրս տեղեակ էր եղբօրս եւ իմ մանկական շնորհներուն, Մշոյ առաջնորդարանի մէջ, հօրս քարտուղարութեան շրջանին, յաճախ նստած առաջնորդ Սրբազանին ծունկերուն կ'երգէինք եւ կ'արտասանէինք: Այդ երանելի օրերէն ի վեր, հայրս մեր երգելը չէր լսած: Եղբայրս, Պոլսոյ մէջ, իր կեանքը անցուցած էր գիշերօթիկ վարժարաններու մէջ, ընտանեկան բոյնէն հեռու, այդ պատճառաւ ալ հայրս առիթը չէր ունեցած լսելու անոր այնքա՛ն Տարօնաշունչ եւ գեղեցիկ ձայնը:

Գալով ինծի, վերջին տարիներու բաժանումը, պատերազմը, հայկական աղէտները, հօրս տխուր հոգեվիճակը եւ մանաւանդ իմ երկչոտ եւ ամչկոտ բնաւորութիւնը առիթը չէին ստեղծած հօրս ցոյց տալու անհուն սէրս եւ պաշտամունքը դէպի երգն ու երաժշտութիւնը:

Պատերազմի սեւ տարիներուն, երբ Պոլիս հետզհետէ պարպուեցաւ հայ մտաւորականներէն, երբ Զաւէն պատրիարքն ալ աքսորուեցաւ, հօրս միակ այցելութեան վայրը եւ սփոփանքը Պոլսոյ Մխիթարեան հայրերն էին: Գրեթէ ամէն երեկոյ կ'երթար անոնց, Փանկալթիի դպրոցը կամ Սագըզ – Աղաճի առաջնորդարանը: Գիշերուան ժամը տասնըմէկին միայն կը վերադառնար: Հայր Արսէն Ղազիկեան եւ ուրիշ Մխիթարեան վարդապետներ, փոխադարձաբար կ'այցելէին մեզի. անոնց խօսակցութեան միակ նիւթը, այդ օրերուն հայկական աննախընթաց աղէտները եւ քաղաքական կացութիւն էր: Բարի լուր մը առնելու ակնկալութեամբ զիրար կը հարցուփորձէին եւ բոլորն ալ անձկութեամբ կը սպասէին պատերազմի ելքին:

Ամառնային գիշեր մը, հայրս ժամը 11էն առաջ կը վերադառնայ Փանկալթիի Մխիթարեան դպրոցէն: Հասնելով Ֆերիտիէ, մեր փողոցին անկիւնը, կը լսէ հայկական երգի ելեւէջներ: Հետզհետէ մօտենալով, զարմանքով եւ յուզումով կը տեսնէ հետաքրքիր անցորդներու եւ դրացիներու խումբ մը, հաւաքուած մեր դրան առջեւ...: Խառնուելով ունկնդիրներուն, հայրս, առաջին անգամ ըլլալով, կը լսէ ձայնը իր հարազատ աղջկան: Խեղճ հայրս չէր գիտեր թէ, ամէն անգամ որ ինք գիշերը բացակայէր մեր տունէն, ես կ'աճապարէի գոցել դուռ ու պատուհան, կը մարէի տան լոյսերը եւ ներքնասենեակին խորը քաշուած, ինքզինքէս ելած, աշխարհը մոռցած, կը փոխադրուէի հայրենի սարերուն ու սրբավայրերուն վրայ եւ կ'երգէի կարօտով...:

Այդ գիշեր սակայն մեր դրան զանգակը սովորականէն կանուխ հնչեց: Յանցանքի վրայ բռնուող մէկու մը նման, յանկարծակիի եկած ու խռոված, կտրեցի ձայնս: Պահ մը սպասեցի մութին մէջ սրտատրոփ: Չէի համարձակեր լոյսը վառել եւ դուռը բանալ: Պատերազմի այդ սեւ տարիներուն կը կարծէի թէ յանցանք մըն էր երգելը մեր տան մէջ եւ անհաճոյ հայրիկիս:

Դուռը կրկին զարնուեցաւ, ամօթով, վախով ու դողով գացի բանալու: Թաղեցի բարեկամներու խումբ մը, որոնք դրան առջեւ կը սպասէին, հօրս հետ ներս մտան եւ շրջապատեցին զիս. ժամանակ չունեցայ փախչելու եւ ոչ ալ համարձակութիւնը ունեցայ հօրս երեսը նայելու: Չէի գիտեր հաճելի՞ էր թէ անհաճոյ, այս անակնկալը իրեն:

Մայրս ներսէն լոյսերը վառեց եւ բոլորս միասին սանդուխներէն վեր բարձրանալով մտանք հիւրանոց: Մեր բարեկամները շնորհաւորելէ յետոյ զիս, խորհուրդ տուին հայրիկիս, ապագային մշակել տալու ձայնս: Հայրս ընկճուած ապագայի հեռանկարէն, խոր հառաչ մը արձակեց եւ երերցուց գլուխը թերահաւատ:

Հիւրերը ստիպեցին որ երգեմ: Այդ պահուն միայն հայրս իր հոգեվիճակը մատնող տխուր ձայնով մը առաջարկեց երգել Կռունկը:

Հակառակ շուարումիս ու ներքին դողիս, հօրս փափաքին ընդառաջ երթալու համար, զսպեցի յուզումս, սենեակին լոյսը ու ներկաները կը նեղէին զիս. անզգալաբար գոցեցի աչքերս ու անձնատուր ներաշխարհիս երգեցի «Կռունկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ, կռունկ մեր աշխարհէն խաբրիկ մը չունի՞ս...»: Հապա կոկորդէս թռած սրտակեղեք այս վերջին տողերը, յուզումի ալիքներ բարձրացան, սեղմեցին կոկորդս, աչքիս առջեւէն անցան երա՜մ, երա՜մ հայրենի աշխարհէն գաղթող սգաւոր կռունկները, տեսայ մորթուած հարազատները, կործանած սրբավայրերն ու աւերակները:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 19)

tions dépassent le simple aspect de l'anecdote.

Loin d'être un spectacle dramatique à grand renfort de mise en scène, « 1915 » est un témoignage dont le dépouillement resserre davantage encore l'affrontement des personnages. En faisant le procès de Tehlirian, ces hommes et ces femmes font leur propre procès, celui du silence coupable, celui de l'indifférence, celui de l'intérêt, celui de la tyrannie, celui du mensonge.

En replaçant le texte dans son environnement géographique et historique, — celui de l'Allemagne de 1921, — Jean-Jacques VAROUJEAN enrichit son évocation de prolongements d'une inquiétante authenticité. Cette projection sur un avenir très proche, celui du nazisme, donne une force nouvelle à l'œuvre, prêtant à son propos un aspect universel.

Le décor, d'une sobriété voulue, suggère un salon allemand des années 1920. Sur les murs nus, seulement un tableau assez démodé qui précise discrètement le caractère social du lieu. Le sol, recouvert de terre, symbolise le monde où la violence et la cruauté prennent des formes diverses mais toutes condamnables.

Les comédiens interprètent plusieurs rôles, coupant ainsi le récit par des interventions brèves mais incisives. Par son rythme, la mise en scène de Jean-Marie Lehec accentue cette atmosphère pesante de détails précis qui rejaillissent comme des sanglots ou des révoltes : les quelques roses jetées sur cette terre piétinée, encore vive de sauvages meurtrissures, le pantin dont s'amuse le général allemand, expression même d'un mépris insoutenable.

Il faut aller voir « 1915 ». Cette œuvre concerne non seulement chaque Arménien, mais encore tout homme digne de ce nom et qui se doit de dénoncer à jamais la barbarie sous toutes ses formes. Le combat qu'a livré en Jean-Jacques VAROUJEAN la dualité de l'arménien et de l'occidental a fortement marqué « 1915 ». On ne peut pas rester indifférent à son témoignage. Il est aussi le nôtre.

EDOUARD EXERJEAN

ՊՈՒՍՏ'Մ ԺՊԻՏ

— Պարոն Պրաուն, այսօր դուք քան վայրկեան ուշացած էք:
— Ներեցէք, քնացած էի:
— Աստուած իմ, դուք տո՞ւնն ալ կը քնանաք:

×

Գիշերը մօլլայի երախան սկսաւ լալ: Կինը ձայն տուաւ. «Մօլլա, ելիր, օրօրէ, չէ՞ որ երախային կէսն ալ քուկդ է»: «Դուն քու կէսդ օրօրէ, իմ կէսը թող լայ», պատասխանեց սրամիտ Մօլլան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՕՅԹԻ մէջ, Հոկտ. 16ին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած է երդման արարողութիւնը 17 Հայ երիտասարդներու, որոնք, կազմակերպական դաստիարակութեան եռամսեայ շրջանէ մը ետք, անցած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը՝ «Սարդարապատ» նոր կազմուած կոմիտէին մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը դասախօսական դասընթացքի մը ձեռնարկած է Հայց. Եկեղեցւոյ մշակոյթին եւ արժէքներուն աւելի մօտէն ծանօթանալու եւ մեր մտաւորական դասուն հայագիտական պաշարը հարստացնելու նպատակով: Դասընթացքը կը հովանաւորէ Գարեգին Բ. Աթոռակից-Կաթողիկոս: Վարիչն է Կորիւն Վրդ. Պապեան:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր եկեղեցին, Հոկտ. 9–20, տասը օրերու ընթացքին չորս անգամ գողութեան ենթարկուած է: Գողերը յաջողած են եօթը գորգեր տանիլ, որոնց ընդհանուր արժէքը 15–20 հազար տոլար կը գնահատուի:

ՊՈՍԹԸՆԻ Ճան Հենքոք թատերասրահին մէջ, Հոկտ. 9ին, երգահանդէս մը տուած է ծանօթ երգիչ Մանուէլ (Մենենկիչեան): Երգացանկին մաս կազմած են հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն, սպաներէն եւ յունարէն երգեր՝ որոնց մեկնաբանութիւնները ջերմօրէն գնահատուած են ունկնդիրներու կողմէ:

ԻՐԱՆԻ Քերման քաղաքին մէջ, Սեպտեմբեր 16–28 տեղի ունեցած է իրանական ուսումնասիրութիւններու ութերորդ համագումարը, որու մասնակցած են 320 հոգի՝ Իրանի բոլոր համալսարաններէ, եւ քանի մասնագէտներ ալ Հնդկաստանէ, Փաքիստանէ, Սուրիայէ, Լիբանանէ, Եգիպտոսէ եւ այլ երկիրներէ եկած: Համագումարի ընթացքին կարդացուած են շուրջ 200 դասախօսութիւններ, նուիրուած՝ Իրանի պատմութեան, աշխարհագրութեան, գրականութեան, լեզուաբանութեան, մշակոյթի եւ արուեստի զանազան ճիւղերուն: Իրանագէտներու համագումարին մասնակցած է նաեւ բանասէր Լեւոն Մինասեան եւ դասախօսած «Երկու գրացի երկիրներու՝ Իրանի եւ Հայաստանի հին կապերը» նիւթին շուրջ:

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Հոկտ. 16ին տեղի ունեցած է գրագէտ – բանաստեղծ – ուսուցիչ Եդուարդ Պօյաճեանի յուշադամբանկիսանդրիի բացումը: Հայկական գիւղի գերեզմանատան մէջ ճերմակ շղարշով մը ծածկուած կիսանդրիին շուրջ հաւաքուած են Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Տաճատ Արք. Ուրֆալեան, ողբացեալ գրագէտին հարազատները, գրիչի եւ գաղափարի ընկերները, ուսուցիչներ, աշակերտներ եւ դամբարանը իրենց պատուոյ օղակին մէջ առած են արի – արենոյշներ: Մարմարապատ յուշադամբանին վրայ գետեղուած է «Այնճարի ժողովուրդ» մակագրուած ծաղկեպսակ մը: Հոգեհանգստեան աղօթքէն ետք յուշադամբանի շինութեան յանձնախումբի նախագահը՝ Վարուժան Վրդ. Հերկելեան, բացման իր խօսքին մէջ անդրադարձած է կառուցման գործին հանգրուաններուն եւ պարզած՝ Եդ. Պօյաճեանի անտիպ եւ ցրուած գործերը հատորով մը հրատարակելու յանձնախումբին նոր ծրագիրը: Աշակերտները ընթերցումներ կատարած են գրագէտին «Թուղթ զաւակներուս» հատորէն, որմէ ետք առաջնորդը կատարած է կիսանդրիի բացումը՝ վերցնելով անոր վրայէն շղարշը: Պրոնզէ կիսանդրին գործն է հայրենի արուեստագէտ Վարդան Աստրեանի: Խօսք առած է գրագէտ Ց. Գեղարդ եւ ներկայացուցած Պօյաճեան գրագէտը, բանաստեղծը, ուսուցիչը, մարդը: Արարողութիւնը վերջ գտած է «Սարդարապատ» երգով:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ տեղի ունեցած «Իսմէթ Ինիւէօնիւ ձիարշաւի մրցում»ներուն՝ Գասպար Բըռէեան շահած է առաջնութեան մրցանակը: Հայ ձիավարիկը ծանօթ է իր յաղթանակներով՝ Թուրքիոյ ձիարշաւային մրցումներուն մէջ:

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 20ին, դասախօսութիւն մը տուած է լոնտոնաբնակ Միշա Գիւտեան ներկայացնելով Մարտիրոս Սարեանի կեանքն ու գործը: Դասախօսը՝ որ իր կարգին նկարիչ է, գրող եւ թարգմանիչ, լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ ներկայացուցած է Սարեանի նկարչական արուեստը:

ՊՈՒՍՏ'Մ ԺՊԻՏ

Աւելի քան քսան գլխարկներ փորձելէ ետք, տիկինը՝
— Այս մէկը սիրեցի, քանի՞ կ'արժէ:
— Ոչինչ տիկին, դուք այդ գլխարկով ներս մտաք:

×

— Ձեր պանդոկին մէջ հեռատեսիլ չունիք ինչո՞ւ իմ հաշուիս վրայ կ'աւելցնէք հեռատեսիլի վարձք:
— Ճիշդ այդ պատճառաւ, պարոն. դրամ կը հաւաքենք, որ հեռատեսիլ գնենք:

×

— Շատ պիտի խնդրէի, որ գրադարանիդ գիրքերէն մէկը ինծի տաս:
— Անկարելի է:
— Ի՞նչ, լաւագոյն ընկերոջդ խնդրանքը կը մերժե՞ս:
— Սիրելիս, պէտք է գիտնաս որ գրադարանս կազմած եմ քեզի նման լաւ ընկերներէս փոխ առած եւ չվերադարձուցած գիրքերով...:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

« ՌՈՒՍԱՆԳԼԵՐԷՆԸ » ՄԵՐ ՄԷՋ Է

« Ռուսանգլերէնը » կը սպառնայ Տոլստոյի երկրին: Ձեւով մը այս եզրակացութեան կարելի է յանգիլ կարդալով Комсомолская Правда մէկ յօդուածը, ուր կը մատնանշուի անգլերէն – ամերիկերէն բառերու «ներխուժումը»:

— Ռուսերէնը սքանչելի, պղեցիկ, վաւերական, հաւասարակշռուած լեզու մըն է, կը գրէ համայնավար երիտասարդութեան պաշտօնաթերթը: — Իրաւունք չունինք մեր ետեւ ձգելու խեղճացած լեզու մը, կազմուած կաղապարներով, անարդար պիտի ըլլար յաջորդական սերունդներուն համար:

Թերթին յիշած բառերէն են.— սերվիս, օֆիս, աութսայտըր, ֆորվըրտ եւ կոլքիփըր՝ բոլորն ալ ներկայացուած ռուսական արտասանութեամբ:

— Հակառակ եմ օտար բառերու անխորհուրդ փոխառութեան, որովհետեւ մեծ մասը ասոնց ոչ միայն զուրկ են չահեկանութենէ մեր հոգեւոր հարստացումին համար, այլեւ կը նպաստեն մեր լեզուին աղճատման, խաթարելով անոր ներքին ուժականութիւնը եւ ջինջ դիմագիծը» կը գրէ խմբագիրներէն մէկը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ռ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ – ՋԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Արուեստի աշխատողներու տան մէջ բացուած է լուսանկարիչ – թղթակից Ռաֆայէլ Համբարձումեանի նկարներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած լուսանկարները կը պատկերացնեն Հայաստանի զարգացումը՝ արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան, արուեստի եւ մշակոյթի մարզերէն ներս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (450)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

— Բայց հոդ մի ըսէք, ինքզինքնուդ եկէք, ըսաւ վիրաբոյժը խուսափողական շեշտով մը:
— Խօսեցէք, ըսէք, ճշմարիտը ըսէք: Ես մահէն չեմ վախնար:
— Եթէ իրաւը կ'ուզէք...
— Այո, հիմա ինծի պէտք եղածը ատ է... կ'ուզեմ հասկնալ թէ դեռ ո՞րքան պիտի ապրիմ:
— Քանի դաշոյնը վէրքին մէջ մնայ, որեւէ վախ չունիք... բայց եւ այնպէս... Աստուած չատ մը հրաշքներ կրնայ գործել, ըսաւ վիրաբոյժը:

— Հասկցայ, հասկցայ, կակազեց Տանտոլօ: Ինծի կարդուրիչ դեղ մը կրնա՞ք տալ, այնպիսի դեղ մը որ գոնէ քանի մը վայրկեան կարենամ խօսիլ անոր ազդեցութեամբը:

— Այո, պարոն, ատկէ դիւրին ի՞նչ կայ, ըսաւ վիրաբոյժը:

Եւ հետը բերած փոքրիկ պայուսակին մէջէն շիշ մը հանելով՝ պարունակութիւնը Տանտոլոյի բերնէն վար թափեց:

Տանտոլոյի վէրքին եզերքը քանի մը կաթիլ արիւն փրփրեցաւ, բայց միեւնոյն ատեն վիրաւորին դէմքը քիչ մը գոյն առաւ:

— Հիմա աւելի լաւ կը զգամ ինքզինքս, թոթովեց ան: Շնորհակալ եմ, բժշկութեան պիտի չմոռնամ:

Արթեմիոս մինչեւ ներքնախուցը վիրաբոյժին ետեւէն երթալով հոն հարցուց անոր.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը, տոքթէօր:

— Այս մարդը ժամէ մը հոգին կ'աւանդէ: Բայց եթէ դաշոյնը վէրքէն քաշուի, հիմա անմիջապէս կը մեռնի:

— Բան մը չե՞նք կրնար ընել զայն ազատելու համար...:

— Ատիկա Աստուծոյ գիտնալիք բանն է:

Արթեմիոս հողեվարքի մը վրայ մեղքնալու ձեւով մը դէմքը ծամածռելով վիրաւորին քովը դարձաւ:

— Իրար մի՛ անցնիք, բան մը չկայ, վիրաբոյժը ըսաւ որ ժամէ մը պիտի ապաքիք, գոչեց Տանտոլոյի քով վազելով:

— Ես իմ մահուանս վրայ չէ որ կը մտածեմ, պարոն, խօսք առաւ Տանտոլօ, վճռական շեշտով մը: Դուք իմ հարցումներուս արագ եւ անկեղծ պատասխաններ տուէք միայն, ահա այս է որ կը խնդրեմ ձենէ... Թերեւս կէս ժամէն շատ ուշ մնանք:

— Խօսեցէք եւ ըսաւ այդ կողմէն հոգ մի ընէք: Ես չեմ կրնար սուտ խօսիլ...:

— Մահամերձի մը առջեւ, այնպէս չէ՞: Ինչ որ է: Կը յիշէ՞ք, անցեալ օր ըսիք թէ Ռոլան Քանտիանօ ձեր բարեկամն էր...:

— Այսինքն թէ... բարեկամս չէր... բայց... բարեկամի պէս բան մը:

— Ըսել է պիտի չկրնա՞ք ձեզի յանձնելիք նամակս դաղտնի կերպով իր ձեռքը հասցնել, մրմնջեց Տանտոլօ յուսահատութեան մատնուելով:

— Ներողութիւն, չհասկցաք ըսածս, կմկմաց Փեթրոս Արթեմիոս աշխուժիւ: Այդ կարգի գործերը ինէ աղէկ ոչ ոք կրնայ տեսնել... մանաւանդ որ ձեզի օգնելու համար ամէն բան աչքս պիտի առնեմ: Ես Քանտիանօն միշտ կը տեսնեմ: Երբեմն կուգայ ան...: Ինչ կ'ուզէք ըսէք իր մասին, ես պատրաստ եմ ձեզ մտիկ ընելու եւ ձեր ըսածը կէտ առ կէտ իրեն հաղորդելու: Քանտիանօ ոչ միայն իմ բարեկամս է, այլ նաեւ ես իրեն երախտագիտութիւն կը պարտիմ... ինծի չատ բարիքներ ըրած է: Անգամ մը, ասկէ ութ տարի առաջ...

— Ըսել է ձեզի տալիք նամակս պիտի կրնա՞ք իրեն յանձնել, գոչեց Տանտոլօ ուրախութեամբ իր շատախօս խօսակիցին անվախճան խօսակցութեան վերջ տալով:

— Անշուշտ, ամենայն սիրով եւ ամենայն ապահովութեամբ:

— Ես տուն պիտի տամ եւ դուք պիտի գրէք այդ նամակը: Կը հաւանի՞ք:

— Ամենայն հաճութեամբ եւ կամաւոր սպասարկութեամբ:

— Բայց կ'երդնո՞ւք որ մարդու բան պիտի չըսէք այդ մասին: Կ'երդնո՞ւք որ նամակը գրելէ յետոյ բովանդակութիւնը բոլորովին պիտի մոռնաք:

МИШЕЛЬ

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Կասթոն Պօ եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՖԵԼԻՔՍ ԳԱՐԱՃԱՅԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 26ին, 69 տարեկանին, Քրեթէյլ:

Ողբացեալին յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյ. 7ին ժամը 11ին Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, 6, Ավընիւ Պուվէն:

16, Ave. de l'Ile de France
89470 MONETEAU

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 6, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ մայրիկին եւ նանիին՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Յակոբ Կարամուրատեան)

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց գերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Նոյնպէս Ղազար Տ. Գրիգորեան՝ իր զաւակներով, թոռներով եւ ծոռներով, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր՝

ԵՂԻՍԱԲԷԹ Տ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Սափարեան)

մահուան 20րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց գերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի նաեւ Սալնաձորի նահատակներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաժողովն ու կրթական յանձնախումբը պարտք կը զգան հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետ Պր. Ռեյմոն Մընանի, որ բարեհաճեցաւ հետեւանք տալ իրենց առաջարկին եւ հայերէն լեզուի դասընթացք մը հաստատել Անաթոլ Ֆրանս վարժարանին մէջ՝ 12, Ռիւ Հանրի Թարիէլ, դպրոցական պահերէն ետք, ծագումով հայ աշակերտներու համար:

Ձեռք բերուած այս առաջին արդիւնքէն քաջալերուած, Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաժողովն ու կրթական յանձնախումբը պիտի շարունակեն իրենց հետեւողական ջանքերը՝ հայաշնակ արուարձաններու մէջ գտնուող ուրիշ վարժարաններու մէջ եւս հայերէն լեզուի նմանօրինակ դասընթացքներ հաստատելու առաջադրութեամբ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան տարեկան ցերեկոյթը, Կիրակի Մարտ 5, 1978, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին, Շիմիի սրահը:

Մասնաւոր յայտագիր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 57րդ տարեդարձի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյեմբեր 6, Կիրակի առաւօտ, վեց հազար նահատակներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1·30ին հացկերոյթ եւ մատաղ, ճաշարան Օփերա–Լաֆայէթի մէջ,
80, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:
Ճաշագին 30 ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը միջմասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի ընկերուհիները, այս Շաբաթ, Նոյ. 5, ժամը 15ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը:

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Նոյ. 5, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, դպրոցին սրահը: Օրակարգ՝ վարչութեան երկու տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը, ընթացիկ հարցեր եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, պատարագ կը մատուցուի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» Երիտ. Միութեան, Նոյեմբեր 12, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ տէ Ֆէթ — Սէն Շամոն
մասնակցութեամբ ԺԱՔ ՔՈԺԱՔ նուագախումբին

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տարեց բայց առողջ այր մը կը փնտռէ տնական գործերու համար կին մը ամբողջ օրուան համար:

Հեռաձայնել ժամը 8էն 12·30 եւ 14էն 20 (91) 33·31·66 (Մարսէյլ):

×

Փավիյոն–սու–Պուայի մէջ, առանձին ապրող տարեց կին մը, փավիյոնի մը մէջ, կը փնտռէ միջին տարիքի հայ կին մը, ընկերութիւն ընելու համար: Բնակութիւն եւ ուտելիք ապահովուած:

Հեռաձայնել 848·46·17 (նախընտրաբար իրիկունները ժամը 19էն ետք):

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL DES ANCIENS ELEVES
DU GUETRONAGAN

Le Samedi 5 Novembre de 20 h. 30 à l'aube, dans les Salons de l'Hôtel Sheraton — Paris

Sous le haut patronage de JACQUES CHIRAC
(Maire de Paris)

Hôtel Sheraton, 19 Rue du Ct René-Mouchotte, 75014 Paris, 260.35.11

Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE
Dirigé par ROBERT PAPASIAN

BOB HURET et son Orchestre

SURPRISES - COTILLONS

Tenue de soirée souhaitée

Réservation, téléphoner à :
Cezvecian 236-54-48
Panossian 233-77-90
Aghamian 893-15-65
Navassartian 985-36-53
Andonian 738-10-79

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Նոյեմբեր 5, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ ՇԱՏ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ
ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՒՐԿԷՆՍ եւ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ նուագախումբը
ՄՈՒՏՔԸ 35 ՖՐԱՆՔ

Varoujan SARKISSIAN
sevan voyages lyon

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՀԱՅՈՑ ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
1978

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼ 24էՆ ՄԱՅԻՍ 5, ՈՒՐԲԱԹ

Կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի

ՍԵՒԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ
Տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Կը մասնակցի նաեւ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Առաջնակարգ պանդոկ (տըմի - փանսիոն) եւ պտոյտներ

3.500 ՖՐԱՆՔ

Ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագրերու համար դիմել

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ

Pélerinage à Jerusalem et aux Lieux Saints

du 24 avril au 5 mai

organisé par sevan voyages - lyon

3 500 F

Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON

Places limitées

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29էՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

ՓԱՐԻԶ դիմել՝
MONDOTOURS (Perouz), 2 Rue de Sèze — 75009 PARIS
Tél. : 073-30-64

PARIS
LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN
Présentent
LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30

à l'Olympia

GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS

ROSY VART
JACQUELINE GAUTHIER
GREGOIRE ASLAN
(Dans un sketch)
Ensemble Folklorique NAVASART
BALLETS NAIRI
Chorale du Collège Samuel-Moorat
Direction : K. YANBEKIAN
MARTEN YORGANTZ
MICHEL KRIKORIAN
Orchestre BERNARD DEDEDJIAN

RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19
Aslanian : 742-83-65
Olympia : 742-25-49

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
4
VENDREDI
4 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ. Հատը	1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ. 13.980 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 53e ANNÉE — N° 13 980

ԹՐՔԱՑՄԱՆ ՔՕՂԱՐԿՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

— o —

ԱՇԱԿԵՐՏ ԱՐՁԱՆԱԳՐԵԼՈՒ ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մինչեւ քանի մը տարիներ առաջ, երբ սահմանափակում մը չկար, ոչ մէկ անպատեհութեան առջեւ գտնուած է մեր դպրոցներէն որեւէ մէկը: Իսկ սահմանափակումով ոչ մէկ դպրոց ոչ մէկ օգուտ քաղած է, ընդհակառակն տուժողներ եղած են: Հետեւաբար այս կէտը, ըստ նախընթացի եթէ ծնողաց ընտրութեան թողուի, աւելի օգտակար կ'ըլլայ եւ ոչ ոք կը տուժէ անկէ: Սակայն այս սահմանափակումին վերացման օրինական անհրաժեշտութիւնը կը ծագի նոյնինքն մեր վարժարաններուն բնոյթէն եւ ներկայիս Կրթական Տնօրէնութենէն իսկ տրուած անոնց անունէն: Մեր վարժարանները հանրապետական շրջանի սկիզբէն իսկ, ծանօթ էին լոկ «հայ փոքրամասնութեան վարժարան» անունով: Կրթական Տնօրէնութիւնը վերջերս վերածեց զայն «մասնաւոր (էօզէլ) հայ փոքրամասնութեան վարժարան» ձեւին:

Արդ «Մասնաւոր – էօզէլ» վարժարանները ենթակայ չեն «չէվրէ»ի օրէնքին, այն իմաստով որ ենթակայ են պետական վարժարանները: Իսկ արձանագրութեան կերպը հրահանգուած է 11րդ յօդուածով, որ վերեւ մեր արդէն իսկ ներկայացուցած կերպն է. այսինքն «հայ վարժարանները մտնելու պայմանները լրացնող աշակերտի պաշտպանը տղուն անձնագրին հետ պիտի ներկայանայ Ազգային կրթական տնօրէնութեան (արձանագրութեան պիւրօները) եւ այն տնօրէնութենէն առնուած հրամանին համաձայն դպրոցի տնօրէնին կողմէ պիտի կատարուի արձանագրութիւնը»:

Պետական Կրթական Տնօրէնութիւնը շատ բծախնդիր է, որ մեր վարժարաններուն ներկայ կացութեան մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն մտցուի, ոչ շէնքի եւ ոչ ալ նոյնիսկ ուսուցման նիւթերու մասին. օրինակ, այն վարժարանները որոնց մէջ իբրեւ օտար լեզու Ֆրանսերէնը տիրապետող էր, երբ արտօնութիւն ուզեցին անգլերէնի տալ այդ նախապատուութիւնը, մերժուեցան Կրթ. Տնօրէնութենէն: Այն վարժարանները, որոնք ուզեցին իրենց ցերեկեայ վարժարանը գիշերօթիկի փոխել, արգիլուեցան: Եւ տակաւին ուրիշ բազմաթիւ պարագաներուն մերժումի բախեցան, պարզապէս ուզուածները նորութիւն եւ փոփոխութիւն նկատուելով: Մինչդեռ այս եւ տակաւին շատ մը ուրիշ պարագաներուն Կրթ. Տնօրէնութիւնը երբեմն յաջորդ յատուկ հրահանգներով կը փոխէ տարիներէ, նոյնիսկ դարերէ ի վեր հայ վարժարաններու մէջ տիրող զանազան սովորութիւնները: Ասոնցմէ մէկն է միայն աշակերտ արձանագրելու այս տարօրինակ նոր դրութիւնը: Տակաւին կատարուած են բազմաթիւ ուրիշ փոփոխութիւններ, որոնց չենք ուզեր հանգամանօրէն անդրադառնալ այս առիթով: Բայց չենք կրնար գէթ անցողակի չյիշել այն երողութիւնը, որ ըստ վերոյիշեալ «Եէօնեթմելիկ»ի 20րդ յօդուածին, մեր նախակրթարաններուն մէջ, աշակերտ մը դասարանը փոխելու համար Թրքերէնի դասէն հինգի վրայ նուազագոյն ±, իսկ ընկերային գիտութիւններէ, որոնք եւս Թուրք ուսուցիչներէ կ'աւանդուին, նուազագոյն 3 նիշ պէտք է առնէ: Մինչդեռ պետական վարժարաններու մէջ Թրքերէնէ 3, եւ ընկերայիններէն 2 նիշ առնելը բաւական է դասարանը փոխելու համար: Այսպէս էր կացութիւնը նաեւ մեր վարժարաններուն մէջ դեռ 2–3 տարիներ առաջ: Ու այս փոփոխութիւնները կը կատարուին ո՛չ թէ պետական դրութեան մօտեցնելու նպատակով, ինչպէս կ'ըսուի թէ կ'ընեն «Չէվրէ»ի փոփոխութիւնը, այլ ընդհակառակն հեռացնելու համար պետական դրութենէն: Կրթ. Տնօրէնութիւնը ինքզինքին կը հակասէ երկու չափ երկու կշիռ գործածելով իր իսկ հովանաւորած մէկ եւ նոյն կրթական դրութեան մէջ:

Մեր դպրոցներու մէջ տիրող արձանագրութեան հնաւանդ ձեւը գրեթէ նոյնն էր պետական վարժարաններու մէջ տիրող ներկայ դրութեան հետ: Այսինքն իւրաքանչիւր նոր արձանագրուող աշակերտ իր մօտաւոր կամ յարմար տեսած վարժարանը անձամբ կը ներկայանար ու կ'արձանագրուէր: Այսօր Ազգային Կրթական Տնօրէնութիւնը, որ այնքան ծանրաբեռնուած է կրթական ու վարչական ուրիշ շատ մը անյետաձգելի ու առաջնահերթ խնդիրներով, իր Թանկագին ժամանակը եւ իր կարեւոր պաշտօնեաները պարզապէս կը վատնէ փոքրամասնութեանց վարժարաններու աշակերտ արձանագրելու պարզագոյն գործողութիւնը տաղտկալի բեռի վերածելով իրեն եւ ուրիշներու համար:

Ու այս բոլորը վասն ինչի՞. պարզապէս մաղէ անցընելու եւ բռնելու համար «հայ դպրոց մտնելու պայմանները» չլրացնող քանի մը աշակերտ: Ստոյգ է, ասկէ առաջ կարգ մը ասորի ուսանողներ ալ արձանագրուած էին մեր եւ Յունաց վարժարանները. անցեալին Թուրք ընտանիքներէն ալ արձանագրուողներ եղած են: Բայց յորմէ յետոյ Ազգ. Կրթ. Տնօրէնութիւնը արգիլեց ասորի աշակերտներուն փոքրամասնութեանց վարժարան յաճախելը, հայ վարժարանները երբեք չեն արձանագրած ոչ-հայ աշակերտներ: Ու չէին կրնար. որովհետեւ նախ պէտք չունէին եւ ապա՝ հայ տնօրէնները այդչափ մը գիտակցութիւնը ունէին Ազգ. Կրթ. Տնօրէնութեան հրահանգին դէմ չգործելու:

Արդ, հայկ. վարժարաններ աշակերտելու միակ պայմանը ուսանողին եւ հօրը Հայ ըլլալն է: Եւ արդարեւ այս պայմանը չլրացնող ոչ մէկ արձանագրութիւն եղած է: Իսկ եթէ Կրթ. Տնօրէնութեան կարծիքով կային կասկածելի անձնագրեր, ուր, օրինակ, լոկ «Քրիստոնեայ» արձանագրուած էր, ատոնց քննութիւնը, ստուգումը եւ պատշաճ տնօրինութիւնը չէի՞ն կրնար արդեօք ընել Կրթ. Տնօրէնութենէն նշանակուած եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններէն ներս իր ներկայութիւնը համարող Թուրք «Եար-Տիրէքթոր» ները և«քննիչները« միասնաբար, վարժարանին մէջ, փոխանակ պարտադրելու ուսանողներու հայրերուն, որ ձգեն իրենց գործը եւ Կրթ. Տնօրէնութեան ճըշդած արձանագրութեան պիւրօներու առջեւ պոչ բռնելով ժամանակ ու դրամ վատնեն: Եղած են ծնողքներ որոնք 2–3 օր կորսնցուցած են պահանջուած «պէլկէ»ները ձեռք ձգելու համար հոս ու հոն վազելով, պոչ բռնելով, այդ օրը կարգը իրեն եկած չըլլալով յաջորդ օր նոյն տեղ դարձեալ « գլուխ զարնելով »: Գիտենք խեղճ գործաւոր մը որ այս պարտադիր բացակայութեան պատճառով գործէ վտարուելու վտանգ անցուց ու մեր միջամտութեամբ միայն իր գործին վրայ մընաց: Բացի այս գործնական ու նիւթական անպատեհութիւններէն՝ իրապէս վիրաւորական է ինքզինքը անկեղծօրէն Թուրք քաղաքացի զգացող հայ հայրենակցի մը համար այս խտրականութիւնը:

Հետեւաբար նորութիւն է արձանագրութեան տաղտկալի այս ձեւը: Ու Կրթ. Տնօրէնութիւնը իր իսկ ջատագոված սկզբունքին դէմ կը հակասէ, երբ ուրիշ անհրաժեշտ եւ օգտակար նորութեանց արգելք կը հանդիսանայ եւ այսպիսի վնասակար նորութիւն մը ինք կը ստեղծէ: Նորութիւն մը որ տրամագծօրէն հակառակ է պետական վարժարաններու մէջ տիրող պարզագոյն արձանագրութեան դրութեան:

Բայց հարցը այստեղ չի լրանար: Դըժբախտաբար Կրթ. Տնօրէնութիւնը տուած է նաեւ ուրիշ որոշումներ, որոնք հակառակ են երկրի Սահմանադրութեան ու կրթական օրէնքներուն եւ այդ որոշումները գործադրելու համար է, որ յատկապէս այս դրութիւնը ստեղծած է:

Այդ հակասահմանադրական որոշումներն են.—

1) Կրթական Տնօրէնութիւնը կ'արգիլէ հայ վարժարան մուտքը այն հայ աշակերտներուն, որոնց հայրը առեն մը իսլամ արձանագրուած է իր անձնագրին մէջ եւ ապա Իսթանպուլ գալէն յետոյ, յաճախ իր զաւկի ծնունդէն առաջ, դատարանական որոշումով իր նախկին կրօնքին վերադարձած է: Այսօր թէ՛ իր եւ թէ զաւկին անձնագրին մէջ անոնք «էրմէնի» արձանագրուած են: Ուրիշ խօսքով երբ Պետութիւնը ճանչցած է անոնց Հայ ըլլալը, Կրթ. Տնօրէնութիւնը իրաւունք չունի չճանչնալու երկրի քաղաքացիին այդ հանգամանքը: Յաճախ կարգ մը շրջաններ « Պետութեան մէջ Պետութիւն » կ'որակեն փոքրամասնութեանց կացութիւնը, ձրիօրէն եւ անհիմն կերպով, երբ փոքրամասնութեանց միակ փափաքը եւ ցանկութիւնն է վայելել այն նոյն քաղաքացիական իրաւունքները որոնց տէր են մեր իսլամ հայրենակիցները: Մինչդեռ իրական « Պետութեան մէջ Պետութիւն »ը այն հիմնարկը կամ կազմակերպութիւնն է, որ չի ճանչնար դատարաններու որոշումները եւ այլ պետական պաշտօնատուներու տուած պաշտօնաթուղթերը:

2) Կրթական Տնօրէնութիւնը կ'արգիլէ հայ վարժարան մուտքը այն աշակերտին, որ իր ուսումը սկսած է ոչ-հայկական վարժարան մը, որ կրնայ պետական կամ օտար վարժարան մը ըլլալ: Սակայն ի՞նչ է տարբերութիւնը պետական, օտար ու փոքրամասնութեանց վարժարաններուն, չէ՞ որ ամէնքն ալ մէկ եւ նոյն պետական ծրագրով կ'աւանդեն իրենց դասերը, չէ՞ որ ամէնքն ալ կը վայելեն Ազգային Կրթական Տնօրէնութեան հովանաւորութիւնը եւ հակակշիռը:

Պետական վարժարանով իր ուսումը սկսած ուեւէ հայ աշակերտ կրնայ անցնիլ գերմանական, անգլիական ու ամերիկեան վարժարան, բայց չի կրնար անցնիլ հայ վարժարան. ինչո՞ւ, հաւանաբար պատասխանուի. «Հայերէն չի գիտեր». բայց չէ՞ որ գերմանական ու իտալական վարժարան մտնողներն ալ այդ դպրոցներուն աւանդած այդ օտար լեզուները չեն գիտեր. ինչո՞ւ հոն կ'արտօնուին ու իրենց համայնքին վարժարանը չեն արտօնուիր: Ինչո՞ւ կը կաշկանդուի ծնողքի մը բնական ու սահմանադրական իրաւունքը իր զաւակը իր ուզած «մասնաւոր» վարժարանը ղրկելու, մանաւանդ երբ այդ վարժարանը իր պատկանած համայնքինն է:

« Պետութեան մէջ Պետութիւնը » այս է. չճանչնալ Սահմանադրութեան ու Պետութեան ամէն քաղաքացիի շնորհած իրաւունքները:

Մենք այս հակասահմանադրական, խտրական ու հակասական հարցերն է, որ ուզեցինք յանձնել, պաշտօնական յատուկ դիմումնագրով, մեր նահանգին մեծայարգ կուսակալի նկատառման, որուն կ'անդրադառնանք յաջորդիւ:

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՑԱՊՐԻ արմատականները սկսան խընդիր հանել ընկերվարականներուն: Արդարեւ կը սպառնան ամէն շրջան թեկնածու ներկայացնել եթէ ընկերվարականները չընդունին ընտրապայքարի իրենց պայմանները, որոնք կը վերաբերին իրենց տալիք ընտրական վաւերացումներու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ֆութպոլը բաւական լաւ արդիւնքներու հասաւ ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի ախոյեան ակումբներու բաժակին 16րդ աւարտական դարձի մրցումներուն: Այսպէս Լանս 0ի դէմ 6 պարտութեան մատնեց Հռոմի Լացիօն, մինչ Պասթիա մէկի դէմ երեք կը յաղթէր Նիւքասըլի: Իւէֆաի շարքին սակայն Նանթ երկուքի դէմ մէկ կէտով պարտուեցաւ Մատրիտէն: Այս նոյն շարքին մէջ Եուկոսլաւները թէեւ յաղթեցին Մինխենի Պայէրնին բայց իրենք կը մնան (երթին յաղթած էր Պայէրնը 0–3), կը մնայ նաեւ Թիֆլիզի Դինամօն որ մէկի դէմ երկու յաղթեց Քոփընհակի:

ՄԵՌԵԼՈՑԻ առթիւ կառքի արկածներու զոհերու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ եւ Զորեքշաբթի իրիկուն երբ դեռ բոլորը չէին վերադարձած 123 մեռեալ կար եւ 1669 վիրաւոր որոնց 550ը՝ ծանրօրէն:

ՔԷՊԷՔԻ նախարարապետը մասնաւոր ուշադրութիւն չի դարձներ իր յայտարարութեանց եւ ընդհակառակն կը թուի թէ կ'ուզէ առաւելագոյնը քաղել Ֆրանսա իր այցելութենէն: Միւս կողմէ Մոնրէալի մէջ խորհրդարանական բարեփոխման նախարարը յայտարարած է թէ Քէպէքի անկախութեան վերաբերեալ հանրաքուէն 1979ի գարունէն առաջ չի կատարուիր:

ՏԽՐՈՒՆԻ.-
ՏԻԿ. ՄԱՆԻԿ ՔՈՋԱՐԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Նոյ. 2ին իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Մանիկ Քոչարեան: Ծնած Լենինական (նախկին Ալեքսանդրապոլ) 1895ին, Մանիկ Սարգիսեանց իր նախնական ուսումը կատարելէ ետք տեղւոյն դպրոցը, ընտանիքին հետ փոխադրուած է Երեւան, ուր աւարտած է Գիմնազիոմը եւ շրջան մըն ալ հետեւած համալսարանական ուսումի:

Անկախութեան տապալումէն ետք, անցած էր Ֆրանսա, նախ Մարսէյլ, ապա՝ վերջնապէս Փարիզ:

Ամուսնացած էր մեր ողբացեալ աշխատակից Ստեփան Քոչարեանի հետ եւ ինք ալ պարբերաբար կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ին, յուշերով թէ այլ յօդուածներով: Մաս կը կազմէր ռուսահայ մտաւորական կիներու դասին եւ իր դրութիւնները միշտ ունէին մասնաւոր շահեկանութիւն մը:

Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Քոչարեանի, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Պետրոսեանի եւ ընտանիքին:

ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

– 300ԱՄԵԱԿ ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ –

Գ.

Կարելի է դիւրաւ երեւակայել թէ ինչ աշխատանք տարած են Մխիթարեան հայրերը հասնելու համար այս արդիւնքին: Ոչ մէկ կէտ անտեսուած էր եւ զանազան գրքոյկներ կը բաժնուէին հանդիսութեան ատեն, հայերէն թէ իտալերէն, առանձին գրքոյկներ Մխիթարի նուիրուած, թարգմանութիւններ երգուած երգերուն, եւլն., եւլն.: Դեռ այս բոլորին կողքին, Հայր Ներսէս գլուխ հանած էր Բազմավէպի բացառիկ մը նուիրուած՝ Մեծ Սեբաստացիին եւ որ մամուլի տակ կը մտնէր հանդիսութեանց վաղորդայնին: Այդ թիւը կը բացուի Հայր Ներսէսի մէկ խմբագրականով (*), որ լուսաղոյնս կուտայ Մխիթարի մեծ դէմքը:

Ամէն ինչ վերջացած էր այլեւս, Ս. Ղազար պարպուած էր իր անսովոր բազմութենէն, բոլորը կը վերադառնային, առանձին թողլով Մխիթարեան հայրերը, շարունակելու իրենց փառաւոր առաքելութիւնը: Աշխատանքը չի պակսիր, հարկ է նաեւ Բազմավէպէն զատ, հասցնել Մանրանկարչութեան Բ. հատորը, որու հրատարակութիւնը յապաղեցաւ կարծուածէն աւելի, առաւելաբար Հայր Մեսրոպի յանկարծական մահուան հետեւանքով:

Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեանը բախտ մը ունի, որ կարեւոր է: Զանազան երկիրներէ եկած աշակերտներ մէկ հասարակաց լեզու ունին՝ հայերէնը եւ որքա՛ն հաճելի է, սա ճաշի ժամուն, աւելի քան ութսուն տղոց հայերէն խօսիլը:

Այս տարեշրջանին, Մուրատ – Ռափայէլեանը ունի 85 աշակերտ, որու երկուերրորդը կուգայ՝ Պարսկաստանէն: Մնացեալը՝ Պոլիս, Գերմանիա, Սուրիա – Լիբանան, Յունաստան: Մէկ յատկանշական կէտ՝ ոչ մէկ աշակերտ կայ Իտալիայէն: Չորս վարդապետ կ'առաջնորդեն հայկ. ժամերը: Ներկայ շրջանին մեծաւորն է՝ Հայր Միքայէլ, տեսուչը՝ Հայր Նիկողոս, ուսումնապետը՝ Հայր Գաբրիէլ, եւ Հայր Համազասպ: Վարժարանը կը պահէ մինչեւ իր առանձնաշնորհը, այսինքն քննութիւնները միայն ներքին են եւ կը վաւերացուին Պետութեան կողմէ:

Մթնոլորտը նախանձ կը շարժէ, Քարմինիի վրայ բարձրացած այս հրաշալի պալատը իշխաններու կեանքը կը յիշեցնէ տակաւին: Անդին արդիական մարզարան եւ խաղավայր մը կառուցուած են Ալեք Մանուկեանի բարերարութեամբ, հաճելին միացած օգտակարին հայ տղուն կուտան ամէն պատեհութիւն հայ մարդ ըլլալու:

×

Վենետիկ, սակայն, Մխիթարեանները ունին նաեւ ուրիշ օճախ մը, որ այնքան դէմքեր տուած է մեր իրականութեան: Նոյնը չեն անշուշտ ժամանակները եւ հայկական վարժարանները այլեւս չեն տար այն հունձքը, որ անհրաժեշտ է Սփիւռքի մեր գոյատեւման: Ինչո՞ւ: Ցանցաւորներ կան, անկասկած, եւ առաջին կարգին է ծնողքներու գիտակցութեան պակասը: Որոշ վարժարաններ նաեւ քիչ մը շատ « դիւրութիւններ » ընծայած են աշակերտին, որ կրնայ դասարան փոխել նոյնիսկ երբ հայերէնի միջինը չունի, ատիկա կ'ըլլայ տեղի տալով ծնողքին, որու համար Հայկ. վարժարանը, մանաւանդ գիշերօթիկ, այնքան չի հետաքրքրեր իր հայկական դաստիարակութեամբ, այլ դարձած է դիւրութիւն մը երբեմն ալ խառն ամուսնութիւն կնքող ծնողքին «խղճի հանգստութիւն» մը:

Այսպէս մանաւանդ Փարիզ, ուր մարդիկ կը ծրագրեն նոր դպրոց չինել երբ 250 հազարնոց գաղութ մը չի լեցներ իր զոյգ վարժարանները:

×

Վենետիկեան օրերն ու ժամերը անցան արագ, աճապարանքով, նման տարիներուն, որ զիս կը բաժնեն իմ առաջին այցելութենէս, «Բազմավէպ»ի հարիւրամեակին առթիւ: Դժուար է հեռանալ Վենետիկէն, մանաւանդ աշնան սա օրերուն երբ քաղաքը պարպուած է զբօսաշրջիկներու ժխորէն եւ կը մնայ իր առանձնութեան մէջ, այնքան քաշողական:

Առաւօտը պիտի գայ քիչ ետք, ու իրեն հետ մեկնումի ժամը: Օդը մեղմ է, մշուշը կը մնայ, քօղ մը իջեցնելով մարմրող արեւուն առջեւ ու Սան-Մարքոյի նաւագնացները կը շարունակեն հին եղանակները: Աղաւնիները միշտ հոս են, նոյն քանակութեամբ ու հազուագիւտ թուրիսթը չի խուսափիր աւանդական նկարէն, որ ինծի կը յիշեցնէ անհետացած մօր մը, դեղնած նկարը: Նոյն պատկերն է, ան ալ կեր կուտար Սան-Մարքոյի աղաւնիներուն, դեռ երիտասարդ ու անհոգ: Հագուստները փոխուած են, այսօր սա նկար քաշուող աղջիկը ճին մը հագած է, երէկ այն երիտասարդ Պոլսեցին 25ական թուականներու լայն եւ երկար թայէօր մը հագած էր ու գլխարկ մը ունէր, որ խնդուք կը պատճառէ այսօր: Բայց, գէշ բան է — ու դեռ կանխահաս – միայն անցեալ յիշել ու կեանքը շարունակել մեռելներու հետ: Լաւ է վանել յիշատակները, որ միայն տխրութիւն կը բերեն ու խորհիլ թէ կայ՝ վաղը:

Վաղը՝ երբ Քարավէլը պիտի տանի Փարիզ, ուր կը սպասէ ամէնօրեայ հեւ ի հեւ աշխատանքը, սպառիչ բայց նաեւ խանդավառող, մաշեցնող բայց նաեւ իրթանող:

Վաղը՝ երբ այլեւս վերջ կը գտնեն փակագիծի մէջ ապրուած այս օրերը ու կը վերսկսի կեանքը՝ երէկուան ու վաղուան, որ չի թողուր իսկ ետ նայիլ, որ ետ դարձ չէ այլ՝ Ցառաջ:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(Վերջ)

(*) Այս խմբագրականին հրատարակութիւնը կը սկսինք քանի մը օրէն, «Ցառաջ»ի մէջ:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ)

Ա.

Աւելի քան յիսուն տարիներու աստանդական հայկ. կեանքի ընթացքին, երեք սերունդներ իրարու յաջորդեցին շատ մը վերիվայրումներու ենթարկուելով, մինչեւ որ ալեկոծութեան եւ փոխանցման դժուարին շրջանը բոլորեց գաղթաշխարհի հայութիւնը:

Այժմ, ամբողջ Սփիւռքի տարածքին ապրող Հայութիւնը, մեր առջեւ կը ներկայանայ, ո՛ր երկրին մէջ ալ որ գտնուի սքանչելի երիտասարդութիւնով մը, ամէն ասպարէզի մէջ ցոյց տուած իր ընդունակութեամբ եւ բազմապիսի արժանիքներով, բարոյական ու մտաւոր կազմաւորումով, ինչպէս եւ ապրած իր երկրին մասնայատուկ քաղաքացիական կրթութիւնով:

Հին սերունդը, եկաւ ու անցաւ դժբախտ ու տառապալից կեանք մը անցընելէ ետք, եւ սակայն, իր ապրած ժամանակին կնիքը դրոշմուած մնաց իբրեւ ժառանգութիւն՝ որու հետքերուն վրայէն պէտք է քալէ ու կերտէ ներկայ երիտասարդութիւնը, եթէ ի հարկէ, կը զգայ ու կ'ընդունի թէ ազգային գետնի վրայ բան մը ունի ընելիք:

Միջին սերունդը յաջորդեց հինին, ան եւս սակայն զերծ չմնաց ու ենթարկուեցաւ իր կարգին շատ մը դժուարութիւններու բարոյական թէ ֆիզիքական, մինչեւ որ՝ փոխանցման շրջան մը բոլորելէ վերջ, կամաց – կամաց հեւք ու շունչ առաւ եւ իր դերը կատարեց իր միջոցներուն ներած չափով: Եւ, արտասահմանեան հայ կեանքը կարծես յարութիւն առած, սթափեցաւ, խանդավառուեցաւ ու խանդավառեց բազմութիւններ, որոնց հոգիներէն ներս նոր շունչ եւ աւիշ ներարկեց մշակութային եւ մտաւորական գետնի վրայ կատարած իր դերով: Աւելորդ է այս մասին սոյն խորհրդածութիւնները խորացնելով բոլորիս ծանօթ իրերու եւ անցքերու մասին մանրամասնելը:

Այս քանի մը հակիրճ տողերէն վերջ ուրեմն, գանք մեր այսօրուան աշխարհացրիւ երիտասարդութեան, որու անունը մկրտենք նոր սերունդ:

Որքա՜ն դժուար է խորհրդածել ու գրել երիտասարդութեան մը մասին, այն ալ հո՛ն երիտասարդութեան որ ցրուած է աշխարհի բոլոր ծագերուն:

Եւ, բարեբախտաբար, ուրախալի է հաստատել հոս, որ շա՛տ աւելի երջանիկ ու բարօր կեանք մը ապրեցաւ եւ կ'ապրի վայելելով բոլոր այն առաւելութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են բնականոն կեանքի մը համար:

Ինչպէ՞ս ըսի, բարդ ու կնճռոտ հարց մըն հայ երիտասարդութեան մասին խօսիլ եւ որոշ եզրակացութիւններով զայն սահմանել ու որոշ դիմագիծ մը տալ նկատի ունենալով անշուշտ իր տարտղնուած հանգամանքը:

Սփիւռքի հայ երիտասարդութիւնը, դժբախտաբար, հնարաւորութիւնը չունեցաւ սկզբնական շրջանին, եւ եթէ ունէր ալ շատ քիչ էին այդ միջոցները, կարենալ ծանօթանալու համար թէ ի՞նչ եղած է իր նախորդներուն, այսինքն՝ անցեալին պատկանող հայ սերունդներուն վիճակը:

Քանի մը տասնեակ տարիներու «գաղթական»ի մեր այս կեանքի ընթացքին ամէն սրտցաւ հայու հոգն ու մղձաւանջը եղած է իր եւ իրեններուն սպառնացող, այլասերումի եւ ուծացման ահաւոր վտանգը եւ ուստի՝ բոլորին մտասեւեռումը կեդրոնացած է մէկ նշանակէտի շուրջ, Ազգապահպանում: Ատիկա յաջողցնելու համար ալ անհրաժեշտ էին ազդակներ, որոնց ամէնէն կարեւորը՝ հայ ազգային ոգին անշէջ պահելու գաղափարը:

Թերթատեցէք ու կարդացէք յիսուն տարիներէ ի վեր հայ մամուլին մէջ այս ուղղութեամբ գրուած հարիւրաւոր խմբագրականներն ու յօդուածները եւ պիտի շշմիք ու զարմանաք: Որքա՜ն գրուեցան, այդ գաղափարը հայ երիտասարդութեան հոգիներէն ներս արծարծելու, հրահրելու համար: Եւ որքա՜ն կարեւոր էր երիտասարդական միութիւններու գոյութիւնը եւ անոնց համերաշխօրէն գործելու ոգին: Եւ յանկարծ կը մտածեմ այս պահուս թէ՝ հեռաւոր անցեալին մէջ ունեցա՞ծ ենք երիտասարդական կազմակերպութիւններ, որոնք, մեր այսօրուան ըմբռնումով համագործակցաբար խմբակի մը շուրջ աշխատանք տարած ըլլան: Կը խորհիմ որ պատասխանը ո՛չ է, առանց

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Բացի աչքերս ու տեսայ մանաւանդ, մահուան չափ տխուր դէմքը հայրիկիս ներքին դողս սաստկացաւ, բռնեց ամբողջ մարմինս, ձայնս կոկորդիս մէջ մարեցաւ...: Սենեակին մէջ տիրեց լռութիւն եւ թախիծ...:

«Ղարիպին սիրտն է խոց, ճիկէրն է վերամ
«Կերած հացն է լեղի ու ջուրն է հարամ»:

Հին օրերէն մինչեւ այսօր, տարագիր Հայոց հոգին ցնցող ու ալեկոծող, հայրենակարօտ այս երգը, որքա՜ն արցունք քամած է աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած ղարիպներու աչքերէն...:

Եսայեան վարժարանի ընդարձակ բակին մէջ կանգնած էր Ս. Յարութիւն եկեղեցին, ուր յաճախ խոստովանութիւն եւ Ս. Հաղորդութիւն առնելու կ'երթային դպրոցին մեծ ու փոքր աշակերտները: Սակայն, տօնական օրերուն, մեզ կը տանէին Ս. Երրորդութեան եկեղեցին: Կը յիշեմ այդ օրերէն մէկը...:

1918ի Մեծ Պահքին Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիի Արեւագալի արարողութեանց կը մասնակցէին Էսաեան վարժարանի աշակերտուհիները, ղեկավարութեամբ իրենց երգեցողութեան ուսուցիչ, Պր. Ջիլինկիրեանի: Թէեւ Էսաեան վարժարանի բարձրագոյն դասարաններու գեղաձայն աշակերտուհիներուն տրուած էր այդ մենաշնորհը, սակայն դպրոցին տեսուչուհին, Օր. Սիրանոյշ Տէր-Աբրահամեանի ցուցմունքով, ղեկավար Պր. Ջիլինկիրեան, յետ ձայնական քննութեան, զիս ալ անցուցած էր մեներգողներու ցանկին մէջ:

Այդ օրերուն, հայրս հիւանդ ըլլալով հանդերձ, փափաք յայտնած էր գալ Ս. Երրորդութեան եկեղեցին, լսելու մեր Արեւագալի զմայլելի երգեցողութիւնները:

Առաւօտ մը, դպրոցին աշակերտութիւնը շրջապատուած ուսուցիչներով, առաջնորդուեցանք Ս. Երրորդութեան եկեղեցին, հագուեցանք շապիկներ ու շարուեցանք դասին մէջ:

Աչալուրջ, մեր առջեւ կեցած, խիստ նայուածքով մը մեզ կը չափչփէր բարձրահասակ եւ ազդեցիկ ղեկավարը Պր. Ջիլինկիրեան:

Եկեղեցին բերնէ բերան լեցուն էր: Ես, բազմութեան մէջ, մտահոգ կը փնտռէի հայրս, վախնալով որ հիւանդութեան պատճառաւ չկարողանայ գալ: Յանկարծ, նշմարեցի իր երկար հասակն ու տժգոյն դիմագիծը. հօրս քով կեցած էր հայրենակից Վարդան Տէր-Ներսէսեան:

Արարողութիւնը սկսաւ. կարգը եկաւ արեւագալներուն: Մենք, կախուած ղեկավարին շրթներէն, երկիւղածութեամբ եւ սրտատրոփ կը սպասէինք իր նշանին: Վերջապէս, ղեկավարը ձեռքը վեր բարձրացուց, չափ տուաւ եւ նշան ըրաւ առաջին մեներգողին, որ յաջող եւ սրտառուչ ձայնով երգեց իր բաժինը: Երկրորդ եւ երրորդ մեներգողներն ալ երգեցին շատ յաջող եւ քաղցր ձայնով. սակայն չորրորդ մեներգողը, որ օժտուած էր շատ գեղեցիկ ձայնով մը, չեմ գիտեր Պր. Ջիլինկիրեանի խիստ նայուածքէ՞ն թէ ներքին յուզումի մը ենթակայ, մատնուեցաւ ահուդողի եւ իր չար բախտէն, հազիւ բերանը բացած, ձայնը սպառեցաւ կոկորդին մէջ...: Պր. Ջիլինկիրեան չկարենալով զսպել իր բարկութիւնը եւ յուզումը, շուարումի մատնուած տեսնելով իր լաւագոյն աշակերտը, փոքրիկ հարուած մը տալով խեղճ աղջկան, նշան ըրաւ ինծի, որ շարունակեմ եւ երգեմ Արեւագալի մնացեալ բաժինները:

Մինչ այդ՝ ես սոսկալի վախէ մը բռնուած էի. ոտքերս, ձեռքերս սկսան դողալ... Նախ պապանձեցայ սարսափած Պր. Ջիլինկիրեանի չանթահարիչ նայուածքէն, յետոյ դողդոջուն ձայներ ելան կոկորդէս: Սակայն, ո՛վ հրաշք, չեմ գիտեր հօ՞րս ներկայութիւն էր թէ Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը, հասաւ ինծի օգնութեան...: Գերագոյն ճիգով մը զսպեցի ներքին դողս, անկաշկանդ եւ առատ, յանկարծ շրթներէս թռաւ «Արեւելից արեւմուտս, մանկունք Սիոնի...»: Ձայնս բարձրացաւ եւ հոգեկան վերացումով, Արեւագալի երկու տունն ալ երգեցի քաջութեամբ եւ վերջացուցի Պր. Ջիլինկիրեանի գոհունակ ժպիտին եւ ձեռքի նշանին ներքեւ:

Արարողութիւնը վերջանալէ յետոյ, եկեղեցիէն վերադարձանք դպրոց: Կէսօր էր ընդարձակ սրահին մէջ ճաշեցինք եւ ելանք պարտէզ զբօսանքի: Այդ պահուն լրացուցիչ դասարանի աշակերտուհիներէն մէկ – երկու հոգի, մօտեցան ինծի, համբուրեցին ու շնորհաւորեցին: Սակայն ինծի համար կարեւորը հօրս գնահատանքն էր: Իրիկունը երբ դպրոցէն տուն վերադարձայ, հայրս գտայ ուրախ տրամադրութեամբ, քաղցր ժպիտով մը զիս իր մօտ կանչեց, համբուրեց եւ ըսաւ լրջութեամբ. «Գառնուկ, քթիդ մէջէն երգեցիր, ոչխարի պէս մայեցիր...»:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(20 – Շար.)

նկատի առնելու անշուշտ մեր կուսակցութիւններուն գոյութիւնը եւ անոնց կատարած դերը հայ իրականութենէն ներս: Փափաքելի էր որ ձեռնհաս ազգային մը որոշ տուեալներով լուսաբանէ այս մասին, որ, շատ օգտակար եւ թելադրիչ կրնայ ըլլալ իբրեւ ուղեցոյց ներկայ երիտասարդութեան: Որովհետեւ, ամէն ժամանակներու մէջ ալ, ներկան ու ապագան կերտուած են անցեալին մէջ գոյութիւն ունեցող իրողութիւններու վրայ: Չէ՞ որ անցեալը տեսանելի ու շօշափելի է ճարտարապետական հիմքն է եւ իրողութիւններու լոյսին տակ է գրուած պատմութիւնը իբրեւ նիւթ ու տաղձ:

Ներկան, մարդիկ խարխափումով եւ թերահաւատութեամբ կ'ապրին տեղ մը հասնիլ ուզելով հանդերձ: Ապագան, հակառակ բացուած լայն հորիզոններու, բոլորիս համար անորոշ ու անծանօթ է, եւ չենք գիտեր դեռ թէ՝ մարդկութիւնը դէպի ո՞ւր կ'առաջնորդուի տեղի ունեցող յառաջդիմական բոլոր սլացիկ նուաճումներով:

Աւելորդ չէ անգամ մը եւս կրկնել, որ ժողովուրդներու կեանքին մէջ երիտասարդութեան դերը մեծ է եղած ու միշտ ալ է, երբ ան հաւաքականօրէն կը գործէ: Եւ այստեղ, մենք մեզի հարց կու տանք թէ ի՞նչ դեր խաղացած է հայ երիտասարդութիւնը իբրեւ հաւաքական ուժ, անցեալ սա վերջին քանի մը տասնամեակներու ընթացքին եւ 1915էն առաջ: Չէ՞ որ ճարտարապետ մը առանց իր շէնքին հիմերը քննելու, ուսումնասիրելու աշխատանքի չի լծուիր, զայն կառուցանելու համար:

Օրինակ, մինչեւ 1908 ի՞նչ կ'ընէր հայ երիտասարդութիւնը իր հայրենիքին եւ իր համախումբ ժողովուրդին մէջ իբրեւ կազմակերպուած ուժ: Ցաճախ մտածած ու ջանացած եմ մտքիս մէջ պատկերացնել զայն, բայց պատկերը եղած է խառնաշփոթ եթէ ոչ ամայի հորիզոն մը:

Որքան որ կը յիշեմ կարդացած ըլլալ, մինչեւ այդ շրջաններուն, հայ ժողովուրդը թէեւ ամփոփուած էր իր հայրենի հողին վրայ եւ այդ հողը առաւելապէս հարստացած ու արգասաւորուած էր հայ գիւղացիին քրտինքովն ու արիւնովը, բայց գոյութիւն չունէր հանրային կազմակերպուած կապ, որ իրեն անհրաժեշտ էր իբրեւ ոչ անկախ ժողովուրդ:

Թուենք միայն, գոյութիւն ունեցող դրական եւ բացասական կապերը: Կը կարծեմ որ անոնք թէեւ այդ օրերուն շատ հաստատուն ըլլալ կը թուէին, սակայն բաւարարութիւն չէին կրնար տալ այն պահանջներուն, զորս, 1908ի շրջանին հայ ժողովուրդի ապագան կը ներկայացնէր:

Առաջին կապը անտարակուսօրէն մեր ժողովուրդին լեզուն էր, հայ լեզուն, որով միայն Հայերը զիրար կը ճանչնային: Լեզուին հետ կար նաեւ անոր հինաւուրց գրական ժառանգութիւնը, այսինքն, գրականութիւնը եւ նորաստեղծ մամուլը, որ ոչ միայն չունէր անհրաժեշտ թափանցումը ժողովրդական խաւերէն ներս, այլեւ չափազանց քիչ էին անոր կապուած զանգուածները, մասնաւորաբար գիւղացիութիւնը եւ առհասարակ աշխատաւոր դասակարգը, մանաւանդ որ՝ այս վերջինները, անհամեմատ մեծամասնութիւն մը ըլլալով, բոլորովին անհաղորդ էին այդ տեսնուած մամուլին եւ գրականութեան: Եւ հետեւաբար ուրեմն՝ լեզուն տեսակ մը Փիզիքական կապ էր եւ դժբախտաբար մամուլի միջոցաւ չէր կրնար մասնաւորաբար երիտասարդութեան մէջ ներմուծել ու կատարել գաղափարական պատրաստութեան իր դերը:

Երկրորդ, եւ շա՛տ աւելի զօրաւոր կապ մը կը հանդիսանար կրօնքը, որ քաղաքական եւ հանրային մեծ ու կարեւոր դեր մը կը խաղար, շնորհիւ, դարերու ընթացքին հասակ նետած իր հաստատուն կազմակերպութեան, իր իշխանաւորներու ղեկավարութեան եւ բազմահազար պաշտօնէութեան: Եւ հետեւաբար, ժողովուրդի ամբողջ զանգուածը շաղկապուած էր կրօնքի շօշափելի դարձած արտաքինովը, որ կը կոչուէր Հայ Եկեղեցի:

Հայաստանի մէջ հայ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը չէր պատասխաներ — «Ես Հայ եմ» այլ՝ սովորութիւն ունէր՝ «Հայ Քրիստոնեայ եմ» ըսելու:

Ու երբ այստեղ կը մատնանշենք այն զօրաւոր եւ անքակտելի կապը, զոր ունէր հայ ժողովուրդը դէպի իր եկեղեցին, ուստի պէտք չէ մոռնալ նոյնպէս յիշելու իր ժողովուրդէն դէպի հոգեւորականութիւնը յարաբերաբար ստեղծուած կապը, ղեկավարութեան գործին մէջ մեծ ազդակ հանդիսացած է, հոգեւորականութեան հեղինակութիւնը արժեւորելու տեսակէտով: Այն պատճառաւ, որ կարելի է ըսել թէ, հայ բարձրաստիճան եկեղեցականէն սկսեալ մինչեւ քահանան՝ տրուած որեւէ հրաման, յաճախ պատգամ մը կը նկատուէր, եւ այդ հրամանը գործադրելուն մէջ կազդուրիչ գոհունակութիւն մը կը զգար:

Պէտք չէ ուրանալ, որ մինչեւ 1908, հայ եկեղեցին եղած է ո՛չ միայն հոգեկան, այլ եւ հանրային մեծագոյն շաղկապը հայ մարդուն կեանքին մէջ, իր հինաւուրց եւ աւանդապաշտ օրէնքներու եւ հասկացողութեանց ենթարկելով հայ ժողովուրդը, որովհետեւ բոլորովին անկարող էր անմիջական կամ պատճառաբար յարմարելու ժամանակի պահանջներուն:

Այստեղ աւելորդ չենք համարեր յիշելու որ՝ հայ ժողովուրդի դէպի իր եկեղեցին ունեցած այն ամուր կապին եւ անսասան հաւատքին շնորհիւ է նաեւ, որ կրցաւ դիմագրաւել ու պայքարիլ իր Փիզիքական գոյութիւնը պահպանելու տեսակէտով, հակառակ իրեն սպառնացող ամէն տեսակի վտանգներուն եւ ապրած իր յորձանուտային կեանքին:

Ի հարկէ, պէտք է ըսել նաեւ որ՝ քաղաքական կուսակցութիւնները իրենց սկզբնական շրջանին, փոքրաթիւ Հայեր ու փոքրաթիւ հայ երիտասարդներ կը խմբէին իրենց շուրջ, բայց, բաղդատաբար զանգուածային մեծամասնութիւնը անհաղորդ կը մնար: Եւ որքան կը շատնար այդ կազմակերպութեանց թիւը, այնքան բաժանումներ կը ստեղծուէին: Եւ այս պարագան իբրեւ օրինակ կրնայ ծառայել մեր այս օրերուն, որքան ալ ժամանակները փոխուած ըլլան:

Եւ այդ շրջանին է որ հետզհետէ, լայն տեղ գրաւեցին դաստիարակչական ձեռնարկները, որոնք կապուած էին առաւելապէս հայ եկեղեցւոյ: Մինչեւ այն շրջանը, երբ Հ. Բ. Ը. Մ.ը սկսած էր երկիրը օժտել դպրոցներու ցանցով մը, որ կոչուած էր կարեւոր դեր մը խաղալ յետագային, հայ երիտասարդութեան ինքնագիտակցութեան զարգացման առընչութեամբ:

Եւ ցարդ կը նշմարենք որ՝ բառին իսկական առումով, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնենք մեր այս օրերուն, հայ երիտասարդական կազմակերպութիւն գոյութիւն չունէր, բայց կային հայ երիտասարդներ, որոնք, զանազան շրջաններու մէջ քով-քովի գալով աշխատած են, առանց կարենալ համակեդրոնացնելու հայ ժողովուրդի երիտասարդ զաւակները իբրեւ կազմակերպուած միացեալ ուժ:

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՆԸ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՐՈՆՑ ԿԱՐԳԻՆ՝

Ռազմիկ Դաւոյեան

Խորհրդ. բանաստեղծութիւնը ի պատուի էր Զորեքշաբթի իրիկուն (Հոկտ. 26) Փավիյոն տը Փանթէնի մէջ, ուր խորհրդային բանաստեղծներ կը ներկանային իրենց գործերով:

Պէտք է դժբախտաբար մատնանշել թէ ընտրուած վայրը որեւէ կապ չունէր բանաստեղծութեան հետ եւ չէր նպաստեր հարկ եղած մթնոլորտը ստեղծելու: Տասնեակ հազար բազմութեան սահմանուած հանրաժողովի այս հսկայ սրահը յարմար է, անկասկած, Ֆիտէլ Քասթրոյի, Մառշէի կամ Միթերանի բայց բանաստեղծական երեկոյթի մը համար, ամբողջ Փարիզի մէջ կարելի չէր աւելի անյարմար վայր մը գտնել: Ուրախալի էր սակայն որ շուրջ 2000 հոգի եկած էին լսելու... բանաստեղծութիւն: Եւ 1977ին, սպառման ընկերութեան մը տափակութեան մէջ, իսկապէս լաւատեսութեան մղող երեւոյթ մըն է:

Խորհրդային սովորութիւն է, որ հեղինակները արտասանեն իրենց գործերը, հաւանաբար վարժութեան հարց մըն է, որ ունի իր շահեկան կողմը:

Շատ յաջող թարգմանութիւններ նըպաստեցին, որ լսուած զանազան լեզուները չխանգարեն, այն հաճոյքը զոր ունկնդիրը կը ստանար: Առիթն ունեցանք լսելու Կ. Սիմոնով, Մարք Սերկէեւ, Վլադիմիր Վիսոտսկի, Բուլատ Օկուճաւա, Եվտուշենկօ, որ յայտնաբերեց նաեւ դերասանի բացառիկ տաղանդ մը եւ Ռազմիկ Դաւոյեան: Ռուսերէնը, ուկրաներէնը, հայերէնը ներդաշնակօրէն կը լցնէին հանդիսատեսներու ականջները, մինչ վերջաւորութեան Օկուճաւա եւ Վիսոտսկի կիթառի ընկերակցութեամբ, քերթուածներուն կուտային երգի անոյշ բոյր մը:

×

Ուրբաթ իրիկուն, Ֆրանսայի Գրողներու Միութեան եւ խորհրդային ինը գրագէտներու երկու օրերու հանդիպումները, վերջ կը գտնէին մամուլի ասուլիսով մը եւ քոքթէյլով: Նախագահը՝ Ժան Ռուսըլօ կը յայտնէր թէ որքան օգտակար եղած էին այս փոխադարձ խօսակցութիւնները, ուր ծեծուած էին զանազան հարցեր: Նիւթը եղած էր՝ «Ժամանակակից գրականութեան ընկերային եւ թեքնիք յառաջդիմութիւնը»: Նկատուած էր իսկական տիպարի դժուարութիւնը ներկայ աշխարհին մէջ: Խորհրդային Գրողներու Միութեան քարտուղարը՝ Սիմոնով յոյս կը յայտնէր թէ խորհրդային եւ ֆրանսական մամուլը լայն արձագանգ պիտի տային այս հանդիպումներուն եւ կը պարզէր կարգ մը ծրագրեր, գլխաւորաբար թարգմանութեան մարզին մէջ: Կը նախատեսէր ֆրանսական բանաստեղծութեան երեկոյթներ՝ Մոսկուա, Լենինգրադ, Կիեւ, Երեւան եւայլն, փոխադարձ ճամբորդութիւններ, ֆրանսացի երիտասարդ բանաստեղծներու ծաղկաքաղի մը հրատարակութիւնը եւայլն, եւայլն: Քոքթէյլէն առաջ, կը յիշուէր նաեւ թէ Հերվէ Պազէն առաջարկած էր ֆրանսացի գրագէտներու (ռուսախօս եւ ոչ) խումբի մը այցելութիւնը Խորհ. Միութիւն: Ծրագրուած էր նաեւ թարգմանութեան միջազգային համագումարի մը կարելիութիւնը ստեղծել:

Այս հանդիպումը տեղի կ'ունենար Օթէլ տը Մասս, Գրողներու Միութեան կեդրոնատեղին:

× Յիշենք թէ այս երկու օրուան հանդիպումներու ընթացքին առանձին ուշադրութեան եւ գնահատանքի առիթ տուած էր Ռազմիկ Դաւոյեանի ելոյթը:

Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (451)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

— Արդէն ես շատ մոռացկոտ եմ, պարոն, այդ կողմէն կրնաք վստահ ըլլալ: Կը վստահեցնեմ ձեզ որ այս երեկոյ ինչ ճաշ ուտելս իսկ մոռցած եմ...: Քիչ մը առաջ Քանտիանօն իմ բարեկամս է ըսելով ձեզի պզտիկ սուտ մը խօսեցայ... ան իմ բարեկամս չէ, այլ ես իր երախտապարտն եմ եւ իր գործերուն քիչ թէ շատ տեղեակ եմ, մինչեւ անգամ կրնամ ըսել թէ կարգ մը գործերու մէջ իրեն աջակցած եմ: Որով, առանց որեւէ մտահոգութեան կրնաք ամէն բան ինծի ըսել... Դուք միայն հակիրճ կերպով ձեր հաղորդելիքը ըսէք, ես պէտք եղած բանաստեղծական ոճը տալով կը համեմեմ ձեր ըսելիքը եւ իրեն կը ներկայացնեմ: Մենք քիչ թէ շատ գրիչ բռնել գիտենք եւ քնարերգական ոճին ալ տեղեակ ենք:

Այս ըսելով, բանաստեղծը սեղան մը մօտեցուց մահճակալին, յետոյ ինքն ալ աթոռի մը վրայ նստելով, գրիչը ձեռք առաւ:

— Ուրեմն գրեցէք, ըսաւ Տանտոլօ անհամբերութեամբ:

Եւ հետեւեալը տուն տուաւ.

«Ռոլան,

«Ես պիտի մեռնիմ: Մահացու կերպով վիրաւորուած եմ եւ գիտեմ որ պիտի չապատիմ: Որով, գերեզմանէն անդենական կոչ մըն է քեզի հասնող ձայնը, պէտք է որ զայն նուիրական ճշմարտութիւն համարես: Ռոլան, ես վատ մըն էի, վախկոտ մը եւ իմ տկարութեանս երեսէն ոճիր մը գործեցի: Դուք այդ ոճիրին երեսէն շատ տառապեցաք: Բայց եթէ խնդիրը միայն ձեր շուրջը դառնար, թերեւս մխիթարուելու կէտ մը գտնէի, սա՛ թէ հայրդ գիս թշուառութեան մատնած էր, ինծի պէս Տանտոլօ մը երեսի վրայ ձգելով իր դքսութեան օրով...: Բայց կայ ուրիշ մէկը որ թերեւս քենէ աւելի կը տառապի: Աղջիկս է ան: Ան անարդարօրէն կը տառապի: Ան որեւէ յանցանք չէ գործած եւ սակայն պատժուած է: Ահա իրականութիւնը պիտի պատմեմ քեզի հետեւեալ տողերուն մէջ եւ կ'երդնում թափած արեանս վրայ, մահուանս վրայ կ'երդնում որ ինչ որ կ'ըսեմ մերկ իրականութիւնն է:

Տանտոլօ հոս խօսքը ընդհատելով շունչ առաւ:

— Չէ՞ք կարծեր սակայն որ այս ոճը քիչ մը չոր է, դիտել տուաւ Արաթիմոս: Կ'ուզէ՞ք որ այս մերկ ու անշիղ հատուածը գրական ու բանաստեղծական պերճախօս ածականներով զարդարելով ցըցունք տամ իմաստին...: Պէտք է վերջապէս ա ր ու ե ս տ մտցնել այսպիսի գրութիւններու մէջ, պարոն: Արուեստին կատարած դերը անժխտելի է: Գրականութիւնը դարերու շրջանին ազգեր կերտած ու ցեղեր բնաջնջած է... պարոն:

— Կը խնդրեմ որ ըսածներէս բառ մը անգամ չփոխէք, պարոն, ըսաւ Տանտոլօ:

— Բայց արուեստը, պարոն, արուեստը այնպիսի իրաւունքներ ունի զորս չենք կրնար ժխտել:

— Դուք այս գործին մէջ հեղինակ չէք, այլ թարգմանիչ, հետեւաբար պիտի խնդրէի որ ըսածս նոյնութեամբ թուղթին յանձնէք: Իբրեւ պարկեշտ մարդ, կը խոստանա՞ք որ որեւէ փոփոխութիւն պիտի չմտցնէք:

— Շատ լաւ, պարոն, շատ լաւ, կը խոստանամ: Միայն թէ, եթէ սանկ քանի մը յուզիչ տողերով եւ քանի մը ազդու ածականներով համեմելու ըլլայինք վնաս պիտի չըլլար:

— Շնորհակալ եմ պարոն:

— Շատ լաւ, ձեր ուզածին պէս ըլլայ: Ուրեմն շարունակենք:

Տանտոլօ նշան մը ընելով սապէս շարունակեց.

«Ռոլան, աղջիկս քեզի արժանի է: Իր նախնիքներէն ժառանգ մնացած մեծ սըրտովը ան ամէն զոհողութիւն աչք առաւ եւ մինչեւ այսօր ալ դեռ զոհուած կը մնայ...:

«Մտիկ ըրէ, Ռոլան: Դուն բանտ նետուած էիր: Ալթիէրին գիս գտնելով սպառնաց ինծի որ եթէ իրեն չհնազանդէի, իբրեւ կասկածելի մէկն, գիս եւս կախաղան հանել պիտի տար...: Վատօրէն վախցայ եւ հնազանդեցայ իրեն: Իր հրամանին վրայ, ըսի Լէոնորի թէ դուն զինքը երեսի վրայ ձգելով Վենետիկէն փախած էիր: Յետոյ ըսի նաեւ թէ դուն մեռած էիր: Յետոյ, վերջապէս, ըսի թէ եթէ Ալթիէրիի հետ ամուսնանալու չըլլար, կրնար գիս մեռած սեպել: Լէոնոր հաւանեցաւ Ալթիէրիի անունը կրել: Այս զոհողութիւնն ալ կատարեց ան... բայց մէկ պայմանով... Հասկցա՞ր թէ ի՞նչ է այդ պայմանը, Ռոլան, Լէոնոր Ալթիէրի անունը կը կրէ, բայց անոր կինը չէ եղած եւ մինչեւ մահն ալ պիտի չըլլայ:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Օր. Մաթիլտ Տաղէս, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փափազեան եւ զաւակները (Արժանթին), այրի Տիկին Ժոզեֆին Գարայեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Տաղէս եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՊԱՐՊԱՐԱ ՏԱԳԷՍԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 1ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյ. 7, ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Քոչարեան եւ զաւակները, Սարգիսեանց, Քոչարեան (Հայաստան) եւ Պետրոսեան ընտանիք-ները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հարսին եւ խնամիին՝

ՄԱՆԻԿ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 2ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Նոյ. 7, ժամը 14·15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Կիւլէնիա - Ժիւլիէթ Զպուքճեան (Թիպեան) եւ ողբացեալ Պետրոս Զպուքճեանի զաւակները, եղբայրը, ինչպէս նաեւ Թիպեան, Պարոնեան, Աչճեան, Օտեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու-տան այս Կիրակի, Նոյ. 6, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ քեռայրին՝

ՊԵՏՐՈՍ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 6, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ մայրիկին եւ նանիին՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Յակոբ Կարամուրատեան)

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց գերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Նոյնպէս Ղազար Տ. Գրիգորեան՝ իր զաւակներով, թոռներով եւ ծոռներով, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու-տան իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր՝

ԵՂԻՍԱԲԷԹ Տ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Սափարեան)

մահուան 20րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց գերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի նաեւ Սալոնածորի նահատակներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉԱՐԵՆՑԻ

մահուան 40ամեակը

խումբ մը գրասէրներու կողմէ

Իսիի մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 20

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս Կիրակի (Նոյ. 6) կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հիւրաբար քաղաքս գըտ-նուող՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
(Միաբան Երուսաղէմի)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տէր եւ Տիկ. Ս. Ժ. կը նուիրեն 2500 Ֆ. օգափոխութեան կայանին իրենց այցելութեան առթիւ: Տիկ. Վեհանոյշ Դարբինեան 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, իր ողբացեալ ամուսնոյն յիշատակին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող բանուորուհիներ, շատ որակաւոր ,փլուի, ամբողջ տարին ապահովուած աշխատանք, լաւ աշխատավարձք:

Pret à porter - Luxe
KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs
75002 PARIS

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» Երիտ. Միութեան, Նոյեմբեր 12, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ տէ Ֆէթ — Սէն Շամոն
մասնակցութեամբ ԺԱՔ ՔՈԺԱՔ նուագախումբին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ ուսանողաց Օգն. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկ. Պ. Ճէվէճեան 1000 Ֆր., Պր. Սիմոն Ազպատեան 100, Տէր եւ Տիկ. Պ. Յովնանեան 200, Տիկին Տ. Սէրէնկիւլեան, Տէր եւ Տիկ. Վ. Սէրէնկիւլեան, Տիկ. Ն. Բարսեղեան 100ական, Փրէնս Տէտէեան 50, Տէր եւ Տիկ. Վ. Ճէնազեան, Տէր եւ Տիկ. Աճէմեան 100ական, Օր. Էլմոնէ Ճիվէլէկեան 50, Տիկ. Է. Գարամաթոսեան 100 Ֆր.:

×

Կապ. Խաչի Պանեօ-Բաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժաք Թորանեան, 50 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ստեփանեան, 40 Ֆր. Տիկ. Մալխասեան, 30 Ֆր. Տէր եւ Տիկ. Պօղոսեան:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տարեց բայց առողջ այր մը կը փնտռէ տնական գործերու համար կին մը ամբողջ օրուան համար:

Հեռաձայնել ժամը 8էն 12·30 եւ 14էն 20 (91) 33·31·66 (Մարսէյլ):

LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.
au profit des étudiants arméniens boursiers
de la Fondation Marie Noubar
Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison. Alimentation etc...
Vous trouverez aussi un charmant souvenir
UN PORTE-CLEFS en argent
dont l'originalité n'a d'égale que sa qualité.
Le Dimanche à partir de 17 h.
PIEM
signra ses œuvres
et
Sirarpie DER-NERCESSIAN
signera son récent volume
L'ART ARMENIEN
BUFFET
Spécialités Arméniennes
Fondation Marie-Noubar
57, Bd. Jourdan — 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans

ԺՈՂՈՎ

Երեւանի Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի նախկին ուսանողները ժողովի կը հրաւիրուին, Նոյ. 13, Կիրակի ժամը 11ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի մշակութային կեդրոնը 118 Ռիւ տը Քուրսէլ, Փարիզ 17րդ: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Վարուժան Կիւրեղեանի, 2 Ռիւ տիւ Վիատիւք 94130 Նոժան-սիւր-Մառն, Հեռ. (բնակարանի) 871-17-66

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Նուպար Փափազեան, նախագահ Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Պ. Պարոյր Թուրեան 50 Ֆր. կը նուիրէ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութեան վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր անդամները Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը21ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը միջմասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի ընկերուհիները, այս Շաբաթ, Նոյ. 5, ժամը 15ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը:

ԽՆՋՈՅՔ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղը կազմակերպած է ընտանեկան ճաշ - խնջոյք մը, Ֆաւրիկուլ, Հանրակառքի Ընկերութեան սրահին մէջ, Նոյ. 13 Կիրակի ժամը 13ին: Ճաշագին 50 Ֆր, եւ կը հրաւիրէ բոլոր Միութեանց անդամները: Ուստի եկողները թող բարեհաճին լուր տալ նամակով կամ հեռաձայնով մինչեւ Նոյ. 6:

Նաճարեան 51·35-35
Շահպազեան 51·38·03

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL DES ANCIENS ELEVES
DU GUETRONAGAN
Le Samedi 5 Novembre de 20 h. 30 à l'aube, dans les Salons de l'Hôtel Sheraton — Paris
Sous le haut patronage de JACQUES CHIRAC
(Maire de Paris)
Hôtel Sheraton, 19 Rue du Ct René-Mouchotte, 75014 Paris, 260.35.11

Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE
Dirigé par ROBERT PAPASIAN
BOB HURET et son Orchestre
SURPRISES - COTILLONS
Tenue de soirée souhaitée

Réservation, téléphoner à :
Cezvecian 236-54-48
Panossian 233-77-90
Aghamian 893-15-65
Navassartian 985-36-53
Andonian 738-10-79

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
Նոյեմբեր 5, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
CASINO DE CHARBONNIERE
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ ՇԱՏ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ
ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՒՐԿԷՆՍ եւ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ նուագախումբը
ՄՈՒՏՔԸ 35 ՖՐԱՆՔ

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 de 10 h. à 15 h.
210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON
Nom
Adresse
tél.

LE BEAU FOULARD
"Alphabet Arménien"
CREATION CELIGNY — PARIS
est en vente au prix de Fr. 75
chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste
221, rue Saint-Honré, PARIS 1er
LIBRAIRIE PALOUYAN
9. rue de Trévise — PARIS 9e
à MARSEILLE, Maison de la Culture Arménienne, 12-14 Rue St. Basile.
Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boite postale No 9,
94130 NOGENT - sur - MARNE

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
5
SAMEDI
5 NOVEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

ՅԻԳ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.981 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 53e ANNÉE — N° 13 981

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ամէն մը տողով

ՓԱՐԻ կարծիքով գիներու յաւելումը ...ը վերաբերի եւ գնողներն ալ ...պատասխանատուութիւն ունին, ուրեմն ...նախարարապետը կոչ կ'ընէ որ ամէնէն ...աժանը գնուի: Այլ խօսքով տանտիկիննե- ...րուն կը մնայ խանութէ խանութ վազել, ...գիները բաղդատել որպէսզի ամէնէն ...նպաստաւոր գինը գտնէ: Ամէն պարա- ...գայի մէջ, անգամ մը համար Պառ չէր եւ կ'ընդունէր մասամբ իր ...անտեսական քաղաքականութեան ձախո- ...ղութիւնը: Ձեռք առնուած միջոցներու ...կարգին կան որոշ գիներու սահմանափա- ...կումը, կարգ մը գիներու վրայ զեղչեր, ...եւայլն, եւայլն:

ԻՍՄԱՆԻԹԷ Ուրբաթ առտու յայտնու- ...թիւն մը կ'ընէր, ըսելով թէ Սեպտ. 28ին ...ընկերվարական եւ արմատական անձնա- ...ւորութիւններ ճաշած են ազգայնացուե- ...լիք դրամատիրական խումբերու ղեկա- ...վարներուն հետ եւ համայնավարները ...վերելակը եռ զրկելով» ընկերվարական- ...ներուն, հարց կուտան. «Պատմական հա- ...մաձայնագի՞ր գործատիրութեան հետ»: ...Համայնավար պաշտօնաթերթը շատ ծան- ...րակշիռ կը գտնէ այս «տարօրինակ ճաշը»:

ԵՐԵՒԱՆԷՆ երկու բանուորներ՝ Համ- ...բարձում Խոճայեան 41 տարեկան եւ Ծա- ...ղէն Ցարութիւնեան, 40 տարեկան, յայ- ...տարարած են թէ անդամակցած են Հել- ...սինքիի համաձայնագրերու հսկողութեան ...կոմիտէին: Լուրը կուտար Լը Մոնտ, ...աջի օր:

ՄԵՔԵՆԱՅԻ առթիւ կառքի արկածէ ...մեռնողներուն թիւը հասած է 186 մեռ- ...եալ եւ 4710 վիրաւորի 3044 արկածի հա- ...մար: Անցեալ տարի նոյն շրջանին 2294 ...արկած կար, 114 մեռեալ եւ 3598 վի- ...րաւոր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Քարիյօ, Սպանիոյ ...համայնավար կուսակցութեան քարտու- ...ղարը չէ կրցած խօսք առնել Կրեմլինի մէջ ...կազմակերպուած 60ամեակի հանդիսու- ...թեան: Մադրիտէն մեկնելէ առաջ, Սան- ...թիակօ Քարիյօ, լաւատես, յայտարարած ...էր Տիարիօ 16ին թէ Մոսկուայի մէջ եւրո- ...համայնավարութեան փաստաբանը պի- ...տի ըլլայ բայց խօսելու առիթ իսկ չըլ- ...ունեցաւ իրեն մինչ համայնավար ղեկա- ...վարները իրարու կը յաջորդէին: Ինք ալ ...հաստատած է որ ճառը պատրաստած էր ...բայց խորհրդային ղեկավարները թոյլ ...չեն տուած որ խօսի, հաւանաբար յանուն ...արտայայտութեան ազատութեան է, որ ...Հոկտեմբերեան 60ամեակին առթիւ, Մոս- ...կուայի մէջ, համայնավարներն իսկ խօսք ...չեն կրնար առնել:

ՑՈՅՆ - ԿԻՊՐԱՅԻ 2000 անհետացածնե- ...րու ընտանիքները հինգ երկիրներու (Ա- ...պահովութեան Խորհուրդի մշտական ան- ...դամ) դիմած են, խնդրելով որ ամէն ինչ ...ընեն գտնելու համար անոնց հետքը: Ծա- ...նօթ է որ Թրքական միջամտութենէն ի ...վեր (Յուլիս 74) լուր չկայ անոնց ճակա- ...տագրէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երեսփոխանական ընտրու- ...թիւնները տեղի պիտի ունենան Մարտ ...12ին եւ 19ին ինչպէս նախատեսուած էր:
ՇԻՐԱՔ որոշեց կալթ բաժնել Փարիզի ...մանկապարտէզները:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 31–Նոյ. 2)

«ԱՐԱՐԱՏ»-«ԼՈԿՈՄՈՏԻՒ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 40րդ ախոյենութեան դար- ձի մրցումներու շարքին, «Արարատ» Հոկտ. 30ին՝ Երեւանի մէջ յաղթեց Մոս- կուայի «Լոկոմոտիւ»ի 0ի դէմ մէկ կէ- տով: Խաղին արդիւնքը մեծ նշանակու- թիւն ունէր երկու խումբերուն համար ալ: Մոսկուացիները տակաւին իրենց յոյսը չէին կորսնցուցած գրաւելու համար լա- ւագոյն տեղերէն մէկը, իսկ Երեւանցի- ները կը ձգտէին բարելաւել իրենց դիր- քը դասաւորման մէջ: Այս խրողութիւնը պատճառ եղած է որ խաղը տեղի ունենայ յարձակողական ոճով եւ խիստ պայքա- րով: Առաջին կիսախաղին կարելի չէ ե- ղած արդիւնքի մը հասնիլ: Երկրորդ կի- սախաղին «Արարատ» հարուածի իրա- ւունք մը ունեցած է եւ Ալեքսանդր Միր- զոյեան մօտ 18 մեթրէն ուժգին հարուա- ծով մը նշանակած է խաղին միակ կոլը: Ներկայիս դասաւորման գլուխն է Կիեւի «Դինամօ»ն, որ 28 խաղերէն ապահոված է 39 կէտ. «Արարատ» 26 կէտով կը գրա- ւէ 11րդ տեղը: Իր վերջին երկու հանդի- պումները «Արարատ» կ'ունենայ Նոյ. 6ին՝ Մոսկուայի մէջ, տեղւոյն «Տորպե- դօ» ակումբին, եւ Նոյ. 10ին՝ Երեւանի մէջ, Կիեւի «Դինամօ»ի հետ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յա- ռաջ»ի Նոյ. 1ի թիւով:

×

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 60- ամեակի տօնակատարութեանց առթիւ Արմէնփրէս ափիւռքի հայկական թերթե- րուն հայերէն հաղորդումներ պիտի չտայ Նոյ. 7ին եւ 8ին:

×

ԱԼԵՈՇԱ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՐԱՐ

Ճատրակի միջազգային Դաշնակցու- թիւնը, Քարաքասի մէջ գումարած ժո- ղովի մը ընթացքին, ուրիշներու կարգին Երեւանցի Ալեոշա Խաչատրեանին ալ շը- նորհած է միջազգային իրաւարարի կո- չում: Ա. Խաչատրեան աւելի քան քա- ռորդ դարու անցեալ մը ունի: 1968ին Ջուիցերիա տեղի ունեցած ճատրակի աշ- խարհի ախոյենութեան մրցումներու իրա- ւարարներէն եղած է ան: Այս տարուան սկիզբը ան կը գլխաւորէր Խորհ. Միու- թեան պատանեկան ախոյենութեան մըր- ցումներու իրաւարարներու խումբը Ռի- գայի մէջ: Ալեոշա Խաչատրեան նաեւ լրագրող է: Մոսկուայի «Սովետսկի սպորտ» թերթի եւ Թասի Հայաստանի թղթակիցն է:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Քոփենհակի մէջ տեղի ունեցած «Սո- վետական մշակոյթի օրեր»ուն մասնակ- ցելու համար Հայաստանէն պատուիրա- կութիւն մը գացած է, գլխաւորութեամբ Արտաքին Նախարար Ջոն Կիրակոսեանի: Դանիոյ զանազան քաղաքներու մէջ կազ- մակերպուած են կիրառական և ժամանա- կակից արուեստի, մանկական նկարներու եւ լուսանկարներու ցուցահանդէսներ: Հայաստանի պարի պետական համոյթը ելոյթներ տուած է: Հայկական պատ- ուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Դանիոյ Արտաքին եւ Մշակոյթի նախա- րարներու հետ:

×

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԵՐ»Ը ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ՄԷՋ

Բաքուի մէջ տեղի ունեցած է Հայաս- տանի նկարիչներէն Վահրամ Խաչիկեա- նի, Հենրիկ Էլիբէկեանի, Ալբեր Պար- սամեանի, Ռուդոլֆ Խաչատրեանի եւ այ- լոց գործերու ցուցահանդէսը: «Հայաս- տանի օրեր»ու ծիրին մէջ «Հայհամերգ»ի արուեստագիտուհի Սուսաննա Գաբրիէլ- եան եւ Գ. Սունդուկեան թատրոնի դե- րասանուհի Սիլվա Իսրաշեան արտասա- նած եւ կարդացած են Ի. դարու բա- նաստեղծներու գործեր: Իրենց քեր- թուածները կարդացած են երիտասարդ բանաստեղծներ Դաւիթ Յովհաննէս եւ Արմէն Մարտիրոսեան: Ցուցադրուած են նաեւ հայ շարժարուեստագէտներու ժա- պաւէնները: Տեղական մամուլը գնահա- տանքով արտայայտուած է Հայաստանի արուեստագէտներու ելոյթներու մասին:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը

—o—

Սովետական Հայաստան օրաթերթը, Հոկտ. 28ի իր թիւին մէջ (4րդ էջ) հե- տեւեալ թղթակցութիւնը լոյս ընծայած է Փարիզի Չարենցեան հանդիսութեան մասին: Մենք աւելցնելիք բան մը չունինք (թէեւ Երեւանի մեր պաշտօնակիցը երկու բանախօսի անուն պակսեցուցած է՝ Ռու- բէն Մելիք եւ Կարիկ Պասմաճեան) բայց հաճելի է մեզի նկատել թէ — անգամ մը համար գոնէ — ճիշդ նոյն կարծիքն ու- նինք: Այդ կարծիքը կը վերաբերի «Ամ- բոխները խելագարուածին» պոէմի տե- սալողական վերածումին.—

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՓԱՐԻԶ (Թաս).— Փարիզի «Միւթ» դահլիճում տեղի ունեցաւ սովետահայ բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 80ամեակի նուիրուած երեկոյթ:

«Ներկաների առջեւ ելոյթ ունեցան ֆը- րանսիացի յայտնի բանաստեղծ եւ ժուռ- նալիստ Ժակ Գոշրոնը, ինչպէս նաեւ սո- վետական գրողներ՝ Կ. Սիմոնովը, Ռ. Դաւոյեանը, որոնք Ֆրանսիայի մայրա- քաղաքում են գտնւում «Տեխնիկական ու սոցիալական առաջադիմութիւնը եւ ժա- մանակակից գրականութիւնը» թեմայով սովետական եւ ֆրանսիական գրողների կոլոքւիումի կապակցութեամբ:

«Երեկոյթում ցուցադրուեց Եղիշէ Չա- րենցի «Ամբոխները խելագարուած»պոէմի հիման վրայ ստեղծուած կինոմոնտաժ՝ նուիրուած Հոկտեմբերեան սոցիալիստա- կան մեծ յեղափոխութեան»:

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ՏՈՔԹ. ՓԱԹՐԻՔ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Հոկտ. 31ին, իր բնակարանը յանկարծամահ եղած է Տոքթ. Փաթրիք Նազարեան:

Մեր ողբացեալ բարեկամը ծնած էր 1897 Մարտին, Իզմիր: Նախնական կըր- թութիւնը ստացած է Օրթագիւղի դըպ- րոցը եւ իբրեւ լաւագոյն աշակերտ ղըր- կուած է Իզմիրի Թրքական լիսէն: Տա- րագրութեան շրջանին, բոլորին պէս ճա- շակած է աքսորը, ուր կորսնցուցած է բոլոր հարազատները մինչ ինք կը փըր- կուէր Արաբներու շնորհիւ, որոնց պաշտ- պանութիւնը կը վայելէր երեք տարի: Ապա, Պոլիս սկսած է իր բժշկական ու- սումը բայց Փարիզ փոխադրուած է կա- նուխէն, ուր շրջանաւարտ եղած է ֆը- րանսական բժշկական համալսարանէն: Ֆրանսահպատակ դարձած ղրկուած է Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս), ուր հայու- քանի մը տարի պաշտօնավարելէ ետք տեղւոյն ֆրանսական հիւանդանոցը, նը- շանակուած է նոյն հիւանդանոցին բժըշ- կապետ:

1962ի քաղաքական դէպքերու հետե- ւանքով, Բժ. Նազարեան կ'արտաքսուէր Եգիպտոսէն եւ վերջնապէս կը հաստատ- ուէր Փարիզ ուր եւ փակեց իր աչքերը:

Աղեքսանդրիայէն Փարիզ, Տոքթ. Նա- զարեան նաեւ շատ սիրուած ու գնահատ- ուած բժիշկ մըն էր, «ընտանիքի բժիշկ» մը, բառին ամէնէն ազնուական իմաս- տով, այն բժիշկներէն որոնց համար ի- րենց ասպարէզը կոչում է եւ ոչ՝ ար- հեստ: Տարիներ առաջ կ'աշխատակցէր Նարդունիի «Հայ-Բոյժ»ին եւ երբօր իրեն դիմում եղած է, երբեք չէ մերժած իր մասնակցութիւնը բերել ազգ. կեանքին (նախագահած է նաեւ Ապրիլեան Սգա- տօնի համազգային ոգեկոչման):

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Նա- զարեանի, զաւակներուն եւ ընտանիքին:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ» ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը, որուն իրենց մաս- նակցութիւնը բերած են Գ. Պըլտեան (Ա. ինչպէս Աստուր), Վահէ Օշական (պատ- մուածք մը՝ Վիպային հերոսին ծնունդն ու մահը) եւ Միջնազարեան գոհարներ:

ՍՊԱՆԱՅԻ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐԻՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի սենեկային երաժշտութեան տան մէջ տեղի ունեցած է սպանացի դաշ- նակահար Խոսէ Ֆալգարոնի նուագահան- դէսը, որու ընթացքին դաշնակահարը մեկնաբանած է Շուպէրթի, Շոփէնի, Ալ- պէնիցի, տէ Ֆայայի գործերը: Նուագա- հանդէսը կրկնուած է եւ այս անգամ տե- ղի ունեցած է Սայաթ - Նովա դպրոցին մէջ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՄԱՐԶԸ

Ա.

Ազրբէջան խորհրդայնացաւ 1920 Ապրիլ 28ին:

Պաքուի նոր վարիչները հետեւողական ձեւով շարունակեցին Մուսավաթական կառավարութեան քաղաքականութիւնը հայապատկան հողերու նկատմամբ: Այսինքն՝ իրենց նախորդներուն նման կըտրուկ մերժեցին ընդունիլ, թէ Ղարաբաղ եւ Զանգեզուր, Նախիջեւանի գաւառը եւ քանի մը մերձ վայրեր անբաժան մասերը պէտք է նկատուին Հայաստանի:

Այս քաղաքականութեան ակնառու վըկայութեան փաստը կայ Սերգէյ Կիրովի գրաւոր զեկուցումին մէջ, ուղղուած Չիչերինի: Ս. Կիրով, որ Խորհ. Ռուսիոյ դիւանագիտական ներկայացուցիչն էր Վրաստան, Ռուսիոյ Արտաքին կոմիսար Չիչերինի յանձնարարութեամբ, 1920 Յունիս 2ին տեսակցեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Թիֆլիսի ներկայացուցիչ Տիգրան Բէկզադեանի, ինչպէս նաեւ Խորհ. Ազրբէջանի Արտաքին նախարար Հիւսէյինովի հետ:

Կիրով մատնանշելէ ետք իր բազմաթիւ հանդիպումները երկու կողմերու հետ, արձանագրեց իր եզրակացութիւնը.— Այդ բոլորի հետեւանքով ես հասայ մի բանի՝ Ազրբէջանցիների պատրաստակամութեան Հայաստանին զիջելու Շարուր — Դարալագեազի գաւառը, իսկ մնացածը այսինքն՝ Նախիջեւանի գաւառը, Օրդուբադը, Ջուլֆան, Զանգեզուրը, Ղարաբաղը, Ազրբէջանցիները անվերապահօրէն իրենցն են համարում: Հայաստանի ներկայացուցիչները իրենց հերթին կարականապէս պահանջում են նոյն մարզերը: Ազրբէջանցիների գլխաւոր մոտիվն այն է, որ այդ մարզերը Մուսավաթական կառավարութեան օրօք պատկանում էին Ազրբէջանին եւ այդ մարզերի զիջումը, ըստ նրանց, այժմ կը վարկաբեկէ խորհրդային իշխանութեանը ոչ միայն Ազրբէջանում, այլեւ Պարսկաստանում ու Թուրքիայում: ... Այսպէս անլուծելի մնում է այդ հարցը այստեղ: Ես հաղորդել եմ ձեզ, որ ստեղծուած դրութիւնից դուրս գալու միակ ելքը՝ դա Մոսկուայում այդ հարցի հաստատ լուծումն է, միայն նրա հեղինակութիւնը կարող է լուծել գործը: Անհնարին է դանդաղել այս հարցում, որովհետեւ վիճելի մարզերում ընդհարումները, սիստեմատիկ կոտորածները սարսափելի կերպով վարկաբեկում են մեր քաղաքականութիւնը եւ այդ բոլորը վերագրւում են կա՛մ մեր չար դիտաւորութեանը, կա՛մ մեր անճարակութեանը » (*):

Դիւանագիտական բնոյթի խօսումներու « շրջադարձ » մը արձանագրուեցաւ 1920 Դեկտեմբերի սկիզբներէն մինչեւ 1921ի կէսերը: Արդարեւ, յաջորդաբար իրարու յաջորդեցին պաշտօնական անձնաւորութիւններու դեկլարացիաներ, նոյնիսկ համաձայնագիրներ՝ պաշտօնական ստորագրութիւններով, ընդգծելու համար, թէ խնդրոյ առարկայ վերոյիշեալ բոլոր շրջաններն ալ, անխտիր, Հայաստանի անբաժան հողամասերը կը կազմեն:

Առաջին պաշտօնական դեկլարացիան կատարեց Ազրբէջանի Յեղկոմի նախագահը՝ Նարիման Նարիմանով, 1920 Դեկտեմբեր 1ին, Պաքու: Ս. Օրջոնիկիձէ հաստատեց:

1920 Դեկտ. 2ի հայեւռուս համաձայնագիրը՝ Դրօ — Լեկրան ստորագրութեամբ, Խորհ. Ռուսիոյ խոստումը կ'ապահովէր խորհրդայնացած Հայաստանի սահմաններուն մէջ նկատելու Երեւանի նահանգը իր բոլոր գաւառներով, Կարսի շրջանի այն մասը, որ ռազմական գետնի վրայ կ'ապահովէ տիրապետումը Ջաջուռ կայարանէն մինչեւ Արաքս կայարան երկարող երկաթուղին, Գանձակ նահանգի Զանգեզուր գաւառը, նոյն նահանգի Ղազախ գաւառի մէկ մասը եւայլն:

1921 Մայիս 12ին, Զանգեզուրի Ղըլաջուղ գիւղը, Խորհ. Հայաստանի պաշտօնական բանագնացները՝ Արտաշէս Կարինեան եւ ռուսական Կարմիր Բանակի ներկայացուցիչ Վ. Մելնիկով, գրաւոր ընդունեցան Լեռնահայաստանի կառավարութեան ներկայացուցիչներուն առջեւ, թէ Զանգեզուրն ու Լեռնային Ղարաբաղը, իբրեւ Հայաստանի անքակտելի մասեր, պիտի մտնեն անոր կազմին մէջ:

1921 Յունիս 12ին, Խորհ. Ազրբէջանի եւ Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւններու միջեւ կնքուած համաձայնագրով Լեռնային Ղարաբաղը նոյն թուականէն սկսեալ մաս կը կազմէր Հայաստանի:

Կարճ: Յայտարարութիւններ ու ստորագրութիւնները անպակաս եղան յիշեալ կարճ ժամանակաշրջանին: Կրեցին անունները Նարիմանովի, Օրջոնիկիձէի, Ա. Միասնիկեանի, Պ. Մակինցեանի, Ա. Բէկզադեանի, Ս. Սրապիոնեանի (Լուկաշին), Ա. Կարինեանի, Ա. Նուրիջանեանի եւ դեռ ուրիշներու:

Ինչո՞ւ այս « շրջադարձը » 1920 Դեկտեմբերի սկիզբէն մինչեւ 1921ի կէսերը: Պատասխանը շատ պարզ է: Հայաստան խորհրդայնացաւ 1920 Դեկտ. 2ին: 1921 Փետր. 18ին ծայր տուաւ համաժողովրդական ապստամբութիւնը: Ապրիլի ըսկիզբները Կարմիր Բանակը վերստին մուտք գործեց Երեւան: Լեռնահայաստանը, որ կազմուած էր Սիւնիքի, բուն Զանգեզուրի, Արեւիք — Գենվազի եւ պղինձի հանքերով հարուստ Ղափան գաւառակներէն, մինչեւ Յուլիսի կէսերը յաջողութեամբ դէմ դրաւ կարմիր ուժերու գրոհներուն: Յորչափ Հայաստան վերջնապէս իր ամբողջութեամբ չէր ենթարկուած կարմիր իշխանութեան եւ Մոսկուա դեռ ապահոված չէր իր անվիճելի գերիշխանութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան հողերուն վրայ, անհրաժեշտ էր սիրաշահիլ ամբողջ Հայութիւնը, անոր երաշխաւորելով իր երկրին հողային միասնականութիւնը, ամբողջութիւնը:

Թէ յայտարարութիւններն ու գրաւոր համաձայնագիրները դիւանագիտական ընթացիկ խաղեր էին Խորհ. Ռուսիոյ համար, պարզ կը դառնայ Մոսկուայի ռուսթուրք համաձայնագրով:

1921 Մարտ 16ին կնքուած վերոյիշեալ համաձայնագրին 3րդ յօդուածով «Երկու դաշնադրող կողմերը համաձայն են, որ Նախիջեւանի շրջանը, — այն սահմանների մէջ, որ մատնանշուած են սոյն դաշնագրի (Գ) յաւելուածի մէջ, — կազմի մի ինքնավար երկրամաս, Ազրբէջանի հովանաւորութեան տակ, պայմանով, որ Ազրբէջանը սոյն հովանաւորութիւնը չի զիջի որեւէ երրորդ Պետութեան »:

Նոյն տարուան Հոկտեմբեր 13ի Կարսի ծանօթ դաշնագիրով (Յօդ. 5) գործնական փուլի ենթարկուեցաւ այս որոշումը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Սամուէլ Ալիխանեան, «Սով. Ռուսաստանի դերը հայ ժողովրդի ազատագրման գործում» (1917–1921 թթ.), 1964, էջ՝ 117—118, Երեւան:

(**) «Ժողովածու գործող դաշինքների» Հտ. Ա., Մոսկուա, 1924, էջ 162:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Փակագիծ մը այստեղ, ըսելու համար օրինակ որ՝ 1936ին Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութեան տակ կազմուեցաւ «Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը», որուն ծրագրի մը շուրջ գործելու ու Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մէջ գոյութիւն ունեցող երիտասարդական միութիւններու հետ յարաբերութիւն ստեղծելով համագործակցիլ, առանց քաղաքական բնոյթ տալու:

Ամէն ոք կը յիշէ թէ՝ երեք տարուան ի՜նչ խանդավառ շրջան մը ապրեցաւ Փարիզի երիտասարդութիւնը, Ռիւ Գօխէլի կեդրոնին մէջ տեղի ունեցող հանդէսներով ու մանաւանդ Հինգշաբթիի դասախօսութիւններով, ուր կը հաւաքուէր հոծ բազմութիւն մը ունկնդրելու համար մեր մտաւորականներու կողմէ զանազան նիւթերու շուրջ տրուած դասախօսութիւնները:

Այդ շրջանին արտասովոր բան էր տեսնել Զօպանեան, Վրացեան, Խոնդկարեան, Շ. Միսաքեան ու շատ մը ուրիշ եւ տարբեր գաղափարաբանութեան տէր անձնաւորութեանց քով քովի նստիլը, Ներսոյեան Հայր Սուրբի նախագահութեամբ:

Ափսո՜ս որ հակառակ մեր շատ մը խընդրանքներուն, Հ. Բ. Ը. Միութեան այն ատենուան վարիչները յամառեցան ոչինչ գինով մը չգնելու, Փարիզի կեդրոնին մէջ գտնուող այդ շէնքը, որ այսօր հարիւրաւոր միլիոններ կ'արժէ...:

1939ի պատերազմը վրայ հասաւ, մեր սքանչելի երիտասարդութիւնը ճակատ գնաց ու ամէն ինչ քայքայուեցաւ:

Հետեւցնելով ուրեմն՝ կը խորհիմ որ մինչեւ 1908ի շրջանը հայ երիտասարդական կազմակերպութեան մը չգոյութիւնը վնասակար եղած է միասնական ուժերով աշխատանք թափուած ըլլալուն: Որովհետեւ, ժողովրդային զանգուածը քաղաքական պայքարներու ընդունակ դառնալով, անտարակոյս աւելի արդիւնաբեր պիտի ըլլար ընդհանուր կերպով:

Կը կարծեմ ուստի՝ որ մարդ ի՛նչ գաղափարի, ի՛նչ գոյնի ալ պատկանի, երբ կարգը կուգայ հանրային գործունէութեան, ի սէր ժողովուրդի եւ երկրի շահերուն, անհրաժեշտ է համերաշխօրէն գործելը, առանց փուճ վէճերու եւ սնոտի ըսի-ըսաւներու զոհ ընելու հաւաքականութեան շահերը:

Այս տողերը գրելով, երբեք յաւակնութիւնը չունինք նոր բան մը ըսած ըլլալու: Բայց, երբ հարցը կարեւորագոյն է, ամէն անգամ ու ամէն առիթով պէ՛տք է ըսել ու ընդգծել թէ ճշմարտութիւն է, որ յաճախ վնասաբեր դարձած է [illegible], անհիմն սկզբունքներու եւ անհատական անարդարանալի յաւակնութեանց վրայ կառչելով անզիջող մնալ օրուան հրամայական կարգախօսին առջեւ:

Իբրեւ ժամանակակից Թուական ուրեմն, 1908ը հանրային կեանքի զարթնումի շրջանը եղաւ Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայութեան համար:

Սակայն, ինչպէս ըսուեցաւ, սկզբնական որեւէ նախապատրաստութիւն չըլլալուն, կարգ մը հաւաքականօրէն գործօն մարմիններու վրայ եկան աւելնալու ուրիշներ: Հայ համայնքներ ստացան որոշ իրաւասութիւններ, մինչեւ պետական Խորհրդարանին հայ ներկայացուցիչներ տալու հնարաւորութիւնը:

Մամուլն ու գրականութիւնը սկսան օրէ օր թափանցել, քաղաքներու մէջ ըստեղծուեցաւ նոր թափով մը հանրային կեանք, եռուզեռ, խանդավառութիւն եւ շուշցաւ արձագանգելու մինչեւ գիւղերը: Ինչպէս Վանայ, Մուշի, Էրզրումի, Խարբերդի, Սեբաստիոյ եւ Պոլսոյ մէջ գոյութիւն ունէին «Ուսումնասիրաց, Յառաջդիմաց» եւայլն միութիւններ, որոնք ունէին իրենց ինքնուրոյն ծրագիրը եւ կ'աշխատէին հեռու քաղաքական տարակարծութիւններէ: Սակայն ժամանակը թոյլ չտուաւ անոնց, միահամուռ կատարելու համար իրենց ժողովրդական դերը:

Անհրաժեշտ է այստեղ յիշել Հ. Բ. Ը. Միութեան կատարած դերը իր դպրոցներու ցանցովը, որոնց մէջ տասնեակ հազար հայ երիտասարդներ կը ստանային իրենց մտաւոր սնունդին հետ միանման դաստիարակութիւն, որոնք, յետագային, բոլորուած իրենց նախկին ուսուցիչներուն շուրջ կոչուած էին մեծ դեր մը խաղալու մեր հանրային կեանքին մէջ:

Հազիւ սկսած էր եռանդագին ու խանդավառ այդ շրջանը, դժբախտաբար երկար չտեւեց եւ ահա՛, ափսո՜ս, քիչ-քիչ մթնոլորտը մթագնելով 1914ի զարհուրելի պատերազմը եկաւ ու ամէն ինչ տակնուվրայ ընելով մեզ առաջնորդեց արիւնլիկ կանխամտածուած 1915ի սեւ Թուականը, որու արհաւրալի եւ կործանարար հետեւանքներու մասին խօսիլը ուրիշ պատմութիւն է:

Այսպէս, հայ ժողովուրդը հիմնայատակ ըլլալով, կորսնցուց իր ամէնէն թանկագին եւ կենսունակ տարրը, հայ մտաւորականութիւնը եւ ամէն ինչ...

Բայց, անգամ մըն ալ կրնանք ըսել, որ շնորհիւ հայ ժողովուրդի աննկուն կամքին, անսասան հաւատքին եւ հրաշագործ բազուկին, անգամ մը եւս մոխիրներու տակէն, անապատներու խորքէն փիւնիկի մը պէս գլուխը բարձրացնելով, պիտի աղաղակէր վատ ու վանտալ թշնամիներուն ըսելով՝ «Դուք մեզ ջարդելով ուզեցիք Փիզիքապէս արմատախիլ ընել, բայց չկրցիք մեռցնել» մեր պապերէն մեզի ժառանգ մնացած հայրենի տունն ու անոնց մեզի փոխանցած գաղափարաբանութիւնը:

Եւ այսպէս, փոթորկալից ու մղձաւանջային կեանքէ մը վերջ հասանք պատերազմի վաղորդայնին եւ Հայաստանի անկախութեան հռչակման Մայիս 28ի պատմական ու փառաւոր Թուականին, որմէ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Բայց տեսնելով այլայլած վիճակս եւ արցունք աչքերուս խորը, գուրգուրանքով ձեռքը դրաւ գլխուս եւ աւելցուց տխրութեամբ. «Լաւ, լաւ երգեցիր. երբ աղէկնամ եւ պատերազմը վերջանայ, կ'երթանք միասին Փարիզ եւ մեր սոխակին՝ Արմենակ Շահմուրատեանի նման կը մարզես ձայնդ...»:

Այդ գիշեր ուրախութենէս մինչեւ լոյս չկրցի քնանալ եւ աղօթեցի, աղօթեցի որ հայրիկս շուտով աղէկնայ, որ պատերազմը շուտով վերջանայ:

Միջանկեալ ըսեմ թէ Էսաեան վարժարանի մէջ, տեսչուհիին՝ Օր. Սիրանոյշ Տէր–Աբրահամեանի սիրական «Մնացի պզտիկ երգչուհին» էի:

1915ին, գաւառէն նոր հասած Պոլիս, երբ սկսայ յաճախել Էսաեան դպրոցը, քանի մը ամիս վերջ, տեսչուհին ձեռքէս բռնած զիս կ'առաջնորդէր դասարանէ դասարան եւ կը ստիպէր որ երգեմ աշակերտներուն համար:

Ամչկոտ եւ չփկնոտ, կը կենայի դասարաններուն քարետախտակին առջեւ, գըլուխս կախ, նայուածքս գամած տախտակամածին, կ'երգէի Կալին երգը, այնպէս ինչպէս լսած էի զայն հայրենի արտերուն ու կալերուն մէջ: Թէեւ ծիծաղելի դիրքով, այս բռնադրօսիկ երգեցողութիւնը ամէն ժամանակ հաճելի չէր ինծի, սակայն ամօթխածութեանս եւ դէպի տեսչուհին ունեցած ակնածանքիս պատճառաւ անկարող էի մերժելու:

Էսաեան վարժարանէն շրջանաւարտ, մէկ – երկու տարի ուսուցչական պաշտօն վարած եմ դպրոցին մէջ, տնօրէն Պր. Մեսրոպեանի եւ կրթական վարիչ Պր. Ատրունիի օրով:

Տարի մըն ալ պաշտօնավարած եմ Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ բակին մէջ գտնուող, երկու դասարանէ բաղկացեալ Ղալաթականաց դպրոցը, ուր կուգային եղեռնէն փրկուած երախաներ մայրենի լեզուն եւ հայրենի երգը սորվելու: Օրուան մէջ քանի մը ժամ հոն կուգային նաեւ Թրքախօս պատանիներ, հայերէն սորվելու, իսկ մնացեալ ժամերը, կ'երթային Ղալաթիոյ քարափը կօշիկ ներկելու եւ դրամ շահելու:

Գլխաւոր ուսուցչուհին, համակրելի Հայուհի մըն էր, որ հեռու արուարձանէ մը կուգար, որուն անունը մոռցած եմ դժբախտաբար: Ես անոր օգնական ուսուցչուհին եւ երգեցողութեան դասատուն էի: Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ բակին մէջ կանգնած էր կրթական ծանօթ վառարան Կեդրոնական վարժարանը որուն տնօրէնն էր Պր. Գեղամ Գավաֆեան:

Ղալաթականաց դպրոցէն, յիշողութեանս մէջ մնացած է տարօրինակ երեխայ մը, որ օր մը, հազիւ երէք – չորս տարու մանչ զաւկին ձեռքէն բռնած, համարձակ ներս մտաւ դասարանէն եւ ըսաւ ինծի. «Օրիորդ, կ'աղաչեմ, աղէկ նայեցէք, աղուոր կարդացուցէք զաւակս. անունը Նափոլէոն է եւ մեծ մարդ պիտի դառնայ. մի' մոռնաք, անունը Նափոլէոն է»:

Հազիւ հայրը դուրս ելած, երախան սկսաւ բարձրաձայն լալ ու ոտքերը գետին զարնել... յուզումէն չկարողանալով ինքզինքը զսպել, առատօրէն սկսաւ միզել նստարանին վրայ թրջելով իր քովը նստող աղջնակի մը շրջազգեստը...: Մաքրեցինք, սրբեցինք ու լացը դադրեցուցինք. իրապէս ուշիմ եւ հետաքրքիր երախայ մը կ'երեւար ան: Չեմ գիտեր յետագային ի՞նչ եղաւ փոքրիկ Նափոլէոնը:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(21 — Շար.)

կրկին ստեղծուեցաւ ուրախութեան ու ցնծութեան շրջան մը, որու ընթացքին, հետզհետէ գոյութիւն առացան մարզական, սկաուտական եւ մտաւորական բազմաթիւ միութիւններ ու արտասովոր եւ յուսատու մթնոլորտի մը մէջ: Ո՞վ չէ յիշեր երանութեան ու խրախճանքի այդ օրերը, որ՝ աւա՜ղ նորէն երկար չտեւեցին ու հազիւ ժպիտը մեր շրթներուն, ահա յանկարծ, դէպքերը շուտով տարբեր ուղղութիւն առնելով, Հայութիւնը շուարումի մատնուեցաւ:

Քեմալական արագընթաց շարժման հետեւանքով, համաձայնականները Պոլիսը պարպելով պիտի ձգէին ու Հայութեան մեծ մասը պանդուխտի ցուպը կրկին շակելով, դէպի օտար երկիրներու մէջ ապահով տեղ մը գտնելու մտասեւեռումով պիտի արշաւէր աստ ու անդ, հեռաւոր հորիզոններու տակ նոր տանիքներ կերտելու:

Արդէն իսկ վտարանդի, դժբախտ ու հալածական ազգին տեւականութիւնը ապահովելու կոչուած Հայ երիտասարդութիւնը, այսպէս, մղուեցաւ եւրոպական եւ այլ կեդրոններ գոնէ ֆիզիքական գոյութիւն մը ապահովելու ձգտումով: Եւ սակայն, այդտեղ եւս, կորստաբեր վիճակը դամոկլեան սուրի նման կախուած մնաց իր ծիւրած ուսերուն վրայ, այսքան, դէպի այլասերում եւ ուծացում:

Այս կենդանի աւերածութիւնը, որ արտաքնապէս ընդվզեցուցիչ համայնանք չունէր այնպէս ինչպէս ճիւաղային կոտորածները… եւ սակայն սպիտակ ջարդ մըն էր իր խլութեան մէջ, եւ Հայ կեանքը տարուբեր: Մինչեւ որ երկար խարխափումներէ ետք, քանի մը տասնամեակներու ընթացքին ստեղծուեցաւ հայկական Սփիւռքը:

Իսկ հիմա, որ սփիւռքեան Հայ երիտասարդութիւնը ինքնագիտակցութեան եւ պարտաճանաչութեան ճամբուն մէջ է մտած, մեր նուիրականութիւններուն եւ հայ կեանքին աւանդապահներն ըլլալու պատասխանատուութիւնը կը զգայ, պէտք է գերագոյն կոչով մը բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները միանան ու միասնական ուժերով գործեն կեդրոնական մարմնի մը հովանաւորութեան ներքեւ:

Եւ ինչու չէ, քանի որ ամէն Հայ երիտասարդ բուռն ճիգով մը տոգորուած է, ամէն գնով ու միջոցներով Հայ Դատը պաշտպանելու մինչեւ անոր իրականացումը, որու առընչութեամբ ոչ մէկ վերապահութիւն գոյութիւն ունի եւ հատուածական ձգտումներէ զերծ: Հետեւաբար գաղթաշխարհի բոլոր ծագերուն ապրող երիտասարդութիւնը կազմակերպելու անխուսափելիութիւնը օրուան հրամայական կարգախօսը պէտք է հանդիսանայ:

Եւ ասիկա երբեք պատճառ մը չէ, որ իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն չպահէ իր անկախ դրութիւնը, իր ներքին տեղական ընթացիկ գործերով զբաղելու ազատութիւնը:

Եթէ ձեր երէցները այդ սրբազան գործին համար իրենց կեանքի գնով ու գերմարդկային կամքով մը պայքարեցան ու զոհուեցան, ձեզմէ պահանջուածը՝ ո՛վ երիտասարդութիւն Հայոց աշխարհին, զոհուելու այդ աստիճանին պիտի չհասնի: Դուք որ ազատ երկիրներու մէջ հասակ էք նետած, նոյն այդ երկիրներուն ձեզի ընծայած շնորհներով ալ օժտուած, ի՛նչ կը սպասուի ձեզմէ եթէ ոչ՝ ձեր ունեցած բարոյական առաւելութիւններն ու իմացական արժէքները ի սպաս դնել մեր ազգային դատին յաջողութեան ի խնդիր: Հարց կուտամ ձեզի, կը հաւատա՞ք ու համոզուա՞ծ էք նախ եւ առաջ որ պաշտպանուելիք դատ մը ունինք: Եթէ այո, մնացեալը ձեր ձեռքին մէջ է, եւ ձեզմէ կախում ունի, կը բաւէ որ ձեր մտաւորական բոլոր արժէքները իրենց բոլոր կողմերով գործածել գիտնաք, օգտագործելով յարատեւել եւ միասնական ուժերով համագործակցիլ:

Ահա հարցումներ, որոնց դրական պատասխան մը տալու պարտականութիւնը կը թողում Սփիւռքի մեր բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւններուն, որոնք, առաւել կամ նուազ չափով բան մը ընել կ'ուզեն:

Ի հարկէ, ինձ չի վերաբերիր այստեղ, ուղեցոյց ըլլալ թէ ի՛նչ միջոցներով պէտք է զինուին անոնք, խնկապէս կարենալ գլուխ հանելու համար իրենց հետապնդելիք խոշոր նպատակը:

Արդէն, ինչպէս ըսինք, սրտապնդիչ է հաստատել որ՝ ժամանակէ մը ի վեր, Հայ երիտասարդութիւնը քիչ մը ամէն տեղ, սթափած իր ընդարմացած վիճակէն, գիտակցաբար կը կազմակերպուի այս ուղղութեամբ անընկճելի ճիգով:

Կը բաւէ որ ուժերը չգատուին ու բոլոր հնարաւորութիւնները օգտագործուին, պատրաստ գտնուելու համար մինչեւ այն օրը, երբ ապագայ քաղաքական դէպքերու խմորումը հնարաւորութիւն պիտի տայ մեզի մեր նպատակին հասնելու համար: Եւ ատոր համար ալ հարկ է պատրաստ գտնուիլ իբրեւ Կեդրոնական Մարմին:

Ինչպէս հայրենիքի մէջ մեր ազգակից եղբայրները ջանք չեն խնայեր եւ կ'աշխատին անընդհատ կերտելու, վերաշինելու եւ մանաւանդ իրենց ստեղծագործ մտքի շնորհիւ ուճացնելու, արդասաւորելու գրական, գիտական, մշակութային եւ այլ մարզերու անդաստանը, որոնք կոչուած են գալ եւ աւելնալու իբրեւ փառապսակ, արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող ու մեր փառքը հանդիսացող մեր հին մշակոյթին ու քաղաքակրթութեան վրայ, որոնց նկատմամբ՝ մեզմէ աւելի օտարներն են որ կը գնահատեն, կը զմայլին:

Երբ գիտենք ուրեմն եւ իրականութիւն է, որ Հայաստանի մեր եղբայրները հոգիին լծուած լիուլի կը կատարեն իրենց ազգաշէն պարտականութիւնը, ինչո՞ւ նոյն թափով եւ սրտեռանդն ոգիով չփարի սփիւռքեան Հայ երիտասարդութիւնը, նախ իբրեւ բարի… նախանձ եւ յետոյ՝ իր ուսերուն արդէն իսկ ծանրացող պարտք: Եւ այս ամէնը, ազատ շունչով, խաղաղ մտքով:

Եւ ինչու չէ, չէ՞ որ հայրենիքէն ներս ու անկէ դուրս ապրող երիտասարդները բնածին նոյն յատկութիւններով օժտուած՝ նոյն ցեղին արժանաւոր զաւակներն են, եւ իրենց կատարելիք պարտականութեան մէջ զիրար լրացնող ամբողջութիւն մը:

Հայը, դարերու ընթացքին ստեղծագործ եւ խաղաղասէր ժողովուրդ մըն է եղած: Զէնքի դիմած է միայն այն ատեն, երբ ինքնապաշտպանութեան հարկը զգացած է, իր պատիւն ու ինչքը փրկելու:

Բայց հարց կուտամ ձեզի, կա՞յ վրէժ լուծող աւելի հատու զէնք՝ քան քաղաքակրթական միջոցներով վրէժ լուծելու իրողութիւնը:

Ապացո՞յց, ահա՛ հայրենիքի սահմաններէն ներս, աստղերու եւ լոյսերու տակ պլպլացող լոյսն անդին, իբրեւ խորհրդանիշ հայ մտքի եւ հոգիի լուսաւորութեան: Եւ, հայրենիքի նոյն այդ սահմաններէն դուրս ու անդին գոյութիւն ունեցող մութն ու խաւարը, նոյնպէս խորհրդանիշ՝ խաւարակուռ ժողովուրդի մը մտքի եւ հոգիի մշտնջենական խաւարին:

Եւ, հետեւաբար, այս պէտք է ըլլայ մեր բոլորին միակ մտասեւեռումը եւ այս ուղղութեամբ ալ պէտք է պատրաստուիլ՝ որոշուած ծրագրի մը շուրջ համախմբուելու գործին:

Եթէ ներկայ երիտասարդութիւնը չկատարէ այն՝ որ հայ ազգը կը սպասէ իրմէ, այն ատեն կրնանք ըսել ցաւ ի սիրտ, աւա՜ղ, փառացս անձաւորի, եւ վերջին պղծումը ոչ մէկ օգուտ:

Մեր խօսքէն ետք գործելու կարգը ձերն է այժմ, ո՛վ երիտասարդներ:

×

Աւելի քան վաթսուն տարիներէ ի վեր ազգովին կը կատարենք մեր սրբազան պարտականութիւնը, 1915ի մեր բիւրաւոր զոհերու խնկելի յիշատակը ոգեկոչելով, ի նշան՝ իրենց մեզի կտակած ժառանգին իբրեւ հաւատարիմ ու երախտագէտ մնացորդացը:

Բայց, ամէն Հայ պէտք է գիտակցի որ այդ հաւատարմութիւնը արժէք ունենալէ պիտի դադրի այն օրը՝ երբ «կէս» պիտի ձգուի մեզի փոխանցուած այդ կտակն ու իտէալը: Եւ այդ պարագային ո՛հ, երկրորդ անգամ մը եւս նահատակուած պիտի ըլլան անոնք:

×

«Յառաջ»ի Հոկտ. 11ի թիւին մէջ նոյն նպատակով եւ նոյն նիւթին շուրջ գրուած երկու շահեկան յօդուածներուն առիթով, «Յառաջ» իր կարգին կը խորհրդածէր, ըսելով՝ «բայց ի՞նչպէս պիտի ստեղծուի նման մարմին մը, ո՞վ պիտի նախաձեռնարկ ըլլայ, ընտրովի՞ թէ նշանակովի պէտք է ըլլայ: Երկու պարագաներուն ալ ո՞վ պիտի ընտրէ կամ ո՞վ պիտի նշանակէ»:

«Փանասէն ոչ ոք ունի, բայց թերեւս հարցը ծեծուելով, ի վերջոյ լոյս մը ծագի»:

Ի հարկէ, մաղթելի է որ այդ «լոյսը» ծագի եւ որքան կարելի է շուտ:

Այո, շատ ճիշդ է, ո՞վ նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ նման կարեւոր ու կենսական մարմնի մը գոյութիւն տալու գործին:

Համեստ կարծիքովս կը խորհիմ որ քաղաքական կուսակցութիւնները իբրեւ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող պաշտօնական մարմին կրնան ու անոնց վզին պարքըն է նախաձեռնել, կոչ ընելով գաղութներու մէջ գոյութիւն ունեցող հայ պաշտօնական մարմիններուն, որոնք նշանակովի իրենց ներկայացուցիչները կը ղրկեն հոն ուր տեղի պիտի ունենայ առաջին խորհրդակցական ժողովը եւ ըստ այնմ, համախորհուրդ՝ կարծիքներու եւ առաջարկներու փոխանակութենէ յետոյ, վերջնական ու հիմնական ծրագիր մը պատրաստելէ ետք գործի լծուելու:

Ամէնէն կարեւորը՝ ծրագիր-կանոնագրի հարցն է, որ պէտք է համապատասխանէ մեր այժմեան ունեցած քաղաքական կացութեան եւ որ պէտք է պատրաստուի փորձառու, արժէքաւոր մասնագէտ մտաւորականներու (ըսել չեմ ուզեր որ ամէն մտաւորական քաղաքականութենէ կը հասկնայ) եւ մանաւանդ միջազգային օրէնքներուն հմուտ իրաւագէտ տարրերու կողմէ:

Այդ տարրերը չեն պակսիր, ամէն գաղութի մէջ ունինք արեւմտեան հասկացողութեամբ մտաւորապէս կազմաւորուած ու ամէն ասպարէզէ արժէքաւոր ուժեր, լուսամիտ անձնաւորութիւններ, որոնց առիթը պէտք է տրուի որպէսզի լրջօրէն ուսումնասիրելով գործի լծուին, թէ ի՛նչպէս եւ ի՛նչ միջոցներով միջազգային ատեաններու առջեւ Հայկական Դատը պիտի պաշտպանեն:

Ըստ նշանակովի, նկատի ունենալով իւրաքանչիւր գաղութի մէկը միւսէն հեռաւորութիւնը եւ այդ իսկ պատճառով, կարեւոր անձնաւորութիւններու մէկ համայնքէն միւսը անծանօթութիւնը:

Երբ ազգովին, առանց որեւէ խտրութեան ու նաեւ տարակարծութեան միահամուռ կ'ընդունինք որ դատ մը ունինք ու այդ դատը ալ պէտք է ամէ՛ն գնով պաշտպանուի, ապա ինչի՞ կը սպասուի: Որպէսզի, անպատասխանատու եւ «պաշըլօզուք» «բանբերներ» դեռ շարունակեն Թուրք թղթակիցներու հետ բարբանջե՞լ:

Ինչո՞ւ ուրեմն մեր կուսակցութիւնները, որպէս քաղաքական կազմակերպութիւն չեն ձեռնարկեր նման ազգային կեդրոնական մարմին մը ստեղծելու գործին:

Չէ՞ որ Եղեռնի վաթսունամեակին առթիւ մեր կուսակցութիւններն են որ միացեալ ու համախորհուրդ՝ «Հայկական Յուշագիր» ներկայացուցին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան:

Դատը դատ ըլլալէ չէ դադրած անկէ ի վեր եւ նոյն դատին շուրջ է որ պէտք է համախմբուինք:

Ո՞ր օրուան կը սպասուի…:

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԷՆ ԱՐՊԸՐԻ Միչիկընի համալսարանը եւ Ուէյն պետական համալսարանը Տիթրոյթի մէջ, ուր հայերէնի դասընթացքներ գոյութիւն ունին, ընդարձակած են իրենց հայագիտական դասաւանդութիւնները: Շնորհիւ Տիթրոյթի Ալեք Մանուկեան հիմնարկութեան, հայ ժողովուրդի պատմութեան նոր դասընթացք մը՝ նախապատմական շրջաններէն մինչեւ ներկայ ժամանակները, պիտի դասաւանդուի Փրոֆ. Ռոնըլտ Գրիգոր Սիւնիի կողմէ: Սեպտեմբերի վերջաւորութեան տասը շաբթուան դասընթացք մը սկսած է Ուէյն համալսարանը: Փրոֆ. Ռոնըլտ Սիւնի, որ զաւակն է ամերիկահայ երգահան Գրիգոր Սիւնիի, հայկական եւ ռուսական պատմութեան մասնագիտացած է Գոլոմպիոյ համալսարանին մէջ, աշակերտելով Նինա Կարսոյեանի: Հրատարակած է Անդրկովկասի յեղափոխութեան մասին գիրք մը՝ «Պաքուի քոմիւնը 1917–1918»ին, «Դասակարգ եւ ազգութիւն ռուսական յեղափոխութեան մէջ» տիտղոսներով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (452)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

«Քեզ մեռած կարծելով ան քու սուգդ բռնեց եւ իր սիրտն ու սէրը նախնի որբեւայրիներուն պէս քեզի պահեց եւ իր հետը մինչեւ գերեզման պիտի տանի…: Բայց երբ իմացաւ քու ողջ ըլլալդ, այդ հաւատարմութիւնը, այդ սէրը եւ այդ անապակ հոգին կրկին քեզ վերադարձաւ: Ահա աս է քեզի ըսելիքս:

«Մահուան մնարիս մէջ չեմ կրնար բացատրել թէ ինչեր քաշեց Լէոնոր Ալթիէրի անունը կրելով հանդերձ քու սիրոյդ հաւատարիմ մնալու համար: Այդ կինը հաւատարմութեան տիպար մը եղաւ, Տանտոլոներու սերունդին միակ փառքն ու պարծանքը…: Դուք երկուքդ օր մը իրարու միանալու արժանի պիտի ըլլա՞ք թէ ոչ, ատիկա չեմ գիտեր…: Բայց չեմ յուսար…: Խմորուող դէպքերը դէշ գուշակութիւններով լի են աղջկանս մասին… Այնպէս կը կարծեմ թէ դուք այլեւս իրարմէ բաժնուած էք յաւիտենապէս: Բայց հեռուէն իսկ չանիծես այդ աղջիկը եւ կամ իր մասին դէշ գաղափարներ չունենաս: Ընդհակառակն պէտք է յարգես զինք, պատկառիս իրմէ եւ զմայլիս իր վրայ: Ան զոհ մըն է, նահատակ մը, իր հաստատակամութեան եւ իմ վատութեանս նահատակը, մարտիրոսացած իր հաւատարմութեան ճամբուն վրայ: Մնաս բարով, ով Վենետիկի զոյգ սիրահարներ:

«Հոգեվարքի մէջ ստորագրեցի…»:

— Գրիչը ինծի տուէք, ըսաւ Տանտոլօ վճռական եղանակով մը:

Արաթիմոս թուղթը վիրաւորին առջեւ դնելով գրիչը երկարեց:

Տանտոլօ ստորագրեց:

Յետոյ, դանդաղ շարժումով մը, այնպիսի հանդարտութեամբ մը որ միայն խոստովանող մարդիկը կ'ունենան, դաշոյնը վէրքէն քաշեց:

Եւ անմիջապէս յետոյ հոգին աւանդեց:

Արաթիմոս այս եղերական տեսարանը չկրցաւ նշմարել, որովհետեւ Տանտոլոյի նամակը առնելով ճրագին մօտեցուցած էր եւ ցած ձայնով սկսած էր կարդալ:

Նամակը անգամ մըն ալ կարդալէ յետոյ ուսերը թօթուելով ակռաներուն տակէն մըլտաց.

— Արուեստագէտէ մը պահանջուելիքը այս մարդէն չենք կրնար պահանջել… Խեղճը արուեստին ի՛նչ ըլլալը չի գիտեր, գրականութենէ բնաւ լուր չունի, ասկէ աւելին ի՛նչպէս պիտի արտադրէր:

Իր արուեստագիտական դիտողութիւններուն, քննադատութիւններու եւ մատնանշումներուն վերջ տալէ յետոյ, Արաթիմոս Տանտոլոյի կողմը դարձաւ եւ նշմարելով որ վիրաւորը իր դիմափոխութիւններուն հետեւած էր հիացումով, ըսաւ.

— Պարոն, երդում ըրած էի որ ձեր արձակ բանաստեղծութեան որեւէ փոփոխութիւն պիտի չմտցնեմ, ներկայիս կուգամ հաղորդել ձեզ թէ պիտի յարգեմ, երդումս…: Բայց… Հոմերո՛ս, ի՛նչ կը տեսնեմ, մարդուկը հոգին փչեր է:

Այս ըսելով վարպետ Արաթիմոս խօսքը կտրեց եւ նամակը ձեռքը քանի մը քայլ ետ քաշուեցաւ:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Քոչարեան եւ զաւակները, Սարգիսեանց, Քոչարեան (Հայաստան) եւ Պետրոսեան ընտանիք – ները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ, հարսին եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՆԻԿ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 2ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Նոյ. 7, ժամը 14·15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ–Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Տոքթ. Փաթրիկ Նազար – եան, Տոքթ. Գ. Նազարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Դերձակեան եւ աղջիկը, Տիկին Ս. Նազարեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Փօլ Նազարեան եւ զաւակը (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Լ. Հայմայէր (Գերմանիա), Պ. Հայկ Ոսկերիչեան ինչպէս նաեւ Սեքէյֆ եւ Ուիլքէթս ընտանիքները (Անգլիա) խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, հօրեղբօր եւ քեռայրին՝

ՏՈՔԹ. ՓԱԹՐԻՔ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 31ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՄԻՔԱԼԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նախկին մարտիկներու եւ դիմադրա – կաններու Մարսէյլի կազմակերպութիւնը կը պատրաստուի տօնելու իր տասնամ – եակը Կիրակի օր, Նոյեմբեր 13ին:

Առաւօտուն Փրատոյի Հայոց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Վարդանեան Եպս.ի նախագահութեամբ կը կատարուի քառա – ձայն պատարագ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն ի յիշատակ Ժեներալ տը Կօլի մահուան 7րդ եւ Ազգ. հերոս Զօրավար Անդրանիկի մահուան 50ամեակին, ինչպէս նաեւ Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերուն Արարայի յաղթական ճակատամարտին (1918 Սեպտ. 19) եւ Ֆրանսայի գրաւման շրջանին նահատակուածներուն, ի ներկայութեան պետական, զինուորական, հանրային անձնաւորութեանց, Ֆրանսական նախկին Մարտիկներու կազմակերպութեանց:

Յետ պատարագի, ժամը 11·30ին, Նորակառոյց կոթող – յուշարձանի կողքին կը զետեղուի կրանիթէ մարմար քար մը, ձօնուած նահատակ 20 ընկերներու, որոնք Ֆրանսայի գրաւման եւ Մարսէյլ քաղաքի ազատագրման օրերուն, զէն ի ձեռին ինկան պատնէշին վրայ, նախագահու – թեամբ Քոմիթէ տը Քոորտինասիոնի շըրջանային նախագահ Անրի Մագիի:

Կէսօրին՝ գինեձօն ի պատիւ ներկայ հիւրերուն:

Կէսօրէ վերջ, ժամը մէկին Ալհամպրա չքեղ սրահին մէջ, ընկերահամակրական ճաշ, գլխաւորութեամբ նախագահ Գէորգ Պագըրճեանի, Զաքըրեանի եւ Ճերմակ – եանի, Փարիզէն:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Սարգիս Ջէօրէքճեան, Տիկիններ Անիթա Սարգսեան, Աստ. Սարաֆեան, Մինասեան եղբարք եւ ուրիշներ:

ԽՆՋՈՅՔ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղը կազմակերպած է ընտանեկան ճաշ – խնջոյք մը, Ֆայըրկուլ, Հանրակառքի Ընկերութեան սրահին մէջ, Նոյ. 13 Կիրակի ժամը 13ին: Ճաշագին 50 Փր, եւ կը հրաւիրէ քոյր Միութեանց անդամները: Ուստի եկող – ները թող բարեհաճին լուր տալ նամակով կամ հեռաձայնով մինչեւ Նոյ. 6:

Նաճարեան 51·35–35

Շահպազեան 51·38·03

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մանուշակ Գոչունեանի (ծնեալ Աւե – տիսեան) կսկծալի մահուան առթիւ, Սարգիսեան եւ Հիմինեան ընտանիքները 50 Փր. կը նուիրեն Փարիզի Մ. Տան եւ 50 Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Փր. «Յառաջ»ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս Կիրակի (Նոյ. 6) կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հիւրաբար քաղաքս գըտ – նուող՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
(Միաբան Երուսաղէմի)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» Երիտ. Միութեան, Նոյեմբեր 12, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ տէ Ֆէթ — Սէն Շամոն

մասնակցութեամբ ԺԱՔ ՔՈԺԱՔ նուագախումբին

LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.
au profit des étudiants arméniens boursiers
de la Fondation Marie Noubar
Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison, Alimentation etc...
Vous trouverez aussi un charmant souvenir
UN PORTE-CLEFS en argent
dont l'originalité n'a d'égale que sa qualité.
Le Dimanche à partir de 17 h.

Sirarpie DER-NERCESSIAN
signera son récent volume
L'ART ARMENIEN
et
PIEM
signra ses œuvres

BUFFET
Spécialités Arméniennes
Fondation Marie-Noubar
57, Bd. Jourdan — 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութեան վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր անդամները Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը 21ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ:

ԺՈՂՈՎ

Երեւանի Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի նախկին ուսանողները ժողովի կը հրաւիրուին, Նոյ. 13, Կիրակի ժամը 11ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի մշակութային կեդրոնը 118 Ռիւ տը Քուրսէլ, Փարիզ 17րդ: Մանրամասնու – թեանց համար դիմել՝ Վարուժան Կիւրեղեանի, 2 Ռիւ տիւ Վիատիւք 94130 Նոժան-սիւռ–Մառն, Հեռ. (բնակարանի) 871–17–66

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

Կեդրոնական Սանուց Միութեան տա – րեկան պարահանդէսին առիթով կազմակերպուած վիճակահանութեան ի նպաստ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Զիլինկիրեան կը նուիրեն 1500 Փր.:

Պերճ Սագայեան կը նուիրէ 1000 Փր. Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շավիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Փր. Տէր եւ Տիկին Գնէլ Կէօչկարեանէ, Մեռելոցի առթիւ, Կէօչկարեան, Հաճի Պօղոսեան եւ Օհանեան ընտանիքներու ննջեցեալներու յիշատակին:

prix des places: 35F, 50F. étudiants, moins de 25 ans et carte vermeille: 20F. collectivités: 15F
réservations au Théâtre: tél 874.74.40, Fnac et agences

VIENT DE PARAITRE

UN OUVRAGE EXCEPTIONNEL

L'ART ARMENIEN

Sirarpie Der Nersessian

Professeur honoraire à Dumbarton Oaks, Université de Harvard

Un volume, format 27,5×36,2 cm, relié pleine toile sous liseuse en couleur, 272 pages, 127 reproductions en couleur, 52 en noir; 13 plans et relevés d'édifices, 2 cartes, notes, bibliographie, index.

Prix de lancement 220 Fr. jusqu'au 30 Nov. 77.

En vente à

La Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur le Prince, 75006 PARIS — Tél. : 326.88.65

(fermé le Samedi après-midi)

ARMENIE *77*

du 23 Décembre au 6 Janvier 78

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
6
DIMANCHE
6 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.982 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — No 13982

ՎԻՊԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍԻՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ԵՒ ՄԱՀԸ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

— Աս երկիրը չեն լար, ամօթ է... Հոս Պոլիս չէ:

Ժիրայր արագցուց օթոն: Տունէն չելած ...ութ սալոնին մէջ քանի մը ումպ խմեր էր, արագ գաղտնի, յետոյ բակին մէջ ...ող կեցած՝ պոռացեր էր վերի պզտիկ պատուհանին՝ որ աճապարէ, հոս Ամերիքա է, չեն սպասեր, ի՞նչ ըսել է ատ ...արիքին տասը ժամը հայելիին առջեւ ...ութլէթ ընել...: Ու հիմա ալ՝ սա լա...ը, գիտէր ասանկ ըլլալիքը, եղբայրն ալ ...եր էր իրեն, խնդալով քիթին տակէն, ...ակու մը հետ խօսելով, իր օֆիսին մէջ, ...ատարար հաստ սիկարը չարժելով ...ին մէջ, ըսելով որ պէտք չունէր այդ...ան զգայուն ըլլալու, բարի ձեւացնելու, ամէն մարդ, խեղճ կնիկէն զատ, գիտէր ...ուն գալիքը պապամ օքոն դիք դըր...կէ... ձէրի կը ներես ամա հիմա շատ ...ի եմ... ինտոր կ'ուզես նէ ատանկ ...ըէ... եոֆէն կը նայինք հաշիֆներուն, ...ը ինծի դրկէ:

— Ինչ ընեմ, տղաս ձեռքս չէ... ուրախ եմ, տխուր եմ, չեմ գիտեր:

Զգտիկ, կոկիկ գլուխը բարձր բռնած, ...անրուկ ճերմակ Թաշկինակը ձեռքը, ...ուրը մատները որ կը դողային, լոյծ ...այուածքով գրկած դուրսը յորդող ամ...ողջ խիտ, տժգունած կանաչութիւնը որ կը տարածուէր, կ'երկարէր ետ մինչեւ Պոլիս իրենց ծեր, հսկայ տան չուրջ, ...երի յարկի պատուհանը նստած ժամերէ ի վեր ու չարաթներով՝ դեռ անկարող ...զգալու կեանքը, համակերպելու մահուան ...ատածումին հետ սպասելով իր Միսաքին ...ասին ...ումուկին մէջէն երեւկոյեան իջնելու քաշուելու դէպի դերեզման ոչ թէ ...գալու լալու՝ այլ նայելու անիմաստ բարկութեամբ, չընդունելով, փոքրիկ ...ռունցքները սեղմելով մինչեւ որ ի վեր...ջոյ մտեր էր մտածելու լռութեան մէջ ...որկէ անդին ոչինչ կար, բացարձակ ա...նայութիւնը որու սրտէն կը ըլլէր կեան...քի սէրը ամուսինը տղաքը իրար խառնած անճանաչելի:

— Թեզի ըսինք քի չիլաս ձանըմ... խօսք հասկցիր:

Նոյնիսկ շատ հեռու, անորոշ ձեւով մը ...զոհ էր այդ բարկութեան մէջ իսկ՝ թէ ...ան մեռեր էր կին մը մտածելով կին մը որ ամուսինը կը մեռնի, որո՞ւն կը մնայ կեանքը... մարդ միայն զաւակները կըրնայ սիրել, Թաշկինակը քիթին տարաւ, արցունքը եկեր էր առանց գիտնալուն, կեանքը խորունկ մեծ հառաչ մը եղած էր որ կուրծքին մէջ պահեր էր գիտնալով որ արցունքէն անդին ու վերջ ուրիշ աշխարհ մը կար ուր

— Զեմ լար կոր, տղաս:

— Ի՞նչ է ըսածը, ձէրի:

Փորձեց խնդալ հիմա ու եթէ Ժիրայր ...պզէր՝ երգ մըն ալ կրնար երգել աղջկըութեան բարակ ձայնով, հոգ չէ թէ կինը պիտի խնդար բայց երգը միշտ աւելի զօրաւոր եղած էր քան խօսքը որ կը փակի մարդոց դէմքին վրայ հոգ չէ, մտածելով, երգը ուժ կուտայ

Բան չկայ Սուզի անուշս... քիչ մը յոգնած է, հիմա կ'անցնի:

Անանկ որ էրիկ կնիկ պիտի խօսէին ու խնդային իր վրայ, ասկէ առաջ ալ եղած էր ու ինք պիտի չնեղուէր, պիտի ընդունէր որպէս կեանքի մէկ մասը առանց որուն ամբողջ չէ ապրելու արարքը, հաճոյքը, ցաւը՝ ինչպէս երբ Թէլէֆոնը զարկեր էր հին, խոնաւ տան մէջ, ինքն ու Միսաքը դէմ դիմաց, կաղանդի կէս գիշերին մէս մինակ ճզմուած անցեալի բեռին տակ սպասելով անձկութեան պըլլուած քանի մը բառ տղաքս բցկտելով գիտակցութեան պիրկ ցանցը չարագուշակ սպասումին մէջէն հիմա քալելով մինչեւ անկիւնի սեւ սեղանիկը, մէկէն դուրս կենալով իր խեղճութենէն, տղաքը ցանկալով իր ամբողջ մարմնով թեւերուն մէջ երբ, վերցուց գործիքը ժիրայրն է, Ձապէլ... Վազգէնն ալ հոն է... ի՞նչ... օդակայա՞նը... ի՞նչ գործ ունիք... ծօ՛... շնորհաւոր կաղա՞նդ մը.... ժիրայր ժիրայր, մտի՛կ... առկէ վերջ՝ ահաւոր պարապը կուլ տուեր էր ամէն մտածում ու չարժում, մինչ ցաւին շեղփը մէկ մէկ կը կորէր աշխարհի կապերը իր հետ մինչեւ որ ալ չկրցաւ ձայն հանել, միայն մեղմ խօսելով մեքենաբար հեկեկանքէն ցնցուող մարմնին նընջասենեակի մթութեան ու ցաւին մէջ իսկ գիտնալով որ տղուն սէրը կը լեցնէր, կը բաւէր՝ կեանքի համար ու կարեւոր չէ թէ ով կը մեռնի ով կ'ապրի ծնողէն կը բաւէ որ մէկը չարունակէ մենք պիտի ծնինք փիրենք լանք ու մեռնինք ըսեր էր Միսաք անգամ մը, երբ տղաքը դեռ փոքր էին: Նայեցաւ առջեւի լայն ծոծրակին, կարճ վիզը, խոշոր անկիւնաւոր գլուխը քիչ մը թեքած, մեծ ականջները — որքան հօրը կը նմանէր:

Ո՞ւր ենք Ժիրայր, ո՞ւր հասանք:

Ամբողջ կեանքը այս հարցումը հարցուցեր էր ամէնուն: Ոչ ոք զինքը լուրջի առեր էր, ամէն մարդ չուրջը կը թափառէր, կ'երթար կուգար հոս հոն ո՞ւր Աստուած իմ, ո՞ւր կ'երթանք կոր անձկութեամբ, հարցումին կառչելով ամբողջ գաղտնիքը օրէնք մը գտնելն է, եթէ կայ ասանկ բան մը կրցեր էր մտածել, նայելով Միսաքին որ կոյր ու յամառ՝ կեանքը կը փորձէր ապրիլ:

— Քիչ մը սպասէ ճանըմ, հասանք իշտէ:

Վերի պզտիկ հայելիէն անոր նայուածքը բռնեց — կենդանական, անգութ, խուսափուն, Սուզի բան կ'ըսէր բայց ոչ ոք մտիկ ըրաւ, ճահիճներուն մէջ բնակող էակի մը կը նմանէր իր թաց, ծածուկ, շատախօս ներկայութեամբ: Զապէլ հազիւ նշմարեր էր զայն այս առտու աշխարհ լեցուն է ասանկներով մտածելով մինչ դուրսը աւելցած մարդկութիւնը կ'աճապարէր ետ ու առաջ նոյն տեսն ճամբայ մը փնտռելով որ դուրս փախի թակարդէն...:

Աւելի կծկուեցաւ հսկայ օթոյին անկիւնը, քննեց իր նուրբ, զգայուն, խելացի դէմքը կլոր հայելիին մէջ, հին հարցումները ետ կուգային առանց պատասխանի,զոցեց պայուսակը, մատին ծայրովը կոկեց ճերմակ մազերը, ժպիտի նման բան մը դրաւ բերնին, ամբողջ կեանքը դեռ առջեւն էր, անսահման, անձկալի բայց այնքան յարգի ու մանաւանդ անկաշկանդ՝ ուր միայն ինք մնացեր էր ու տղան, տղաքը նաեւ Միսաքին յիշատակը, տառապանքը, վար ինկած գիշերուան ընթացքին, ու առտուն, եկած փլած խոհանոցի աղտոտ սեղանին վրայ, կրկնելով երախային պէս ի՞նչ պէտք ունէինք փիւթիւն խանութին եղածը գոռնալու փախելու Ամերիկա... ես արդէն այդ ոսկեղէնները, ադամանդները, քարերը իրենց պիտի տայի, փիւթիւն...

— Ձէրի, շատ չմնանք, ես ձեր հայկական դաշտահանդէսները շատ չեմ սիրեր:

— Զէ չէ, շատ չենք մնար... երեք ժամ...

Ու պատրաստ էր ամէն բան մոռնալու, ծայրէն սկսելու, եօթանասուն տարեկանին դպրոցական աղջկայ պէս պարելու հովերուն մէջ, դուրսի կանաչին վրայ ինչպէս Պոլսոյ պալէի դպրոցին պարտէզին մէջ ըրեր էր մինչ հայրը ծառին կըրթընած, իր անծանօթ հիւանդութեան խորերէն իրեն կը նայէր առանց արտայայտութեան, ոչ իսկ վերջը Փայթոնին մէջ տուն ճամբուն խօսելով ինչպէս երբ Փարիզ էր, օփերա գացեր էր, զինքն ալ հոն պիտի ղրկէր քիչ մը մեծնար նէ:

Դուրս նայեցաւ, փախելու համար անցեալէն: Ցանցառ անտառ օթոսթրատի երկու կողմերը, հեռուն կառքերու, մարդերու խճողում մը ուրկէ տաւուլ զուռնայի արձագանգ մը կը թուէր հասնիլ: Աւելի բացաւ պատուհանը, մինչեւ ծայրը: Ինչքան կարօտցեր էր մարդկային ծովը, պատահական մտերմութիւնները աչքերու՝ որոնք յանկարծ կը խորանային ու կը կորսուէին մարդոց ներսի անսահման տափաստաններուն մէջ, յետոյ բառի փշրանքները, կիսատ շարժումները որ շալկած հասկէ հոն կ'երթային բազմութիւնները առանց իրեն սպասելու, առանց ժամանակ տալու իրեն որ գտնէր հոն պահուած գաղտնիքը իր մասին: Կամաց մը կանգ առաւ օթոն, ճամբուն եզերքը, խճողումին մէջ:

Դուրս ելան:

Ամպոտ, ճնշիչ, խոնաւ Օգոստոս կէսօր մը, ու մարդկային աղմուկ որ կը քաշէր, կը քաշէ՜ր...:

— Նա, հոն է, տես, Նիւ Եորքը քիչ մը ա՛ն կողմը կ'իյնայ:

Ժիրայրը իր մեծ շարժումներով, կոշտ, թանձր ու թոյլ մարմինը, մսային նայուածքը, կեանքի փոթորիկին մէջ ապրող մահուան անշէջ կրակը, այդ վանիչ ողբերգութիւնը որուն ետեւէն վազեր եկեր էր, հալածեր էր դրեթէ Միսաքին մահուան օրէն սկսեալ, գաղտնի հաճոյքով արցունքին ետեւէն, դիակին քովէն իսկ, հոն հանրային պարտէզին մէջ նետուած, ցանկապատին ճիշտ քովը, գիշերուան խորէն եկող հովը, շշուկները ամէն կողմէն սրտի կաթուա՞ծ է հոն բերուած որո՞ւ կողմէ լքուած ու հիմա մութին պառկած անճանաչելի տակաւին կարծեմ թէ մինչեւ որ վար ծռեր էր ոստիկանին սեւ, կարծր մոյկերուն քով ամուսինս է առանց գլուխը վերցնելու ու հիմա վար ծռելով համբուրելու, բայց մանաւանդ՝ փնտռելու թրքուհիին էգ, կարմիր բոյրը որ դեռ վրան էր ինչպէս ամէն շաբաթ տխուր, յանցաւոր տուն կուգար կէս գիշերին բայց ինք ձայն չէր հաներ գիտէր որ խումարճի ընկերներու ձեռքը ինկած էր ու սիկար հոտող կիներ կային ներսի սենեակներուն մէջ, որոնք կարեւոր չէին որովհետեւ աշխարհի երեսին սեւ — ճերմակ տարբերութիւններ չկային, ոչինչ կը վերջանար, ոչինչ կը սկսէր, կը բաւէ որ սպասես, միայն թէ չհատնիս, ժամանակ ստեղծես քեզի համար, դուն քեզմէ, ոչ միայն զաւակ՝ այլ մարդ ստեղծես, ասանկ մարդիկ, սա ամբոխը...

— Քալէ, ի՞նչ կայներ ես հոն:

●►

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ՏԱՂ ՊԻՏԱՆԻ ԵՒ ՀՈԳԵՇԱՀ

Ցամէն առաւօտ եւ լոյս
Պիւլպիւլն էր նստեր յայգոյս,
Քաղցրիկ ձայնէր վրայ վարդոյս.
Կ'ասեն, թ'«Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:

Մարդիկ Ադամայ զարմուս,
Ականջ դրէք իմ խրատոյս.
Դէմքն է ծաղկեր իմ այգոյս,
Այս իմ նորատունկ այգոյս:

Քա՛ր եմ բերեր գետերուս,
Փո՛ւշ եմ բերեր սարերոյս,
Ցա՛նկ եմ շիներ այս այգոյս,
Կ'ասեն թ'«Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:

Ջե՛մ ելներ ես այս այգոյս,
Այս իմ նորատունկ այգոյս,
Ցայս ուրախարար տեղոյս
Եւ այս նորաշէն տներոյս:

Պրճա՛յ եմ շիներ յայգոյս,
Ցերկնից ցօղն՝ ի մէջ պրճոյս,
Քաղցր եւ բարեհամ ջրոյս,
Բոլորն է ծաղկունք եւ բոյս:

Դեռ չե՛մ տեսեր կեանք եւ լոյս,
Կ'ասեն, թ'«Արե՛կ, ե՛լ այգոյս».
Ինչպէ՞ս ելնեմ ես այգոյս,
Այս իմ նորաշէն տներուս:

Տո՛ւնկ եմ տնկեր այս այգոյս,
Սպիտակ ու կարմիր վարդոյս,
Կանաչ բարունակ որթոյս,
Ողորմ եմ նստեր յայգոյս:

Դեռ չե՛մ կերեր այս պտղոյս,
Կ'ասեն, թ'«Արե՛կ ել այգոյս».
Ինչպէ՞ս ելնեմ ես այգոյս,
Այս իմ նորաշէն տներուս:

Մէջն է ծաղկեր այս այգոյս,
Կարմիր ու սպիտակ վարդոյս.
Դեռ հոտ չեմ առեր վարդոյս,
Կ'ասեն, թ'«Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:

Ջե՛մ ելներ ես այս այգոյս,
Այս իմ նորատունկ այգոյս,
Այս ուրախարար տեղոյս
Եւ այս նորաշէն տներուս:

Հնձան եմ շիներ այգոյս,
Կարաս եմ շիներ գինոյս,
Դեռ չեմ խմեր յայս գինոյս,
Կ'ասեն, թ'«Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:

Քաղեմ փունջ մը վարդ այգոյս,
Դնեմ մէջ կարսի գինոյս,
Ուրախանամ այս հոտոյս,
Կ'ասեն, թ'«Արե՛կ, ե՛լ, այգոյս»:

Դումրին է նստեր այգոյս,
Գարուն է հասեր ծաղկոյս,
Պրպլուկն է բացուեր վարդոյս,
Պիտէր տեսնեմ կեանք եւ լոյս:

Վարդն է խըռով պիւլպիւլոյս,
Ձայնս է կտրեր ի յանձնոյս,
Հոգիս ելեր է մարմնոյս,
Աւա՜ղ ասացէք զգերոյս:

Եկին խնդիր այս վարդոյս.
Հրեշտակն է կանգներ հոգոյս,
Ժահէն կապեցաւ լեզուս,
Եհան զհոգիս ի մարմնոյս:

Տարան ի յեզր հողոյս,
Դրբին զիս ի մէջ գըբոյս,
Ահա, որ ելայ յայգոյս,
Այս իմ նորաշէն տներուս:

Ծաղկունքն վերացան յայգոյս,
Վարդըն թափաւ իմ այգոյս,
Ցանկըն քակեցաւ յայգոյս,
Ահա որ ելայ այգոյս:

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ

— Եկայ:

Պարուհիի թեթեւ քայլերով շարժեցաւ: Երբ հասաւ բազմութեան եզերքը, Ժիրայր կորսուեր էր, հալեր՝ ինչպէս միշտ կ'ըլլար երբ մարդոց մէջ մտնէր: Պահ մը չուարեցաւ խրարանցումէն — Հարիւրներ Թափեր սեղաններու շուրջ, վխտալով մարդադետիններուն, փողոցներէն հաւաքուած միջին տարիքի, նոյն նպարավաճառ էրիկ կնիկը ամէն կողմ տարբեր ձեւերով ու մրջիմներու գիծով ոլորուելով ամէն կողմ...: Ա՞ս էր փնտռածը: Վստահ չէր: Պակաս բան մը կար: Այդ վայրկեան Ժիրայրը տեսաւ, ծառի մը քով, նշան կ'ընէր իրեն ձեռքով: Խորուած հոտը ուրկէ՞ եկաւ ճիշտ Պոլսոյ պէս անցաւ մտքէն ու յանկարծ Թրքական երաժշտութիւն հասաւ ականջին, խումբ մը երիտասարդներ սկսան ծափով կըշռոյթ պահել, ծառէ մը բարձրախօսը տարիքոտ մարդու մը մաշած, ողորկ անանձնական անգլերէնով բան մը կ'ըսէր որ, չհասկցաւ ոչ ըսաւ միտքէն Պոլիս չէ ասիկա... ո՞ւր է հայա... ո՞ւր եկած եմ... ու որոշեց անպայման գտնել հարցումին պատասխանը: Ուղղուեցաւ դէպի ծառին կողմը:

×

— Եկու քեզի պտըտցնեմ:
— Ո՞ւր
— Հոս հոն
— Բիչ վերջը

Ժիրայր եա տեղը նստաւ: Բունը կուզար, կէս ժամէ ի վեր տրտում աչքերով Թէհրանցի մը հետը կը խօսէր, ալիք ալիք մարդիկ եկեր գացեր էին շուրջէն, Սուզին օթոյին մէջ կը մրափէր: Լաւ մը կերեր էր: Աչքին ծայրով քննեց մայրը —բարակ վզին ճերմակ սահուն մորթը, պզտիկ կուրծքերը, առկէ վար...: Գոցեց աչքերը, ձեռքը գրպանը տարաւ, տաքէն կը ծանրանար, տեղը անհանգիստ շարժեցաւ...:

— Բալէ Ժիրայր
— Հը՞
— Բալէ, երթանք պտըտինք:

Կամաց մը ոտքի ելաւ, տաբատը վեր քաշեց, հաւաքեց մարմինը, հիմա շուրջը նայուածք ու նշան կը փնտռէր, ուժ կ'առնէր գրեթէ, ռունգերը կը բացուէին, աս էր իր աշխարհը, աշխատանքով դրամով խղի հոտով խառնուած թմրուած գլխուն մէջ — վախ մը անցաւ Զապէլի մէջէն, վար առաւ աչքերը: Ո՞վ է այս մարդիկը, ի՞նչ էին, ի՞նչ էր ասոնց կեանքին օրէնքը, երկու ժամէ հոս էր, մէջերնին՝ բայց այսքան մարդ մէկ հոգիի մը տաքութիւնը չունէին, ոչ դէպի ներս ոչ ալ դէպի դուրս կը դառնար անոնց աչքը այլ կը փակէր իրենց մորթին, խոնուիլ, իրար մօտ գալ՝ բայց առանց իրար դպնալու, խօսիլ բայց չեզակլի, գաղտնի, գիտնալով ամէն մակերեսները, զօրութիւն առնելով աղմուկէն, մղկտուն շարժումէն: Մէկ վայրկեանէն միւսը այս մարդիկը կրնային անօթի գազաններու վերածուիլ, ոչ մէկ արմատ, ոչ մէկ անցեալ ու ժամանակի պահեստ կամ վախ ունէին բայց ,մահէ՞ն – հաւանաբար, ու կրնային այն ատեն զիրար ալ մոռնալ ու բոլորը մէկ փոխուիլ դաժան, խուճապահար անասունի մը որ կրնար տրորել իր մանրուկ ներկայութիւնը...:

Բայց հոսանքը առաւ տարաւ, քովէն Թրքական երաժշտութիւնը քաշեց աչքերը հոն ուր երեք կին ու տարիքը առած, հարրած մը կը ճօճէին մարմինները, անձրեւի կաթիլ մը ինկաւ ծոծրակին, ճէ – փըրսըն Նիու Ճըրզի, Ճէփըրսըն Նիու Ճըրզի կրկնելով, աննշան, փափուկ բայց հզօր պատաւ մը մոլորած կեանքով, անօթի, գրգռուած փախստականներու խուժանի մը մէջ: Խնդալը եկաւ, բայց մոռցաւ անմիջապէս: Ի վերջոյ գտաւ Ժիրայրը, քոտինքներու մէջ, չէնքի մը մուտքին:

— Ո՞ւր ենք:
— Հոս ծերանոցն է:
— Ի՞նչ գործ ունինք հոս:
— Ի՞նչ... բա՛րձր խօսիր, չեմ լսեր կոր:
— Ինչո՞ւ հոս եկանք:
— Տեսնես տէ... չո՛ւռ ըրէ, անձրեւը չտացաւ:

Ալմկոտ, չուարած ամբոխ մը կը վըխտար ծերանոցի հիւրասրահը ու անձրեւէն թրջած մարմիններէն մթին հոտ մը, խըռովիչ, գրեթէ սեռային՝ կը տարածուէր գոց սենեակին մէջ: Ինքն ալ թրջուեր էր, նորէն կորսնցուցեր Ժիրայրը ո՞ւր է 'Ժիբայրը աչ դարձաւ, հրեց, ոտքին մատներուն կայնած փնտռեց, ճեղքեց բազմութիւնը ու յանկարծ ինքզինքը գտնուածին եզերքը գտաւ, պատին դիմացը ուր տասնէն տասնըհինգ ծերունիներ ու պառաւներ, քով քովի բազկաթոռներու մէջ փլած, պատին երկայնքով կը փորձէին խօսիլ, ժպտի, խնդալ, քնանալ, նայելիք բան մը գտնել, մարդոց ուշադրութիւնը բռնել: Զապէլ նշմարեց որ բազմութիւնը զանոնք չտեսնել կը ձեւացնէր մինչ արտառոց զարդարանքով պճնուած, նեղ տարատով պառաւ մը բաներ մը կը պոռար կռնակներու պատին...: Զապէլ չդիմացաւ, ալ չէր կրնար պայքարիլ, ծերունի մը դաւաղանով ոտքին դպաւ, մազերը խանգարուեր էին, վերջին ախորը պարապ էր:

Մէջը ինկաւ ո՞ւր եմ Աստուած իմ կրկնելով ու գոցեց աչքերը:

×

— Դուրսը մարդ չմնաց: Մութը արդէն կոխեր է: Անձրեւը կեցեր է:
— Բայց կարելի բան չէ...:
— Եկուր նայէ Տիկին: Օթօ մօթօ չէ մնացած:
— Զեմ հասկնար...:

Պաչտօնեան ականջը կը չփէր: Աչքը բաց, չոր, անհրապոյր ու չարքաչ աղջիկ մը, հով մը կը խաղար ծառին հետ ու անկէ անդին՝ ամբողջ աշխարհը: Համբերութիւնը կը հատնէր: Եթէ ձեռքէն գար՝ կը բզկտէր աս կորսուած, անտէր կինը: Եա սենեակին դարձաւ: Ծուռ էին սրունքները, կուրծքերը հազիւ նշմարելի, մատները սեղմած սեղանին եզերքին:

— Նորէն Թէլէֆոն ըրէ Օրիորդ, կարելի է հասած են տուն:

— Պատասխան չկայ:

Եա պատուհանէն դուրս կը նայէր: Զապէլ դեռ չէր կրցած հասկնալ ու այնպէս կը թուէր թէ ճակատագիրը այս աղջկան ձեռքն էր, անսեռ, անգութ, ուրիշներով անանող: Կը ճանչնար այդ ցեղը, առանց պահեստի ու անցեալի՝ որոնք յանկարծ, երիտասարդութեան կէսին՝ կը պառաւնան, ներսէն դուրսէն կը փլին ու մայրամայր՝ կը սկսին զիրար բզկտել: Անսիրտ ու անժպիտ՝ իրարու մահով կ'ապրին, առանց ցաւի ու ողբերգութեան, ի վերջոյ չիջելու, դառն հաճոյքներու յաճախանքով:

—Այս գիշեր...:

Սակայն իրեն մտիկ չէր ըներ ան, անշարժացած պատուհանին առջեւ: Ու պարտէզէն անդին, Թաց լպրծուն խճուղիով՝ օթոները հում, ձրի բայց արգիլուած երիտասարդներ կը փոխադրէին Նիու Եորքի կաթսային մէջ ու ինք հոս, ծերանոցի օֆիսին ապակին փակցուած ուր դառնացած կեանքը իր կեղեւը լքած ափեբուդ մէջ՝ կը փախի ու կը հատնի հոտած պառաւներու ու մոմիաներու հետ:

— Լեցուն ենք, տեղ չկայ, գիտէ՞ք:
— Այո:

Ցոլներ էր աղջիկը ապրեցնելէն, սենեակին հետ մտերմութիւն ստեղծելու ճիգէն, կէս ժամէ ի վեր, աթոռին ծայրը նստած, փորձելով զսպել անձկալին ըլլսարումը անիմաստ բարկութիւնը, հեռաւոր վախը: Աղջիկը նորէն կը խօսէր:

— Բայց... անկողին մը կայ, հին մին բան մը, վերի յարկը, տանիքին տակը... Եթէ կ'ուզէք այս գիշեր...:

Երկու ծերունի խնդացին դուրսէն, աղջիկը մատով ապակին կը թմփահարէր:

— ... Եթէ կ'ուզէք, մնայուն հոս մընալ, կը կարգադրուի, և կամ ալ կը սպասէք:

Անհարկու տրամաբանութիւն մը կար ձայնին, բառերուն մէջ: Անշեշտ, հատու, անվերադարձ՝ բառերը դանակի պէս մըխրճուեցան ուղեղին մէջ:

— ... Մէկը մեռնի, անկողինը պարապուի, վարը:

Զապէլի աչքը դուրս գնաց — ոչի՛նչ: Շէնքին մէջ տեղ մը տխուր, յոգնած զանգակ մը քիչ մը զարկաւ ու յետոյ իր արձագանգին մէջ կորսուեցաւ: Ծառին լուսաւորուած տերեւները կը փայլէին: Պատին՝ Սասունցի Դաւիթի արձանին պատկերով խոշոր օրացոյց մը, տակը խաչ մը: Աղջիկը նստեր սեղանին եւրին եղունգները կը քննէր: Աշխարհը զազրած, սպառած Թուեցաւ յանկարծ, շըռնչառութեան ձայնը կը հասնէր ականջին: Վար կախեց գլուխը — այսքան առանձին, լքուած չէր զգացեր կեանքին մէջ: Լռութիւնը կը չարունակուէր, ի՞նչ պիտի ըսէր որ իմաստ ունենար թէ իր թէ ալ աղջկան աշխարհին մէջ: Զուգեց խօսիլ, ու նորէն քննեց աղջկան դէմքը, ապակի կլոր աչքերը, կարծր արտայայտութիւնը, ջղային շրթունքները: Հայ էր այս աղջիկը, մինչեւ վերջին մերկութիւնը, բայց տարբեր հայութեամբ՝ որուն հետ ոչ մէկ կապ կը զգար ինք, որ ոչ մէկ յիշատակ կ'արթնցնէր: Սկիզբը, ժպտեր էր իրեն, նոյնիսկ պարտէզ իջեր էր հետը Ժիրայրի օթոն փնտռելու, դէչ աղէկ հայերէն մըն ալ խօսեր էր ու յետոյ սուրճ հրամցուցեր: Պէտք էր ձեւով մը հասնէր աղջկան, դպնար լարի մը, այլապէս, այլապէս...:

Վախ մը, մէկէն:

Բայց ինչո՞ւ, ի՞նչ կար վախնալիք: Առանձնութիւնը — այո, այդ էր, առանձնութիւնը, խելքէ միտքէ անսին, վախ մը կորուսած ըլլալու աշխարհէն: Նոյնիսկ բարկութիւնը որ քիչ առաջ Թափ էր առեր մէջը՝ անիմաստ էր հիմա: Տեղ մը սխալ բան մը կար որ հաւանաբար սխալ ալ չէր քանի որ ամէն մարդ աս երկրի մէջ կ'ընդունէր, գիտէր, իրմէ զատ: Իր կօշիկները քննեց — ուրեմն աս ալ կայ եղեր կեանքի մէջ, մարդկային զգացումին ձգած պարապը աղջկան մէջ, մահուան պէս բան մը: Առանձնութիւնը, որուն չէն դիմանար ու կը մեռնին, աղջկան նման: Ինքն ալ հիմա ատոր մէջ կ'իյնար:

Վախը նորէն եկաւ: Մատները կը դողային: Ձեռքերը իրարու մէջ կղպեց:

Պէտք է համբերեմ մտածեց, ու ոչ... անկարելի բան է կրկնելով, չեմ ընդունիր ու պիտի խօսէր՝ երբ աղջիկը ոտքի ելաւ:

— Ի՞նչ կ'ըսէք:
— Ի՞նչ...:
— Վերի սենեակը...:

Հիմա խուճապի պէս բան մը: Սեղմեց ափերը, առաջ ծռեցաւ չունչը բռնած այս է վայրկեանը...հիմա կա՛մ այո՝ կա՛մ ոչ:

Թէլէֆոնը զարկաւ: Ցնցուեցաւ Զապէլ, անհարկու աղմուկէն Ժիրայրն է անցաւ մտքէն բայց աղջիկը կը ժպտէր: Շունչ մը քաշեց, ետ կռթնեցաւ, քրտնած, քիչ մը յոգնած: Աղջկան ձայնը, չոր ու կարծըր, կը ճնշէր սենեակին մէջ:

Վերի սենեակը.. արձագանգը կը յամենար ու յիշեց Փիլատելֆիոյ արուարձանի իրենց չքեղ ապարանքը երեք ժամ հեռու, ու տեսաւ աքսորականի իր նստարանը երրորդ յարկի լուսամուտին, հըսկայ օտար տան վրայ Թառած բուի մը պէս, պարտէզի մեծղի կաղնիին սկիւռներուն աչքերուն մէջ ապրելու առանց վանդատի, ակնկալութեան, տեսակ մը պահակ իր տղուն խարխուլ երջանկութեան վրայ բայց կը բաւէր որ անոր շունչը զգար կամ երեւակայէր վարի սենեակներուն մէջ՝ որպէսզի չչուկները, հին կալօռները ու քաղցրութիւնները լեցնէին իր ամայութիւնը, այդպէս Թաղուած ըլլութեան տակ ու պատկերացնելով Միտքին գերեզմանը ուր երկու անգամ դացեր էր չդիմացաւ մարդ մեղմօրէն խոտերու չխրտուքին վրայէն ինչ հարուած որ էկաւ տղաներէդ էկաւ առանց կասկածելու թէ նոյն բանը իր գլխուն ալ պիտի պայթէր երկու տարի ետք:

Վեր վերցուց նայուածքը: Ո՞ւր էր աղջիկը: Կէս մը բաց դուռէն մեռաղեայ լով մրմուք մը կ'ողողէր ներսը, սակայն դեռ հոն էր վախը, պահուըտած, չուքերուն մէջ, բայց կը բաւէր որ տակոր, համբերէր, չարունակէր երգել առանձնութեան նրբանցքներուն... աս մարդիկը ի՞նչ կրնային ընել իրեն որ... կեանքը կը յաղթէ ամէն ինչի... միայն թէ բիչ մը սիրել ըլլայ մէջը... Աստուծոյ ալ պէտք չկայ օրը գիշեր ընելու համար...:

Դուռը կամաց մը ներս բացուեցաւ, երկու պառաւ երեւացին սեմին: Կարճ, գէր, սեւ Թաւ յոնքեր ու կնճիռներու մէջ փլած բերան: Միւսը՝ մարած աչքեր ոսկի երիզով ակնոցին ետեւէն, մանրուկ, դողդղուն ու անճաշակ հագուած: Բայց բայուած ,արտառոց ու խղճալի՝ եթէ քաղքը տեսնէր, սակայն հոս բոլորն ալ նոյնն էին: Զապէլ չգիտցաւ ինչ ընելը: Կը ժպտէին, իրենց ամբողջ այլանդակութեամբ:

— Ներս կրնա՞նք գալ:
— Եկէք:

Անօթի էին ու մարդու հոտ առեր էին, գիտէր: Բայց ոչինչ յայտնեց անունէն պատ, ոչ ալ հարցում ըրաւ: Աթոռին եզերքէն՝ քննեց անոնց ջրոտ աչքերը, դըլխու պզտիկ շարժումները, ճիչի պէս խըռնումները անգլերու պէս երկու կողմը նստած ու առաջ հակելով, վախնալով որ կրնար փախիլ երթալ. այնպէս որ իրենց խճողուած, անիմաստ կեանքէն ու աշխարհէն ինչ պատմութիւն, հէքեաթ, բամբասանք որ ունէին Թափեցին գլխուն, փաթթեցին վզին շուրջ, Թմրեցին ականջներուն: Զապէլ պահ մը մոռցաւ իր տագնապը — սա քոյրերը, պաղ ոտքերով քայլ քայլ, ժամէ ժամ քաշկռտուելով հոս հասած, մէկ վայրկեանէն միւսը կրնային իրար վրայ իյնալ, զիրար բզկտել առանց ցաւի կամ հաճոյքի եթէ միայն պատահմամբ մահուան սարսափը յանկարծ ցըցուէր անոնց գիտակցութեան սահմանին: Հիմա շուրջը դարձան, գրեթէ հոտըռտալով, տքալով, պաղ մատներով դպան երեսին յետոյ մոռցան զինքը, ելան պատուհան գացին, անշարժացան, վերադարձան, նորէն քովը նստան արագ արագ պատմելով նոյն բաները: Յանկարծ սպառեցաւ ձայներնին, յոգնեցան, մեռաւ հետաքրքրութիւնը. վերջին քանի մը բառեր:

— Հարսի՞ խնդիր է...

Զպատասխանեց, ոչ մտածեց լռութեան մէջ հարսի խնդիր չէ... հոս չեմ կենար... երբեք չէր կրնար տանիլ այդքան տառապա՞նք, չարչարա՞նք... աչքերը կը ցուէին մարդոց ողբերգութիւնը տեսնելով ու ի՞նչ էր աս կիներուն ու դուրսը Թափուած, նետուած ասդին անդին աս մարդերուն կեանքը, ո՞ղջ էին, մեռա՞ծ դատապարտուած են ապրելու ... յոյս չունին, բարկութիւն ,հաճոյք, ցաւ չունին, կենդանիի պէս, խոտի պէս հոն պիտի սպասեն... գինը կը վճարեն կար, հարկաւ ու հիմա խորհելով իր կեանքի մասին, մէկ կողմ անիմաստ անպէտ ափրել ու տառապիլ... Թիւթիւն հոտող, խռկացող բարի էրիկը ու կուսակցական, փարայի հողի տուող աղաքը քով քովի պահելու ամբողջ ողբերգութիւնը ու, եղբակացուց, լմնցաւ ասիկա:

Երբ աղջիկը ներս մտաւ, չպատասխանեց հարցումին:

— Կ'երթամ կոր ես:
— Ի՞նչ... ո՞ւր:

Ոտքի էր: Տարտամօրէն գիտէր որ այդ երկվայրկեանէն սկսեալ ամէն ինչ որ ընէր ու ըլլար՝ անբնական, նոր, պատմութեան մէջ առաջին անգամ փորձուած բան մը պիտի ըլլար, կորեր էր իր կեանքին էն կարեւոր օրէնքը, ետ դառնալ չկար այլեւս, ասկէ անդին նոր Զապէլ մըն էր, ոչ իսկ Զապէլ էր այլ ուրիշ անձ մը խղուած իր կեանքի իմաստէն: Խռոված, հեւն ի հեւ երեւակայութեամբ տեսաւ Ժիրայրը, օթոն նստած ու իսկ խըզղալով մօր վրայ այլեւս, չճանչնալով զինքը, եռին ձգուած, լուռ, մռայլ: Ինչ տարբերութիւն իր ու զաւկին միջեւ: Ո՞ւր կը վերջանար երջանկութիւնը եւ ուր ծայր կուտար ողբերգութիւնը: Ալ կարելի չեղաւ զսպել մտածումի խուճապը:

Յանկարծ պառաւները տեսաւ:

— Ո՞ւր կ'երթաս կոր:

Բովը կայներ էին, լըջացած, տխուր ու աւելի զարհուրելի: Ըսելիք բան չունէր, աւելորդ էր խօսիլը, իրմէ զօրաւոր էին իրենց խօսելու ու մանաւանդ իրեն նայելու կարողութեամբ, ժամ առաջ պէտք էր հեռանար այս տեղէն: Ցանկալու էր որոշհետեւ փախիլ կ'ուզէր, բայց ուրիշ ելք չկար, չէր կրնար առանց դաժան, կենսաբանական երջանկութիւնը ապրիլ, մահուան հոտին ու չչուկին մէջ դիմանալ, տակաւին ու անանձնականութեան գրահին, վախի կեղեւին տակէն հասնիլ մարդկային սրտին, մտերմանալ ու կեանքի տաքութիւն ստեղծել: Տեղ մը դեռ սէր ըլլալու էր:

— Պիտի չսպասե՞ս:

Ե՞րբ դուռ հասեր էր: Բուրը հիւրասրահն էր, տկար լոյսի մը տակ նետուած: Բիչ մը զով էր ու կաղղուրիչ: Հոս հոն մարդկային կերպարանքներ կ'երեւային, խումբ խումբ դրուած ու երերուն: Ինչքա՞ն հեռու Թուեցան...: Բանի մը հոգի ոտքերը քաքսելով կը յառաջանային, ինչո՞ւ առաստաղը այդքան ցած էր: Հիմա երկու պառաւները նորէն քովն էին: Շունչը բռնուեցաւ:

— Ոչ, չեմ կրնար:
— Ո՞ւր պիտի պառկիս քի աս գիշեր: Կրցաւ զսպել վախը ու քալել մին –

…ւ սրահին կեդրոնը ինչի՞ մասին է …կանէք, Աստուած իմ անցաւ միտքէն …ծայրէն նոր պիտի սկսիմ տեսնելով նո…քէն համր խումբը լոյսին տակ, ճերմակ կեղծամները փայլելով ուրուականի պէս, …դէմքերը մութ կը ժպտէի՞ն ուրկէ՞ սկսելու է ու փորձելով մարդոց քովէն անցնիլ երթալ

— Վայրկեան մը, քուրիկ:

Ետ դարձաւ: Թաւ յոնքերով ծերունին էր, իր քովը հասեր էր: Ի՞նչ կրնար ընել իրեն, որո՞ւն հողը այս մռայլ անկիւնը, աշխարհէն ու մարդոցմէ աքսորուած, սառած դժողքի մը պէս: Ու յանկարծ անդրադարձաւ որ այս անպէտ, անպատակ, ու ամիսներով, տարիներով հոն նետուած, մոռցուած մարդիկը՝ բոլորովին զուրկ էին որեւէ պատասխանատուութենէ: Ոչ մէկ հրճուանք, ոչ մէկ տառապանք — եւ ուրեմն բարոյականէ դուրս էակներ էին, վախով, ատելութեամբ, նախանձով լեցուած, ինչպէս քարոզարուհին իր եղունգներով, ճուկի աչքերով, մեռաղէ խղճութեամբ: Ինչո՞ւ քիչ առաջ այդքան վախցեր էր անոնցմէ: Անվնաս ըլլալու էին, օրինակ՝ …

— Աս տեղն ո՞ւր կ'երթաս, քուրիկ:

Արդէն եկեր թեւը բռներ էր: Մօտէն ճիւաղի կը նմանէր: Խնդալը եկաւ:

— Հարկաւ տեղ մը ըլլալու է աս պիտի… կեցիր նայիմ… Օրիորդ Քրիսթին

Մէկ երկու չուքեր չարժեցան դէպի իր կողմը: Աղջկան անունը Քրիսթին էր ուրեմն — քովն էր: Թակա՞րդ կը լարէին: Կրամուլթին մէջ ամէնքն ալ իրար կը նմանէին: Պէտք չունիմ վախնալու կրկնեց բայց գիտէր որ որքան ուշանար այնքան դժուար պիտի ըլլար ամէն բան: Առաջ քալեց, Քրիսթին չէր խօսեր դեռ, պառաւին ձեռքը թեւին վրայ էր տակաւին: Հիմա իր տարիքի կին մը, արտառոց կարմիր շրթունքով, նարինջագոյն տաբատ ու արեւու խոշոր ակնոց՝ դիմացը ելաւ:

— Տղայ է, չէ: Ես լսեցի նէ հասկցայ: Իմ Կարպիսս ալ ասանկ ըրաւ: Օր մը բերաւ հոս, աղուոր քէֆ մը ըրինք, հարսս գինովցաւ, պարեց, կոխ ըրաւ տղուս հետ, ամա մութը կոխելուն մէջ մըն ալ նայիմ գացեր է: …Հիմա ամէն անգամ որ մութը կոխէ՝ կը կարծեմ քի…

Քննեց չուրջը — ոչ մէկ արտայայտութիւն կար չորս մարդոց դէմքերուն: Թակարդը գոցուեր էր: Խուճապը, խուճա՛պը, ո՞ւր էր ամէն ինչ…

— ամա առաջէն կարգադրեր է եղեր, հիմա ամէն ամիս չէք մը կուղայ, ֆրիմմանին ալ զարտ մը… շատ նայս է հոս քուրիկ, մի՛ էրթար, շատ հէքի կ'ըլլաս, թիվի կայ ամէն գիշեր, շաբաթ օր պինկօ կը խաղանք, կիրակի գիշեր բարթի կայ, ասանկ չէ՞… յետոյ պարտէզը

Մտիկ չըրաւ, հասեր էր համբերութիւնը, եթէ ուզէր իսկ չէր կրնար այլեւս մնալ հոս, պէտք է փախէր, ազատէր… բայց թէ ինչո՞ւ, թէ ո՞ւր պիտի փախէր, ինչպէ՞ս պիտի փախէր՝ ուրիշ տեղ մը ըլլալու է կրկնեց Զապէլ առանց մտածելու, տեղ մը կեանքը ուրիշ է … գաղտնիք մը, գաղտնիքը՝ ինք կը շինէ… չեմ գիտեր չեմ գիտեր…:

Հերոսային ուժ մը մտեր էր մէջը, իրմէ անկախ զինքը կը մղէր կը տանէր իրմէ անդին: Մէկդի հրեց չուրջինները, գրեթէ վազելով մայր դուռը հասաւ, չունչը բռնած դուրս նետուեցաւ ու քիչ մնաց վար իյնար աստիճաններէն բայց բռնեց վախը մարմինը, բացաւ թեւերը թռչունի մը պէս, պահ մը երերաց, վերցուց երեսը անձրեւի ցանցառ կաթիլներուն ու երկու քայլով իջաւ պարտէզի …աք, կպչուն խոնաւութեան մէջ, արագցուց քալուածքը, վազել սկսաւ ցեխին մէջէն դէպի լայն, խորունկ ազատ մութը: Քիչ մնաց ծառի մը զարնուէր: Ո՞ւր էր խճուղին, կենսակէն մարդու աղմուկ մը կը մօտենար, ո՞ւր է ո՞ւր է այստեղ հարցնելով հիմա՝ երբ զառիվարի մը հասաւ որ զինքը տարաւ, թեթեւ ճերմակ կերպարանք մը չէնքի հսկայ զանգուածին դէմ: Կանգ առաւ յանկարծ: Օթօսթրատն էր — կարճ պահ մը դիտեց օթօներու հոսանքը աս ինչքան օթօ կայ ըսաւ գրեթէ բարձրաձայն, տղայական հրճուանքով մտիկ ըրաւ երկվայրկեան մը անիւներու թաց շշուկը, յետոյ անմիջապէս աջ դարձաւ ու արագ, ջղային քայլերով՝ գնաց պողոտայի մայթին երկայնքով, ոտքերը գրեթէ կտրուած հողէն, ուրախութենէն ու անձկութենէն անգին՝ գրեթէ անիմաստ, անմարդկային իրականութեան մը մէջ մտած ըլլալու խանդավառութեամբ:

Խենթութիւն է բրածս անցաւ միտքէն բայց գիտէր որ դեռ հեռու էր բուն խելագարութենէն օր մը հոն ալ կը հասնիմ եթէ դիմանամ… խենթութենէն մարդ չի մեռնիր եզրակացուց: Քրտներ էր երկու վայրկեանէն, բայց խուճապը կը հանդարտէր, ծերանոցը իր ամբողջ անիծեալ, դերեզմանային, սէրէ ցամքած, սլքտացող մարդերով յիշողութենէն կ'անհետանար արդէն սպաններ են… մարդկային ողբերգութիւնը սպաններ են կրկնեց, բացաւ պայուսակը, բայց չգտաւ պզտիկ ճերմակ թաշկինակը, միակ յիշատակը որ մնացեր էր աղջկնութեան օրերէն երբ պալէ կը սորվէր Բերայի սրտին թառած՝ Մատամ Ռոլանտի սթիւտիոյին մէջ, լայն ու ցած սենեակը ուր վարդագոյն վարագոյրներուն ետին երեկոյ մը, փոխուած տեսեն, տեսեր էր ամուսինը, Փուատ էֆէնտին, ճակատը քրտինքով ծածկուած: Կ'երեւի հոն մնաց մտածեց ու շարունակեց մինչեւ հասաւ առաջին քառուղին: Կեցաւ, սպասեց առանց մասնաւոր պատճառի: Շուրջը գիշերը, խորունկ, խուլին ու ամէն կողմէ արիւնոտ՝ կը գոցուէր հսկայ ծառերու անտեսանելի կատարներու ծփանքին վրայ: Բան մը կը տանչէր զինքը: Զհասկցաւ: Որքա՞ն ատեն քալեր էր, ո՞ւր էր: Ոչ մէկ հետք կար մարդու, օթոներն անգամ պարապ կը թուէին: Ասկէ չէ՞ր եկած առտուն: Արդեօք կորսուա՞ծ էր անկարելի բան է մտածեց կը բաւէ որ չվախնամ, գլուխս չկորսնցնեմ.. մարդ ուր որ երթայ, իր որոշումն է… այո… կարելի չէ կորսուիլ… միայն չդադրէր հարցնելէ…:

Թրջած սափալթին վրայէն վայրագ օթօները մութը փշրտելով եռեւէ եռեւ սարսափահար կենդանիներու պէս կը վազէին ու յետոյ գիշերուան մէջ ետ կը դառնային, միւս կողմէն ետ կուգային ու այսպէս կլոր կլոր…: Զով հով մը ելեր էր ու անձրեւի առաջին վարանոտ կաթիլները երեսին կը նետէր: Ցած ըլլալու էին ամպերը ու եթէ սաստկանար անձրեւը մէջտեղ պիտի մնար: Կատարեալ ամայութիւն էր չուրջը, բայց ամբողջ տաքէն ծարաւցած, խենթեցած հողին ու առաջին անձրեւի հանդիպումին մէջէն այնպիսի խորհրդաւոր, գլուխ դարձնող, գրգռիչ բոյր մը լեցուեր էր օդը՝ որ Զապէլ պահ մը չկրցաւ մտածել միայն թէ աս ասանկ շարունակուի կրկնեց, բայց կաթիլները կը շատնային, չուրջը նորէն քննեց: Ետին, շատ հեռուն, հաւանաբար բարձր բլուրի մը գագաթը՝ լոյս մը կը պլպլար միս մինակը ատոր ետին մէկը ըլլալու է խորհեցաւ ու պատկերը երկվայրկեան մը այնքա՜ն յստակ էր — անշարժ, նիհար, լուռ երիտասարդ, կորսուած մտածումներուն մէջ, կուկուղ ըրած պզտիկ կրակի մը քով որ ափերով պաշտպանէ հովէն անձրեւէն, հաւանաբար անկապ մեղեդի մը սուլելով առանց գիտնալու, սպասելով իրեն..:

Լոյսը դեռ հոն կը պլպլար: Դարձուց կռնակը օթոսթրատին ու մխրճուեցաւ մութին մարմնին մէջ՝ լոյսին ուղղութեամբ:

Դաշտը ամբողջութեամբ թրջած էր ու առաջին տասը քայլէն՝ ոտքերը խրեցան թանձր ցեխին խորը, դանդաղեցաւ բայց կանգ չառաւ: Դաշտը մեղմօրէն կը բարձրանար, աջին ծառերու զանգուածի մը պարագիծը կը թուէր երերալ մինչ ձախին՝ բան մը չէր երեւար: Քանի մը վայրկեանէն անձրեւը սաստկացեր էր: Շնչասպառ՝ կանգ առաւ, շտկեց մազերը մի անապարեր Զապէլ մտածեց բայց ժամանակ չունիս, հեռաւոր լոյսին շողը փնտռեց, քայլ մը առաւ, հատ մըն ալ, ձախ կօշիկը ցեխին մէջ մնաց բայց չկեցաւ, նորէն քալեց, այս անգամ աւելի թեթեւցած, աւելի ազատ ու, տարօրինակօրէն՝ շատ աւելի գոհացած քան որեւէ ատեն ասկէ առաջ, քիչ վերջը միւս կօշիկն ալ ելած էր ոտքէն ասանկ մէկ մէկ մտածեց ու խնդալը եկաւ բայց շարունակեց տեղատարափին տակ, բոպիկ ոտքերուն ցաւը մինչեւ ականջին ետին զարնելով, շնչառութիւնը արագցած, ուժերը հատնելու վրայ, նայուածքը յառած բարձրերը դրուած լոյսին որ տակաւին, փոխանակ մօտենալու ամէն քայլի աւելի հեռանալ կը թուէր…:

Հասեր էր թուփերու, մացառներու պուրակի մը ամբողջ փուշ են ասոնք անցաւ մտքէն ու կանգ առաւ: Հազիւ կրնար ոտքի կենալ, վերէն վար մինչեւ ոսկորները թրջած, պզտիկ պայուսակը երախայի պէս սեղմելով նիհար կուրծքին, մազերը քակուած ու ինկած ուսին վրայ խառնիխուռն վրան գլուխը ամբողջ ցեխոտած, ոտքերը ու թեւերը արիւնոտած, հազուստը պատառ պատառ բայց դիտակցութեան մինչեւ հեռաւոր սահմանները՝ լեցուած լուռ, տաք, հազիւ զսպելի խանդով մը — այսպէ՛ս երազեր էր ինքզինքը աղջկնութեան, երբ եկեղեցի երթար Շաբաթ կէսօրէ ետք ու երկիւղած, գրեթէ հմայուած՝ նայէր պատին դրուած վայրագ, եղերական ու այլանդակ սուրբերու եւ կոյսերու նկարներուն, նոյնիսկ կարծելով լսել անոնց ձայնը ամայի եկեղեցիին կամարներուն տակ, կանչելով կեանքէն անդին, աշխարհէն դուրս…:

Հիմա յիշեց, ակնթարթի մը մէջ՝ այդ ապրումին սլաքը ու ցաւի, հաճոյքի կծկում մը պրկեց ջիղերը ու իրեն թուեցաւ որ նոր ուժ մը կը լեցուէր մէջը: Խորունկ շունչ մը առաւ, ոչինչ, ոչինչ կրնայ կեցնել զինք այլեւս ու եթէ չէր գիտեր ուր ըլլալը եւ ուր երթալը՝ գէթ գիտէր թէ ուրկէ կուգար, ինչու կուգար եւ ինչ կը բերէր հետը: Հիմա, ուժերը հաւաքած կը պատրաստուէր մտածել մացառուտի փուշերուն մէջ ու երթալ անկէ անդին ուր որ տանէր՝ երբ հովի թեւ մը իր անունը ցրուեց չուրջը:

Նախ՝ չհասկցաւ: Վերէ՞ն էր թէ վարէն: Աչքը վեր, բլրան գագաթը գնաց — հոն էր լոյսը, նոյնքան հեռու՝ որքան առաջ: Մտիկ ըրաւ հովուն բերած ձայներուն ու նորէն լսեց իր անունը, անձրեւին մէջ հալած հիմա, նայելով վար վար դէպի անցեալ: Ժիրայրին ձայնն է ըսաւ մեղմօրէն ու սիրտը կ'ուռէր անծանօթ խռովքէ մը, իր Ժիրայրը, իր տղան ծոցը մեծցած լուռ համբոյրներով, կիսատ հէքեաթներով, աղօթքներով, մտածելով Միսաքի մասին, չորցայ մարդ, հեռիֆ փարա շահիս, սիրտ չունի՞ս դունն յետոյ տղան առած Մեծ Պազարի բաղնիքը կ'երթային կիներու օրը մինչեւ որ առտու մը կայնեցաւ… դպրոցը ծեծ կերած լալով տուն կը վազէր ոչ թէ հօրը քովը, ոչ մամա, մամա կանչելով ու առաջին գիշերային հոսումը մինչ ինքը կը սպասէր, քայլ քայլ կը հետեւէր որ խելքը ու զգացումները զարգանային, նրբանային հօրմէն գաղտնի, աղուականութեան չուք մը անցնէր ճակատէն ու բերնին չուրջ՝ մինչեւ ձայնին կտաւը, բայց օրերը տարիներու փոխուած էին ալպոմի էջերը դարձնելու պէս պատուհանէն փչող հովուն հետ բայց ոչ մէկ գեղեցկութիւն դէմքին մակերեսը ելեր էր, ոչ մէկ քաղցր խօսք ու մարդկային պահ չինուեր էր անոր ու աշխարհին միջեւ, գո՛նէ լեցուն, անկեղծ ժպիտ մը՝ այդ անձեւ **մարմնի երեսին ու՝ անսահման զուլթը** որովայրեցուցեր էր տարիներով այդ տղան, այդ թանձր, մութ, կոշտ իր տղան, սիրելու կամ տառապելու իսկ անկարող, խոցելի ու ողբերգական… ու այդ ամբողջ զուլթը կամ սէրը կամ տառապանքը կամ հաճոյքը՝ պարապ տեղը, այդքան վատնում .:. մեղք է մեղք է կրկնելով, վազելով…:

Ե՞րբ հասեր էր կէս ճամբան, իյնալով ելլելով, զուղձերուն, փուշերուն վրայէն քաշկռտուելով մինչեւ որ կարծեց թէ կը տեսնէր իր տղուն տարտամ կերպարանքը, վարը վարը: Կեցաւ, շունչը գտնելու համար, ականջ տուաւ բայց հովն էր նորէն ու անդադրում անձրեւը, չուրջը, երեսին ու տղո՞ւն վրայ ալ որ ո՞ւր է, ինչո՞ւ չի տեսնուիր: Յանկարծ տեսաւ, ճամբու եզրին խեղճ, զաւալը կայնած ինչպէս պատանութեան երբ հայրը կը պոռար վրան, կը հայհոյէր, կ'ապտակէր ալ, եւ վերջը ուրիշներու առջեւ զառնուկ կը կտրէր: Զապէլ ուզեց ձայն տալ, անունը լսել նորէն բայց այնքան կը հեւար, բերանը չորցեր էր, դեռին պիտի իյնար յոգնութենէն, հազիւ կրցաւ թեւը վեր վերցնել, ճօճել՝ երբ հովը նորէն բերաւ իր անունը: Դող մը անցաւ, ջուրը կը հոսէր վրայէն հոս եմ տղաս, հոս եմ.. կուգամ կոր կրցաւ ըսել հազիւ լսելի ձայնով: Ու վերջին յիսուն մեթր չառած՝ անզգալաբար անգամ մըն ալ ետ դէպի բլրան լոյսը դարձուց — անհետացեր էր: Երկվայրկեան մը չուարեցաւ: Արդեօք սխալե՞ր էր, սկիզբէն:

Եւ վերջին ճիգով մը ուժը հաւաքելով՝ վար չարժեցաւ կոյրի մը պէս խարխափելով, ամէն քայլի վերագտնելով իր հին, տաքուկ էութիւնը, կարօտի անուշ ցաւը, եղերական կապը մարդերու աշխարհին հետ հոն փողոցներու մակարդակին, միայն թէ նորէն առիթ ունենար սէրը, զուլթը ձրի տալու ամէն կողմ ուր մարդ կար, ետ՝ իր գիտցած ցաւերուն տուած հաճոյքին ու պատրաստ էր ամէն բան մոռնալու, ներելու… նոյնիսկ մինչեւ վերջին լախտի հարուածը երբ երկու եղբայր համոզած էին զինքը որ ծախէր Պոլսոյ իրենց երեք չէնքերը ու դրամին հետ Ֆիլատելֆիա գար ու երկու մեծ, գեղեցիկ տուն գնէր… որպէսզի ատկէ ետք երկուքը համաձայնէին ու զինքը նետէին, չպրտէին, աքսորէին Ժիրայրի տան երրորդ յարկի մէկ ու կէս սենեակներուն մէջ, աչքը, չունչէ, մորթէ հեռու ապրելու ամիսներով, անվերջանալի գիշերներով, ոչ ոքի հետ բառ մը փոխանակելով, առանց լացի կամ բողոքի կամ բարկութեան՝ համակերպելով, Նարեկը ու հին «Հայրենիք Ամսագիրները» կարդալով, պատուհանին նստած նայելով ամպերուն ու սպասելով… ի՞նչ հուժկու եւ գեղեցիկ էին իր տղուն հսկայ զայլաշուչուները… յետոյ երդ մը բերնին՝ իջնալով խոհանոց ճաշելու միս մինակ, ինչ որ աւելցեր էր, նայուածքը անորոշ տեղ մը յառած ու լալով տղուն կարօտէն հակառակ ամէն ինչի… յետոյ երկու ամիսը անգամ մը եկեղեցի ու պատոյտի տարուելով, օթոյին ետեւը նետուած ու հազիւ քանի բառ փոխանակելով տղուն հետ, խօսելով անոր ծծմակին, ինքը… դեռ այնքա՜ն կեանքով լեցուն ու երիտասարդ, երեւակայութիւնը դեռ բռնկած աղջկնութեան երազներով, հսկայ կարօտը ու պահանջը սիրելու, սիրուելու ծերութեան խորը ինկած, դեռ զաւակ բերելու, կեանքը կեա՛նքը որ չէր հատներ…:

Քա՛նի քայլ մնացեր էր մայթին, ամէն ինչ խառնակ էր գլխուն մէջ, Ժիրայր հոն չէր, անձրեւը ու հովը ու ցեխը միացած կը լեցնէին աշխարհը, կը դիմադրէին իր գիտակցութեան, ուժ կուտային իրեն՝ տղուն հասնելու: Ուրախութիւնը կը փրփրէր, կը կծկուէր ներսը տեղ մը, հիմա հիմա կը հասնէր իր հին, քաղցր, մտերիմ տառապանքին քով, հոն ուր մահէն վերջն ալ դեռ պիտի շարունակէր ապրիլ, տեւել, մեծնալ իր թոռնիկին հետ պիտի գա՞յ օրը տղաս փափալով իրիկուն մը երբ հատնող լոյսերու չշուկը տխրութիւն կը հոսեցնէր իրմէ ներս ու զաւկին սէրը մինչեւ մը չափ սուր կը ճզմէր սիրտը ու կ'ուզէր մեռնիլ այդ վայրկեան քեզի անցեալ ամիս ըսինք քի ատ մասին չես խօսիր անգամ մըն ալ, հասկցա՞ր… գլուխս կերար պէ պոռացեր էր Ժիրայր բայց ինք չէր նեղուեր, գիտէր որ ցանկացածը միշտ կ'ըլլար, կը բաւէր որ ուզէր, շատ շատ խորունկէն, ներսէն:

Գրեթէ փլաւ օթոյին վրայ:

Ժիրայր սպասեց, ռատիոն բացած, ապակիին սրբիչ ճիպոտին աջ ձախ աջ ձախ շարժումը դիտելով: Խմած էր: Չքալեց այս անգամ մտածեց: Սեւկարէթը շրթունքին տարաւ: Քունը կ'ուզար:

Զապէլ կուլար օթոյին անիւին քով գետին սահած, կծկուած, մանրուկ ճերմակ զունտ մը իր անձնչան, հսկայ ուժին չուրջ ոլորուած՝ որ հիմա դանդաղօրէն չտկուեցաւ, կայնեցաւ, գլուխը վերցուց երկընքին նայեցաւ, յետոյ չարժեցաւ օթոյին ետեւը անցաւ, ճամբեզրի արուակին մաքրեց ձեռքերը, երեսը, ոտքերը ու զգեստը, փորձեց շտկել մազերը ու իրեն այնպէս թուեցաւ որ հովը վերջին անգամ մըն ալ անունը քսեց ականջին ու անցաւ: Աչքերը ուղղուեցան դէպի բլուրին մութ զանգուածը, կախեց գլուխը, երկար, երկար վայրկեան մը, յետոյ բացաւ օթոյին դուռը ու լուռ, գաղտնի հրճուանքի մը անձնատուր՝ տղուն ետին նստաւ, կամաց մը գոցեց դուռը, կզպեց, կոթնեցաւ, գոցեց աչքերը:

Մեռելային լռութեան մէջ տուն վերադարձան:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

1977

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

A comme ASSADOUR

Գրեց՝
ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Ինչպէ՞ս պիտի կրնայի գրել
եթէ չմտցնէիր ձայնաւորը պատկերին մէջ
պզտիկ պահուած եռանկիւն տեղ մը մեր խօսքին համար
գիծն ու գիրը յանկարծ միացան
եկան սկիզբէն
եւ առաջին գիրը իր հետ բոլոր գիրերը կը բերէ

բայց նախ էջի մուտքին
ներշնչենք լայնօրէն օդը օտար երկրի
եւ թող մեր թոքերը ներշնչումին տարածութեամբ բացուող Բոնքորտի
եւ յօրինենք մեր բերնին մէջ ճերմակ այբբենարանի առաջին տառը արու
ուր մանկութիւնդ խորունկ կ'ապրի Նոյի պէս տապանին մէջ
որպէս զի լռութիւնը լեցուի լռութեամբ

արտաշնչենք եւ թող բոլոր ծուխերն ու մուրերը ծխախոտի մանրէի ու
գպրոցական գիտելիքի ցնդին սրահին մէջ
եւ սրահը բարձրանայ ջուրերէն իբրեւ ծանր ծովագնացում
իբրեւ հողը գտնուած
իբրեւ յայտնութիւնը հողին
ամէն գծանկարի մէջ ցամաքամաս մը կը ժայթքէ

Ան է
la grande lettre, celle qui propulse l'alphabet,
prophétique et qui est don
s'échappe-t-elle d'une bouche, d'une caverne, d'un ventre primitif
hanté par la distorsion du souffle ?

Ան է
voilée, déchirant l'ombre, émergeant du noir et jouant
l'écartèlement du corps et du nom
l'écartèlement de ma langue
ici, là, ici même
suprême et puissant triangle

բուրգն է
որ կ'ելլէ ալեակներէն ջուրերէն ներերկրեայ իբրեւ երկնում
իբրեւ հուրն ի ծովուն
իբրեւ հրաբուխ մը կախուած
l'éjaculation rouge, l'érection au centre du soleil
կամ
իբրեւ լեռ իբրեւ լեռը լեռներուն

je te pénètre montagne intérieure
je te porte par le ventre et par le souffle
vers un ciel sans failles ni usure

եռանկիւնն է ելլող մարմնին մէջ
լեռանկիւնը լերան
լեռը մեզ կրող
ուր կու գայ հաւաքուիլ տարափիւռ ամբոխը գոյներուն
երկը լերան

au commencement
était la montagne dans la mer
et la mer dans le mouvement de la mer
au commencement le tout était partagé sans différence

տեղդան է կոկորդիդ մէջ
տեղդան որ կ'ամփոփէ մարմինդ լեզուին մէջ
տեղդան անունին
սեմը անունին
եւ գմբէթը անունին
toit

Ա. իբրեւ սկիզբը ատըծոյ
Ա. իբրեւ ատտ անդումը ատըծոյ
իբրեւ առաւօտը արեան Անդրէասի աչքին մէջ

Ա. իբրեւ անունը անունին
սեռը անունին
եւ արգանդը բացուող

ամէն անունի մէջ կ'ապրի ծալքը կնոջ
oui
la grande femelle
le nom de la femelle décliné dans le nom
le nom en retrait dans le nom
c'est l'accès
c'est la préposition grave
c'est l'accès à la gravitude de la préposition

ինչպէ՞ս բռնել բառը պախող լեզուին մէջ
աւելի բառը տրուող
ինչպէ՞ս խօսիլ առանց անցնելու միւս լեզուէն
երկսեռութիւնը լեզուի
երկդիմութիւնը սեռի ուր կ'ուզեն գիս բաժնել

masque noir que j'habite
masque-lieu
voix duelle qui me divise le corps et m'invente
masque du non-lieu
masque-voix

լեզուիս մէջ միշտ կը խօսի միւս լեզուն
հակալեզուն լեզուի լողացող բերնիս մէջ
եւ այս օտարութիւնը իբրեւ բնտանութիւնը հողին
հոտը հողի համերուն
եւ այս աքսորը աւելի մեծ քան աքսորը նախկին

je suis l'étranger de l'intérieur
je suis l'être-en-germe dans votre langue
elle n'est plus la vôtre puisque je l'invente
elle n'est plus la nôtre puisque je la contre
voici la morte conjuguée à la vivante
la bifide
la double unique
կոտրտուող
et puis je suis l'étrangère en vous qui vous montre

դիմակին տակ աչքը երկու արտաքսուած իր կեդրոնէն
աչքին տակ անձկութիւնը նախկին
վախը նախկին
եւ համր անձնաւորութիւնը անձին
կոտորակ կոտորած կոտորարանութիւն

vous m'avez cousu la bouche
coupé le sexe, ligoté les membres
mais je parle et je marche et je nais dans la marche du trait
je suis le trait
je suis l'œil obstrué
ճամբորդն ու խեղդեալը միասին

աչքը մինակ
աչքը որ կը պոռայ խծբծումը արեւին
աչքը ջրահեղձ
l'œil n'aura pas de centre
l'œil ne sera pas
voici la nuit rapace
le retour de la nuit
voici la dévoration divine et le rire des eaux
voici les eaux
non l'origine mais la reconnaissance

երկիր
երկիր երկնուող գիծին մէջ
ամէն գիծի մէջ կ'երերայ ճշմարտութիւնը երկրին

et puis voici les tourments
car la peinture est le commencement des tourments
le noir sur du noir, le retrait de la parole
գիշերը ճերմակ
գիշերը ողնայարիս օղակներէն հոսող հազարաւոր մեռելներու
ծանրութեամբ գետն է ստորերկրեայ
սեւ ճիչ երակներուս
ուր կը խօսին կը սուլեն կը պոռան օղարձակ կորատումներն ու
լոյսերը քաղաքին
ե՞մ հատեալ
հոսանքին ընկղմած ծակոտկէն քարը հին
կամ կանխայայտ կոյր աչքը առտուան
voici la nuit rapace
l'interstice entre le visage et le visage
voici la peinture en pièces
voici la peinture du morcellement
voici
ճեղք մը պատին վրայ ուղեղին մէջ ճառագայթող
ճեղք մը դէմքին միջեւ ու մորթին
ճեղք մը ճենապակի ու քարթէզեան մտքին մէջ տեղերական
ահա սարսափը սարսափին
սարսափը նորէն չարժող լերան
եւ ամէն չարժող հողի մէջ կ'աճի նոյն լեռը նախկին
որքան լաւ կ'ըլլար եթէ այս լեռը մոռնայինք
կը քնանայինք հանդիստ
բայց թող այլեւս ելլէ այս լեռը բերանէդ
ու դառնայ ծիածան
crachez-la
crachez-la

յանժամ ծփար տապանն ի վերայ երկրին անջատման
եւ նկարէր Նոյ զգեղն երկրին անջատման կարօտելոյ
եւ եգիտ Նոյ հեռաւորութիւնն հայեցողութեան
մինչ սրահը կը ծփայ ջուրերուն վրայ երկրորդ երկրի

arc-en-ciel qui montes sur le corps et me couvres
et si tu n'étais qu'un soleil rompu immergé dans l'égout
la ceinture autour d'un cou
la ceinture du nom
c'est le nom, le supplice du nom, l'auréole du nom
մնիւը անունին
ծակը անունին
եւ վաղը դեռ կը փայլի փառքը անունին
c'est l'œuvre dans le nom
c'est la patience du métal
tu travailles la patience du métal
tu pénètres la lumière au creux des eaux de la langue
tu trouves la rigueur enthousiaste et oublies la formule
ta parole est absence de parole
et le silence planait à la surface des eaux

խօսքը կը ծնի գիծէն հեռաւորութեան
խօսքը կը ծնի մատներէն
մատներէն լողացող ջուրերու վրայ
եւ մատները կը ծնին գիծէն

tu explores notre géologie sensible
nos frontières et tu graves
le silence
la peinture est puissance
seul le précis est puissance

մետաղին վրայ ձեռքիդ հետ
ձեռքիդ հետ կը դողայ աշխարհ մը բխող
ձեռքիդ հետ հին աշխարհը կը փոխուի
ամէն գիծի մէջ աշխարհ մը կը փոխուի
ամէն գիծի մէջ կ'այլափոխուինք հիմնօրէն

pyramide de l'hymne
pyramide du corps
et le corps était pris dans le nom du corps
c'est la pyramide du corps dispersé
անունին մէջ կը պահուի անանուանելին
անունին մէջ կը բացուի ցրուումը անունին
la peinture suscite la pyramide du nom sur l'arche
la peinture explore la distance de la langue et des eaux
la langue qui était sur les eaux et dans l'arche

ահա վայրը տարամփռեալ նշաններուն
ահա գիծերուն մէջ տառամփռեալ վայրը սահմանային
ահա պատկերներ մակաղբուող դառնող լեզուէն
ահա տրամը լեզուի տապանին
ուխտը տապանին երկխօս
ահա բեկումն ու փակումը տապանին
եւ լեզուն փայլող նկարչութեան կեդրոնին

tu es la périphérie
à partir de laquelle notre parole découvre son lieu disloqué
son lieu désœuvré

Առաջին գիրը միշտ վերջին գիրն է եկող
առաջին գիրը միշտ կ'աւարտէ կարգը գիծին
գիծ առանց գիծի գործ առանց գործի
պարապ շրջանակը գործին
եւ խօսքը պարապ
հոս կը բացուի սեւ աչքը գուրսի
կը բացուինք աչքին մէջ մեռած աստուածին
եւ աչքէն կը նայի սեւ լռութիւնը իրերուն

ici le silence est palpitation de formes
ici le silence est tentation de poème
l'arche liant la lettre et le trait
le retour
l'illumination de la parole dans sa mutilation
ici le silence habite l'exposition Assadour

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
8
MARDI
8 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.983
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 983

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՉԱՐԵՆՑԷ՞Ն ՊԱՐԱՃԱՆՈՎ

Վաթսուն Հոկտեմբերներէ յետոյ, ո՞ւր կարելի է գտնել այն անաչառ եւ պայծառամիտ անձը, որ առարկայական հաշուեկշիռը ներկայացնէր Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան: Կասկած չկայ, որ այս մասին ամէնէն շատ խօսելու իրաւունքն ունի ան՝ որ վաթսուն տարիէ զրկուած է խօսելու իրաւունքէն՝ խորհրդային քաղաքացին, այսինքն՝ ներսի մարդը, ան որ ապրեցաւ յեղափոխութեան չարն ու բարին: Միւսը, դուրսի մարդը, կրնայ միայն հեռուէն դատել եւ հանդիսատեսի պարզ կարծիք մը յայտնել: Կրնայ փիլիսոփայել, աժան գրականութիւն ընել, պղտոր բառեր շարել իրարու քով, քիչ մըն ալ թռիչք տալ իր արձակին, բայց բոլորը հեռու չի տանիր եւ մանաւանդ չի կրնար տալ հարազատ պատկերը անցած սեւ ու ճերմակ օրերուն:

Ինչպէս բոլոր յեղափոխութիւնները, այս մէկն ալ ծնաւ նախ ռուս գրագէտներու մտքին մէջ, անոնք պատրաստեցին մթնոլորտն ու ոգին մինչ ցարական յետադիմական վարչակարգը անխուսափելի կը դարձնէր ժողովրդային պոռթկումը: Ռուսական յեղափոխութիւնը անհրաժեշտ էր եւ ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ դարուս մեծագոյն փիլիսոփաներէն է Լենին: Բայց թէ ի՛նչ աստիճանի կ՚այլափոխուին ամէնէն վսեմ գաղափարականները, երբ կուգայ գործադրութեան ժամը, կը բաւէ յիշել Ֆրանսական Յեղափոխութեան յաջորդող Սարսափի օրերը, բայց մանաւանդ՝ Ստալինը:

Դժբախտ ժողովուրդ մը, հազիւ ազատած ցարական լուծէն, քիչ ետք պիտի ճաշակէր «ընկերվարական» շապիկ հագած ուրիշ դաժան բռնատիրութիւն մը: Ֆիզիքական ու վիպական մտայնութեան արդիւնք պիտի ըլլար կարծել թէ կարելի է ընկերային կարգուսարք փոխել առանց արիւն թափելու, թէկուզ անարդարօրէն, բայց երբ 60 տարիներ ետք խորհրդային քաղաքացին զրկուած կը մնայ մարդուս ամէնէն տարրական պահանջէն, որ կը կոչուի ազատութիւն, այն ատեն, մարդ կը տարուի յուսահատելու մարդէն: Հա՛յը, մանաւանդ, որ Թուրքին զոհած էր մտաւորական իր ընտրանիին արեւմտահայ թեւը, չի կրնար մոռնալ որ Յեղափոխութենէն հազիւ քանի տարի ետք, այս անգամ Ռուսին պիտի զոհէր իր արեւելահայ թեւը: Սոլժենիցինէն Մահարի, ամբողջ խորհրդային գրականութիւնը փայլուն էջեր շահեցաւ, բայց Մարդը բան չշահեցաւ եւ ոչ ալ՝ մանաւա՛նդ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը:

Եկաւ վերջապէս օր մը, Ի. Համագումարը եւ Խրուշչեւ դատապարտեց սթալինեան մեթոտները: Յոյս մը ծագեցաւ, որ կարճ տեւեց: Մարդն իսկ, որու շնորհիւ վարչակարգը աւելի մարդկային դարձաւ եւ հասաւ տեղ մը, ուրկէ այլեւս ետ-դարձը անկարելի է, մոռցուեցաւ: Ոչ ոք այսօր կը յիշէ Խրուշչեւի անունն իսկ:

Բայց եւ այնպէս հակառակ բոլոր կուլակներուն, կեանքը շարունակուեցաւ, ու հայուն համար հայրենիք մը աճեցաւ, զարգացաւ, Հայո՛ւն կամքով ու քրտինքով: Չարին հետ կայ նաեւ բարին:

Եւ ուրեմն, վաթսուն Հոկտեմբերներ յետոյ, յաջողած ըլլար մեծ Հոկտեմբերը, հարկ է որ Չարենցներէն ետք այսօր չըլլային Պարաճանովներ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ ՀՐԱՒԷՐ ԿԸ ԿԱՐԴԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ

ԲԱՅՑ ԱՌԱՆՑ ՈՉ ՄԷԿ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆԻ

—o—

Իւմանիթէն, անմիջապէս տիկտատ կ՚ոբակէր Միթերանի հրաւէրը, Երկուշաբթի առտուան իր թիւին մէջ: Ընկերվարական ժողովին առթիւ, Կիրակի օր Միթերան ճառ մը կը խօսէր, վճռական եւ համոզիչ (որ չէր համոզեր անշուշտ համայնավարները) եւ կը հրաւիրէր Մառշէի կուսակցութիւնը վերսկսելու բանակցութիւնները առանց նախապայմանի: Միթերան խօսեր էր նաեւ իր Սերէօին հասցէին, որու առաջին ազդարարութիւն մը կ՚ընէր՝ «Երբ միասնական ըլլալ կ՚ուզուի, պէտք չէ շփոթել աջը եւ սթրիփթիզը» այլ խօսքով՝ ամէն զիջում ընել համայնավարներուն: Եթէ հարկ է, կը շեշտէ կրկին թէ ծիծաղելի է աջ թեքում տեսնել, ինչ որ պատճառ չէ որ կրկին նոյն մեղադրանքը կրկնէ Իւմանիթէ Երկուշաբթի օր:

Միթերան համայնավարներուն ուղղած իր հրաւէրը ընելով հանդերձ «առանց պայմանի, նախապայմանի եւ պայմանաժամի» չվարանեցաւ հատուկենտ պատասխաններ տալու Մառշէի եւ ընկերներուն: Յիշեց որ Համայնավար կուսակցութիւնը ցարդ ձախի ոչ մէկ կառավարութեան մասնակցած է բայց մասնակցած է Ազգ. միութեան կառավարութիւններու:

Քանի մը տողով

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ յեղափոխութեան 60-ամեակի առթիւ Կրեմլինը միայն ոճրային յանցապարտներու ներում շնորհեց: Քանի մը հազար բանտարկեալներու կը վերաբերի այս հրովարտակը, բայց ոչ մէկ այլախոհի կամ քաղաքական բանտարկեալի: Ընդհակառակն երեք այլախոհներ ալ երկրէն արտաքսուեցան:

ՍՏԱԽԱՆՈՎ այն հանքագործը որ 42 տարի առաջ հինգ ժամ 45 վայրկեանէն 102 թոն ածուխ հանած էր (14 անգամ աւելի քան՝ սովորականը) եւ տասը անգամ աւելի քան մրցանիշը, մեռաւ 71 տարեկանին:

ՊԱՏԵՐԻ խմբակի հետեւորդները կ՚ազդարարեն որ Լուֆթհանզայի երեք օդանաւ պիտի պայթեցնեն Նոյ. 15էն ետք: Միւս կողմէ Արեւմտեան իշխանութիւնները կը հերքեն Դաշնակցային Գերմանիոյ այն լուրերը ըստ որոնց Շլէյէրի մարդասպանները Պէյրութ են:

ԱԼԺԷՐԻ վերադարձաւ ֆրանսացի դիւանագէտը որ կը բանակցէր Փոլիսարիոյի հետ: Կը կարծուի թէ խօսակցութիւնները խզուած են, առժամապէս:

ՀԱՅԱԳՈՐԾՆԵՐԸ որոշեցին այլեւս քրուասան, հացիկ, էքլէր, շու, եւայլն չշինել ի պատասխան Պառի որոշումին սահմանափակելու: Ըստ նատոնց գինը սահմանափակելու: Ըստ նատոնց պաշտօնաթերթին գիներու յաւելման գլխաւոր պատասխանատուներէն է՝ քրուասանը...:

ՌԸՆԷ ԿՈՍԻՆԻ, Աստերիքսին հայրը, յանկարծամահ եղաւ 51 տարեկանին երբ սիրտը կը քննէին Պրուսէ հիւանդանոցը:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

Ի՞նչ բերաւ, ի՛նչ տարաւ

Ռուսական յեղափոխութիւն...

Ա՞յս էր մեր սպասածը, երբ Չեխով, Անդրեյեւ եւ մանաւանդ Մաքսիմ Կորքի կ՚ուսումնասիրէինք ու կը թարգմանէինք սուլթանախնամ Ստամպոլի մէջ...

Յաճախ ձեռագիրները կը թողնէինք Իզմիր, ուր աւելի թոյլատու էին գրաքննութեան պայմանները, շնորհիւ հայ պաշտօնեայի մը:

Մեծ ժողովուրդի մը երկունքն էր որ կ՚աւետէր «Մրրկահաւը»: Եւ տեսակ մը կիրք դարձած էր ամէն շաբթու նոր թարգմանութիւն մը ճարել ռուսական գրականութենէն:

Մինչեւ անգամ ձեռնարկներ կը փորձէինք, ռուսերէն սորվելու համար:

Կ՚ուզէինք բուն իսկ աղբիւրէն, բնագրէն ըմպել նոր ժամանակներու յեղափոխական շունչը: Տառապանքէն անբանացած ժողովուրդի մը տաղանդաւոր զաւակներուն փոթորկաձայն պոռթկումը: Անոնց իմաստութեան ինչպէս արուեստին խորութիւնը:

Եւ ահա պատկերը, երեսուն տարի վերջը: Շարժանկար մը, որ գլխու պտոյտ կը պատճառէ իր հակասութիւններով եւ հակադրութիւններով: Իր դղրդագին ելեւէջներով:

Ժխտել 1917ի հոկտեմբերեան (Ն. Տ. Նոյ. 7) յեղափոխութեան դրական արդիւնքները՝ պիտի նշանակէր չըմբռնել ժամանակակից խմորումներուն եւ խլրտումներուն իմաստը:

Ալեկոծութիւն՝ արեւմտեան Եւրոպայէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք: Ատլանտեանի լուսացնցուղ ափերէն մինչեւ Ծայր. Արեւելքի խամարակուռ չամբուտները: Ստորերկրեայ փոթորիկ մը, պարբերական ցնցումներով:

Տարիներով քարոզուած գաղափարները, ցանուած սերմերն են որ ձեւ ու մարմին կ՚առնեն այս կամ այն ուղղութեամբ: Երբեմն յուշիկ – յուշիկ, բնաշրջութեան օրէնքով: Երբեմն շառաչալից: Քար քարի վրայ չձգելով:

Ռուսական յեղափոխութեան ճամբան շատոնց հարթուած էր 1905ի եւ 1917ի Փետրուարի շարժումներով:

Բայց, բոլշեւիկները կրցան օգտագործել իրենց հակառակորդներուն ձախողանքները: Եւ այսօր ամէն առաքինութիւն կը վերագրեն իրենց վարիչներուն հանճարին եւ կազմակերպութեան ուժին:

Այսպէս կամ այնպէս, ահռելի փլուզում մըն էր որ տեղի ունեցաւ ցարական Ռուսաստանի մէջ:

Ամբողջ կարգուսարք մը փլաւ հիմնայատակ, վերէն վար, իր տեղը տալու համար ամեհի ուժի մը, որ իր կարգին պիտի վերածուէր մենատիրութեան: Լուծ մը ամենակալ եւ ամենակուլ: Աննախընթաց՝ ազգերու պատմութեան մէջ: Համատիրութիւն, որ երեսուն տարի վերջն ալ՝ կը պահէ ահուսարսափի նոյն մեթոտները, պահպանելու համար իր գոյութիւնը:

Լեռնակուտակ հատորներ հրատարակուած են եւ դեռ կրնան հրատարակուիլ, պարզելու համար այս նորօրինակ իշխանութեան չարն ու բարին:

Երբ կ՚ըսենք՝ ի՞նչ բերաւ, ի՞նչ տարաւ, — հանդոյց մը քակելու փորձ չէ որ կը կատարենք:

Դէմ դիմաց դնել ժխտականն ու բացասականը, կը նշանակէ խրիլ ակադեմական մարզանքներու մէջ:

Ամէն պարագայի տակ, բուն ռուս ժողովուրդին ոգիէն բխած յեղափոխութիւնը չէ որ կը փառաբանուի այսօր: Ոչ ալ մանաւանդ փոքր ժողովուրդներու երազը:

Ընկերվարութի՞ւն: Ազատագրո՞ւմ աշխատաւոր բազմութեանց: Ժողովուրդներու ինքնորոշո՞ւմ: Իրականացո՞ւմ ազատութեան եւ արդարութեան: Խաղաղո՞ւմ աշխարհակալութեան:

Հարկ է առանձին յօդուածաշարք մը նուիրել իւրաքանչիւր հարցումի:

Ամբողջ բարոյական ըմբռնումներ ծաղրանկարի վերածուեցան, իբրեւ հետեւանք Լենին-Ստալինեան քարոզներու:

Միջնադարեան հաւատաքննութիւնը, լրտեսութիւնը, մատնութիւնը, անճար բազմութեանց ստրկացումը դարձան պետական ճարտարարուեստ:

Եւ տեսանք բարքեր, խաղեր, դաւեր, որոնք յատուկ էին միայն քաղքենի-դրամատիրական կարգուսարքերու:

7 Նոյեմբեր 1947 Շ.

ՄԱՀ ՄԱՐԵՇԱԼ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ

Թաս կը հաղորդէ որ Հինգշաբթի, Նոյ. 3ին, յետ «ծանր հիւանդութեան» իր մահկանացուն կնքած է մարեշալ Համազասպ Բաղրամեան, 71 տարեկանին, Մոսկուայի մէջ:

Ծնած էր 1906ին, Զարդախլու, սորված է ծննդավայրի դպրոցը, ապա 1925ին ընդունուած է Երեւանի Միասնիկեան հայկ. միացեալ ռազմական դպրոցը (որ յետագային տեղափոխուած է Թիֆլիս եւ կոչուած՝ Անդրկովկասեան Միացեալ Հետեւակային Դպրոց) զոր աւարտած է 1929ին: Եղած է դասակի, գումարտակի հրամանատար, 1938ին նշանակուած է գունդի հրամանատարի տեղակալ, Լենինգրադ: Մասնակցած է խորհրդային – ֆինլանտական պատերազմին, ապա ծառայած է Հիւսիսային Կովկաս: 1941–42ին եղած է արեւմտեան հարաւային ռազմաճակատները: Դնիեստրի գետանցման ատեն գունդը հմուտ կերպով ղեկավարած ըլլալուն համար արժանացած է Խորհ. Միութեան Հերոսի կոչումին: Պատերազմէն ետք աւարտած է ռազմական ակադեմիան (1948) եւ վարած է հրամանատարի պատասխանատու պաշտօններ: Արժանացած է բազմաթիւ շքանշաններու (Լենին, Կարմիր Դրօշ եւն.):

ՏՈՐՊԵՏՕ - ԱՐԱՐԱՏ ՆՈՅ. 14ԻՆ

Խորհրդային ախոյենութեան մրցումները վերջ կը գտնեն Կիրակի Նոյ. 14ին, Տորպետօ – Արարատ հանդիպումով, որ յետաձգուեցաւ Նոյ. 6էն 14ի:

Կիրակի օր Դինամօ – Կիեւ 0ի դէմ 4 յաղթեց Կայրաթի եւ վերջնապէս դարձաւ ախոյեան: Նոյն օրը Դինամօ – Թիֆլիս 2–0 յաղթեց Դնեպրի, Տինամօ – Մոսկուա 2–0 Չերնոմորեցի եւ Կրիլիասովետով հաւասար մնաց Շախտեորի հետ 3–3:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՄԱՐԶԸ

———o———

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խորհրդահայ գրիչները, ընդհանրապէս, շատ ժլատ են հայապատկան հողերու մօտաւոր անցեալի իրադարձութիւններու մեկնաբանութեան մէջ։ Մասնաւորաբար փաստաթուղթերու եւ տուեալներու ներկայացման մէջ։

Առաջին հարցն այն է, թէ ի՞նչ հիմունքներով որոշուեցաւ կազմել Լեռնային Ղարաբաղի այժմու մարզը եւ զայն Ազրպէյճանի կազմին մաս նկատել։ Այս մասին հարեւանցի յիշատակութիւն մը կայ Հրանտ Աւետիսեանի «Անդրկովկասի կոմերիտմիութիւնը պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի դրօշի ներքոյ», Երեւան, 1968, գիրքին մէջ։

— « 1921 թ. Յուլիսի 3ին Ռուսաստանի Կոմունիստական բոլշեւիկ կուսակցութեան Կենտկոմի Կովկասեան Բիւրոյի լիակազմ նիստը, Կիրովի, Մախարաձէի, Միասնիկեանի, Նազարէթեանի, Նարիմանովի, Ստալինի, Օրախելաշուիլու, Օրջոնիկիձէի, Ֆիգատների ներկայութեամբ, քննարկեց Լեռնային Ղարաբաղի հարցը։ Սկզբում լիակատար նիստը որոշեց Լեռնային Ղարաբաղը մտցնել Հայաստանի ՍԽՀի կազմի մէջ »։ Սակայն, համաձայն գիրքին հեղինակին, տարակարծութիւններ ծայր տուած ըլլալով, Կովկասեան Բիւրօն երկրորդ լիակատար նիստի մը, Յուլիս 5, վերստին քննութեան առած է խնդիրը եւ այս անգամ հակոտնեայ որոշում մը տուած է։ « Ելնելով մուսուլմանների եւ Հայերի միջեւ ազգային հաշտութեան անհրաժեշտութիւնից ու Վերին եւ Ներքին Ղարաբաղի տնտեսական կապից, նրա մնայուն կապից Ազրբեջանի հետ, Լեռնային Ղարաբաղը թողնել Ազրբեջանական ՍԽՀի սահմաններում, նրան տալով մարզային լայն ինքնավարութիւն՝ Շուշի քաղաքի վարչական կենտրոնով, որը մտնում է ինքնավար մարզի մէջ »։

Ազրպէյճանի Կենտգործկոմը, 1923 Յուլիս 7ին, յատուկ դեկրետով (*) մը Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզը հռչակեց։ Մուտքի բաժնին մէջ, ինչպէս կ՚ըլլան առհասարակ խորհրդային բոլոր դեկրետները, ընդհանուր ակնարկով մը կը դատապարտուէր ցարական ինքնակալութիւնը, որ կը ձգտէր ստրկացնել եւ, նոյնիսկ, բնաջնջել Ռուսիոյ նախկին կայսրութեան մէջ ապրող ազգային փոքրամասնութիւնները. կը դատապարտուէին նաեւ ազգայնական — շովինիստ կուսակցութիւնները՝ Մուսաւաթական, Դաշնակ եւ Մենշեւիկ, իբրեւ «Արեւմուտքի կապիտալի սպասարկուներ» եւայլն։ Կը ճշդուէր նաեւ հիմնական նպատակը. — Բանուոր — գիւղացիական յեղափոխութեան եւ սովետական իշխանութեան հիմնական խնդիրներից մէկն է՝ ոչնչացնել ազգային ներհակութիւնները եւ անհաւասարութիւնները, ինչ ձեւով էլ որ նրանք արտայայտուեն եւ ճնշող դասակարգերի ազգային թշնամանքն ու ատելութիւնը փոխել աշխատաւորների ինտերնացիոնալ համերաշխութեամբ եւ ազգերի եղբայրական համագործակցութեամբ՝ մի ընդհանուր պետական միութեան մէջ։

« Ահա այս խնդրի իրագործման համար Ազրբեջանի Կենտրոնական Գործադիր կոմիտէն որոշում է. 1) Ղարաբաղի հայկական մասում կազմակերպել ինքնավար մարզ, իբրեւ Ազրբեջանական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան մի մասը, Խանքենդի կենտրոնով։ 2) Ինքնավար մարզի վարչական օրգաններն են մարզային գործադիր կոմիտէն եւ տեղական սովետները։ 3) Մինչեւ մարզային գործադիր կոմիտէի կազմակերպումը, ստեղծել ժամանակաւոր յեղափոխական կոմիտէ, որի պարտականութիւնների մէջ դնել սովետների մարզային համագումարի հրաւիրումը, ոչ ուշ քան երկու ամսուայ ընթացքում, մշտական գործադիր օրգան ստեղծելու համար։ 4) Մարզգործկոմի ֆինանսական եւ տեխնիկական անհրաժեշտ միջոցները տրւում են Ազրբեջանական ՍԽՀ ընդհանուր միջոցներից՝ Անդրկենտգործկոմի անմիջական կարգադրութեամբ։ 5) Մարզի կանոնադրութիւնը մշակելու, Ղարաբաղի ինքնավար մարզին անցնող վարչական միաւորները ճշտօրէն յանձնելու, ինչպէս եւ ինքնավար մարզի սահմանները որոշելու համար ստեղծել խառն յանձնաժողով՝ Լեռնային Ղարաբաղի, Դաշտային Ղարաբաղի, Քրդստանի եւ Ազրբեջանական ՍՍՀ կենտրոնական իշխանութեան ներկայացուցիչներից, որին յանձնարարել աւարտելու իր աշխատանքը մինչեւ Օգոստոսի 15ը »։

Յիշեալ դեկրետը ստորագրած էին Անդրկենտգործկոմի փոխ — նախագահ՝ Մ. Բ. Կասումով, քարտուղար՝ Մ. Խան — բուդագով։

Խառն յանձնաժողովը, դեկրետի 5րդ կէտին համաձայն, մինչեւ Օգոստոս 15 կը կատարէ իր պարտականութիւնը՝ ճշդելով Լեռնային Ղարաբաղի վարչական սահմանները։ Արեւելքէն՝ Աղդամի շրջանը, արեւմուտքէն՝ Լաչինի եւ Քեալբաջարի շրջանները, հարաւէն՝ Կարեագինոյի (Ֆիզուլի) շրջանը, հիւսիսէն՝ Գիւլիստանի (ներկայիս Շահումեան) եւ Կասումիսմայիլովի շրջանները։ Ընդհանուր տարածութիւն՝ 4.387 քառ. քիլոմեթր։ 1926ի մարդահամարի տուեալներով Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան թիւն էր 125.159, որուն 116.934ը կ՚ապրէր գիւղերը, իսկ 8.225ը քաղաքները։

Աւելցնենք, որ մարզը կ՚ընդգրկէր Շուշի քաղաքը, Խանքենդ աւանը եւ 248 գիւղ եւ գիւղակ։

1923 Օգոստոս 1ին, Լեռնային Ղարաբաղի մարզկոմի ժամանակաւոր նախագահութեան որոշումով մարզի կեդրոնը Խանքենդ աւանը կը փոխադրուի, Շուշիէն մօտ 15 քիլոմեթր հեռու։ Սեպտեմբեր 20ին ալ աւանը կը մկրտուի Ստեփանակերտ, Ստ. Շահումեանի անունով։

Ճշդենք, որ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզէն կամայական կերպով անջատուած կը մնայ Շահումեանի շրջանը, որու բնակչութեան 74,5 տոկոսը Հայ է վերջին մարդահամարի տուեալներով։ Այլ փոքր շրջաններ եւս դուրս կը մնան։

Պատմութեան համար արձանագրենք, որ 1923 Հոկտ. 19ին Ստեփանակերտի մէջ բացումը կը կատարուի Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի խորհուրդներուն Ա. համագումարին։ Մարզի Յեղկոմի նախագահը՝ Արմենակ Ղարագէօզեան համագումարին անունով շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պաքուի վարիչներուն, որ Ազրպէյճանի կառավարութիւնը Լեռնային Ղարաբաղին նուիրած է «20 հազար փութ նաւթ, 20 հազար արշին քաթան, մի տպարանի սարքաւորում, 15 հազար ոսկի ռուբլու արժողութեամբ զանազան շինանիւթեր՝ փայտ, ապակի, մեխ»։ Եւ կ՚եզրակացնէ.— « Հայկական Ղարաբաղին ինքնավարութիւն շնորհելը որոշակի կերպով ցոյց է տալիս, որ հայ աշխատաւոր գիւղացին իր ազգային ինքնավարութիւնը պէտք է ստանար ոչ թէ եւրոպական իմպերիալիստներից կամ նրանց կամակատար, լակէյ դաշնակներից ու մուսաւաթականներից, այլ միայն ու միայն Բաքուի պրոլետարիատից եւ իր իսկ հարեւան ազրբեջանցի յեղափոխական գիւղացիութիւնից, եւ մենք մեր ժրաջան աշխատանքով պէտք է ցոյց տանք, որ արժանի ենք դրան »։

Կը կարծենք, թէ խորհրդածութիւն եւ մեկնաբանութիւն պարզօրէն աւելորդ են նման ողբերգական պատկերի մը առջեւ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Դեկրետին բովանդակութիւնը եւ յարակից մանրամասնութիւններ քաղած ենք Գ. Ա. Յովհաննիսեանի «Սովետական իշխանութեան հաստատումը Լեռնային Ղարաբաղում» գիրքէն, հրատարակութիւն Երեւանի պետական համալսարանի, Երեւան, 1971։

‘Couleur de grenade’

———o———

N.D.L.R. — Il nous avait paru intéressant, d'avoir pour le film, tant discuté, de Paradjanov : Couleur de Grenade, les impressions d'une personne « non concernée ». Nous remercions Mme Lucienne Abat, professeur de Lettres au lycée Sophie Germain de ne pas nous avoir refusé ses réflexions, par ailleurs si judicieuses.

D'un film qui veut atteindre son public par delà l'intelligence discursive, pour peu que ce public soit ignorant des traditions arméniennes, que dire d'autre qu'une succession d'impressions,

La première chose qui frappe dans « Couleur de grenade » est peut-être la splendeur plastique des images : composition, couleurs, poses hiératiques des personnages — on est tenté de dire, et des objets — tout concourt à créer une impression de parfaite beauté ; et on se surprend à évoquer telle miniature persane, lors des scènes de la cour, ou telle fresque de Michel-Ange en contemplant « l'homme à la cruche » dont l'arrondi du geste épouse parfaitement celui de la voûte du monastère.

Mais entre ces images, aucun lien logique apparent, aucune histoire dont il ne faudrait pas perdre le fil de l'enchaînement dramatique ; et il apparaît que Paradjanov utilise ici une facture d'avant-garde qui ne sacrifie à aucun académisme formel et qui semble témoigner d'une grande liberté de création artistique.

Mêlant curieusement l'utilisation des procédés et symboles surréalistes, à celle des traditions fondamentales de la civilisation arménienne, il juxtapose des images insolites, plus ou moins hermétiques, comme celle du coquillage sur le sein, à des évocations rappelant la vie quotidienne la plus simple, comme le foulage des tapis, ou la plus rituelle, comme le sacrifice du mouton. Peut-être veut-il ainsi nous amener à mieux extraire de chaque moment de la vie vécue, son sens profond, tout comme il nous fait sentir la communion totale de l'amour en figurant, par un seul et même personnage, les deux éléments du couple.

Et si l'on se souvient que toutes ces

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, այդ տարին, աւագ Հինգշաբթի գիշեր մը, խաւարման պահուն երգած եմ «Ո՞ւր ես մայր իմ»ը։ Մատուռը լեցուած էր հարիւրաւոր որբերով եւ գաղթականներով, որոնք եւս լալահառաչ կ՚ողբեկոչէին Գողգոթայէն անցած իրենց խողխողուած մայրերը եւ անթաղ մեռելները...։

×

1918ին, պատերազմը վերջացած Թուրքիա պարտուած եւ Հայաստանի անկախութիւնը հռչակուած էր...։ Աննախընթաց ոգեւորութիւն կը տիրէր Պոլսոյ մէջ, ուր տեղի կ՚ունենային հայրենասիրական ելոյթներ, թատերգութիւններ եւ համերգ.

Կովկասէն Պոլիս ժամանած էին նշանաւոր թատերագիրներ, դերասաններ եւ երաժիշտներ. — Շիրվանզադէ, Վահրամ Փափազեան, Սեւումեան, Աբէլեան, Զարիֆեան, Շահխաթունի, Սուրաբեան ամոլը, Գրիգոր Սինի, Գրիգոր Մերհապ եւ ուրիշներ։

Պոլսոյ մէջ, հայ տրամաթիք խումբին մասնակցութեամբ, վերոյիշեալ տաղանդաւոր դերասանները կը սարքէին թատերախաղեր հայ եւ օտար հեղինակներէ։

Պոլսոյ Տրամաթիք խումբին գլխաւոր դերակատարներն էին Մկրտիչ Ջանան, Տիկին Էլիզ Բոլան (Պինէմճեան), Ատրինէ Ջանան, Հրաչեայ Ներսէսեան, Տրդատ Նշանեան, Զաքրատ, Արման Կոթիկեան եւ ուրիշ տաղանդաւոր բեմադիրներ եւ դերասաններ, որոնց անունը մոռցած եմ դժբախտաբար։

Կը յիշեմ «Քորրատոյի» ներկայացումը, ուր բեմին վրայ Մկրտիչ Ջանան եւ կինը Ատրինէն, այր եւ կնոջ դերերը ստանձնած էին։ Թատրոնին յառաջամասի օթեակներէն մէկուն մէջ նստած էր Էսաեանի աշակերտուհիներէն եւ Բերայի գեղուհիներէն Զապէլ Պօյաճեան, որ երկնագոյն շրջազգեստի մը մէջ, կը ճառագայթէր. անոր ծունկերուն վրայ նստած էր Մկրտիչ Ջանանի չորս տարեկան աղջիկը Արփին, որ իր անմեղունակ աչուկները յառած բեմին, ուշադիր կը հետեւէր ծնողքին խաղարկութեան. յանկարծ, նախանձի տեսարանի մը, Քորրատօ – Ջանան կատաղօրէն յարձակեցաւ կնոջը Ատրինէին վրայ...։ Նոյն պահուն լսուեցաւ օթեակին մէջէն փոքրիկ Արփիին սարսափի ճիչերը, լացն ու կոծը, տեսնելով մայրը վտանգի մէջ։ Մինչ Արփին կը հեկեկար, հանդիսականները կը խնդային...

Կը յիշեմ դարձեալ, Հայաստանի անկախութեան նուիրուած խանդավառ ցերեկոյթ մը, Պոլսոյ ամէնէն մեծ թատերասրահներէն մէկուն մէջ, ուր լեցուած Հայութիւնը մէկ սիրտ, մէկ հոգի, խելայեղ ծափահարութիւններով կը թնդացնէր սրահը։ Բեմին վրայ նստած էր, անմոռանալի Մկրտիչ Ջանանը, որ ձեռքի սազին լարերը թրթռացնելով, խոր ապրումով եւ աշուղական հարազատ ձայնով կ՚երգէր Ջիւանիի «Ձախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ՚երթան...»։ Անոր յաջորդեցին ուրիշ արուեստագէտներ, որոնց անունը չեմ յիշեր, կը յիշեմ սակայն փոքրիկ, հազիւ հինգ տարեկան տաղանդաւոր աղջնակ մը, ծանօթ Ֆէլէկեան քոյրերէն մէկուն, դուստրը, որ հոյակապ արտասանեց եւ ալեկոծեց սրահը...։ Չեմ գիտեր ո՞ր հեղինակին գործն էր. կը յիշեմ արտասանութեան երկու տողերը միայն. «Կերած հացիդ հէլալ ըլլի, խմած ջրիդ հէլալ ըլլի...»։

Հանդէսին վերջաւորութեան բեմ բարձրացաւ թուխ, խոշոր, սեւ փողկապով, գեղեցիկ երիտասարդ մը, որ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ. առաջին անգամ կը տեսնէի զինքը. շուրջիններուս հարցուցի թէ ո՞վ է խօսողը։ «Ճակատամարտ»ի խմբագիր՝ Շաւարշ Միսաքեանն է» ըսին։

Կոմիտաս վարդապետ աքսորէն նոր վերադարձած էր... հոգին խռոված եւ հանճարեղ ուղեղը ցնցուած էր...։ Ազգովին ոտքի ելած, յանձնախումբ կազմած, վարդապետը ղրկած էին Փարիզ, յանձնելով զայն Աստուծոյ եւ Եւրոպայի մեծագոյն հոգեբոյժներու խնամքին...։

Վարդապետին գաղափարապաշտ եւ հաւատարիմ աշակերտները, ուխտած էին իրենց վարպետին մեծ գործը շարունակել։ Այսպէս, կազմուած էր «Կոմիտասի Հինգ Սաներու Երգչախումբ»ը։ Այդ արժանաւոր սաներն էին Վարդան Սարգսեան, Բարսեղ Կանաչեան, Միհրան Թումաճեան, Վաղարշակ Սրուանձտեան եւ Հայկ Սէմէրճեան, որոնք Պոլսոյ եւ արուարձաններու մէջ սկսան համերգներ կազմակերպել, խանդավառութիւնը հասցնելով իր գագաթնակէտին։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՐՈՆԵԱՆ

(22 – Տար.)

évocations passent sur l'écran, non au rythme habituel et réaliste de la vie, mais avec une lenteur savante — qui peut faire penser au traditionnel Nô japonais — on comprend qu'il ne s'agit pas ici d'un déroulement dynamique, mais d'une succession de tableaux quasi statiques, dont chacun doit livrer son message symbolique avant de céder la place au suivant.

Entre tous ces symboles pourtant, un lien constant : la personne de Sayat-Nova ; et la beauté si pure des interprètes qui l'incarnent, beauté dont l'âme affleure sous le visage, et qui va de l'émouvante gravité de l'enfant, à la noble majesté de l'adulte, nous aide à découvrir le fil conducteur de l'œuvre.

Ne s'agit-il pas de dévoiler, sous la matérialité des choses de la vie et du monde, une constante spiritualité, dont les formes, les couleurs, les sons, les actes, ne seraient que les apparences fluctuantes, ces « ombres de la caverne », dont parle Platon, et qui ne sont que les reflets de l'Idée.

Qu'il prenne contact, tout enfant, avec l'universelle connaissance, par le moyen des livres dispersés sur tous les toits du monde, qu'il découvre les délices de l'amour, ou entre dans la méditation de la mort lorsqu'il descend vivant dans sa tombe, le Troubadour, tout au long du film, semble nous convier à l'accomplissement d'un rite solennel et sacré, où nous communions tous avec lui dans la Beauté parfaite et l'Amour infini. Si au contraire l'Esprit s'évanouit — à la mort du Catholicos par exemple — les hommes, moutons du grand monastère du monde, désorientés, se dispersent.

Ainsi, à travers ces prises de vues sur la vie de Sayat-Nova, transcendées par l'art magique de Paradjanov, est adressé à tous les hommes, en un langage dont les signes seuls ne sont qu'arméniens, un message universel et sans frontières, d'une haute spiritualité.

Telles peuvent être les quelques réflexions qui viennent à l'esprit, lorsque, après plusieurs semaines, on se remémore ce film original dont il demeure dans le souvenir, plutôt que des éléments précis, une étrange impression d'envoûtement... Il manque sûrement à ces réflexions, et c'est énorme, tout l'éclairage que pourrait apporter une connaissance de la culture arménienne.

LUCIENNE ABAT

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մի՜շտ «Յառաջ»ով

ՎԱԼԱՆՍ.— «Դուն, երիտասարդութիւն Հայոց, աչքերդ ուղղէ դէպի հայրենի տուն»։

Այս եղաւ Տ.ին պատգամը իր տարագիր ժողովուրդին, մասնաւորապէս երիտասարդութեան։ «Թող մի տաք, տգաք, որ օտարութեան գոլորշիները ծծեն այդ ոգին»։

Աւելի քան կէս դար առաջ, երբ հալածուած ու անտէր ժողովուրդ մը հազար հազարներով կուգար այս, թէեւ հիւրընկալ, բայց օտար ափերու վրայ ի խնդիր կեանքի ապահովութեան եւ օրուան հացին, սիրելի «Յառաջ»ը չուշացաւ իր գեղեցիկ հասակով եւ ոսկէ տառերով, հրապարակ գալու։ Իր հայաշունչ ոգիով, մասնակից եղաւ մեր ցաւերուն եւ ուրախութիւններուն ու առաւ իր թեւերուն տակ, միշտ քալեց իր ժողովուրդին հետ։ Հայրական գուրգուրանք եւ սէր վարժեցուց։

Եւ որքա՜ն ուրախ կ'ըլլար երբ կը տեսնէր, որ իր ցանած սերմը ծիլեր արձակած է, առանց գլխոցի բոլէն անցած, իր շունչին տակ մայրենիքի երկրպագուներ եղան։ Եւ օր մըն ալ «Ձայներ Գաւառէն»։

Ինչպէս երէկ, այսօր ալ «Յառաջ»ը իր շունչով կը շարունակէ վառ պահել մեր ազգային բոլոր տենչերը դէպի փայլուն լուսաւոր ապագան։

Այո՛, միշտ «Յառաջ»ով։

Նոյ. 1 Ն. ԹԷՊՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Զ. ԽԱԼԱՓԵԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ մէջ բեմադրուած է Զօրայր Խալափեանի «Տարբեր նուագներ» թատերախաղը, զոր խրագործած են բեմադիր Ա. Գրիգորեան, նկարիչ Ս. Արուաչեան եւ երաժիշտ Մ. Վարդազարեան։ Թատերասէր հանրութիւնը ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուած է թատերախաղին նըկատմամբ եւ մամուլն ալ գնահատանքով արտայայտուած է այդ առթիւ։

Ո՛Վ ԼԸ ԹՈՒՐՔԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՄԷԿ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԵՐԸ ԿԱՊ ՉՈՒՆԻՆ ՈՒՐԱՐՏԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Ստորեւ կուտանք «Մարմարա»յի հրատարակած թղթակցութիւնը թրքական հեռատեսիլի մէկ յայտագրին մասին։ Կ'անդրադառնանք առանձին։—

« ՈՒՐԱՐՏՈՒԻ ԶՈՅԳ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ » ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԵՑԱՒ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ ՈՐ Կ'ԸՍԷ ԹԷ ՀԱՅԵՐԸ ՈՉ ՄԷԿ ԿԱՊ ՈՒՆԷԻՆ ՈՒՐԱՐՏԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Հոկտ. 24ին Թուրքիոյ հեռատեսիլը ժամը 20.30ին ցուցադրեց շատ շահեկան եւ ընդարձակատական ժապաւէն մը՝ որ նըւիրուած էր Ուրարտուի, «Ուրարտուի զոյգ եղանակները» անունով։ Նախ քան ժապաւէնին ցուցադրուիլը, տեղի ունեցաւ տեսակցութիւն մը ժապաւէնը պատրաստող Սուհա Արընի հետ, որ ծանօթ է աւելի առաջ պատրաստած ուրիշ ժապաւէններով ալ, մասնաւորաբար «ժամանակը Սաֆրանպօլուի մէջ» խորագրեալ ժապաւէնով։

Սուհա Արըն, տեսակցութեան ընթացքին ըսաւ թէ Թուրքիա, որպէս սեփականատէրը Անատոլուի հողերուն, երկար ատեն չէ գիտցած այս հողերուն ծոցին մէջ հասած հին քաղաքակրթութիւններէ մընացած անհամար թանկարժէք հնեղէններու արժէքը եւ այս հնեղէնները այսօր կը զարդարեն աշխարհի բոլոր կարեւոր թանգարաններուն սրահները։ Իսկ վերջերս Թուրք Պետութիւնը խոշոր գումարներ վճարելով ետ առնելու սակարկութեան տակ մնացած էր Ուրարտական կարգ մը հնութիւններ, որոնք աճուրդով ծախու հանուեցան Լոնտոնի մէջ։ Ուրեմն պէտք է ժողովուրդին սորվեցնել թէ որքան արժէքաւոր են պատմական հնութիւնները։ Այս ժապաւէնը քաշուած է այսպիսի մտահոգութեամբ մը, քանի որ Անատոլուի հին քաղաքակրթութիւնը մէկն է ամէնէն հին քաղաքակրթութիւններէն որ աւելի տուած է նոյնիսկ հելլէն քաղաքակրթութեան։

Սուհա Արըն աւելի վերջ պնդեց թէ Ուրարտուները Հայերուն նախահայրերը չէին, այնպէս ինչպէս կը պնդուի Հայերուն կողմէ եւ կ'ընդունուի ամբողջ աշխարհին կողմէ։ Անիկա պատմական սըխալ մեկնաբանութիւն մըն է, պնդեց Արըն, որ փոխ կուտայ նէթէ Ուրարտուներու եւ Հայերու լեզուները բաղդատութեան մէկզմէկու հետ։ Ուրարտական լեզուն երբեք չի նմանիր հայերէնի, որ հնդեւրոպական լեզու մըն է։

Սուհա Արըն հպեցաւ նաեւ Արարատ լերան պատմութեան եւ գծեց վերջ Նոյի տապանի աւանդութիւնը, ըստ որ այս տապանի պատմութեան պատճառաւ Արարատը խրացուած է Հայերու կողմէ, մինչդեռ Արարատ բառը ուրարտերէն է եւ կը նշանակէ Ուրարտու։

Տեսակցութենէն վերջ սկսաւ ցուցադրութիւնը ժապաւէնին, որ բացուեցաւ Արարատի շքեղ մէկ պատկերով։ Աւելի վերջ դեղարուեստական հիանալի պատկերներով դիտուեցան Վանի բերդը, Ուրարտական մայրաքաղաք Թուշպայի պարծանքը, ամէնէն նշանաւորը ուրարտական այն բերդերուն որոնք հարիւրաւոր տարիներ դիմադրեցին ամէն տեսակ յարձակումներու եւ բարբարոսական արշաւանքներու, եւ Ուրարտացիներու ապրեցուցին հարիւրաւոր զոյգ եղանակներ (աշուր ձմեռը ու անողոք ամառը)։ 2800 տարի առաջ ուրարտական թագաւոր Սարտուրի կողմէ հիմնուած էր այս բերդը։ Պատկերներուն հետ բացատրութիւններ կը տրուէին հանդիսատեսին։ Բերդին մօտերը, Սարտուրի կողմէ բերուած հսկայ ժայռերու վրայ կան բեւեռագիր արձանագրութիւններ։ Ուրարտացիները նախապէս կը կարծուէին որ Ասորիներու մաս կը կազմէին։ Աւելի վերջ ալ պնդուեցաւ թէ Հայերը շարունակութիւնն էին Ուրարտացիներու։ Մինչդեռ երբ ուրարտական արձանագրութիւններու լեզուն քակուեցաւ, տեսնուեցաւ որ անիկա ասիական արմատ մը ունի եւ ոչ մէկ կապ ունի հնդեւրոպական արմատ ունեցող հայերէնի հետ։

Աւելի վերջ ժապաւէնը բացատրութիւններ տուաւ Ուրարտուի կռիւներուն մասին ոխերիմ թշնամի Ասորիներու հետ։ Միեւնոյն ժամանակ Ուրարտացիները ծաղկեցուցին անհման քաղաքակրթութիւն մը։ Ժայռերու վրայ քանդակելու մեծ վարպետութիւն ունէին, որմէ յիշատակ մնացած են թագաւորներու դամբարանները։ Այս թագաւորներէն մէկն է հզօր արքայ Արգիշտին որ գինուորական փայլուն էջեր աւելցուցած է Ուրարտուի պատմութեան եւ այդ էջերուն ամէն մէկը քանդակած է պատերու վրայ։

Մինուայի որդի Արգիշտի այս արձանագրութիւններէն մէկուն մէջ կ'ըսէ թէ ան հաւաքեց Պիայնաի երկիրներու բոլոր աստուածները, մասնաւորապէս հզօր Խալտեան աստուածը եւ անոնց պաշտամունքին յաղթական ըլլայ։ Եւ անոնց շնորհիւ մէկ տարուան մէջ մեծ յաղթանակներ տարաւ Ասորիներու վրայ եւ նոր հողեր աւելցուց Ուրարտուի հողերուն։ Մինուայի եւ Արգիշտիի ժամանակ ամբողջ Ուրարտուի մէջ բացուեցան նաեւ ջրանցքներ որոնք մեծ վարպետութեան մը նշաններն էին եւ երկիրը ջուրով կ'ոռոգէին։ Այս երանցքներուն ամէնէն նշանաւորն է Մինուայի ջրանցքը։ Այս ջրանցքները մինչեւ այսօր զարմանք կը պատճառեն գիտնականներու։

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (453)

ՀՐԱՇԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

Երկիւղով ու տեսակ մը կարեկցութեամբ համակուած, դիակը դիտեց պահ մը։

Տանտոլօ վէրքէն քաշած դանակը ափին մէջ սեղմած էր։

Արտեմիոս սոսկէս սկսաւ իր երեմիականը.

— Նորէն դիակ, նորէն մեռել...։ Հոմերոս։ Ես հիմա ի՞նչ պիտի ընեմ։ Արդեօք անիկա՞ ալ երեք գազաղի մէջ դնելով Մէսթր տանիլ պէտք պիտի ըլլայ։ Իմ բախտս ի՜նչ բախտ է եղեր, ամէն օր դիակ ու մեռել։ Արդեօք գժո՞խք իջած եմ, Հոմերոս...։ Այո, վստահ եմ որ նորէն դագաղ պիտի շինենք եւ վրան ալ խոշոր գլուխով գամերով անունը պիտի արձանագրենք։ Տեսնենք այս անգամ Փեբինան հետս գալ պիտի ուզէ՞։ Բայց... որոշում մը տալէ առաջ մէյ մը ննջեցեալին գրպանները աչքէ անցընենք տեսնենք արդի խօսող բաներ մը կը գտնե՞նք մէջը...։

Այս ըսելով, դիակին մօտեցաւ եւ բաճկոնին կոճակները քակելով ներսի գրպանները սկսաւ մէկիկ մէկիկ խուզարկել։

Գրպաններուն մէկէն թուղթի կտոր մը գտաւ զոր հապճեպով բանալով հետեւեալը կարդաց.

«Ես, Տանտոլօ, այսօր Վենետիկէն ճամբայ կ'ելլեմ ուրիշ երկիր մը երթալու համար։ Գիտեմ թէ շատ մը ոխերիմ թշնամիներ ունիմ։ Որով, հաւանական է որ դժբախտութիւն մը պատահի ինծի։ Եթէ տանկ բան մը ըլլայ, եթէ սպաննուիմ կամ մեռնիմ, իմ դիակս գտնողին մարդասիրական զգացումներուն դիմելով կը խնդրեմ որ իմ վերջին կամքս կատարէ։ Երեք խնդրանք ունիմ, որոնցմէ առաջինը սա է՝ մահս ձեւով մը եւ առանց զինքը յուզելու իմաց տալ աղջկանս Լէոնորի, որ կը գտնուի Վենետիկ, ամուսնոյն՝ ընդհանուր հրամանատար Ալթիէրիի պալատը։ Երկրորդը սա է՝ մարմինս Վենետիկ փոխադրել եւ գերդաստանիս շիրիմը ամփոփել։ Երրորդը սա է՝ Միլանօ երթալ, Պոսթորի փողոցը գտնել, դէպի Բամփօ Սանթօ տանող կողմը անցնիլ եւ աջ կողմի առաջին տան առջեւ կենալ։ Այդ տունէն ներս մտնել, ստորերկրեայ շտեմարանը իջնել, հոն շտեմարանին հիւսիսային անկիւնի հողը փորել։ Գետնին տակէն սնտուկ մը պիտի ելլէ որուն մէջ...։

Հոս Արտեմիոս ընթերցանութիւնը ընդհատելով գոչեց.

— Ի՞նչ, ի՞նչ, արդեօք կարդացս իրա՞ւ է թէ մէկէն ի մէկ աչքերս բաներ մը եղան...։

Այս ըսելով, ճրագին մօտեցաւ։ Թուղթերը ձեռքին մէջ կը դողային։

Աչքերը շփեց եւ ընթերցանութիւնը շարունակեց.

« — Գետնին տակէն սնտուկ մը պիտի ելլէ որուն մէջ հինգ միլիոն ղուրուշ ոսկեդրամ կայ։ Այս ոսկեդրամէն զատ կայ նաեւ երկու միլիոն ղուրուշ արծաթ դըրամ...։ Անոնց քով պետեղուած է ծրար մը որուն մէջ մօտաւորապէս չորս միլիոն արժող զանազան գոհարեղէններ պահուած են։ Սնտուկին յատակը գաղտնի դարակ մը կայ որուն բանալին սնտուկին ձախ կողմի անկիւնը գտնուող փոքրիկ ծակի մը մէջ է։ Այս դարակին մէջ հաւկիթի մեծութեամբ միակտոր մարգարիտ մը կայ որ մինակը կ'արժէ ութ միլիոն ղուրուշ... »։

Այս տողերը կարդալով, մազ մնաց Արտեմիոս պիտի մարէր... բայց աղաղակ մը արձակելով ինքզինքը կցաւ զսպել եւ ակռաներուն տակէն մռլտաց.

— Արդեօք կարդացած թիւերս իրա՞ւ թիւ են թէ ճանճի տտիկ, Հոմերոս։ Հինգ միլիոն, երկու միլիոն, չորս միլիոն, ութ միլիոն...։ Տասնըինը միլիոն։ Խելքիս պիտի գայ, խելքիս։

Բայց սպասաւորները իր արձակած աղաղակը լսած ըլլալով, սարսափահար, վազեցին եկան։

Արտեմիոս կատաղի գազանի մը պէս անոնց վրայ խոյանալով գոչեց.

— Ի՞նչ կ'ուզէք, աւազակներ, գողեր, պէնովներ, սրիկաներ, թշուառականներ... Հո՞տ առէք հա, հո՞տ առէք։

Սպասաւորները սարսափահար, ծակէ ծակ մտան։

Արտեմիոս դուռը խնամքով գոցելէ յետոյ եկաւ դիակին քով նստաւ։

— Ոչ, չեմ սխալած, աղէկ կարդացի, մրմնջեց խեղդուկ ձայնով մը։ Տեսածս երազ չէ։ Այո, իրականութիւն է։ Տանտոլօն հոս բերին. այս մէյ մը իրաւ է։ «Վիրաւորուած էր. այս ալ իրաւ է։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱԳՕ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Իրենց թոռնիկին եւ աղջկան Ֆլորանս կեղիկեանի կնքահօր՝ Տոքթ. Փաքրիք Նազարեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տիկին Ռոզ Սթամեան եւ Անահիտ Սթամեան 100 եւ 200 ֆր. կը նուիրեն Յառաջին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» Երիտ. Միութեան, Նոյեմբեր 12, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ տէ Ֆէթ — Սէն Շամոն

մասնակցութեամբ ԺԱՔ ՔՈԺԱՔ նուագախումբին

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութեան վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր անդամները Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը 21ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ:

ԺՈՂՈՎ

Երեւանի Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի նախկին ուսանողները ժողովի կը հրաւիրուին, Նոյ. 13, Կիրակի ժամը 11ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի մշակութային կեդրոնը 118 Ռիւ տը Քուրսէլ, Փարիզ 17րդ: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Վարուժան Կիւրեղեանի, 2 Ռիւ տիւ Վիատիւք 94130 Նոժան-սիւռ-Մառն, Հեռ. (բնակարանի) 871-17-66

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յովհ. Զըրըքճեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Տէժարտէն եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Զորմխեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Քիւլչէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթօ Բաղոսեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԻՄԱՍՏՈՒՀԻ ԶԸՐԸՔՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Պ. Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Ոսկեան եւ Թագուհի Պալիկեան (ծնեալ Տէր-Գրիգորեան) Տէր եւ Տիկին Օհան Օհանեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց թոռնիկին եւ աղջկան եւ տղուն՝

ԱՍՏՂԻԿԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԻ

Ս. Պսակը, որ կը կատարուի Շաբաթ, Նոյ. 12, ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին կնքահայրութեամբ Պ. Գէորգ Էֆիզեանի: Ներկայս ընդունիլ իբրեւ հրաւէր ազգականներու եւ բարեկամներու:

Այս ուրախ առթիւ Պ. Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեան 100 ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշ. Տան եւ 100 կալ. Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀԱՄԵՐԳ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Հայ Աւետ. Եկեղեցիին կազմակերպած բացառիկ համերգը Ուրբաթ, Նոյ. 11ին, տեղւոյն քաղաքապետարանի հանդիսասրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 8.30ին: Ֆրանսացի ծանօթ երգիչ Ժիլ ՊԵՐՆԱՐ կ'առաջնորդէ սոյն նուագահանդէսը: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Տարօնի Հայր. Միութեան բոլոր անդամները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն հայրենակից Սերովբ Հայրապետեանի, Տէր եւ Տիկին Գույումճեանի իրենց զաւկին եւ եղբօր՝ Պետրոս Հայրապետեանի մահուան առթիւ:

Նոյն տխուր առիթով շնորհակալութեամբ ստացած են 200 ֆր.:

ԱՄԻՔԱԼԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նախկին մարտիկներու եւ դիմադրականներու Մարսէյլի կազմակերպութիւնը կը պատրաստուի տօնելու իր տասնամեակը Կիրակի օր, Նոյեմբեր 13ին:

Առաւօտուն Փրատոյի Հայոց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Վարդանեան Եպս.ի նախագահութեամբ կը կատարուի քառաձայն պատարագ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն ի յիշատակ ժեներալ տը Կօլի մահուան 7րդ եւ Ազգ. հերոս Զօրավար Անդրանիկի մահուան 50ամեակին, ինչպէս նաեւ Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերուն Արարայի յաղթական ճակատամարտին (1918 Սեպտ. 19) եւ Ֆրանսայի գերման շրջանին նահատակուածներուն, ի ներկայութեան պետական, զինուորական, հանրային անձնաւորութեանց, ֆրանսական նախկին Մարտիկներու կազմակերպութեանց:

Յետ պատարագի, ժամը 11.30ին, Նորակառոյց կոթող - յուշարձանի կողքին կը զետեղուի կրանիթէ մարմար քար մը, ծոնուած նախատակ 20 ընկերներու, որոնք Ֆրանսայի գրաւման եւ Մարսէյլ քաղաքի ազատագրման օրերուն, զէն ի ձեռին ինկան պատնէշին վրայ, նախագահութեամբ Բոմիթէ տը Քոորտինասիոնի շրջանային նախագահ Անրի Մագիի:

Կէսօրին՝ գինեձօն ի պատիւ ներկայ հիւրերուն:

Կէսօրէ վերջ, ժամը մէկին Ալհամպրա չքեղ սրահին մէջ, ընկերահամակրական ճաշ, գլխաւորութեամբ նախագահ Գէորգ Պագըրճեանի, Չաքըրեանի եւ Ճերմակեանի, Փարիզէն:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Սարգիս Ջէօրէքճեան, Տիկիններ Անիթա Սարգսեան, Աստ. Սարաֆեան, Մինասեան եղբարք եւ ուրիշներ:

ԱՆԴԱՄԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութեան նախաձեռնութեամբ կազմուած է Սահակ - Մեսրոպ անունով դպրաց դաս եւ երգչախումբ մը հայ եկեղեցւոյ եւ տոհմիկ երաժշտութեանց երգեցողութեանց համար:

Երգչախումբի ղեկավարութիւնը յանձնուած է կազմուած յանձնախումբի մը վարչութեան անդամ Պ. Արշամ Պապայեանի նախագահութեամբ: Իսկ երգչախումբի երաժիշտ ուսուցիչն է Գերմանիոյ Տորթմունտ քաղաքի երաժշտանոցի ուսուցիչներէն Պ. Խաչիկ Ելմազեան:

Ներկայիս կոչ կ'ըլլայ հայ հասարակութեան քաջալերել երգչախումբի նպատակը, մասնակցելով անոր գործունէութեան իբրեւ անդամ: Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Նոյեմբեր 1ին, իսկ անդամագրութիւնը կարելի է հիմակուընէ:

Անդամագրութեան համար դիմել.—

Նախագահ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

66.05.79 — 33.89.89

ԱՐԹԱՔԻՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ՝ 60.07.61

Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 77.84.70, որ բաց է ամէն օր ժամը 10էն 17:

Դպրաց դասու անդամ պիտի ընդունուին 10-15 տարիք ունեցողները: Իսկ երգչախումբի անդամ կրնան ըլլալ 16էն վեր եղողները:

կազմակերպութեամբ

Ֆր. Մշակութային Միութեան եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Գրողներու Միութեան

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ԱՍՈՒԼԻՍ

Բանաստեղծութեան դերը Հայաստանի մէջ: Անհատի ստեղծագործական ազատութիւնը: Ժամանակակից մարդը եւ արդի բանաստեղծութիւնը: Կարելի՞ է օտար լեզուով գրել եւ հայ բանաստեղծ ըլլալ: Թարգմանչական աշխատանքը, անոր դերն ու դժուարութիւնները, եւն.:

Այս եւ նման հարցերու կը պատասխանեն՝

Հայրենի բանաստեղծ

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

եւ ասուլիսին մասնակցողներ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ եւ ՄԱՐՔ ՏԸԼՈՒԶ

Ասուլիսը կը վարէ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Նոյ. 10, ժամը 20.30ին

SALLE GUIMET

6, Place d'Iena — Métro Iena

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Հոկտ. 2ի հացկերոյթին առթիւ.—

Պլ. Օտտոյի եւ Պոմոնի Թաղական Խորհուրդներ 500ական ֆր., Սէն Լուի եւ Սէն Ժեռոմի Թաղական Խորհուրդներ, Պոմոնի Կապ. Խաչ 300ական, քաղաքի Կապ. Խաչ, Պր. Դանիէլեան 250ական, Սէն Լուի Օժանդակ Տիկն. Միութիւն, Ժաք Շէլէլէկեան, Սէնթ Մարկրիթի Թաղականութիւն, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Թասլաքեան, Սէն Ժեռոմի Կապ. Խաչ, Պլ. Օտտոյի Կապ. Խաչ, Շալճեան ընտ. 200ական ֆր.:

Տէր եւ Տիկ. Վահրամ Գրիգորեան, Ժ. Գասապալեան, Ա. Յակոբեան 150ական, Վ. Պանիկեան, Զիլֆեան, Տէր եւ Տիկ. Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Զալըքեան, Մշակոյթի Տան Յանձնախումբ, Յակոբ Լուկիճեան, Մակար Քհնյ. Նաճարեան, Սիմոն Աւտոյեան, Տէր եւ Տիկ. Զաւէն Միլտոնեան, Տէր եւ Տիկ. Աշոտ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկ. Կարօ Յովսէփեան, Գրիգոր Թիւթէլեան, Կարապետ Ճանիկեան, Տիկ. Աշճիպաշեան, Տէր եւ Տիկ. Ալեքսան Պապայեան, Ռ. Պալիկեան, Գրիգոր Թօփալեան, Զարեհ Պզտիկեան, Տէր եւ Տիկ. Սէնէքճեան, Յարութիւն Տէրոյեան, ոմն, Վ. Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկ. Միհրան Նագաշեան 100ական: Տէր եւ Տիկ Սէֆէրեան, Աստուրեան, Տէր եւ Տիկ. Զագրեան, Տէր եւ Տիկ. Ս. Գինոսեան, Տիկ. Փ. Արմաղանեան, Ա. Արզումանեան, Տէր եւ Տիկ. Վ. Գամպերեան, Արզումանեան ընտ., Հայկ Սարգիսեան, Միսաք Աւտոյեան, Տիկ. Թերզիպաշեան 50ական: Յ. Հացագործեան 30, Տիկ. Մինասեան 20 ֆր.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող բանուորուհիներ, շատ որակաւոր, ֆլուի, ամբողջ տարին ապահովուած աշխատանք, լաւ աշխատավարձք:

Pret à porter - Luxe

KAZAZIAN

40, Rue des Jeuneurs

75002 PARIS

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի աւանդական ճաշը Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 13ին, Սոֆիթէլ պանդոկին մէջ:

Հայկական պիւֆէ խաչուհիներու կողմէ նուիրուած:

2, Rue Grognet — 75015 Paris

Métro Balard ou Porte de Verseilles

Ճաշագին 100 ֆրանք

Տոմսերը նախապէս ապահովել Կապոյտ Խաչուհիներէ կամ Բալուեան գրատունէն ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Նոյեմբեր 17:

ԽՆՋՈՅՔ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղը կազմակերպած է ընտանեկան ճաշ - խնջոյք մը, Ֆապրիկուլ, Հանրակառքի Ընկերութեան սրահին մէջ, Նոյ. 13 Կիրակի ժամը 13ին: Ճաշագին 50 ֆր, եւ կը հրաւիրէ քոյր Միութեանց անդամները: Ուստի եկողները թող բարեհաճին լուր տալ նամակով կամ հեռաձայնով մինչեւ Նոյ. 6:

Նաճարեան 51.35-35

Շահպազեան 51.38.03

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi 30 Decembre — Retour Jeudi 12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Keghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — **87 la Canebière 13001 MARSEILLE** — **tél. (91) 50 89 12**

VOYAGES WASTEELS — Org. Lic. 97

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
9
MERCREDI
9 NOVEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.984
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 984

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԿԱՌԵԼԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Բացաւիկ շուքով է որ Մոսկուա տօնեց Հոկտեմբերեան 60ամեակը եւ անգամ մը եւս պարզուեցաւ որ անհատի պաշտամունքը չէ մեռած: Եթէ հասկնալի կամ արդարացի կրնայ նկատուիլ Լենինի համար, նոյնը չէ Բրեժնեւի պարագան: Դեռ լուրժանկար մըն ալ կը պատրաստուի «Ազատութեան զինուորները» որ պիտի ներկայացնէ Բրեժնեւ մը «Խորհ. Միութեան ժողովրդական արտիստ»ի կոչումով:

Երկուշաբթի օր, Մոսկուա, գրոհշագարդուած արտակարգ շքեղութեամբ տօնեց յեղափոխութեան տարեդարձը: Հեռատեսիլէն դիտելով իսկ կարելի չէր չտպաւորուիլ ռազմապաշտ թափօրէ մը եւ զինուորականներու քալուածքէ մը, որ շատ կը յիշեցնէր ուրիշ քալուածքներ: Բայց ոչ ոք կը համարձակի անշուշտ դոյզն նմանութիւն մը տեսնել խորհրդային զինուորներու քալուածքին եւ հիթլերական երբեմնի բանակներու ռազմաշունչ տողանցքներու միջեւ... Այս առթիւ միայն խօսք առնողը եղաւ մառեշալ Դիմիտրի Ուստինով, Պաշտպանութեան նախարար, որ աւելի չեշտեց ռազմապաշտ երեսը այս ցուցադրութեան: «Իշխանութիւնները բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք կ'առնեն պետ. պաշտպանութեան տեւական ամրապնդման համար» կ'ըսէ մառեշալը, աւելցնելով թէ Խորհ. Միութիւն այնպիսի ուժ մը ունի եւ զայն կը պահէ այնպիսի մակարդակի մը, որ ոչ ոք կը համարձակի իրեն դէմ ելլել: Եւ ցուցադրուած նոր հրասայլերն ալ մեծ «յոյսեր» չեն կրնար ներշնչել այն արբանեակներուն, որոնք, Փեշտա կամ Փրակա մարդկային զիմադրծով ընկերվարութիւն կ'երազեն:

X Առակոն ընդունուեցաւ այս առթիւ Բրեժնեւի կողմէ եւ ձեռքը սեղմեց, մոռնալով անշուշտ, որ երբ դեռ լոյս կը տեսնէր «Լէթր Ֆրանսէզ» որու խմբագիրն էր Առակոն, թերթը արգիլուեցաւ Խորհ. Միութիւն եւ դեռ ուրիշ շատ բաներ եւս «մոռցաւ»:

X Տասնեակէկ տարիէ աւելին անգամ ըլլալով Փեքինի մէջ, Արտաքին նախարարը ներկայ եղաւ Խորհ. դեսպանատան ընդունելութեան, յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ:

Քանի մը տողով

ՊՐԷՍԹԻ մէջ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը ճառ մը խօսեցաւ Ֆրանսայի ծովային ուժի մասին. ըսաւ թէ տագնապի որեւէ մթնոլորտ չկայ նաւատորմներու մօտ եւ թէ հարկ է կազմակերպել 90–95ի պատերազմական ծովային ուժը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՕՏԱՐ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԳԷՏԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾԻՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Հայաստանի գիտնականները ծիրանի մշակութեան հարուստ աւանդութիւններ ունին: Խաղողագործութեան, գինեգործութեան եւ պտղաբուծութեան գիտահետազօտական հիմնարկութիւնը մեծ փորձառութիւն ունի այդ հնագոյն գիւղատնտեսական մշակոյթի տեղական որակաւոր տեսակներու ստեղծման եւ անոնց ուսումնասիրութեան մարզին ներս»: Այսպէս արտայայտուած է հարաւսլավ մասնագէտ Բ. Ջուրիչ՝ Հայաստան իր այցելութեան առթիւ: Երկրորդ անգամն է որ գիւղատնտեսագէտը կ'այցելէ Հայաստան: Քանի մը ամիս առաջ ան մասնակցած էր ծիրանի մշակութեան հարցերու առթիւ Երեւանի մէջ կազմակերպուած միջազգային համագումարին:

×

ՓՐՈՖ. Ա. ԱՐՇԱՐՈՒՆԻԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Հայկական Թատերական ընկերութիւնը լոյս ընծայած է Մոսկուա բնակող Փրոֆ. Արշալոյս Արշարունիի նոր գիրքը՝ «Յուշանուէրներ» տիտղոսով, որուն մէջ հեղինակը պատկերներ տուած է հայ բեմի վարպետներու՝ Լեւոն Քալանթարի, Վա–

ՄԱՐՈՔԻ եւ Ալժերիոյ յարաբերութիւնները օրէ օր կը վատթարանան մինչ Ֆրանսայի բանագնաց մը Մաւրիտանիա գացած է եւ չարաթաւերջը անցուցած նախագահ Ուլտ Տատայի հետ: Այս ամբողջ իրարանցումը կապ ունի Ֆրանսացի պատանդներուն հետ, որոնք Փոլիսարիոյի ձեռքն են միշտ: Ֆրանսա կոչ կ'ընէ մարդկային իրաւանց մինչ Նախագահ Ժիսքար վստահեցուց թէ վեց պատանդները ողջ են:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կացութիւնը յանկարծ ծանրացած է եւ չուրջ տասը մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւոր իբրեւ հետեւանք հինգ եղեռնափորձի, որոնց մէկը ուղղուած էր մահմետական փաստաբան էլ Ահտալի դէմ: Կռիւներն ալ վերսկսած են հարաւ. Լիբանան մէկ կողմէ՝ խարայէլեան – լիբանանեան քրիստոնեայ ուժերու միւս կողմէ՝ պաղեստինեան – յառաջդիմական ուժերու միջեւ: Նախագահ Սարգիս Սուրիոյ նախագահին դիմած է որպէսզի ձեռք ձգէ Պաղեստինցիներու քաշուիլը հարաւէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ չյաջողեցաւ ընդունիլ տալ իր տեսակէտը Կիպրոսի մասին, Նիւ Եորքի Ազգաժողովէն: Կ'ուզէր որ հաւասար կերպով ընդունուին կղզիին յոյն եւ թուրք համայնքները, մինչ Ազգաժողովը 11ի դէմ 79 ձայնով մերժեց վերաքննել Սեպտեմբեր 23ի որոշումը, ըստ որուն Կիպրոսի երկու համայնքները առանձին ձայն ունին միայն քաղաքական յանձնախումբին մէջ մինչ Ազգաժողովին լիակատար նիստին մէջ, Կիպրոսի կառավարութեան ներկայացուցիչը կրնայ խօսիլ: Այս քուէարկութեան ընթացքին Ամերիկա «լքած» է Թուրքիան:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ երկու աջակողմեան Թուրքեր սպաննուած են: Անդամ էին Ազգ. Փրկութեան կուսակցութեան:

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՈՒՐԱՆԻՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

— o —

Ուրանիումի աշխարհի ամէնէն մեծ քանակութիւնը գտնուած է Սեւ ծովու թրքական մասը, գերման փորձագէտներու կողմէ: Համպուրկի համալսարանի խումբը կը ճշդէ որ ուրանիումը կը գտնուի ծովուն հազարէն երկու հազար մեթր խորը եւ արժէքը ՔԱՆԻ ՄԸ ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐԻ կը հասնի:

Եթէ վերջնապէս հաստատուի այս յայտնութիւնը, Թուրքիա կրնայ քիչ մըն ալ աւելի «աներես» դառնալ...«

պարչեանի, Հրաչեայ Ներսիսեանի, Ռուբէն Վարդանեանի, Արմէն Արմէնեանի եւ Վահրամ Փափազեանի կեանքէն:

×

ԵՐԵՒԱՆՑԻ ԵՐԳԻՉԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է Խորհ. Միութեան երգիչներու մրցումը, որուն մասնակցած են 57 երգիչներ եւ երգի – նուագախումբի 18 համոյթներ: Դատական կազմը Գ. մրցանակը տուած է Երեւանցի երգիչ Գէորգի Մինասեանին:

×

ՀԱՅՐԵՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Քէօլնի մէջ (Արեւմտեան Գերմանիա) տեղի պիտի ունենայ Հայաստանի նկարիչներու ցուցահանդէսը, ուր պիտի ներկայացուին Գրիգոր Խանջեանի, Ալեքսանդր Գրիգորեանի, Մինաս Աւետիսեանի, Ռուբէն եւ Հենրիխ Էլիբէկեան եղբայրներու գործերը:

×

ԺԱՆ ՏԷՐ–ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ, Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԵՒ Զ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ԵՆ ԵՐԵՒԱՆ

Արժանթին եւ Վենեզուէլա կատարած իրենց շրջապտոյտի աւարտին ջութակահար Ժան Տէր–Մերկէրեան եւ դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան եւ Զելինէ Զաքարեան Երեւան վերադարձած են: Ժան Տէր–Մերկէրեան Արժանթինի մէջ վեց նուագահանդէս տուած է, որոնցմէ երկուքը սենֆոնիք նուագախումբին հետ: Ժան Տէր–Մերկէրեան եւ Զ. Զաքարեան մեկնաբանած են Պէթհովէնի, Պախի, Մոցարթի, Ռավէլի, Տվորժաքի, Կոմիտասի գործերը: Երկու նուագահանդէս ալ տրուած է Վենեզուէլայի մէջ, ուր տեղական մամուլը գնահատանքով արտայայտուած է հայ ջութակահարի արուեստին մասին: Արժանթինի մէջ մեծ յաջողութեամբ տեղի ունեցած են նաեւ Ս. Նաւասարդեանի դաշնակի նուագահանդէսները, որոնց ընթացքին մեկնաբանուած են դասական եւ ժամանակակից հեղինակներու գործերը:

×

ՔՐԻՍՏԻՆ ՍԱԼԵՐԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Հայկ. Կոմիտէի սրահին մէջ բացուած է պոլսահայ նկարչուհի Քրիստին Սալերի (Սալերեան) գործերուն ցուցահանդէսը: 30է աւելի նկարչական գործերը կը ներկայացնեն նկարչուհիի վերջին երկու տարիներու աշխատանքը: Քրիստին Սալեր առաջին անգամ 1957ին է որ Պոլսոյ մէջ ցուցահանդէս տուած է. այնուհետեւ իր կտաւները ցուցադրուած են Իտալիա, Յունաստան, Աւստրիա, Պելժիա եւ այլ երկիրներու մէջ: Նկարչուհին կը զբաղի նաեւ խեցեգործութեամբ եւ արուեստի պատմութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՓՐՈՖ. ՊԵՐՃ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ մեռած է Փրոֆ. Պերճ Յակոբեան: Ծնած էր 1905ին՝ Երեւան նահանգի Սուրմալու գաւառի Եվջիլար գիւղը: Նախակրթութիւնը ստացած է Իգդիրի մէջ: 1934ին աւարտելով Երեւանի գիւղատնտեսական հիմնարկութիւնը, պաշտօնավարած է նոյն հիմնարկութենէն ներս իբրեւ դասախօս, ապա վարիչ՝ Երկրագործութեան ամպիոնի: 1939ին ստացած է կենսաբանութեան տոքթորայի վկայականը: 1967ին արժանացած է փրոֆեսէօրի կոչումին: Պերճ Յակոբեան մեծ նպաստ բերած է լեռնային շրջաններու երկրագործութեան եղանակներու եւ գիտութեան նորութիւններու տարածման մարզերէն ներս: Գրած է չուրջ 70 գիտական աշխատութիւններ, մենագրութիւններ, ուսումնական դասագիրքեր:

×

ՄԱՀ՝ ՎԱՀԱԳՆ ՔԻՒՐԴԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ յանկարծամահ եղած է Վահագն Քիւրդեան: Ծնած էր 1911ին՝ Պաթում, ուր ստացած էր նախակրթութիւնը: 1928ին փոխադրուելով Երեւան մտած է Բազմարուեստից հիմնարկութիւնը զոր աւարտած է 1937ին, ստանալով շինարար ճարտարապետի վկայականը: Վահագն Քիւրդեան զանազան պատասխանատու պաշտօններ վարած է գիւղատնտեսութեան, քաղաքային ու գիւղական շինարարութեան նախարարութիւններու մէջ, գլխաւորած է Ապարակի պղնձամոլիբդենային գործատան շինարարութիւնը եւ եղած է արդիւնաբերական շինարարութեան նախարարութեան գլխաւոր վարչութեան փոխ–Նախագահը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՅԼԸ

Լսելով ժորժ Մառշէն, որ կը թելադրէր Ընկերվարական կուսակցութեան քայլ մը ընել, չէի կրնար չմտածել պատմութեան մը, որ աշխարհի բոլոր երկիրները շրջան ըրաւ եւ Խորհ. Միութեան մէջ, գլխաւորաբար մաս կը կազմէ, Ռատիօ – Երեւանի ծաղկաքաղին, պատմութիւնն է քաղաքական ղեկավարի մը որ կը պոռայ. «Անդունդին եզրն ենք, քայլ մը առաջ ընենք»:

Ցոյց կուտայ որ փոխաբերութիւնները միշտ երկդիմի են եւ թէ, մանաւանդ քաղաքականութեան մէջ, եթէ կարելի է բաւական դիւրութեամբ զանազանել աջը ձախէն, աւելի դժուար է զանազանել առջեւը ետեւէն եւ վերը՝ վարէն, այն ատեն որ յառաջանալու լաւագոյն միջոցը, առանց գլուխն ի վար իյնալու վտանգն ունենալու, յաճախ՝ ետ երթալն է:

ՌՈՊԷՐ ԷՍՔԱՐՓԻԹ
«Լը Մոնտ»

ՅԱՅՏՆԻ ԱՆՈՒՆՆԵՐ
ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ...

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ
ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Անգլիա կեդրոն մըն է անուններու ուսումնասիրութեան՝ տասնամեակէ մը ի վեր: 1960ական թուականներուն, անգլիացի հոգեբաններ եւ ընկերաբաններ համալսարաններու եւ քննական տեսակցութիւններու միջոցաւ իբրեւ իրականութիւն հաստատեցին բան մը, զոր շատեր կ'ենթադրէին արդէն.— Նորածինի մը տրուած անունը միայն պիտակ մը չէ, այլեւ անոր հոգեբանական ապագան բնորոշող ազդակներէն մէկը: Պզտիկի մը անուն ընտրելը՝ ամէնէն լուրջ արարքներէն մէկն է ծնողքի մը համար. պարտականութիւն մը՝ զոր անփութօրէն կամ քմահաճօրէն կը կատարեն անոնցմէ շատեր:

Ինչո՞ւ լուրջ հարց է անունի ընտրութեան խնդիրը, եւ ինչո՞ւ այնքան թափ առած է ուսումնասիրական այս հետաքրքրական աշխատանքը Անգլիոյ մէջ:

Կան քանի մը պատճառներ: — Նախ՝ հակառակ վերջին տասնամեակներու մեծ փոփոխութիւններուն, Անգլիա կը մնայ աւելի աւանդապաշտ երկիր քան Ամերիկան կամ նոյնիսկ Եւրոպան. աւանդապաշտ երկիր մը՝ որ ունի երկար ու լաւ պահպանուած անցեալ, ինչպէս նաեւ աւելի լաւ վիճակագրական ու պատմական աղբիւրներ՝ անուններու խնդիրն ու պատմութիւնը հետապնդելու համար: Միաժամանակ՝ այս երկիրը անուններու հանդէպ ունի սովորութիւններ, նա՛եւ նախապաշարումներ, որոնք կը տեւեն մինչեւ այսօր, փոքր տարածութեամբ եւ խիտ բնակչութեամբ այս երկրին մէջ: Եւ վերջապէս՝ Անգլիա ունի անբաղդատելի առաւելութիւն մը, — 1066 թուականէն ետք որեւէ յաջող ներխուժում չէ եղած այս երկրին վրայ. եւ ուրեմն՝ պահուած են, իբրեւ թանկագին աղբիւր, մկրտութիւններու յատուկ եկեղեցական արձանագրութիւնները եւ հարկահաւաքրու վիճակագրական ցանկերը, երբեմն մօտ 500 տարի, շարունակաբար:

Օրինակ, ցարդ անվթար կը մնայ առաջին այն վիճակագրութիւնը (թէեւ նախնական)՝ որ կազմուած է Ուիլեըմ առը Քանքըրըր իշխանի հրամանով, Նորմաններու կողմէ Անգլիայ գրաւումէն անմիջապէս վերջ: Ուրիշ ո՞ր երկիրը (Եւրոպայի, ո՛ւր կը մնայ Միջին Արեւելքի մէջ) կրնար 1066ի հողատէրերու անուանացանկը մէջտեղ հանել եւ ուսումնասիրել...: Դարձեալ, օգտագործելի կը մընան իշխանական, ազնուական ու բարձրաստիճան զանազան ընտանիքներու ընտանեկան տոմարները, որոնք հարիւրաւոր անձնանուններու պատմական գանձ մըն են:

Վերադառնալով արդի հոգեբանական ուսումնասիրութիւններուն՝ անոնցմով փաստուածը բազմակողմանի իրականութիւն մըն է, որուն ամէնէն կարեւոր կէտը սա է.— Անձ մը, այր կամ կին, որ ինքզինք կը ներկայացնէ եւ իր անունը կուտայ, մասամբ կը բնորոշէ ուրիշներու հակազդեցութիւնը իրեն հանդէպ, իր ա՛յդ անունով իսկ:

Հայկական մերօրեայ գոյավիճակին մէջ, եթէ մէկը ըսէ՝ «Բարե՛ւ ձեզ, անունս Աբիսողոմ վաճառականեան է», չենք կրնար չալգուիլ, նոյնիսկ չխնդալ: Սակայն չենք նշմարեր որ նոյնիսկ «անունս Յակոբ է» կամ «Մարի է» բառերուն հանդէպ ալ ունինք նման հակազդեցութիւններ. երբեմն շատ մանր, աննշան ու թաքուն՝ մեր ենթագիտակցութեան մէջ, երբեմն՝ յստակ եւ ակներեւ:

Աւելի՛ն: Ամէն անձ իր անունին հանդէպ ունի սիրոյ եւ ատելութեան խառն զգացումներ, որոնք կը սաստկանան կամ կը տկարանան՝ համաձայն պայմաններու, ծանօթ կամ համբաւաւոր անձերու անուններուն եւ վարկին ելեւէջներուն հետ, ինչպէս նաեւ անունի մը ժողովրդականութեան համեմատ:

Որոշ անձերու նկարագիրը կրնայ կազմուիլ անունի մը, առհասարակ անսովոր եւ անճոռնի անունի մը ազդեցութեան տակ, եւ ինքնատելութիւնը գիծ մը կըրնայ դառնալ այդ նկարագրին մէջ, երբ շրջապատը պզտիկի մը կը զգացնէ որ տարօրինակ, ծիծաղելի բան մը կայ իր անունին, ուրեմն՝ ի՛ր մէջ:

Հոգեբանները կը շեշտեն որ պզտիկ մը յաճախ ինքզինք եւ իր անունը չի զանազաներ: Ա՛յս է պատճառը, որ հասարակ կամ ժողովրդական անուն ունեցողներն անգամ կ'ազդուին իրենց տրուած անունէն, — Ցակոբ, ամերիկացի Պիլ կամ Րիչըրտ, եւայլն: Մանաւանդ, կ'ապացուցեն հոգեբանները, շատ ծանր ու անտեսուած է արդիւնքը այն սովորութեան՝ որ հօր մը (երբեմն նաեւ մօր մը) եւ զաւկին նո՛յն անունը կուտայ: «Ճիւնիըր»-կրտսեր յաւելուածով անուններ, կամ Առաջին, Երկրորդ, Երրորդ արքայական մակդիրներով անուններ շա՛տ կան անգլիախօս ու մանաւանդ ամերիկացի ժողովուրդին մէջ, ու շատ պէշ է անոնց ազդեցութիւնը ընդհանրապէս՝ պզտիկներու հոգեբանութեան վրայ:

Այսպէս, տղայ մը որուն անունը Ճ. Րիչըրտ Պիլլինկզ Երրորդ կամ Կրտսեր է, շատ յաճախ կ'ընդվզի եւ անհնազանդ ու ըմբոստ կը մեծնայ, բաղդատմամբ հօրմէն տարբեր անուն ունեցող պզտիկի մը՝ որ իր զատ ու տարբեր ինքնութիւնը ըմբռնելու պատճառ չի գտնար:

Նմանապէս, հաստատուած է որ որոշ անուններ մեր ենթագիտակցութեան մէջ կապուած են նկարագրային կամ ընկերական կեանքի որոշ գիծերու:

Այսպէս, անգութ է անգլիացի ծնողք մը՝ որ մեր օրերուն Ագնէս անունը կուտայ նորածին աղջկան մը, — որովհետեւ 20–30 տարիէ ի վեր այդ անունը «ծերացած օրիորդ» գաղափարը կը թելադրէ ժողովուրդին:

Թովմաս անունով անձ մը շատ աւելի լաւ կ'ընէ ինքզինք ներկայացնելով իբրեւ Թոմ կամ նոյնիսկ Թոմմի, որովհետեւ «Թովմաս»ը «վերէն նայող» մարդու մը տպաւորութիւնը կը գործէ ժողովուրդի մեծամասնութեան վրայ, այսինքն՝ պաղ ու վերապահ վարուելակերպի տէր անձ մը. մինչ երկրորդը եւ երրորդը («Թոմ» կամ «Թոմմի») անկեղծութիւն եւ բարեկամութիւն կը թելադրեն: Հոգեբանները կ'ըսեն որ վաճառորդ մը շատ աւելի շուտ կը յաջողի գործին մէջ, եթէ ինքզինք ներկայացնէ իր անունին քնքշականով կամ կրճատումով: Եթէ Թովմաս, Րիչըրտ կամ Մաթհիւ է՝ լաւ կ'ընէ իր անունը վերածելով Թոմի, Տիքի կամ Մաթի...

Նոր հրատարակուեցաւ Օքսֆորտ Իւնիվըրսիթի Փրէսի «Տիը Օքսֆորտ Տիքշընէրի օֆ Ինկլիշ Նէյմզ» անձնանուններու բառարանը, որուն էջերը, ինչպէս նաեւ «Լանտըն Թայմզ»ի գրախօսականը հետաքրքրական նոր տուեալներ կ'աւելցնեն անուններու խնդրին հետ աղերս ունեցող կարծիքներու եւ տեսակէտներու վրայ:

Բառարանը կրկին կը հաստատէ, որ, ընդհանրապէս, կը շարունակուի անգլիական հաւատարմութիւնը հին անուններու հանդէպ. սակայն նոյնիսկ այս աւանդապաշտ երկրին մէջ վերիվայրումներ կան:

Օրինակ, 1864էն 1976՝ մանչ նորածիններու համար ամէնէն աւելի գործածական անունը Ճէյմս է, անունը Անգլիոյ թագաւորներէն երկուքին, ու մանաւանդ անունը «Ճէյմս Պոնտ»ի, — այն լրտեսհերոսին՝ որ Անգլիոյ ազգային արժանապատուութիւնը կը փրկէ, Բրիտանիոյ անկումի այս պէշ օրերուն: Նոյն դիրքը չունի Ճէյմս անունը՝ Ամերիկայի մէջ, ուր գործածական անուններու շարքին մէջ 5րդ կամ 6րդ տեղը կը գրաւէ:

Կարելի չէ ժխտե՛լ ու անցնիլ Ճէյմս Պոնտի անունին ազդեցութեան մէջբերումը կատարող տողերուն վրայէն:

Ֆիլիփ Հաուըրտ «Լանտըն Թայմզ»ի թղթակիցը, կը շեշտէ որ այսօրուան աշխարհի մէջ մարդոց գիտակցութիւնը կազմող մեծագոյն ազդակը՝ Ինքըրբէյշըմըլ – քոմիւնիքէյշըն, այսինքն՝ զուարճական – հաղորդակցական ցանցերն են եւ անոնց մաս կազմողները, — բոք-էնտըրդ երգողներ, Ֆիլմի եւ հեռատեսիլի դերասան – դերասանուհիներ, լուրերու աշխարհին մէջ ազդեցիկ անձեր, — օրինակ՝ Ճան Ֆիցճէրըլտ Քենըտին, որուն հսկայ ժողովրդականութիւնը մասամբ կը վերադրուի հեռատեսիլի վրայ իր «աղուոր» երեւելուն... Իր այդ ֆիզիքական եւ նկարագրային շնորհները պատճառ եղան որ 1960էն 1963ի միջեւ ծնած շատ մը տղաք Ճան Ֆիցճերըլտ անձնանունով եւ միջանունով մկրտուին:

Անշուշտ հեռատեսիլի վրայ գէշ տպաւորութիւն ձգելը՝ կրնայ արգելք ըլլալ անունի մը տարածման: Լինտըն կամ Րիչըրտ անունները աւելի չընդհանրացան՝ յաջորդ երկու նախագահներու օրերուն. ընդհակառակն՝ Րիչըրտի ժողովրդականութիւնը ստոյգ արագօրէն կը պակսի, թէեւ Նիքսընէն բոլորովին անկախ է իր վարկին կորուստը, շատո՛նց սկսած է եւ կը շեշտուի հետզհետէ:

Նիւ Եորքի մէջ (ուր մեծ է հրեայ բընակչութիւնը) Տէյվիտ – Դաւիթ (ծագումով Հրեայ) անունը ամէնէն աւելի ժողովրդականացած է: (Ի դէպ՝ աշխարհիկ անուն մը, որ սիրելի է եւ Հայուն ալ յարմար, Սասունցի Դաւիթը յիշեցնող):

Անգլիոյ մէջ՝ նորածին աղջիկներու համար ամէնէն ընդհանրացած անուններն են Սարա, Էլիզապէթ, Լուիզ եւ Մարի, բոլո՛րն ալ անուններ՝ որոնք կապ ունին պատմական ազդակներու հետ: Սարա, Աւետարանական անուն, ընդհանրացած է թէ՛ հին բողոքական ընտանիքներու մէջ թէ՛ երիտասարդ անհաւատ զոյգերու մօտ, որոնք արտառոց բաներու հանդէպ ունեցած իրենց սէրը կ'արտայայտեն՝ իրենց տարօրինակ թուող Աւետարանէն անուններ տալով:

Նմանապէս, վերջերս Ամերիկայի մէջ ընդհանրացած են Զաք (Զաքարիայի կըրճատումը) եւ Աիարոն անունները: Մասամբ՝ հին քուաքըրներու տրուած բողոքական անուններ են ասոնք, որոնք կը վերանորոգուին եւ վերստին կը ժողովըրդականան, որովհետեւ ամերիկացի քաղաքական անցեալը կ'ոգեկոչեն, ոչ կրօնական պատճառներով:

Էլիզապէթը անշուշտ անունն է թէ՛ ներկայի թագուհիին՝ որ սիրուած է ժողովուրդին կողմէ՝ թէ՛ Առաջին Էլիզապէթին (տասնըվեցերորդ դար), որ հաւանաբար, Անգլիոյ պատմութեան ամէնէն սիրուած անձը եղած է:

Միւս երկու անուններէն Լուիզը տասնըիններորդ դարուն Ֆրանսայէն «ներածուած» է եւ ընդհանրացած. միջին դասակարգի անուն է, քիչ անգամ գործածուած՝ ազնուականներու կամ աղքատ ժողովուրդին կողմէ, անցեալին թէ այսօր: Սակայն յստակ չէ վիճակագիր – ընկերաբաններուն համար՝ թէ այս անունը ինչի՞ կը պարտի իր նոր ժողովրդականութիւնը:

Վերջապէս՝ Մարին քրիստոնէութեան մէջ ամէն տեղ ու մանաւանդ կաթողիկէներու մօտ յաւէտ սիրուած անուն մըն է եւ կը մնայ:

(Շար.) ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

«Կոմիտասի Հինգ Սաներու Երգչախումբ»ի գլխաւոր մեներգողներն էին՝ Արտաշէս Սէմէրճեան, Գոհարիկ Ղարիպեան եւ այս տողերը գրողը: Սկիզբի խումբէն կը յիշեմ միայն գեղաձայն եւ թխադէմ պարմանուհի մը՝ Ֆիմին, որուն մականունը մոռցած եմ եւ որ դժբախտաբար, կանխահաս մահ մը ունեցաւ:

Առաջին երգահանդէսը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ Փըթի Շանի թատրոնին մէջ, որ բերնէ բերան լեցուն էր: Անկարելի է մոռնալ այդ հրաշալի օրը եւ բեմին վրայ իմ սկսնակի ապրումները...: Այդ օրը, իբրեւ առաջին ունկնդրութիւն, երգած եմ Կոմիտաս վարդապետի «Զինչ ու զինչ»ը դաշնակի ընկերակցութեամբ Վարդան Սարգսեանի: Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի խանդավառ օրերուն, ես ալ, մեներգներով, իմ համեստ մասնակցութիւնը ունեցած եմ Պոլսոյ եւ արուարձաններու մէջ կազմակերպուած գրեթէ բոլոր հանդիսութեանց:

Տարօն – Տուրուբերանի (Սալնոյ Ձորի) Հայրենակցական Միութեան երեկոյթին, որ տեղի ունեցաւ Պոլսոյ Ըսկէյթինկի ընդարձակ սրահին մէջ, երգած եմ «Պարվիր աղբիւր»ը՝ ազգային տարազով, կուժը ուսիս:

Ծանօթ ազգ. «որբերու հայրիկ» Ներսէս Օհանեանի հրաւէրով երգած եմ Քարթըլի մէջ, Կոմիտասի «Հայաստան»ը, դաշնակի ընկերակցութեամբ, շնորհալի Օր. Օհանեանի եւ այս առիթով, գիշեր մը հիւրընկալուած եմ պատուական Հայուն չէն յարկին ներքեւ:

Էսաեան վարժարանի պատմութեան դասախօս Արշակ Ալպոյաճեանի հրաւէրով, երգած եմ Գընալը կղզին մէջ տեղի ունեցած հայրենասիրական խանդավառ երեկոյթի մը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ: Հոն էին Նորաստեղծ Հայաստանի պատուիրակները եւ արուեստագէտները: Հոն էր նաեւ, սքանչելի Սեւումեանը, որ «Հայաստան, երկիր դրախտավայր» երգը կը պահանջէր շարունակ: Ցեղապաշտ դերասան Սեւումեան, այդ կղզին մէջ պիտի մահանար անողոք հիւանդութենէ մը: Ինծի կ'ընկերանար եղբայրս: Ցարգելի ուսուցիչս, հօր մը պէս գուրգուրաց մեր վրայ եւ այդ գիշեր ու յաջորդ օր, մեզ հիւրընկալեց Գընալը կղզիի իր ծովահայեաց գեղեցիկ բնակարանին մէջ: Յարակից սենեակին պատուհանին առջեւ, նըշմարեցինք երիտասարդ կին մը, որ պառկած էր անշարժ...: Տեղեկացանք որ Արշակ Ալպոյաճեանի անդամալոյծ կինն էր, որ տարիներէ ի վեր գամուած էր անկողինին...: Անձնուէր ամուսինը մեծ սիրով կը խնամէր զայն...:

Զինադադարին նոր կազմուած «Նաւասարդ» ուսանողական Միութեան ցերեկոյթին երգած եմ Վասպուրականի տոհմիկ երգերէն «Տըլէ եաման»ը, իբրեւ առաջին ունկնդրութիւն: Մասնակցած եմ նաեւ «Խաժակ Օրիորդաց Միութեան» կազմակերպած թատերական ներկայացումներուն:

Յովհ. Թումանեանի «Անոյշ»ը, երաժշտութեամբ Կոմիտասի սան Վարդան Սարգսեանի, բեմադրուեցաւ երկու անգամ Պոլսոյ մէջ: Առաջին ներկայացումը, ի նպաստ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի, իսկ երկրորդը ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի:

«Անոյշ»ի դերը ստանձնած էր Արշալոյս Թերլէմէզեան, յետագային, Արշալոյս Սարգիսեան. Սարոյի դերը կը կատարէր Արտաշէս Սէմէրճեան. Անոյշի մօր դերը՝ Զարուհի Մէհթէրեան (Տէմիրճեան). Մոսիի դերը՝ Տիգրան Խոյեան, իսկ քահանայի դերը՝ Արա Պարթեւեան:

Անոյշի թատերգութեան, հուրիներու, վիճակախաղի եւ հարսանիքի տեսարաններուն կը մասնակցէին Էսաեան վարժարանի գեղաձայն եւ շնորհալի աշակերտուհիները: Իւրաքանչիւր դերակատար հագած էր իր պատկանած գաւառի տարազը: Հարսանիքի տեսարանին, մենապար տեղի ունեցաւ եղնիկէն վերապրող զոյգ մը Տարօնցիներու՝ Յարութիւն Քէշիշեանի եւ Արմենուհի Տէր-Կարապետեանի կողմէ, որոնք դէմ դիմաց, ծափերով ու զափերով ոգեւորութիւն ստեղծելին սրահին մէջ, մինչ հիանալի պարախումբը նազով ու սազով կը շորորար երգելով «Հելինէ եար»ը եւ «Հօյ նար»ը: Այդ շնորհալի երգողներն ու պարողները կը կոչուէին Զապէլ Պօյաճեան, Արաքսի Պապիկեան, Արշալոյս Պէքմէզեան (Խանդանեան), Աշխէն Բդէեան, Շահան Սիրան եւ ուրիշներ: Բացի վերոյիշեալներէն, «Անոյշ»ի թատերգութեան կը մասնակցէին երիտասարդ սիրողներ Սուրէն Տէմիրճեան եւ ինքնատիպ ու կենսուրախ երկու եղբայրներ՝ Յակոբ եւ Արշակ Պէքմէզեան, որոնք գոյնզգոյն շալվարներ հագած կանաչ կարմիր թաշկինակներ ցնցելով օդին մէջ, կը քաշէին պարը, սրահին մէջ ստեղծելով համակրութիւն եւ ոգեւորութիւն:

Մէկ – երկու տարի վերջ, «Անոյշ»ը իր նախկին կազմով, կրկին ներկայացուեցաւ Պոլսոյ մէջ, իբրեւ երգեցիկ թատերախաղ, ղեկավարութեամբ Վարդան Սարգսեանի, այս անգամ «Անոյշ»ի դերը կը ստանձնէր Հայկանոյշ Թորոսեան: Բեմադիրի եւ դերուսոյցի պաշտօն կը կատարէին Մկրտիչ Ջանան եւ Տրդատ Նշանեան:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(23 եւ վերջ)

ՀԻՆ ՕՐԵՐ, ՆՈՐ ՕՐԵՐ

ՏԻՆԵԼ.— 1923ին քեմալական վտանգը կը սպառնար Պոլսոյ: Հազիւ 15 տարեկան, երեք կեդրոնականցի ուսանողներ գացինք Գորֆու, ուր հազարաւոր որբեր առժամաբար կը պատսպարուէին Աքիլլէոնի պալատը:

Շարաթական հարիւրաւոր որբեր կը հասնէին ու կը մեկնէին: Հոն էին կարգ մը մտաւորականներ, ինչպէս՝ Արծրունի, Վ. Գույումճեան եւ Ն. Պէշիկթաշլեան:

Գեղեցիկ էր Գորֆու ու իր գեղազարդ տեսարաններով, ամրան եղանակին շատ տաք կ'ըլլէր պալատին մէջ. դուրսը, ազատ եւ խաղաղ, կանաչ խոտերուն վրայ հագուստով կը քնանայինք: Մանաւանդ գիշերները, աստղազարդ երկինքին տակ, կախարդիչ հմայք մը կը ստանար կղզին:

Թէեւ թշուառութեան մէջ կը լողայինք, բայց անզիտակից պատանիներ էինք, ուրախ եւ խանդավառ:

Հոն ամիս մը մնալէ վերջ, դժնդակ պայմաններու մէջ մեկնեցանք Զուիցերիա, շարունակելու համար մեր ուսանողական շրջանը:

Անկէ 55 տարի յետոյ, գրեթէ 68 տարեկանիս կրկին գացի Յունաստան, այցելեցի Սելանիկ, Աթէնք, Լարիսա, Քէֆալոնիա եւ Գորֆու: Այս անգամ բոլորովին փոխուած էր կղզին. ամէն ինչ արդիականացած:

Հասած օրս երեկոյ մըն էր: Երկինքը սեւ եւ ամպոտ, գրեթէ կ'անձրեւէր, բայց քիչ վերջը թանձր ամպերու վարագոյրը պատռելով լուսինը կը սկսէր ժպտիլ երկնային քաղցրութեամբ մը բացառիկ գեղեցկութիւն մը տարածելով ամէն կողմ:

Յաջորդ օրը գացի մինչեւ Աքիլլէոնի պալատը ուր վշտագին խոկումներու մէջ կ'երազէի անցեալը. ի՜նչ դերերջանիկ օրեր էին: Գրեթէ հինգ ամիս ապրեցայ այդ ծովային հրաշալիքներուն մէջ: Ինքնաշարժի ծանր արկածի մը պատճառաւ, որմէ հրաշքով ազատեցայ, չափազանց տկար եւ կմախքացած էի: Հեռու մեծ քաղաքներու աղմուկէն եւ ժխորէն, բաւական կազդուրուեցայ: Վերադարձիս անցայ Աթէնքէն, ուր խոր կսկիծով իմացայ ընկ. Հրանտ — Սամուէլի մահուան գոյժը: Յունաստան մեկնած միջոցիս թէեւ անհանգիստ էր, սակայն երբեք չէի կարծեր թէ անակնկալօրէն պիտի վախճանէր:

Ֆրանսա, տունս հասնելուս, «Յառաջ»ի Յունիս 8ի թիւին մէջ տեսայ «Ոչ եւս է ընկ. Հրանտ — Սամուէլ»:

Անդարմանելի է իր կորուստը եւ ցաւը խոցոտիչ, ոչ միայն Ֆրանսայի հայ գաղութին, այլեւ աշխարհի բոլոր Հայերուն համար: Բաջ պատմագէտ, գրագէտ, հռետոր, հրապարակագիր եւ խմբագիր, որուն պակասը միշտ զգալի պիտի ըլլայ:

Անմոռանալի Շաւարշին հետ այնքան պարզ եւ ազդու խմբագրականներ կը գրէին, որ մեր ժողովուրդին ամէն դասակարգին համար հասկնալի էին: Այդ խմբագրականները կարդալով նոր սերնդականներէն շատեր կ'արթննային այլասերման վտանգին մէջ իյնալէ առաջ:

Ընկ. Հրանտ — Սամուէլ անցեալի, ներկայի եւ ապագայի քաղաքական, պատմական եւ այլ գիտելիքներու շտեմարան մըն էր, անսպառ աղբիւր մը, որ անդադար կը հոսէր:

Ես «Յառաջ»ի երբեմնի աշխատակիցը, կեղծ անունով «Լեռնական», երբ Փարիզ երթայի անպայման կ'այցելէի իր գրասենը: Զիս տեսնելով չափազանց կ'ուրախանար եւ կը հարցնէր.— Ի՞նչ կայ չկայ Ալպեաններուն մէջ»:

Գրչի եւ մտքի անմահ առաքեալ, միւս անմահներուն նման լուսարձակ աստղ մըն ալ դուք ձգեցիք Հայուն մթագնած երկինքին վրայ:

Յարգանք եւ պատիւ ձեր մեծ գործին եւ սրբազան աշխատանքին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՈՋՈՒՆԵԱՆ

Ո ԼՆ ԹՈՒՐՔԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Ուրարտուի զոյգ եղանակները» ժապաւէնը, որ հեռատեսիլէն ցուցադրուեցաւ Երկուշաբթի գիշեր եւ որուն մասին խօսեցանք մեր երէկուան թիւով, կը շարունակէ բացատրութիւններ տալ ուրարտական պատմութեան եւ գեղարուեստին մասին: Այսպէս. Ուրարտու, մասնաւորաբար Արգիշտիի շրջանին ծաղկեցաւ եւ մինչեւ իսկ գրաւեց ասորիական հողեր, եւ կարճ ժամանակուան մը համար իջաւ մինչեւ Միջերկրական: Միաժամանակ շահեկան ընկերային կարգուսարք մը հաստատեցին Ուրարտացիները, երկրին կեդրոնական վայրերը տեղաւորեցին գրաւուած հողերու հաւաքականութիւններէն մեծ թիւով բնակիչներ: Այս վերջինները ազատ կը մնային իրենց կրօնական պաշտամունքներուն մէջ եւ անոնց աստուածներն ալ կ'աւելցուէին ուրարտական չաստուածներու վրայ:

Շահեկան են ուրարտական արձանագրութիւններու մէջ անասուններու գծագրութիւնները, որոնց կարելի է հանդիպիլ նաեւ ուրարտական նշանաւոր յախճապակիներու վրայ: Բայց անասունը Ուրարտացիներուն համար միայն գեղարուեստական պատկեր մը չէր, անասունը անոնց առօրեայ կեանքին եւ ապրուստին մեծագոյն ուժն էր: Նաեւ ամէնէն թանկագին նուէրը որ կը տրուէր չաստուածներու: Մայրաքաղաք Թուշպայի մօտերը, Մհերի դրան վրայ արձանագրուած է թէ ինչ թիւով անասուններ զոհաբերուած են աստուածներու:

Զաստուածներու եւ չաստուածուհիներու թիւը կը հասնէր աւելի քան եօթանասունի եւ անոնց մեծագոյնն էր Խալտեան աստուածը, որ մարմնաւորուած է առիւծի մը վրայ, գործ մը պրոնզի եւ քարի աշխատանքի գլուխ գործոց մըն է: Բայց ուրարտական արուեստը բարձրագոյն մակարդակի կը հասնի պրոնզեան գօտիներով: Այս գօտիներու վրայ կ'երեւի թեւաւոր ձին, որ յետագային պիտի տեսնուի նաեւ հելլէն արուեստի մէջ: Ուրարտական արուեստի մէջ նշանաւոր էին նաեւ պրոնզէ կաթսաները որոնք այդ շրջանին արտածուեցան մինչեւ Յունաստան եւ եւրոպական հողեր: Կային տակաւին ուրարտական յախճապակիները, որոնք սեւ եւ ուրարտական կարմիր ըսուած կարմիրով մը կը պատրաստուէին: Յախճապակիի այս աւանդութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր, Վանի մերձակայ Պարտաքճը գիւղին մէջ, գործ մը որ գիւղին միակ զբաղումն է թերեւս Ուրարտուներէն ի վեր մինչեւ մեր օրերը: Ուրարտական պրոնզի մը վրայ բանուած ձեւերէն մէկը աւելի վերջ դարձեալ մեր դիմաց կ'ելլէ Վանայ լճի Աղթամարի եկեղեցիին գծագրութիւններուն մէջէն, ուր այս անգամ այդ ձեւը վերածուած է քրիստոնէական սուրբերու գլուխները պարզարող լուսապսակի:

«Ուրարտուի զոյգ եղանակները» աւելի վերջ մանրամասն տեղեկութիւններ կու տայ Արգիշտիի որդի Սարտուրի կողմէ շինուած քաղաքի մը մասին ուր կոթողային շինութիւններ բարձրացան, ծաղիկներ եւ պարտէզներ ծաղկեցան եւ այս բոլորը ջրանցքով մը սնուցուեցան: Քաղաքը կոչուեցաւ Սարտուրի անունով եւ նուիրուեցաւ Խալտեան աստուծոյ:

«Ուրարտուի զոյգ եղանակները» ժապաւէնը աւելի վերջ կը խօսի ուրարտական տաճարներու, շէնքերու, պատերազմներու, փղոսկրեայ եւ ոսկեղէն իրեղէններու մասին, տալով գեղեցիկ պատկեր մը: Ի վերջոյ ժապաւէնը կը վերջանայ սա նախադասութեամբ.— «Այս բոլորէն վերջ Արարատէն պարզապէս առասպել մը, իսկ Ուրարտուի ճշմարտութենէն ալ ապրուած երջանիկ շրջաններ եւ երկու եղանակներ մնացին»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 13ին, բացուած է արժանթինահայ երեսուն արուեստագէտներու գործերուն ցուցահանդէսը՝ նկար, քանդակ արձանագործութիւն, գորգ եւայլն: Ցուցահանդէսի բացման ներկայ եղած են Կաթողիկոսական Պատուիրակ Բաբգէն Արք. Ապատեան, պետական պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ հայկական զանազան կազմակերպութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչները: Ցուցահանդէսը, որ կազմակերպուած է տեղւոյն Համալսարանական կեդրոնին կողմէ, փակուած է Հոկտ. 22ին:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 23ին ոգեկոչուած է Գէորգ Չաւուշի նահատակութեա 70ամեակը: Բացումը ըրած է Գարլոս Սէֆէրեան: Խոսէ Գապադեան (սպաներէն) եւ Մարիօ Նալպանտեան (հայերէն) խօսած են Գէորգ Չաւուշի եւ իր սերունդի դաղափարական ու ոգեկան ներշնչումի, հայրենիքի ազատագրութեան համար ցոյց տրուած զոհողութեան մասին: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է Արմենիա Երիտ. Միութեան Նայիրի նուագախումբի ելոյթով, որմէ ետք տեղի ունեցած է խրախճանք մը:

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ԸՆԿ. ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

Թեհրանի մէջ Հոկտ. 16ին մեռած է ընկ. Անուշաւան Գրիգորեան: Ողբացեալը տարիներ վարած է «Քուշեշ» ազգային միջնակարգ վարժարանի տեսչութիւնը: Եղած է հանրային նուիրեալ գործիչ եւ իրանահայ դաղութի ծանօթ դաստիարակ — մանկավարժներէն մէկը: Շրջան մը մաս կազմած է նաեւ «Ալիք» օրաթերթի խմբագրութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտ. 16ին: Եռագոյնով ծածկուած ողբացեալ ընկերոջ դագաղը փոխադրուած է Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուր հաւաքուած են ընկերներ, համակիրներ, ուսուցիչներ, ազգային մարմիններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ եւ հոծ թիւով աշակերտներ: Կրօնական արարողութենէն ետք՝ եկեղեցւոյ բակին մէջ յանուն Հ. Յ. Դ. Թեհրանի եւ շրջանի ընկերներու դամբանական խօսած է ընկ. Վարուժ Խուրշիդեան, իսկ Թեհրանի թեմի ազգային մարմիններու կողմէ՝ ընկ. Նորայր Էլսայեան: Գերեզմանատան մէջ յարգանքի ու հրաժեշտի խօսքը արտասանած է ընկ. Արսէն Դանիէլեան:

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

«Աչքերուս առջեւ մեռաւ. այս ալ սխալ կամ սուտ չի կրնար ըլլալ: Իր բաճկոնը ես քակեցի եւ այս թուղթը ես գտայ իր գրպանէն: Գանձ մը, գանձ մը, անհատնում հարստութիւն մը...: Կորսուեցէք, տանուտերներ եւ քերթուածներ, կորսուեցէք ներբողականներ, գնահատականներ եւ քննադատներ: Արուեստը թող գետնին տակը անցնի, գիրն ու գրականութիւնը թող սնանկանան այլեւս: Կեանքս ապահովուած է, իշխանական կեանք պիտի ապրիմ: Բայց անգամ մըն ալ կարդանք, չըլլանք սխալած ըլլանք: Հինգ միլիոն, երկու միլիոն ալ, եղաւ եօթը միլիոն, չորս միլիոն ալ ղոհարեղէն, եղաւ տասնըմէկ միլիոն, ութ միլիոննոց ալ հաւկիթի մեծութեամբ մարգարիտ մը, ընդամէնը տասնըինը միլիոն...: Տասնըինը միլիոն ղուրուշ, որոնցմով կրնամ ամբողջ Վենետիկը ծախու առնել: Տասնըինը միլիոն, Միլանի մէջ, Պասթորի փողոցը: Հարըստացայ, հարստացայ, միլիոնատէր եղայ: Պատրիկնե՛ր, ծիրանաւորնե՛ր, պատրիարքնե՛ր, բանաստեղծնե՛ր եւ արուեստագէտներ բարեւի կեցէք Փեթրոս Արաթիմոսի դէմը, բարեւի կեցէք այն գլուխ գործոցին դէմը, որ դրամ կը կոչուի... Փառաբանեցէք ձեր երկրային տէրը միաբերան երգելով՝ «Ովսաննա՜, ովսաննա՜, ի բարձունս...»:

Այս ոսկեբարբառ յառաջաբանը արտասանելով, սկսաւ սենեակին մէջ մեծ քայլերով պտըտիլ եւ ջղայնաբար ձեռքի թուղթը ճմռթկելով փափսալ.

— Փերինայի հետ կարդուելով Ռոլանի խոստացած երեք հարիւր հազար ղուրուշին ալ պիտի տիրանամ: Մէկ միլիոն ղուրուշ ես ունիմ, տասնըինը միլիոն ալ, եղաւ քսան միլիոն... Ռոլանի տալիք երեք հարիւր հազարն ալ աղն ու պղպեղը: Սա տաժանելի արհեստը կը ձգեմ, ինչո՞ւ ամէնուն բերնին հոտը մտիկ ընեմ, Միլանօ կամ Ֆլորանս կը քաշուիմ եւ հոն իշխանական կեանք կ'ապրիմ: Բայց, Արաթիմոս, զգոյշ եղիր, հոռմ ոտք չկոխես, Պապը քու հարստութեանդ տիրանալու համար քեզ սպաննել կու տայ գիտցած ըլլաս...: Ասկէ ետքը այլեւս բանաստեղծներն ու կենսագիրները իմ յաղթանակս, փառքս, իմ առաքինութիւնս, իմ քաջութիւնս եւ իմ հանճարս պիտի երգեն ամենուրեք:

Քիչ մը հանդարտած, ճմռթկած թուղթը բացաւ:

— Նայինք ուրիշ բան մը գրուա՞ծ է, փափսաց:

Մէկէն ի մէկ դեփ-դեղին կտրած, կակղեց.

— Վայ խերը անիծածս, այս ի՞նչ է:

Ապա աւելցուց.

— Բայց ո՞վ գիս կը ստիպէ որ յետ գրութիւնը կարդամ...: Ոչ պիտի չկարդամ... այսքանը բաւական է...

Ասանկ ըսելով հանդերձ, դարձեալ կարդաց եւ աչքերը գոցելով սկսաւ մտածել:

Ահա թէ ինչ գրուած էր յետ գրութեան մէջ.

«Եթէ այս թուղթը պատրիկի մը, բանաստեղծի մը կամ արուեստագէտի մը ձեռքը իյնայ, այսինքն բարեսիրտ, պատուաւոր եւ ուղղամիտ մարդու մը ձեռքը, իրեն որեւէ վարձատրութիւն պիտի չխոստանամ, որովհետեւ գիտեմ թէ այդպիսի վեհանձն մարդ մը որեւէ վարձատրութիւն պիտի չընդունի: Բայց եթէ մարմինս դողի մը կողմէ գտնուի, չորս հարիւր հազար ղուրուշ թող տրուի իրեն իբր վարձատրութիւն: Այն պարագային որ աղքատ մէկը գտնէ, մէկ միլիոն ղուրուշ թող տրուի իրեն իբր վարձատրութիւն: Ով որ ըլլայ այս տողերը կարդացողը, երդում կու տամ իրեն որ մահամերձի մը վերջին կամքը կէտ առ կէտ գործադրէ: Իրեն կը ձգեմ Միլանոյի տան մէջ գտնուած գանձը, զոր պէտք է երկու հաւասար մասերու բաժնէ, որուն մէկ մասը տայ Ռոլան Քանտիանոյի, իսկ միւս մասն ալ Լէոնորի: Ռոլանը կամ Վենետիկ կարելի է գտնել եւ կամ Փիավէի կիրճերը, իսկ Լէոնորը իր ամուսնոյն՝ ընդհանուր հրամանատար Ալթիէրիի պալատը:

«Կը ստորագրեմ...»:

Այս կտակը Տանտոլոյի ստորագրութենէն զատ կնքուած էր նաեւ իր կնիքովն ու կը կրէր նախկին աւագ հաւատաքննիչի տիտղոսը:

Արաթիմոս յանդիմանական նայուածքով մը դիակին նայելով փափսաց.

— Ինչո՞ւ զիս այդքան ուրախացնելէ յետոյ մէկէն ի մէկ յուսախաբ ըրիր:

Եւ դարձեալ սկսաւ երթեւեկել սենեակին մէջ:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Տիկին Լիւսի Պօյաճեան (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Արիս Փափազեան եւ զաւակները (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Արմէն Տապաղեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Տապաղեան, այրի Տիկ. Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Կրեկորի, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Կրեկորի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ակոնայեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Ակոնայեան, Տապաղեան, Պօյաճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց աղջկան, քրոջ, մօրաքրոջ, խնամիին եւ ազգականին՝

ՏՈՔԹ. ԱՐՏԵՄԻՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 30ին, 52 տարեկանին, Փարիզ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հարաւային Ամերիկա:

Հոգեհանգստեան պաշտօն մը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Նոյ. 10, ժամը 14.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Տիկին Էկլանթին Ազարեան եւ աղջիկը Արմինէ, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մուրատեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 6ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Նոյ. 10, ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մեռելոցի առթիւ, ի յիշատակ ընկ. Հրանտ - Սամուէլի, «որ այնքան ջերմօրէն կը սիրէր ու կը պաշտէր «Յառաջ»ը, Ե. Գօչունեան (Տինեը) 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Սիրարփի Սարգիսեան (Մարսէյլ) կը նուիրէ 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգաւորութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, Սարգիս Սիւէմեանի մահուան տխուր առիթով:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պլ. Օտտոյի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Աստղիկ Գույումճեանի, ամուսնոյն, եղբայրներուն եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ եղբօր, աներձագին, տագրոջ եւ ազգականին՝ Պետրոս Հայրապետեանի մահուան առթիւ: «

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկ. Թ. Կէօնճըեան եւ զաւակները, Գալուստեան եւ Զարդարեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյ. 13, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Սէնթ-Անտրէ լը Օ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր եւ ազգականին՝

ԹՈՄԱ ԿԷՕՆՃԸԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգող բարեկամներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Պերճ Ճէզվէճեան 150ական Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի եւ «Աշխարհ»ի, Կեդրոնական Սանուց Միութեան վարչութեան անդամներէն Անդրանիկ Տագէսեանի մօր՝ Տիկին Պարպարա Տագէսի մահուան առիթով, փոխան ծաղկեպսակի:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱԻԻԼԻ հայ եկեղեցւոյ անցեալ Շաբաթ օրուան ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, երկրորդ ժողովը՝ Շաբաթ երեկոյ Նոյ. 12ին: Վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՆՈՒԷՐ

ԼԻՈՆ.— Տիկ. Արտեմիս Միրզէ, իր ամուսնոյն վիրաբուժական յաջող գործողութեան եւ տուն վերադարձի ուրախ առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.
au profit des étudiants arméniens boursiers
de la Fondation Marie Noubar
Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison, Alimentation etc...
Vous trouverez aussi un charmant souvenir
UN PORTE-CLEFS en argent dont l'originalité n'a d'égale que sa qualité.
Le Dimanche à partir de 17 h.

Sirarpie DER-NERCESSIAN
signera son récent volume
L'ART ARMENIEN
et
PIEM
signra ses œuvres

BUFFET
Spécialités Arméniennes
Fondation Marie-Noubar
57, Bd. Jourdan — 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans

ԱՆԴԱՄԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութեան նախաձեռնութեամբ կազմուած է Սահակ - Մեսրոպ անունով դպրաց դաս եւ երգչախումբ մը հայ եկեղեցւոյ եւ տոհմիկ երաժշտութեանց երգեցողութեանց համար:

Երգչախումբի ղեկավարութիւնը յանձնուած է կազմուած յանձնախումբի մը վարչութեան անդամ Պ. Արշամ Պապայեանի նախագահութեամբ: Իսկ երգչախումբի երաժիշտ ուսուցիչն է Գերմանիոյ Տորթմունտ քաղաքի երաժշտանոցի ուսուցիչներէն Պ. Խաչիկ Ըլմազեան:

Ներկայիս կոչ կ'ըլլայ հայ հասարակութեան քաջալերել երգչախումբի նպատակը, մասնակցելով անոր գործունէութեան իբրեւ անդամ: Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Նոյեմբեր 1,ին, իսկ անդամագրութիւնը կարելի է հիմակուընէ:

Անդամագրութեան համար դիմել.—
Նախագահ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ
66.05.79 — 33.89.89
ԱՐԹԱՔԻՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ՝ 60.07.61

Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 77.84.70, որ բաց է ամէն օր ժամը 10էն 17:

Դպրաց դասու անդամ պիտի ընդունուին 10-15 տարեկան ունեցողները: Իսկ երգչախումբի անդամ կրնան ըլլալ 16էն վեր եղողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազգասախնամ ընկերակցութիւնը սրտագին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ ումն նուիրատու հայ բարերարուհի մը, որ ազնիւ ու օրինակելի ժեսթով մը դունաւոր պատկերափիւռի երկու գործիքներ նուիրեց Անտիյէի եւ Մոնմօրանսիի հանգստեան տուներու պատսպարեալներուն:

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի աւանդական ճաշը Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 13ին, Սոֆիթէլ պանդոկին մէջ:

Հայկական պիւֆէ խաչուհիներու կողմէ նուիրուած:

2, Rue Grognet — 75015 Paris
Métro Balard ou Porte de Versailles
Ճաշագին 100 փրանք

Տոմսերը նախապէս ապահովել Կապոյտ Խաչուհիներէ կամ Բալուեան գրատունէն ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Նոյեմբեր 17:

ԺՈՂՈՎ

Երեւանի Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի նախկին ուսանողները ժողովի կը հրաւիրուին, Նոյ. 13, Կիրակի ժամը 11ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի մշակութային կեդրոնը 118 Ռիւ տը Քուրսէլ, Փարիզ 17րդ: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Վարուժան Կիւրեղեանի, 2 Ռիւ տիւ Վիատիւք 94130 Նոժան-սիւռ-Մառն, Հեռ. (բնակարանի) 871-17-66

ՀԱՄԵՐԳ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Հայ Աւետ. Եկեղեցիին կազմակերպած բացառիկ համերգը Ուրբաթ, Նոյ. 11ին, տեղւոյն քաղաքապետարանի հանդիսասրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 8.30ին: Ֆրանսացի ծանօթ երգիչ ժիլ ՊԵՐՆԱՐ կ'առաջնորդէ սոյն նուագահանդէսը: Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

կազմակերպութեամբ

Ֆր. Մշակութային Միութեան եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Գրողներու Միութեան

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ԱՍՈՒԼԻՍ

Բանաստեղծութեան դերը Հայաստանի մէջ: Անհատի ստեղծագործական ազատութիւնը: Ժամանակակից մարդը եւ արդի բանաստեղծութիւնը: Կարելի՞ է օտար լեզուով գրել եւ հայ բանաստեղծ ըլլալ: Թարգմանչական աշխատանքը, անոր դերն ու դժուարութիւնները, եւն.:

Այս եւ նման հարցերու կը պատասխանեն՝
Հայրենի բանաստեղծ

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

եւ ասուլիսին մասնակցողներ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ եւ ՄԱՐՔ ՏԸԼՈՒԶ

Ասուլիսը կը վարէ՝
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Նոյ. 10, ժամը 20.30ին
SALLE GUIMET
6, Place d'Iena — Métro Iena
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

PARIS
LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN
Présentent
LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30

à l'Olympia

GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS

ROSY VART — JACQUELINE GAUTHIER
GREGOIRE ASLAN
(Dans un sketch)
Ensemble Folklorique NAVASART — BALLETS NAIRI
Chorale du Collège Samuel-Moorat
Direction : K. YANBEKIAN
MARTEN YORGANTZ — MICHEL KRIKORIAN
Orchestre BERNARD DEDEDJIAN

RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19
Aslanian : 742-83-65 — *Olympia :* 742-25-49

cet automne visitez l'Arménie

calendrier des départs

Du 23 Décembre au 06 Janvier
PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.

(Transports aériens, transferts, hôtel 1ère classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours
Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946

A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
10
JEUDI
10 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F
53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.985
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.985

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՄԷԿԻՆ

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ՝ ՆՈՅ. 16ԻՆ

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻ

—— o ——

Չորեքշաբթի օր, Նոյ. 9ին, փոքր առեւտրականներն էին որ կը ցուցարարէին իրենց կնճանքը, տուտը Պառի հակաջուելում որոշումներուն դէմ: Այս խումբին մաս կը կազմեն ամէնէն առաջ հացագործները, նպարավաճառները, ճաշարանները եւայլն, եւայլն: Անկէ ետք կան նաեւ ուրիշ դժգոհներ եւ Սէ. Ժէ. Թէ., Սէ. էֆ. Տէ. Թէ. եւ Ֆէն որոշեցին Ազգ. գործադուլ հռչակել Դեկտ. 1ին համար, հաւաքական ժողովէ մը ետք: Այս որոշումին առթիւ, Ժորժ Սեկի յայտարարած է. «Կառավարութիւնը եւ գործատիրութիւնը որոնք հաշուած էին ձախի տագնապի հետեւանքներուն վրայ, բանուորներու մօտ, սխալեցան»:

Հոգեբանական գետնի վրայ շատ նպաստաւոր չի թուիր գործադուլի այս շարժումը ընտրութիւններէն չորս ամիս առաջ, բայց նաեւ ընկերային մթնոլորտին տեւական վատթարացումը եւ մանաւանդ գիներու յաւելումը չեն կրնար տարբեր ազդեցութիւն ունենալ սենտիքաներու վրայ:

×

ՁԱԽԸ ԻՐ ՏԱԳՆԱՊՈՎ

Ձախի տագնապը չի կրնար նաեւ յոյս ներշնչել անոնց որոնք փոփոխութիւնը այլեւս անհրաժեշտ կը գտնեն: Ամէն օր Միթերան – Մառշէ բանավէճերը տխուր պատկեր մը կը պարզեն եւ օրէ օր այն տպաւորութիւնը կը թողուն, որ ստեղծուած կացութիւնը այլեւս անդարձ է, հակառակ Միթերանի առաջարկներուն: Ժ. Մառշէ, Սէնթ Էթիէն որ Ռուվրէի մէջ է, որ յայտարարեց առջի օր՝ «Ոչ ոք կարելիութեան մէջ է մեզի պարտադրել որեւէ բան եւ կը հրաւիրեմ Ֆ. Միթերանը որ յարմարի աւոր հետ»: Համայնավար պարագլուխին համար, Միթերանի վարուելակերպը խորապէս մտահոգիչ է, չի վարանիր նոյնիսկ ըսելէ թէ Միթերան պարկեշտ չէ: «Այս կացութիւնը, կ'ըսէ Մառշէ, անընդունելի է եւ կը խորհի թէ ընկերվարականները վճռած են առանց Հասարակաց Ծրագրի ներկայանալ ընտրողին:

Ֆ. Միթերան նոյն օրը ելմտական եւ տնտեսական լրագրողներու Միութեան հիւրն էր եւ անոնց պարզեց տնտեսական իր ծրագիրը, զոր կը դնէ երեք մակարդակի վրայ. Ա) Ֆրանսան դուրս հանել տագնապէն, Բ) Մեծ բարեփոխումները եւ Գ) Նոր աճումը: Յիշենք որ քանի մը օրէն (Նոյ. 15) Ընկերվարական կուսակցութիւնը լոյս կ'ընծայէ գրքոյկ մը՝ «Պատասխանները տնտեսական հարցերու»:

Այս հաւաքոյթին առթիւ, Միթերան չեշտած է թէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը երբեք տիկտատ չէ պարտադրած Համայնավար կուսակցութեան քանի բանակցելու հրաւիրած է «առանց պայմանի, առանց նախապայմանի, առանց պայմանաժամի»:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

—— o ——

ԽՄԲ. — Իբրեւ շարունակութիւն Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին տուած տեղեկութեանց հայ աշակերտներու վերաբերող կրթական (աւելի ճիշդ՝ *թրք*ական) դրութեան, ստորեւ Շնորհք Պատրիարքի դիմումներու մասին, յաւելուած լուրեր:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԴԻՄՈՒՄՆԱԳԻՐ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

Հոկտ. 19ին մենք այցելութիւն մը տըւինք Նահանգիս կուսակալ մեծայարգ Նամըք Քէմալ Շէնթիւրքին: Մեզի կ'ընկերանային Պր. Ռուբէն Գարանֆիլ, Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան Բ. ատենապետը եւ Պատրիարքարանիս փաստաբանը Հասան Պասրի Էօզթիւրք: Կուսակալը լաւ տրամադրութեամբ ընդունեցաւ մեզ, եւ սիրով ունկնդրեց մեր խօսքը, որով պարզեցինք իրեն, թէ մեր համայնքի ծնողքները լուրջ դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուին իրենց զաւակները մեր համայնքային վարժարանները արձանագրելու ատեն, արտասովոր արձանագրութեան նոր կերպ մը հրահանգուած ըլլալով պետական Կրթ. Տնօրէնութենէն: Ապա մեր փաստաբանը մի առ մի թուեց այդ դժուարութիւնները, որոնք պետական Սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքներուն ներհակ էին: Ապա մատոյց մեր կողմէ ստորագրուած դիմումնագիրը:

Կուսակալը ըսաւ, թէ մատուցուած դիմումնագիրը պիտի յղէ քաղաքիս Կրթ. Տնօրէնութեան ի կարգադրութիւն պատշաճին: Այն ատեն մեր փաստաբանը խնդրեց, որ եթէ կարելի է, կուսակալը հաճի մակագրել մեր դիմումնագիրը Կրթ. Տնօրէնութեան, եւ ինք անձամբ երթայ ու բացատրէ անոր հարցը: Կուսակալը ազնիւ եղաւ մակագրելու մեր դիմումնագիրը և մեր փաստաբանն և Պ. Ռ. Գարանֆիլ գացին Կրթ. Տնօրէնութեան կեդրոնը. իսկ մենք վերադարձանք Պատրիարքարան: Մեր փաստաբանը հանգամանօրէն բացատրած է հարցը Իսթանպուլի Ազգ. Կրթական Տնօրէնութեան «Մասնաւոր վարժարաններու» բաժնի տնօրէն՝ մեծայարգ Նասիր Սերթին, որ խոստացած է «կարճ ժամանակի մէջ» պատասխանել դիմումնագիրին:

Հետեւեալն է մեր դիմումնագրին թարգմանութիւնը.—

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ Հայազգի տղոց Հայոց վարժարանները արձանագրութեան միջոցին ցոյց տրուած դժուարութեան մասին:

Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները, Թուրք կառավարութեան հաւանութեամբ եւ հակակշռին տակ սեփական վարժարաններ ունենալու եւ իրենց զաւակները անոնց մէջ դաստիարակելու իրաւասու են: Օրէնքներուն ճանչցած այս իրաւունքին շնորհիւ, հայ փոքրամասնութիւնը 29 վարժարան ունի ներկայիս:

Մինչեւ վերջին տարիները, հայ փոքրամասնութեան պատկանող տղաք, առանց որեւէ խոչընդոտի հայ վարժարանները կը յաճախէին:

Իսկ վերջին ատենները, նորելուկ հրահանգներով, եւ մանաւանդ յարուցուած դժուարութիւններով, հայ տղոց հայ վարժարաններու մէջ ուսանելու կարելիութիւնը չափէն աւելի կաշկանդուած է:

Կրթական Տնօրէնութեան «Մասնաւոր Վարժարաններու Բաժինը» դիմող հայրենակիցները զանազան դժուարութեանց կը բախին: Երբ ասոր պատճառը կը հարցուի, ոմանց կողմէ «Եթէ շարունակես խօսիլ քեզի կը ծեծեմ» սպառնալիքով կը վռնտուին եւ հայրենակցութեանց իրաւանց ներհակ եղող վերաբերումներու կ'ենթարկուին, ինչ որ իրենց պաշտօնատուները դիմող ծնողքներու գանգատներէն յայտնի կը դառնայ:

Հայ ծագումով քաղաքացիներու զաւակներուն հայ վարժարաններու մէջ ուսանիլը՝ մասնաւորապէս հետեւեալ սեղմումներով կանխել կ'ուզուի:

1) Վերջերս միայն գործադրութեան դրուած նոր տնօրինութեամբ՝ հայ տղոց հայկական վարժարանները արձանագրուելու համար՝ Կրթական Տնօրէնութեան «Մասնաւոր Վարժարաններու Բաժին»էն արտօնութիւն առնելը անհրաժեշտ համարուած է: Ցիշեալ վարչութեան մէջ գտնուող պաշտօնեաները — ի հարկին կարելի է անուն տալ — զանազան պատրուակներով՝ վարժարան արձանագրուելու արտօնութիւն չտալու համար՝ դիմումի ժամանակամիջոցը չափէն աւելի կը սահմանափակեն (*):

2) Ինչպէս ըսուեցաւ վերեւ՝ վարժարաններու արձանագրութեան միջոցը սահմանափակ է: Հակառակ այս իրողութեան, արձանագրութեան պայմանաժամի ընթացքին ձեռք ձգուիլը անկարելի եղող Անատոլուէն առնուած անձնագիրերու արձանագրութիւնները ծնողքներէն կը պահանջուին: Տրուած պայմանաժամին մէջ պահանջուած արձանագրութիւնը ապահովելու անկարող եղող ծնողաց զաւակները կարելիութիւնը չեն ունենար վարժարան մտնելու: Մինչդեռ հինէն նախ տղոց մուտքի արձանագրութեան թոյլտուութիւն կը տրըւէր եւ աւելի ուշ հասնող անձնագրային արձանագրութիւններն ալ կ'ընդունուէին:

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Այս տարի, օրինակ, դիմումի օրերը լոկ Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերն էին: Արձանագրութեան համար տրուած էր միայն մէկ ամսուան ժամանակամիջոց: Այս կերպով հազարաւոր հայ եւ յոյն աշակերտներու արձանագրութեան յատկացուած էին 9–10 օրեր միայն:

Քանի մը տողով

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ լուրջ տագնապ մը ծագած է Սոցիալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան մէջ եւ նախագահը Քարնէյրօ հրաժարականը տուած է ինչպէս նաեւ փոխ–նախագահը: Տագնապ կայ Ընկերվարական կուսակցութեան մէջ, որու ձախ թեւը բաժնուած է: Կը կարծուի թէ կուսակցական այս տագնապները ձեւով մը կրնան նպաստել համաձայնութեան մը երկու կուսակցութեանց միջեւ և թոյլ տալ Սոարէսի դիմանալու:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ շատ բուռն ցոյցեր տեղի ունեցած են Ժիսքարի դէմ, որու համար մեծ պաստառներու վրայ «Ժիսքար մարդասպան» կարելի էր կարդալ նաեւ լսել: Պաշտօնապէս կազմակերպուած էր այս ցոյցը Էֆ. Էլ. Էն.ի կողմէ:

ԴՐԱԽՏԻ ԵՐԿԻՐ

Դրախտի երկիր, անհուն դրախտ,
մեծ երազների փոքրիկ օրրան,
քո մէջ ծնուեցին քաղցր յոյսեր
եւ քո վիհերում անդարձ կորան:

Դու նրանց տուիր կեանք ու ոգի,
դու նրանց տուիր թեւեր հզօր,
շնչառութիւնը քո մեղկ շոգի,
քո կարօտների ցոլքը բոսոր,
եւ նրանք եղան զօտեմարտի,
սակայն չհասան մինչեւ կէսօր:

Դրախտի երկիր, անհուն դրախտ,
այս ի՞նչ թախիծ է իջել վրադ. —
քո հերոսներին — քո յոյսերին
մատնել ես նիւթի դաժան սրին,
եւ քո զոհերով բեռնաւորուած,
բեռան տակ մինչեւ հողը կորած,
գնում ես դէպի անյայտութիւն,
տանելով քեզ հետ թախիծ ու թոյն:

Ահա իջնում է թանձր գիշեր
քո հովիտներին փափուկ ու խեղճ,
սակայն վառում են խենթ ու խելառ
պայծառ աստղերդ երկնքիդ մէջ:
Վառում են նրանք, վառում, վառում
նրանք՝ աչքերը խոր ցաւերից,
քո կորուստների յուշն են նրանք
եւ արմատները նոր ծառերից:

Դրախտի երկիր, անհուն դրախտ,
անհուն դրախտի յուշ ու պատկեր,
դու կորուստներ ես տուել անհուն
եւ կուտակել ես անհուն պարտքեր:
Շտապիր թուել զալիքներից,
շտապիր թուել անուն – անուն՝
որ պիտի սրբեն ճակատդ սէգ,
եւ պիտի մարեն պարտքերդ անհուն:

Դրախտի երկիր — անհուն դրախտ,
ես օրօրում եմ քո տաք մահնում
եւ ուղեղիս մէջ, հոգուս, սրտիս
խանձուած խոհեր են լուռ կանաչում:
Ախ, շնկշնկում են նրանք փափուկ,
եւ ազատում են թախծի բեռից. —
նրանց մրմունջն ինձ քուն կը բերի
եւ քեզ կը հանի քո թմբիրից:

Դրախտի երկիր — Անհուն դրախտ,
մեծ օրհնութիւն քեզ եւ փոքրիկ բախտ:

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Հ. Ներսէս Ծ. Վ. Սէթեան, մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան վարժարանին:

Հ. Վահրայր Վ. Թաշճեան, նախկին հոգեւոր հովիւ Միլանի հայ գաղութին, դէպի Չիքակօ իր ճամբուն վրայ, ուր կոչուած է վարելու հոգեւոր հովիւի պաշտօնը:

Տոքթ. Արա Գասպարեան եւ Տիկինը՝ բանաստեղծուհի Ալիսիա Կիրակոսեան, որոնք շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք Եւրոպա, կը վերադառնան Քալիֆորնիա:

ՅԱՑՏՆԻ ԱՆՈՒՆՆԵՐ
ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ...

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անըրացատրելի չա՛տ փոփոխութիւններ կը պատահին, որոնք կը մղեն ընկերաբաններ հետեւցնելու՝ թէ գոյութիւն ունին գաղտնի հոսանքներ, որոնք դան-դաղօրէն կը փոխեն ժողովուրդի մը մըտածման կերպը կամ աշխարհահայեացքը: Կը պատահին նաեւ փոփոխութիւններ, որոնց դրդապատճառը գուշակելի է սակայն ո՛չ փաստելի: Օրինակ՝ 1946 – 1950 Միացեալ Նահանգներու մէջ շատ ընդհանրացաւ անուն մը, որ թէեւ աւելի առաջ ալ կար եւ կըգործածուի մինչեւ հիմա, սակայն ժողովրդականութեան իր թափը ստացաւ յիշատակուած այդ թուականներուն. Լինտա:

Կ'ենթադրուի որ երկու ազդակներու հետ կապ ունի այս երեւոյթը: — Լինտա Տարնէլ անուն դերասանուհիին կարճատեւ ժողովրդականութեան, եւ, երկրորդ, « Լինտա » անունով սիրային երգի մը հետ, որ ձայնասփիւռներէն եւ երգապնակներէն կը լսուէր անդադար, 1946 – 1950 թուականներու:

1976ին, Անգլիոյ նորածիններուն շատ յաճախ տրուած է Անտրու (Անտրէ, Անդրէաս) անունը, որ արագօրէն դարձած է գլխաւոր տասը անուններու ամէնէն ժողովրդականը, գահազուրկ ընելով... Ճոնաթհանը (Յովնաթան):

Ինչո՞ւ:

Փաստ չկայ. սակայն կ'ենթադրուի որ այժմու Էլիզապէթ թագուհիին երկրորդ զաւակը՝ Անտրու, պատճառն է այս փոփոխութեան: Թէ՛ անցեալ տարի թէ՛ այս տարի, սովորաբար զուսպ ու լռակեաց կեանք ապրող անգլիական արքայական ընտանիքը յաճախ կը տեսնենք հեռատեսիլի պաստառին վրայ, որովհետեւ թագուհիի գահակալութեան 25ամեակը կը տօնուի: Աւելցնենք, որ շատ աւելի « գեղեցիկ » է Անտրուն՝ քան գահաժառանգ Չարլզ, եւ ասիկա, անկասկած հոգեբանական իր ազդեցութիւնը ունի:

Իբրեւ « արդիական » մարդ, կրնանք ծիծաղիլ նման միամտութիւններու վրայ. սակայն ծիծաղելէ ետք կ'արժէ անդրադառնալ եւ յիշել թէ փաստական այս իրողութիւնը կը վկայէ մարդկային հոգիի խորունկ աւանդապաշտութեան եւ պահպանողականութեան մասին:

Ժամանակին, մեր մեծ մայրերը կը հաւատային որ յղի հարս մը պէտք չէ գէշ, տգեղ կամ հաշմանդամ անձեր տեսնէ, որովհետեւ ասիկա կրնայ ազդել մօր արգանդին մէջ կազմուող երախային: Ծիծաղելի՞ է, որ յղի մայրն ու ծնողք ակնկալող հայրը տեսնեն բա՛րձրն ու գեղեցիկը, գոնէ յաջողն ու բախտաւորը, եւ որոշեն անո՛նց անունները տալ իրենց զաւակներուն, ենթագիտակցօրէն յուսալո՛վ որ անունին հետ նաե՛ւ շնորհ մը կ'անցնի նորածինին...

Ինչպէս Ֆրոյտ ըսած է՝ հոգեկան աշխարհը կը նմանի սեմպոլիք եւ միթիք մթնոլորտով մը, եւ ո՛չ տրամաբանական տուեալներով:

Անշուշտ կան անուններ՝ որոնք կը «հիննան», քիչ մը ժամանակավրէպ կը թուին ծնողքներու — ով գիտէ ի՛նչ պատճառներով — հակառակ այն իրողութեան որ չափազանց ընդհանրացած են նախորդ սերունդին մօտ:

Այսպէս՝ ըստ նոր վիճակագրութեան, Հէլըն (Հեղինէ) եւ Սոֆի(ա) անունները անկումի մէջ են. իրենց տեղերը (իրենց կարգը՝ ժողովրդականութեան տեսակէտով) զիջած են Ջոաննա եւ Ռեպէքքա անուններուն...

Ռեպէքքան, Սարա անունին պէս, Ատլանտեանի երկու ափերուն վրայ շատ ընդհանրացած անուն մըն է այսօր, հին բողոքական եւ աւելի հին հրէական կտակարանի անուն մը, որ թէ՛ աւանդական ըլլալու առաւելութիւնը ունի, թէ՛ իր քնքշական «Պեքքի» ձեւով մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ:

Չմոռնանք աւելցնել, որ անուններու « սերունդ » մը բնորոշել՝ պատմական – վիճակագրական որոշ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ ուսումնասիրողին համար: Այսպէս, եւրոպական քաղաքներու դարուն մէջ՝ սերունդ մը միջին հաշուով 25 տարին անգամ մը կը փոխուի: Կայ 1918ի յետ–պատերազմեան սերունդ մը՝ որ շատ զոհ տուաւ երկրորդ համաշխարհայինին, կայ նաեւ 1945ի սերունդ մը՝ որուն ազդեցութիւնը մասնաւորաբար զգացուեցաւ 1960ի « կատաղի » օրերուն (Ռոք էնտ րոլ, Սորպոնի ցոյցեր 1968ին, եւայլն): Սակայն անուններու սերունդ մը՝ յաճախ կրնայ 5-6 տարի միայն տեւել: Օրինակ, 1960ական թուականները Միացեալ Նահանգներու մէջ:

1961ին սկսաւ համբաւ շահիլ հրեայ երգիչ մը, Պոպ Ջիմըրման, որ իր անունը փոխեց Պոպ Տիլընի, ի պատիւ Կալլէսի երկրի անգլիագիր մեծ բանաստեղծին՝ Տիլըն Թոմասի: Միաժամանակ, 1960 – 1963, Քենըտի (իրլանտական ծագումով), նախագահն էր Ամերիկայի: Այս երկուքը խօսեցան Իրլանտայի, Կալլէսի երկիր եւ ընդհանրապէս Սելթիք միւս ժողովուրդներուն մասին՝ փոքր բայց ծանօթ ընտանիք մը, որոնք միջնորդն էին անոնց եւ ամերիկացի հասարակութեան միջեւ: Վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ, որ այդ օրէն սկսած՝ սկսան ընդհանրանալ (նոյնիսկ ոչ – իրլանտացի ծնողքներու մօտ) սելթիք անունները, — Պրայըն, Քեւին, Գոլին, Տիլըն, եւ աղջիկներու համար՝ Քէթլին (բանաստեղծ Տիլըն Թոմասի կնոջ անունը):

Մի՛ կարծէք որ կարելի է չափազանցել փոքր խմբակի մը ազդեցութիւնը՝ նման զոյավիճակի մը մէջ: Այդպիսի խմբակ մը կրնայ հարիւր տարի ինքնամփոփ եւ բոլորովին անկարեւոր մնալ, սակայն եթէ անոր անդամներէն մէկը մեծ դիրքի տիրանայ եւ կարենայ տիրապետել ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի ու երգի աշխարհներուն՝ մէկ օրէն միւսը կը բազմապատկուի անոնց հետ կապ ունեցող ամէն ինչի վարկը, ներառեալ՝ անոնց անունները: Նմանապէս, նկատելով որ կարճ է ժողովուրդի մը յիշողութիւնը (մանաւանդ Ամերիկայի մէջ) այդ ազդեցութիւնը կրնայ քանի մը տարիէն գրեթէ կորսուիլ...

1963էն մինչեւ 1970, որոշ երգիչներ հսկայ ազդեցութիւն ունէին, ռոք, ախտ-ռոք եւ նման երգային սեռերու ժողովրդականութեան պատճառաւ: Անոնցմէ մէկը, Կրէյսի Սլիք, իր տղուն անունը դըրաւ... Կոտ (Աստուած): Երբ պզտիկը չորս տարեկան եղաւ, յայտնեց թէ չի սիրեր իր անունը: Մայրը փոխեց զայն եւ դրաւ... Ամերիկա Սլիք: Այն օրերուն, երբ հիփիներուն կը պատկանէին մեծ քաղաքներու փողոցները, նման անճոռնիութիւններ շատ պատահեցան, սակայն անցա՛ւ այդ «սերունդը» եւ չքացաւ իր ազդեցութիւնը՝ անուններու վրայ:

«Անգլիացի ժողովուրդը — կ'ըսէ Ֆիլիփ Հաուըրտ՝ որոշ հպարտութեամբ — շատ պահպանողական դարեր անցուցած է: Օրինակ, 1550էն մինչեւ 1600 կնքուած տղոց 22,5 առ հարիւրին տրուած է Ուիլիըմ անունը, որոնցմէ մէկն է անշուշտ Շէյքսփիր: 1600 – 1700ի միջեւ Ճոն եւ Թամըս անունները կը գրաւեն առաջին տեղը: 1700էն ետք, Ուիլըըմը կը վերադառնայ ու դար մը կը դիմանայ դարձեալ: Պահպանողականութի՞ւն, աւանդապաշտութի՞ւն թէ ձանձրոյթ:

1930ական թուականներէն մինչեւ 1950, Անգլիոյ մէջ շատ ընդհանրացած են երկու անուններ. Կերի եւ Թրէյսի, որոնք միայն իբրեւ մականուն կը գործածուէին ժամանակին եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ է որ սկսան անձնանունի դեր կատարել: Վիճակագրական յարակցութիւններ ցոյց կուտան՝ որ այս երկու անուններու ընդհանրացումը կապ ունի ծանօթ դերասաններ Կերի Գուփըրի եւ Սփենսըր Թրէյսիի ֆիլմերուն յարաճուն ժողովրդականութեան հետ, 1935 – 1940ական տարիներէն մինչեւ այսօր: Աւելցնենք որ կան հին անուններ (օրինակ՝ Համֆրի Պոկարթի անձնանունը) որ չեն ընդհանրանար, հակառակ դերասանին բարձր վարկին եւ ժողովրդականութեան: Այնքա՛ն հնարոյր է Համֆրի անունը, որ Պոկարթ ծանօթ էր եւ է՛ իբրեւ Պոկի, նուազական եւ քնքշական կոչում մը՝ որ նաեւ ... « վախցող հրէշ » կը նշանակէ:

Նոյն ազդեցութիւնը ունեցած են Մարիլին Մոնրօ՝ Անգլիոյ մէջ, 1950էն ետք, եւ՝ Մըրլ Օպերոն: Այս վերջինին պարագան բաւական տարօրինակ է, նկատելով որ մեծ յաջողութիւն չէ ունեցած վերջինս: Սակայն ոմանք կ'ենթադրեն որ Օպերոն Ուա գրագէտին համբաւն ալ սատարած է այս անունի տարածման:

Անգլիացիներն ու Ամերիկացիները ունին սովորութիւն մը, որ բարեբախտաբար շատ հող գտած չէ մեր մէջ: Այն է՝ տալ անուն մը, որ թէ՛ տղոց համար կը գործածուի, թէ՛ աղջիկներու: Հայերէնի մէջ, Նայիրի անունը նման անուն մըն է: Մինչեւ 1900, Պեւըրլի մականուն մըն էր ամբողջ անգլիախօս աշխարհի մէջ (որուն ծագումն է «պիվըր լի»՝ այսինքն «կուղբի գետակ», հին անգլերէնով: 1900ին – մարդ չի գիտեր թէ ինչո՛ւ — կը սկսի գործածուիլ իբրեւ մանչու անձնանուն Անգլիոյ մէջ, իսկ 1910էն ետք՝ իբր աղջկան անուն Ամերիկայի մէջ: Կը թուի որ այս անունին տարածումը հարուստ ընտանիքի մը կը պարտինք՝ Վիրճինիայէն: — Ահաւասիկ ընտրանի մը՝ որ «նորաձեւութեան» շարժում կը ստեղծէ անուններու ընտրութեան մարզին մէջ...

Թերեւս ամէնէն տարօրինակ յաջողութիւնն է Սամանթա անունին մեծ ժողովրդականութիւնը՝ 1970էն ետք, Անգլիոյ մէջ: Աղջկան յատուկ այս անունը 1700էն կը սկսի գործածուիլ: (Ծագումին մասին գաղափար չունինք): 1880էն կ'ընդհանրանայ միջոց մը, որովհետեւ փոքրիկներու յատուկ պատմութիւններ գրող կին մը կը գործածէ այդ անունը՝ իր փոքրիկ հերոսուհիին համար: Բայց երբ ամերիկ. հեռատեսիլը Պէուիչըտ («Կախարդուած») անունով յայտնի պատկերներու շարքը կ'ընդհանրանայ եւ կը սկսի արտակարգ յաջողութիւն գտնել Անգլիոյ մէջ՝ այդ ժողովրդականութեան զուգահեռ կը բարձրանայ անունին վարկն ու յաճախականութիւնը:

Փակենք՝ աւելցնելով որ հայ ժողովուրդի պատմութիւնն ալ նման վերիվայրումներու փաստը կուտայ մեզի:

Օրինակ, խորապէս քրիստոնեայ հայ ժողովուրդը առենին ընդդիմացած է քրիստոնէութեան: Մասնաւորաբար արքունական եւ իշխանական տուներու մէջ կը տեսնենք այդ ընդդիմութեան հետեւանքները, — Տրդատներ, Խոսրովներ, Արշակներ, Արտաշէսներ, Վռամշապուհներ (որոնք Պարթեւ եւ Պարսիկ անուններ են) եւ Սահակներ, Մովսէսներ, եւն.: Նոյնիսկ Բագրատունիները՝ ընդհանրապէս գործածած են Աշոտ, Սմբատ եւ Գագիկ անունները, — թէեւ Յովհաննէս

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՕՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

«Ձայն հնչեաց աստուածեան. Հա՛պա լոյս եղիցի.
Եւ եղեւ լոյս արփի՝ ՄԽԻԹԱՐՍ արփենի»:

(Հ. ԵՂԻՍ. ԹՈՎՄԱՃԵԱՆ
Տաղն. Բ. էջ 172)

ԵՐԿՆԷՐ ԵՐԿԻՆ ԵՒ ԵՐԿԻՐ

Երկունքն էր բռներ մեր Արարատեան երկիրն համօրէն. բոսորագոյն շաման – դաղն էր պատեր հսկայ Մասիսներն ու դաշտերը մեր յուռթի. լիճերը պայծառ՝ ծիրանի շուրջառ էին հագեր. Օսեայ անտառէն քուրմերն էին իջեր՝ քաղցրանուագ քնարով ու պարով երգելու երկունքն Հայոց աշխարհի. երկո՛ւնք լոյսի եւ իմաստութեան, երկո՛ւնք հազարադանձ մեր մշակոյթին, երկո՛ւնք կեանքի, յարաճուն վերելքի ու վերածնութեան:

Դարեր դարերու էին յաջորդեր, ու շատ անգամ բոցեր երկնաշառայլ փեռեկեր էին տարաշէկ երկինքն էր, բոցերու մէջէն պատանեկիկ մը խարտեաշ ոլացեր էր խիզախօրէն մեր հրամառ սարերն ի վեր, մեր ժողովուրդի յաւերժութեան, անոր մշտանորոգ ու անթառամ երիտասարդութեան երփներանգ ծիածանը փռելու անհունին մէջ, դառնալով խորհրդանիշ հայ ցեղի ու մշակոյթի անմահութեան:

Ոգին էր ան Հայաստանեայց, հարազատ ծնունդ՝ Վեհափառ Մասիսներուն, որ դարերու անվերջ հոլովոյթին մէջ՝ մեր հայադարմ ինքնութեան դարբնոցին տառապանքով կը քանդակուէր ամրակուռ, եւ լուսածիածաններէն այն ծիրանի ծովակին՝ կը ծծէր կաթն իմաստութեան, Վահագնի լուսաճաճանչ եղէգնուտին բոցերէն ըմպելով խորհուրդն հանճարին յաւերժական հարսնութեան:

Բոցահեր պատանեկիկն այն արփիանման, « գեղապատշաճ եւ անձնեայ, քաջագանգուր, խայտակն եւ հաստաբազուկ », գերդ ազատութեան առաջամարտիկ նահապետ, անհանդուրժող՝ ստըրկութեան ու բռնութեան լուծին, « Հայկ » էր կոչուեր մեր ազգային ծննդամատեանի առաջին էջին վրայ, ու մեր ժողովուրդի ամէն մէկ զաւակի ճակատին էր դրոշմուեր անունն այդ օրհնեալ:

Պայծառ արշալոյսի մը զեփիւռին հետ, մեր պատմութեան հորիզոնն ի վեր, երկնասլաց թռիչքով դարձեալ բարձրացեր էր այն պատանեկիկ – հսկան, գերդ աստղ առաւօտեան, Տիգրանի փառապանծ թագով պսակազարդ: Հայաստանի սահմաններն էին ընդարձակուեր, հզօր կայսրութեան մը արծուենիշ դրօշներով, հելլէն մշակոյթի շքեղ բագիններով:

Երանաւէտ ճաճանչներով լուսազարդ օր մը, դարձեալ յայտնուեր էր պատանեկիկն այն հրաշեայ, Արածանիի կանանչ ափերուն, քրիստոնեայ Աւետարանի շնորհներով օծելու ճակատներն յաղթական մեր հեթանոս պապերուն. ու ձայն մը հզօր փոխեր էր ընթացքն Հայոց պատմութեան, բաժներ էր մեզ յաւէտ տիրակալ Արեւելքի մոլեռանդ սադրանքներէն: «Մկրտի ծառայս Աստուծոյ Տրդատ, Թագաւոր Հայոց». ձայնն էր շնորհատու մեր Լուսաւորիչ Գրիգորին:

Ծաղկազարդ ու մեծազօր Թագաւորի մը օրով, Տարօնի դաշտերու բոյրով շոգացեր էր կրկին պատանեկիկն այն հրաշաթեւ, ոսկեղէն տառերով քանդակելու պատգամներն յաւերժին՝ Մասիսի պորփիր կողերուն. «Ճանաչել զիմաստութիւն»: Մեծ Հացեկացիին հոգին էր լուսափայլ, որ կ'անցնէր մեր աշխարհէն, անմահութեան նեկտարով օծելու մտագաղթներն հայ մշակոյթին:

Արիւնի ու պատերազմի օր մը, օր մը ասպատակին, մարտադաշտ չափորներու սարկու հնչիւններով, մեր Աւարայրի կարմիր հերոսն էր դարձեր պատանեկիկն այն լուսարփի, եւ ոսկի փողերով կոչուեր էր Վարդան: Գողթնի բամբիռով մահերգ մը վսեմ կը հնչէր հեռուէն, բամբ ու տրտմագին. «Հաւասարեցէ մահս մեր ընդ մահու արդարոց»: Եւ ազատութեան դըրօշն էր ծածաներ մեր հայրենիքի սլացիկ դմբէթներն ու խաչերն ի վեր:

Հազար անգամ երկունքն էր բռներ մեր Արարատեան երկիրն համօրէն, եւ հազար անգամ եկեր երեւցեր, բոցերու մէջէն կրկին էր փայլեր պատանեկիկն այն լուսաշող, ու փրկեր էր մեր հողն՝ անէծքէն, ասուրէն, օտարին լուծէն, կամ տիրապետութեան թանձր խաւարէն. կոչուեր էր Աշոտ, կոչուեր էր Լեւոն, կամ հեզահոգի Շնորհալի Ներսէս, կոչուեր՝ Գաւիթ Բէկ, այդ անմահ ոգին Հայոց աշխարհին:

(Շար. – 1)

ՈՒՐԱՐՏՈՒ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Թրքական հեռատեսիլի հաղորդումին առթիւ) (*)

Կովկասեան լեռնաշղթային մինչեւ Միջագետք, եւ Եփրատի ափերէն՝ Ատրպատականի միջեւ գտնուող աշխարհագրական տարածութիւնը, քանի-դարեր ի վեր կը կոչուի Արմենիա կամ Հայաստան, բեւեռագրութիւններու, միջազգային փաստաթուղթերու եւ առհասարակ բոլոր անուանակոչումներու մէջ:

Հայերէ առաջ, նոյն հողամասին վրայ բնակող, զանազան ժողովուրդներ կը յիշատակուին, որոնցմէ հնագոյնը կուգայ հիթիթական աղբիւրներէ, Քրիստոսէ առաջ երկրորդ դար առաջ:

Թութալիա Գ. (1410-1390) հիթիթ թագաւորը բախումներ կ'ունենայ Հայասայի ժողովուրդին դէմ, որ կ'ուզէր իր անկախութիւնը պաշտպանել: Այս պատմական անցքերը մեզի ծանօթ են շնորհիւ Սուփփիլուլիումա (1380-1346) հիթիթ թագաւորի արձանագրութիւններուն, որ յաջորդած էր Թութալիա Գ.ի: Ի միջի այլոց հոն կը կարդանք.— «Իմ պապս գնաց Հայասա երկիրը եւ հայրս իր կողքին էր. երբ պապս հասաւ Հայասա երկիրը, Կարանիս Հայասայի թագաւորը, պատերազմի ելաւ իրեն դէմ Կումախա քաղաքին մօտ...» ուր յայտնուի կ'երեւնայ հայկական Կաբին քաղաքին (Էրզրում) անուան ծագումը, եւ ուր Կումախան ուրիշ բան չէ եթէ ոչ հայկական Կամախը, Եփրատի վրայ, Դարանաղեաց գաւառին մէջ. այս տեղեկութիւններէն կը յայտնուի թէ Հայասա կը գրաւէր բարձր Եփրատի ամբողջ հովիտը: Յատկանշական է որ Ածծի եւ Հայասա որպէս հոմանիշ կը գործածուին:

Հիթիթական վերոյիշեալ արձանագրութիւններու մէջ կը յիշուին ուրիշ երկու ժողովուրդներ եւս, Իշուվա եւ Ալզի, որոնց երկիրը կը տարածուէր Խարբերդի հովիտին մէջ, Եփրատին արեւելքը. «Ես Սուփուլիումա, մեծ արքայ, թագաւոր Հաթթիի... ճամբայ ելայ եւ անցնելով Եփրատը, հասայ Իշուվայի երկիրը»:

«Իշուվայի ժողովուրդը ապստամբած էր Հաթթիի դէմ (Հիթիթներու). մեկնեցայ Իշուվա... երբ լեռնային շրջանը հասայ, Անդարաթիլ՝ Ալզի երկրին թագաւորը...» եւայլն:

Ասոնցմէ կը հետեւի թէ Իշուվայի եւ Ալզիի թագաւորութիւնները, Հայասայի թագաւորութեան հետ, կը ներկայանան որպէս Հայաստանի ճանչցուած առաջին քաղաքական կազմակերպութիւնները:

Դար մը վերջ, Ասորեստացիները, Վանայ լիճին հարաւը, կը պատերազմին Նայիրի ժողովուրդին դէմ:

Պալքաններէն ներխուժած Փռիւգացիներու արշաւանքը, կործանած էր հիթիթական կայսրութիւնը եւ անոր կապուած կարգ մը թագաւորութիւնները՝ Հայասա, Ալզի, Իշուվա:

Հնդեւրոպական ցեղերու մեծ գաղթականութիւններու դարաշրջանն էր. Փռիւգացիները, որ ինչպէս պիտի տեսնենք, ցեղակից են Հայերուն, տապալելէ վերջ հիթիթական կայսրութիւնը, կ'արշաւեն դէպի հարաւ, Ասորեստանի հողերուն վրայ, եւ անցնելով Եփրատը կը մտնեն հայկական հողերը. հետեւաբար Հայերու մասնակի թափանցումը ապագայ Հայաստանի մէջ կ'իյնայ Քրիստոսէ առաջ 1170 թուին:

1116 թուին, Թակղաթբաղասար, Ասորեստանի կայսրը կը ստիպուի զսպել Շուբրայի ժողովուրդին ապստամբութիւնը: Շուբրիան՝ յետագային կը դառնայ պատմական Հայաստանի նահանգներէն մին, Արծրունիներու կալուածը: Հայաստանի նոր անունը կ'ըլլայ Նայիրի:

Իր արձանագրութեանց մէջ, Թակղաթբաղասար կը յիշատակէ թէ 1114 թուին, կ'անցնի Տաւրոսի լեռները եւ Արածանի գետը, կը մտնէ Նայիրի երկիրը, ուր 23 թագաւորներ միացած, դէմ կ'ելլեն Ասորեստանի բանակին:

Սարգոն Ա.ի (980-948) մէկ արձանագրութեան մէջ, Վանի արեւմուտքը կը յիշուին Շուբբիա եւ Արմէնի ժողովուրդները:

Այս շրջաններուն է որ, առաջին անգամ ըլլալով կ'արձագանգէ նոր անուն մը, Ուրուադրի, կամ Ուրարտու որ հայկական բարձրաւանդակին վրայ, փայլուն եւ երկար դարաշրջան մը պիտի բանար:

Հայկական հողերուն վրայ գտնուող այս ցեղերու նոր խմբակցութիւնը, չուշով կը յաջողի թագաւորութիւն մը հիմնել, որպէս մայրաքաղաք ունենալով Ծուշրա՝ Վանայ լիճին արեւելեան ափին, մեր մատենագիրներու Վան-Տոսբը:

Ուրարտու երկար ժամանակ կը դառնայ Ասորեստանի գլխաւոր հակառակորդը: Ութերորդ դարուն, նախքան Քրիստոս, հասնելով իր փառքի գագաթնակէտին, ան արեւմտեան Ասիոյ ամէնէն ընդարձակ Պետութիւնն է եւ կը տարածուի Կովկասի լեռներէն մինչեւ հիւսիսային Սուրիա:

Հայոց բազմահազարամեայ պատմութեան մէջ, միայն Մեծն Տիգրանն է որ պիտի յաջողի ութ դար յետոյ վերականգնել այս կայսրութիւնը, նոյնիսկ աւելի ընդարձակելով զայն: Դար մը վերջ կը սկսի Ուրարտուի անկումի շրջանը, որ տկարացած Ասորեստանի դէմ մղած անընդհատ պատերազմներէն, Սկիւթացիներու եւ Կիմմերիաններու զանգուածային ասպատակութիւններէն, տեղի կուտայ Մարերու ծագող ուժին առջեւ, որոնք իրենց կարգին, Քրիստոսէ 546 տարի առաջ, կ'ընկճուին Աքեմենեան Պարսիկներու կողմէ:

Այս շրջաններէն առաջ էր որ Հայասա-Ածծի եւ Արմէնի-Շուբբիա ժողովուրդները, մեծ թիւով թափանցած էին Ուրարտուի հողին վրայ, ժամանակի ընթացքին ձուլուելով իրարու և պարտադրելով անոր հնդեւրոպական նոր լեզուն՝ հայերէնը: Այնուհետեւ Ուրարտու անունը հետզհետէ կ'անհետի պաշտօնական արձանագրութիւններէն, փոխարինուելով Արմենիա անունով:

Առաջին անգամ Արմենիա անունը կը յիշուի որպէս համանիշ Ուրարտուի, Պեհիսթունի եռալեզուեան արձանագրութեան մէջ, Քրիստոսէ առաջ 521 թուին, ուր Դարեհ Վշտասպեան կը պատմէ իր յաղթանակները ընդդէմ ապստամբներու:

Այս պատմական արձանագրութեան Աքքատերէն բաժինը Ուրարտու կ'անուանէ ապստամբը, մինչ պարսկերէնը Արմինա եւ ելամերէնը Խարմինուիա. ուրեմն Ուրարտու եւ Արմինա կը գործածուին նո'յն երկիրը եւ նո'յն ժողովուրդը նշանակելու:

Եթէ Քրիստոսէ առաջ 521 թուականը՝ Արմինայի գրաւոր առաջին յիշատակութիւնն է, ես կը համարիմ թէ Ուրարտուն շատ աւելի առաջ սկսած էր արդէն ճանչցուիլ որպէս Արմինա, կամ Արմենիա, եւ 521 թուին ալ կրնար արձանագրուած չըլլալ, եթէ Վահագն, Հայոց առաջնորդը, ապստամբած չըլլար Դարեհ Վշտասպեանի նոր վարչական դրութեան դէմ, որ իր նախորդին՝ մեծն Կիւրոսի ինքնավար թագաւորութիւնները սատրապութեանց վերածեց բռնի ուժով. Վահագն ապստամբեցաւ, դիմադրեց, բայց ի վերջոյ զոհուեցաւ կռիւին մէջ. անոր քաջութիւնները երգեցին Գողթան երգիչները, ժողովուրդը զայն աստուածացուց, եւ այս դէպքերէն սքանչելի պատառիկներ հասան մեզի, շնորհիւ Մովսէս Խորենացիի (5րդ դար Ք. Յ.) Հայոց պատմութեան: Ասոնց իրաւացիօրէն դիտել կուտայ թէ 521ին Ք. Ա. Դարեհի դէմ ապստամբող Արմինիան, հարկ էր որ երկար ժամանակէ ձեւաւորուած ըլլար, որպէս Պետութիւն, այդքան պատկառելի ուժ մը ներկայացնելու համար:

Ժամանակակից յոյն աշխարհագէտ եւ պատմաբան Հեկատոս Միլեթացին եւ իրմէ վերջ Հերոդոտոս եւ Քսենոփոն, նմանապէս կը խօսին Արմէնի եւ Արմենիայի մասին, առաջինով ան նշանակելով բնակիչները եւ Արմենիա կոչելով երկիրը:

Նորագոյն տուեալներու համաձայն, Հայ անունը յառաջ եկած կը թուի Հայասա ցեղէն, եւ Արմենիան Արմէնի-Շուբբիա խմբակցութիւններէն ամէնքն ալ նոյն երկրի բնակիչներ:

Նորագոյն տեսութիւնները, այսօր, ընդհանրապէս Հայոց ծագումին, կ'ընդունին Հայերը որպէս պալքանեան Թերակղզիի բնիկներ, Թրակեան-փռիւգական ցեղերու մեծ ընտանիքին մաս կազմող, որ Ք. Ա. 13րդ դարուն կ'անցնին Փոքր Ասիա, ուր կը տապալեն հիթիթական կայսրութիւնը: Փռիւգացիները երկար ատեն դիմադրելէ վերջ ասորեստանեան յարձակումներուն, հեղեղի նման կը քշուին Սեւ ծովու ափերէն խուժած Կիմմերեան ասպատակումներու առջեւ: Անոնց վերջին թագաւորը Միտաս Բ., Ք. Ա. 675 թուին անձնասպան կ'ըլլայ, իսկ իր ցեղերէն մաս մը կ'ուղղուի դէպի արեւելք, եւ 600ի ատենները, պատերազմներով կը հաստատուի Ուրարտուի հողին վրայ, կազմելով երկրին գինուորական ազնուապետութիւնը, բնիկները դարձնելով ստորակարգեալ դասակարգ:

Ուրարտացին հետզհետէ կը ձուլուի նորեկներու հետ, զիջելով իր լեզուն Հայերէնի առջեւ, որ կը դառնայ նոր Պետութեան համատարած լեզուն եւ այնուհետեւ Արմենիան է որ կը մտնէ պատմութեան ասպարէզ, աւելի կամ նուազ բախտով շարունակելով քանի-դարերէ ի վեր իր ընթացքը, զոր նոյնիսկ ահաւոր Եղեռնը չկրցաւ կասեցնել, եւ նոյնքան ահաւոր յետ-Եղեռնը չի կասեցներ, եթէ Հայերը գիտակից ըլլան սպառնացող վտանգին, եւ բիւզանդական սին վէճերով չջլատեն իրենց ուժերը, արդէն իսկ ակամայ աշխարհացրիւ դարձած գաղութներու մէջ:

Հ. Յ. Պ.

(*) Տես «Յառաջ» Նոյ. 8 եւ 9:

...մը կայ անոնց մէջ: Երբ յաղթած է քրիստոնէութիւնը՝ մանաւանդ համեստ դասակարգերու մօտ ընդհանրացած են (գրեթէ տիրապետած) սուրբերու անունները, — Սարգիս, Գէորգ, Յակոբ, Կարապետ: Իսկ 1880ական թուականներէն ետք ընդհանրացած են որոշ անուններ, որոնք գլուխ պատմական գրուածներու կամ դէմքերու ազդեցութեան արդիւնքն են, — Րաֆֆի, Վարուժ(ան), Զօհրապ (անշուշտ ծագումով պարսկերէն եւ հին անուն, սակայն աւելի ընդհանրացած՝ շնորհիւ Գրիգոր Զօհրապի):

Այսօր, վերջալոյս մը կը տեսնենք: Նոյնիսկ Հայաստանի մէջ, եւ յատկապէս արտասահմանի մէջ՝ հայկական անձնանունները... կը նահանջեն առանց երգի, ռուսերէնի, ֆրանսերէնի եւ անգլերէնի առջեւ:

Մխիթարութիւն մը կա՞յ արդեօք ուրիշ ժողովուրդներու անուններու պատմութեան պարզած խայտաբղէտ պատկերին մէջ, — չե՛մ գիտեր:

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (455)

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

— Հիմա յոյսերնիս դնենք միայն վարձատրութեան վրայ, մտածեց Արաթիմոս: Ինքզինքս գող չեմ կրնար համարել որ չորս հարիւր հազար ղուրուշին տէր ըլլամ, որով այդ կողմէն որեւէ յոյս չկայ: Այո, բանտարկեալ եմ, բայց բանտարկեալներուն ալ տասը փարա չկայ ըսեր է, որով բանտարկեալութիւնն ալ մէկ կողմ դնենք, առկէ ալ խեր չկայ...: Բայց կըրնամ աղքատներու դասէն սեպել ինքզինքս, այո, Վենետիկի մէջ ինէ աղքատը չկայ... Մէյ մըն ալ կարդանք նայինք աղքատներուն ի՞նչ տրամադրեր է...: Մէկ միլիոն ղուրուշ: Մէկ միլիոն, այս ալ դրա՞մ է: Գոնէ չէ՞ր կրնար հինգ միլիոն յատկացնել կտակը գտնող աղքատին: Էհ, խեղճ Արաթիմոս, մէկ միլիոնով պիտի գոհանաս...: Սակայն եթէ հինգ միլիոն կտակած ըլլար, պիտի փափաքէի որ ամէն օր տասնեակ Տանտոլոներ մեռնին տանս մէջ:

Այս խօսքերուն վրայ քիչ մը մխիթարուած, երկու թուղթերը խնամքով ծալելէ եւ գրպանը տեղաւորելէ յետոյ դուրս ելաւ ննջեցեալին սենեակէն, իր սենեակը մտաւ եւ բարձրաձայն սկսաւ կանչել Արաթիմոսուհիները եւ պատուիրեց անոնց որ շուտ մը անանուխ պատրաստեն:

Փերինա հարցուցած ըլլալով թէ ի՞նչ ունէր, ի՞նչ եղած էր, Փեթրոս Արաթիմոս սա պատասխանը տուաւ.

— Վիճակս շատ գէշ է, աղջիկս, շատ գէշ: Մազ մնաց միլիոնատէր պիտի ըլլայի:

Անանուխը խմելէ յետոյ Արաթիմոսուհիները ճամբեց եւ հեծեծելով ու հառաչելով անկողին մտաւ, բայց երբ առանձին մնաց, ձայնը կտրելով սկսաւ ընելիքին վրայ մտածել:

Ամէն բանէ առաջ պէտք էր Տիկին Ալթիէրիի տեղեկացնել հօրը մեռած ըլլալը: Յետոյ Տանտոլոյի թաղման գործով պիտի զբաղէր, այն պարագային սակայն երբ ընդհանուր հրամանատարը այդ գործը իրեն ձգէր: Այս գործն ալ լմնցնելէ յետոյ Միլանօ պիտի երթար, ուրկէ համբաւաւոր գանձը Վենետիկ պիտի փոխադրէր, միայն մէկ միլիոն ղուրուշ իրեն պահ դնելով: Ինչ ճղճիմ գումար...: Այսքան տաժանելի աշխատանք կը կատարուէ՞ր մէկ միլիոն ղուրուշի աննշան վարձատրութեան մը փոխարէն:

Վերջապէս Տանտոլոյի նամակը Ռոլանի պիտի յանձնէր:

Ուշադրաւ է որ Արաթիմոս միտքէն անգամ չանցուց Տանտոլոյի բոլոր հարստութիւնն ալ ինքը իւրացնելը: Հակառակ անոր որ իր կենսագիրները իր մասին աննպաստ արտայայտութիւններ ունեցած են, այս պարագան գովասանքի արժանի է:

Այդ դարուն մեռեալի մը կտակը Աստուծոյ պատգամի մը պէս կը յարգուէր: Այն ատենները մեռելներէն կը վախնային, անանկ հաւատացած էին որ մեռելը ողջնալով կրնար անիրաւութիւն գործողը անհանգիստ ընել: Այնպէս հաւատացած էին որ եթէ մեռել մը մինչեւ իսկ չողջնար, անոր հոգին գալով վրէժ պիտի առնէր իր պատգամը չգործադրող անձէն:

Արաթիմոս, որ ոչ Աստուծոյ կը հաւատար եւ ոչ ալ սատանային, սապէս փիլիսոփայ.

Ես'րն անխիղճս, կտակը կէտը կէտին պիտի գործադրեմ: Չեմ ուզեր որ Տանտոլոյի հոգին գալով քնացած ատենս ոտքերէս քաշէ:

ԿԻՆԸ

Յաջորդ առաւօտուն, Արաթիմոս կէսօրը մտնելով եւ պարագային համապատասխանող մելամաղձոտութիւն մը տալով դէմքին, իրեն յանձնուած պաշտօնին առաջին մասը կատարելու պատրաստուեցաւ:

Տանտոլօ նոյն դիրքին մէջ էր, աջ ձեռքովը դաշոյնը սեղմած էր:

Արաթիմոս հրամայեց իր սպասաւորներուն մեռելը հանուեցնել եւ պատանքել:

Յետոյ ուղղակի Ալթիէրիի պալատը երթալով Լէոնորի ներկայացաւ:

Լէոնոր յուսահատութեան մէջ էր. յուսահատութեան մէջ ըլլալով հանդերձ ան դեռ կը յուսար: Եթէ իր հօրին խորը յոյսի նշոյլ մը բեկբեկած չըլլար, ան շատոնց անձնասպան եղած պիտի ըլլար:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վարդգէս եւ Սաթենիկ Քէօլէեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց անմոռանալի մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՆԱԶԼԸ ՔԷՕԼԷԵԱՆԻ
(ծնեալ Սագըզեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց յաւէտ ողբացեալ քրոջ՝

ՍԻՐԱՐՓԻ ՔԷՕԼԷԵԱՆԻ

յիշատակին:

Այս Կիրակի, Նոյ. 13, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին:

Այս տխուր առթիւ, շնորհակալութիւն բոլոր այն բարեկամներուն որոնք իրենց այցելութեամբ մասնակից եղան իրենց խոր սուգին:

×

Այս առթիւ նաեւ իրենց մօր յիշատակին 150 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Այրի Տիկին Գալֆայեան եւ զաւակները Յակոբ, Ռոստն, Վարուժան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 13, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի, Նոյ. 13, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պատարագ կատարել կուտայ Շաբաթ Նոյ. 12, առաւօտեան ժամը 10ին, Մոնմորանսիի հանգստեան տան մատրան մէջ, 44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կօլ, Մոնմորանսի:

Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մէջ մահացած պատսպարեալներու հոգիներուն համար, հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի եւ
Առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Յաւարտ եկեղեցական պաշտօնի, պատարագիչ քահանան կ'այցելէ տեղւոյն գերեզմանատունը եւ կ'աղօթէ վախճանեալներու շիրիմներուն վրայ:

Կը հրաւիրուին պատսպարեալներու ազգականներն ու հայ հասարակութիւնը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Եդուարդ Փափազեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գ. Բերեսթէճեան փոխան ծաղկեպսակի «Յառաջ»ին կը նուիրեն 100 ֆրանք:

Եդուարդ Փափազեանի մահուան առթիւ Հայկազ Փափազեան, փոխան ծաղկեպսակի Կապ. Խաչին կը նուիրէ 100 Ֆր.:

(Ստանալ («Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Յովհ. Զըրըքճեան իր կնոջ Իմաստուհի Զըրըքճեանի յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— 200 Ֆր. Կարմիր Խաչին եւ 100ական Կապոյտ Խաչին, Աղքատախնամին, Փարիզի Հայ Մշ. Տան, ժաֆին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Պէաթրիս Գոչունեան կը նուիրէ 100 Ֆր. Կեդրոնական Սանուց Միութեան փոխան ծաղկեպսակի, Վիոլէթ Գոչունեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները Հինգշաբթի ժամը 20ին, (Նոյ. 17), Ցիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր-Սեւակ գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Նոյ. 15ին ժամը 20.30ին, Փերմանանս տէ գ'Ասխաթանթ Սոսիալ, 23 Ռիւ տը Պելֆոր, Անիէռ:

ՇԱՒԻԼԻ հայ եկեղեցւոյ անցեալ Շաբաթ օրուան ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, երկրորդ ժողովը՝ Շաբաթ երեկոյ Նոյ. 12ին: Վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.
au profit des étudiants arméniens boursiers
de la Fondation Marie Noubar

Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison, Alimentation etc...

Vous trouverez aussi un charmant souvenir

UN PORTE-CLEFS en argent dont l'originalité n'a d'égale que sa qualité.

Le Dimanche à partir de 17 h.

Sirarpie DER-NERCESSIAN
signera son récent volume
L'ART ARMENIEN
et
PIEM
signra ses œuvres

BUFFET
Spécialités Arméniennes
Fondation Marie-Noubar
57, Bd. Jourdan — 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ
ի նպաստ Կապոյտ Խաչի կայանին

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի աւանդական ճաշը Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 13ին, Սոֆիթէլ պանդոկին մէջ:

Հայկական պիւֆէ խաչուհիներու կողմէ նուիրուած:

2, Rue Grognet — 75015 Paris
Métro Balard ou Porte de Versailles

Ճաշագին 100 ֆրանք

Տոմսերը նախապէս ապահովել Կապոյտ Խաչուհիներէ կամ Բալուեան գրատունէն ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Նոյեմբեր 17:

ԱՆԴԱՄԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութեան նախաձեռնութեամբ կազմուած է Սահակ - Մեսրոպ անունով դպրաց դաս եւ երգչախումբ մը հայ եկեղեցւոյ եւ տոհմիկ երաժշտութեանց երգեցողութեանց համար:

Երգչախումբի ղեկավարութիւնը յանձնուած է կազմուած յանձնախումբի մը վարչութեան անդամ Պ. Արշամ Պապայեանի նախագահութեամբ: Իսկ երգչախումբի երաժիշտ ուսուցիչն է Գերմանիոյ Տորթմունտ քաղաքի երաժշտանոցի ուսուցիչներէն Պ. Խաչիկ Ելմազեան:

Ներկայիս կոչ կ'ըլլայ հայ հասարակութեան քաջալերել երգչախումբի նպատակը, մասնակցելով անոր գործունէութեան իբրեւ անդամ: Երգչախումբի փորձերը սկսան Նոյեմբեր 1ին:

Անդամագրութեան համար դիմել.—
Նախագահ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ
66.05.79 — 33.89.89
ԱՐԹԱՒԻՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ՝ 60.07.61

Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 77.84.70, որ բաց է ամէն օր ժամը 10էն 17:

Դպրաց դասու անդամ պիտի ընդունուին 10–15 տարիք ունեցողները: Իսկ երգչախումբի անդամ կրնան ըլլալ 16էն վեր եղողները:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

NOUVEAU DISQUE
ՆՈՐ ՍԱԼ ՄԸ

ՆՈՐԱՅՐ

NORAYR

կ'երգէ 12 ժողովրդական երգեր.—
Ստանալու համար կարելի է դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Paris

LA CAPPADOCE
3, Rue Marivaux,
Tél. : 742-83-65

EREVAN
26, Rue Bergère
Tél. : 770-85-81

AIDE - SOCIALE
77, Rue Lafayette
Tél. : 878-02-99

LIBRAIRIE PALOUYAN
9, Rue de Trévise
Tél. : 523-24-97

ALTOUNIAN ONNIK
130, Rue Jeau-Jaurès
Arnouville les Gonesse
987-08-73

A. HACYAN
Hi-Fi Disques
49 Rue Victor Hugo
94240 Alfortville

TELE-CONDORCET — KAPIKIAN
175, Ave. Jean-Jaurès
CLAMART
Tél. : 642-56-17

Marseille

JOURNAL ARMENIA
2, Place de Gueydon
Gardanne

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
12-14, Rue St. Basile
MARSEILLE

Lyon

Super-Marché Bahadourian
20, Rue Villeroy
Tél. : 60-32-10

×

INEDJIAN A.
Philips — Californie
20, Ave. St-Augustin,
06000 NICE
Tél. : 83-35-03

կազմակերպութեամբ

Ֆր. Մշակութային Միութեան եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Գրողներու Միութեան

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ԱՍՈՒԼԻՍ

Բանաստեղծութեան դերը Հայաստանի մէջ: Անհատի ստեղծագործական ազատութիւնը: Ժամանակակից մարդը եւ արդի բանաստեղծութիւնը: Կարելի՞ է օտար լեզուով գրել եւ հայ բանաստեղծ ըլլալ: Թարգմանչական աշխատանքը, անոր դերն ու դժուարութիւնները, եւն.:

Այս եւ նման հարցերու կը պատասխանեն՝
Հայրենի բանաստեղծ

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

եւ ասուլիսին մասնակցողներ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ եւ ՄԱՐՔ ՏԸԼՈՒԶ

Ասուլիսը կը վարէ՝
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Նոյ. 10, ժամը 20.30ին
SALLE GUIMET
6, Place d'Iena — Métro Iena

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

VIENT DE PARAITRE

UN OUVRAGE EXCEPTIONNEL

L'ART ARMENIEN

Sirarpie Der Nersessian

Professeur honoraire à Dumbarton Oaks, Université de Harvard

Un volume, format 27,5×36,2 cm, relié pleine toile sous liseuse en couleur, 272 pages, 127 reproductions en couleur, 52 en noir; 13 plans et relevés d'édifices, 2 cartes, notes, bibliographie, index.

Prix de lancement 220 Fr. jusqu'au 30 Nov. 77.

En vente à

La Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur le Prince, 75006 PARIS — Tél. : 326.88.65

(fermé le Samedi après-midi)

LE BEAU FOULARD

"Alphabet Arménien"

CREATION CELIGNY — PARIS

est en vente au prix de Fr. 75
chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste
221, rue Saint-Honré, PARIS 1er
LIBRAIRIE PALOUYAN
9. rue de Trévise — PARIS 9e
à MARSEILLE, Maison de la Culture Arménienne, 12-14 Rue St. Basile.

Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boite postale No 9,
94130 NOGENT - sur - MARNE

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
11
VENDREDI
11 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.986
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 986

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԻ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԽԱՂ ՄԸ ԿԸ ՏԵՍՆԷ « ԻՒՄԱՆԻԹԷ »

Չորեքշաբթի օր գաղտնի տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է Արմատականներու կեդրոնը, Ձախի երեք կուսակցութեանց բանագնացներուն միջեւ, որ ոչ միայն դրական արդիւնք չտուաւ, այլեւ հաստատեց թէ պառակտումը շատ խոր է եւ պատրանք է կուչէ խորհիլ թէ տակաւին, Մարտէն առաջ, կարելի կրնայ ըլլալ վերահաստատել միութիւնը: 1935ին արդէն, Թորէզն է որ ըսած էր — եւ օրն է վերյիշելու — «կարելի չէ ամուսնացնել կրակն ու ջուրը», ակնարկելով Համայնավար – ընկերվարական մերձեցման մը:

Եթէ ոչ սիրալիր գոնէ բարեկիրթ մթնոլորտի մը մէջ է, որ տեղի ունեցած է հանդիպումը բայց մէկ ժամ ետք, կարելի էր միայն նկատել թէ երեք մենախօսութիւններ եղած էին եւ իւրաքանչիւրը «միւսը» կը նկատէր ձախողութեան պատասխանատու: Հինգշաբթի առտու, Իւմանիթէի մէջ լոյս կը տեսնէր Համայնավար բանագնաց Ֆիթերմանի մամուլին ըրած յայտարարութիւնը, ուր կ'ըսուէր ի մէջ այլոց թէ Ընկերվարական եւ Արմատական կը կառչին, մանաւանդ ազգայնացումներու համար, այն դիրքերուն որս կը պաշտպանեն սկիզբէն ի վեր եւ որոնք խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն 1972ին ստանձնուած յանձնառութիւնները: Եւ ուրեմն Ֆիթերմանի համար, հանդիպումի ընկերվարական առաջարկը խորամանկութիւն մըն է, խաղ մը, որ կը ձգտի քօղարկելու Հասարակաց Ծրագիրը լքելու բուն նպատակը: Ընկերվարական բանագնացը, Պերեկովի տարբեր բան կ'ըսէ. « Ի՞նչ խորամանկութիւն կամ խաղ կրնայ ըլլալ երբ պատրաստ ենք խօսակցութիւնները վերսկսելու վաղը, միւս օր, ընդհակառակն Համայնավար կուսակցութիւնն է, որ ընկերվարականին հակառակ, պայմաններ կը դնէ »: Արմատականն ալ կը փորձէ միջին ճամբայ մը գտնել ըսելով թէ հանդիպումը օգտակար եղած է բայց կ'աւելցնէ. «Իսկապէս փափաք կա՞յ Համայնավար կուսակցութեան կողմէ տեղ մը յանգելու: Համայնավար կուսակցութիւնը կը խորհի թէ Պատմութիւնն ունի իր առջեւ »:

× Ընկերվարական և Արմատական կընքեցին ընտրական իրենց համաձայնութիւնը:

Քանի մը տողով

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ շատ ծանր բախումներ պատահած են առջի օր երբ Իսրայէլացիք յարձակման անցած են եւ Պէյրութէն իսկ կը հաստատեն թէ վնասները շատ մեծ են եւ թէ հարիւր մեռեալ կայ: Սեպտ. 26ի հրադադարը խզուած է եւ մինչ Ուաշինկթըն « ցաւ » կը յայտնէ զոհերուն համար, Ալժէէն հաղորդում տուող «Պաղեստինի ձայնը» կոչ կ'ընէ Եւրոպայի եւ Ալժերիոյ բոլոր Պաղեստինցիներուն որ պատրաստ ըլլան «պաշտպանելու պաղեստինեան յեղափոխութիւնը եւ պաղեստինեան ազգային անձնաւորութիւնը Լիբանանի մէջ»:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

3) Նոր անձնագիրներու մէջ միմիայն «Քրիստոնեայ» արձանագրուելուն եւ Հայ բառը զանց առնուելուն պատճառաւ, շատ անգամ անհասկացողութիւն ցոյց կը տրուի եւ արձանագրութեան արտօնութիւնը կը զլացուի:

4) Նախապէս խալմացած եւ յետոյ, Սահմանադրական Օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն, « Ասլիյէ Հուգուգ » դատարաններու որոշումով վերստին քրիստոնէութեան վերադարձած հայերու զաւակներուն ալ, «վերջէն դաւանափոխ եղաք» ըսուելով արձանագրութեան արտօնութիւն չի տրուիր:

Ինչպէս որ գիտէք, դաւանափոխութիւնը հաւատքի հարց մըն է: Այս հաւատքը դատական որոշումով անձնագրին մէջ կատարուած արձանագրութեամբ օրինաւոր հանգամանք կը ստանայ: Մասնաւոր վարժարաններու վարչութեան մէջ գտնուող պաշտօնէից «Մենք դատական որոշումներու չենք անսար» խօսքերը, իրաւունքի վրայ հիմնուած Պետութիւն մը եղող Թուրք Հանրապետութեան մէջ կը կարծենք թէ անընդունելի են: Մնաց որ, Իսլամութենէ հայ կրօնքը ընդունողներուն անձնագրային արձանագրութիւնները եթէ քննուին, իրենց բուն կրօնքին ալ նախապէս Հայ ըլլալը պիտի տեսնուի:

5) Զաւակը հայ վարժարան մը արձանագրելու նպատակաւ ծնողքին կողմէ Թաղապետէն (Մուհթարէն ձեռք բերուած բնակութեան վկայագրին Ապահովութեան Տնօրէնութենէն ալ վաւերացումի պահանջքը, պաշտօնական կնիքի տէր Թաղապետներուն հանդէպ անվստահութիւն ցոյց տրուելէ զատ, միեւնոյն ատեն նոր դժուարութիւն ստեղծելու փաստ մըն է:

6) Անատոլուի մէջ հայ վարժարան չգտնող հայ տղոց Իսթանպուլ գալէն ետք հայ վարժարաններու մէջ ուսանելու արտօնութիւն չի տրուիր եւ այս արգելքին պատճառը չհագրդուող մարմիններու կողմէ ալ չի բացայայտուիր:

7) Նոյն Թաղապետական շրջանակին մէջ գտնուող հայկական վարժարանը յաճախելու արտօնութիւնը Կրթական Տնօրէնութեան կողմէ շնորհուելով հանդերձ, յիշեալ տնօրէնութեան ենթակայ մասնաւոր վարժարաններու վարչութիւնը կարգ մը ծնողքներու զաւակներուն ամէնէն մօտ վարժարանը արձանագրուելու համար դժուարութիւն կը յարուցանէ: Այս պատճառով Թաղապետական շրջանակի մը պատկանող վարժարան մը երբ աշակերտներու խճողումին պատճառաւ դասաւանդելու անկարելիութեան մատնուած է, անդին դրացի շրջանակի մը մէջ գտնուող վարժարան մը սակաւաթիւ աշակերտներով ստիպուած է դասաւանդութիւն կատարել: Ասկէ զատ՝ իրականութեան մէջ, Պետութեան կողմէ ալ « Մասնաւոր Վարժարան »ի կնիք տրուած է մեր վարժարաններուն. սակայն բնակավայրի հարց չէ յարուցուած երբեք աշակերտ ընդունելու ատեն. դաստիարակչութեան օրուան պահանջքներուն աւելի նպաստաւոր կերպով կատարուելուն կարելիութիւն պիտի ընծայէ այս սահմանափակումին վերացումը:

8) Դպրոցական շրջանի կիսուն, ոչ արհամարհելի թիւով աշակերտներու արձանագրութիւնները ջնջուելով կը հրահանգուի անոնց, որ պետական վարժարանները յաճախեն: «Մասնաւոր վարժարաններու վարչութեան» այս ընթացքը, յիշեալ աշակերտներուն մեծամասնութեան իրենց ուսումը կիսատ թողելուն պատճառ կը հանդիսանայ:

9) Չքաւոր ընտանիքներու զաւակաց լաւ սնունդ հայթայթելու եւ յարմարաւէտ բնակավայրերու մէջ ուսանելու նպատակաւ մեր վարժարաններէն յարմար դասուածներուն գիշերօթիկի վերածուելու նպատակաւ կատարուած ձեռնարկներն ալ որեւէ դրական արդիւնքի չեն յանգած:

Վերոգրեալ արգելքները Լօզանի դաշնագրով փոքրամասնութեանց ճանչցուած իրաւունքներուն հակասելէ զատ, մեր Սահմանադրութեան 19րդ յօդուածին՝ «Ամէն ոք խղճի, կրօնքի եւ համոզումի ազատութեան տէր է» հաւաստումով ամէն քաղաքացիի համար ճանչցուած հայրենակցական իրաւունքներուն ալ հակառակ է:

Բացայայտ է թէ՝ կրօնքը դաստիարակութեան եւ կրթութեան պէտք չէ արգելք հանդիսանայ:

Կրթական Տնօրէնութեան կողմէ վերջին տարիներս յարուցուած վերոգրեալ սեղմումներուն կը յուսամ որ Ձեր միջոցաւ վերջ պիտի տրուին եւ խնդրոյն կարեւորութիւնը եւ ստիպողութիւնը նկատի պիտի առնուին:

Յարգանօք

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ո՞վ են Սահրաուիները

Քանի մը օրէ, մանաւանդ, շատ կը յիշուի Սահրաուիներու անունը, Փոլիսարիոյի առեւանգած Ֆրանսացիներուն առթիւ:

Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք որ մարոքցի զինուորները շատ խանդավառ էին քանի մը տարի առաջ «կանաչ երթ»ին առթիւ երբ առանց կռուելու մտան նախկին սպանական Սահարայի մայրաքաղաքը՝ էլ – Այուն, 1975 Դեկտ. 11ին եւ կ'անտեսէին տեղական ուժը:

Փոլիսարիօն Սահրաուի երեք շարժումներէն մէկն է (միւս երկուքը՝ միութեան ազատագրումի ճակատ, մարոքամէտ եւ Սահարեան Ազգ. Մութեան կուսակցութիւն (անկախութեան կողմնակից) եւ ամէնէն կարեւորը: Ծնած է Մոհերոպէն, որ դիմադրական շարժում էր «կապոյտ մարդոց», հիմնուած 1969ին մարոքցի Մոհայի կողմէ: Այս վերջինը 1973ին Ալժերիոյ մէջ հիմնեց Փոլիսարիօ շարժումը (Մայիս 10ին): Եւ 1976 Փետր. 27ին երբ Մարոք եւ Մաւրիտանիա կը բաժնուէին սպանական Սահարան, Մադրիտի դաշինքէն ետք, Փոլիսարիօ ճակատը ինքզինքը կը հռչակէ «Սահրաուի ժողովրդավար արաբական Հանրապետութիւն» եւ իր մայրաքաղաքն ալ կը հռչակէ Մահպէս: Մարտ 5ին կը կազմուէր առաջին կառավարութիւնը, Ալժէի մէջ, նախագահութեամբ Ուլտ Ահմէտի: Զինուորական գետնի վրայ, Փոլիսարիօն 4էն 6000 լաւ զինուած տարրեր ունի եւ Սամ 2 խորհրդային հրթիռներ: Կը հալածէ առաւելաբար Մաւրիտանիան որ Սահարայի «հիւանդն» է եւ հեռու է Մարոքի օդանաւային «հովանոցէն» եւ Մարոք, որ կը սպասէ Ֆրանսական 50 Միրաժ չի կրնար պաշտպանել իր զինակիցը, Մաւրիտանիան, որ բեռ մըն է: Փոլիսարիօն, ուրեմն, հողին վրայ իր ներկայութիւնը զգալի դարձուցած է եւ տէրն է կացութեան, նուազ «յաղթական» է քաղաքական գետնի վրայ քանի Պետութեանց մեծամասնութիւնը չճանչցաւ զինքը:

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՏՈՄՍԵՐ

ՔԵԶ ԱԼ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԸ...

Մարդը ամէն օր երեք հատ « Մարմարա » կը գնէր ու տուն կը տանէր կանոնաւոր կերպով: Անգամ մը չդիմացայ ու հարցուցի.

— Բարեկամ, ինչո՞ւ երեք թերթ կ'առնես ամէն օր: Ուրիշներո՞ւ ալ թերթ կը տանիս:

Մարդը պատասխանեց քաղցր ժպտով մը.

— Ոչ, մենք երեք հոգի ենք մեր տան մէջ. ես, կինս եւ մանչս: Երեքս ալ այնքան անհամբեր էինք թերթը ժամ առաջ կարդալու համար որ միշտ իրարու ձեռքէ կը խլէինք եւ շատ անգամ ալ կռիւ կ'ընէինք իրարու հետ: Վերջապէս այս ճարը գտայ: Հիմա երեք հատ թերթ կը տանիմ տուն եւ տան մէջ կռիւը դադրեցաւ:

×

Անհաւատալի պատմութիւն մը, անհաւանական, այնպէս չէ՞: Իրաւունք ունիք: Իրականութեան մէջ այսպիսի դէպք մը պատահած չէ արդէն: Երբեք ալ պիտի չպատահի: Մենք զայն պարզապէս երեւակայեցինք, երբ քանի մը օր առաջ բարեկամ մը սապէս ըսաւ մեզի.

— Սիրելիս մենք «Մարմարա»ն(*) այնքան շատ կը սիրենք որ, հաւատա՛, զայն տասը տուն ձեռքէ ձեռք կը պտըտցնենք եւ անկէ վերջ ալ կը ղրկենք Ամերիկա, ուր առնուազն տասը տուն անհամբերութեամբ կը սպասէ:

Մենք այդ պահուն ինքնաբերաբար եւ վայրկեանաբար հաշուեցինք թէ քանի՛ կ'ընէր տասն անգամ տասը, եւ չկրցանք հասկնալ թէ ուրախանալո՞ւ էինք այս « սիրոյ յայտարարութեան » դիմաց, թէ ոչ տխրելու էինք, հարիւր ձեռքերէ անցնող սա մեր միակ թերթին ճակատագրին դիմաց:

Բայց ի վերջոյ ուրախութիւնը յաղթանակեց տխրութեան, եւ մենք զոհ մնացինք տասը տունէ տասը տուն պտըտող թերթի մը պատկերին դիմաց: Որովհետեւ գիտէինք որ կային նաեւ տուներ, ուրկէ ներս թերթը կը մտնէր եւ ժամերով կը սպասէր որ մէկը ձեռք նետէր իրեն հարցնելով ինքնիրեն թէ «նայինք ովքե՞ր մեռեր են այսօր»:

Մեր թերթերուն ամէնօրեայ մահազդեներուն մէջ քիչ մըն ալ մեր մամուլն է որ կը մեռնի ամէն օր: Այս պատճառաւ ալ, ողջո՛յն քեզ, սիրելի ընթերցող որ թերթը կը գնես անգամ մը եւ ձրիաբար կը կարդացնես հարիւր անգամ: Քեզի ալ պէտք ունի մեր մամուլը:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

(*) Հոս անշուշտ «Մարմարա»ն կարելի է փոխել որեւէ հայ օրաթերթի անունով, բան չի փոխուիր:

ՁԻՆԱԴԱԴԱՐԻ (Նոյ. 11) տօնին առթիւ «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ (Շաբաթ-Կիրակի Նոյ. 12–13ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է Ուրբաթ օր:

ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԱՇԽԱՐՀԸ

(Լեռնային Ղարաբաղի հարցին վերարծարծման առթիւ)

Փաստօրէն, Ը. դարէն պատմութեան գիրկն անցած Աղուանից Աշխարհին երբեմնի տարածութիւնն ու սահմանները, երկրին ցեղագրական դիմագիծը, քաղաքական անցեալը պատմագիտական առումով չահեկան նիւթեր են: Միեւնոյն ատեն քաղաքական նկարագիր ստացած են այն օրէն ի վեր, երբ Ատրպէյճանի «պատմաբաններ» խեղանդամ մեկնաբանութիւններու ճամբով կը փորձեն ապահայացնել Հայաշխարհի մէկ կարեւոր շրջանը: Այնպէս, ինչպէս Թուրք «պատմաբաններ» տասնամեակներէ ի վեր կը ձըգտին «Թրքացնել» պատմական Հայաստանը՝ նուաճող, եկուոր տարրին կապերը հասցնելով մինչեւ Հիթիթներու օրերը...

Բուն Աղուանքը կամ Ալուանիան, ինչպէս անուանած են յոյն–հռոմէացի պատմագիրներ, իր 26 ցեղերով եւ համապատասխան լեզուներով, ինչպէս նաեւ 11 գաւառներով փռուած էր Կուր գետի ձախ ափին, մինչեւ Կովկասեան լեռները, իսկ Աղուանից մարզպանութեան շրջանին ալ Կամբեճանի գաւառէն մինչեւ Կասպից ծով:

Ցեղագրական միութիւնով Ք. Ա. 1 դարուն մէջտեղ եկած է Աղուանից թագաւորութիւնը, որ Մեծ Հայքին հետ ունեցած իր դաշնակցային կապերով եւ յարաբերութիւններով կրած է Հայաստանի ազդեցութիւնը՝ քաղաքական եւ մշակութային ճակատներու վրայ: 370ական թուականներուն Ուռնայր թագաւորը, Հայաստանէ ժամանած քարոզիչներու միջոցաւ ընդունած է քրիստոնէութիւնը: Անոր յաջորդներէն Եսուաղէն զօրավիգ կեցած է Մաշտոցի, որպէսզի աղուան Բենիամի հետ 415 – 420ին յօրինէ աղուանական այբուբենը: Աղուան եկեղեցիին մէջ հայերէնը մնացած է ժամասացութեան լեզու: Դուինի 551ի ժողովէն ետք հաստատուած Աղուանից կաթողիկոսութիւնը՝ մնալով ենթակայ Հայոց կաթողիկոսին:

Մեծ Հայքի թագաւորութեան բաժանումէն (387) ետք, Սասանեան Պարսկաստան, իրեն բաժին ինկած Արեւելեան Հայաստանէն անջատելով Ուտիք եւ Արցախ հայահոծ նահանգները, զանոնք կցած է բուն Աղուանքին՝ հիմնելով համանուն մարզպանութիւն մը, որ գոյատեւած է մինչեւ արաբական տիրապետութիւնը:

Այսպէս է, որ Աղուանքը դարձած է աշխարհագրական – վարչական ըմբռնում մը՝ ցեղագրական խայտաբղէտ կազմով: Հայ աւագանին, ապաւինած տեղական ստուար Հայութեան, այնուհետեւ տնօրինած է երկրին ներքին կեանքը: 636ին Վարազ – Գրիգոր, Միհրանեան հոմէն, դարձած է Աղուանքի «առաջին իշխանը»: Միւս կողմէ, քաղաքական աննպաստ դասաւորումով, յետամնաց մշակոյթի հետեւանքով Աղուանները մինչեւ Ը. դար աստիճանաբար ձուլուած են Պարսիկներու, Հոներու, Հայերու, Վրացիներու եւ Արաբներու հետ: Մնացած փոքր մասն ալ, ԺԱ.–ԺԴ. դարերուն խառնուած է կեդրոնական Ասիայէ խուժած Օղուզ – Թուրքմէն ցեղերուն հետ:

Արաբական տիրապետութեան շրջանին, 706էն ետք, Աղուանից աշխարհը մաս կազմած է Արմինիա վարչական փոխարքայութեան: Արցախի եւ Ուտիքի, այսինքն Կուրի աջափնեայ հայկական նահանգներուն մէջ, հայ իշխանութիւնները շարունակած են իրենց գոյութիւնը: Թ. դարու երկրորդ կէսին, քայքայումի եզրին հասած խալիֆայութիւնը հարկադրաբար ընդունած է Բագրատունիներու գահակալութիւնը: Թագաւոր Աղուանքի տիտղոսով հայազգի իշխաններ մեծ եւ փոքր տարածութիւններու տէր դարձած են: Ընդհանուր կերպով Ժ. դարասկիզբէն իբրեւ գերիշխան ընդունած են Բագրատունիները եւ մաս կազմած են համանուն թագաւորութեան:

ԺԱ. դարու կէսերէն ծայր տուած են Թուրք – Սելճուքներու եւ այնուհետեւ Թաթար – Մոնկոլներու արշաւանքները: Ուտիքի դաշտային շրջանի ցեղագրական դիմագիծը փոխուած է: Աստիճանաբար տիրապետող տարր դարձած են Օղուզ–Թիւրքմէն ցեղերը: Արցախի մէջ գոյատեւած են հայկական իշխանութիւնները (Խաչէնի) եւ ԺԷ. դարասկիզբին կոտորակուելով վերածուած են վարչական փոքր միաւորումներու՝ Մելիքութիւններու, որոնք գոյատեւած են մինչեւ ռուսական բանակներու մուտքը Անդրկովկաս:

Ղարաբաղ անունը փոխարինած է Արցախ եւ շրջան մըն ալ Խաչէն ճանչցուած շրջանին անունը:

Աղուանից Աշխարհի անցեալի սեղմ բնութագրումէն ի յայտ կուգայ, թէ բուն Աղուանքը իր ոչ–հայկական դիմագիծով գտնուած է Կուր գետին ձախափնեայ տարածութիւններուն վրայ: Դ. դարու վերջերը այդ երկրին կցուած են, Սասանեան Պարսկաստանի կողմէ, Կուր գետին աջափնեայ երկու հայկական նահանգները՝ Ուտիք եւ Արցախ, իրենց հայ բնակչութեամբ: Այսպէս է, որ յառաջ եկած եւ մինչեւ Ը. դար գոյատեւած է Աղուանից մարզպանութիւնը: Մինչ Աղուանքի հայկական շրջանները պահած են իրենց ազգային դիմագիծը եւ այս ու յաջորդող դարաշրջաններուն տուած են անուանի դէմքեր, ինչպէս Մովսէս Կաղանկատուացի, Դաւթակ Քերթող, Սահլ Սմբատեան, Համամ Արեւելցի, Մովսէս Դասխուրանցի, Յովհաննէս Սարկաւագ, Մխիթար Գոշ եւ ուրիշներ, մինչ հայկական շրջանները ունեցած են իրենց իշխանական եւ թագաւորական տուները, անդին բուն Աղուանները մինչեւ Ը. դար ձուլուելով զանազան ժողովուրդներու հետ, խսպառ անհետացած են պատմութեան թատերաբեմէն: Աղուանք անունը գործածական մնացած է Արաքսէն Կուր երկարող հայկական շրջաններուն համար, որոնք շրջան մը Բագրատունեաց թագաւորութեան տէրութեան մաս կազմած են: Հայ հին մատենագրութեան մէջ Արցախ եւ Ուտիք նահանգներուն միասնական անուանումը եղած է նաեւ «Արեւելից կողմանք Հայոց», «Արեւելից կողմանք», «Հիւսիս – արեւելից կողմանք» քանի այդ շրջանները Հայքի հիւսիս – արեւելքի երկրամասը ներկայացուցած են:

Եթէ Ուտիքի դաշտային գօտին թրքական դիմագիծ ստացած է, նոյնը կարելի չէ ըսել լեռնային որոշ շրջաններուն եւ Արցախի մէկ մեծ մասին համար, որոնք կը մնան հայկական:

Սահմանային այս ճշդումները, այլ մանաւանդ ընդգծումը հայկական դիմագիծին անոր համար, որ Լեռնային Ղարաբաղը իր յարակից մասերով, աւելի քան վեց տասնամեակներէ ի վեր Ազրբէջանի կազմին մաս կը կազմէ պարտադրաբար: Եւ, հետեւաբար, զանոնք Նախիջեւանին հետ Հայաստանի կցելու համազգային պահանջը կայ: Հակէ նաեւ Ազրբէջանցիներու միտումը, ցոյց տալու, թէ Արաքսէն Կուր տարածուող ամբողջ երկրամասը պատմական – ցեղագրական իմաստով հայկական դիմագիծ չէ ունեցած: Եղած է Աղուաններու հայրենիքը:

Թէ Սիւնիքի, Արցախի, Խաչէնի, Շաքիի, Գարդմանի եւ Խորհ. Ազրբէջանի այժմու Կիրովաբադի, Իսմայիլլի, Կուտկաշէնի, Վարդաշէնի եւ շարք մը այլ շրջաններու, ինչպէս նաեւ Խորհ. Հայաստանի Սիսիանի, Բասարգեչարի եւ ուրիշ վայրերու բնակչութիւնը՝ այսօր Հայ, անցեալին եղած է Աղուան եւ Է.–Ը. դարերուն, իսկ ըստ ոմանց՝ ԺԲ.–ԺԳ. դարերուն, բռնի ձուլուած է Հայերու հետ: « Եւ ահա այստեղից էլ սկիզբ են առնում հակապատմական նորանոր տեսութիւններ: Հայերի վրայ, որպէս ծանր մեղադրանք, բարդւում են Աղուանների «բռնաջնջման», նրանց մշակոյթի «ոչնչացման» եւ «իւրացման» զարհուրելի զրպարտութիւնները: Արդի Ադրբեջանի կազմում ապրողներին « աղուանականացնողները » հեշտութեամբ աղուան են համարում նաեւ յարակից գաւառների, մասնաւորապէս Սիւնիքի Հայերին... Համապատասխանաբար մեծանում է նաեւ Աղուանքը՝ սպառնալով ընդգրկել ողջ արդի Հայաստանը » (*Փրոֆ. Աս. Մնացականեան*):

Հողին եւ բնակչութեան հետ նաեւ կ'իւրացուի մշակոյթը: Այսպէս, Գօշի Դատաստանագիրքը, Կիրակոս Գանձակեցիի Պատմութիւնը եւ այլ միջնադարեան գըրքեր կարեւոր տոկոսով պէտք է նկատել գրաբարով գրուած աղուան գրականութեան մաս կազմող էջեր...

Պարզ է, որ այս հնաշխարհիկ տեսութիւնները քաղաքական նպատակներ կը հետապնդեն, այն է՝ համաթուրանականութիւնը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Աղբիւրներ.— Հայկական Սով. Հանրագիտարան, Ա. եւ Բ. հատորներ:

Փրոֆ. Աս. Մնացականեան՝ Յանուն առողջ եւ ճշմարիտ աղուանագիտութեան, Գրական թերթ, 1967 Սեպտ. 1:

Բագրատ Ուլուբաբեան՝ Մ. Կաղանկատուացիի Պատմութիւն Աղուանից Աշխարհի գիրքին մասին յօդուածը, Գարուն, 1971 Նոյեմբեր:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Ի՞նչպէս կարելի է պատկերացնել ցեղասպանութիւնը:

Այս հարցումով է որ մօտեցայ Վ. Սփէյրի ցուցահանդէսին (*): Հարցում մըն է անշուշտ որ կրնայ հետաքրքրել մեզ Հայերս, բայց պատկերացումի եւ անոր կարելիութեան հարցը այս պարագային նոյնքան խնդրոյ առարկայ էր ինծի համար որքան միւսը: Վ. Սփէյր հրեայ նկարիչ մըն է, փարիզաբնակ, որ կ'ընէ «հրէական» նկարչութիւն, հրէական կեանքէն պատկերներ ներկայացնելով: Անշուշտ արեւելեան գաղութներու նախապատերազմեան կեանքէն, քանի տեսակարար պատկերներ չի կրնար հայթայթել օրինակ Ֆրանսայի Հրէութիւնը: Կարելի է հարցնել թէ իմաստ մը ունի՞ «տոհմիկ» արուեստ մը մշակել. հոս ըստ երեւոյթին «նիւթ»ն է որ ունի տոհմիկ յատկանիշներ, ինչ որ մտածել պէտք է տայ որ ինչ որ տոհմիկ կը կոչենք ստիպուած է ամբողջովին անտեսել «ձեւը»: Ձեւը նախ այն է որ ցեղային նկարչութիւնը ստիպուած է «պատմել», տեսարաններ ներկայացնել, առանց անդրադառնալու որ պատումը վերածնունդէն ի վեր նկարչութեան գլխաւոր որոշադրումն է, իբրեւ քաղքենիական խօսքին հաւասարեցում: Չեմ խօսիր հոս նկարչական իրագործման մասին, որովհետեւ գոյնի, թեքնիքի խնդիրները կարեւորութիւն մը կը ստանան երբ կայ ձեւային փնտռտուք մը: Ձեւայինը ձեւականը չէ անշուշտ, բան մը որ այս նկարչութեամբ ա՛յնքան յստակ է. ահաւասիկ նկարչութիւն մը որ նիւթով ազգային կը թուի որովհետեւ մէկ կողմ ձգած է ձեւի որեւէ ներքին յառաջացում եւ այդ մարզին մէջ կը հետեւի պարզապէս քաղքենիական պատգամներուն: Կարելի է հարց տալ այն ատեն՝ հրէական արուեստ կամ նկարչութիւն գոյութիւն չի՞ կրնար ունենալ: Կարելի է նաեւ նոյն հարցումը կրկնել հայկական արուեստի մը համար: Պատասխանը կը վերապահեմ, նկատել տալով որ քաղաքական միակ գործօն ու-

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300 ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ԵՐԿՆԷՐ ԵՐԿԻՆ ԵՒ ԵՐԿԻՐ

Ու դարձեալ երկունք՝ տասնեւեօթներորդ դարու սուրբ ծոցէն, Արծրունեաց տոհմի նոր հայրենիքէն. մեր աշխարհասփիւռ Հայութեան վերեւ դարձեալ կը հնչէր զանգն աւետաւոր. Սօսեաց անտառին դողացեր էին ծառերը բոլոր:

Այս հրեղէն եղէգին փողէն ծուխ է որ կ'ելլէր, դարձեալ եղէգին փողէն բոց կ'ելլէր, ու բոցին մէջէն՝ մեր հազարամեայ պատանեկիկն այն, այն անմահ ոգին Հայոց աշխարհին, հրաշող, լուսահեր, դարձեալ կեանք կ'առնէր. Հայերն անխոր զինք կ'ողջունէին իբրեւ երկնաշնորհ հրեշտակ մը պայծառ...: Հայոց աշխարհին ոգին կը թնդար: Ու զինք կոչեցին՝ ԼՈՅՍ ու ՄԽԻԹԱՐ,

Սեբաստիոյ Սուրբ Նշան վանքի սրբազան սեմէն, վերածնունդի գերդ նոր մարգարէ, հայեացքն իր յառած սէգ Մասիսներէն մինչեւ Վոսփորի չքնաղ ափունքներն, կը կանգնէր Մխիթար՝ Մաշտոցեան ջահով ցրուելու ամպերն հոծ տգիտութեան, քրիստոսեան խաչով ջախջախելու հին օձը դժխեմ՝ եղբայրադաւ սատանութեան. կուգար Մխիթար տարածելու ծիածան մը պայծառ՝ կրօնքի եւ գիտութեան, հաւատքի եւ ազգութեան, սիրոյ եւ եղբայրութեան պաշտելի գաղափարներով երփնավառ:

Երկնէր երկին եւ երկիր...

ԱՐԵՒԱԳԱԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Նորօրինակ է տասնեւեօթներորդ դարու մեր վերածնունդը. անիկա լոկ մէկ հերոսի մը կամ հանճարի մը ճիգերով չէ որ սկիզբ կ'առնէ ու ճիգաւորուելով կ'ընդարձակուի, այլ խումբ մը նուիրեալ հոգիներ՝ կարծես ձեռք ձեռքի տուած, թէեւ իրարմէ անկախաբար գործելով յաճախ, բայց թերեւս իրարմէ խրախուսուած, հզօր դարբնոց մը կը կազմեն աշխատանքի, ու տիտանային ճիգերով կը կերտեն, կը քանդակեն, կը չքեղազարդեն վերածնունդի մեր փառապանծ տաճարը:

Արեւագա՛լ հայկական...

Վանական ու կրօնական վերարթնում, գրական ու գիտական վերելք, հուսկ նաեւ քաղաքական անկախութեան եւ ազատագրական գաղափարներու տենդագին հետապնդում. ահա՛ գլխաւոր տարրերը այդ վերածնունդին:

Արեւագա՛լ հայկական...

Եւ հերոսներ հերոսներու ետեւէ, ինչպէս աւետաբեր աստղաբոյլ մը, կուգան պայծառ դէմքերով իրարու փոխանցել Լուսաւորչի կանթեղն հնաւուրց, նոր աւիւն ու կեանք սփռելով՝ Սուրբ Էջմիածնէն մինչեւ Բաղէշ ու Նոր Ջուղա, Սիւնեաց աշխարհի «մեծ անապատ»էն մինչեւ Վանայ ծովակին փոքրիկ կղզիները, մինչեւ արտասահմանի հեռաւոր գաղութները՝ Վենետիկէն Լվով, Ամստերտամէն Լիվոռնօ, Պոլիսէն Մարսիլիա:

Արեւագա՛լ հայկական...

Ոսկի տառերով թող արձանագրուին անունները այն դիւցազներուն՝ որոնք անդրանիկ քայլերն առին մեր վերածնունդի նոր դարուն, խոնարհ Մեղապարտէն մինչեւ Խաչատուր, մինչեւ Ոսկան կամ եղբայրներն Վանանդեցի, բազմավաստակ Վժանցիէն մինչեւ Սիմէոն Ջուղայեցի. արփիաշող թող քանդակուին անուններն օրհնեալ ԺԷ. դարու մեր լուսամիտ կաթողիկոսներուն՝ զերդ չքնաղ երրորդութիւն. Մովսէս, Փիլիպպոս եւ Յակոբ Դ. մինչ հեռուէն կը լսուին Հալիձորի մարտիկներու չեփորներն յաղթական:

Արեւագա՛լ հայկական...

ՀԱՆՃԱՐԻՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տասներեք երկար դարեր անցեր էին Մեսրոպ Մաշտոցի յայտնութենէն ի վեր, եւ ոսկեղէն մշակոյթը մեր նսեմացեր էր. լոյսի դարերն անցեր էին. աշունն ու ձմեռը մեր լեռներէն իջեր՝ սրտերն էին բռներ Հայութեան բոլոր. կարծէք փուլ կուգային Հայոց ամբէթները լուսաշող:

Անիի կործանումէն ասդին՝ վեց դարեր էին սահեր. իսկ Կիլիկեան մեր արքաները երեք հարիւր տարիէ ի վեր լռեր էին յաւէտ, մոխիրի ու աւերի տակ թողլով երբեմնի ծաղկեալ մեր քաղաքներն ու վանքերը, մշակոյթի մեր փառապանծ ոստանները:

(Շար. – 2)

ժը արուեստի մէջ, ձեւին մէջ կը գտնուի: Կուգամ ցեղասպանութեան քանի որ Վ. Սփիցրի առաջադրանքներէն մէկն է ցեղասպանութիւնը նկարել: Եւ ի հարկէ՝ կը տեսնենք մեռեալներ, մեռելակոյտեր, ջարդեր: Կը տեսնենք կեանքեր որոնք պատկերէ պատկեր կ՚ընթանան մինչեւ իրենց ողբերգական վախճանը: Կը տեսնենք խենթեցած, ոռնացող ծերունիներ, խախամներ: Հարցը կը մնայ լրիւ. որքանո՞վ մահը կը պատկերուի հոն ուր մեռեալներ կը պատկերուին, եւ հետեւաբար որքանո՞վ ցեղասպանութեան ներքին իրողութեանը կրցած է հասնիլ այս նկարչութիւնը պատումի որոշադրման հետեւելով: Ներքին իրողութիւն ըսելով չեմ հասկնար հոգեբանական իրականութիւն մը, հակադրեցութիւն մը զոր նկարչութիւնը պիտի կարենար արտայայտել, վերարտադրել կամ ոչ: Մահը չկա՛յ, չկա՛յ այնքան ատեն որ չի վերադառնար մեզ կլանելու համար: Որեւէ ձեւով կարելի չէ ըսել, պատկերել մահը, վստահ ըլլալ որ — հա՛, այդ է, ունինք մեր ձեռքին տակ: Բայց ի՞նչպէս գուշակել թէ ուրկէ՞ պիտի վերադառնայ, թէ անդի — տակից ո՛ր խաւերուն մէջ պարտկած է ան, թէ ուրկէ՛ կը գործէ: Զենք կրնար: Միակ բանը որ կրնանք ընել թերեւս հետեւիլ է նկարչական իսկական աշխատանքին, հոն ուր ան, դառնալով պատկերացումի կամքին եւ հաւաստումին դէմ (այս այս է...) դառնալով նաեւ պատումի որոշադրման դէմ, կը ձգէ, զինք դրդող տարրերու ուժի խոր ուշադրութեամբ, մահը ըլլալ, արձանագրուիլ իր մէջ: Միւս մահը, ան որ թաքուն մնացած է, եւ որ պիտի գայ նայուածքին այն ատեն միայն երբ նկարչական աշխատանքը պիտի փորձէ հասնիլ անոր, որմէ հաւանաբար կը ծնի:

Հոս է որ կարելի է դնել վերստին ազգային արուեստի մը կարելիութեան հարցը: Կ՚ուզեմ ըսել՝ կարելի՞ է մտածել որ կայ հայ կամ հրէական նկարչութիւն մը օրինակ: Նկարչութեան պարագային, որ զիս կը շահագրգռէ հոս, կը կարծեմ որ կարելի է, այն չափով որ տեսանելիի ակը առընչուած է լեզուին մէջ «բնակող» ցեղասպանութեան անտեսանելի դէպքին հետ: —

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(*) Վ. Սփիցր, Կալըրի Ալէֆ: Ցուցահանդէսը վերջացաւ Հոկտ. 15ին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

[illegible]

Նոյեմբեր 17էն սկսեալ Կալըրի Ֆրամոնի մէջ, (3 Ռիւ տէ Սէն–Փէռ) Գասպանճեան կը ներկայացնէ իր նոր գործերը:

Ծնած Պէյրութ 1938ին, 1962ին առաջին հանդիսացած է Սիւրսոքի Թանգարանին կողմէ կազմակերպուած գորգագործութեան մրցումին: 1963ին մտած է Փարիզի Աո Տէքորաթիֆի Ազգ. բարձրագոյն վարժարանը, ուսումը շարունակած է մինչեւ 1968: Կը վերադառնայ սակայն նկարչութեան եւ գծագրութեան եւ 1971ին կը մասնակցի խմբական ցուցադրութեան մը Փարիզ, յետոյ 1972ին անհատական ցուցահանդէս մը կուտայ Միլանօ, ապա 74ին՝ Փարիզ եւ միաժամանակ Պէյրութ:

Ամէն առիթներով ալ մամուլը գնահատանքով խօսած է իր գործերուն մասին:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑՈՅԹ
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մրցոյթի նիւթը՝

Եղիշէ Չարենց եւ իր գործը

Պարգեւ՝ հազար ֆր. առաջին հանդիսացողին:

Պայմաններ.—

— Կրնան մասնակցիլ Սփիւռքի հայ գրողներ իրենց անտիպ գրութիւններով:

— Ուսումնասիրութեան լեզուն պէտք է հայերէն ըլլայ:

— Գրութիւնները պէտք է ուղարկել մէկ օրինակ, նախընտրաբար մեքենագրուած:

— Ցանձնումի թուական, ամէնէն ուշը 31 Օգոստոս 1978:

— Արդիւնքները պիտի հաղորդուին Դեկտեմբեր 1978ին:

— Կը խնդրուի գրութիւնները անստորագիր ուղարկել, առանձին թուղթի վրայ գրելով հեղինակին անունը:

— Առաքման հասցէ՝

Dr. KALUSTIAN
Ecole Tebrotzasser, 1 Bl. du Nord
93340 Le Raincy — FRANCE

— Ձեռագիրները չեն վերադարձուիր:

— Դատակազմը պիտի յայտարարուի յետագային:

Զատացող թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

« ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ » ՄՐՑԱՆԱԿ

Յառաջիկայ տարուան Յունուարին Նիւ Եորքի մէջ տեղի պիտի ունենայ Հ. Բ. Ը. Միութեան Արամ Խաչատրեան երրորդ երաժշտական մրցանքը, որ կազմակերպուած է Հիւսիս. Ամերիկա (Միացեալ Նահանգներ եւ Գանատա) բնակող լարաւոր գործիք՝ ջութակ, ջութ, թաւջութակ եւ բամբ նուագողներու համար: Մասնակցողները պէտք է ըլլան նուազ քան 33 տարեկան. անոնք պէտք չէ փրոֆեսիոնէլ եղած ըլլան կամ ունեցած ըլլան երաժշտական գըլխաւոր կեդրոնի մը մէջ ու պատկանին երաժշտական գործակալութեան մը:

«Խաչատրեան մրցանք»ին գաղափարը ծնաւ 1968 Յունուարին նպատակ ունենալով երիտասարդ հայ երաժիշտները քաջալերել թէ՛ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս: Այդ թուականէն ասդին երկու մրցումներ կազմակերպուեցան՝ առաջինը երաժշտական բոլոր ճիւղերու համար, իսկ երկրորդը՝ միմիայն դաշնակահարներու: Այս երկու առիթներուն ալ տրամադրուած պարգեւը 1500 տոլար էր: 1969ին առաջին մրցանակը ստացաւ միջազգային համբաւով ջութակահարուհի Անի Գավաֆեան, իսկ երկրորդ տեղը գըրաւեցին քաջածանօթ դաշնակահար – երաժշտագէտ Շահան Արծրունի եւ փըրթուած երգչուհի Անն Երվանեան: 1972ի մրցանքի դափնեկիրը արժէքաւոր դաշնակահար – ղեկավար Քրիսթիան Փեթրեսքուն էր:

Սկզբնական օրերէն ի վեր մրցանքը երաժշտական բարձր մակարդակի մը վրայ գործեց շնորհիւ դաշնակահարուհի Մարօ Աճէմեանի առաջնորդութեան: Ներկայիս, ատենապետութեան պաշտօնը կը բաժնեն դաշնակահարներ Շահան Արծրունի եւ Ֆելիս Թաղագճեան: Այս տարի, առաջին մրցանակը 2000 տոլար է, երկրորդը՝ 1000 եւ երրորդը՝ 750 տոլար: Բարերար Ալեք Մանուկեան տրամադրած է առաջին պարգեւը:

Թեկնածուները պարտին փոխանակ ընտրուած մասնաւոր գործերու, նուագահանդէսի լրիւ յայտագիր մը ներկայացնել եւ պատրաստել Ալան Յովհաննէսի որոշ մէկ գործը: Մրցանքին վարչութիւնը համոզուած է, որ այս կերպով թէ՛ օտար դատական կազմը առիթ կ՚ունենայ թեկնածուներու երաժշտական հասունութիւնը դատելու եւ թէ մասնակցողները ազատութիւն՝ իրենց նախասիրած գործերը ընտրելու:

Բացի ատենապետներ Շահան Արծրունիէ եւ Ֆելիս Թաղագճեանէ, վարչութեան մաս կը կազմեն ջութակահարուհի Անահիտ Աճէմեան, երգչուհի Լիլի Զուքասըրեան եւ Բարեգործականի Ամերիկայի վարիչ տնօրէն Ճաք Անդրէասեան: Վարչութեան կողքին կայ խորհրդատու յանձնախումբ մը, որուն անդամներն են ջութակահարներ Անի Գավաֆեան, Միհրան Գոճեան, Ժիրայր Գանթարճեան, ջութակահար – ղեկավար Վարուժան Գոճեան, երգիչներ Լուսին Ամարա, Քեթի Պէրպէրեան, Արա Պէրպէրեան, Վահան Խանզատեան, հեղինակներ Ալան Յովհաննէս, Րիչըրտ Եարտըմեան եւ երաժշտագէտ – տեսուչ Տոքթ. Կրէնթ Պէկլէրեան:

ԴԷՊՔԵՐԸ ԴԷՄՔԵՐ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Հոկտ. 27ին, տեղի ունեցած է Կեդրոնական Սանուց Միութեան հիմնադրութեան 30ամեակի հանդիսութիւնը: Երեկոյթի բացումը ըրած է դըպրգէտ–ուսուցիչ Վարդան Կոմիկեան: Միութեան վարչութեան ատենապետը Նազարէթ Պալ, ուղերձ մը կարդացած է, որմէ ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիրը: Կեդրոնական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Կարօ Արմանի, մեկնաբանած է Կոմիտասի, Մազմանեանի, Եկմալեանի, Կանաչեանի եւ Պարթեւեանի երգերէն նմոյշներ: Պէզճեան Սանուց Միութեան երգի ու պարի խումբը ներկայացուցած է տոհմիկ պարեր:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի 48րդ տարեշրջանի բացման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Հոկտ. 17ին հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի եւ Գարեգին Բ. Աթոռակից – Կաթողիկոսի: Առաւօտեան ժամը 8.30ին վանքի Կիւլպէնկեան սրահին մէջ հաւաքուած են միաբաններ, ուսուցիչներ եւ սաներ: Յայտագիրը բաղկացած է շարականներու երգեցողութենէ եւ ընթերցումներէ՝ «Նարեկ», Աստուածաշունչ, Շահան Շահնուր: Դպրեվանքի տեսուչը Տաթեւ Եպս. Սարգիսեան կարդացած է ճառ մը, որուն մէջ շեշտը դրած է գոհողութեան ոգիով Հայց. Եկեղեցին զօրացնելու աշխատանքին վրայ: Գարեգին Բ. Աթոռակից – Կաթողիկոս պատգամ մը տուած է Դպրեվանքի սաներուն, թելադրելով գիտակցաբար տէր կանգնիլ Դպրեվանքին, անոր առաքելութեան, ուժ տալով մանաւանդ հայերէն լեզուին: 1977 – 1978 տարեշրջանին Դըպրեվանքի ուսուցչական կազմին մէջ են Արտաւազդ Արք., Սուրէն Շանթ, Տոքթ. Յարութիւն Գազանճեան, Գէորգ Դանտահարեան, Սուրէն Այվազեան, Սարգիս Սէֆէրեան, Կորիւն Վրդ. Պապեան:

ԻՐԱՆԻ Շահը «Հոմայուն» Գ. կարգի շքանշանով պարգեւատրած է երկու հայ երեսփոխաններ՝ Տիկին Էմմա Աղայեան եւ Սեւակ Սագինեան, ինչպէս նաեւ Հըրանդ Մովսիսեան՝ «Թաճ» Ե. կարգի շքանշանով եւ «Փեթրոլիմի վարիչ մարմնի անդամ Շահէն Ղարաբէգեանը՝ «Հոմայուն Դ. կարգի շքանշանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՂԹՕՆԸ (456)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Կ Ի Ն Ը

Ամուսինը սպաննել մտադրած էր ան, յուսահատութեան վերջին հանգրուանն ալ պիտի ճեղքէր անցնէր ուրեմն այսպէս... Եւ յետո՞յ: Սպաննելէ յետոյ այն անձը որուն անունը կը կրէր, պիտի սպաննէր նաեւ ինքզինքը: Ահա այս էր իր յուսահատութեան արձակած վերջին վճիռը...:

Բայց Ալթիէրիի պէս մէկը սպաննելը դիւրին գործ չէր: Լէոնոր սպանութեան կարգ մը ծրագիրներ որոճալէ յետոյ, վերջապէս այն եզրակացութեան եկաւ որ յարմարագոյն ծրագիրը պիտի ըլլար ամէն բան դիպուածին ձգելը: Դիպուածը թերեւս ամէն բան կարգի պիտի դնէր:

Այս որոշումը տալէ յետոյ, գիշեր ցերեկ յարմար առիթին սպասեց:

Լէոնոր պիտի սպաննէր իր ամուսինը, պիտի սպաննէր անողոքօրէն եւ առանց որեւէ յուզումի, կատարեալ պաղարիւնութեամբ:

Ընդհանուր հրամանատարին գոյութիւնը իր աչքին աւելորդ երեւցած էր, թըշնամանք մըն էր ան իրեն դէմ, այլանդակութիւն մը, ոճիրի մը յաւերժացումը:

Երկու ընտանիքներու դժբախտութեան, անվերջ ոճիրներու չարանին, այնքան անմեղներու տառապանքին միակ պատճառը եղած էր Ալթիէրի, անոր համար ան – շուշտ որ ամէն գնով ուզած էր ձեռք անցընել զինքը:

Հօրը մեկնելէն եւ վերջին մնաս բարովը ըսելէն յետոյ Լէոնոր մինչեւ առտու անքուն մնալով այս բաներուն վրայ մտածած էր:

Երբ առտու եղաւ, եկան իմաց տալու թէ բանաստեղծ Փեթրոս Արաթիմոս իրմէ ունկնդրութիւն մը կը խնդրէր:

Լէոնոր նախ մերժեց, բայց յետոյ յիշելով որ Ռոլանի պատկերը իրեն ծախող մարդն էր ան, այնպէս ենթադրեց թէ անկէ ուրիշ յիշատակ մըն ալ բերած էր իրեն ծախելու:

Արաթիմոս, ինչպէս առաջին անգամ, այս անգամ ալ Լէոնորը տեսնելով զմայլեցաւ անոր գեղեցկութեան վրայ:

— Տիկին, ձեզի այնպիսի լուրեր կը բերեմ զորս ձեզ չհաղորդելը անկարելի էր, խօսք առաւ Արաթիմոս: Եւ ատոր համար է որ ձեզ անպայման տեսնել ուզեցի: Անշուշտ ներողամիտ կը գտնուիք:

Լէոնոր գլուխովը քաղաքավարական տարտամ նշան մը ըրաւ, իսկ Արաթիմոս, շուարած, սապէս շարունակեց.

— Այդ լուրը կը վերաբերի ձեր պատուական հօրը...:

Հոս խօսքը կտրելով սպասեց որ Լէոնոր հարցումներու տեղատարափ մը սկսի, բայց տեսնելով որ այս վերջինը բերանը չէր բացած, շարունակեց.

— Երէկ գիշեր ձեր հայրը... պալատս եկած էր... ակամայ կերպով...: Այսինքն թէ զինքը պալատ բերած էին ըսել կ՚ուզեմ...:

— Բերա՞ծ էին: Ի՞նչ կը նշանակէ բերած էին բացատրութիւնը, պարոն, ըսաւ Լէոնոր հանդարտութեամբ:

— Անշուշտ գուշակեցիք գործածած ոճէս թէ ձեր պատուական հայրը մինակը գալու ի վիճակի չէր եւ զինքը բերած էին տիկին: Այսինքն ըսել կ՚ուզեմ թէ վիրաւորուած էր...:

— Եւ հիմա զիս իր քովը կը կանչէ, այնպէս չէ՞, պարոն, ըսաւ Լէոնոր որոշելով իր որդիական պարտականութիւնը մինչեւ վերջը կատարել: Երթանք ուրեմն, պարոն, երթանք:

Այս ըսելով, ոտքի ելաւ եւ քող մը նետեց ուսերուն:

— Տիկին, հաճեցէք զիս մտիկ ընել, գոչեց Արաթիմոս: Ազնուազարմ Տանտոլօն ձեզ իր քովը չկանչեց... այլ վտանգաւոր կերպով, մահացու կերպով վիրաւորուած է:

— Հասկցայ, հասկցայ, հայրս մեռած է, թոթովեց Լէոնոր խուլ ձայնով մը:

Արաթիմոս պատրաստուեցաւ ժխտական պատասխան մը յարմարցնելու, բայց նըշմարելով որ Լէոնորի աչքերը թրջած չէին, ափ ի բերան մնաց:

ՄԻՇԵԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ապուլեան, Օր. Իւկէթ Ապուլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Նոյ. 13, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԱՊՈՒԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին եւ իրենց հօրաքրոջ՝

ՑԱՍՄԻԿ ԳՐՈՒՇԵԼՆԻՑԿԻԻ

մահուան տարելիցին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի, Նոյ. 13, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պատարագ կատարել կուտայ Շաբաթ Նոյ. 12, առաւօտեան ժամը 10ին, Մոնմորանսիի Հանգստեան տան մատրան մէջ, 44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կօլ, Մոնմորանսի։

Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մէջ մահացած պատսպարեալներու հոգիներուն համար, հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Յաւարտ եկեղեցական պաշտօնի, պատարագիչ քահանան կ'այցելէ տեղւոյն գերեզմանատունը եւ կ'աղօթէ վախճանեալներու շիրիմներուն վրայ։

Կը հրաւիրուին պատսպարեալներու ազգականներն ու հայ հասարակութիւնը։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեան իր սիրելի բարեկամուհի՝ Տիկին Մանիկ Քոչարեանի կսկծալի մահուան առթիւ 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկեպսակի։

×

Տէր եւ Տիկին Ներսէսեան փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի օգափոխութեան կայանին, Եդուարդ Փափազեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի միջազգային ոստանին Մարի-Նուպար Հայ Ուսանողական Տան Տնօրէնութիւնն եւ ուսանողութիւնը կ'ողբան վաղաժամ մահը Մարի – Նուպար Բարեկամներու Միութեան հիմնադիր անդամներէն ու բարերարուհիներէն

ՏՈՔԹ. ԱՐՏԵՄԻՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

եւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընտանեկան պարագաներուն։

×

Փարիզի միջազգային ոստանի Մարի – Նուպար Հայ Ուսանողական Տան Բարեկամներու Միութեան բոլոր անդամները կ'ողբան Միութեան հիմնադիր անդամ եւ բարերարուհի

ՏՈՔԹ. ԱՐՏԵՄԻՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

վաղաժամ մահը եւ խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Տիկին Լիւսի Պօյաճեանի, Տէր եւ Տիկին Արմէն Տապաղեանին ինչպէս բոլոր հարազատներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Իզմիրի եւ շրջակայքի Հայրենակցական Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Իզմիրի աղէտին 55րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի (Նոյ. 20) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Հոգեհանգիստէն կը յաջորդէ հոգեճաշ մը ՃԱՇԱՐԱՆ ՓԻՑԱ – ՈՍԿԵԱՆ, 139, Ռիւ Սէն Թ'Օնորէ, Փարիզ (1)

Ճաշագին 60 ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՌՈՄԱՆ — Այրի Տիկին Սոնա Ա. Քէբէնէքեան եւ զաւակները՝ Գէորգ եւ Քըրիստին – Մարկրիթ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քէրէնէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զիթճեան (Լոս Անճըլըս), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Քէրէնէքեան (Լոս Անճըլըս), Պր. Ալաշայեան Նշան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Քէրէլէքեան Ժաք եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տօնապետ Տօնապետեան եւ զաւակները, Տիկին Յովնանեան եւ զաւակները (Վալանս) իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Մալաթիոյ Հայր. Միութեան, Հայ Ուսանողական Միութեան եւ համայն ազգական եւ բարեկամներուն որոնք իրենց ներկայութեամբ, հեռագրով, նուիրատուութեամբ, ծաղկեպսակով եւ գրաւոր, ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, քեռորդիին, զարմիկին, փեսային, քեռայրին, սանահօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔԷԲԷՆԷՔԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Հոկտ. 21ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԷՆ Տիկին Գլօտին Նալպանտեան 150 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր սիրելի մօր՝ Տիկին Մառի Քիլիճեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Եդուարդ Փափազեանի մահուան առիթով, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Խօմիսըրպէք Փարիզի եկեղեցւոյ պայծառութեան համար կը նուիրեն 100 ֆր.։ Տիկին Մանուշակ Գօչունեանի մահուան առիթով, Տիկին Արշալոյս Միւթէվէլեան եկեղեցւոյ պայծառութեան համար փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 200 ֆր.։ Տիկին Իմաստուհի Զըրըգճեանի մահուան առիթով, Տիկին Արշալոյս Միւթէվէլեան եկեղեցւոյ պայծառութեան համար փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 200 ֆր.։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀՐԱԻԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները Հինգշաբթի ժամը 20ին, (Նոյ. 17), Ռիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր–Սեւակ գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Նոյ. 15ին ժամը 20.30ին, Ֆերմանանս տէ գ'Ասխթանթ Սոսիալ, 23 Ռիւ տը Պելֆոր, Անիէռ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպուած ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Նուիրուած

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ (մահուան 70ամեակին)

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ (ութսունամեակին)

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ մահուան յիսնամեակին

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, 12 Ռիւ Սէն Պազիլ Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 16.30ին

Կը նախագահէ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Օրուան բանախօսներ

ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ (Խրիմեան Հայրիկ) — ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (Խանասորի Արշաւանքը) — ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ (Զօրավար Անդրանիկ)

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները, հայրենակցական միութիւնները, գաղութը անխտիր, յարգելու այս յիշատակները։

ՄՈՒՏՔ ԱԶԱՏ Է

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.
au profit des étudiants arméniens boursiers
de la Fondation Marie Noubar

Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison, Alimentation etc...

Vous trouverez aussi un charmant souvenir
UN PORTE-CLEFS en argent
dont l'originalité n'a d'égale que sa qualité.

Le Dimanche à partir de 17 h.

Sirarpie DER-NERCESSIAN
signera son récent volume
L'ART ARMENIEN
et
PIEM
signra ses œuvres

BUFFET
Spécialités Arméniennes
Fondation Marie-Noubar
57, Bd. Jourdan — 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

Ծննդեան 80ամեակին եւ մահուան 40ամեակին առթիւ

Խումբ մը գրասէրներ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյ. 20, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, տարաբախտ բանաստեղծ՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

մահուան 40ամեակին առթիւ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք «Նուրհան Ֆրէնկեան» Մշակ. Կեդրոնին մէջ, տեղի կ'ունենայ

ՅՈՒՇԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

նուիրուած հայրենասէր բանաստեղծ՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

Դասախօսութիւն եւ
Գեղարուեստական բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 17ին

Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, Տեսչութիւնը եւ Ծնողաց Միութիւնը սիրով կը հրաւիրեն բոլոր ազգայինները, դպրոցի տօնածառի հանդէսին։

Ժամը 16ին վարժարանի մատրան մէջ պատարագ աշակերտներու երգեցողութեամբ։

Ժամը 17ին, թատերասրահին մէջ, դարդարուն հանդիսական ուրախ մթնոլորտ, ճաշ, մանուկներու նուէրներու բաշխում։

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

ի նպաստ Կապոյտ Խաչի կայանին

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի աւանդական ճաշը Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 13ին, Սոֆիթէլ պանդոկին մէջ։

Հայկական պիւֆէ խաչուհիներու կողմէ նուիրուած։

2, Rue Grognet — 75015 Paris
Métro Balard ou Porte de Versailles

Ճաշագին 100 ֆրանք

Տոմսերը նախապէս ապահովել Կապոյտ Խաչուհիներէ կամ Բալուեան գրատունէն ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Նոյեմբեր 17։

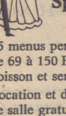
GALERIE FRAMOND

3. Rue des St-Pères — 75006 PARIS

KAZANDJIAN

œuvres récentes

du 17 Nov. au 17 Décembre

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 de 10 h. à 15 h.
210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON
Nom
Adresse
tél.

ARMENIE 77

du 23 Décembre au 6 Janvier 78

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
15
MARDI
15 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.987 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 53e ANNÉE — N° 13 987

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՏԱԹԻ ԱՌԱՋԱՐԿԷՆ ԵՏՔ "ՀՐԱՄՄԵՑԷՔ" Կ'ԸՍԷ ՊԵԿԻՆ

ԲԱՅՑ ՊԱԿ-Ը ԻՐ ԽՕՍՔԸ ՈՒՆԻ ԸՍԵԼԻՔ

— o —

Վերջին օրերուն, Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի ղեկավարներուն փոխանակած սիրալիր խօսքերը, որոնց մեղմացում մը բերին մթնոլորտին մէջ եւ յոյսեր ալ ներշնչեցին: Սատաթն էր առաջինը, որ յայտարարած էր եգիպտական Խորհրդարանին առջեւ՝ պատրաստ եմ Իսրայէլ երթալու խաղաղութեան համար եւ Պեկին անմիջապէս կը պատասխանէր՝ հրամմեցէք, ես ալ պատրաստ եմ Գահիրէ երթալու եթէ հարկ ըլլայ: Կ'ըսուի թէ Պեկին ամիս մըն է պատրաստած էր «խաղաղութեան իր պատգամը» եւ Ծնունդին կը սպասէր յայտնելու համար, բայց Սատաթի յայտարարութիւնը պատճառ եղաւ որ կանխահաս կերպով հրապարակէ: Այսքանով սակայն ոչինչ կը կարգադրուի քանի կայ կարեւորը՝ ՊԱԿը, որ իր խօսքն ունի ըսելիք: Պաղեստինցիներու շէրքին մասին զանազան լուրեր կան: Կ'ըսուի թէ Արաֆաթ ընդունած է որ ժընեւի ժողովին ՊԱԿի բանբերն ըլլայ ծագումով Պաղեստինցի ամերիկացի փրոֆեսէօր մը, օրինակ՝ Վալիտ Հալիտի (Հարվարտի համալսարան) կամ Հիշմ Նարապի (Ճորճթաուն) բայց մամուլի պաղեստինեան գործակալութիւնը՝ Վաֆա հերքեց եւ անգամ մը եւս շեշտեց որ «Պաղեստինցի ժողովուրդին միակ եւ օրինաւոր ներկայացուցիչը կը մնայ՝ ՊԱԿը»: Ֆրանսական հեռատեսիլէն ալ, առջի իրիկուն Արաֆաթ կրցաւ պարզել իր տեսակէտները: Կրկնեց որ կը դատապարտէ ահաբեկչութիւնը, որու հետ ոչ մէկ կապ ունի իր պայքարը:

Թունուզի մէջ ալ, ուր ժողովի նստած էր Արաբական Լիկան, հաստատուեցաւ միայն արաբ երկիրներու խոր տարակարծութիւնները, Սուրիոյ Արտաքին նախարարը Խատամ եգիպտական նախաձեռնութեան մէջ կը տեսնէ միայն խաղ մը «դատապարտելու համար Իսրայէլի ծաւալապաշտ հեռանկարները»:

× Ֆիկառօի մէջ, Լիբանանի նախկին նախագահը Հելու «Ոչ-օգնութիւն վտանուած երկրի» խորագրին տակ կը գրէ թէ Պեկին – Սատաթ փոխանակուած ճառերը շարաշուք արձագանգ մը ունին հարաւ – Լիբանանի մէջ, որ կը պայթի ռումբերու տարափին տակ: Ձի հաւատար որ Սատաթ Իսրայէլ երթայ, ոչ ալ Պեկին՝ Գահիրէ եւ չի հաւատար նոյնիսկ թէ ի մօտոյ գումարուի ժընեւի ժողովը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ մեծ աղէտներու պատճառ եղաւ հիւսիսային Ֆրանսա եւ Երկուշաբթի օր ալ, նոր փոթորիկ եւ հով կը նախատեսուէր Մանշի շրջանը: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն եօթը մեռեալ կար, ութ անհետացած մինչ բազմաթիւ նաւեր վտանգուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանագնացը կրկին Ալժէ գնաց շարունակելու համար խօսակցութիւնները Փոլիսարիօյին հետ բայց ոչ մէկ արդիւնք կար Երկուշաբթի օր:

ՊԱՏԷՐԻ խմբակին բանտարկուած անձերէն մէկն ալ անձնասպան եղաւ: Ինկրիտ Շուպերթ սաւանով ինքզինքը կախած էր եւ գերմանական դատական իշխանութեանց հրահանգած առաջին քննութիւնները հաստատեցին անձնասպանութիւնը:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ շաբաթավերջը բաւական բուռն եղած է: Հռոմի մէջ 4000 ցուցարարներ բախում ունեցած են 10 հազար ոստիկաններու հետ, արտասուաբեր ռումբ, կրակ, կրակի տրուած կառքեր եւայլն, եւայլն: Նման բախումներ ալ (աջ թէ ձախ ծայրայեղներու) եղած են Թորինօ, Պոլոնեա, Պառի եւ Լեչչէ:

ԱՆՆԸՍԻԻ մէջ գողեր առանց անհանգիստ ըլլալու որեւէ կերպով, 24 ժամ աշխատած են ու պարպած դրամատան մը շուրջ 60 արկղները: Փորձ մըն ալ եղած է Փարիզ (Լորտ Պայրըն) բայց ձախողած է:

ՍՈՄԱԼԻ չնչեց Խորհ. Միութեան հետ ունեցած բարեկամութեան իր դաշինքը (1974) եւ խզեց իր յարաբերութիւնները Քուպայի հետ իբրեւ հետեւանք Սոմալիի եւ Եթովպիոյ կռիւներուն, որոնց պատճառաւ վատթարացած են վերոյիշեալ երկիրներու կապերը:

ԱՐԱՐԱՏ 0-2 ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԴԻՆԱՄՈՅԷՆ

— o —

ԿԻԵՒԻ ԴԻՆԱՄՕՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ 1978Ի ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻՆ

Բացի Արարատէն եւ Տորպեդոյէն, որոնք դեռ մէկ խաղ ունին խաղալիք (Նոյեմբեր 14ին) Խորհ. Միութեան 40րդ ախոյենական մրցումները վերջ գտան Նոյեմբեր 10ին: Այդ օրը, Արարատ 0ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Կիեւի Դինամոյէն: Ընդհ. դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.—

1.— Դինամօ (Կիեւ)
2.— Դինամօ (Թիֆլիզ)
3.— Տորպեդօ
4.— Դինամօ (Մոսկուա)
5.— Շախտէօր
6.— Լոկոմոտիւ
7.— Չերնոմորեց (Օտեսա)
8.— Կայրաթ
9.— Զարիա (Վորոշիլովգրադ)
10.— Զենիթ
11.— Նեֆթչի (Բագու)
12.— ԲԿՍԱ
13.— Կարպատ (Լվով)
14.— Արարատ (7 յաղթանակ, 12 հաւասար, 10 պարտութիւն, 27/33):
15.— Կրիլիա–Սովետով

ՈՉ ԵՒՍ Է Հ. ՎԱՀԱՆ Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Խոր ցաւով իմացանք որ, Հինգշաբթի իրիկուն, Նոյ. 10ին, ժամը 19.30ին յանկարծամահ եղած է մեր այնքան յարգելի եւ սիրելի՝ Հայր Վահանը:

Հայր Վահան, թերեւս ամէնէն ժողովրդական դէմքն էր Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, այս բառին ամէնէն ազնիւ իմաստով:

Ծնած 1894ին, Սեպտ. մէկին Ախալցըխայի (Հայկ. Վրաստան) Նորշէն գիւղը, Հայր Վահան կանուխէն կը հասնէր Ս. Ղազար: Վարդապետ ձեռնադրուած է 1922ին: Երկար տարիներ ուսուցչական պաշտօն վարած է Մուրատ – Ռափայէլեան (Վենետիկ), Սամուէլ – Մուրատեան (Սեւր): Եթովպիոյ գրաւումէն ետք Իտալացիներու կողմէ, Միաբանութիւնը զինքը ղրկած էր Ատտիս – Ապապա: Բ. աշխարհամարտին, գերի կ'իյնար Անգլիացիներուն ձեռքը եւ իբրեւ իտալահպատակ, երկար տարիներ կը ճաշակէր Քենիայի բանտերը: 1947ին կը վերադառնար Վենետիկ եւ քիչ ետք, Հալէպի մէջ, քանի մը տարի կը վարէր Մխիթարեան դպրոցին տնօրէնութիւնը: Քանի մը տարի առաջ, տօնուեցաւ իր ութսունամեայ յոբելեանը, Մերձաւոր Արեւելք:

Պատմաբան, գրագէտ, բանաստեղծ Հայր Վահան կը թողու բազմաթիւ հատորներ: Շեշտելու համար իր սուր դիտողութիւնն ու առարկայական քննարկումը մանա՛ւանդ, ազգ. հարցերու նկատմամբ, յիշենք թէ1962ին փոքրիկ հատորով լոյս կը տեսնէր իր այնքան յաջող «Ինչպէս տեսայ Հայաստանը» (նախապէս լոյս տեսած «Յառաջ»ի մէջ, իբրեւ յօդուածաշարք): Վերջին տարիներուն կը վարէր «Հայ ընտանիք»ի խմբագրութիւնը:

Կանոնաւորաբար կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ի, որու հետ իր հոգեկան կապը հինէն կուգար: Քանի մը ամիս առաջ մեզի յանձնած էր իր մէկ անտիպ վէպը, որու կցած նամակին մէջ կ'ըսէր.— «Այս վէպը գրած եմ «Յառաջ»ին համար, իրական կեանքէ առնուած է: Եթէ յարմար կը տեսնես դիր լրագիրիդ մէջ եւ ինծի երկու օրինակ ղրկէ այդ թիւերէն...»: Այսպէս էր Հայր Վահան, ութսունամեայ բազմավաստակ մշակը, որ իր մեծութեան ապացոյցը կուտար, ըսելով անոր՝ զոր ճանչցած էր մանուկ, — «Եթէ յարմար կը տեսնես...»:

Պա՛րզ է, «յարմար տեսած էինք» բայց ակամայ ուշացած էր անոր հրատարակութիւնը եւ երբ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, կ'ըսէինք իրեն թէ ի մօտոյ լոյս կը տեսնէ այդ վէպը («Թափառական քահանան» է վերնագիրը), ուրախ էր եւ կ'ըսէր. «Ան տպէ, ուրիշ մըն ալ պիտի ղրկեմ, ան ալ իրական կեանքէ»:

Բայց պիտի չղրկէ: Այլեւս որեւէ ձեռագիր պիտի չղրկէ «Յառաջ»ին:

Ոչ եւս է, Հայր Վահան: Այնքան եռանդուն էր դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, այնքան կայտառ որ այլեւս կարելի էր չմտահոգուիլ իսկ թէ իր սիրտը, որ ազդարարութիւն մը տուեր էր քանի մը տարի առաջ, վերջնական հարուած մը պիտի տար այսքան շուտ:

Հայր Վահանի թաղումը կատարուեցաւ Շաբաթ, Նոյ. 12ին եւ հիմա, ինքն ալ կը հանգչի Ս. Ղազարի այն փոքրիկ գերեզմանատան մեծ մեռելներուն քով:

×

Ոչ եւս է Հայր Վահան Յովհաննէսեան ու մենք քիչ մը աւելի տխուր ենք, աշնան այս տխուր օրերուն:

Դեռ երէկ էր (Հոկտ. 21) ծրագրեր կը մշակէր, կրկին կ'ուզէր Հայաստան երթալ, աւելի կենսքոտ էր քան երբեք երիտասարդներ եւ որքան հեռու կը թուէր մահը՝ երբէք եւ որքա՛ն մօտ է եղեր:

Գնաց: Ու մենք քիչ մը աւելի տխուր ենք, աշնան այս տխուր օրերուն: Գնաց՝ դաստիարակը, գրագէտը, բանաստեղծը, Մխիթարեան վարդապետը ու մանա՛ւանդ մարդը: Վասնզի Հայր Վահան ուժեղ նկարագրի տէր, այն քաջ ու ուղիղ մարդն էր, որ երբեք չէր խուսափեր ճշմարտութիւնները ըսելու, ճակատաբաց, համարձակօրէն:

Հիմա, Հայր Վահան կը հանգչի, մեծ մեռելներու այդ փոքրիկ գերեզմանատան մէջ, զոր թողունք որ ինք նկարագրէ (*).

« վանքին ետեւը, զանգակատան հովանիին տակ, խոշոր արցունքի մը նման, գերեզմաննոցը կայ, կանաչութեան գըրկին մէջ: Ննջեցեալները, գրեթէ բոլորն ալ Մխիթարեան միաբաններ, քաղցրօրէն կը ննջեն, իրենց գլուխներն հանգչեցուցած եկեղեցիին արտաքին պատին, նիշդ խորանին մօտիկ, ամէնօրեայ աղօթքի բոյրն զգալու համար: Չկան ոդբական նոնիներ, մահկանացուներուն համար են. հոս կը հանգչին անոնք՝ որ արդէն երկնքի քաղաքացիներ են: ... Ոչ մէկ հպարտ արձանագրութիւն մարմարներուն լռութիւնը կը խզէ. միաբաններ ապրեցան լռութեամբ, լռութեամբ կը սիրեն հանգչիլ այս շիրմատան մէջ »:

Ուր միաբան վաստակեցին, հանգչին եւ անդ:

(*) « Երազներու Կղզին՝ Ս. Ղազար », Հ. Վահան Յովհաննէսեան:

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ՅԱԿՈԲ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Ցաւով կ'իմնանք թէ Նոյ. 11ին, իր մահկանացուն կնքած է Հայ Սպայից Միութեան հիմնադիր – նախագահը՝ Յակոբ Առաքելեան:

Ծնած, 1894 Հոկտեմբերին Էկադերինոդրադ, յաճախած է նախ տեղւոյն Առեւտրական վարժարանը, ապա՝ Օդեսայի Զինուորական վարժարանը, յետագային ալ Փարիզի Արուեստից եւ Արհեստից դպրոցը:

Սպայի իր ասպարէզը սկսած է Ռուսաստան, ուր իբրեւ սպայ ծառայած է ցարական բանակին մէջ (1916–1918), հայկ. բանակի մէջ(1919–21), Ֆրանսական 159րդ Ռեժիման տ'Էնֆանթըրի ալփին (1921–22), կամաւոր ենթասպայ էր օտար լեգէոնի օտար 6րդ զօրագունդին (1939–1945): 1929ին հիմնած է Հայ Սպայից Միութիւնը եւ 1947ին Ֆրանսական Բանակի Սպայից Միութիւնը իբրեւ օտար: Յակոբ Առաքելեան արհեստով դիմայարդար էր եւ վարպետ մը իր ասպարէզին մէջ, քանի մասնակցած է հինէն բազմաթիւ ֆրանսական մեծ ֆիլմերու:

Իր մահով, վերջին ներկայացուցիչներէն մէկն է որ կ'անհետանայ այն սերունդին, որոնք Սարդարապատի դաշտէն մինչեւ Փարիզի պողոտաները բերած են իրենց հետ հայրենասիրութեան եւ նուիրական դատերու ծառայելու ոգի մը: Մինչեւ հիւանդանալը, ամէն տարի Մայիս 28ի մերձաւոր Կիրակին, չէր մոռնար երբեք հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել տալ հոգիներուն համար անոնց որոնք 1918ին ինկան վասն կրօնի եւ հայրենեաց:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. – ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ

1.— ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Հայ ժողովուրդի վիճակը գրեթէ եղած է՝ շարունակ պայքար մղել օտար Պետութիւններու դէմ՝ իր գոյութեան եւ իր հոգեւոր կեանքի պաշտպանութեան համար, եւ մեր պատմութեան ներքին իմաստը գլխաւորապէս այդ պայքարի մէջ է. անոր արտայայտութիւնն է եղած, ընդհանրապէս, եւ մեր գրականութիւնը:

Հազիւ պարսկական ճնշումները թուլցած էին եւ հայկական մշակոյթը սկսած էր ծաղկիլ, երբ եւան կուգայ նոր թշնամի մը, Արաբներու ցեղերը, կրօնքով եւ քաղաքականապէս Խալիֆաներու ձեռքի տակ միացած, Մուհամմէտի մահէն (622 թ.) քիչ յետոյ՝ արագօրէն կը դիմեն դէպի արեւելեան աշխարհ: 640ական թուականներուն անոնք կը մտնեն Հայաստան: Հայկական իշխանութիւնը կ'անցնի խալիֆին ձեռքը: Շուրջ երեք դար՝ այդ բռնապետութիւնը, առանձնապէս Ը. դարու սկիզբներէն ի վեր՝ ծանր կերպով կը նստի մեր ժողովուրդին վրայ:

Հայ ժողովուրդի կողմէ կը սկսի, անոր դէմ, ոչ միայն մշակութային պայքար, այլ եւ զինուած ապստամբութիւն՝ մինչեւ որ կը կարողանան թօթափել արաբական լուծը: Այդ ապստամբութիւնը Արաբներու դէմ կը նշանաւորուի յատկապէս Թ. դարու երկրորդ կէսի սկիզբը (851 թ.) ժողովրդական մէկ ուժեղ շարժումով մը, որ «Սասունցի Դաւիթ» հոյակապ դիւցազներգութեան յառաջացման անմիջական ազդակն է հանդիսացած:

Ճաֆր – էլ – Մութէվէքիլ ամիրապետը հարկահանութեան նպատակով՝ Հայաստան կ'ուղարկէ Աբու – Սէթ ոստիկանը: Ան կարգադրութիւններ կ'ընէ, որ Հայաստանի բոլոր կողմերէն հարկերը հաւաքեն եւ իրեն բերեն. միաժամանակ, ան ասպատակներ կը սփռէ շրջանի գաւառները՝ աւարառութիւններու եւ յափշտակութիւններու նպատակով: Այդ ասպատակներուն՝ ուժեղ դիմադրութիւն ցոյց կը տրուի Հայերու կողմէ: Կատաղած ամիրապետը մեծ բանակ կ'ուղարկէ Հայաստան, Աբու – Սէթի որդի, Եուսուֆի հրամանատարութեամբ, եւ կը հրամայէ ճնշել ժողովուրդի ապստամբութիւնը:

Եուսուֆ կը մտնէ Վասպուրական, բայց Աշոտ Արծրունիի առաջարկն ընդունելով՝ դաշինք կը կնքէ անոր հետ եւ պատանդներ վերցնելով՝ կ'երթայ եւ բանակ կը դնէ Մուշ քաղաքի մէջ՝ ձմեռը այնտեղ անցընելու համար: Եուսուֆի հրոսախումբերը կը սկսին սոսկալի կողոպուտի եւ տանջանքներու կ'ենթարկեն Տարօնի գիւղացիութիւնը: Դաշտային իրենց եղբայրներու կրած տառապանքներու վրէժը կը լուծեն Սասունի Հայերը, որոնք կուգան եւ կը պաշարեն Մուշ քաղաքը եւ զօրքը սուրէ կ'անցընեն: Այս մարտի ընթացքին կը սպաննուի նաեւ Եուսուֆ: Այս փայլուն յաղթանակը Սասունցի լեռնականներուն՝ ձեռք կը բերուի 851 թուին:

Յաջորդ տարին Հայաստան կ'ուղարկուի Բուղա ոստիկանը՝ հայ նախարարները ձերբակալելու եւ զէնք վերցնելու ընդունակութիւն ունեցող մարդոց կոտորելու յանձնարարութեամբ: Բուղա կը մտնէ Տարօն գաւառ եւ անխնայ կը կոտորէ ժողովուրդը: Ան աւերելով եւ կոտորելով կը հասնի Դուին:

Այնուհետեւ կը շրջի ամբողջ Հայաստանը. ապա՝ Վրաստան, Աղուանք եւ շատ նշանաւոր իշխաններուն շղթայելով՝ կը տանի ամիրապետի մօտ:

Սակայն հայ ժողովուրդի դիմադրական եռանդը երբեք չի տկարանար՝ եւ կը շարունակէ իր պայքարը արաբ սորկացնողներու դէմ: Արաբ Խալիֆաթը, Բուղայի արշաւանքներուն շրջանին, Աշոտ Բագրատունին կը ճանչնայ Հայաստանի «Իշխանաց իշխանը»: 885 թուին Հայերը զայն թագաւոր կը հռչակեն եւ Ամիրապետը ստիպուած՝ թագ ու արքայական զգեստներ կ'ուղարկէ Աշոտին: Այսպէս հայ Պետականութիւնը կրկին կը վերականգնի: Այնուհետեւ Խալիֆաթը կը փորձէ, մի քանի անգամ, տապալել հայկական թագաւորութիւնը, բայց չի յաջողիր: Պայքարը սուր բնոյթ կը ստանայ յատկապէս Սմբատ Ա.ի եւ Աշոտ Բ.ի օրով եւ կը վերջանայ Հայերու յաղթանակով: Որմէ յետոյ կը սկսի երկարատեւ խաղաղութեան շրջան մը՝ 922 թուականէն, մօտ հարիւր տարի:

Այս բոլոր իրադարձութիւնները հայ վերածննդեան սկզբնաւորման նախադրեալները հանդիսացան:

2.— ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Ժ. դարուն, ստեղծուած երկարամեայ խաղաղութեան ընթացքին, ընկերային – տնտեսական յարաբերութիւններու զարգացման հետեւանքով, Հայաստանի մէջ կը տիրէ շէնութիւն եւ խաղաղութիւն, հարստութեամբ եւ բազմամարդութեամբ՝ ագարակները կը դառնան աւաններ, իսկ վերջինները՝ քաղաքներ, — ինչպէս կը վկայեն ժամանակակից մեր պատմիչները: Հայաստանի տնտեսական զարգացումը, համեմատած նախորդ դարերու հետ, նկատելի բարձրութեան մը կը հասնի: Այս ժամանակաշրջանին, առեւտրական եւ արհեստաւորական արդիւնաբերութեան մեծագոյն կեդրոններ կը դառնան Անին, Արծնը, Կարսը, Դուինը, Վանը, որոնք կը գտնուէին առեւտրական մեծ ճանապարհներու վրայ եւ կը հանդիսանային միջազգային առեւտուրի կեդրոններ:

Քաղաքներու զարգացման մասին մեր պատմիչներէն, համեմատաբար, ընդարձակ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Արիստակէս Լաստիվերտացին, որ բաւական տեղեկութիւններ կուտայ այդ ծաղկած քաղաքներու ներքին կեանքի մասին, նախ քան Սելճուկեան արշաւանքները եւ անոնց կատարած աւերածութիւնները՝ ԺԱ. դարուն:

ՏԱՐՕՆԱՎԱՐԴ

(Շար. – 1)

ԵՂՆԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵԾԿԼՏՈՒՔԸ

ՄԻՍԱՔ ՄԽՐՃԵԱՆԻՆ

«Եհէ՜ եհէ՜ արտերուն մէջ մարդ
մարդաձայն չը մըտնէ»
Հովերուն հետ սարէն եկող անդադարին
աղաղակն է:
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Դուք տեսա՞ծ էք անտառակոխ անտառներուն ծոցը, ուրտեղ բնութեան հրաշքը կայ, խաղաղութիւն կայ, իշխանական կեցուածք մը կայ...

Գիշեր եւ տիւ, սարերն ու լեռները պատերազմի զինուորներուն պէս, կազմ ու պատրաստ կը սպասեն Անծանօթի ձայնին, մտիկ կ'ընեն հեթանոս – անհաւատներուն, չարախինդ մուտքը արգիլելու, որ յաճախ կո՛յս անտառներուն եւ սարերուն քունը կը խանգարեն:

Դուք տեսա՞ծ էք, անտառակոխ անտառներուն ու սարերուն ծոցը մեծցած եղնիկները, որ հովերուն հետ, ձորէ ձոր կը նետուին ու լեռներու անծանօթ տեղուանքը կը պահուըտին մարդկային չարութենէ եւ մահաբեր որսորդներու աչքերէն հեռու մնալու համար:

Եղնիկնե՜ր, բնութեան տուած ամէնէն անմեղ, ամէնէն բարի ու ամէնէն փափուկ կենդանիները, որ մարդ – գազանին զոհն է եղած...

Դուք տեսա՞ծ էք, անտառակոխ անտառներուն հեծկլտուքը, երբ կատղած հովն ու փոթորիկը կատաղօրէ՜ն, կատաղօրէն կը զարնէ արտասուաթոր ուռենիները ու կը թօթվէ ուժգին, եւ հոտաւէտ վարդենիներուն քունը կը խանգարէ:

Դուք տեսա՞ծ էք, սարերու եւ անտառներու կողերէն, վայրագ հովին հրմշտուքը, որ ծառ ծառի վրայ չի ձգե՛ր, անմեղ ու աղուորիկ վայրի կենդանիներուն վոհմակը կը սարսռացնէ ու անոնց բոյներն ու ձագուկները, անտառներուն խոբերը կը քշէ ինչպէս աշնան տերեւները ոսկեղոյն, արիւնլուայ ու սարսռագին:

Օ՜, եղնիկները, կենդանիներուն ամէնէն զգայունն ու ամէնէն անմեղը, որ հովերուն հետ ձորէ ձոր, լեռնէ լեռ կը վազվզեն, որպէսզի չարամիտ որսորդները չվիրաւորեն իրենց փափուկ սիրտերը, սարերու այս փափուկ աղաւնները: Սարերու այս անմեղ կենդանին միշտ հեռու ապրած է, մարդոցմէ հեռու, իր բոյնը փնտռած է բնութեան ծոցը, ազատ դաշտերուն վրայ, իր սիրած լեռներուն հետ, իր ծնած ձորերուն գիրկը, պարելով թռիչք տալով ազատ բնութեան հետ, զուլալ աղբիւրներուն մօտ:

Գիշեր մը խաղաղութիւնը իջած էր անտառին վրայ: Անտառը կը քնանար իշխանուհիի մը պէս աղուոր, մանուկի մը պէս անմեղ ու ամբողջ սարերն ու լեռները բնութեան անոյշ քունը կը քաշէին...

Հեռաւոր լեռներու կողերէն, խաւարին մէջէն, յանկարծ ահաւոր պայթում մը: Եւ ահա դարձեալ հեթանոսներու եւ անհաւատներու ողբալի դէմքեր մահաբեր զէնքերով, անմեղ ու փափուկ եղնիկները կը հալածէին խելագարօրէն...

Այդ գիշեր, անտառներուն հեծկլտումը ողբալի էր: Ցաւագին էր: Անմեղ եղնիկներն ու ուրիշ վայրի կենդանիներուն իրարու զարնուիլն ու դողահար փախուստը ողբալի էր:

Խելագար հալածանքն ու մահաբե՛ր զէնքերու պայթումէն, այդ գիշեր, երկինքին աստղերը մէկիկ – մէկիկ վար թափիլ սկսան:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎԻ ԺՈՂՈՎԸ

Հոկտ. 20ին տեղի ունեցած է Հանրապետութեան կուսակցական ակտիվի ընդլայնուած ժողովը:

Գլխաւոր զեկուցաբերն է եղած կ. Դեմիրճեան (*):

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղարը, ինչպէս ակնկալելի է, մանրամասն թըւած է Խորհ. Միութեան նոր Սահմանադրութեան առանձնայատուկ արժանիքները: Այս առթիւ երկար մէջբերումներ կատարած է Բրեժնեւի համապատասխան զեկուցումէն եւ եզրափակիչ խօսքերէն:

Հանրապետութեան Սահմանադրական

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՀԱՆՃԱՐԻՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայոց պատկառելի կաթողիկոսներն անգամ, որ այս ընդհանուր քայքայումին մէջ՝ կը յայտնուէին որպէս լաստեր փրկութեան կամ հասարակաց Հայրեր, յաճախ տառապագին կը կաշկանդուէին՝ բռնակալ հարստահարողներու անգութ լուծին տակ:

Դաւանական անդադրում վէճեր՝ պառակտումի որոմը կը սերմանէին հոգիներու մէջ. սրտեր սրտերէ կը բաժնէին, Հայը Հայէն կ'անջատէին. օտար հանգերձներով ու ծէսերով կը լեցուէին հայ ժամերը, հայ խունկն ու աղօթքն անգամ անընդունելի կը նկատուէին, թերագնահատելով ինչ որ դարերու նուիրականութեամբ օծուն՝ մեր ժողովուրդին համար անկապտելի ժառանգութիւն մըն էր:

Այս տարաբախտ կացութեան մէջ, մեր ժողովուրդը՝ պանդխտութեան ցուպը ձեռքին՝ կը թափառէր երկրէ երկիր, ի խնդիր ազատութեան, վաճառքի, լոյսի ու գիտութեան:

Նահապետին սրտէն արիւն կը ժայթքէր այս համատարած քաոսին դիմաց, ու հարց կուտար տխրագին.

«Ո՞ւր ես, հայ Հանճար, անցեր ես
անցեր...
Հին եւ երկայն դարք, այլ եւ այլ
բախտով,
Մեր հայ հայրենեաց վրայէն սահելով՝
Սեւ ու սպիտակ քօղերով պատեր,
Ջաղուրն այն ծածկեր՝ անցեր են,
անցեր...:

Պէտք էր Մխիթար՝ փարատելու այդ թանձր մշուշը, թօթափելու այդ մոխիրը, վերցնելու սուգի շղարշը մեր հայրենի դաշտերէն, վերածնունդի դանդաղ շարժումին տալու նոր զարկ ու խանդ՝ տիտանային ճիգերով, որպէս մերօրեայ խիզախ մարգարէ: Պէտք էր Մխիթար յարութիւն տալու Հայ Հանճարին, եւ աշխարհին գոչելու՝ թէ «Հայք չեն անցեր»:

ՀՈՂԴԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Սուրբ Լուսաւորչի կանթեղն անմար դարձեալ աւետիս կուտար, զերդ վարսամ տարփալի Հայոց աշխարհի, Արծրունի թագին մայրաքաղաքէն, ինչպէս երբեմն չքնաղ Նարեկէն կամ Հռոմկլայէն:

1676 թուականն էր. Փետրուարի 7:

Լոյս մը ծագած էր փոքրիկ Հողդարի խոնարհ ընտանիքի մը քիւին տակ. ուրախութեան կանչ մը քալած էր, այդ գիշեր, պատուհանէ պատուհան, աւետելու մանչ զաւակի մը ծնունդը. Մանուկ՝ որդի Պետրոսի, որ պիտի կոչուի Մխիթար Սեբաստացի:

Եւ Հողդարն այդ աննշան՝ դարձաւ այդ օրէն նոր դարերու Հացեկացը երեւելի, որու լոյսը պիտի գար ողողել մեր աշխարհը՝ Մաշտոցեան շողերով:

«Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս մանուկը», կ'ըսէին թերեւս ծնողքն ու ազգականները, որոնք աղքատ մարդիկ էին, պարզունակ փերեզակներ: Իրենց միակ հարստութիւնը՝ քրիստոնէական հաւատքի լոյսն էր. եւ հիմակ՝ այս մանչուկը, դերդաստանի միակ արու ժառանգը:

Ու մեծցաւ մանուկը, մօտ Ս. Նշանի պատմական վանքը, ուր Ս. Անտոն անապատականի ճգնաւորն օրինակով խանդավառ՝ դարձաւ կրօնաւոր, վանական, սարկաւագ: Սասունցի Դաւթի նման՝ ոչ թէ տարիով, այլ օրով ու ժամով կ'աճէր այդ շնորհալի պատանին՝ մշակոյթի ու սրբութեան սնունդներով:

Լոյսի անխոնջ ու տարփալին փնտռտուք մը եղաւ Մխիթար Սարկաւագի կեանքը. պրպտեց ձեռագիրներ, կարդաց, հաւաքեց, հայ Ս. Հայրերու գրքերէն՝ փութաջան մեղուի նման՝ Ոսկեփորիկ կազմեց, դաւանաբանական ծաղկեփունջեր յօրինեց, Յայսմաւուրքներ մաղեց, Աստուածաշունչ ու Նարեկ ծծեց, քարոզներ ու ճառեր պատրաստեց, սրբազան տաղեր շարադրեց, փնտռեց մանաւանդ ուսուցիչ եւ առաջնորդ վարդապետներ:

Լոյսի սիրահար, լոյսին հետամուտ, հեռացաւ պահ մը վանքի սահմանափակ շրջանակէն, քալեց Սեբաստիոյէն Էջմիածին, Խոր–Վիրապէն Սեւան, Երզրումէն Բասեն, Հալէպ ու Կիպրոս, իմաստութեան ի խնդիր: Եւ ի՜նչ դժնդակ պայմաններու մէջ:

(Շար. – 3)

յանձնաժողովին նախապատրաստած նախագիծը՝ Հայաստանի նոր Սահմանադրութեան վերաբերեալ, համաժողովրդական քննարկումէն ետք 1978ի սկիզբը նիստը պիտի քննէ եւ վաւերացնէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նստաշրջանին: Համապատասխան աշխատանք կը կատարուի նոյնպէս Հայաստանի պետական փառերգը մշակելու համար:

Ջեկուցաբերը յիշել ետք Հայաստանի տնտեսութեան վերջին ինը ամիսներու արձանագրած յաջողութիւնները, քանի մը խիստ կարեւոր աշխատանքներու եւ առաջադրութիւններու մասին խօսած է:

Հրազդանի լեռնաքիմիական մեծ կոմբինատը, որու ծրագրին մշակման ժամանակ նկատի չեն առնուած «տնտեսական, դեմոկրաֆիական, էկոլոգիական եւ շատ կարեւոր այլ գործօններ», կեանքի պիտի չկոչուի: Շինարարական աշխատանքները դադրեցնելու որոշում տրուած է: Կ. Դեմիրճեանի զեկուցումէն կարճ մէջբերում մը յստակ կը դարձնէ որոշումին պատճառն ու կարեւորութիւնը: «Այդպիսի ձեռնարկութիւնների թիւին է պատկանում առաջին հերթին Հրազդանի լեռնաքիմիական կոմբինատը, որի գործող արտադրութիւնը արդէն իսկ վնասակար ազդեցութիւն է ունեցել, իսկ շինարարութեան լրիւ աւարտից յետոյ ամբողջ ցիկլով աշխատելու ժամանակ կոմբինատը ճակատագրական ներգործութիւն պիտի ունենար շրջակայ միջավայրի վրայ, ապականելով օդը, ջրերը, փըչացնելով մասսայական հանգստի եւ առողջարանային ընդարձակ գօտիներ, էլ չխօսենք արդէն բուն ձեռնարկութեան տնտեսական ցածր արդիւնաւէտութեան մասին»: Արդէն վերջին 2-3 տարիներուն պատկան մարմինները աշխատանքները դադրեցնելու հետամուտ եղած են:

Ցաւելեաւ բացատրութեան կարօտ կը մնայ այն կէտը, թէ երբ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Բիւրօն վերջին երկու-երեք տարիներուն իրենց ուշադրութեան կեդրոնը կը դարձնեն Հրազդանի լեռնաքիմիական կոմբինատի աշխատանքներուն դադրեցումը, անդին Գ. Մարտիրոսեան, 1975 Դեկտ. 4ին, «ՍՍՀՄ 9րդ գումարման Գերագոյն Սովետի 4րդ սեսիային», Մոսկուա, կը խնդրէր Խորհ. Միութեան գունաւոր մետաղագործութեան նախարարութենէն եւ Պետպլանէն, «չտապ միջոցներ ձեռք առնեն» արագացնելու եւ իր լրումին հասցնելու համար վերոյիշեալ ձեռնարկութեան շինարարութիւնը: Ահա թէ ինչ կը յայտարարէր Գ. Մարտիրոսեան, որ այդ թուականին դեռ Ա. տեղակալն էր Հայաստանի վարչապետին.— 1960 թուականից, այսինքն 15 տարի շարունակ, կառուցւում է Հրազդանի լեռնաքիմիական կոմբինատը: Աշխատանքները կատարուել են նրա նախահաշուային արժէքի 70 տոկոսի չափով: Սակայն, չնայած դրան, կարեւորագոյն կառոյցը գըտնւում է կոնսերվացման եղբին: 1976 թուականի սկզբում այդ կառոյցում անաւարտ շինարարութեան մէջ կը ներդրաւուեն մեծ միջոցներ: Հրազդանի լեռնաքիմիական կոմբինատում տիրող վիճակը հրամայաբար պահանջում է, որ ՍՍՀՄ գունաւոր մետալուրգիայի մինիստրութիւնը եւ ՍՍՀՄ պետպլանը շտապ միջոցներ ձեռք առնեն»: («Սով. Հայաստան», 1975 Դեկտ. 5):

Աւելցնենք, որ Կ. Դեմիրճեան 1975 Յուլիս 30ին, խօսելով 10րդ հնգամեակի առաջադրութիւններու մասին, ՀԿԿ Կենտկոմի պլենումին, կը յիշեցնէր ի մէջ այլոց, թէ «նախատեսուած է աւարտել Հրազդանի լեռնաքիմիական կոմբինատի շինարարութիւնը»: («Սով. Հայաստան», 1975 Օգոստ. 1):

Ֆիւզամնտեսութեան զարգացման համար քանի մը արմատական միջոցներ նախատեսուած են: Դեբեդ, Արաքս, Սեւջուր, Հախում, Հերհեր, Հրազդան, Աղստեւ, Շնող, Որոտան եւ այլ գետերուն բնական հոսքը կարգաւորելու համար պիտի կառուցուին 16 մեծ ջրամբարներ՝ մէկ միլիառ խորանարդ մեթրի հասնող ջուրի տարողութեամբ: Այս ծրագիրին իրականացումը հնարաւորութիւն պիտի տայ առաւել ջուր կուտակել եւ ամէն տարի Սեւանէ օգտագործուած ջուրին երկուքուկէս անգամը աւելի շատ ջուր ապահովել գիւղատնտեսութեան: «Այսպիսով, ջրատնտեսական եւ ջրաշինարարական խոշոր մասշտաբների աշխատանքների աւարտումից յետոյ կը լուծուի մեր սակաւաջուր Հանրապետութեան համար կենսական կարեւորագոյն նշանակութիւն ունեցող պրոբլեմը՝ գիւղատնտեսութիւնը եւ ժողովրդական տնտեսութեան միւս ճիւղերը ջրով ապահովելու խնդիրը»:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ կառավարութիւնը միայն ընթացիկ տարեշրջանին երկու անգամ քննութեան առած են Սեւանի հարցը: Որոշուած է ջրաթեքնիք կառոյցներու նոր համալիրի ստեղծումով լիճը ապահովել լրացուցիչ ջուրով, առանց հաշուելու Արփի գետինը: Ասիկա լայն գիծով պիտի նպաստէ հարցին արդ լուծմանը: Միւս կողմէ, Սեւջուր եւ Արաքս գետերու հոսքերուն կարգաւորումով Հոկտեմբերեան, Միասնիկեան եւ Արշալոյս ջրամբարներուն մէջ, կարելիութիւն պիտի տայ խնայելու Սեւանի ջուրը յետագային: Ասիկա պիտի նպաստէ լճին մակարդակին բարձրացումին:

Պիտի ջրարբիանան եւ ոռոգելի դառնան տասնեակ հազարներով հեկտար հողեր, ի մէջ այլոց Արարատեան դաշտին գրեթէ ամբողջ նախալեռնային գօտին: Մեծ տարածութեամբ այգուններ մշակելի պիտի դառնան: Ոռոգման ցանցը պիտի վերակառուցուի:

— Բաւական է նշել, որ այդ ամէնի հիման վրայ մենք կը կարողանանք մէկուկէս անգամ աւելացնել խաղողի արտադրութիւնը, այն հասցնելով 340.000 տոննայի, ատանալ 265.000 տոննա պտուղ, 485.000 տոննա բանջարեղէն, 50.000 տոննա եթերայիւղային կուլտուրաներ, 50 հազար տոննա միայն վաղահաս կարտոֆիլ եւն.: Մեր գիւղատնտեսութիւնը կ'աճի մի այնպիսի պոտենցիալով, որպիսին այսօր իրենից ներկայացնում է Հանրապետութեան շտեմարանը՝ Արարատեան դաշտը»:

Ժ. Մ.

(*) Սով. Հայաստան օրաթերթ, Հոկտեմբեր 21:

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

———o———

Ծանօթ բանասէր Արամ Երեմեան, տարիներու աշխատանքով պատրաստած էր Մարզուանի պատմութիւնը, հաւաքելով նաեւ կարգ մը Մարզուանցիներէ յուշեր եւ խմբանկարներ: 1968ին ձեռագիրը պատրաստ էր հրատարակութեան համար եւ հեղինակը ի զուր սպասեց մեկենասի մը՝ իրագործելու համար նպատակը: Արդիւնք՝ Արամ Երեմեան մեռաւ Նոր Ջուղայի մէջ եւ իր գրադարանը հարազատներու կողմէ նուիրուեցաւ տեղւոյն Ազգ. Առաջնորդարանին:

Ողբացեալին վաղեմի բարեկամը՝ մարզուանցի Յարութիւն Ոսկանեան, որ Նիւ Եորք հաստատուած էր, խնդրած էր Ա. Երեմեանի աղջիկէն, որպէսզի իրեն ղրկէր Մարզուանի պատմութեան վերաբերեալ ստացուած նիւթերը՝ նկարներով հանդերձ, պատրաստելու համար զանոնք հրատարակութեան: Սակայն Յարութիւն Ոսկանեանի յանկարծական մահով գործը դարձեալ կը մնայ իր ձեռագիր վիճակին մէջ:

Իմ կարգիս խնդրեցի Տիկին Ոսկանեանէն (իմ քրոջմէս), որպէսզի ինծի ղրկէր թղթածրարը եւ նկարները: Այս տարի Ապրիլ 21ին միայն ձեռագիրները ղրկեցի Հայաստան, Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեանի: Իբրեւ հաստատում ստացայ հետեւեալ շնորհակալագիրը.

«Մեծարգոյ Պր. Ստեփան Պառաւեան,

«Հայաստանի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի տնօրէնութիւնը խորին շնորհակալութիւն է յայտնում ձեզ, թանգարանին նուիրուած արժէքաւոր ձեռագրերի համար, որոնք արձանագրուած են թանգարանի մայր մատեանի տակ եւ կը դրուեն գիտական շրջանառութեան մէջ:

Թանգարանի տնօրէն

Ս. ՄԵԼԻՔՍԷԹԵԱՆ»

Այնուհետեւ, Օգոստոս 29ին Հայաստան ղրկեցի այն նկարները, որոնք քիչ թէ շատ արժէք կը ներկայացնէին, իսկ մնացեալներն ալ կը մտածեմ յանձնել Բարեգործականին:

Ի պատասխան Հայաստան ղրկուած նկարներուն, ստացայ հետեւեալ նամակը.

«Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը փոստով ստացել է Մարզուանի պատմութեան եւ ազգագրութեան վերաբերող ձեր ուղարկած լուսանկարները եւ այլ նկարներ ու միացրել նախկինում ձեր ուղարկած նիւթերին:

Թանգարանի դիրեկտոր՝

Ս. ՄԵԼԻՔՍԷԹԵԱՆ»

Վերոյիշեալ տողերը գրեցի ի գիտութիւն այն բոլոր Մարզուանցիներու, որոնք յուշեր եւ նկարներ ղրկած էին Մարզուանի պատմագիրքին համար:

Կ'ուզէի նշել ուրիշ հարց մը եւս: Վաղամեռիկ Արքեպիսկոպոսի պատմական մէկ ձեռագիր նամակը՝ Անուիլի եկեղեցիին առընչութեամբ, որ ուղղուած էր ինծի, Անուշաւան Գաբրիկեանի եւ Կարապետ Թոփաքեանի, անցեալ տարի, երբ Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան կազմակերպութեամբ Հայաստան գացած էինք, Էջմիածնի մէջ, Հոկտ. 12ին յանձնեցի Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին: Նամակէն քանի մը պատճէններ պահած եմ քովս:

ՍՏԵՓԱՆ ՊԱՌԱՒԵԱՆ

ԴՈՂԴՈՋԻ ԴՈՂԴՈՋ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ մեռած է ընկ. Յովհաննէս Ստեփանեան: Ողբացեալը՝ Տիգրանակերտի զաւակ, քառական թըռականներուն գացած է Արժանթին եւ առաջին իսկ օրէն նետուած է ազգային, միութենական եւ հանրային գործերուն մէջ: Տարիներով եղած է Պուէնոս Այրէսի Հայ Կեդրոնի վարչութեան անդամ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ատենապետ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտեմբեր 27ին: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարին մէջ, յետ եկեղեցական արարողութեանց, դամբանական խօսած է Արշամ Քհնյ. Պողոյեան: Գերեզմանատան մէջ խօսած են Միհրան Լեւոնեան՝ յանուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեան՝ Արմենիա մշակութային Ընկերակցութեան և Հայ Կեդրոնի կողմէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (457)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԿԻՆԸ

Այս անիմանալի տեսարանէն խրախուսուած, հասկնալով որ Լէոնորի համար հօրը մահը որեւէ ցաւ պիտի չպատճառէ, գոչեց.

— Այո, տիկին, մեռած է: Մահամերձ վիճակի մէջ գինքը իմ պալատս փոխադրեցին, եւ հակառակ անոր որ տասնը ժամերով ողբ ու կոծի տխուր դերեզման մը դարձաւ, դարձեալ պէտք եղածը ըրի իրեն... բայց դժբախտաբար մեր խնամքները որեւէ օգուտ չունեցան... եւ ձեր ազնուազարմ հայրը հազիւ ժամանակ ունեցաւ ինէ խնդրելու որ իր մահը ձեզի իմաց տամ...: Ահա ատոր համար եկած եմ եւ ձեզ կը յայտնեմ իմ խորին ցաւակցութիւններուս հետ...

Լէոնոր ձեռքի նշանով մը լռութիւն պատուիրեց անոր:

Այս լուրը տակնուվրայ ըրած էր զինքը... բնաւ այս տեսակ դէշ լուրի մը չէր սպասեր:

Իրաւ, թէպէտ հօրն ու աղջկան միջեւ որեւէ կապ չէր մնացած, բայց վերջապէս հայրն էր եւ հօրը մեռելին առջեւ պէտք չէր ոխ պահեր...: Մահը բոլոր ատելութիւնները կը ջնջէ:

Այդ միջոցին Լէոնոր միայն սա մտածեց, թէ՝ Տանտոլօ իր հայրն էր: Լէոնորի հոգին զատուած էր իր հօրմէն, բայց միւսը՝ հօրմէն էր եւ միան էր ցաւ զգացողը...:

Ասկէ զատ, աշխարհի մէջ այլեւս առանձին մնացած էր. ոչ բարեկամ ունէր, ոչ ազգական: Տարիներէ ի վեր փակուած կեանք մը կ'ապրէր արդէն, սուգի մէջ, այնպիսի տմարդի սուգի մը մէջ որ զինքը ուրուականի մը վերածած էր:

Լէոնոր սարսռաց եւ սկսաւ վախէն դողալ:

Քիչ ատենէն անձնասպան ըլլալու որոշումը միտքը բերելով միայն կրցաւ զօրանալ:

Ի՛նչ տխուր որոշում...: Քանի որ պիտի մեռնէր, ինչո՞ւ վախնար:

Քանի որ պիտի մեռնէր, ի՞նչ պէտք ունէր բարեկամի, սիրահարի եւ կամ հօր:

Ամէն բան լմնցած էր իրեն համար:

Ահա այսպէս մտածելով էր որ Լէոնոր սա հարցումը ըրաւ.

— Հայրս վիրաւորուա՞ծ է ըսիք:

— Այո, տիկին, վիրաւորուած, եւ դաշոյնը լաւ գործածող մէկու մը կողմէ: Այնպէս կ'ենթադրեմ որ մարդասպանի մը կողմէ յարձակում կրած է ազնուազարմ Տանտոլօն: Այս չարաշուք դէպքը իմ պալատիս քովի փողոցին մէջ տեղի ունեցած է: Գիշերանց դուրսէն աղաղակներ լսելով քունէս արթնցայ եւ անձամբ դուրս նետուելով օգնութեան փութացի գետինը տարածուող վիրաւորին: Աւաղ ուշ մնացած էի...: Զարգարծը իր դաշոյնը մխած եւ փախած էր: Հայրերնիդ գետինը գըտայ, արեան ճապաղիքներու մէջ եւ անմիջապէս հրամայեցի սպասաւորներուս, որ պալատ փոխադրեն եւ հանգստաւէտ անկողինի մը վրայ պառկեցնեն: Սպասաւորս կայծակի արագութեամբ վազցնելով ակնթարթի մը մէջ վիրաբոյժ կանչել տուի: Բայց գիտութեան պաշտօնեան դժբախտաբար յայտարարեց որ ազնուազարմ Տանտոլօն հազիւ քանի մը վայրկեանի կեանք ունէր: Եւ իրաւ ալ... աւաղ, տիկին, ափսոս, բոլոր ջանքերս ի դերեւ ելան, բարէ՛, եղո՛ւկ...:

Լէոնոր այս փոքրիկ սուտերով համեմուած պատմութիւնը ծայրէ ծայր անտարբերութեամբ մտիկ ընելէ յետոյ ըսաւ.

— Շնորհակալ եմ, պարոն, շնորհակալ եմ բոլոր ըրածներուդ համար:

— Պարզապէս պարտականութիւնս կատարեցի, տիկին, պատասխանեց Արամթիմոս: Բայց դեռ պարտականութիւնս չէ լրացած: Ազնուազարմ Տանտոլօն պաշտօն յանձնեց ինծի իր յուղարկաւորութեան վրայ հսկել:

— Այդ պարտականութիւնը ինծի կ'իյնայ, ըսաւ Լէոնոր:

— Ուրեմն կ'ուզէ՞ք որ մարմինը հոս փոխադրել տամ, տիկին, հարցուց Արամթիմոս աշխուժիւ:

— Ատ ալ ես անձամբ կը կատարեմ, պատասխանեց Լէոնոր: Բայց հաճեցէք հօրս հանգչած տեղը առաջնորդել:

— Ձեր տրամադրութեան տակն եմ, տիկին, ըսաւ Արամթիմոս խոնարհելով:

Արամթիմոսի պալատը Ալթիէրիի պալատէն շատ հեռու չէր:

Լէոնոր այնպէս կարծեց թէ Ալթիէրի սպաննել տուած էր հայրը:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Հայ Սպայից Միութիւնը խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր հիմնադիր–նախագահին՝
ՅԱԿՈԲ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 11ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Նոյ. 16, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e
Tél. : 924-86-71 et 227-12-26

Vendredi 25 Novembre à 20 h. 30

Soirée «*RUDOLPH VALENTINO*»
(projection diapositives — causerie)

animée par
Mme Jeanne de RECQUEVILLE
biographe de VALENTINO, présidente de l'Association des Amis de Rudolph Valentino et du cinéma muet.
Participation aux frais : 15 Fr.
Membre UGAB et étudiants : 10 Fr.

Samedi 26 Nov. à partir de 21 h.

Soirée « D I S C O »

Après le succès de la première soirée dansante de la saison, Edouard, notre sympathique animateur sera de nouveau parmi nous. Une ambiance plus que survoltée sera de rigueur.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Իզմիրի եւ շրջակայքի Հայրենակցական Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Իզմիրի աղէտին 55րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի (Նոյ. 20) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Հոգեհանգիստին կը յաջորդէ հոգեճաշ մը ՃԱՇԱՐԱՆ ՓԻՑԱ – ՈՍԿԵԱՆ,
139, Ռիւ Սէն թ'Օնոռէ, Փարիզ (1)
Ճաշագին 60 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպուած ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Նուիրուած

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ (մահուան 70ամեակին)
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ (ութսունամեակին)
ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ մահուան յիսնամեակին

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, 12 Ռիւ Սէն Պազիլ
Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 16·30ին

Կը նախագահէ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Օրուան բանախօսներ
ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ (Խրիմեան Հայրիկ) — ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ (Խանասորի Արշաւանքը) — ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ (Զօրավար Անդրանիկ)

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները, հայրենակցական միութիւնները, գաղութը անխտիր, յարգելու այս յիշատակները։

ՄՈՒՏՔ ԱԶԱՏ Է

ՏԻՐԱԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ճաշարաններ

PIZZA OSKIAN — ընդարձակ սրահով, յարմար խմբական խրախճանքներու եւ ընկերական հաւաքոյթներու։
139, rue St. Honoré Paris 1er tél. 260 23 80

ILE DE CRETE — հայկական եւ յունական խոհանոց
10, rue Mouffetard Paris 5e tél. 326 31 37

ARCHE DE NOE
42, rue Descartes Paris 5e tél. 329 68 83

Խանութներ

արեւելեան ուտեստեղէններու

ՏԻՐԱԿ Ա. 26, rue de Trévise Paris 9e
tél. 770 38 63

ՏԻՐԱԿ Բ. 18, rue de Chabrol Paris 10e
tél. 770 26 55/6

Ծանօթ. Տիրակ Բ. իր դռները բացաւ Նոյեմբեր 7ին Հաստատութիւնը՝ որ միակ ներածողն է կրետական գինիներու, իր յարգոյ յաճախորդներուն մէկ շիշ կրետական գինի կը նուիրէ առաջին գնումին։

AVEC LE CONCOURS DE
AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose des
VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi	Retour Jeudi
30 Decembre	12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations
Jacques CHELELEKIAN — **87 la Canebière 13001 MARSEILLE**
tél. (91) 50 89 12
VOYAGES WASTEELS — Org. Lic. 97

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Կիրակի, Նոյ. 20, առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ։

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները Հինգշաբթի ժամը 20ին, (Նոյ. 17), Ռիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր–Սեւակ գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Նոյ. 15ին ժամը 20·30ին, Փերմանանս տէ գ'Ասխմթանթ Սոսիալ, 23 Ռիւ տը Պելֆոր, Անիէռ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Նոյ. 19, ժամը 20·30ին
Salle des Fêtes de Sevran
առաջին անգամ ըլլալով
ՄԻՇԷԼ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՑԱՂԹԱՆԱԿ
ՊԵՏԻԿ եւ իր նուագախումբը

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE
Tenue correcte exigée

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

Ծննդեան 80ամեակին եւ մահուան 40ամեակին առթիւ

Խումբ մը գրասէրներ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյ. 20, Իսսի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, տարաբախտ բանաստեղծ՝
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
մահուան 40ամեակին առթիւ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք «Նուրհան Ֆրէնկեան» Մշակ. կեդրոնին մէջ, տեղի կ'ունենայ

ՅՈՒՇԻ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
նուիրուած հայրենասէր բանաստեղծ՝
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
Դասախօսութիւն եւ
Գեղարուեստական բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ
ի նպաստ Կապոյտ Խաչի կայանին

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի աւանդական ճաշը Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 13ին, Սոֆիթէլ պանդոկին մէջ։

Հայկական պիւֆէ խաչուհիներու կողմէ նուիրուած։

2, Rue Grognet — 75015 Paris
Métro Balard ou Porte de Versailles
Ճաշագին 100 փրանք

Տոմսերը նախապէս ապահովել Կապոյտ Խաչուհիներէ կամ Բալուեան գրատունէն ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Նոյեմբեր 17։

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.
au profit des étudiants arméniens boursiers
de la Fondation Marie Noubar
Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison, Alimentation etc...
Vous trouverez aussi un charmant souvenir
UN PORTE-CLEFS en argent dont l'originalité n'a d'égale que sa qualité.
Le Dimanche à partir de 17 h.
Sirarpie DER-NERCESSIAN
signera son récent volume
L'ART ARMENIEN
et
PIEM
signra ses œuvres

BUFFET
Spécialités Arméniennes
Fondation Marie-Noubar
57, Bd. Jourdan — 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի Հայութիւնը ներկայ Կիրակի, Նոյ. 20, առաւօտեան ներկայ ըլլալու եկեղեցւոյ օծման 24րդ տարեդարձին նուիրուած հանդիսաւոր քառաձայն պատարագին, նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ ծառայած եկեղեցական եւ աշխարհական ողբացեալներու հոգւոյն ի յիշատակ։

Երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ դպրաց դասին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պր. Հայկազուն Օհանեանի։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
16
MERCREDI
16 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ. Հատը	1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.988
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 988

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՂԹԱՏԱՐԸ գործադուլի շարժումի մը կը ձեռնարկէ Նոյ. 16ին, ինչ որ քիչ մը աւելի պիտի զարգացնէ առաքման եւ ցրւումի անկանոնութիւնները:

ԷՐ–ԷՆԹԷՐԻ օդաչուները եւ մեքենա–գէտները գործադուլի մէջ են մինչեւ Ուրբաթ եւ օրական 200ի տեղ, քայիւ 15–20 թռիչք կարելի կ'ըլլար ապահովել: Այս «նարուստի» գործադուլը բողոք մըն է Պաւ Ծրագրին դէմ որ կը սահմանափակէ բարձր աշխատավարձքերը: Ասոնք տարեկան պէտք չէ անցնին 288 հազար ֆրանքը, ինչ որ 1976ին 91 հոգիի պարագան եղած է:

ՓՈԼԻՍԱՐԻՕՆ երեք սպանացի ձկնորս առեւանգած է զորս կը պահէ իբրեւ պատանդ մինչ Ֆրանսացի բանադնացին հետ բանակցութիւնները տեղքայլ կ'ընեն եւ Պումետիէն ալ ձայն կը բարձրացնէ Ֆրանսայի դէմ:

ՍՈՄԱԼԻ կարճ պայմանաժամ մը տուած է ռուս փորձագէտներուն եւ մասնագէտներուն (2000) երկրէն հեռանալու համար: Արդարեւ, հազիւ ութ օրէն պէտք է մեկնին: Ժողովուրդն ալ մեծ ցնծութեամբ ողջունած է այս լուրը «Ռուսերը, վերջացաւ» պոռալով:

ԱՐԱԲ առեւտրականները (Երուսաղէմի սուքին) կ'ըսեն. «Յորդանան գետը փոքր է բայց շատ ջուր կ'անցնի անոր կամուրջներուն տակէն մինչեւ որ Սատաթ Երուսաղէմ գայ»: Արդարեւ, հակառակ հրապարակային ելոյթներուն, շատ մարդիկ հաւատար թէ այս ամբողջը խօսքէն գործի անցնի:

ԿԻՊՐՈՍԻ նոր արքեպիսկոպոսը՝ Քրիսոստոմոս Ա., իր գահակալութեան առթիւ (Կիրակի) ճառ մը արտասանեց եւ չեշտեց որ պիտի շարունակէ իր նախորդին՝ Մակարիոսի գծած ճամբան մինչեւ որ Կիպրոսի ազգ. հարցը արդար եւ տեւական կերպով լուծուի: «Կիպրոսի եկեղեցին, աւելցուց Քրիսոստոմոս պիտի չհրաժարի ազգապետական իր առաքելութենէն եւ գործակցի կառավարութեան հետ մինչեւ որ արդարութիւն հաստատուի, մինչեւ որ հայրենիքը ազատագրուի»:

ԼՈՆՏՈՆԻ 32 հազար հրշէջները գործադուլի մէջ են եւ բանակն է որ կազմ ու պատրաստ է. պարտի հրդեհ մարել...

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Աշխատանքի Նախարարութեան համաձայն, Հոկտեմբերին գործազրկութիւնը զգալապէս (5 առ հարիւր) իջած է:

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ԿԸ ԴԱՐՄԱՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շրջապտոյտէ մը ետք Ամերիկա, քանի մը շաբաթէ, երաժշտագէտ՝ Արամ Խաչատրեան կը գտնուի Փարիզի Նէքեր հիւանդանոցը, ուր դարմանումի տակ է:

Վստահ ենք, որ Արամ Խաչատրեան շատ արագօրէն կ'ապաքինի եւ կը շարունակէ իր փայլուն գործունէութիւնը:

Ի՛ՆՉ ՀԵԳՆԱՆՔ

Հայ մը Թուրքիան կը ներկայացնէ Երեւանի միջազգային շարժանկարի ժողովին...

Պոլսոյ թերթերը Նոյ. 10 թուականով հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան.—

« Յայտնի շարժանկարիչ եւ դերասան Տօքթ. Արշաւիր Ալեանաք Նոյ. 11ին Մոսկուա կը մեկնի, հոնկէ անցնելու համար Երեւան, ուր Թուրքիոյ շարժանկարի Ֆիլմ–Սան ընկերակցութիւնը կը ներկայացնէ իբրեւ հրաւիրեալ՝ ռուս ֆիլմարտադրողներու Միութեան կողմէ կազմակերպուած սիմպոզիոմին:

« Ժողովը նուիրուած է շարժանկարի եւ գեղարուեստի փոխ – յարաբերութեանց եւ կը բացուի Նոյ. 16ին Երեւանի մէջ եւ կը տեւէ մինչեւ 20: Արեւմտեան զանազան Պետութիւններու ներկայացուցիչները կը մասնակցին այս հանդիպումին:

×

Հաւանաբար շատեր զայթակղին այս լուրը կարդալով՝ թէ ի՞նչպէս Հայ մը Թուրքիան կը ներկայացնէ, այն ալ՝ Երեւան: Բայց չէ՞ք խորհիր, որ աւելի մեծ ամօթ է Թուրքիոյ համար, որ ըստ երեւոյթին համարժէք Թուրք մը չէ գտեր եւ իր «պատիւը» կը յանձնէ զաւակի մը այն ազգին, որ իր նախատեսութեամբ պէտք է Թանգարանի ապրանք եղած ըլլար...:

Թուրքիոյ լոյսը Խորհ. Միութենէն պիտի գայ

Պոլսոյ թերթերը կը հաղորդեն որ Զայգարայի մէջ իրենց աշխատանքները աւարտած են թեքնիք պաշտօնէութիւնները, որոնք նախապատրաստութիւններ կը տեսնեն Խորհ. Միութենէն առնուելիք ելեկտրականութեան փոխադրութեան սարքաւորումներուն համար:

ՏՈՐՊԵԴՕ - ԱՐԱՐԱՏ 1 - 1

ԱՐԱՐԱՏ 11ՐԴ Է

Նոյեմբեր 14ին, Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ Խորհրդային 40րդ ախոյենութեան վերջին մրցումը (յետաձգուած էր): Առաջին կիսախաղին Տորպեդօ կը յաղթէր 0ի դէմ մէկ կէտով, բայց երկրորդ կիսախաղին Արարատ կոլ մը նշանակելով, կը յաջողէր հաւասարեցնել արդիւնքը 1–1:

Ընդհանուր եւ վերջնական դասաւորման մէջ, Արարատ 11րդ է 27 կէտով:

ԱԿԱՄԱՅ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

(ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱՎԷՋԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Անհաւատալի էր լուրը:

Ընդվզեցուցիչ էր գործը:

Այսպէս կանո՞ւխ, այսպէս արա՞գ:

Բայց որո՞ւն համար է կեանքը:

Ո՞չ անոնց համար, որոնք գիտեն կեանքը լեցնել, ժամանակը արժեւորել եւ՝ մահուան դիմաց՝ անմահութեան շունչով յաւերժացնել:

Մարդկային միտքի հասողութենէն վեր մնացող այս խորհուրդներուն գաղտնիքը ո՞վ կրցեր է քակել սակայն: «Առանց քննելոյ են դատաստանք նորա, առանց գննելոյ են ճանապարհք նորա» (ՀՌՈՎՄ. ԺԱ. 3):

Հիմա երբ ինք չկայ իր հողեղէն գոյացութեամբն ու մարմնեղէն գոյութեամբը, հողեղէններու մօտիկ եւ մարմնաւորներու կողքին, հիմա երբ իր աննիւթական պատկերը դրոշմուած կը մնայ մեր գիտակցութեան մէջ, սիրոյ լուսապսակով շրջանակուած, ամբողջ անցեալ մը, ոսկի թելերով հիւսուած, կ'ողողէ միտքս.

— Ի՛նչ քաղցր էր ըլլալ իրեն հետ եւ վայելել հոգեկան սերտակցութեան ու հաղորդութեան անոյշ պահեր, որոնք ժամանակի ժանգէն չեն ուտուիր եւ մոռացութեան մշուշին մէջ չեն անհետիր:

Շա՛տ բաներ կը մոռցուին — պէ՛տք է մոռցուին — սա մարդկային մեր կեանքին մէջ: Այլապէս, կ'ըսեն հոգեբաններ ու իմաստասէրներ, կեանքն անկարելի կը դառնայ: Բայց հոգիին մէջ միախառնուած, հոգեկանին հետ շաղախուած բաները՝ խօսքեր, դրուագներ ու դէմքեր՝ կը մնան անջնջելի:

Եդուարդը անոնցմէ՛ էր որ չեն մոռցուիր...:

Պարզութիւն
Աղնուութիւն
Բարութիւն
Բարեկամութիւն

Բառեր՝ որոնք կը դադրէին բառ ու յղացք ըլլալէ եւ կեանքո՛վ կը լեցուէին երբ Եդուարդին կը հանդիպէիր, Եդուարդին հետ կը խօսէիր:

Օքսֆորտի ուսանողական օրերէն մինչեւ *Եունայթըտ Փրես*ի վարիչի պաշտօնը ան պահեց *պարզութիւնը*՝ որպէս հոմանիշ իր անուան, *բարութիւնը*՝ որպէս դիմագիծ իր անձին, *աղնուութիւնը*՝ որպէս ճառագայթ իր հոգիին եւ *բարեկամութիւնը*՝ որպէս ջերմութիւնը իր սրտին...

Հեռու եմ այժմ քու *գերեզմանէն*, սիրելի Եդուարդ:

Բայց մօտ եմ — եւ միշտ մօտ պիտի ըլլամ — *քեզի*՛, ինչպէս էինք *դաս–ընկեր*, այժմ դուն որպէս ոգեղէն ներկայութիւն՝ աղօթքներուս, մտածումներուս եւ յիշատակներուս մէջ:

Տխուր եմ *մահուանդ* համար:

Բայց երջանիկ եմ *քեզմո՛վ*, որովհետեւ հոգեկան աշխարհիս մաս կը կազմես. եւ այդ աշխարհին մէջ գերեզման չունիս, չե՛ս կրնար ունենալ:

Այժմ երկինք ես. ու մենք՝ դեռ երկրի վրայ:

Բանաստեղծին երգած աստղերուն հետ ես, աստղի մը նման: Ու մենք քեզ կը «տեսնենք» երբ նոյնիսկ ամպերը ծածկեն միւս աստղերն այս տիեզերքին:

Ժպտէ՛ երկինքէն:

Որովհետեւ՝

Միշտ ժպիտով ապրեցար կեանքին մէջ, երկրի վրայ:

Հոգիդ միշտ ժպտուն մնաց երբ նոյնիսկ տխրութեան խորշոմներ կեանքէն պարտադրուեցան դէմքիդ:

«Ամենայն սրբոց» այս օրը սուրբերուն հետ ժպտէ՛ մեզի:

Ժպիտը հոգիիդ ծաղիկն էր:

Թող ծաղիկը միշտ «ծաղկած՝ մնայ...

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

1 Նոյ. 1977

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 4–9)

«ԱՄԲՈԽՆԵՐԸ ԽԵԼԱԳԱՐՈՒԱԾ»Ի ՄՈԹԻՖՆԵՐՈՎ ՊՈԷՏՈՐԻԱ ՄԸ

Եղիշէ Չարենցի «Ամբոխները խելագարուած» պոէմի մոթիֆներով երաժշտական ստեղծագործութիւն մը յօրինած է Վլադիլէն Պալեան եւ զայն կոչած է Պոէտորիա: Երաժշտական երկը գրուած է արտասանողի (բանաստեղծը), երգչախումբի (ամբոխները) եւ սենֆոնիք նըւագախումբի համար:

×

ՊԱԿԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ ԵՐԵՒԱՆ

Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի հրաւէրով դէպի Մոսկուա ճանապարհին, ուր մասնակցած է Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան տօնակատարութիւններուն, Պագեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութեան պատուիրակութիւնը՝ Ֆարուք Քատտումի գլխաւորութեամբ, այցելած է Երեւան: Օդակայանին մէջ հիւրերը դիմաւորած են Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան պատասխանատուներէն Լեւոն Մանասարեանի և այլ վարիչներու կողմէ:

×

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ ԱԼԺԵՐԻԱ ԳԱՑԱԾ

Ալժերիոյ յեղափոխութեան 23րդ տարեդարձը նշուած է Ալժէի մէջ, ուր ներկայ եղած է խորհրդային պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ Հայաստանի վարչապետի տեղակալ Կարլէն Դալլաքեանի: Հանդիսութեան ընթացքին հայ արուեստագէտներու խումբ մը, բաղկացած՝ երգիչներէ եւ պարողներէ, մեկնաբանած է հայկական երգեր ու պարեր, ջերմ գնահատանքի արժանանալով հանդիսականներու կողմէ: Հայ արուեստագէտներու խումբը ելոյթներ պիտի ունենայ նաեւ Ալժերիոյ չորս քաղաքներու մէջ:

Հ. ՎԱՀԱՆ Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Հինգշաբթի Նոյեմբեր 10, ժամը 19·30-ին, Վենետիկի լճակին վրայ, մահուան զանգը կը հնչէ: Հին կաղնի մըն էր տապալած Ս. Ղազարի մենաստանին մէջ. Հ. Վահան Վրդ. Յովհաննէսեան ոչ եւս է:

Հազիւ ժամ մը տեւող անակնկալ շընչարգելութեան տագնապէ մը վերջ, Աստուծոյ եւ Հայրենիքի սիրով տոչորուած այս մեծ վանականը՝ որ էր Հ. Վահան Յովհաննէսեան, շրջապատուած իր եղբայրակիցներէն եւ զօրացած եկեղեցւոյ Ս. Խորհուրդներով, խաղաղութեամբ կ'աւանդէ իր պայծառ հոգին Աստուծոյ ձեռքը:

Կէս ժամ վերջ բօթը կը գուժէ Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանուր Աբբահայր՝ Հ. Պօղոս Վ. Անանեանը, հեռաձայնով:

Դեռ երկու շաբաթ առաջ, երբ Ս. Ղազարի զանգերը ուրախութեամբ կը հընչէին, Մխիթարի ծննդեան 300ամեակի տօնակատարութիւններու առիթով, իր փակման խօսքին մէջ, ուղղուած Մխիթարեան փոյթ. աբբաներուն, Հ. Վահան կ'ըսէր թէ Աստուծոյ եւ հայրենիքի սէրը, այն զոյգ թեւերն են, որոնցմով Մխիթարեան վանականը երկինք կը բարձրանայ. ու վստահ եմ, թէ ինք, նոյն այդ թեւերով, սլացաւ երկինք խոտացնելու փառանգը իր առաքինի եւ հայրենասէր եղբայրակիցներուն:

Ծնած էր 1894 Սեպտեմբեր 1ին, Հայկական Վրաստանի մէջ, Ախալցխայի Նորշէն գիւղը:

Պատանի հասակին կը ժամանէ Ս. Ղազար ու հայագիտական ուսումները աւարտելէ եւ վանական ուխտերը կատարելէ վերջ, կը մեկնի Հռոմ: Իմաստասիրական եւ աստուածաբանական համալսարանական ընթացքներու աւարտին, 1922ին կը ձեռնադրուի վարդապետ:

Երկար տարիներ ուսուցչութեամբ կը զբաղի Վենետիկի Մուրատ–Ռափայէլեան եւ Փարիզի (Սեւրի) Մուրատեան վարժարաններուն մէջ:

Եթովպիոյ իտալական գրաւումէն վերջ, Միաբանութեան կողմէ Ատիս–Ապեպա կ'առաքուի, որպէս վարիչ տեղւոյն Մխիթարեան առաքելութեան:

Միջազգային երկրորդ պատերազմին, գերի բռնուելով Անգլիացիներու կողմէ, որպէս իտալահպատակ, երկար տարիներ կ'արգելափակուի Քենիայի բռնաշխատութեան վայրերուն մէջ, ճաշակելով գերութեան դառնութիւնը եւ բաշխելով իր քահանայական սէրն ու հաւատքը, յուսահատ գերեկիցներուն, որոնցմէ այնքան պիտի սիրուէր ու փնտռուէր յետագային:

1947ին, կը վերադառնայ Վենետիկ եւ այնուհետեւ կը վարէ տեսչական պաշտօններ, Հալէպի եւ Վենետիկի Մխիթարեան վարժարաններուն մէջ:

Խառնուածքով՝ բանաստեղծ, կրթութեամբ՝ բանասէր, հոգիով՝ հայրենասէր, Հ. Վահան Յովհաննէսեան, սկսած է գրել շատ երիտասարդ տարիքէն, հայրենասիրական եւ կրօնաշունչ բազմաթիւ քերթուածներ, բանասիրական անթիւ ուսումներ, Հայոց պատմութեան եւ անցեալին նուիրուած:

Բանաստեղծական հատորներն եղան.— Հայրենի կրակարան (1930), Սրտերու երգը, վանքի ծաղիկներ (1939), խեղճ մարդկութիւն, Հայկական գիւղը (1948), Մարեմական (1954), Ես ու դու (1960), Հայրենի հող (1962), Ի խորոց սրտի (1975):

Աշխարհաբարի վերածած է Հ. Գ. Ալիշանի «Ընդ եղեւնաւ»:

Ազգային պատմութենէն ներշնչուած զոյգ թատերգութիւններ լոյս ընծայած է «Տարօնի առիւծը» եւ «Դէպի Աւարայր»: Պատրաստած է «Հայոց պատմութեան» դասագիրքերու շարքը վեց հատորով, վեց տարիներու բաժնուած, ուր հայկական աւանդութիւնն ու գիտական տուեալները այնքան հմտօրէն ներդաշնակուած են, աշակերտներու աճող տարիքին համաձայն:

Ունի նաեւ պատանիներու համար գրըւած հայրենասիրական պատմուածքներու շարք մը, որոնցմէ վեց հատոր լոյս տեսած են «Հայրենիքի զաւակներ» ընդհանուր խորագրին տակ: Կատարած է բազմաթիւ թարգմանութիւններ:

1962ին, երկրորդ անգամ ըլլալով, գէպի Հայաստան կատարած իր այցելութեան յուշերը, այնքան հաղորդական ձեւով տուած է «Ինչպէս տեսայ Հայաստանը» հատորին մէջ, որ ունեցաւ կրկին տպագրութիւն:

Ունի բազմաթիւ գրական եւ բանասիրական յօդուածներ Բազմավէպի եւ Հայ ընտանիքի (որուն հիմնադիրն էր եղած, էջերուն մէջ: Ասոնցմէ դուրս, ամէնէն շատ կը սիրէր «Յառաջ»ը որուն կ'աշխատակցէր երկար տարիներէ ի վեր. առանձին ծրարով կը ստանար զանոնք իր անունին, եւ թեւերուն տակ կը շրջեցնէր, վանքի ծառաստաններուն չուրքին ապաւինած, կարդալու համար զանոնք եւ ապա հետաքրքրական անցքերը հաղորդելով շուրջիններուն: Շատ կը սրտնեղէր երբ իտալական կամ ֆրանսական թղթատարական պաշտօնէութիւններուն գործադուլին հետեւանքով, ուշանային անոնք, եւ ամէն այցելութիւններուս առիթով, կը յանձնարէր որ վերջին թիւերու տրցակ մը միասին բերեմ: Մանուկի մը պէս կը յուզուէր ի լուր պատարագի եւ շարականներու մեղեդիներուն, եւ այն հաստատուն հաւատքն ունէր, թէ հայրենի բոլոր վանքերը պիտի վերականգնին ու մենաստանները լեցուին վանականներով, այդ դարաւոր կամարներուն տակ, կրկին զաթին, լուսաշող հայրապետներ կը պատրաստուէին բազմատեսակ զանձեր նուիրել այդ հերոս պատանիին:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. – ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ

3.— ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ Ժ.–ԺԲ. ԴԱՐՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս տեսանք, Ժ. դարուն քաղաքներու եւ առեւտուրի զարգացման շնորհիւ՝ հայ իրականութեան մէջ կը ստեղծուին վերածննդեան սկզբնաւորման ուժեղ նախադրեալներ:

Այս դարուն, Հայաստանի ընկերային–քաղաքական զարգացման պայմաններուն մէջ, հայ ժողովուրդի ստեղծագործական ընդունակութիւնները փայլուն արտայայտութիւններ կը գտնեն մշակոյթի եւ արուեստներու՝ գրեթէ բոլոր բնագաւառներու մէջ: Հանդէս կուգան ականաւոր պատմիչներ, խոշոր ճարտարապետներ ու գրողներ: Կուտակուած մեծ հարստութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ, որ կառուցուին բազմաթիւ հոյակապ շէնքեր՝ եկեղեցիներ, պալատներ, իջեւաններ, կամուրջներ եւայլն:

Այս ժամանակաշրջանին մէջ սկզբնաւորուած վերածննդեան գաղափարներն արտայայտութիւն կը գտնեն ճարտարապետութեան, պատմագրութեան, բանաստեղծութեան եւ փիլիսոփայութեան մէջ:

Ժ. դարու հայ բանաստեղծութեան ամէնէն մեծ դէմքը եւ հայ վերածննդեան սկզբնաւորման արտայայտիչն է Գրիգոր Նարեկացին:

Ժ. դարէն՝ մեր ճարտարապետական յուշարձանները մեզի կուտան այդ ժամանակի ճարտարապետութեան զարգացման բաւական լիակատար պատկերը: Այդ դարուն՝ ճարտարապետութիւնն աննախընթաց վերելք է ապրած. անիկա կը տարածուի գրեթէ ամբողջ Հայաստանի մէջ: Ըստ ճարտարապետ Թորամանեանի,

Հնչեցնելով Լուսաւորիչներու, Սահակներու, Շնորհալիներու եւ Լամբրոնացիներու աստուածաբոյր շարականները:

Հ. Վահան Յովհաննէսեան ոչ եւս է...

Դժուարին է հաւատալ որ ալ պիտի չտեսնեմ վանականը Ս. Ղազարի թիւ 19 խուցին, ուսկից մինչեւ ուշ գիշեր, կը լուէր մատնատիպին մրճահարող հարուածներուն ձայնը... Երէկ Վրահայոց պատմութիւնն էր աւարտած. առաւօտուն առիթ մը կը գտնէր հաղորդելու մեզի իր պրպտումներուն արդիւնքը, թէ ինչպէս Կարինէն գաղթելով՝ անոնք, եկած հաստատուած էին Ախալքալաք եւ Ախալցխա...: Այսօր Դաւիթ Բէկի եւ Ստեփան Շահումեանի վրայ պիտի սկսէր աշխատիլ. նոր փաստաթուղթեր յայտնաբերած էր վանքի դիւանին եւ ձեռագրատան մէջ ... ու այսպէս ամէն օր, 80ը անց անխոնջ եւ ժիր ծերունին կը շարունակէր ձէթի իր բաժինը դնել Մխիթարի ճրագին, որպէսզի ան մնայ անշէջ, նման Լուսաւորչի կանթեղին, եւ լուսաւորէ հայ ազգը աշխարհացրիւ:

Սիրելի Հ. Վահան, գնա՛ խաղաղութեամբ հանդչելու Ալիշանին, Հ. Եզնային, Հ. Մեսրոպին եւ բոլոր միւս սիրելիներուդ կողքին, եւ քու իսկ ձեռքերովդ ցանած ծաղիկներդ, վաղը երբ գարունը բացուի, սերմեր պիտի բերեն քու շիրիմիդ եւ հոն պիտի բացուին սիրած բոլոր ծաղիկներդ, եւ մենք պիտի գանք քաղենք անոնցմէ, փունջեր տանելու Մխիթարի դամբանին, որպէս սիրոյ կամար, եւ հաղորդութիւն, Ս. Ղազարի եւ երկինքի Մխիթարի որդիներուն:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՁՏԻԿԵԱՆ

ԱՇՈՒՆԷՆ ԱՌԱՋ

Այս մարդը, կ'ըսեն հասաւ իր ամրան,
Տերեւաթափի օրերու նրման.
Ու վաղը թերեւս, թերեւրս միւս օր,
Վ,ար կ'իյնայ վերջին տերեւը բոսոր:

Համրած են ոտքերն հազար ու մէկ քայլ.
Բայց սիրտը զըւարթ կը զարնէ դարձեալ.
Կեր թուած կը գրէ, կարծես սիրահար,
Հաշտ է նա գալիք օրերուն համար:

Կը գրէ երգեր, ծաղիկի մասին,
Գարնան կը սպասէ որ վարդեր բացուին.
Սիրտը լեցուն է սոխակի նըման,
Որ երգել կ'ուզէ իր բոյնին վըրան:

Կ'ուզէ երբեմնի բողբոջը սիրոյ,
Կ'ուզէ որ չըգան մէգ ու երեկոյ,
Միշտ պայծառ ըլլայ, շուշանի նման,
Իր շուրջը պատող աշխարհ ամենայն:

Ան կորաքամակ կ'երթայ դռնէ դուռ,
Ամէնուն համար իր երգն է համբոյր.
Հողի մէջ ինկած տերեւ մը կ'առնէ,
Վրան գրելու թէ «Աշխարհս այս է»:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300 ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՍԱՌՆԱՊԱՏ ԼԵՌԸ

Երկու հօգեւոր կուսաններ, Մխիթարի առաջին դաստիարակներ եւ անոր տան հարեւաններ, որոնք տունին մէջ կուսաստան էին կազմեր ու աղօթանուէր կեանքով երկինք կ'երազէին, գիշեր մը տեսիլք տեսան. սառնապատ հսկայ լեռ մը կար դիմացնին, որու կատարին՝ լուսաւոր տաճար մը. մանուկ մը փոքրիկ, բռնչը ձեռքին, լեռն ի վեր ճամբայ կը բանար, որ մարդիկ դիւրութեամբ հասնին կատարին: Մխիթարն էր...: Ու լերան գագաթին, լուսաշող Հայրապետներ կը պատրաստուէին բազմատեսակ զանձեր նուիրել այդ հերոս պատանիին:

Արշալո՛յսն էր Հայոց Վերածնունդին:

Իսկ վիճա՞կը մեր աշխարհին...: Ո՛հ, դժբախտ կացութիւն: 1692 թուականի դարունն էր. Մխիթար կը գտնուէր Սեւանի կղզին: Յանկարծ լուր կուգար թէ անուանի արքեպիսկոպոս մը պիտի գար այցելութեան: Ու վանքն ամբողջ, հարսի նման կը պայծառազարդուէր, դարպասէն մինչեւ եկեղեցի: Մեծ դրադարանին մէջ, սակայն, վանականները կը նշմարէին ցեցոտած ու փոշոտ դէզ մը ձեռագիրներ. ու... ծով կը թափէին:

Ի՜նչ ողբալի մտայնութիւն դեռ ԺԷ. դարու վախճանին՝ մեր աշխարհի սրտին վրայ:

Հակառակ՝ լուսամիտ հերոսներու դիւցազնական ճիգերուն, նորածագ արեւը չէր յաջողած տակաւին ի սպառ փարատել տգիտութեան մէգը դժխեմ:

ԿՈՅՐ ՄԱՐԳԱՐԷՆ

Մխիթար, այդ օրերուն, ծայրայեղօրէն մտահոգուած համայն մեր աշխարհի փրկութեան ու լուսաւորութեան հարցերով, ելք մը կը խորհէր կենսատու:

Զգայուն, հայրենասէր, խորապէս երկիւղած ու բարեպաշտ Մխիթար սարկաւագ, Մեսրոպ Մաշտոցի հարազատ հետքերէն քալելով, կուտար ինքզինք ճգնութեան ու առանձնութեան, երկինքէն հայցելու այն՝ ինչ որ մարդկային հնարքներով գրեթէ անկարելի էր: Ու ծխածան մը կը պարզուէր Մխիթարի հոգիին մէջ, յուսալիր տենչերով առլցուն: Աստուածամայրը կ'իջնէր Սեւան, ինչպէս երբեմն Նարեկի ծովակին դիմաց, քաջալերելու իր ծառան, ու ստեղծագործ ներշնչումներով օծելու անոր սիրտն ու միտքը, հայ աշխարհի փրկութեան պատգամներով:

Ու չենք գիտեր, այդ լոյսէ՞ն շլացած, թէ գիշերային երկարատեւ ընթերցումներէն հիւծած, կամ թէ դժբախտ պատահարներու հետեւանքով՝ ոգեսպառ, Մխիթար յանկարծ կը կուրնար: Բժշկական ամէն խնամք, մայրական ամէն գուրգուրանք կը մնային ապարդիւն:

Բայց Մխիթար չէր գիտեր յուսալքուիլ. հոգեշունչ տաղեր կը յօրինէր եւ այցելուներուն գրի առնել կուտար. Աստուածամօր կը դիմէր պաղատագին, գոչելով. «Լոյս տուր իմ աչքին... քաղցր Աստուածածին»:

Ու լոյսը կ'իջնէր յամրօրէն...:

Մխիթար կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրուէր քսան տարեկանին, Սեբաստիոյ Ս. Նշան վանքին մէջ:

ՆՈՐ ԴԱՐՈՒ ՎԱՆԱԿԱՆԸ

Մխիթար ծնաւ ու մեծցաւ դարու մը մէջ, մեր պատմութեան այն պահուն՝ երբ երկարամեայ պայքարն էր սկսած տգիտութեան ու ատելութեան խաւարին դէմ, բայց կը բախէր տակաւին բիւրաւոր ու բազմատեսակ արգելքներու:

Դժբախտաբար, փրկութեան ու լուսաւորութեան ի նպաստ կատարուած բազում ձեռնարկներ, մեծ մասով ամլութեան կամ շուտով մեռնելու դատապարտուած էին՝ մայր երկրին մէջ, նախ՝ զարգացման միջոցներու պակասէն, եւ երկրորդ՝ քաղաքական դժբախտ պայմաններէն:

Շատ դժուար էր փութով մեր աւերեալ աշխարհին մէջ փոխադրել Արեւմուտքի յառաջադէմ միջոցներն ու լուսաւորութեան նպաստող բազմատեսակ գործիքները, ինչպէս՝ տպագրական արուեստը, իր յարակից յարմարութիւններով, որոնք այնքան պիտի սատարէին լուսաւորութեան գործին:

(Շար. – 3)

Ժ. դարու ճարտարապետական նոր ոճը իր յուլթեամբ կը յատկանշուի շէնքերու արտաքին քանդակազարդ աղեղներով պըսակուած որմնասիւներով, շէնքերու գանազան մասերու մանուածոյ զարդաքանդակներով, որոնք հիացմունք կը պատճառեն դիտողին, իրենց նրբութեամբ եւ բարդութեամբ: Այս շինութիւնները կառուցող լաւագոյն ճարտարապետները, ինչպէս են՝ ճարտարապետ Տրդատը — Անի, Մանուէլը՝ Վասպուրական, սնած են վաղ վերածննդեան գաղափարներով:

Այս ժամանակաշրջանին կրկին կը ծաղկի պատմագրութիւնը, տալով այնպիսի նշանաւոր դէմքեր, ինչպէս են՝ Շապուհ Բագրատունին, Յովհաննէս Դրասխանակերտցին, Թովմա Արծրունին՝ Ժ. դարու վերջաւորութեան, իսկ ԺԱ. դարու սկիզբները՝ պատմիչ Ստեփանոս Ասողիկը:

Հայաստանի մէջ, Ժ. դարու վաղ վերածննդեան սկզբնաւորումը արտայայտող փաստեր կան նաեւ գիտութեան, արուեստներու եւ այլ բնագաւառներու մէջ: Այսպէս օրինակ, յայտնի է, որ այդ դարերուն կը զարգանայ որմնանկարչութիւնը, եւ կը ծաղկի ձեռագիր դրչութեան արուեստը եւ մանրանկարչութիւնը: Այս ժամանակաշրջանին՝ ժողովրդային բանահիւսութեան զարգացման արդիւնքը հանդիսացաւ՝ հայ մեծագոյն բանահիւսութեան հերոս՝ Սասունցի Դաւիթը:

ԺԱ. դարուն, Հայաստանի մէջ քաղաքական իրադրութիւնը կը փոխուի, եւ Ժ. դարուն սկիզբ առած հայ վերածննդեան եւ անոր արտայայտութիւնը հանդիսացող գրականութիւնն ու մշակոյթը՝ իրենց բնականոն զարգացումը չեն ունենար:

ԺԱ. դարու՝ գրական ամէնէն յայտնի դէմքն է՝ աստուածաբան փիլիսոփայ Գրիգոր Մագիստրոսը, որ գրած է բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ եւ քերթուած մը «Հազարտողեան առ Մանուչէ»: Նոյն դարու մեծ պատմիչն է Արիստակէս Լաստիվերտցին, որ իր գրական գործով կ'արտայայտէ վառ հայրենասիրութիւնը:

Ժ. դարու հայ վերածննդեան յաջորդող շրջանի գրական եւ առհասարակ մշակութային նահանջը կը բացատրուի հետեւեալ պատճառներով: Այն ժամանակուան հանրային կեանքի մէջ՝ ֆէոտալական պահպանողական տարրերը, օժանդակութիւն ստանալով արտաքին թշնամիներէ, կարողացած էին ուժեղ հարուած հասցնել հայ պետական եւ տնտեսական կեանքին: Ֆէոտալական մասնատուածութեան դէմ պայքարը, զոր կը մղէին Բագրատունիները, յենուելով նաեւ հարուստ քաղաքացիներուն օժանդակութեան վրայ, չպսակուեցաւ յաջողութեամբ: Մասնատուածութեան վերացման հակառակորդները՝ մեծ ինքնիշխան աւատատէրերը, ի վերջոյ ստիպեցին Բագրատունի վերջին թագաւոր Գագիկ Բ.ին, կայսեր պահանջով երթալ Բիւզանդիոն, եւ իրենք երկիրը յանձնեցին Բիւզանդացիներուն: Ահա, այս բոլոր հակապետական արարքները հանդիսացան պատճառ՝ այդ մշակութային նահանջին:

1045 թուին բիւզանդական զօրքը մտաւ Անի մայրաքաղաք եւ այսպիսով վերցաւ Բագրատունիներու թագաւորութիւնը եւ երկիրը ինկաւ բիւզանդական լուծի տակ: Անկէ առաջ, արդէն, Բիւզանդացիներու ճնշմամբ, եւ Սելճուկներու ներխուժման սպառնալիքի տակ, վերցած էր, նաեւ, Արծրունիներու թագաւորութիւնը: Այս դէպքէն շատ չանցած՝ Հայաստան կը ներխուժեն Սելճուկները: Կրկին ծայր կ'առնեն աւերածութիւնները եւ խմբային կոտորածները: Հուրի եւ սուրի կը մատնուին բազմաթիւ առեւտրական եւ արհեստագործական մեծ կեդրոններ. բընակիչներէն շատերը կը ցրուին այս ու այն կողմ: Հասկնալի է, որ այսպիսի անբարենպաստ հանգամանքներու մէջ՝ գրականութեան եւ մշակոյթի զարգացումը՝ մեծ չափով պէտք է տուժէր:

ԺԲ. դարու երկրորդ կէսէն (1153 թ.) դրութիւնը կը փոխուի: Այդ ժամանակաշրջանին՝ ուժեղացած Վրաստանի բանակները, որոնց հրամանատարն էր Զաքարէ իշխանը, Հայերու օժանդակութեամբ, Հայաստանի մէկ խոշոր մասը կ'ազատագրեն Սելճուկներու լուծէն: Ինքը Զաքարէն կը նշանակուի Հայաստանի կառավարիչը: Կրկին կը ծաղկին Անին եւ միւս քաղաքները:

Այս դարու ընկերային յարաբերութիւնները լաւագոյն կերպով արտացոլուած են Մխիթար Գօշի «Դատաստանագիրք»ին եւ «Առակներ»ու ժողովածուին մէջ:

Իբրեւ ուսման եւ կրթութեան վայրեր՝ իրենց դպրոցներով յայտնի կը դառնան Հաղբատ, Սանահին եւ Գետիկ վանքերը:

Այս նոյն ժամանակաշրջանին, Կիլիկիոյ մէջ կը ստեղծուի Հայկական թագաւորութիւն, որ թէ՛ քաղաքական, թէ՛ տնտեսական տեսակէտէն՝ նշանաւոր դեր կը խաղայ՝ ժամանակի միջազգային յարաբերութիւններուն մէջ՝ Կիլիկիոյ մէջ Հայեր շփման մէջ կը մտնեն Եւրոպացիներու հետ. սակայն պէտք է ըսել, որ այդ ժամանակաշրջանին, եւրոպական գըրականութիւնը իր վրայ կը կրէր խոր միջնադարականութեան կնիքը եւ որեւէ գրական բան չէր կրնար տալ՝ շատ աւելի զարգացած միջավայրի մէջ գտնուող հայ գրականութեան:

Կիլիկիոյ մէջ քաղաքներու զարգացումը պզալի չափերու կը հասնի: Այս դարուն հանդէս կուգան մի քանի աչքի ինկող գրողներ՝ Ներսէս Շնորհալի, Գրիգոր Տըղայ, որոնք կրօնական ոգիով գրուած գործերէն բացի, նոր խօսք կ'ըսեն մեր բանաստեղծութեան աստիճանական զարգացման մէջ: Ուժեղ կերպով կը զարգանայ գրչութեան ձեռագիրներու արուեստը եւ անոր հետ կապուած մանրանկարչութիւնը: Նկարիչներ ձեռագիրները պատկերազարդելու ատեն՝ կը գործածեն գոյներու չտեսնուած վառ երանգներ: Կիլիկիոյ մէջ գրողներու հետ միասին՝ հանդէս կուգան, այլ բնագաւառներէ, շատ նշանաւոր մարդիկ՝ պատմիչներ, օրէնսգէտներ, բժիշկներ, որոնցմէ ամէնէն յայտնին Մխիթար Հերացին է:

Ահա, այս է եղած, ընդհանուր գիծերու մէջ, Ժ.–ԺԲ. դարերու՝ Հայաստանի ընկերային – քաղաքական կեանքի պատկերը եւ հայ հանրային ներքին կեանքի ընդհանուր բնութագիրը:

Հայկական բանաստեղծութիւնը, մասնաւորաբար հոգեւոր երգի մէջ ամփոփուած, բնականաբար չէր կրնար արտայայտիչն ըլլալ այս երկարատեւ շրջանի, յատկապէս, արաբական եւ սելճուկեան արշաւանքներու դէմ՝ հայ ժողովուրդի մղած պայքարի՝ յանուն ազատութեան: Դարձեալ պատմագրութիւնն է, մեր հին զարգացած գրականութեան այդ տեսածը, որ մեզի կուտայ ընդարձակ պատկերը՝ արաբական եւ սելճուկեան կեղեքումներու եւ ազատասէր հայ ժողովուրդի ընդվզումներուն:

ՏԱՐՕՆԱՎԱՐԴ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕՅԻ մէջ, Հոկտ. 26ին, մեռած է Արմենիա Երիտ. Միութեան նախկին անդամներէն եւ Արմենիա մշակութային Ընկերակցութեան «Քրիստափոր» մասնաճիւղի անդամներէն Մուրատ Մաթէոսեան, 36 տարեկանին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտ. 29ին: Տեղական «Կոմիտաս» ձայնասփիւռը կէս ժամուան յայտագրով մը անդրադարձած է երիտասարդ ընկերոջ կեանքին:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարին մէջ, Հոկտ. 30ին, Գարեգին Բ. Աթոռակից-Կաթողիկոս, եպիսկոպոս ձեռնադրած է Վարդան, Մեսրոպ եւ Սուրէն ծայրագոյն վարդապետները: Այսպէսով, Կիլիկիոյ միաբանութիւնը կ'ունենայ 12 եպիսկոպոս:

ՍՊԱՀԱՆԻ մէջ, Հոկտ. 12–18ը, տեղի ունեցած է «Ժողովրդական մշակոյթի փառատօն» մը, որու ընթացքին կազմակերպուած են ժողովուրդի մշակոյթը ներկայացնող տասնեակ ցուցահանդէսներ, ուտեստեղէններու ցուցադրութիւններ, կրօնական եւ ժողովրդական բազմատեսակ արարողութիւններ ու խաղեր՝ թատրոն, շարժանկար, եւայլն, որոնց ներկայ եղած են Սպահանէն եւ այլ շըրջաններէ եկած մեծ թիւով այցելուներ: Փառատօնին բացումն ու փակումը ըրած է Ֆարահ Թագուհին: Թատրոնի յատկացուած ցուցահանդէսին մասնակցած են նաեւ Նոր Ջուղայի Հայերը ցուցադրելով քանի մը բեմական պատկերներ Լ. Շանթի «Հին աստուածներ»էն եւ այլ թատերախաղերէ:

ՀԵԼԻՕՊՈԼՍՕՅ (Եգիպտոս) «Յուսաբեր» ակումբին մէջ, Հոկտեմբեր 27ին դասախօսութիւն մը տուած է աստղագէտ – գիտնական Փրոֆ. Երուանդ Թերզեան՝ «Գիտութիւնն ու հայ գիտնականները» նիւթին շուրջ: Փրոֆեսէօրը դիտել տուած է թէ հայրենի հողին վրայ հին ժամանակներէն ծնունդ առած է գիտութիւնը՝ զանազան մարզերուն մէջ, որոնք մեծապէս սատարած են միջազգային գիտական նուաճումներուն: Անանիա Շիրակացի՝ միջնադարուն, արդէն ծանօթ էր Երկիր մոլորակի ձեւին, կազմութեան եւ շարժումներուն, հաստատելով թէ ան կը դառնայ արեւին շուրջ եւ ոչ թէ կը գտնուի մթնոլորտի կեդրոնը: Թուելէ ետք հայ գիտութեան նուաճումները անցեալ դարերուն, Փրոֆ. Թերզեան նշած է, թէ ներկայիս եւս՝ Հայաստանի մէջ թէ արտասահմանի՝ գիտութեան հայ սպասարկուները կը ջանան շարունակել իրենց աւանդուած առաքելութիւնը, միշտ բարձր պահելով Հայութեան անունը: Հակառակ մեր ժողովուրդի համեմատաբար նուազ թիւին, միջազգային աստղագիտական համագումարի մը մասնակցած են քսան հայ գիտնականներ եւ երեք երկիրներ ներկայացնող ազգային պատուիրակութեանց ու համագումարի նախագահները Հայեր եղած են: Ապա դասախօսը անդրադարձած է հայրենիքի եւ սփիւռքի մէջ գործող հայ գիտնականներուն եւ գիտութեան ներկայ հարցերուն: Փրոֆ. Երուանդ Թերզեան ծնած է Աղեքսանդրիա: Նախակրթութիւնը եւ միջնակարգ ուսումը առած է «Արարատ» եւ «Գալուստեան» վարժարաններուն մէջ: 1960ին աւարտած է Գահիրէի ամերիկեան համալսարանի բնագիտութեան – ուսողութեան ճիւղը եւ ստացած պսակաւոր գիտութեանց տիտղոսը: 1963ին Միացեալ Նահանգներու Ինտիանա համալսարանէն ստացած է Մագիստրոսի տիտղոսը, իսկ 1964ին Հարվարտ համալսարանէն վըկայուած է իբրեւ տոքթէօր: Փրոֆ. Թերզեան այցելու դասախօս է Աւստրալիոյ, Քանատայի, Յունաստանի, Մոսկուայի եւ Երեւանի համալսարաններուն: Անդամ է 12 համաշխարհային աստղագիտական մարմիններու: Հրատարակած է աւելի քան 70 մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ. ներկայիս ան կը պատրաստէ հատոր մը, աշխատակցութեամբ Հայաստանէն գիտնականի մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (458)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԿԻՆԸ

Ինք կը սպասէր արդէն այդ ոճիրին: Ալթիէրի մէկ հարուածով պիտի հատուցանէր իր գործած բոլոր ոճիրները:

Լէոնոր Արաթիմոսի կողմէ առաջնորդուելով մտաւ այն սենեակը ուր կը գըտնուէր Տանտոլոյի մարմինը:

Արաթիմոս զայն հոն առանձին ձգելով ինքը դուրս ելաւ:

Լէոնոր հայրը տեսնելուն պէս զինքը ոտքի կեցնող ուժը կորսնցուց:

Զգաց որ հեծկլտուք մը կ'ելլէր կոկորդէն ի վեր: Բայց իր տկարութեան վըրայ իշխելով դիակին մօտեցաւ եւ ներողութիւն խնդրելու ձեւով մը անոր ձեռքը բռնեց:

Այս միջոցին մէկէն ի մէկ դուռը ուժգին կերպով բացուեցաւ եւ մարդ մը ներս խոյացաւ:

Իրաւ ալ, երբ Լէոնոր հօրը մարմինին գտնուած սենեակը կը մտնէր, վարը, պալատին դրան առջեւ ողբերգական քրքջալի տեսարան մը կը պարզուէր:

Արաթիմոսի եւ Լէոնորի ներս մտնելէն վայրկեան մը յետոյ, մարդ մը, թիկնոցի մը մէջ փաթթուած, պալատին սանդուխներէն վեր ելլելով յանկարծ գալիթ կը մտնէր եւ վարպետ Արաթիմոսը հոն գտնելով եւ անոր թեւէն բռնելով կը գոչէր.

— Հոս առաջնորդած կիներնիդ ո՞ւր է: Շուտ զիս անոր քովը տարէք:

— Հէյ, վարպետ, քու խելքի՞դ եկաւ, գոռաց Արաթիմոս մարդուն երեսն ի վար: Շուտ դուրս կորիր սըկէ, ապա թէ ոչ, հիմա քու ոսկորներդ կոտրել կուտամ սպասաւորներուս:

— Թշուառական, գոռաց մարդը: Թըշուառական, եթէ անմիջապէս չհնազանդիս, փորդ մէջտեղէն բանալով աղիքներդ դուրս կը թափեմ:

— Ըհը, ասիկա մենէ վարպետ փրթաւ, մռլտաց Արաթիմոս ակռաներուն տակէն խըռովի:

Եւ վախէն դեփ-դեղին կտրած, բարձրաձայն աւելցուց.

— Պարոն, բարեմտութիւնս չարաչար մի գործածէք: Ձեր փնտռած կինը ներսը իր քրիստոնէական պարտականութիւնը կը կատարէ... քիչ մը ամչնալու էիք...:

Բայց մարդը ասկէ աւելին մտիկ չըրաւ: Վազելով ներս մտաւ Արաթիմոսի ցոյց տուած սենեակէն:

Լէոնոր իր պարանոցին վրայ խեղդուկ հեւք մը զգալով ետին դարձաւ:

Ալթիէրի դէմը ելած էր:

— Զիս լրտեսելնիդ պակաս էր, ան ալ ըրիք, ըսաւ Լէոնոր ցուրտ ժպիտով մը:

Ալթիէրի Տանտոլոյի դիակը տեսնելով գլխարկը հանեց եւ քանի մը քայլ ետ քաշուեցաւ:

— Հաստատելու համար թէ ձեր վերջին զոհը մեռա՞ծ էր թէ ոչ, հոս եկաք, այնպէս չէ՞, շարունակեց Լէոնոր:

— Իմ զո՞հս, իմ վերջին զո՞հս, կմկմաց ընդհանուր հրամանատարը: Կ'երդնում, որ բնաւ տեղեկութիւն չունէի այս դէպքերէն, տիկին: Տանտոլօ շատ մը մարդիկ մատնած էր Վենետիկի մէջ: Ես ալ կ'ատէի զինքը, որովհետեւ ինծի շատ չարիքներ հասցուցած էր, բայց վերջապէս ձեր հայրն էր...: Ոչ, տիկին, ոչ, ես չսպաննեցի զայն: Մարդասպանը փընտռեցէք դուք այն մարդոց մէջ որոնց դէմ դաւաճանած է: Միթէ ինծի եւ ձեզի դէմ ալ չդաւաճանե՞ց...: Կը մեկնիմ, տիկին ... Եթէ ձեր հոս գալը եւ ասոր համար հոս գալը գիտցած ըլլայի, կ'երդնում որ ձեր ետեւէն պիտի չգայի եւ ձեզ անհանգիստ պիտի չընէի...:

Այս միջոցին, Լէոնորի աչքին դպաւ դաշոյնը զոր տակաւին դիակին ձեռքէն չէին առած:

Բայց հազիւ թէ ձեռքը դաշոյնին կողմը երկարած, Ալթիէրի դուրս ելաւ:

Լէոնոր առանձին մնաց:

Ալթիէրիի խօսքերը ականջին մէջ խօսիլ սկսան:

— Մարդասպանը Տանտոլոյի թշնամիներուն մէջ փնտռեցէք. ան շատերուն չարիք հասցուցած է, շատերը մատնած է:

Այսպէս ըսած էր Ալթիէրի:

Տանտոլօ զո՞վ մատնած էր. ո՞վ տառապած էր անոր գործած դաւաճանութենէն եթէ ոչ Ռոլան...:

Ահա այս եղաւ Լէոնորի առաջին մտածումը:

Ըսել է իր սիրակա՞նը զարկած էր իր հայրը... իր սիրահարին ձեռքո՞վ սպաննուած էր ան...:

Եթէ իրաւ այդպէս էր, պէ՞տք էր զայն պարսաւել:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Իզմիրի եւ շրջակայքի Հայրենակցական Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Իզմիրի աղէտին 55րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի (Նոյ. 20) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Հոգեհանգիստէն կը յաջորդէ հոգեճաշ մը ՃԱՇԱՐԱՆ ՓԻՑԱ – ՈՍԿԵԱՆ, 139, Ռիւ Սէն Թ՚Օնոռէ, Փարիզ (1)

Ճաշագին 60 ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զուարթ Բեհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Հայրապետեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Բեհլիվանեան, այրի Տիկին Նուարդ Տէր–Թոմայեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 20, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց ամուսնոյն հօր, մեծ–հօր եւ հօրեղբօր՝

ՏԻԳՐԱՆ ԲԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Տէյիրմէնճեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Պուտուշեան եւ զաւակները 100 եւ 200 ֆր. կը նուիրեն Այմենուհի Ազարեանի մահուան առթիւ Կապոյտ Խաչի օժանդակութեան կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓԱՐԻԶ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ, Նոյ. 19, տօն է Ամենայն Սրբոց հնոց եւ նորոց, յայտնից եւ անյայտից: Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ՎԱԼԱՆՍ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի Հայութիւնը Կիրակի, Նոյ. 20, առաւօտեան ներկայ ըլլալու եկեղեցւոյ օծման 24րդ տարեդարձին նուիրուած հանդիսաւոր քառաձայն պատարագին, նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ ծառայած եկեղեցական եւ աշխարհական ողբացեալներու հոգւոյն ի յիշատակ:

Երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ դպրաց դասին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պր. Հայազատ Օհանեանի:

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

ի նպաստ Կապոյտ Խաչի կայանին

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի աւանդական ճաշը Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 13ին, Սոֆիթէլ պանդոկին մէջ:

Հայկական պիւֆէ խաչուհիներու կողմէ նուիրուած:

2, Rue Grognet — 75015 Paris

Métro Balard ou Porte de Versailles

Ճաշագին 100 ֆրանք

Տոմսերը նախապէս ապահովել Կապոյտ Խաչուհիներէ կամ Բալուեան գրատունէն ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Նոյեմբեր 17:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

Ծննդեան 80ամեակին եւ մահուան 40ամեակին առթիւ

Խումբ մը գրասէրներ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյ. 20, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, տարաբախտ բանաստեղծ՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

մահուան 40ամեակին առթիւ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք «Նուրհան Ֆրէնկեան» Մշակ. Կեդրոնին մէջ, տեղի կ՚ունենայ

ՅՈՒՇԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

նուիրուած հայրենասէր բանաստեղծ՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

Դասախօսութիւն եւ

Գեղարուեստական բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Tél. : 924-86-71 et 227-12-26

Vendredi 25 Novembre à 20 h. 30

Soirée «RUDOLPH VALENTINO»

(projection diapositives — causerie)

animée par

Mme Jeanne de RECQUEVILLE

biographe de VALENTINO, présidente de l'Association des Amis de Rudolph Valentino et du cinéma muet.

Participation aux frais : 15 Fr.

Membre UGAB et étudiants : 10 Fr.

Samedi 26 Nov. à partir de 21 h.

Soirée « D I S C O »

Après le succès de la première soirée dansante de la saison, Edouard, notre sympathique animateur sera de nouveau parmi nous. Une ambiance plus que survoltée sera de rigueur.

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.

Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.

au profit des étudiants arméniens boursiers de la Fondation Marie Noubar

Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison, Alimentation etc...

Vous trouverez aussi un charmant souvenir UN PORTE-CLEFS en argent dont l'originalité n'a d'égale que sa qualité.

Le Dimanche à partir de 17 h.

Sirarpie DER-NERCESSIAN

signera son récent volume

L'ART ARMENIEN

et

PIEM

signra ses œuvres

BUFFET

Spécialités Arméniennes

Fondation Marie-Noubar

57, Bd. Jourdan — 75014 Paris

Métro Porte d'Orléans

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանթէօ–Քաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 17, ժամը 20.30ին, իր սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Կիրակի, Նոյ. 20, առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ:

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները Հինգշաբթի ժամը 20ին, (Նոյ. 17), Ռիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր–Սեւակ գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

GALERIE FRAMOND

3. Rue des St-Pères — 75006 PARIS

KAZANDJIAN

œuvres récentes

du 17 Nov. au 17 Décembre

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

նուիրուած

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ (մահուան 70ամեակին)

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ (ութսունամեակին)

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ մահուան յիսնամեակին

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, 12 Ռիւ Սէն Պազիլ

Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 16.30ին

Կը նախագահէ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Օրուան բանախօսներ

ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ (Խրիմեան Հայրիկ) — ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (Խանասորի Արշաւանքը) — ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ (Զօրավար Անդրանիկ)

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները, հայրենակցական միութիւնները, գաղութը անխտիր, յարգելու այս յիշատակները:

ՄՈՒՏՔ ԱԶԱՏ Է

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Նոյ. 19, ժամը 20.30ին

Salle des Fêtes de Sevran

առաջին անգամ ըլլալով

ՄԻՇԷԼ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՑԱՂԹԱՆԱԿ

ՊԵՏԻԿ եւ իր նուագախումբը

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

pour animer

vos soirées, vos galas,

vos réunions de société

le chanteur-compositeur et son orchestre **NORAÏR**

avec le mini-show RUSSIAN - TZIGANE

RENSEIGNEMENTS :

PALOUYAN 9, rue de Trévise Paris 9e 523 24 97

JEAN MADO 13, rue Poissonnière Paris 2e 236 31 48

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկ. Հմայեակ Թօփալեան եւ ընտանեկան պարագաները «Յառաջ»ի միջոցաւ իրենց ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Մէօտոնարնակ եւ ազնիւ հայրենակից՝ Պ. Խաչիկ Ճիվէլէկեանի որ Պուլկարիա իր կատարած ճամբորդութեան ընթացքին ծանօթանալով մեր 64 երկար տարիներէ ի վեր կորսուած եղբօր Շմաւոնին եւ ծանօթանալով անոր եղերական կեանքին, անմիջապէս Փարիզ վերադարձին, «Յառաջ» թերթին միջոցով հրատարակել կուտայ «Կը փընտռուի» մը եւ բարեբախտաբար մենք ալ «Յառաջ»ի ամէնօրեայ ընթերցող ըլլալով, առաջին օրէն իսկ ուրախութեամբ ստացանք այդ բարի լուրը եւ արդէն յարաբերութեան մէջ ենք մեր սիրելի կորսուած եղբօր հետ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Հոկտ. 16ին տուած ընկերահամակրական թէյասեղանին զեկուցման առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Տէր եւ Տիկ. Խայիկեան 500 ֆր., Պր. Վարուժան 200, Հ. Բ. Ը. Միութիւն 150, Մշակ. Միութիւն, Եկեղց. Տիկ. Միութիւն, Տիկին Բաղրամեան, Տիկ. Մեհլէմճեան, Տէր եւ Տիկ. Խազարեան, Տէր եւ Տիկ. Բիրեան, Տիկ. Ե. Զաքմաքճեան, Պր. Յ. Հայրապետեան, Տիկ. Յ. Թերզիպաշեան 100ական, Պր. Ա. Արաթէ 50, Օրդ. Արաթէ 10, Պ. Յ. Փափազեան, Տիկ. Գ. Աւետիսեան, Տիկին Դաւիթեան, Տիկ. Մուրատեան, Տիկ. Գոճապաշեան 50ական:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
17
JEUDI
17 NOVEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.989
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 989

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՒԻՐՈՒՄ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Ազգային շրջագիծէ ներս մեծ թէ փոքր, կարեւոր թէ երկրորդական ամէն ճիւղ, թափ եւ աշխատանք կոչուած են արդարացնելու ցանցնուած ժողովուրդի մը սփական հանդը։

Եւ, ինչպէս մշակելի հողին համար նախապայման են քրտինքն ու գուրգուրանքը, որպէսզի նետուած հունտը վերած – ուի առոք հասկի, այնպէս ալ մեծ թէ փոքր հաւաքականութիւններու կեանքէն ներս անհրաժեշտ են նուիրում ու եռանդ։ Մնայուն եւ հանրանուէր։

Զմոռնանք, որ ամէնէն կատարելագործուած մեքենաներն անգամ, երբ տարի – ներով անգործ կը մնան անկիւն մը, կը ժանգոտին։ Աստիճանաբար կը դառնան անպէտք։ Նոյնը ճիշդ է ժողովուրդներուն համար։ Նկատուած երեւոյթ է, որ հոն ուր տարիներէ, տասնամեակներէ ի վեր հաւաքական առօրեան անշարժ, լճացած մակերեսի տեսք կը ստանայ, հոն մարդիկ կը դառնան պարտասուն, անձնակեդրոն՝ խուսափելով ազգային յանձնառութիւններէ։

Կեանքը չի սիրեր անշարժութիւն։ Գաղութները, իրենց կարգին, պէտք ունին կանոնաւոր խայծերու, խթանի՝ միշտ շարժելու, ոստում կատարելու համար։

Մարսէյլ իր շրջակայքով օրինակելի է այս իմաստով։ Մեծ ու փոքր ձեռնարկ – ները իրարու կը յաջորդեն։ Մանաւանդ Մշակոյթի Տունը վերածուած է մեղուաջան աշխատանոցի։ Այլազան նախաձեռնութիւններով եւ ծրագիրներով։

Անկասկած, շրջանի ազգային – հանրային կեանքը ամուր պահել – պահպանելու եռուած կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ մարմիններու կողքին, բացառիկ տեղ կը գրաւէ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը։

Գաղութին գրեթէ կազմաւորման օրերէն կեանքի կոչուած այս միութիւնը, երկրայաջորդ սերունդներու շաղկապով, աշխատելու իր տենդով, անցեալը ներ – կային կապելու եւ այդ ճամբով այսօրը վաղուան հետ զօդելու իր ձգտումով, միշտ օրինակելի ներկայութիւն մը մնաց միջերկրականեան այդ հայահոծ գաղութին մէջ։

Հիները, երէկ իրենց հետ բերին Երկրին բարքն ու փառքը, աւանդութիւնն ու պատմութիւնը, ապրումն ու մտածումը։ Եւ, յատկանշականն այն է, որ ժամանակներու թաւալող ճնշիչ գլանը չյաջողեցաւ ջնջել այս բոլորը։

Օրուան քայլին հետ նոյնքան վառ ու կենսունակ մնաց Վասպուրական Աշխարհի դիմագիծը։ Նկարագիրը։ Իր հայրենական շունչով։ Ապագայի տեսլականը եղաւ այնքան ամուր, որքան անցեալի հմայքը։

Եւ պարզ է, թէ ինչո՛ւ։ Մանաւանդ ինչպէս։ Վարագը, ճիշդ է, քանդուեցաւ։ Բայց Արծիւ Վասպուրականը, որու էջերէն աւա հարիւր քսան եւ աւելի տարիներ առաջ սկսած էին հնչել ազատախոհ ու ազատատենչ պատգամներ, ազգային դրօշի մը նման մնաց նուիրական մասունք Վասպուրականցիներուն մօտ։

Տասնամեակները չաղօտեցին անոր պայծառ գոյնը։ Հոգիներու մէջ անիկա մնաց միշտ զուարթ։ Լուսաւոր։ Առաջնորդող։

Այս Կիրակի մասունքն է՝ Արծիւ Վասպուրականը, որ պիտի պարզուի իբրեւ դրօշ, Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին ոգեկոչումով։ Վասպուրական մկրտուած սրահը։ Եւ նաեւ այդ դրօշին ծալքերուն տակ սերունդի մը եւ անոր հերոսներուն խոյանքներն, իղձերն մարմնաւորող Խանասորին ու Անդրանիկին։

Որպէսզի անցեալի ոգեկոչումով պայծառանայ ներկան եւ ապագան դիմաւորուի հաստատակամ։

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱԴԱԹԷՆ ԶԱՏ՝ ՊԵԿԻՆ ՀՐԱՒԻՐԵՑ ՆԱԵՒ ՀՈՒՍԷՅՆ, ԱՍԱՏ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿՐՆԱՅ ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՐԹԱԼ ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ

Չէր սպասուեր անշուշտ, որ Պեկին այսքան առաջ երթայ եւ Եգիպտոսի նախագահէն զատ, Իսրայէլ հրաւիրէ նաեւ Յորդանանի Թագաւորը, Սուրիոյ եւ Լիբանանի նախագահները։ Այս հրաւէրը վաւերացուեցաւ Քնեսէթին (իսրայէլեան խորհրդարան) կողմէ երեքի դէմ 88 ձայնով եւ ենթականերուն փոխանցուեցաւ գրաւոր Իսրայէլի ամերիկեան դեսպանին կողմէ։ Հիմա, ուրեմն խօսքը նախ Սադաթինն է, որ առջի օր կրկնեց արդէն թէ պատրաստ է Իսրայէլ երթալու, որպէսզի չկարծուի թէ օդին մէջ նետած խօսք մըն էր։ Արդ, եթէ Եգիպտոսի ժողովուրդը համեմատաբար անտարբեր է կամ համաձայն Սադաթի, այն յոյսով որ ի վերջոյ, թերեւս, ելք մը գտնուի այս ձեւով, անդին Լիբիոյ և Իրաքի համար, Սադաթ դաւաճան մըն է արդէն։ Սադաթ, յայտարարեց ամերիկացի խորհրդականներու առջեւ՝ «կ'ուզեմ խզել այն կախարդական շրջանակը, որու մէջ արաբ եւ իսրայէ – լացի կը դառնան երեսուն տարի է։ Այս այցելութիւնը կը նկատեմ իբրեւ նուի – րական առաքելութիւն մը, որու համար, եթէ ձախողի, Աստուած գիս պատասխանատու պիտի բռնէ»։ Մինչ այս «պատմական» այցելութիւնը, Իսրայէլի իշխանութիւնները եգիպտական դրօշակ կը փնտռեն եւ փառերգին երաժշտական մասնատետրերը։

Նախապէս անշուշտ Սադաթ պէտք է տեսնուէր Ասադի հետ եւ Դամասկոս գընաց։ Երկու նախագահները չեն տեսնուած Մայիսէն ի վեր բայց Արաֆաթ եւ Հիւսէյն յաճախ միջնորդի դեր խաղացած են։ Անկարելի ալ չի նկատուիր, որ Սադաթ Իսրայէլ երթալու իր տրամադրութիւնը հրապարակաւ յայտնելէ առաջ, տեղեակ պահած ըլլայ Սուրիոյ նախագահը։ Փափուկ է սակայն Սուրիոյ նախագահին դիրքը եւ կը կարծուի թէ պիտի շարունակէ իր երկդիմի քաղաքականութիւնը, որ գրեթէ պարտադրանք մըն է իրեն համար։ Չի կրնար ՊԱԿը թողուլ իր ճակատագրին եւ կը պնդէ, որ չի մասնակցիր Ժընեւի ժողովին եթէ ՊԱԿը չհրաւիրուի։

× Իսրայէլացի զինուորականները շատ լաւ աչքով չեն նայիր այս այցելութեան, համոզուած են որ խաղ մըն է, տրուած ըլլալով որ եգիպտական բանակը պատերազմի կը պատրաստուի 1978ի համար։

× Միացեալ Նահանգներու մէջ ընդհանուր խանդավառութիւն կայ եւ յոյս, որ այս այցելութիւնը կը նպաստէ ժը – նեւի ժողովի գումարման։

× Վերջին լուրերու համաձայն Սադաթ պատրաստակամութիւն յայտնած է Երուսաղէմ երթալու մինչեւ շաբթու վերջ։ Այս աճապարանքը աւելի նեղը կը դնէ Իսրայէլի իշխանութիւնները, որոնք իրար անցած են դրօշակները հասցնելու համար։

ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ — 82 ՎԻՐԱՒՈՐ

Պարսկահայերը եւ 25 տղարի պատմութիւն մը

Շուրջ 6000 պարսիկ ուսանող շատ բուռն ցոյց մը ըրած են Սպիտակ Տան շուրջ, այն պահուն երբ կը հասնէր Պարսից Շահը։ Ոստիկանութիւնը միջամտած է եւ կրակ բացած ու արտասուաբեր ռումբ նետած ինչ որ խանգարած է ընդունելութեան արարողութիւնը։ Այսպէս նախագահ Քարթըր եւ կինը իրենց երեսը ծածկած են թաշկինակով ճառ խօսած ատենը իսկ երբ Շահը կը խօսէր, ոստիկանութեան թռաններու աղմուկը արգելք եղած է որ ըսածը լսուի։ Բախումներն ալ բաւական բուռն եղած են եւ 82 վիրաւոր կայ, որոնց մէջ 20 ոստիկան։ 40 հոգի ալ ձերբակալուած է։ Կռիւներ եղած են Շահին հակառակորդներուն եւ կողմնակիցներուն միջեւ, բայց Ինթերնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն կը հաղորդէ թէ կողմնակիցները շատ հեռացած են քովընտի փողոցներէն եւ կռիւները կարճ տեւած են։

Զենք գիտեր թէ այս «կողմնակիցնե – րուն» մէջ շատ Պարսիկ կա՞յ, բայց անկասկած պէտք է Պարսկահայ ըլլայ եթէ արդիւնք տուած է ամերիկահայ մամուլի մէջ լոյս տեսած հետեւեալ ազդը, որ իր տեսակին մէջ գլուխ-գործոց մըն է.—

ՀՐԱՒԷՐ՝ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱՒՈՐՈՒՄԻ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Նիւ Եորքի Իրանահայ Միութեան վարչութիւնը, սիրով հրաւիրում է Նիւ Եորքի եւ մերձակայ նահանգների Իրանահայութեան, իրենց մասնակցութիւնը բերելու Ն. Կ. Մ. Արիամեհր Արքայի եւ Ն. Կ. Մ. Ֆարահ Թագուհու, Վաշինգթոն կատարելիք այցելութեան առթիւ կազմակերպուելիք դիմաւորումի պատշաճ ցոյցին, որ տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 15ին, Երեքշաբթի առաւօտեան, Վաշինգթոնում, Սպիտակ Տան մերձակայ հրապարակում։

Մեծապէս համոզուած ենք, որ մեր հայրենասէր Պարսկահայութիւնը սիրով պիտի կամենայ իր յարգարժան մասնակցութիւնը բերելու այս նշանակալից իրադարձութեան։

Յարգանօք՝
Միութեան նախագահ՝
ՆՈՐԱՅՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ՋԵՒԱՒՈՐՈՒՄ

1) Մեկնում՝ Նիւ Եորքի Լագուարդիա օդակայանից, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 14ին, երեկոյեան ժամը 6ին։

2) Վաշինգթոն ժամանումին, նախօրօք ապահոված հիւրանոցում, ընթրիք։

3) Նոյեմբեր 15ի առաւօտեան, ժամը 6ին, նախաճաշ, որից յետոյ մեկնում դիմաւորումի վայրը։ Դիմաւորումից յետոյ հիւրանոց։ Կարճ հանգստից յետոյ ճաշ ապա պատրաստութիւն վերադարձի, ժամը 7ի օդանաւով։

4) Մասնակցողների, նամբորդական, հիւրանոցային եւ այլ յարակից ծախսերը հոգացւում է մի բարեսիրական հաստատութեան կողմից։

5) Մասնակցողները, միայն 25 դոլարի մի չէք՝ պիտի ուղարկեն Միութեան գանձապահին, ոչ աւելի ուշ քան Նոյ. 8ը։

6) Վերոյիշեալ գումարը, նոյնութեամբ պիտի վերադարձուի պատկանեալին, երբ վերջինս իր մասնակցութիւնը բերի դիմաւորման ողջ ծրագրին, այլապէս գումարը մնում է անվերադարձելի։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՄԱՐՄԻՆ
Հոկտ. 28, 1977

Ինչպէս մեր ընթերցողները նկատեցին, բաւական « խնճնատիպ » գործ մըն է եւ մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին մասնաւորաբար 4րդ, 5րդ եւ 6րդ կէտերը՝ ծախքերը կը հոգացուին եղեր «մի բարեսիրական հաստատութեան կողմից», իսկ 25 տոլարի երաշխաւորագինը պիտի չվերադարձուի եթէ ենթական չմասնակցի «դիմաւորման ողջ ծրագրին»։ Շատ սիրեցինք այս «բարեսիրական» ածականը, բայց մտահոգ ենք 6րդ կէտին պատճառաւ։ Արդարեւ, եթէ Սպիտակ Տան կռիւներու ատեն, փախող կողմնակիցներուն մէջ կային վերոյիշեալ ազդէն հրապուրուած հայ մասնակցողներ, անոնց 25 տոլարը պիտի վերադարձուի՞ թէ ոչ կորսուած է....։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 4–9)

ՏԱՈՒՇԻ ՋՐԱՄԲԱՐԸ

Հայաստանի շինարարները իրականացուցած են Շամշադինի շրջանին մէջ Տաւուշի ջրամբարին կառուցումը։ Զորս տարիներու յամառ ու տքնաջան աշխա – տանքներու արդիւնքը՝ ջրա-թեքնիքի կառոյցը յանձնուած է հողի աշխատաւորներուն։ Տաւուշի ջրամբարը մեծ դեր կ'ունենայ շրջանի ընկերային – տնտեսական յետագայ զարգացման, գիւղատնտեսու – թեան առջեւ դրուած խնդիրներու լուծ – ման գործին մէջ։ Այս ջրամբարը՝ ոռոգելի կը դարձնէ ներքին Կարմիր Աղբիւր, վերին Կարմիր Աղբիւր, Մովսէս եւ Թովուզ գիւղերու մէջ հարիւրաւոր հեկտար հողային տարածութիւններ, կարելիութիւն կուտայ աւելի ծաղկուն եւ բարգաւաճ դարձնել Շամշադինը։

Մենք պարելո՞վ կ'ուզենք մեռնիլ

Տխուր է հայկական Փարիզի պարզած պատկերը: Ու կը թուի որ, օրէ օր, քաղքենիացած Հայուն ազգային արժանաւորութիւնը կը նահանջէ առանց երգի, պարելով:

Պարզուած պատկերը կ'ընկճէ: Մեղաւոր ենք բոլորս, բայց մանաւա՛նդ պատասխանատու կազմակերպութիւնները, որոնք ոչ միայն տեղի կուտան այլեւ ընդառաջ կ'երթան ամբոխներու քմահաճոյքին: Արդարեւ, ի՞նչ պէտք է այսօ՛ր, սրահ լեցնելու համար՝ պարահանդէս: Ինչո՞վ կարելի է դրամ շահիլ՝ պարահանդէսով: Ուրե՞մն, պարահանդէս կազմակերպենք: Փոխանակ ինքնագիտակցութեան հրաւիրելու արտասահմանեան իրենց հանգիստին մէջ տեղաւորուած Հայերը, անձնատուր կ'ըլլանք դիւրութեան, այսինքն միջակութեան:

Հայկական Փարիզի պարզած պատկերը կ'ընկճէ: Սխալ չհասկցուինք, դէմ չենք պարահանդէսի, բայց ամէն ինչ ի՛ր կարգին և ի՛ր տեղը: Յաջող անոնք արդարօրէն եւ տրամաբանականօրէն սահմանափակուած էին բարենպատակ ձեռնարկներու կամ բարեսիրական միութեանց: Իսկ այսօ՞ր:

Այս խորհրդածութիւններուն կը մղեն մեզի կարգ մը երեւոյթներ, զորս անհրաժեշտ կը նկատենք մատնանշել: Օրինակներն ալ չեն պակսիր:

Ընդվզեցուցիչ ու անընդունելի է, որ երեք չաբաթէ, ծայրէ ծայր չկարենանք (չուզենք) լեցնել Ֆոնթէն թատրոնը, ուր կը ներկայացուի Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան թատերական վերածումը: Աննախընթաց երեւոյթ մը, եւ տեսակին մէջ, որու հանդէպ մեր գնահատանքը կը յայտնենք փառաւոր անտարբերութեամբ մը: Թող չըսուի մեզի, իբրեւ պատրուակ, թէ ներկայացումը յաջող չէ եւ թէ տեղական մամուլի քննադատներն ալ չհաւնեցան: Աւելի լա՛ւ, այդ չհաւնիլն իսկ ունեցաւ իր դրական հետեւանքը եւ հակասութեան մէջ չենք երբ կ'ըսենք՝ լա՛ւ որ չհաւնեցան: Եթէ հաւնէին, պիտի խօսէին թատերական բացարիկ յաջողութեան մը մասին ու ծանրային դերասաններուն, բեմադրութեան ու հեղինակին շնորհներուն վրայ: Բայց որովհետեւ չհաւնեցան, ծանրացան 1915ի ցեղասպանութեան վրայ ու նպաստեցին քարոզչական աշխատանքի մը, ֆրանսական մամուլին մէջ, որ առնուազն կը խանգարէ ցեղասպանը: Իսկ մենք, ի՞նչ կ'ընենք: Վաթսուներկու տարի է կը խօսինք, կը գրենք, ամէն մէկ Հայ բժիշկ դարձած «ազգը փրկելու» ի՛ր դեղահատն ունի եւ երբ դրական գործ մը կը տեսնուի ու ֆրանսական բեմի վրայ, կը ներկայացուի մեր ողբերգութեան ա՛յն էջը, որ հպարտութիւն կուտայ ազգի մը, որ կը փաստէ թէ ոչխարի պէս մորթուող ժողովուրդ մը չէր Հայը եւ ունէր միտք ու բազուկ՝ դահիճը պատժելու, տունը կը նստինք կամ... պարահանդէսի կ'երթանք: Փարիզի Հայութեան ճիտին պարտքն էր, որ ամէն օր ծայրէ ծայր լեցուն ըլլար Ֆոնթէն թատրոնը, առնուազն որպէսզի թշնամին չխնդայ:

Սրահ լեցնել գիտէ Հայը, պայմանաւ որ ճաշ կամ պարահանդէս սարքուի: Պարապ կը թողու Կավօ սրահը, երբ կ'ողեկոչուի Անդրանիկը ու մուտքը ազատ է, բայց ութ օր յետոյ, 250 ֆր. կուտայ մարդ-գլուխ, նոյն կազմակերպութեան ճաշ-պարահանդէսին, լեցնելու համար ինթերքոնթինանթալը:

Պատկերը, զոր կը պարզէ հայկական Փարիզը, կ'ընկճէ: Յիսուն հոգի հազիւ կար, առջի իրիկուն, Կիմէ սրահը, ուր բանաստեղծական երեկոյթ մը կար, ի պատիւ Ռուզմիկ Դաւոյեանի: Դեռ Դաւոյեան բախտ ունէր хայրենի բանաստեղծ ըլլալու, մինչ եթէ գժբախտութիւնն ունենար սփիւռքեան բանաստեղծ ըլլալու, հաւանաբար հինգ հոգի ալ չըլլար: Ռուզմիկ Դաւոյեան չատ ազդուեցաւ երեւոյթէն ու իր արդար դժգոհութիւնը յայտնեց: «Բանաստեղծութիւնը կ'ուտուի՞» կ'ըսէր Թէքէեան, տասնեակ տարիներ առաջ (հոս, տեղը չէ անդրադառնալու նաեւ այս սաւլխին ներկայացման ձեւին, որ բաւական ձախաւեր էր):

Ոչ ոք թող խիստ գտնէ մեզի մեր այս դառն խօսքերուն համար, գիտենք որ միայն ճշմարտութիւնը կը վիրաւորէ:

Ժամանակին հետ քալելու (աւելի ճիշդ վազելու), «հովին մէջ» կամ «ին» ըլլալու տենչը վարակած է բոլորը: Մինչեւ իսկ յեղափոխական կուսակցութիւն մը, որ երկրորդ տարին ըլլալով, չի վարանիր միայն պարահանդէսով նշելու իր նուիրական Օրը, քանի որ արդիւնքն ալ դրական է (այսօր՝ դրական կը նկատուի միայն ինչ որ դրամ կը բերէ): Եւ այս ընթացքով, ոչ ոք թող զարմանայ եթէ, ի մօտոյ, ապրիլեան տարեդարձն ալ պարահանդէսով ոգեկոչենք որպէսզի մարդ եւ մուտք ըլլայ:

Էր երբեմն, որ այս դաղութը Մշակոյթի Օր կը տօնէր ծայրէ ծայր լեցնելով Սորպոնը: Թիւը չէ որ պակսեցաւ, ընդհակառակն, այլ որակը ինկաւ եւ Փարիզի Հայութիւնն ալ կը հասնի հանգրուանի մը, ուր ինքզինքին կը մնայ հարց տալ՝ «Մենք պարելո՞վ կ'ուզենք մեռնիլ»:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿՐԷՏԷ ԿՂԶԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Կրէտէ կղզին կը գտնուի Եւրոպայի մէջ: Ժամանակին ան անկախ կառավարութիւն մը ունէր, բայց տասնեակ տարիներէ ի վեր կապուած է Յունաստանի:

Կրէտէի գլխաւոր քաղաքը կը կոչուի Հէրաքլիոն (նախապէս՝ Խանիա): Կղզիին երկայնքն է 350 քիլոմեթր, լայնքը՝ 75 քիլոմեթր: Յունաստանի ամէնէն մեծ կղզին ունի բազմաթիւ գիւղեր, ինչպէս նաեւ պատմական հնութիւններ ու տեսարժան վայրեր: Պօղոս առաքեալն իսկ անցած է այս կղզիէն:

Կրէտէ հարուստ է իր բերքերով. խաղող եւ առանց կուտի չամիչ կ'արտածէ Եւրոպա: Աշխարհի չորս ծագերէն զբօսաշրջիկներ կուգան վայելելու Կրէտէի ծովափը:

Կրէտէի մէջ կ'ապրին 75 Հայեր (17 բնտանիք), որոնք փաւակներն են 1922ի Իզմիրի ջարդէն ճողոպրած ու Կրէտէ ապաստանած հայ գաղթականներու: Անցեալին 4000 հոգիէ բաղկացած հայկ. գաղութ մը գոյութիւն ունեցած է հոս, սակայն այժմ նօսրացած է հայրենադարձութեան եւ այլ երկիրներ գաղթի պատճառով:

Կրէտէի Հայերը կը վայելեն Յոյներուն համակրանքը իբրեւ հաւատարիմ եւ օգտակար ժողովուրդի մը զաւակներ:

Կը պատմուի թէ 700 տարի առաջ հայ կամաւորներ զինուորագրուած են Կրէտէի բանակին եւ անոր կողքին կռուած են թշնամիին դէմ: Այս կամաւորները բնակութիւն հաստատած են կղզիին ամէնէն գեղեցիկ շրջաններուն մէջ, որ ներկայիս գիւղի մը վերածուած է եւ կը կրէ հայկական անուն՝ Արմէնի: Այժմ հայկական անուն կրող երեք գիւղեր կան կղզիին մէջ, սակայն հայ բնակիչները ձուլուած եւ կորսուած են՝ խառն ամուսնութեանց պատճառով:

Անձնապէս այցելած եմ այդ գիւղերէն մէկը, ուր հայկական ոճով եկեղեցի մըն ալ կայ: Տեղւոյն յոյն քահանան կ'ըսէր թէ եթէ պրպտենք բնակիչներու ծագումը, պիտի տեսնենք որ անոնք Հայեր են, հայ կամաւոր զինուորներն են շինած այդ տուները, որոնք այժմ փլատակ են եւ դարձած են վկայութիւններ՝ հայկական ինքնութեան:

Կրէտէի մէջ ունինք 600 տարուան հնութեամբ եկեղեցի մը, ուր կը քահանայագործէ հոգեւոր հովիւ մը: Եկեղեցւոյ բակին մէջ կան տապանաքարեր՝ հայերէն արձանագրութիւններով: Հոն թաղուած են եկեղեցական եւ աշխարհական մեռելներ՝ 350 տարիէ ի վեր: Հետաքրքրական են եկեղեցւոյ խորանները, որոնք ունին նկարչութիւններ՝ սուրբերու կեանքը ներկայացնող: Եկեղեցին դպրաց դաս չունի, բայց, պատիւ Պագրճեան եղբայրներու, որոնք տարիներէ ի վեր կանոնաւոր կերպով կը կատարեն պատարագի երգեցողութիւնը:

Եկեղեցին կը կոչուի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ, որու անուան տօնախմբութիւնը կը կատարուի ամէն տարի Յունուար 18ին:

Հէրաքլիոնի մէջ ապրող խումբ մը Հայեր, դժուարին պայմաններու եւ զոհողութիւններու գնով կը պահեն իրենց ազգային ինքնութիւնը:

Սիրելի ընթերցող, եթէ օր մը այցելելու առիթ ունենաս Կրէտէ կղզին, մի՛ մոռնար Հէրաքլիոնի մէջ կանգուն մնացած հայկ. եկեղեցին եւ հայ քոյր-եղբայրները, որոնց հոգեւոր հովիւն է՝

ՅՈՎՍԷՓ ՔՀՆՅ. ՀԱԼԼԱՃԵԱՆ

Հասցէ՝ Հայոց եկեղեցի, Հէրաքլիոն

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Յուլիս ամսուան սկաուտական համաշխարհային համաժողովէն վերջ, որուն մասնակցեցաւ Հայ Արիներու Միութիւնը վեց պատուիրակներով եւ երեք «դիտող»ներով, հայ արիները շարունակեցին իրենց ամառնային եւ վերամուտի գործունէութիւնը:

Օգոստոս ամսուան ընթացքին, փարիզեան շրջանէն երկու սկաուտ խմբապետներ եւ մէկ «թեւիկ»ներու խմբապետուհի մեկնեցան Կիլվէլ, Լոնտոնի մօտ, մասնակցելու խմբապետական բանակումդպրոցներուն, որոնք կը տեւեն ութ օր. նպատակը ըլլալով մարզել եւ պատրաստել խմբապետներ, Պէյտըն-Փաուէլի ստեղծած յայտագրով եւ ոգիով: Երեք հայ խմբապետները յաջող կերպով մասնակցեցան եւ իրենց կարգին ստացան Կիլվէլի վկայեալ խմբապետի եւ խմբապետուհիի վկայականը: Այս վերջին տարիներու ընթացքին, Հայ Արիներու Միութիւնը Անգլիա ուղարկած է 15 խմբապետներ եւ խմբապետուհիներ, Փարիզի եւ Լիոնի շրջանէն, եւ բոլորն ալ մասնակցած են յաջողութեամբ, միշտ բարձր պահելով հայ սկաուտութեան անունն ու հմայքը:

×

Սեպտեմբեր ամսուան սկիզբը, Փարիզի եւ շրջանի, ինչպէս նաեւ Լիոնի շրջանի արենոյշները, գայլիկները եւ սկաուտներն ու թեւիկները կատարեցին նաեւ աշնանային կարճ բանակումներ, բոլորն ալ յաջող որոնց մասնակցեցան բոլոր խումբերն ալ: Ընդհանուր պետը այցելեց փարիզեան շրջանի բանակումներուն:

×

Ինչպէս նախորդ տարիները, Հոկտեմբեր 29էն 31 Հայ Արիներու Միութիւնը կազմակերպած էր իր տարեկան «սէմինէր»ը, որ տեղի ունեցաւ Փարիզէն 500 քիլոմեթր՝ Նըմուր քաղաքին մօտ, գեղեցիկ գիւղի մը մէջ: Հաւաքոյթին շէնքը եւ սրահը, հայ արիներուն տրամադրած էր ազնիւ հայ բարեկամ մը, բոլոր յարմարութիւններով: Հաւաքոյթին եկած էին մասնակցելու նաեւ Լիոնի շրջանէն 22 սկաուտներ, առաջնորդներ, խմբապետներ եւ խմբապետուհիներ, ինչպէս նաեւ արենոյշներու խմբապետուհին եւ իրենց առաջնորդները, Փարիզի եւ Ալֆորվիլի շրջանէն կը մասնակցէին նոյնպէս 30 խմբապետներ, խմբապետուհիներ եւ առաջնորդներ:

Յայտագիրը երկու մասի բաժնուած էր:

ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300ամեակին առիթով

(1676-1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՆՈՐ ԴԱՐՈՒ ՎԱՆԱԿԱՆԸ

Մէկ կողմէ՝ պատերազմներ, անխնայ տուրքեր ու ջարդեր կուգային խանգարել ու կասեցնել ամէն լաւատես ձեռնարկ ու ազգանուէր աշխատանք, տեւականօրէն արիւնաքրելով մեր ժողովուրդը: Ծըրջապատուած առհասարակ ոչ-քրիստոնեայ տարրերէ, կը պակսէր մեր ժողովուրդին խաղաղ ու լայնախոհ շրջանակ, ինչ որ անհրաժեշտ պայման է յառաջդիմութեան, մանաւանդ մշակոյթի ասպարէզին մէջ:

Մայր երկրին մէջ սկիզբ առնող լաւ ձեռնարկներ ընդհանրապէս ձախողանքի մատնուած են նաեւ յաջորդութեան պակասէն: Ասիկա ալ անյաջողութեան երրորդ պատճառը, որու լիովին գիտակցեցաւ Մխիթար, եւ խորհեցաւ զօրեղ յուծում մը:

Հարկ էր Միաբանութիւն մը հիմնել:

Եթէ պատմական տխուր իրադարձութիւններու հետեւանքով՝ Նախախնամական եղաւ Մխիթարի Արեւմուտք հաստատուիլը, վերոյիշեալ երկու տեսակէտներէն, գտնելով նախ Մեթոնի ապա Վենետիկի մէջ՝ լուսաւորութեան զօրեղ ազդակներ, խաղաղ ու քրիստոնեայ միջավայր, այսինքն՝ պարարտ հող վանական կեանքի զարգացման եւ մշակութային վերելքի, այդպէս չէր՝ երրորդ տեսակէտէն: Յաջորդութեան հարցը առանձին կազմակերպութեան կը կարօտէր:

Մխիթար եթէ միայնակ Եւրոպա անցնէր, թերեւս Ոսկան վարդապետի նման արդիւնաշատ հրատարակիչ մը ըլլար, կամ Խաչատուր Էրզրումցիի նման գիտնական մը, հեղինակ բազմաթիւ մատեաններու: Վերածնունդի աստղերէն մէկը:

Մխիթարի մեծութիւնը, ուրեմն, հոն է որ գիտցաւ ինքզինք բազմապատկել, ծընունդ տալ իր գործը շարունակող հոյլ մը նուիրեալներու, դարերով յարաձգելու համար գործը՝ զոր կը սկսէր: Մխիթար լիուլի համոզումն ունէր թէ մի-միակ կարող չէր ի գլուխ հանել ծրագիրն այն մեծղի՝ որ ծնունդ կ'առնէր իր գանկին մէջ հեռատես:

Ո՛վ կրնայ թափանցել այդ օրհնեալ գլուխին մէջ, տեսնելու անոր խորհուրդներն անճառ: Թերեւս 300 տարի հարկաւոր եղաւ ճանչնալու եւ ըմբռնելու համար անոր ստեղծագործ յղացումները: Ու մենք այսօր բախտաւոր ենք՝ Մխիթարի գործին շարունակութեան արդիւնքն, այսինքն՝ իր հիմնած Միաբանութեան 260ամեայ վաստակին շողարձակումէն եւ լուսաւոր հետքերէն ետ դառնալով մինչեւ ԺԸ. դարու սկիզբները, ամբողջապէս գնահատելու Մխիթարի, թոյլ տրուի որ ըսեմ՝ Մեծն Մխիթարի կեանքն ու գործը, ու մանաւանդ անոր յղացած մեծղի ծրագիրը:

Այո՛, հարկ էր Միաբանութիւն մը հիմնել. որով Մխիթար օր մը պիտի դառնար Աւգերեան, Զամչեան, պիտի դառնար Աւգերեան, Զամչեան, պիտի դառնար մանաւանդ Բագրատունի, պիտի դառնար մանաւանդ Ալիշան: Եւ այս բոլորը՝ Մխիթարի լոյսին ճաճանչներէն պիտի առնէին կեանք եւ աւիւն:

(Շար. - 5)

Պատասխանատու սկաուտները, արենոյշները եւ իրենց առաջնորդները կազմակերպած էին իրենց «Ֆորոմ»ը, իրենց ընտրած յայտագրով եւ մեծապէս յուսադրիչ էր պատանիներուն պատասխանատուութեան ոգին եւ գիտակցութիւնը:

Պատրաստեցին իրենց յայտագիրը եւ բանաձեւերը, իրենց առաջադրանքով եւ փափաքներով, սկաուտական գործունէութեան ի նպաստ: Իսկ խմբապետները, խմբապետուհիներն ու Միութեան պատասխանատու պետերը, Միութեան ընդհանուր պետին նախագահութեամբ երեք օրուան ընթացքին խօսեցան, բերին առաջարկներ այս տարուան հաւաքոյթին յայտագրին որուն նիւթերն էին.

— Սկաուտ առաջնորդը, — խումբերուն, շրջաններուն եւ Միութեան տարեկան յայտագիրը, մասնակցեցան բոլոր ներկաները եւ շատ եղբայրական մթնոլորտի մը մէջ տրուեցան կարեւոր որոշումներ:

Հաւաքոյթը շատ զուարթ մթնոլորտի մը մէջ էր նոյնպէս. տեղի ունեցան նաեւ երկու բանակումի կրակներ, հայկական երգերու, ներկայացումներու եւ պարերու յայտագրով:

Մատակարարութիւնը յանձնուած էր խմբապետուհիներուն եւ ամբողջ երեք օր 54 մասնակցողները ամէն տեսակէտով լաւ կազմակերպած հաւաքոյթ մը ունեցան:

Սկաուտական ոգին միշտ ներկայ էր, եւ երեք օրուան շատ յուսադրիչ եւ խանդավառ հաւաքոյթէ մը վերջ, բաժնուեցանք իրարմէ, միշտ լաւատես եւ «միշտ պատրաստ» ծառայելու հայ ազգին եւ աղջկան:

×

Հայ Արիներու Միութիւնը այս տարի ալ ունի շատ կարեւոր յայտագիր մը, յառաջիկայ Դեկտեմբեր ամսու վերջ տեղի կ'ունենան տարեվերջի շրջանային հաւաքոյթները եւ տօնածառերը, իսկ յառաջիկայ տարի Միութեան հանդէսները:

Կիրակի, 1978 Փետր. 5ին Լիոնի շրջանը կը կազմակերպէ իր տարեկան հանդէսը մեծ պատրաստութեամբ: Իսկ Կիրակի Մարտ 5ին, կէսօրէ վերջ, Սալ տը լա Շիմիի մէջ տեղի կ'ունենայ Հայ Արիներու Միութեան 47րդ տարեկան ցերեկոյթը, որ կը զուգադիպի Հայ Արիներու Միութեան հիմնարկութեան 50րդ տարեդարձին: Այս առթիւ կը պատրաստուի ճոխ յայտագիր մը, շատ փայլուն հանդէսի մը համար: Հանդէսին ներկայ պիտի ըլլան բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ սկաուտական միջազգային կազմակերպութիւններէն:

Վստահ ենք թէ այս տարի ալ Փարիզի հայ գաղութը ներկայ պիտի ըլլայ եւ քաջալերէ Հայ Արիներու Միութեան յիսուն տարուան գործունէութիւնը:

Գ. Մ.

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 64ՐԴ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

(Տեղեկագրի ամփոփում)

Հ. Բ. Ը. Միութեան 64րդ ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 1, 1977ին, Առաջնորդարանի Հ. եւ Ա. Գավուքճեան հանդիսասրահին մէջ, Նիւ Եորք, մասնակցութեամբ 94 իրաւատու անդամներու, որոնք կը ներկայացնէին 1163 իրաւասու ձայներ: Ժողովին ատենապետեց Միութեան ցկեանս նախագահ Ալեք Մանուկեան:

ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏԸ

Ընդհ. ժողովի առաջին նիստը բացուեցաւ ժամը 10.30ին Առնակ Քհնյ. Գասպարեանի աղօթքով: Ապա նախագահը կարդաց 1977ի ընթացքին մահացած անդամներու անուանացանկը, հակիրճ կերպով անդրադառնալով անոնց կեանքին եւ մատուցած ծառայութեանց: Ժողովականները յոտնկայս լռութեամբ յարգեցին Միութեան հիմնադիրներու, բարերարներու, վաստակաւորներու եւ նորոգ հանգուցեալ բոլոր անդամներու յիշատակը, որոնց համար «Հոգւոց» մը արտասանեց Տէր Հայրը:

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախագահը ընդհ. ժողովի ատենադպիր նշանակեց Բժ. Յարութիւն Արզումանեանը, Մոնրէալէն, Քանատա, եւ նշանակեց հետեւեալ յանձնախումբերը. Ստուգիչ Յանձնախումբ. Յակոբ Ադամեան, Նազար Նազարեան, Յակոբ Վարդիվառեան: Նշանակիչ Յանձնախումբ. Ռիչըրտ Կրեկըրի, Էտուըրտ Թոնոյեան, Վահէ Համբար: Քուէախոյզ Յանձնախումբ. Սեդրակ Արտունի, Իբրայ Պօղոսեան, Օննիկ Ալեքսանեան: Որոշումներու Յանձնախումբ. Զարեհ Մելքոնեան, Վահրամ Կէօքճեան, Պետրոս Փիլաւրեան:

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՃԱՌԸ

Նախագահ Ալեք Մանուկեան ուրախութիւն յայտնեց որ դարձեալ յարգուած էր տարեկան ժամադրութիւնը՝ իրական դառնալու համար Միութեան 1976 տարեշրջանի իրագործումներուն, ստուգելու ձեռնարկներուն արդիւնաւորութիւնը եւ յայտնաբերելու, սահմանելու եւ քննելու հայ ժողովուրդը յուզող ընկերային, կրթական եւ այլ այժմէական հարցեր «1976ը որ 70ամեակի տարին էր, դարձեալ երեւան հանեց կազմակերպութեան իմաստութիւնն ու ճկունութիւնը պահելու տրամաբանական կշիռը առօրեայ ստիպողութեանց եւ վաղուան պահանջներուն միջեւ, եւ թոյլ չտուաւ որ մասնաւորը վնասէ ընդհանրականին, եւ փոխադարձաբար: Մէկ կողմէ օգնութեան փութացինք աղէտեալ Լիբանանահայութեան՝ զօրաշարժի ենթարկելով մեր յանձնաժողովները, մասնաժողովներն ու անդամները, միւս կողմէ գրեթէ առանց ընդհատումի շարունակեցինք մեր կրթական, մշակութային եւ խնամատարական ծառայութիւնները, նոյն ատեն բծախնդրօրէն յանձանձելով եւ աճեցնելով Միութեան հիմնադրամները», ըսաւ նախագահը:

Հայց. Առաք. Եկեղեցւոյ Ամերիկայի Արեւելեան եւ Արեւմտեան Թեմերու իշխանութեանց հետ գործակցաբար Միութեան ձեռնարկած Լիբանանահայոց Օգնութեան Հանգանակութենէն Կեդր. Վարչ. Ժողովը 1976էն մինչեւ 1977ի Սեպտեմբերը ստացած էր Մ. Նահանգներէն 563.008 տոլար, իսկ արտասահմանէն՝ 80.533 տոլար, ընդհանուր գումար 643 հազար 542 տոլար, որուն դիմաց Լիբանանի Շրջ. Յանձնաժողովին փութացուած էր 709.408 տոլար:

1976ին լոկ կրթական նպատակներու համար ծախսուած է 2.100.082 տոլար, իսկ մշակութային ձեռնարկներու յատկացուած է 206.082 տոլար, երիտասարդական շարժումներու՝ 103.818 տոլար, խնամատարական ձեռնարկներու՝ 409.773 տոլար, եւ ըստ կտակային կամ պայմանագրական տրամադրութեանց, ազգային-կրօնական հաստատութեանց եւ անհատներու՝ 145.705 տոլար: Այսպէսով՝ զուտ ազգապահպանման նպատակներու համար տրամադրուած ընդհ. գումարը կ'ըլլայ 2.966.088 տոլար:

Ընդհ. Գոյքը 1976ին կրած է 6.404.000 տոլարի արտակարգ աճ մը, 1975ի 32 միլիոն 278 հազար տոլարէն բարձրանալով 38.682.000 տոլարի: Այս աճին մէջ նուիրատուութեանց բաժինը եղած էր 3 միլիոն 831.000 տոլար:

Ապա նախագահը իր կուռ ճառին մէջ ներկայացուց Միութեան կրթական գործին հոգածութեան կարօտ երեսները: Միութիւնը Հիւսիս. Ամերիկայի մէջ ունէր չորս ամէնօրեայ վարժարան, որոնց հնագոյնը թեւակոխած էր 8րդ տարին, իսկ նորագոյնը՝ երկրորդ տարին: Նախագահը, ջատագովելով անոնց գոյութիւնը, ըսաւ թէ, թէեւ երկար չէր անոնց կտրած ճամբան, սակայն բաւարար էր հաստատելու համար որ Միութեան որոշումը ճիշդ էր եւ նպատակը՝ պահպանել Ամերիկահայութեան հայկականութիւնը նոր սերունդին մայրենի լեզուի ուսուցմամբ եւ ազգային արժէքներու հաղորդմամբ, կը մնար առաւել քան երբեք ի զօրու եւ գործնական:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Ընդհ. տնօրէն Մ. Հայկենց ներկայացուց Միութեան 1976 տարեշրջանի գործունէութեան տեղեկագիրը, որուն հայերէն բնագրին եւ անգլերէն թարգմանութեան օրինակները բաժնուած էին ժողովականներուն: 1976ը աղետաբեր տարի մը եղաւ Հայութեան համար, ըսաւ ընդհ. տնօրէնը. «սակայն մխիթարականը Լիբանանահայութեան վերականգնելու եւ վերանորոգուելու վճռականութիւնն ու ընդունակութիւնն է: Եւ ի հեճուկս կացութեան պարտադրած կեդրոնացեալ ճիգերուն, Միութիւնը աննուաղ կորովով եւ գոհողութեամբ առաջ տարաւ իր կրթական եւ մշակութային համահայկական առաքելութիւնը»:

Վարչական տնօրինութեանց կարգին ընդհ. տնօրէնը յաջորդաբար յիշեց Արմէն - Գէպէք վարժարան ընկերակցութեան կազմութիւնը Մոնրէալի մէջ, Փարիզի Մարի Նուպար ուսանողական տան մատակարարութեան համար կնքուած նոտարական նոր համաձայնագիրը, Յարութիւն Կարապետ Պալաքեան (մահացած Մելպուրն, Աւստրալիա, 1946ին) կտակարարի եկամուտներուն գործածութիւնը, Եւրոպայի Շրջ. խորհրդակցական Ա. համաժողովը, կայացած Լօզան, Միութեան 70ամեակի տօնակատարութիւնները, եւայլն: Կեդր. Վարչ. Ժողովը ձեռնարկած էր Նիկոսիոյ Մելգոնեան կալուածը զարգացնելու աշխատանքներուն, Մոնրէալի մէջ գնուած էին երկու կից հողամասեր, Թորոնթոյի մէջ երկրորդ հողամասին մը եւ Մոնթէվիտէոյի մէջ հողամասին մը, որուն վրայ պիտի կառուցուի երկրորդական վարժարան մը: Լուծուած էր Փաթրիմուան Իմմոպիլիէն եւ անոր կալուածները փոխանցուած Միութեան: Ապա անդրադարձաւ Միութեան անդամակցութեան եւ մասնաճիւղերուն վիճակին, բացատրեց կրթական գործին յատուկ վիճակագրական տախտակներ, որոնցմէ կը պարզուէր թէ 1975–1976 տարեշրջանին Միութիւնը պահեր էր 21 սեփական դպրոցներ, 4274 աշակերտներով եւ 473 մնայուն եւ այցելու ուսուցիչներով:

ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Կեդր. Վարչ. Ժողովի գանձապահ Արթին Ալլանեան կատարեց Միութեան 1976 տարեշրջանի նիւթական համարատուութիւնը: Միութեան հիմնադրամներուն եւ եկամուտքին համապատկերը անցեալ տարեշրջանի թուանշաններուն հետ բաղդատելէ ետք, ան յայտնեց թէ Ընդհ. Գոյքը Դեկտ. 31, 1976ին տոմարական արժէքով բարձրացած էր 38.682.000 տոլարի, որ 1975 տարուան վրայ աւելի քան վեց միլիոն տոլարի արտակարգ աճ մը ցոյց կու տար: Ալլանեան նոյնպէս յայտնեց, թէ առ Դեկտ. 31, 1974, եկամուտքէն գոյացած բացերուն գումարը՝ 200 հազար 199,80 տոլար Կեդր. Վարչ. Ժողովը ջնջած էր, սակայն 1975ի բացը՝ 191.170 տոլար տակաւին կը մնար: Ան դիտել տուաւ որ 1976ի ընդհանուր բացը եղած էր 60.583 տոլար, մինչ Ամերիկայի շրջանակի բացը, առանձնաբար, 100.000 տոլար:

Կուրտ Գարտաշեան, Կեդր. Վարչ. Ժողովի Ելմտական Յանձնախումբի ատենապետը, յայտնեց որ թէեւ 1977ին սակարանը վայրէջքի մէջ եղաւ, սակայն բաղդատած ընդունուած արժեչափերու Միութեան արժեթուղթերը յանձանձուած էին լաւ արդիւնքներով:

Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի կողմէ Երուանդ Մավեան գրաւոր զեկոյցով մը յայտնեց, թէ Յանձնախումբը քննած էր Միութեան տոմարները եւ վաւերացուցած 1976 տարեշրջանի հաշիւները:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՄԱՄՆԱԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Կեդր. Վարչ. Ժողովի մէջ իրենց եռամեայ պաշտօնավարութեան շրջանը բոլորած անդամներուն տեղ վարչական ընտրութիւն կատարուեցաւ գաղտնի քուէարկութեամբ: Նշանակիչ Յանձնախումբի ատենապետ Ռիչըրտ Կրեկըրի բացակայութեան, ընդհ. տնօրէն Մ. Հայկենց ներկայացուց ընտրելիներու երկպատիկ ցանկը, թեկնածուներու իւրաքանչիւրի մասին հակիրճ տեղեկութիւն տալով: Վերընտրուեցան Պ. Պ. Արթին Ալլանեան, Կուրտ Գարտաշեան, Եդուարդ Թուլուզեան, Պերի Զօրթեան՝ Միացեալ Նահանգներէն, եւ Հայկաշէն Ուզունեան՝ Լիբանանէն: Նոր անդամ ընտրուեցաւ Դր. Պերճ Սեդրակեան, Լիբանանէն, որ վերջերս հաստատուած է Նիւ Ճրզի:

Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամ վերընտրուեցաւ Երուանդ Մավեան, երկու տարուան համար, եւ նոր անդամ ընտրուեցաւ Ռիչըրտ Թոնոյեան, երեք տարուան համար:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (459)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԿԻՆԸ

Այդ երկուքը, Ռոլան եւ Լէոնոր, ատենին իրար շատ սիրած էին, բայց հիմա ամէն բան զիրենք իրարու դէմ հանած էր... այո, ճակատագիրը զիրենք իրարու դէմ հանած էր...:

Պէտք էր գլուխ ծռել ճակատագրին առջեւ:

Բայց եւ այնպէս, հակառակ այս եղերական հոգեխռով դէպքերուն, Լէոնոր իր պաղարիւնութիւնը չկորսնցուց: Իր ընտանիքին բարի համբաւը իրեն նեցուկ եղած էր: Ընկերային օրէնքները ահա այդ ուժն ու իշխանութիւնը ունէին:

Պէտք էր հայրը թաղէր Տանտոլոններու վայելող շուքով մը, պէտք էր Տանտոլօն իր գերդաստանին դամբարանը մտնէր առանց աղմուկի, մաքուր համբաւով մը:

Ահա այսպէս, Տանտոլոններու արժանաւոր աղջիկը ամէն պարագայի առջեւ իր գերդաստանին պատիւը միշտ բարձր պահելու համար իր անձը զոհեց:

Վերջապէս, ժամ մը վերջը Տանտոլոյի մարմինը Ալթիէրիի պալատը փոխադրուեցաւ, ուր աւագ հաւատաքննիչի պաշտօնական համազգեստը հագցուցին:

Վենետիկի մէջ ոչ ոք գիտցաւ անոր մահուան մանրամասնութիւնը:

Լէոնոր տուն վերադառնալուն պէս հրամայեց ամէն բան պատրաստել յաջորդ օրուան համար, որպէսզի Փետրուար 1ին Տանտոլոյի յուղարկաւորութիւնը պերճաշուք կերպով տեղի ունենայ:

Եւ քաջ ու անվախ, մինչեւ առտու հօրը մահիճին գլուխը հսկում կատարեց:

Բայց յաջորդ օրը եթէ Լէոնոր իր դամբանական մտածումներով չափէն աւելի մտադրաղ եղած չըլլար, անշուշտ պիտի նշմարէր Ալթիէրիի պալատին մէջ տիրող արտասովոր շարժումն ու երթեւեկները:

Սպաներ կ'երթային ու կու գային: Կասկածելի դէմքով մարդիկ գալով Ալթիէրիի սպաներէն մին կամ միւսը տեսնելէ եւ անկէ հրաման մը ստանալէ յետոյ կը մեկնէին:

Բայց Լէոնոր անոնցմէ եւ ոչ մին կրցաւ նշմարել:

Ան իր անձնասպանութեան գաղափարին մէջ ընկղմած էր յուռի հրճուանքով մը: Եւ զինքը ամէնէն աւելի զբաղեցնող հարցը իր ծրագիրը գործադրութեան դնելու միջոց մը գտնելն էր:

Կ'երեւի թէ միջոց մը գտած էր որ դէմքը մէկէն ի մէկ պայծառացաւ եւ ոտքի ելլելով դէպի դուռը քայլ մը առաւ:

Ահա այս միջոցին էր որ մարդ մը ելաւ դէմը. այս մարդը իր ամուսինն էր:

— Տիկին, երեք ժամէ ի վեր հոս ոտքի կեցած եմ, եւ սակայն դեռ հիմա զիս տեսաք, ըսաւ Ալթիէրի խուլ ձայնով մը: Համբերութեամբ սպասեցի որ աչքերնիդ իմ կողմս դարձնէք, բայց... աւա՜ղ: Ո՛հ, գիտեմ, գիտեմ մեր միջեւ կնքուած համաձայնական դաշինքը...: Ոտքս այս սենեակէն ներս չդնել եւ ձեր հետը բնաւ չխօսիլ խոստացած էի ձեզի եւ դուք ալ ատոր փոխարէն զիս պիտի չմատնէիք... Բայց այսօր ամէն բան փոխուած է եւ պէտք է որ ձեր հետը խօսիմ... որովհետեւ լուրջ ու ծանրակշիռ բաներու մասին է որ պիտի խօսիմ... Թերեւս քիչ յետոյ չկարենամ խօսիլ...:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զուարթ Բեհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Հայրապետեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Բեհլիվանեան, այրի Տիկին Նուարդ Տէր-Թոմայեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 20, Իսսի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց ամուսնոյն հօր, մեծ-հօր եւ հօրեղբօր՝

ՏԻԳՐԱՆ ԲԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տաղճեան, Փափազեան եւ Գարայեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռաձայնով թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՊԱՐՊԱՐԱ ՏԱՂՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ Տիկին Հրանդ Յովհաննէսեան իր ամուսնոյն՝ Հրանդ Յովհաննէսեանի մահուան 11րդ տարելիցին առթիւ 100 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

ԻՍԻԷՆ Պ. Զատիկ Խաչիկեան 40 ֆր. կը նուիրէ Որբերու Օգն. Միութեան, 40 ֆր. Իսսի Ս. Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցիին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ին, Արուսեակ Խաչիկեանի, Վարդերես Խաչիկեանի, Անահիտ Թօփալեանի, Ղուտուբէթ եւ Համբարում Գազարեանի եւ Մանիա Կարապետեանի յիշատակին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարարուհի մը կը փնտռուի որ հայկական եւ ֆրանսական ճաշ պատրաստէ: Ժամը 19էն ետք, հեռաձայնել 644-41-63

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները փոխան ծաղկեպսակի Մանուէլ Պարոնեանի թաղման առթիւ.—

Այրի Տիկին Լիւսի Թէքինեան 30 ֆր., Կետիկեան ընտանիք (Մարսէյլ), Նահապետեան ընտանիք (Մարսէյլ), Յազըճեան ընտանիք (Մարսէյլ), Մարտիրոս Սարգիսեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Աշոտ Առաքելեան 150 եւ 150 Աղքատախնամին, Կարպիս Փափազեան 50 ֆր.:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԱԻՍԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ
ի նպաստ Կապոյտ Խաչի կայանին

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի աւանդական ճաշը Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 13ին, Սոֆիթէլ պանդոկին մէջ:

Հայկական պիւֆէ խաչուհիներու կողմէ նուիրուած:

2, Rue Grognet — 75015 Paris
Métro Balard ou Porte de Versailles
Ճաշագին 100 ֆրանք

Տոմսերը նախապէս ապահովել Կապոյտ Խաչուհիներէ կամ Բալուեան գրատունէն ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Նոյեմբեր 17:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 17, ժամը 20.30ին, իր սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Կիրակի, Նոյ. 20, առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ:

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները Հինգշաբթի ժամը 20ին, (Նոյ. 17), Թիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր-Սեւակ գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ, Նոյ. 19, տօն է Ամենայն Սրբոց հնոց եւ նորոց, յայտից եւ անյայտից: Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին հովանաւորած միօրեայ վարժարանին դասընթացքները կը վերսկսին տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյ. 30էն սկսեալ ամէն Չորեքշաբթի ցերեկէ վերջ ժամը 15-17: Արձանագրութիւնները այդ օրը տեղւոյն վրայ կը կատարուին:

Կոչ կ'ընենք սիրելի ծնողքներուն որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական վարժարան:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

DERNIÈRE LUNDI 21 NOVEMBRE

prix des places: 35F, 50F. étudiants, moins de 25 ans et carte vermeille: 20F. collectivités: 15F
réservations au Théâtre: tél 874.74.40, Fnac et agences

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Նուիրուած

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ (մահուան 70ամեակին)

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ (ութսունամեակին)

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ մահուան յիսնամեակին

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, 12 Ռիւ Սէն Պոլի

Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 16.30ին

Կը նախագահէ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Օրուան բանախօսներ

ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ (Խրիմեան Հայրիկ) — ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (Խանասորի Արշաւանքը) — ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ (Զօրավար Անդրանիկ)

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները, հայրենակցական միութիւնները, գաղութը անխտիր, յարգելու այս յիշատակները:

ՄՈՒՏՔ ԱԶԱՏ է

ՊԱՐԱՆՀՅԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Նոյ. 19, ժամը 20.30ին

Salle des Fêtes de Sevran

առաջին անգամ ըլլալով

ՄԻՇԷԼ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿ

ՊԵՏԻԿ եւ իր նուագախումբը

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
18
VENDREDI
18 NOVEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.990 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — No 13 990

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՏԱԹ – ԱՍԱՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

—o—

Նախքան Դամասկոս մեկնիլը Սատաթ յայտնած էր լրագրողի մը, պատասխանելով անոր հարցումին՝ թէ մինչեւ մէկ շաբաթ Իսրայէլ պիտի երթայ. «այդպէս կը յուսամ»:

Դամասկոսի մէջ, Ասատ օդակայան գացած է ընդունելու Եգիպտոսի նախագահը բայց ըստ թղթակիցներուն, կէս–ժպիտով մը ընդունած է Սատաթը եւ կը կարծուի թէ Ասատ շատ տաք չէ Սատաթի նոր որոշումէն:

Եգիպտոսի Նախագահին ոչ մէկ բարձրաստիճան անձնաւորութիւն կ'ընկերանայ բացի Արտաքին նախարարէն: Առաջին խօսակցութիւններէն ետք, բան մը չըսուիր:

Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Պեկին – Սատաթ հանդիպումը պատրաստուած էր Պուքրէշ, ուր գաղտնի շփումներ եղած են: Ծանօթ է որ Ռումանիա միակն է որ դիւանագիտական յարաբերութիւն ունի Իսրայէլի հետ եւ այս մասին խօսած են Պեկին, Սատաթ եւ Չաուշեսկու, երբ Իսրայէլի վարչապետը եւ Եգիպտոսի Նախագահը յաջորդաբար Պուքրէշ եղած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ 1ի դէմ 3 կէտով յաղթելով Պուլկարիոյ փայլուն յաղթանակ մը տարաւ, առջի իրիկուն Փարք տէ Փրէնս եւ բարձրացուց Ֆրանսացիներուն բարոյականը: Արդարեւ 12 տարի է Ֆրանսա չէր կրցած մասնակցիլ ֆութպոլի աշխարհի բաժակին: Այս անգամ պատիւը փրկուած է եւ ֆրանսական ֆութպոլն ալ ներկայ պիտի ըլլայ Արժանթին, 1978 Յունիսին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ անմիջապէս որոշեց Գերմանիոյ յանձնել Պատէրի խմբակին փաստաբանը՝ Քլաուս Քրուասան երբ Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանին ամբաստանութեան Սենեակը նըպաստաւոր վճիռը արձակեց այդ ուղղութեամբ: Իշխանութիւնները օգտուելով Սթրազպուրկ փոխադրած են փաստաբանը եւ սահմանագլուխը յանձնած գերմանական իշխանութեանց: Այս վճիռէն առաջ ալ բազմաթիւ ցոյցեր եղած էին Փարիզ ի նպաստ փաստաբանին, եւ ոստիկանական բողոքողները շատ են, նաեւ դատական շրջանակներու մէջ: Կը շեշտուի թէ Ֆրանսա «քաղաքական ապաստանի» երկիր կը նկատուի եւ դաւած է իր կոչումին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆ, Անգլիոյ թագուհիին աղջիկը, մանչ զաւակ մը ունեցաւ առջի օր:

ՓԱՐԻԶԻ Թուրքիոյ դեսպանը Օրհան Էրալփ մամուլի ասուլիս մը տուած է առջի օր եւ իր երկրին դիրքը յայտնած Միջերկրականի եւ մանաւանդ Կիպրոսի մասին: Կողմնակից են եղեր Կիպրոսի անկախ Հանրապետութեան մը, ոչ-ուղեկից, կազմակերպուած երկշրջանային դաշնակցութեան ձեւի տակ, կեդրոնական կառավարութիւնով մը, որ սահմանափակ իրաւասութիւններ ունենայ եւ երկու համայնքներուն հաւասար մասնակցութիւն մը ապահովէ:

ՊԱՐՍԻՑ Շահը Փարիզ եկաւ Հինգշաբթի եւ ընդունուեցաւ Նախագահ Ժիսքարի կողմէ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ երկաթուղիի արկածի մը հետեւանքով երեք հոգի մեռած է եւ տասը հոգի վիրաւորուած:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ որոշ սպասարկութեանց եւ որոշ սենտիքաներու գործադուլը պիտի շարունակուի մինչեւ Կիրակի: Իլ–տը–Ֆրանսի օդաչուներու գործադուլը կրնայ երկարիլ եւ վարակել Իլ–Ֆրանսը: Կը բողոքեն որ իրենց աշխատավարձքերը սահմանափակուած են: Այս գործադուլը «առանձնաշնորհեալներու գործադուլ մը» կը նկատուի:

ՎՐԱՑԻ երկու այլախոհներ՝ դրագէտ Զվիատ Կամսախուրտիա, ամերիկեան գրականութեան դասախօս եւ երաժշտագէտ Մերապ Կոստավա յիմարանոց փոխադրուած են քանի մը օր առաջ, ըստ Վրաստանի Հելսինքիի համաձայնագրերու Հսկիչ մարմնին:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՊԻԷՆՆԱԼԷԻՆ՝

Պարաճանովի ի նպաստ ցոյց նոյեմբեր 25ին

—o—

Նոյեմբեր 16ի Իլ Ճիորնալէն հեռեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Պարաճանովի ի նպաստ եղած կարգ մը ելոյթներու մասին:

Իտալական Արմատական կուսակցութեան երեսփոխանական խմբակցութեան անդամ՝ Անճելօ Փեցաննա, Մոսկուա իր այցելութեան առթիւ, Կարմիր հրապարակի մերձաւոր Նասիոնալ պանդոկին մէջ, մամուլի ասուլիս մը տուած է ի պաշտպանութիւն միասեռականութեան, Խորհ. Միութեան մէջ: Այս առթիւ Փեցաննա յայտարարած է՝ շարժանկարի համբաւաւոր նկարիչ Սերգէյ Պարաճանով 1974ին դատապարտուած է որպէս միասեռական, խորհրդային պատժագիրքի 121րդ յօդուածին համաձայն եւ տակաւին բանտն է: Այդ յօդուածը կը հակասէ Հելսինքիի համաձայնութեանց, կ'ուզեմ համաշխարհային հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը հրաւիրել բեմադիր Պարաճանովի պարագային վրայ: Վենետիկի Պիէննալէն շարժանկարի իր բաժանմունքին մէջ յարգանքի մասնաւոր օր մը պիտի յատկացնէ Պարաճանովի, Նոյեմբեր 25ին: Կը յուսամ որ ես ալ հոն կ'ըլլամ յարգանքի իմ մասնակցութիւնս բերելու այդ օրուան ցոյցին:

Իտալացի երեսփոխանը աւելցուցած է թէ իր այս ելոյթը սեռի անհատական բնոյթ չունի այլ որոշուած էր այդ բողոքի ցոյցը կատարել Արմատական կուսակցութեան համաձայնութեամբ: Պիէննալէին տնօրէնը Ռիփա տէ Մէանա իր կարգին նախապէս տեղեակ պահուած էր այդ մասին:

×

Ցիշենք որ Վենետիկի պիէննալէն առաւելապէս կը զբաղի այս տարի այլախոհներով: Բացուեցաւ Չորեքշաբթի օր եւ առաջին առթիւ ներկայացուեցաւ Բոաթակավրասի՝ «Խոստովանութիւնը» ի ներկայութեան Արթիւր Լոնտոնի եւ Պլիուշի:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 4–9)

Ա. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ

Երեւանի մէջ մեկնաբանուած է Ա. Տէրտէրեանի «Հիմն Հոկտեմբերին» գործը, որ յօրինուած է երեք երգչախումբի եւ սենֆոնիք նուագախումբի համար: Ա. Տէրտէրեան քանի մը համանուագներու հեղինակն է. իր Գ. համանուագը մեկնաբանուած է Խորհ. Միութեան շատ մը քաղաքներուն մէջ, ինչպէս նաեւ արտասահման:

×

ՂԱՓԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Հայաստանի լեռնային շրջանի Ղափանի մէջ բացուած է Մշակոյթի Տունը, որ կառուցուած է տուֆէ, պազալտէ եւ մարմարէ: Տունը ունի համերգի եւ դասախօսութիւններու մէկական սրահ՝ երկուքը միասին 1200 աթոռով, ընթերցասրահ, փորձի սենեակներ եւ այլ յարմարութիւններ:

×

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ «ԿՌՈՒՆԿ» ԵՐԳԻ ՄԱՍԻՆ

Դարերու ընթացքին հայ գրականութեան մէջ ստեղծուած է պանդխտութեան նիւթին նուիրուած գրական մեծ ժառանգութիւն մը: ԺԱ. դարէն մինչեւ ժամանակակից շրջանը ստեղծուած երգերու ընտիր նմոյշներու մէջ բացառիկ տեղ մը ունի հանրածանօթ «Կռունկ» երգը: Բնաւական ոչ մէկ երգ, ոչ մէկ մեղեդի այնքան լայն տարածում ու ժողովրդականութիւն ունեցած է որքան «Կռունկ»ը, զոր կարելի է կոչել հայ ժողովուրդի պանդխտութեան երգ–երգոցը:

Բանասիրական գրականութեան մէջ թէ՛ անցեալին եւ թէ մեր օրերուն «Կռունկ»ը մերթ նկատուած է իբրեւ ժողովրդական երգ, մերթ ալ՝ անհատական: Այս ու այլ հարցերուն մասին նոր լուսաբանութիւններ կը բովանդակէ Տոքթ. Շուշանիկ Նազարեանի «Կռունկ երգը եւ նրա պատմութիւնը» ուսումնասիրութիւնը, զոր լոյս ընծայած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչութիւնը:

Ուսումնասիրելով երգի բնագրի աղբիւրները, անոր կտրած աւելի քան 400 տարուան ճամբան, աշխատութեան հեղինակը այն եզրակացութեան յանգած է, որ «Կռունկ»ը ոչ թէ ժողովրդական հաւաքական ստեղծագործութիւն է, այլ լայն ժողովրդականութիւն վայելած անհատական երգ – բանաստեղծութիւն:

Շ. Նազարեան, անդրադառնալով «Կռունկ»ի տպագրութեան պատմութեան, կը յիշէ որ Կարապետ Կոստանեան 1898ին նշած էր թէ «Կռունկ»ը առաջին անգամ լոյս տեսած է 1847ին «Բազմավէպ» ամսագրին մէջ: Սրբագրելով Կոստանեանը, բանասէր Արամ Երեմեան 1940ին փաստած էր, որ ատիկա «Կռունկ»ի երրորդ տպագրութիւնն էր եւ հարիւր տարի ետ տանելով՝ առաջին տպագրութեան թուականը հասցուցած էր 1740ին, Պոլսոյ մէջ տպագրուած տաղարանին: Սակայն, Շուշանիկ Նազարեան կը գրէ թէ Ա. Երեմեանի լրացումը ճիշդ ըլլալով հանդերձ, թերի է: 1740ը «Կռունկ»ի տպագրութեան ոչ թէ ամէնէն հին, այլ միայն երրորդ թուականն է, իսկ Ա. տպագրութիւնը կատարուած է 1709ին: ԺԸ. դարուն «Կռունկ»ը տպագրուած է եօթը անգամ:

Նշուած աշխատութեան հեղինակը, ԺԷ.–ԺԹ. դարերէն մնացած վեց ձեռագիր եւ ձեռագրերու արժէք ունեցող երկու տպագիր օրինակներու հիման վրայ, վերահաստատած է «Կռունկ» երգի իսկական դիմագիծը, ներկայացուցած է երգի համեմատական բնագիրը, բաղկացած՝ 12 տուներէ, 48 տող: Հատորին մէջ տեղ գտած են նաեւ «Կռունկ»ի ռուսերէն թարգմանութիւնը, զոր կատարած է Վալերի Բրիւսով եւ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը՝ Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի կողմէ:

Թէեւ իբրեւ այլաբանական կերպար կռունկը այլ ժողովուրդներու, յատկապէս Արեւելքի բանաստեղծութեան մէջ շատ երգուած է, սակայն դժուար է ցոյց տալ որեւէ ժողովուրդի բարոյական–քաղաքական վիճակը արտացոլացնող եւ համաժողովրդական ճանաչումի արժանացած քնարական ստեղծագործութիւն մը՝ հայ բանաստեղծի «Կռունկ»ին պէս»:

×

ՋՈՒՐԻ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՆՈՐ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ղուկասեանի եւ Ամասիոյ շրջաններուն մէջ երկրաբաններու յայտնաբերած հանքավայրերուն մէջ ջուրի յորդ աղբիւր մը գտնուած է, որ կարելիութիւն կ'ընծայէ լուծելու Հայաստանի արեւմտեան շըրջաններու ջուրի մատակարարութեան հարցը: Մինչ այդ յայտնաբերուած Փամբակի ստորերկրեայ ջուրը կը բարելաւէ քիմիագործներու եւ շինարարներու քաղաք՝ Կիրովականի ջուրի մատակարարումը: Հայաստանի մէջ, որ գետերով ու լիճերով հարուստ չէ, ջուրի հարցը մասնաւորապէս կենսական է եւ պակասը կը լրացուի եղածը խելացի ձեւով օգտագործելու միջոցով: Վերջին տարիներուն ջուրի պաշարները կ'ամբողջացուին ստորերկրեայ արտէզեան ջրհորներու միջոցով: Հարիւրաւոր ջրհորներ փորուած են Արարատեան դաշտին մէջ, որու ընդերքին անոյշ ջուրի մեծ աւազան մը յայտնաբերուած է: Ստորերկրեայ ջուրերը Հայաստանի ջուրի պաշարներու օգտագործման գլխաւոր ծրագրի կարեւոր մասն են, ծրագիր մը, զոր մասնագէտները մշակած են, նկատի ունենալով մինչեւ 2000 թուականը:

×

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉԵԽԵՐԷՆ

Չեխ «Նովի Օրիէնտ» ամսաթերթը լոյս ընծայած է Ի. Բեչկայի մէկ յօդուածը, որուն մէջ կը խօսուի ընդհանրապէս թարգմանութեան մասին եւ ուր մասնաւորապէս կը նշուի հայ գրականութիւնը, որ ԺԹ. դարու վերջերուն թարգմանուած է չեխերէնի: Առաջին հայագէտ թարգմանիչը Վետտրին է, որուն հետեւած են Եղլինկա եւ Բարէշ: Անոնք հայ գրականութեան լաւագոյն նմոյշները թարգմանած են չեխերէնի: Եղլինկա եւ Բարէշ չեխերէնի թարգմանած են մօտ յիսուն հայ հեղինակ՝ Խորենացիէն Զարեանց: Վերջին 15 տարիներուն այդ աշխատանքին նուիրուած է Լիւտմիլա Մոտալովա, որ թարգմանած ու հրատարակած է հայկական ժամանակակից արձակի տասը գիրք, հէքեաթներու երկու հաւաքածոյ եւ բանաստեղծութեան ինը գիրք:

ԺՊՏԻՆՔ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՈՒ ՆԱԵՒ...

ԱՌՕՐԵԱՅԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԷՆ

ԵՐԲ «ՔՐՈՒԱՍԱՆ»Ը Կ'ԸՄԲՈՍՏԱՆԱՅ

Որովհետեւ երկրին նախարարապետը, այլազան նիւթեղէններու կարգին, վաճառման աւելի աժան պարտադրական սակեր կը սահմանէր, նմանապէս նախաճաշերու զարդին՝ աւանդական «մահիկին», սովորական կամ կարագախառն, աննախընթաց զայրոյթի փոթորիկ մը կը պայթէր հացագործական աշխարհին մէջ, ի տես՝ թէեւ պզտիկ բայց համով հոտով այդ համբաւաւոր խմորեղէնին «արժեզրկման» եւ բոլոր տեսակի հացերը, կշիռքով ու ծաւալով իրմէ տասնապատիկներով աւելի ծանր ու խոշոր, իրենք ալ ընդվզումի մատնուած, կը խոնարհէին ու կ'եղբայրանային՝ երկու ծամոյով խակ կուլ տըրւող քիմքերու այդ հաճելի բարեկամին, որ ըմբոստացած էր, իրեն առաջարկուած նուաստացումին համար եւ ամբողջ երկրին համայն փուռերը, քառասունեւութ ժամերով կը դատապարտուէին քար ամլութեան, յիսուն միլիոն սպառողներու հանապազօրեայ հացին անհրաժեշտութիւնը անհրապոյր անելի մը մատնելով: Ուրիշ բիւրաւոր ստամոքսներ, անհամբերութեամբ կը սպասէին վերադառնալու խարտեաշ ցորենին գլուխ գործոց հրաշալիքը, նման անբախտ սիրահարի մը, որ անձկութեամբ կը սպասէ ուշացող համբոյրին...:

Բարեբախտաբար, երկրորդ առաւօտեան լուսածագին, հացատուներու դուռները կը վերաբացուէին, ի մեծ ուրախութիւն ժողովուրդին, կարծես կորսուած երջանկութիւն մը վերագտած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Կը մտածէի, սակայն, այդ պահուն. որքա՜ն արդար պիտի ըլլար այն փոխհարուածը, յիսուն միլիոն սպառողներուն, երբ անոնք միաձնաբար վճռէին, քառասնեւչորս յաջորդական ժամերուն, ոչ մէկը ոտք դնել նոյն խանութներէն ներս... բայց աւելի անկարելի էր հաւատալ այդ հրաշքին, քան Քրիստոսի կրկին անգամ աշխարհ գալուն:

Անդրեմ, ընդունեցէ՛ք սիրելիներ, որ ծիծաղելու համար չեմ յայտներ այս: Իրապէս ալ, ինչ որ ալ ըլլայ, յաճախորդներ են միշտ որ սովորականօրէն պիտի ենթարկուին խանութպաններուն, նամանաւանդ նպարեղէնայ բոլոր ճիւղերուն մէջ:

Նախարարապետը բացարձակապէս կը սխալէր, երբ ապրուստի սղութեան դէմ պայքարելու միջոցներուն մէջ, օգնութիւնը կը հայցէր գնողներուն, մասնաւորաբար Ֆրանսուհի տանտիկիններուն, առաջարկելով այս վերջիններուն որ անտեսեն սուղ ծախուած ապրանքները եւ առաջնութիւն տան աժաններուն: Կ'երեւի թէ ինք առիթը չէ ունեցած շուկայ յաճախելու եւ տեսնելու ինչեր ու ինչեր հոն, զանազան ու զարմանազան:

Ամէն ոք կը զանգատի գիներու բարձրացման դէմ եւ սակայն, զարմեւալ իւրաքանչիւրը — ընդհանուր առմամբ — կը նախընտրէ գնել այն որ հաճելի կը թուի իր աչքերուն, առանց անպայման նկատի առնելու անոնց գիներուն աւելի կամ նուազ տարբերութիւնը: Մարդիկ, այնքան ընտանեցած են գիներու սղութեան, որ եթէ տեսնեն թէ ապրանք մը կը ծախուի սովորականէն աւելի աժան, կը դժկամակին զայն գնելու, կասկածելով թէ որակը լաւագոյն չէ:

Անցեալները ականատեսի ապացոյցը ունեցայ այդ իրականութեան կամ... տարօրինակութեան: Մրգավաճառ մը, նոյն ձեւի խօսակցութեան մը հետեւողութեամբ, ցոյց կուտար ինծի այն պըտուղը, որով Եւան այնքան վարպետօրէն խաբէութեան կը մատնէր իր կողակիցը՝ Ադամ, ու կ'ըսէր.

— Տեսէ՛ք, որակի տեսակէտով, իրարմէ շատ չնչին տարբերութիւն մը միայն կը ներկայացնեն սա երկու ցուցադրածներս. մէկուն քիլօն՝ հինգ ֆրանք, միւսինը՝ չորս. պիտի դիտէք թէ սուղ ծախածս պիտի յաղթանակէ:

Աչքերուս առջեւ կը պարզուէր հետեւեալը. մէկ ֆրանք աւելի ծախուած խնձորներուն առաջքի պոչը աւելի երկար էր քան միւսինը: Նոյնպէս չէ՞ միթէ այլ պարագաներու մէջ. գացէք բոլոր տեսակի ներկայացումներու հանդիսասրահները, տոմսագրելի աթոռներ շատ աւելի դիւրաւ պիտի գտնէք վարի գիներուն մէջ քան առաւել բարձրերուն. հոդ ալ մարդիկ կը նախընտրեն լաւագոյնս տեսնել, վայելել իրենց ցուցադրուածները, ի՛նչ փոյթ թէ վճարումը ըլլայ աւելի մեծածախս:

Խմորով սկսայ, վերջացնեմ խմորով: Անցէ՛ք կիրակի առաւօտ մը, հացավաճառ — կարկանդակավաճառի խանութներու առջեւէն, դիտեցէ՛ք անոնց ցուցափեղկերուն մէջ լեռնակուտակ կերպով դիզուած թարմ կարկանդակները, բոլոր տեսակէ, մեծ ու փոքր, փայլակ, կրօնաւորուհի, հազարաթերթ կամ ուրիշներ, վերստին անցէք նոյն օրը երեկոյեան, պիտի վերատեսնէք նոյն ցուցափեղկերը՝ այս անգամ նշմարելիօրէն նօսրացած. կարկանդակները յափշտակուած են մեծամասնութեամբ, եւ այդ, ինչ որ ալ եղած ըլլան նշանակուած գիները, որոնք, կրնանք յայտնել միայն, շատ հեռու են... ձրի ըլլալէ:

Յարգելի խմբագրութիւն, պիտի թոյլատրէ՞ք արդեօք որ հացաբանական այս կատակաբանութեան աւելցնեմ նաեւ քանի մը տողնոց տխրերգութիւն մը, աւելի ճիշդ բանաստեղծական թռիչք մը, քանի որ Աւետարանն ալ կ'ըսէ. մարդ պէտք չէ միայն ապրի հացով այլեւ Բանով:

Կը զարմանամ որ մարդիկ երբ ամէն օր բողոք կը բարձրացնեն ուրիշ մարդերու, իրենց աշխատավարձքի, ապրելակերպի եւ վերջապէս ամէն կարգի բարօրութեանց համար, չեն մտածեր երբեւիցէ բողոքել նաեւ Նախախնամութեան, կամ ըսենք բնութեան, որպէսզի դանդաղեցնէ գէթ կայծակնային ընթացքը ժամանակին, կասեցնէ խօլ արշաւը տարիներուն եւ հնարաւորութիւն տայ մահկանացուներուս, գէթ քիչ մը աւելի վայելել աշխարհիս խենթ ու խելօք բաները. [illegible] մըն էր Պետրոս Դուրեան երբ կը յանդգնէր բողոքի ձայնը բարձրացնել առ Աստուած:

Բայց այսպէս կամ այնպէս, կը «յառաջանանք» սիրելի «Յառաջ», երբ սպառած կեանքի աշնանային սահմանները, անվրձեփօրէն կը մերձենանք անդենականի դուռներուն, որոնք, ափսո՜ս, բաց են միշտ եւ չեն ճանչնար գործադուլներ, ու չեն փակուիր հացագործներու կամ մսավաճառներու դուռներուն նման:

Այո՛, ժամանակը կը սուրայ արագավազ թաւալումով, ու միասին կը տանի ծով չարանը ապրումներու՝ ուրախ ու տրտում ու դառնալով սոսկ յուշատիպեր, ինչպէս պատրանք ցնորական, յիշատակներ միայն՝ զուարթալից կամ թախծալից:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

87ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը, Շաբաթ Նոյ. 5ին, ամբողջովին լեցուած էր հաւատարիմներու եւ ազգայիններու բազմութեամբ մը, որուն մէջ երիտասարդութիւնը լայն տեղ կը գրաւէր:

Պուշ տիւ Ռոնի Ընկերվարական կուսակցութեան դաշնակցութիւնը, յատուկ պատուիրակութեամբ մը, զոր կը գլխաւորէր Տիկին Փ. Ժիաքոմի, երեսփոխան–քաղաքապետ Կ. Տըֆէրի յատուկ քարտուղար, կը պատուէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 87ամեակի այս հանդիսութիւնը:

Բեմին ճակատը զարդարուած էր Դաշնակցութեան դրօշը «Մահ կամ Ազատութիւն» նշանաբանով: Դրօշ մը, որպէս վկայ Դաշնակցութեան փոթորկալից անցեալին, իր պայքարներով, իր զրկանքներով, իր նուաճումներով, իր փառքերով, բայց նաեւ դրօշ մը որպէս ուղեցոյց Դաշնակցութեան ներկայ եւ ապագայ քաղաքական, յեղափոխական, ազգային, մշակութային եւ այլ գործունէութեանց:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամ–անդամուհիներուն կողմէ երգուած «Մշակ բանուոր»էն եւ ֆրանսական փառերգէն յետոյ, օրուան խօսնակը՝ ընկ. Վահրամ Ծառայեան, հայերէնով եւ ֆրանսերէնով, շեշտեց մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ 1890 թուականի հիմնական կարեւորութիւնը:

Ընկ. Աստուր Քէօսէեան, տօնակատարութեան նախագահը, մէջբերումներով, ժողովրդական պատկերներով եւ կեանքէն քաղուած օրինակներով ցոյց տուաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած նախախնամական դերը հայ ժողովուրդի ազգային գիտակցութեան եւ մարտական ոգիի զարթօնքին մէջ, երբ դարերէ ի վեր խաւարամած էր Հայոց հորիզոնը: Դիւրին գործ չէր յեղաշրջել ամբողջ ժողովուրդ մը մտայլկուած եւ հոգեյլկուած ազգային ապրումներէ եւ համակերպած իր վիճակին: Ասոր համար տիտանեան սերունդ մը տուաւ իր լաւագոյնը, իր կեանքը, ճամբայ բանալով գալոց սերունդներուն: Ընկեր Ա. Քէօսէեան կոչ ըրաւ երիտասարդներուն հաւատարիմ մնալ այդ սերունդին եւ համոզուիլ անոնց նման որ «առանց զէնքի չկայ Հայոց փրկութիւն»:

Տիկին Փ. Ժիաքոմի, Ընկերվարական կուսակցութեան ներկայացուցիչը, բերաւ իր կուսակցութեան ողջոյնի, համակրանքի խօսքը, ինչպէս նաեւ յանձնառութիւնը թիկունք ըլլալու Ազատութեան եւ Ազատութիւններուն համար մղուած բոլոր պայքարներուն համար: Վերյիշեց եւ թէ որ մեծանուն ընկերվարականներ, ինչպէս Ժօրէս, Ֆ. տը Փրէսանսէ... որոնք համոզուած համակիրներ եղան Հայկական Դատին, այսօր Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը մնայ միշտ հաւատարիմ անոնց գաղափարական եւ մարդասիրական սկզբունքներուն: Տիկին Փ. Ժիաքոմի ըսաւ թէ ազատութիւնը չի շնորհուիր, այլ ձեռք կ'առնուի յարատեւ եւ անխոնջ պայքարներով եւ կամքով, եւ աւելցուց. «ձեր տարած պայքարնեերուն մէջ, Ընկերվարական կուսակցութիւնը ձեր կողքին է»: Չմոռնանք ըսելու թէ Տիկին Փ. Ժիաքոմի ունէր իր շուրջ՝ Ժ. Թոմազինի, Ռ. Օրմէզա, Ռ. Նազարեան, Ժ. Հ. Կէօրինի Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներ: Ներկայ էր նաեւ Մեթր Ժորժ Ֆոթիատէս՝ նախագահ Մարսէյլի յունական գաղութին:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր ընկեր Արա Գրիգորեան: Մեկնելով Ժան–Ժաք Վարուժանի «1915» թատերգութենէն, թատերգութիւն մը որ կը ներկայացնէ Ս. Թէհլիրեանի դատավարութիւնը, ընկեր Արա Գրիգորեան կարգ մը խորհրդածութիւններ ըրաւ բռնութեան, ցեղասպանութեան եւ երիտասարդութեան շուրջ: Բռնութիւնը, ըստ բանախօսը, դատապարտելի է: Սակայն, կան բռնութեան արարքներ որոնք գրուած իրենց քաղաքական եւ մարդկային տուեալներուն մէջ կը բացատրուին եւ կը հասկցուին: Պերլինի երդուեալներու վճիռը ուրիշ բան չի նշանակեր: Ազատ արձակել 23 տարե-

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300 ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՆՈՐ ԴԱՐՈՒ ՎԱՆԱԿԱՆԸ

Ահա՛, հոս է առաջին ու մեծ նորութիւնը՝ զոր բերաւ Մխիթար Սեբաստացի, հայ վանականութեան պատմութեան մէջ, 25 տարեկանին: Վերանորոգ վանականութիւն մը, սերտօրէն կապուած մէկ կեդրոնական Մենաստանի մը ու վանահօր մը, կրօնաւորական ուխտերով նուիրականացած, միասնաբար հետապնդելու համար միակ ծրագիր մը՝ իր զանազան ճիւղաւորումներով, որոնք պիտի ճառագայթէին կրօնքի եւ միանձնութեան, մըշակոյթի եւ գիտութեան ասպարէզներուն մէջ:

Ու խորհեցէք որ Մխիթար տակաւին խորապէս տեղեակ չէր Արեւմուտքի նըմանօրինակ հաստատութիւններու կազմակերպութեան, որոնց մէջ իսկ ազգային պիտի փայլէր իր իւրայատուկ կենսունակութեամբ ու ծրագրով:

Այսպէս Մխիթար կը դառնար նոր դարու հայ վանականը:

ՏԱՐԱԳԻՐ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Նման տենչեր, նման մտահոգութիւններ, նման ձգտումներ կը փոթորկէին տիտաններու սրտին մէջ: Մեսրոպ Մաշտոցի նման, Մխիթար վարդապետ եւս, վանական խստակրօն կեանքէ մը ետք, ձեռք կ'առնէր քարոզութեան գաւազանը, շըրջելու համար գաւառէ գաւառ, հոգիներու լուսաւորութեան որպէս ջահ սրբամաքուր: Կը քարոզէր Սեբաստիա, Թոքատ, Մարզուան, Ամասիա, Սամսոն, Տրապիզոն, Բաբերդ, Էրզրում, հուսկ՝ Պոլիս:

Բայց նորօրինակ էր վարքն այս երիտասարդ աւետարանիչին, հզօր էր եւ ազդու՝ անոր խօսքը: Մխիթար կը քարոզէր ձրի, չէր սիրեր դրամ հաւաքել, չէր պաշտեր արծաթը, կ'ապրէր շատ աղքատօրէն՝ Յիսուսանման պայմաններով: Աստուծմով օծուն էր անոր խօսքը. եւ ամէն մէկ քարոզին՝ բեմէն կեանք կ'առնէին Լուսաւորչէն մինչեւ Շնորհալին, մեր Եկեղեցւոյ ոսկերուխ եւ շնորհախօս հայրապետները բոլոր: Ժողովուրդը ծարաւի՝ գլխթուած էր Սեբաստացի վարդապետին շրթներէն:

Հմայուած անոր աստուածաբեալ խօսքերէն եւ սրբակենցաղ վարքէն՝ շուրջը կը հաւաքուէին խանդավառ երիտասարդներ, որոնց սրտին մէջ իսկոյն կը ծլէին սերմերն աւետարանական: Կը կազմուէր խմբակ մը ընտրեալներու, որոնց հետ, 1700ի ընթացքին, Մխիթար հիմը կը դնէր իր Միաբանութեան, Պոլսոյ մէջ:

Եղբայրութեան, սիրոյ եւ համերաշխութեան, մանաւանդ՝ կրօնական միութեան դրօշն էր որ կը ծածանէր այդ անծանօթ ու փոքրիկ վանատան վրայ, որ պիտի ըլլար օրրանը ապագայ Մխիթարեան Միաբանութեան:

Բայց Վոսփորի ափերուն տարածուած այդ շքեղ մայրաքաղաքը փակեց իր դըռները սիրոյ կանչին, մանաւանդ թէ վտարեց իր ափերէն եղբայրութեան այդ առաքեալը, որ ստիպողաբար փնտռեց օտար հորիզոններ:

Ու Մխիթար, տարաբախտ պայմաններու տակ, կը փոխադրէր իր Միաբանութիւնը Պոլսէն Յունաստան, Մեթոն բերդաքաղաքն ընտրելով իրեն կեդրոնատեղի, Վենետիկի Հասարակապետութեան գաղթավայրին մէջ:

Ծանր էր հեռանալ հայրենիքէն, մեր երկրի սրբազան խաչքարերէն ու խնկաբոյր մեր տաճարներէն: Ծանր էր Մխիթարի պէս հայրենատէր սրտի մը համար՝ թողուլ այդ բոլորը, թողուլ վանք ու ձեռագիր, մանաւանդ թողուլ ժողովուրդը ծարաւի, ու դառնալ գաղթական:

Ծանր էր մանաւանդ երկրորդ գաղթը, այս անգամ դէպի Վենետիկ, օսմանեան ամբակներէն հալածական, 1715ի գարնան, իր եւս թողլով ամբահար ու կիսակործան վանք մը՝ իր չէն եկեղեցիով ու գրադարանով:

Բայց Նախախնամութիւնն էր որ կ'ուղղէր բախտը մեր աշխարհին, առաջնորդելով Մխիթարի քայլերը դէպի խաղաղ ու զարգացեալ ափունքներն Արեւմուտքի: Հոն, լաւագոյն պայմաններու մէջ պիտի ծլարձակուէր Մխիթարի գործը. հաստատ հիմերու վրայ պիտի կառուցուէր Միաբանութիւնը:

(Շար. – 6)

կան երիտասարդ Ս. Թէհլիրեանը՝ սպաննելը Թալէաթին որ եղաւ դահիճը ամբողջ ժողովուրդի մը, ժողովուրդ մը որ ենթարկուեցաւ ցեղասպանութեան, առաջին քսաներորդ դարու։ Այսպէս, Դաշնակցութիւնը որ զինած էր Ս. Թէհլիրեանի ձեռքը, ինչպէս զինած էր Բաբգէն Սիւնին եւ իր քաջ ընկերները, արդարօրէն կը պահանջէր իր իրաւունքը, անապրեր եւ անդուլ աշխարհէ մը, այսինքն պարզապէս ապահով եւ ազատ ապրիլ իր սեփական հողերուն, հայրենիքին մէջ։ Յետոյ, երիտասարդ բանախօսը, մանաւորապէս շեշտը դրաւ Դաշնակցութեան գաղափարաբանութեան ընկերվարական սկզբունքներուն վրայ, որոնք բիւրեղացան 1907ի Վիէննայի Ընդհ. Ժողովին մէջ, ըսելով գուցէ այսպէս առաջին ընկերվարական կուսակցութիւններէն մէկը։ Դաշնակցութիւնը իր ընկերվարական սկզբունքները գործադրեց Հանրապետութեան շրջանին 1918էն 1920։ Ընկեր Արա Գրիգորեան անդրադարձաւ ապա մեր տանելիք այսօրուան եւ վաղուան պայքարին, կոչ ըրաւ երիտասարդութեան հետեւիլ Թէհլիրեաններու օրինակին, որպէսզի ուշ կամ կանուխ վերարծարծուի Հայոց աշխարհի ազատութեան արշալոյսը։

Այս պաշտօնական յայտագրին յաջորդեց խնճոյքի բաժին մը, որ տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր։ Սեղաններու շուրջ հաւաքուած ներկայ հոծ բազմութիւնը Բոշարի նուագախումբի կշռոյթներուն եւ եղանակներուն հետ ազատ ընթացք տուաւ իր խանդավառութեան։ Խմբական երգեր, պարեր ծայր տուին ամէն անկիւն։ Այս առիթով նաեւ խօսք տրուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆրանսայի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչներու ընկ. Կարպիս Յակոբեանի և ընկ. Յակոբ Պալեանի։

Սոյն տօնակատարութեան առթիւ, կազմակերպիչ Յանձնախումբը լաւ գաղափարը ունեցած էր Մշակոյթի Տան գետնայարկի Տարօն սրահին մէջ սարքել ցուցադրութիւն մը։ Դաշնակցական պանծալի հրատարակութիւններ, Դաշնակցութեան պատմութիւնը եւ գործունէութիւնը պատկերացնող աշխատութիւններ, ֆէտայական դէմքեր եւ խումբեր, Դաշնակցութեան Ա. Մանիֆեստը, հիմնադիրներ Գարեգին Նժդեհէ, Քրիստափոր Միքայէլեանէ, Միքայէլ Վարանդեանէ, Շաւարշ Միսաքեանէ, ինչպէս նաեւ պատմական դէպքերու եւ դէմքերու ու մարտական խումբերու նկարներու լուսարձակում, ահաբեկիչներու նուիրուած անկիւն մը, եւ ողբացեալ ընկերներու՝ Կարօ Սասունիի եւ Հրանտ Սամուէլի կեանքն ու գործը ներկայացնող գրութիւններ, կը կազմէին ի մէջ այլոց, ցուցադրութեան բովանդակութեան էական բաժինը։

Ուստի, յաջող ձեռնարկ մը, որուն համար պէտք է շնորհաւորել ե՛ւ Կազմակերպիչ Յանձնախումբը ե՛ւ բոլոր անոնք որոնք սատարեցին այս յաջողութեան։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Հաճնոյ հերոսամարտի 57րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյ. 6ին։ Առաւօտեան, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ վեց հազար նահատակներու հոգւոց ի յիշատակ։

Կէսօրէ ետք, Օփերա – Լաֆայէթ ճաշարանին մէջ տեղի ունեցաւ մատաղի բաշխում եւ ճաշ, որուն մասնակցեցան մեծ թիւով հայրենակիցներ եւ բարեկամներ։ Սեղանապետ Վ. Մնակեան նախ խօսք տուաւ Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան վարչութեան քարտուղար Մարտիրոս Գրաճեանի, որ բացատրելէ ետք Հաճընցի հերոսներու յիշատակի ոգեկոչման նպատակը խօսեցաւ 1918ի վերջաւորութեան Եղեռնէն մազապուրծ ազատած վեց հազար Հաճընցիներու մասին, որոնք վերադարձան իրենց ծննդավայրը, զոր ոչ միայն հրկիզուած գտան, այլեւ պատերազմէն առաջ 30 հազար շունչ հաշուող հայաբնակ քաղաքին հետքն անգամ անհետացած էր։ 1920 Մարտի սկիզբը կը պաշարուի Հաճընը քեմալական կանոնաւոր բանակին կողմէ։ Հաճընցիք կը կազմակերպուին եւ Ճէպէճիի հրամանատարութեամբ խիզախօրէն կը դիմադրեն։ Ինը ամիս տեւեց պաշարումը եւ Հաճընցիներ կուրծք տուին սովին ու զրկանքին, ռազմամթերքը սպառած էր. Թշնամին թնդանօթներով սկսաւ կործանել մէկուկէս տարուան մէջ աշխատասէր ու չարքաշ Հաճընցիներու ձեռքով վերաշինուած քաղաքը։ Հաճըն ինկաւ 1920 Հոկտ. 15ին։ Վեց հազար նահատակներ ողջակիզուեցան արիւնարբու թշնամիին կողմէ։

Այնուհետեւ խօսք առին Լ. Տօնիկեան, Գ. Աղամեան, Յ. Տէր-Յովհաննէսեան եւ Գլուխեան, որոնք անդրադարձան Հաճընցիներու անկեղծութեան եւ աշխատասիրութեան։ 93ամեայ Յ. Գալֆայեան (Էվերեկցի) պատմեց յուշեր Հաճընէն, ուր ստացած է իր ուսումը։

Գեղարուեստական բաժնին Օր. Վիրժինի Փաթի, կիթարի ընկերակցութեամբ Ռուբէն Յարութիւնեանի, մեկնաբանեց մօտ տասը հայկական գողտրիկ երգեր, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով ներկաներուն մէջ։ Տիկին Արմենուհի Գեւունեան իր հայաշունչ ձայնով երգեց եւ արթնցուց հին ապրումներ։ Խօսք առաւ նաեւ Ն. Փշտիկեան եւ պանծացուց Հաճընցի հերոսներու՝ Ժիրայրի եւ Մուրատի յիշատակը։ Արտասանեց Միսաք Գրաճեան։ Հայաստանէն բերուած շիշ մը քոնեակը աճուրդի դրուելով Միութեան ապահովեց կոկիկ գումար մը։

«Կիլիկիա» երգի միահամուռ մեկնաբանութեամբ վերջ գտաւ յուշահանդէսը։

Մ. Գ.

ԴԷՊՔԵՐԷ ԴԷՊՔ

ՏԻԹՐՕՅԹԻ մէջ, Հոկտ. մէկին մեռած է ընկ. Կարապետ Կիրակոսեան։ Ծնած էր 1900ին՝ Քղիի Սագաձոր գիւղին մէջ։ Մեծ Եղեռնէն հրաշքով ազատած՝ երիտասարդ տարիքին միացած է հայ կամաւորական լեգէոններուն եւ մինչեւ 1920 ծառայած է նախ ռուսական, ապա հայկական բանակին մէջ, իբրեւ զինուոր։ Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք անցած է Վրաստան, ապա Արմաւիր եւ յետագային Պոլսոյ ճամբով Յունաստան, վերջնապէս հաստատուելու համար Տիթրոյթ՝ 1958ին։ Ողբացեալը երկար տարիներ ծառայած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ. անդամ էր Քղիի Հայրենակցական Միութեան։ Թաղումը կատարուած է Հոկտ. 4ին։

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Հոկտ. 28ին մեռած է ընկ. Շաւարշ Պետրոսեան, որ ծանօթ դէմք մըն է պարսկահայ գաղութին մէջ՝ իբրեւ գրական մշակ եւ մշակոյթի մարզէն ներս պրպտումներ կատարող անձնաւորութիւն։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտ. 31ին։ Դամբանականներ խօսած են Նորայր Էլսայեան եւ Յովիկ Եղգարեան, անդրադառնալով ողբացեալին մշակութային աշխատանքներուն։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ, Թեմի Կրօնական Խորհուրդի կազմակերպութեամբ, նշուած է Հայ Մշակոյթի օրը՝ Հոկտ. 8ին։ Առաւօտուն վանքին մէջ մատուցուած է պատարագ, իսկ երեկոյեան տեղւոյն Հայոց ակումբին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը։ Բանախօսած է Լեւոն Մինասեան. ցուցադրուած են նաեւ Հայաստանի եւ սփիւռքի մշակոյթի կեդրոններէ առնուած լուսապատկերներ։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Հայոց ակումբին մէջ, Հոկտեմբեր 13ին, դասախօսութիւն մը տուած է Տոքթ. Բ. Փափազեան՝ «Սփիւռքի կազմաւորումը եւ սփիւռքի Հայութեան հոգեբանական հոլովոյթը» նիւթին շուրջ։

ԻՐԱՆԻ համահայկական մրցումներուն, Նոր Ջուղայի «Սեւան» ոտնագնդակի խումբը շահած էր ախոյեանութեան բաժակը։ Այդ առթիւ Հայոց ակումբին մէջ՝ Հոկտեմբեր 20ին, կազմակերպուած է երեկոյթ մը ի պատիւ ախոյեան մարզիկներու։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ « Արարատ » մարզամշակութային Միութեան գրական բաժինը, Հոկտ. 24ին, հանդէսով մը նշած է Հայ Մշակոյթի Օրը, Միութեան կեդրոնին մէջ։ Բացման խօսքը արտասանած է Ռ. Մինասեան։ Բանախօսած է Խաժակ Տէր-Գրիգորեան։ Ցուցադրուած են հայ մշակոյթին վերաբերող լուսապատկերներ, ինչպէս նաեւ կազմակերպուած է գիրքերու ցուցահանդէս, ուր, բացի հայերէն գիրքերէ, ներկայացուած են նաեւ Հայութեան վերաբերող պարսկերէն գիրքեր։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Ներկայացուցչական Ժողովը, որ կը վարէ տեղւոյն ազգային եւ հանրային աշխատանքները, 1975 – 77 շրջանի 9րդ նիստը գումարած է Հոկտ. 2ին՝ վանքի դահլիճին մէջ։ Նիստի ընթացքին իրենց երկամեայ գործունէութեան նիւթական եւ բարոյական զեկուցումները կարդացած են ժողովէն բխած ազգային մարմինները։ Նիստը նկատի առնելով Ներկայացուցչական Ժողովի ներկայ կանոնագրութեան վերաքննութեան անհրաժեշտութիւնը, յանձնարարած է դիւանին, Թեմական Խորհուրդի հետ միասնաբար կեանքի կոչել կանոնագրութեան յանձնախումբ մը, որպէսզի վերաքննէ ներկայ կանոնագիրը։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ հայ մարզա – մշակութային « Արարատ » Միութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Հոկտ. 30ին, տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը՝ ի պատիւ Միութեան այն մարզիկներու, որոնք 1976 Սեպտեմբերէն 1977 Հոկտեմբերը, մարզական յաջողութիւններ արձանագրած են։ Հաւաքոյթին ընթացքին ախոյեան մարզիկներուն տրուած են շքանշաններ եւ գնահատականներ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Գոլոմպիա համալսարանին մէջ, Նոյ. 6-18 տեղի ունեցած է հայկական մշակոյթին նուիրուած ցուցահանդէսը, կազմակերպուած համալսարանին կողմէ։ Ցուցադրութեան դրուած են արուեստի գործեր եւ նմոյշներ՝ հին դրամներ, խեցեղէն, մետաղեայ իրեր, միջնադարեան մանրանկարեալ ձեռագիրներ, հին քարտէզներ, տարազներ, լուսանկարներ ճարտարապետական յուշարձաններու՝ ուրարտական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը։ Նոյեմբեր 9ին տեղի ունեցած է հայկական քաղաքակրթութեան նուիրուած սիմփոզիոմ մը, որուն մասնակցած են հայ եւ ամերիկացի դասախօսներ։

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ տեղի ունեցած Արժանթին – Լեհաստան ֆութպոլի հանդիպումին իրաւարարը եղած է Յակոբ Արզումանեան։ Այսօր, արժանացած միջազգային դատաւորի կոչումին, Արզումանեան 1950ին Պոլսէն գաղթած էր Արժանթին։ Նախկին կեդրոնականցի է։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (460)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԿԻՆԸ

— Ի՞նչ պիտի ըսէք, հարցուց Լէոնոր։ Ալթիէրի ձայնին մէջ ոչ բարկութեան շեշտ կար եւ ոչ ալ ժխտումի։

— Ո՛չ, կը հաւանի՞ք ուրեմն զիս մտիկ ընել, Թոթովեց Ալթիէրի դողդոջուն ձայնով մը։

— Քանի որ դաշինքնիդ խզեցիք, դաշնագիրնիդ բոլորովին պատռեցիք։ Խօսեցէք, ձեզ մտիկ կ'ընեմ։

Լէոնոր անշուշտ միտքը բան մը դրած էր որ այսպէս կը հաւանէր Ալթիէրիի հետ խօսիլ։

Ի՞նչ դրած էր արդեօք միտքը։ Պիտի հասկնանք։

Ալթիէրի, առաջ իր պայմանաւոր ամուսինն էր, բայց այժմ այլեւս իր թշնամին դարձած էր...։ Լէոնոր թշնամիի աչքով կը նայէր անոր՝ եւ ինքզինքն ալ անոր թշնամին կը համարէր։

Այլեւս արհամարհանք չէր սնուցանէր անոր հանդէպ, այլ՝ ատելութիւն...։

— Ուզեցի մեռեալին առջեւ խօսիլ քեզի, խօսք առաւ Ալթիէրի։ Գիտես որ մեզ՝ Վենետիկցիներուս համար ամէնէն նուիրական բանը մեռելն է։ Հայրդ իր ողջութեանը ատեցի, բայց այս վայրկեանին ան անաչառ վկան թող ըլլայ այն վերջին ճիգին զոր պիտի փորձեմ։ Կ'երդնում ուրեմն սա մեռելին վրայ որ սրտէս բխած ճշմարտութիւնն է որ պիտի խօսիմ։

Այս խօսքը ըսած միջոցին, Ալթիէրի ձեռքը առաջ երկարեց։

Իսկ Լէոնոր բնաւ բերանը չբացաւ։

— Տիկին, գիտէք թէ որպիսի ծանրակշիռ դէպքեր խմորուելու վրայ են, շարունակեց ընդհանուր հրամանատարը։ Արդէն տեղեակ էիք թէ Վենետիկի պատրիկները դաւադրութիւն մը սարքած էին Ֆոսքարի դուքսին դէմ, անշուշտ գիտէք նաեւ թէ անոր յաջորդը ես պիտի ըլլամ։ Երկու օրէն Վենետիկի դքսութեան թագը գլուխս պիտի դնեմ։ Ներկայիս ոչ մէկ բան կրնայ Ֆոսքարին ազատել, եւ ոչ ոք արգելք կրնայ ըլլալ իմ դուքս ըլլալուս։

Այս բառերը արտասանած միջոցին Լէոնորի դիմագիծերը կ'ուսումնասիրէր որպէսզի դէմքին փոփոխութիւններէն եւ կամ ըրած շարժումներէն կարենայ անոր միտքը հասկնալ։

— Դուք Թագուհիի մը դիրքը պիտի գրաւէք, շարունակեց ան, Իտալիոյ իշխանուհիներու հաւասար բարձրագոյն դիրք մը։ Եւ շատ հաւանական է որ դքսութեան այդ տիտղոսը, որ շատ մը ազնուազարմ տիկիններ շլացուցած է, օր մը թագուհիի տիտղոսի փոխուի։

Լէոնոր անդրդուելի մնաց։

— Այսօր երբ այլեւս յայտնի է թէ Վենետիկի ճակատագիրը ինծի պիտի վստահուի, ես, իբրեւ խոհեմ անձ, պարտաւոր եմ զիս շրջապատողներուն հաւատարմութեան չափանիշը ստուգել։ Արդ, կ'ուզեմ հասկնալ թէ դքսութեան պալատին մէ՞ջ ալ իմ ընտանեկան յարկաբաժինս այստեղինին պէս միշտ թափուր պիտի մնայ, առանց կնոջ խնամքին եւ առանց դքսուհիի վեհապետութեան։ Պետութեան փառքին եւ Հանրապետութեան բարօրութեան համար անհրաժեշտ է որ դուքսին ու դքսուհիին միջեւ միութեան կապը անքակտելի եւ ամուր ըլլայ, անհրաժեշտ է որ երբ դուքսը Պետութեան գործերով զբաղած է դքսուհին եւս իր կարգին զբաղի բարձր դասուն համար տրուած խրախճանութեանց եւ հանդէսներուն մէջ հաճելի երեւնալու գործով։ Հասկցա՞ք թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ տիկին։

— Հասկցայ, պարոն։

— Այժմ կը հարցնեմ ձեզ թէ ի՞նչ ընթացք ցոյց պիտի տաք ինծի հանդէպ երբ ձեզ մտցնեմ այն պալատը ուր Տանտոլոներու պապերը իշխած են։

— Ծախուած եւ ձեր կողմէ գնուած կնոջ մը ընթացքը, պատասխանեց Լէոնոր, ասկէ ուրիշ որեւէ ընթացք կրնա՞մ բռնել ձեզի հանդէպ։

Ալթիէրի սարսռաց։

Լէոնորի պատասխանը ջախջախած էր զինքը։

Լէոնոր հանդարտ կը խօսէր, անդառնալի վճռականութեամբ մը. ահա անոր այս եղանակն էր որ կը սառեցնէր զինքը։

Ալթիէրի հասկցաւ թէ Լէոնոր երբեք երբեք հաւատարիմ դքսուհիի մը դերը պիտի չկատարէր իր դքսութեան օրով։

Մռնչիւն մը խեղդեց կոկորդին մէջ եւ անմիջապէս բերան փոխելով շարունակեց.

— Զիս մտիկ ըրէք։ Ձեզի ընծայաբերած դքսութեան թագը կը մերժէք. այդպէս թող ըլլայ։ Իտալիոյ իշխանուհին ըլլալ չէք ուզեր. այդպէս թող ըլլայ...։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սոնա Տօնէլեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր, Սեդա, Գոռին, այրի Տիկին Նուարդ Տօնէլեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Տօնէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արիս Տօնէլեան, Տիկին Անի Տօնէլեան եւ զաւակները, Օր. Նիքոլ Տօնէլեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տօնէլեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ներսէս Անտայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գարագաշեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կարապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիրուն Պարոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Հալաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Յովակիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գարաօղլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մկրտիչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կոմես Մկրտիչեան եւ բոլոր ազգականները կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, փեսային, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏՕՆԷԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Նոյ. 15, Սալփեթրիէրի հիւանդանոցին մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 47 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյ. 18, ժամը 16.15ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուրկէ ողբացեալին մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը, ուր տէ Թրուա Շանթիէ, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Sté. Duval-Garabédian

POMPES - FUNEBRES

83, Avenue Gambetta — 75020 PARIS
Tél. : 636-58-02

Cherchons homme valide, âge indifférent pour démarches administratives auprès Mairies et Préfectures. Salaire de début 2000 F. (indispensable savoir lire et écrire le français).

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

L'ART ARMENIEN

par Sirarpie der Nersessian

Dans leur majorité inédites, les photographies de cet ouvrage ont été réalisées directement en U.R.S.S., à Jérusalem et en Turquie.

272 pages 27,5 x 36,2 avec 127 reproductions en couleurs, 52 reproductions en noir, plans et relevés d'édifices, 2 cartes. Relié sous jaquette illustrée.

PRIX DE LANCEMENT JUSQU'AU 30.11.77 :
220 F

prix définitif : 250 F

ARTS ET MÉTIERS GRAPHIQUES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Քոչարեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՆԻԿ ՔԱՉԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ իրենց մօր յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Քոչարեան 3000 Ֆր. կը նուիրեն Հայ Դատի Յանձնախումբին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 3000 Ֆր. ողբացեալին շատ սիրելի՝ «Յառաջ»ին:

Le Comité des Jeunes de l'U.G.A.B. recherche pour l'organisation d'un spectacle théâtral : *Jeunes hommes, jeunes femmes*, intéressés par le théâtre (acteurs, mise en scène, éclairage, etc.)

Ecrire le plus rapidement possible au Comité des Jeunes ou se présenter tous les Samedis de 14 h. 30 à 18 heures, au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, Rue de Courcelles Paris (17e).

ԱԻՍԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ
ի նպաստ Կապոյտ Խաչի կայանին

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի աւանդական ճաշը Կիրակի, Նոյ. 20, ժամը 13ին, Սոֆիթէլ պանդոկին մէջ:

Հայկական պիւֆէ խաչուհիներու կողմէ նուիրուած:

2, Rue Grognet — 75015 Paris

Métro Balard ou Porte de Versailles

Ճաշագին 100 ֆրանք

Տոմսերը նախապէս ապահովել Կապոյտ Խաչուհիներէ կամ Բալուեան գրատունէն ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Նոյեմբեր 17:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Ճինպաշեան (Վալանս) կը նուիրէ 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին:

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ
ԾՆՆԴԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿ

Կազմակերպութեամբ
Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան
Շաբաթ, Նոյ. 26 ժամը ճիշդ 21ին
Մարսէյլի Մշակոյթի Տան վ.ասպուրական սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Ռ. ԼԷՉԷԿԱՌԱՑ ԱՐՔ.
(Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս)
Կը խօսին
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկէն)
(«Բազմավէպ»ի խմբագիր)
ՄԷԹՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր, մասնակցութեամբ Է. Էքսէրժանի (դաշնակ), Փ. Քոռի (դաշնակ) եւ Վ. Ճառայեանի (արտասանութիւն):

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

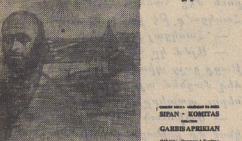
Նոյ. 19, ժամը 20.30ին
Salle des Fêtes de Sevran
առաջին անգամ բլլալով
ՄԻՇԷԼ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՑԱՂԹԱՆԱԿ
ՊԵՏԻԿ եւ իր նուագախումբը

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

Նոր Տարուան եւ Ծնունդի առիթով
նուիրեցէք ձեր սիրելիներուն Սիփան – Կոմիտասի երգչախումբը

MAGNIFIQUE ALBUM DE DEUX DISQUES

CHŒURS MIXTES ARMENIENS DE PARIS

Direction : G. APRIKIAN

Le Maître et son Disciple

stéréo 33 tours.
S. K. 3000 Komitas Messe
S. K. 5000 Ganatchian, œuvres

Prix 110 F.

EN VENTE : auprès des membres de la Chorale et 17, Rue Bleue à Paris (Tél. 824-63-89 de 20 h. à 22 h.)

Librairie Orientale H. SAMUELIAN, 51 Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e) Tél. : 326-88-65

Mme PALOYAN, 9 Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 523-24-97

ALFORTVILLE : Ets. MICHELE, 253 Rue P.-V. Couturier, 94140 Alfortville Tél. 899-09-66

ARNOUVILE : M. NIGOGOSSIAN 121 Rue Henri Barbusse, 95400 Arnouville-les-Gonesse Tél. 985-04-46

LYON : EGLISE ARMENIENNE, 295 Rue Boileau, 69003 Lyon. Tél. 60-47-18
M. Jules MARDIROSSIAN, 48 Rue du Repos, 69003 Lyon. Tél. 72-25-91

SEVAN VOYAGES, 50 Cours de la Liberté, 69003 Lyon. Tél. 60-13-66

MARSEILLE : MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12, Rue Saint-Basile, 13 Marseille. Tél. 50-15-09

VALENCE : TISSUS ANDRE SEMERDJIAN
53, Rue Mavier de Montjau, 26 Valence

BRUXELLES : Mlle AVAKIAN, 28 Rue Berckmans, 1060 Bruxelles Tél. 538-16-83 à Bruxelles

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.
au profit des étudiants arméniens boursiers de la Fondation Marie Noubar

Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison, Alimentation etc...

Vous trouverez aussi un charmant souvenir UN PORTE-CLEFS en argent dont l'originalité n'a d'égale que sa qualité.

Le Dimanche à partir de 17 h.

Sirarpie DER-NERCESSIAN
signera son récent volume
L'ART ARMENIEN
et
PIEM
signra ses œuvres

BUFFET
Spécialités Arméniennes
Fondation Marie-Noubar
57, Bd. Jourdan — 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

Ծննդեան 80ամեակին եւ մահուան 40ամեակին առթիւ

Խումբ մը գրասէրներ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյ. 20, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, տարաբախտ բանաստեղծ՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

մահուան 40ամեակին առթիւ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք «Նուրհան Ֆրէնկեան» Մշակ. կեդրոնին մէջ, տեղի կ'ունենայ

ՅՈՒՇԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

նուիրուած հայրենասէր բանաստեղծ՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

Դասախօսութիւն եւ
Գեղարուեստական բաժին
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարարուհի մը կը փնտռուի որ հայկական եւ ֆրանսական ճաշ պատրաստէ: Ժամը 19էն ետք, հեռաձայնել 644-41-63

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
19-20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.991
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 991

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ՝ ԿԱՐԵԼԻ

ԿԱՄ ՍԱՏԱԹ ԻՍՐԱՅԵԼԻ ՄԷՋ

———o———

Առանձին մարդ մըն է Եգիպտոսի նախագահը՝ Անուար էլ Սադաթ, առանձին եւ քաջ, քանի հակառակ արաբական երկիրներու ընդդիմութեան, չնահանջեց, աչք առնելով ամէն հետեւանք, վճռապէս տէր մնաց իր խօսքին, ու արագացնելով ամէն ինչ, որոշեց Շաբաթ օր իսկ Իսրայէլ երթալ:

Ոչ ոք կրնար հաւատալ նման բանի մը, դեռ քանի մը օր առաջ եւ մանաւանդ՝ այսքան արագ:

Ընդհանրապէս արաբական բոլոր երկիրները դէմ են: Ամէնէն խիստն է՝ Լիբիա, որ կը պահանջէ Եգիպտոսի արտաքսումը Արաբական Լիկայէն: Սուրիոյ նախագահը «խոր ցաւ» կը զգայ, Լիբանանի ձախը գործադուլի հրահանգ կուտայ, Ալ–Ֆաթհ (ՊԱԿի զինուորական թեւը) կեդրոնական կոմիտէն այս այցելութիւնը կը նկատէ «վտանգաւոր անկիւնադարձ մը եւ շահ մը միջազգային Սիոնականութեան եւ իր դաշնակիցներուն համար, գլուխն ըլլալով՝ Միացեալ Նահանգները»: Այս յայտարարութիւնը եղած է երբ Սադաթ մերժած է Ֆաթհի դիմումը իր ծրագիրը փոխելու:

Արաբ երկիրներու մէջ, Սադաթի զօրավիգ է՝ Սուտան եւ կը թուի թէ մինակ է: Քուէյթի մամուլը կը բողոքէ, Իրաք «վտանգաւոր շեղում մը» կը նկատէ այս այցելութիւնը:

Եգիպտոսի մէջ, Արտաքին նախարարը իր հրաժարականը տուաւ, ինչ որ տրամաբանական հետեւանք մըն է քաղաքականութեան յեղաշրջման: Ինչ որ նուազ տրամաբանական է այն էր, որ Դամասկոսէ վերադարձին, Սադաթ ընդունեցաւ Ֆահմիի հրաժարականը եւ տեղը նշանակեց Ռիատը, որ հրաժարեցաւ քանի մը ժամ ետք: Սադաթ այն ատեն նշանակեց Պուտրոս Ղալին, որ քաղաքական դիտութեանց դասատու է, ղպտի քրիստոնեայ:

Պարզ է, արտակարգ իրարանցում մը կայ Իսրայէլ: Ուրբաթ օր արդէն, բաւական Եգիպտացիներ կը հասնէին Երուսաղէմ, մեծ մասամբ գաղտնի սպասարկութեանց եւ ապահովութեան սպասարկութեանց անդամներ:

Հաւանաբար երբեք ապահովութեան այսքան միջոց ձեռք առնուած չըլլայ պետական ղեկավարի մը համար: Իսրայէլեան իշխանութիւնները կ'ուզէին նոյնիսկ Ուաշինկթընէն բերել տալ նախագահին պահապատ քառիյաքը: Սադաթ պիտի բնակի Քինկ Տաւիտ պանդոկը: Կիրակի առտու, պիտի աղօթէ էլ–Աքսա մզկիթը, որ Մեքքէէն ետք, ամէնէն սրբազան վայրն է իսլամի համար: Հոն է որ 1952ին Պաղեստինցի մը սպաննած է Հիւսէյն Թագաւորին հայրը: Ապա, պիտի խօսի Իսրայէլի Քնեսէթին (Խորհրդարան) առջեւ: Բոլոր արարողութիւնները ուղղակի եւ գունաւոր պիտի տրուին հեռատեսի–լէն: Նախագահ Սադաթ պիտի ընդունուի թնդանօթի 21 հարուածով եւ զինուորական պատիւներով:

Պատահածը այնքան աներեւակայելի բան մըն է, որ ոչ ոք կրնայ Տիկին Սոլէյ ըլլալ եւ գուշակել թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը եւ որովհետեւ վառ երեւակայութիւն կամ արտակարգ հոտառութիւն եւ բնազդ պէտք է ունենալ քաղաքական վաղորդայնը գուշակելու համար, լրագրողները կը նախընտրեն հին – հին էջեր քրքրել, Իսրայէլի եւ Իսմայէլի հաշտութիւնը երազել Աբրահամի ժայռին շուրջ ինչպէս գրուած է Գուրանին եւ Հին Կտակարանին մէջ:

× Եղեռնափորձեր կատարուած են եգիպտական երկու հաստատութեանց դէմ՝ Դամասկոսի դեսպանատունը եւ Պէյրութի օդանաւային ընկերութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՔ ՇԻՐԱՔ հեռատեսիլի Ա. կայանէն բաւական խիստ արտայայտուեցաւ կառավարութեան նկատմամբ, չէչտելով հանդերձ թէ «Երեք ամիսէ մեծ ճիգ թափեցինք որպէսզի մեծամասնութիւնը ինքզինքը միացած գտնէ: Կրցանք, քանի որ մանիֆեստ մը ստորագրեցինք եւ համաձայնագիր մը ընտրութիւններուն համար»: Ուրեմն Հ. Հ. Հ.ի նախագահը չի հասկնար թէ ի՞նչ է կառավարութեան պատրաստածը «կամ կտակ մըն է կամ քաղաքական գործողութիւն մը» եւ փարիզի քաղաքապետին համար եթէ առաջինն է, ըսելիք չկայ, իսկ եթէ երկրորդն է վտանգաւոր է մեծամասնութեան միասնականութեան համար:

ՊԱՏԷՐԻ խմբակին փաստաբանին Գերմանիոյ յանձնուիլը Ֆրանսայի կողմէ կը շարունակէ շատ բուռն բողոքներու տեղի տալ մանաւանդ ձախ շրջանակներու մէջ: Քրուասան, իր կարգին բանտարկուած է Շթութկարտ – Շթամհայմ բանտը, բայց միայն երեք ամիսէն պիտի դատուի: Գերմանիա վստահեցուց թէ՝ ոչ մէկ քաղաքական ճնշում բանեցուած է Ֆրանսայի վրայ յանձնումին համար: Ֆրանսայի մէջ, զանազան ցոյցեր եղան եւ ուրիշներ ալ նախատեսուած են:

ՊԱՐՍԻՑ Շահը բաւական երկար խօսեցաւ Ժիսքարի հետ, առջի օր, իր կարճ այցելութեան ատեն: Այս առթիւ ֆրանքօպարսկական գործակցութիւնը կը սերտանայ եւ միայն Փէօժօ երկու միլիառի համաձայնագիր մը ստորագրած է: 1981–էն սկսեալ տարին հարիւր հազար կառք պիտի շինուի Պարսկաստան: Շահը չորս հիւլէական կեդրոն ալ կը գնէ (30 միլիառ) այսինքն փոխարժէքը 60 միլիոն թոն քարիւղի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 9–15)

ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԸ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Հայաստանի խումբ մը արուեստագէտներ, որոնք Դանիա գացած էին ելոյթներ ունենալու, այցելած են Պոլիս գաղաքը եւ ծաղիկներ դրած Քարէն Եփփէի յուշարձանին: Դանիա այս ազնիւ կնոջ անունը ծանօթ է Հայերուն: Ծնած է 1876ին՝ Պոլիս, ուսման տարիներուն մօտէն հետեւած է 1895 – 1896 Թուականներուն Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած ողբերգական դէպքերուն, որոնք անտարբեր չեն թողուցած դանիացի այս նուիրեալ կինը, որ 1903ին գացած է Հայաստան՝ տեղւոյն վրայ, ուժերուն ներած չափով օգտակար ըլլալու համար: Աշխատած է որբանոցի մէջ եւ դաստիարակած բազմաթիւ հայ երախաներ: Քարէն Եփփէ իր կեանքի երկար տարիները անցուցած է հայ ժողովուրդին հետ: Հայերու հանդէպ ցոյց տուած անշահախնդիր օգնութեան եւ անապաստան երախաներու նկատմամբ հոգածու վերաբերումին համար Քարէն Եփփէ կոչուած է «Հայոց մայր»: Անոր համար է, որ Պոլիսի մէջ կանգնած յուշարձանին վրայ գրուած է՝ «Քարէն Եփփէ՝ Հայոց մայր. 1876–1935»:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ԼԵՀ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԿՈՂՄԷ

Խորհրդային բժիշկ – գիտնականներու պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար Էմիլ Գաբրիէլեանի, գացած է Լեհաստան: Պատուիրակութիւնը զանազան քաղաքներու մէջ այցելած է հիւանդանոցներ, մանկական առողջապահական կեդրոններ, գիտական – հետազօտական հիմնարկութիւններ: Պատուիրակութեան անդամները դասախօսութիւններ տուած են խորհրդային բժշկագիտութեան մասին, որոնց կարգին՝ հայ նախարարը խօսած է Հայաստանի մէջ բժշկագիտութեան զարգացման մասին:

×

Կրակով քաղաքի բժշկական ակադեմիան Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար Փրոֆ. Էմիլ Գաբրիէլեանը պարգեւատրած է «Եագելոնի համալսարանի բժշկական ֆաքիւլթէի հիմնադրութեան 600ամեայ տարեդարձի» շքանշանով:

×

ՍԸՐ ԹՈՄԱՍ ՈՒԻԼԵԱՄՍ ԵՐԵՒԱՆ ԳԱՑԱԾ Է

Երեւան այցելած է միջխորհրդարանական միութեան նախագահ Սըր Թոմաս Ուիլեամս (Անգլիա): Հայաստանի նախագահի տեղակալ Յովհաննէս Բաղդասարեան ընդունած է բրիտանացի հիւրը եւ անոր հետ խօսած է Հայաստանի տնտեսական, մշակութային եւ շինարարական մարզերէ ներս արձանագրուած նուաճումներու մասին:

×

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԿԻՍԱՆԴՐԻԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Աւ. Իսահակեանի կիսանդրիի բացումը կատարուած է բանաստեղծին անունը կրող նորակառոյց գիւղին մէջ: Այդ առթիւ տեղի ունեցած է հրապարակային հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են Անիի շրջանի մարմիններու ներկայացուցիչները եւ Երեւանէն ու Լենինականէն եկած հիւրեր:

×

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐՈՒ 5ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

«Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը 60 հազար տպաքանակով լոյս ընծայած է Աւ. Իսահակեանի երկերու հաւաքածոյի 5րդ հատորը, որուն մէջ տեղ գտած են բանաստեղծին գրական, բանասիրական, հրապարակագրական յօդուածները եւ Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի, Պերճ Պռօշեանի, Յովհ. Թումանեանի, Կոմիտասի, Թորոս Թորամանեանի, Լէոյի, Ալեքսանդր Թամանեանի, Վ. Տէրեանի, Ե. Չարենցի, Մարտիրոս Սարեանի մասին յուշերը: Հատորին ծանօթագրութիւնները պատրաստած են Ա. Իսահակեան եւ Մ. Նարեան, խմբագրած է Գ. Յովհաննիսեան: Ներկայիս պատրաստութեան մէջ է 6րդ հատորը, որ պիտի բովանդակէ բանաստեղծին նամակները:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԸ 40 ՄԻԼԻՈՆ ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԴԱՏԸ

———o———

Անցեալ ամիս լոյս տեսած է նոր գիրք մը՝ «40 միլիոն Թուրք կամ վայրենի ժողովրդավարութիւնը», հեղինակութեամբ Քլօտ Ռենկլէի: Ամբողջ գլուխ մը յատկացուած է Հայկ. Հարցին՝ «Հայկ. ուրուականը» խորագրին տակ (էջ 133–148) ուր եւրոպացի լրագրողը կը փորձէ «առարկայական» եւ «անկողմնակալ» ձեւով ներկայացնել այս թապու հարցը: Կ'ուզէ վերլուծողի դեր խաղալ, որ կը «սահմանափակուի իրական դէպքերը պարզելու և անկողմնակալ կերպով ներկայացնելու մէջ տեսակէտները»:

Կասկած չկայ, որ ինք Թրքական տեսակէտին հանդէպ նախընտրութիւն մը ունի, բայց բաւական պարկեշտ է եւ լայն տեղ կուտայ բոլոր փաստաթուղթերուն, որոնք կը վկայեն Հայոց ցեղասպանութիւնը, թերահաւատ մօտեցում մը ցոյց տալով հանդերձ Թալաթի ծանօթ հեռագրին նկատմամբ:

Հայ Դատի Յանձնախումբին համար, տարօրինակ որակում մը գտած է, թէեւ հարցականի տակ կը դնէ: Անոր մասին կը խօսի գլուխի մը տակ, որ կը կոչուի՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ « ՍԻՈՆԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ »:

Այս մասին մէջ, որ կը փակէ գրքին հայկական բաժինը, կ'ըսէ թէ Դաշնակցութիւնը ծովէ ծով Հայաստան մը կ'ուզէ (Սեւ ծովէն Միջերկրական) եւ թէ Մարսէյլի Մշակոյթի Կեդրոնի տղաքը, անդամ Հայ Դատի Յանձնախումբին իրեն ըսած կ'ըլլան.— «Արդարութիւն կ'ուզենք: Եթէ չարունակեն ուրանալ մեր գոյութիւնը, բոլոր միջոցները ի գործ կը դնենք՝ մանրէական պատերազմէն հիւլէական զէնք»... (Լաւագոյն կ'ըլլար անշուշտ, որ մեր ի գործ դնելիք բոլոր միջոցներուն, առաջինը՝ խելքը ըլլար):

Ամէն պարագայի մէջ, գիրքը շահեկան բնոյթ ունի: Հեղինակը ծանօթ է Հայկ. Հարցին եւ կարդացած է Մորկընթաուէն մինչեւ Տոքթ. Թերնոն: Բայց որքան ալ պնդէ իր անկողմնակալութեան վրայ, պէտք է գիտակցի թէ ոչ անկողմնակալ, ոչ ալ առարկայական կարելի է ըլլալ, երբ մէջտեղը դիակ մը կայ եւ այդտեղ երեք լուծում չկայ, միայն երկու հատ կայ, կա՛մ զոհին կողմն ես, կա՛մ մարդասպանին:

(*) 40 millions de Turcs ou la Démocratie sauvage, Claude Renglet, Editions Elsevier.

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Հեռաւորութիւններ կան զորս հարկ է ձիով կտրել, ամէնէն շատ՝ կառքով կամ գնացքով: Երկիրներու եւ ժողովուրդներու տարբերակները աստիճանաբար կը զգաք եւ յուզումները նուազ ցնցիչ կ'ըլլան:

Եթէ շատ զգայուն էք, սաւառնակ մի առնէք, գոնէ այս աշնան եղանակին, Բուսախյէն Մոսկուա մեկնելու:

Ճամբորդութիւնս մօտ երեքուկէս ժամ տեւեց. երբ Շերեմէթիեւօ իջայ, արդէն հղմուած մարդ մըն էի. օդը աւելի ցուրտ, երկինքը աւելի տխուր, մարդոց դէմքէն ժպիտը հեռացած. ճնշիչ մթնոլորտ մը կ'իշխէր ամենուրեք: Ամէնքը բան մը ունէին անցընելիք. ամէնքը սիրելի մը ունէին տեսնելիք. բայց այդ պահուն անձն ու առարկան նշանակութիւն չունէին ինծի համար. Թող ամէն ինչ առնեն, միայն շուտ ելլեմ այս մաքսատունէն. պիտի խեղդուիմ... ի վերջոյ ոչինչ կ'առնեն. ու կ'անցնիմ լայն շունչ մը քաշած:

Ինտուրիստի հանրակառքին մէջ, որ մեզ Մոսկուա կ'առաջնորդէ, կան խումբ մը Ֆրանսացիներ. անոնց բարձրաձայն խորհրդածութիւններէն եւ գործած կատակներէն կը գուշակեմ որ մարքսիստներու խումբի մը մաս կը կազմեն եւ եկած են «մեծ Հոկտեմբերի» 60ամեակին առիթով հանդիպումներ ունենալու: Հոկտեմբերը ներկայ է ամէն կողմ: Օդակայանի ամբողջ ճակատը բռնած է ան, վիթխարի, կարմիր գիրերով, ճամբուն երկայնքին, քաղաքին բոլոր պողոտաներուն, կարեւոր շէնքերուն, հրապարակներուն եւ հանրային պարտէզներուն մէջ. Անխուսափելի Լենինի եւ նոյնքան ներկայ Բրեժնեւի նկարները, կառն Պոլիտանե– ու սինեմայի աֆիշներուն պէս կախուած ամէն կողմ, առանց ունենալու անոնց պայծառութիւնը եւ վառ գոյները, մեզի կ'ընկերին եւ գրեթէ ամէն տեղ մեզ կը դիմաւորեն, [illegible] ցցուելով՝ առանց [illegible]: Մեր առաջնորդը, ռուս օրիորդ մըն է, Թէրէզա — երկշոտ բայց սահուն ֆրանսերէնով, կէս ժամ է արդէն մեզ կը ռմբակոծէ բաղդատական թիւերով. 1917ին այնքան... 1977ին այսքան:

Յայտնի է որ ոչ ոք կ'ուզէ վիրաւորել զմեզ. բայց չարաճճի երիտասարդ մը կը հարցնէ թէ Սոլժենիցին կարդացա՞ծ է. Թէրէզա կը պատասխանէ թէ «դաւաճաններու» հետ գործ չունի... վստահ եմ որ համոզուած է. տխուր էր: Մութը կոխած է. Մոսկուան ալ տխուր է. բնակարաններու բազմութիւնը, հանրակառքերու ապակիներուն վրայ գետեղուած ցեխի թանձր խաւը, մարդոց միակերպ հագուստը եւ գրեթէ անձայն երթեւեկը ուրախածին չեն բնականաբար. կը խորհիմ թէ գարնան կամ ամառը աւելի գըրաւիչ ըլլալու է այս ամէնը...:

ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

Բնաւ ունեցա՞ծ էք այս զգացումը. երբ Հայաստանէն խումբ մը ժամանէ Փարիզ, կը զգաք թէ «օտար» են, փարիզեան չեն. այժմ, հոս, Երեւան տանող սաւառնակին մէջ, «օտարը» ես էի. «արտասահմանի՞ց էք, Ֆրանսիայի՞ց կը գաք, ո՞նց է Հայութիւնը էնտեղ»:

Գանգատ կայ օդին մէջ. գրեթէ բարձրաձայն կը գանգատին ամէնքը. կ'ուզեն թողուլ Հայաստանը եւ արտասահման գալ. կ'ըսեն որ շատ դիւրին դարձած է իրենց համար. բաւ է հեռուէն ազգական մը ուզէ զիրենք. կ'ըսեն թէ Ռուսերը փոխուած են, առաջուանը չեն, ազգայնացած են, փոքրամասնութիւնները կ'ուզեն ջնջել, կ'ըսեն թէ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը ցնորք մըն է... Զանգեզուրն է այսօր որ կը պարպուի Հայութենէ. կ'ըսեն թէ հայերէնը որպէս լեզու աչքի փուշ է, նոյնիսկ Երեւանի սրտին մէջ ամուսնացող զոյգը, հարկ է ռուսերէն լեզուով լեցնէ իր հարցարանները... կ'ըսեն, կ'ըսեն, Աստուած իմ, ինչո՞ւ այսքան շատախօս են դարձած այս Հայերը... այս նոյն ժողովո՞ւրդն է որ կանգնած է Սասունցի Դաւիթի, Ծիծեռնակաբերդի, Մեսրոպ Մաշտոցի, Վարդան Մամիկոնեանի, Էրեբունիի, Մուսա լերան, Սարդարապատի եւ այլ բազմաթիւ հայրենանուէր յուշարձանները...:

Տարիներ առաջ, երբ նոյն պայմաններու մէջ կը գտնուէի, սաւառնակի սեղմ մթնոլորտին մէջ, կը հնչէին Թումանեանի տաղերը, Դսեղի, Սարոյի եւ Անուշի պատմութիւնն էր բռնած օդը. մեծ Լոռեցիին յոբելեանի օրերն էին. ամբողջ ճամբորդները Լոռեցի էին դարձած. կ'ապրէին Հայու յուզումով: Այսօր միակ Հայը ես էի... որ հակառակ իրենց արտագաղթի ցանկութիւններուն, հայրենիք կուգայի, թէեւ հոն չմնալու — երբեք այդ պատրանքներով չեմ ապրած, ոչ ալ քարոզած — բայց գոնէ անոր զարկերակը չափելու. քաղքենի աշխարհի մը ջուրերուն տակ պահուած, Հայու զգացումներս խառնելու ու այս խառնելքը փոթորկոտ է միշտ, կը պղտորէ, կը յուզէ օտարութեան մէջ սառեցած հանդարտ գոյութիւնս: Հայրենիքը՝ Պրոմէթէյեան աւազանն է, որուն հետ հանդիպումս ամէն անգամ բուժումի արշալոյսը կը ծագէ հոգիիս ներս. եթէ նոյնիսկ ուրիշ մը բուժուի անոր ջուրերէն, հոգ չէ. այս անգամ ալ կ'երգեմ բանաստեղծին հետ.

Թող գայ փորձութիւն
Թող գայ հալածանք
Խաւար թող դառնայ
Այն աղօտ լոյսը
Սարսափելի են Հայուն տառապանք:
Միայն չհատնէր խեղճուկին ՅՈՅՍԸ:

ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանը տօնի մէջ ըլլալու է այս օրերուս. օդակայանէն մինչեւ քաղաք, ու քաղաքէն մինչեւ պանդոկ, փողոցները կամարուած են մեծատառ պաստառներով, կարմիր, դեղին գիրերով. ռուսերէն, ռուսերէն, ռուսերէն... Խանդավառութիւն չկայ. վարորդին կը հարցնեմ թէ հո՞ս ալ Հոկտեմբերին կը տօնուի հայ մշակոյթի ամիսը... զարմացած երեսիս կը նայի. ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այնքան կենսական տարեդարձի մը տեղեակ չըլլամ. «Հոկտեմբերեան մեծ ռեվոլյուցիայի 60ամեակն է»... — Անշեղօրէն կենսագործենք ՍՄԿԿի համագումարի որոշումները — Սլավա ԿՓՍՍ — 9 մայա փրազդնիկ փոպեդի – փարթիառմ չեսդ ի սովիեսթ նիաշէ ի սխիխ–Բէչէնիա–սեպ–տա վժիզնի — Թող ամրապնդուին և զարգանան սոցիալիզմի երկրների ժողովուրդների բարեկամութիւնը կոմունիստների սոցիալական ու ազգային ազատագրութեան բոլոր ուժերի ինտերնացիոնալ համախմբուածութիւնը. կեցցէ կայուն արդարացի խաղաղութիւնը — Բրեժնեւը կարմիր դրօշակ, կարմիր աստղ, մուրճ – մանգաղ, ահաւոր պաստառներ, որոնց վրայ միշտ նոյն սաղաւարտակիր զինուորականները առանց տարիքի, դաժան նայուածքներով, կորաքամակ, զէնքերը ուղղած դէպի աներեւոյթ թշնամի մը, կ'ուզեն յառաջանալ անպայման, բայց հոն, այդ շէնքին վրայ, այդ պարտէզին մէջ, Կոմիտասի պողոտայի այդ դարձուածքին, կեցած են անշարժ, գունատ, ո՞վ գիտէ որքան ժամանակէ ի վեր, ականատես ըլլալու հայ մշակոյթի նուիրուած խրայատուկ տօնակատարութեան, այս նուիրական ամսուն՝ Հոկտեմբերին... քաղաքին վրայ բարակ անձրեւ կը մաղուի...:

ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ՄԷՋ

Նեղլիկ փողոցներէ անցնելով, հասած եմ հոն, այս պարզ տունը, երեւոյթով աղքատ, փոքր, բայց որքա՜ն մաքուր, որքա՜ն կոկիկ. հաճոյք է հոն տեղ գըտնելը, ուր արդէն բոլոր աթոռները գրաւուած են տանեցիներէն եւ դրացի երիտասարդներէն. ազգական չենք. մեր ծանօթութիւնը եղած է պատահական. բայց ազգականէ մը աւելի կապուած ենք իրարու. որքա՜ն հաճելի է Երեւանցի Հայուն այս ինքնաբուխ կողմը. ի՜նչ լաւ երիտասարդներ են. գրեթէ բոլորն ալ բարձրագոյն ուսում ստացած. ու կը խօսինք, կը խօսինք. պիտի չուզէի որ վերջանար այդ պահը. հետաքրքրուած են Սփիւռքով, մտահոգուած են արտագաղթով. — Մեր կառավարութիւնը լաւ չըներ ազատ ձգելով արտագաղթը, հիմա որ պէտք ունինք շատնալու, երբ դուրսէններէն վտանգուած ենք — այս առողջ երիտասարդներուն բնածին խորհրդածութիւնն է. — դժուարին օրերը մեզի հետ անցուցին. իսկ հիմա ինչի՞ են թողնումգնում, երբ ամէն ինչ ունեն...:

Գացողները «աղբարներն» են. անոնք որ 20–30 տարիներ առաջ, «հայրենիք» բառը շրթներուն ամէն ինչ թողուցին ու եկան Հայաստան. իրաւ ինչո՞ւ համաճարակի պէս գաղթախտէ բռնուած կ'երթան լեցնելու Փարիզի եւ Լոս Անճելըսի արուարձաններուն անկենդան, ցուրտ եւ տխուր շէնքերը, օրն ի բուն վազվզելու համար ի խնդիր պատառ մը հացի եւ գիտակցաբար նետուելու անխուսափելի ձուլումին գիրկը... մինչ այնքան հաճելի է քալել Երեւանի լայն ու ծառապատ փողոցներով, հանդիպիլ ու բարեւել ծանօթներու ու սիրելիներու, բարձրանալ «մի բաժակ վերցնելու նրանց մօտ» ուր իրեր–օգնութեան զգացումը այնքան զարգացած է որ, գրեթէ ամէնքը ունին ամէն բան, որ անհրաժեշտ է պարկեշտօրէն ապրելու. վերջապէս սա՛ է մեր միակ հայրենիքը, ի՞նչպէս կարելի է լքել զայն... Հայը որ 3000 տարիներէ ի վեր ունեցած է զայն ու դարերու ընթացքին պոհուած անոր համար, ափրիկեցի սա սեւամորթին չա՞փ ալ չի սիրեր իր հողը, որ բուռ մը աւազի համար զէնքը ձեռքին, քաղցն ու ծարաւը գտած մորթի մը պէս, կը պայքարի, արիւն թափելով, ի խնդիր իր ինքնութեան, իր ազատութեան... չէ՞ որ շառաւիղն ենք Սարդարապատի, Վանի, Շապին – Գարահիսարի, Մուսա լերան, Ուրֆայի, Հաճընի եւ Զէյթունի հերոսներուն: Ինչի՞ են թողնում... իրաւունք ունին այս տղաքը. ի՞նչպէս կրնամ կարծիք յայտնել երբ «դուրսն» եմ ես ինքս. ու կը յիշեմ մեր նախնիքներէն մնացած իմաստուն առած մը. «Լաւագոյնին անհաս տենչ, բառնայ եւ լաւն ի մենջ»...:

Հարցում մըն ալ ես ունիմ ձեզի երիտասարդներ. ինծ այնպէս կը թուի՝ թէ Երեւանը ամբողջ Հայաստանն է. մեր հայրենիքը Երեւանն է միայն... իսկ Լոռին: իսկ Զանգեզուրը, իսկ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը ինչի՞ էք պարպում... Շիրակի դաշտերն ու Արագածի զմրուխտ լանջերը ինչի՞ են Քիւրտերն ու Եզիտները մշակում... ինչո՞ւ այս անըմբռնելի սեւեռումը մէկ միլիոնի հասցնելու մայրաքաղաքին բնակչութիւնը, երբ հսկայ Ֆրանսան, Փարիզէն դուրս, չունի նման ձգտումներ, ինչի՞ էք փէռէխօթ կամ ագդանովքա ասում, երբ ունինք այնքան գեղեցիկ անցում եւ կանգառ բառերը. ինչի՞ էք մատենադարան բարձրանում լենին–եան փրոսպեկտով երբ կարող է լենինեան պողոտայով էլ բարձրանալ, ինչի՞ էք Չէրէմուշքա բնակւում, մինչ կը բնակիք Աջափնեակ...

Ինչո՞ւ... ինչո՞ւ... ինչո՞ւ... երբ այս ինչուները պատասխան մը ունենան, արդէն լուծուած կ'ըլլայ Հայուն առեղծուածը...:

Թող փչէ քամին, պաղ–պաղ երեսիս.
Վերէն ամպերէն սաստիկ ձիւն թող գայ
Որքան որ ուզէ թող փչէ հիւսիս
Յուսով եմ վաղ ուշ արեւ պիտի գայ:

ԱՆՑՈՐԴ

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300 ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԸ

Մխիթար, հարազատ ժառանգորդ Ներսէսներու գործնական մտքին եւ ոգիին, Ադրիականի գեղածիծաղ ափերուն վրայ շինեց նոր մենաստան, դպրեվանք ու եկեղեցի, գրադարան ու ձեռագրատուն, կառուցանելով նոր մայրաքաղաք ու համալսարան հայկական: Յատկապէս ձեռնհասօրէն կազմակերպեց նոր սերունդի դաստիարակութիւնը:

Այս բոլորը, սակայն, Մխիթար կ'իրագործէր այն ժամանակ՝ երբ հայ ժողովուրդը չունէր պետականութիւն, չկար մշակութային հայ փայլուն կազմակերպութիւն կամ այլ կաճառներ գիտական, մինչ հայրենիքը կը հիւծէր, ինչպէս ըսինք, հարստահարող տէրերու մորակներէն, որոնք կը կրծէին մեր ինքնութիւնը: Իսկ հայ զանգուածին մէկ մասը արդէն գաղթական Լեհաստանէն Թրանսիլվանիա, իր ինքնութիւնը կորսնցնելու սպառնալիքին էր ենթակայ:

Ու Մխիթար պիտի դառնար փրկութեան լաստը եւ լոյսը բոլորին: Հողղարի փոքրիկ լոյսն էր որ կ'աճէր, կը մեծնար, ինչպէս Հացեկացի Մեսրոպի լոյսը: Կը մեծնար այդ լոյսը ու կը դառնար « Աստուածաշունչ », կը դառնար « Քերականութիւն Գրաբար լեզուի », կը դառնար « Հայկազեան Բառգիրք », կը դառնար՝ մէկ խօսքով՝ Սուրբ Ղազար Հայոց:

Մեսրոպի դրչէն կայծեր առնելով ատաղձորան՝ Մխիթար քանդակեց մեր լեզուն ոսկեղրուագ բառերով. աղճատուն ու լատինացած գրաբարին ընթացքը շեղեց դէպի Հարազատ ակերն Մաշտոցեան: Մայրենի լեզուին պաշտամունքով արբշիռ՝ օտարալեզու Հայերուն համար ալ գրեց աշխարհաբարի քերականութիւն, ցոյց տալով մեծ հայրենասիրութեան հետ այժմէական ոգի մը, որ այսօր ալ չի դադրիր ներշնչումի աղբիւր դառնալէ, յատկապէս արտասահմանի մեր Հայութեան համար, հրահրելով ամէնքը որ սերտօրէն պաշտեն մեր փառապանծ «Մեծասքանչ»ը, եւ նոր սերունդին ալ փոխանցեն այդ խանդակաթ տենչը՝ սիրելու եւ անսայթաք խօսելու մեր լեզուն:

Մխիթար «Երգ–երգոց»ի հոգեշնորհ բուրաստանէն ծաղիկներ քաղելով երփնեբանգ՝ քնարերգեց սիրոյ տաղեր առ Երանուհի Կոյսն Մարիամ: Շնորհալիի մեղրածորան երգերուն ալիքներով սրարբած՝ յօրինեց սիրուն շարականներ, որոնք ցարդ Ս. Ղազարի տաճարին կամարներուն ներքեւ կ'արձագանգեն՝ որոշ տօներու առիթով:

Ու տակաւին գրեց անխոնջ, մեկնաբանեց Սուրբ Գիրքը, աստուածաբանեց, դասախօսեց, նոյնիսկ «Մաթեմաթիքայ»ի եւ Երաժշտութեան դասագիրք յօրինեց:

ԱՆԽՈՆՋ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉԸ

Բայց Մխիթար հրատարակեց մանաւանդ, հետեւելով Ոսկան վարդապետի լուսաշող օրինակին. ու դարձաւ մեր մեծագոյն հրատարակիչը:

Մինչեւ 1700 թուականը հայ տպագրութիւններու ոսկեմատեանը սոսկ 180 գիրք կը հաշուէր. այդ է եղած երկու դարերու արտադրանքը: Մխիթար մինակը 55 հատոր հրատարակեց, որոնցմէ 14ը ինքնագիր. համագումար՝ 19.301 էջ:

1700 թուականին հազիւ քանի մը գիրք տպուած է, ամբողջ հայ իրականութեան մէջ. անոնցմէ չորսը Մխիթարի Պոլսոյ հրատարակութիւններն են. երկո՛ւքը մեծ Հրատարակիչին:

Մինչեւ հեռաւոր Ամստերտամէն տառատեսակներ բերել տուաւ Վենետիկ, գեղազարդելու համար իր հատորները, որոնք մէկ – մէկ գոհարներ են իսկապէս, գեղեցիկ գլխազարդերով ու այլ զարդանկարներով ճոխացած:

Եւ ի՛նչ կազմակերպութիւն, յաղթահարելու համար իր կղզիին ստեղծած դժուարութիւններն անգամ՝ տպագրական փորձերու սրբագրութեանց աշխատանքները անթերի ու յարատեւօրէն ի գլուխ հանելու համար, մինչ տպագրութիւնները կը կատարուէին Վենետիկի իտալական տպարաններու մէջ:

(Շար. – 7)

ԻՏԱԼԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Իտալիա տնտեսական գետնի վրայ ճամբու մը դէմ յանդիման կը գտնուի:

Անցեալ ամառ, երկրին քաղաքական զօրաւոր կուսակցութիւնները, մէջն ըլլալով Համայնավար կուսակցութիւնը, համաձայնեցան կէտի մը շուրջ: Այն է, թէ երկրին տնտեսութեան վիճակը անխուսափելի կը դարձնէ սակաւապետութիւնն ու բարեփոխումը:

Դրամահոսութիւնը գլուխն առած կ'երթար, արտաքին հաշուեկշիռը վտանգի կարմիր ազդանշանը կը հնչեցնէր, կառավարութեան պիւտճէին բացը դուրս կը մնար հակակշռէ եւ ճարտարարուեստը, որ տասնամեակ մը առաջ աշխարհի նախանձը կը շարժէր, անգործնականութեան հետեւանքով աննախանձելի պատկեր մը կը ներկայացնէր:

Որով Իտալիոյ քաղաքական վարիչները մէկ կողմ ձգելով իրենց գաղափարական տարակարծութիւնները, տնտեսական բարեփոխութեան ծրագիր մը մշակեցին, ծրագիր մը, որ կարելի է ըսել պարտադրուեցաւ իրենց Միջազգային Դրամական Ֆոնտին կողմէ, իբրեւ պայման նոր փոխերու հաստատման:

Այս համաձայնութիւնը դեռ կը նկատուի լաւագոյն լուծումը՝ հրապարակ ելած այսպէս կոչուած «պատմական իրախոհութեան» շրջագիծին մէջ, քանի Համայնավար կուսակցութիւնը ոտքի կը պահէ փարշապետ Ճուլիօ Անտրէօթթիի փոքրամասնական Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ կառավարութիւնը:

Թէեւ այս բազմակուսակցական համաձայնութիւնը սկսած է իր արդիւնքը ցոյցուն դարձնել, այսուհանդերձ, բոլոր քաղաքագէտները, բոլոր ճակատներու, կ'ընդունին թէ բարեփոխումը երթալով դժուար իրագործելի կը դառնայ:

— «Ծրագիրը լաւ սկզբնաւորութիւն մը արձանագրեց, սակայն ամէնէն դժուար լուծելի կէտերը մեր առջեւն են, եւ հոս է, որ ծայր պիտի տայ անել կացութիւնը», կ'ազդարարէ Պրունօ Պրովեթէնի, Պանքա Նացիոնալէ տէլ Լավորոյի գլխաւոր տնտեսագէտը: «Դեռ յաղթահարելի բազմաթիւ դժուարութիւններ ունինք մեր առջեւ», կ'աւելցնէ Առեւտուրի նախարարը Ռինալտօ Օսսոլա:

Դրամահոսութիւնը, Միջազգային Դրամական Ֆոնտին նախատեսածէն աւելի արագ կը սանձուի, ինչպէս նաեւ վճարումներու հաշուեկշիռին բացը: Լիրան շուկային մէջ կայուն դարձած է, 30 տոկոս արժէզրկուելէ ետք անցեալ տարի: Արտաքին պարտքերը փակուելու եւ պահեստը աւելնալու վրայ են:

Որոշ յաջողութիւն ձեռք ձգուած է կառավարութեան կնճռոտ ելեւմուտքը հաւասարակշռելու ուղղութեամբ: Այսպէս, այս տարուան պիւտճէին բացը 20 միլիառ տոլարի պիտի իջնէ, շնորհիւ մասամբ տուրքերու փախուստին դէմ առնուած քայլերուն: Վերջին երկու տարիներուն տուրք վճարողներու թիւը քառապատկուած է չորսէն քանի մէկ միլիոնի հասնելով:

Միւս կողմէ, երեք ճակատագրական կէտերու մէջ, Անտրէօթթիի փոքրամասնութեան կառավարութիւնը քաղաքական դժուարութեանց կը բախի: Անցեալ ամիս, նուաստացուցիչ պայմաններու մէջ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ դրամական խնայողութեան ձրգտող պետական նպաստի դրութեան բարեփոխման իր ծրագիրէն, որ արդէն իսկ ներկայացուած էր Խորհրդարանին: Պատճա՞ռը: Զօրավիգ կեցողները փոխեցին իրենց միտքը, նկատելով որ ասիկա իրենց համար քաղաքական անձնասպանութիւն մը պիտի ըլլար:

Ասոր հետեւանքն այն պիտի ըլլայ, որ կառավարութիւնը մեծ դժուարութեանց առջեւ պիտի գտնուի յառաջիկայ տարի, իր պիւտճէին բացը 16,8 միլիառ տոլարի նուազեցնելու: Այժմ նախատեսութեամբ 23 միլիառի պիտի հասնի:

Կառավարութեան երկրորդ ձախողութիւնը արձանագրուեցաւ, երբ արհեստակցական միութիւնները մերժեցին ընդունիլ համեստ փոփոխութիւն մը scala mobile-ի մէջ, կարգադրութիւն մը, որ ինքնաբերաբար աշխատավարձքերու յաւելումներ կ'ապահովէ ապրուստի սղութեան պարագային: Այս դրութիւնը, բազմաթիւ տնտեսագէտներու համոզումով, դրամահոսութիւնը հակակշռելու չատ տկար եղանակ մըն է:

Արհեստակցականները դէմ են նոյնպէս, որ պետականացած ճիւղերու կարգ մը ձեռնարկութիւններ ծախուին անհատներու կամ ընկերութիւններու: Արդ կառավարութիւնը կ'ուզէ նուազեցնել բացը պետականացած ճիւղերուն, ասոնց մէկ մասը, առնուազն մէկ քանին ծախելով:

Պետականացած ճիւղերուն հիմնական ցաւն այն է, որ ասոնք միջնաբերդերը դարձած են քաղաքագէտներու: Այսպէս, աշխատավարձքերը արտադրութենէն առաւել կը բարձրանան, միւս կողմէ կը շարունակեն բանիլ ոչ եկամտաբեր տնտեսութիւնները, գիները ցած աստիճանի վրայ կը պահպանուին, երբ անդին վարկեր կը յատկացուին քաղաքական նկատումներով եւ ոչ թէ շահու առաջադրութիւններով:

Պաշտօնապէս բոլորն ալ կ'ընդունին թէ, քաղաքական կուսակցութիւններու վարիչներէն աւելի մասնագէտներն են, որ պէտք է յանձնձեն պետականացած ձեռնարկութիւնները: Արդարեւ, չատեր առոնցմէ կրնան շահաբեր դառնալ: Խորհրդարանական յանձնախումբ մը կեանքի կոչուած էհսկելու համար այս ճիւղին բարձր պաշտօններու նշանակումներուն:

Անգործներու թիւը, 1,6 միլիոնի հասած է, ձմրան դեռ կրնայ աւելնալ, որովհետեւ ճարտարարուեստի արտադրութիւնը նուազեցաւ ներկայ տարուան երկրորդ եւ երրորդ եռամսեակներուն: Պիւտճէի կրճատումներ կամ ոչ եկամտաբեր գործատուներու փակումներ հաւանաբար ընդվզումութեան հանդիպին:

Վերջերս, համայնավարներն ու այլ գլխաւոր կուսակցութիւնները յետաձգեցին քաղաքապետական ընտրութիւնները՝ պաշտպանելու համար « պատմական իրախոհութիւնը », ընտրական ալեկոծումներուն դէմ:

Այսուհանդերձ, քաղաքական պինդութը կրնայ դիւրութեամբ քանդուիլ, եթէ տնտեսութեան մթնոլորտը վատթարանայ եւ կառավարութիւնն ալ մեծ ուժ տայ բարեփոխումներուն իրականացման:

Թ. Ա. Թ.

[illegible]

ՔԱՄԱՆՉԻՍՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը ամիս առաջ, այս սիւնակներուն մէջ, արձագանգ հանդիսացած էինք Ուրուկուէհայ այս երիտասարդ երաժիշտին գործունէութեան: Նուագելէն զատ, Յարութիւն (Գույումճեան) նաեւ ինք կը շինէ քամանչան:

Մասնաւոր շնորհակալութեան արժանացած է նաեւ Փարիզի Միւզէ տը լ'Օմէն, ուրու մէկ պարսկական քամանչան նորոգած է:

Եհուտի Մենուհին գնահատած ըլլալով երիտասարդին արուեստը, հրաւիրած է որ մասնակցի ժաք Շանսէլի «Կռան Թ'էշիքիէն»ին, Նոյեմբեր 24ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐ

Խ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարաց Խորհուրդը 1977ի պետական մրցանակներ շնորհած է գրականութեան, արուեստի եւ ճարտարապետութեան մարզերէն ներս: Դափնեկիրներու մէջ կը գտնուին նկարիչ Նիկոլայ Բագրատի Նիկողոսեան եւ ճարտարապետ Ջիմ Պետրոսի Թորոսեան: Հայ նկարիչը պետական մրցանակի արժանացած է գրող. Ռ. Զարեանի, փրոֆ. Ի. Կնունյանցի, վիրաբոյժ Վ. Զաքարեանսկայայի եւ արուեստագէտ Ս. Մարտինսոնի դիմաքանդակներուն համար, իսկ ճարտ. Ջիմ Թորոսեան՝ Լենինականի մէջ բարձրացուած Աւ. Իսահակեանի արձանին համար:

Միւս կողմէ, գիտութեան եւ թեքնիքի մարզէն ներս պետական մրցանակի արժանացած է Պարոյր Մելքոնէթի Յովնաթանեան, Արտաշատի շրջանի «Փարիզեան Կոմունա» տնտեսութեան խաղողամշակ – ման–բանջարաբուծական բաժնի պետ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՅ. 11Ի ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԸ ԵՒ ՎԱԼԱՆՍԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՎԱԼԱՆՍ (Յառաջ) — 1914–1918ի համաշխարհային առաջին պատերազմի 59րդ տարեդարձը, բացառիկ եւ յիշատակելի թուական մը պիտի մնայ Վալանսի եւ շրջակայքի Հայութեան համար: Բացառիկ ըսինք անոր համար որ, վերջապէս Անծանօթ Զինուորին կողքին մենք ալ ունեցանք 1914 – 1939ի աշխարհասասան երկու պատերազմներու ընթացքին Ֆրանսայի ազատագրութեան համար պատուոյ դաշտին վրայ ինկած զոհերու յիշատակը խորհրդանշող մարմարէ քարը:

Եւ անմիջապէս ըսենք, որ այս աշխատանքին գլխաւոր դերակատարը եղաւ Մարսէյլէն Կարապետ Տէրտէրեանը. մէկը, որ երբեք յոգնիլ եւ զոհողութեան առջեւ կանգ առնել չի գիտեր:

Դիմագրականի իր հանգամանքով, քանիցս եկաւ Վալանս, գնաց քաղաքապետարան, գնաց նահանգապետարան, եւ ինչպէս նախկին ռազմիկներուն, ու նաեւ յարաբերութեան մէջ մտաւ Հայ Ազգ. Միութեան հետ, որոնք իրենց կարգին ջանք չխնայեցին նպատակին յաջողութեան համար:

Նոյեմբեր 8ին, փլաքը զետեղուած եւ եռագոյնով ծածկուած էր. բացումը եղաւ Նոյեմբեր 11ին, Վալանսի յարգելի քաղաքապետ Ռոտոլֆ Փէշի բացման խօսքով, որ ըսաւ. «Երկու պատերազմներու ընթացքին Ֆրանսայի ազատագրութեան համար կռուած եւ զոհուած Հայերու յիշատակը խորհրդանշող փլաք մը պիտի տեսնէք»: Եւ մէկ ազդանշանի վրայ զինուորական նուագը հնչեցուց ազգային փառերգը, որմէ յետոյ ծածկոցը վերցուեցաւ: Այս բացառիկ երեւոյթին ներկայ էին Տռոմի նահանգապետը, եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ ու պետական անձնաւորութիւններ, եւ ինչպէս գաղութիս երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը՝ Խաչակիր Նարեկ Քհնյ Վարդանեան, Վարդապետ Զանտրեան, Պատուելի Ի. Աբրահամեան:

Հայ Ազգային Միութիւնը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, ձեռամբ Տոքթ. Գոհարեանի եւ Կ. Տէրտէրեանի: Այսպէս Վալանսը ապրեցաւ գեղեցիկ օր մը: Օդն ալ գեղեցիկ էր, աշնանային տաքուկ արեւը իր ջերմութեամբ կը սփոփէր մեր վիշտերն ու հոգեկան ապրումները:

Ն. ԹԷՊՈՅԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (461)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԿԻՆԸ

«Առանց վիճաբանելու, կուրօրէն կ'ընդունիմ ձեր մերժումը: Բայց այժմ թոյլ տուէք որ սա ըսեմ ձեզի. գիտէ՞ք թէ երկու օրէն պայթելիք դաւադրութիւնը՝ ամենայն համբերութեամբ եւ ծանր ծանր ո՛վ կազմակերպած է, տիկին: Գիտէ՞ք թէ որու համար երկու օրէն ամէն մարդ իրար մորթել պիտի սկսի. գիտէ՞ք թէ որու համար յեղափոխութիւնը արիւնով պիտի ներկէ Վենետիկը. ձեզի համար, տիկին, միայն ձեզի համար: Դաւադրութիւնը ես եմ, պայն նիւթողն ալ ես եմ, առաջողն ալ: Եւ այս յեղափոխութեան, թափուած արիւնին, արցունքներուն եւ Վենետիկը հարուածող սուգին նպատակը պարզապէս դուք էք: Այնպէս մտածեցի թէ ձեզ այդքան վերերը բարձրացնելովս թերեւս վարերը անցնող դարձող դէպքերը պիտի չկրնայիք տեսնել: Երեւակայեցի թէ իշխանուհի Լէոնոր վերջ ի վերջոյ պիտի մոռնար պարոն Ալթիէրին ատելը: Ձեզի՛ համար է, կ'ըսեմ, ձեզի համար էր որ տարիներէ ի վեր կ'աշխատիմ, կը ծրագրեմ, կը փնտռեմ, հակառակորդներս կը վախցնեմ, պալածները կը տաքցնեմ եւ տաքցածները կը հրահրեմ: Միայն ձեզ ունենալու համար էր որ այսպէս տարիներ ամբողջ գիշեր ցերեկ աշխատեցայ… չորս տարի ամբողջ ձեզի համար, մէկ վայրկեանէն միւսը զահիճին յանձնուելու վտանգին տակ ապրեցայ…:

Շունչ մը առնելէ յետոյ շարունակեց.

— Կը հրաժարիմ սակայն: Քանի որ դուք դքսութեան պալատին մէջ իշխանուհի ըլլալ չէք ուզեր, ես ալ դուքս ըլլալու պէտք չունիմ:

Լէոնոր չպատասխանեց: Կարծես թէ ամուսինին ըսածները լսած չէր:

— Ուրիշ առաջարկ մը ունիմ ձեզի, շարունակեց Ալթիէրի ինքնիրմէն ելած: Վենետիկէն մեկնինք, ուր որ կ'ուզէք՝ հոն երթանք եւ ինչպէս որ կ'ուզէք այնպէս ապրինք: Վաղը առտու իսկ երթանք: Ընկերներս պիտի լքեմ, ինչպէս որ ձեզի համար հերոս եղայ, նմանապէս նաեւ ձեզի համար վատ պիտի ըլլամ: Ա՞յս է ձեր ուզածը. ըսէք, կ'ընդունի՞ք:

— Ըսէք ինծի, Ալթիէրի, ըսէք, դո՞ւք էիք Էմփերիայի նամակը Մատնութեանց Կոճղը ձգողը, հարցուց Լէոնոր, կատարեալ հանդարտութեամբ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, կմկմաց ընդհանուր հրամանատարը:

— Կարծեմ թէ ըսածս լսեցիք: Էմփերիա Տասներու Խորհուրդին մատնութեան նամակ մը գրեց, որով ան կը վկայէր թէ Ռոլան Քանտիանօ էր Տավիլա կոմսը սպաննողը: Այդ նամակը դուք գրել չտուի՞ք Էմփերիայի, Ալթիէրի…:

— Սուտ է, սուտ է, ես ոչ առանց նամակ գրել տուի եւ ոչ ալ Մատնութեանց Կոճղը նամակ նետեցի: Ես առանց վատութիւն չեմ կրնար գործել:

— Հայր իմ, ով հայր, լսեցի՞ք, գոչեց Լէոնոր ձեռքը հօրը դիակին կողմը երկարելով: Հակառակ երդում ըրած ըլլալուն թէ ճիշդը պիտի խօսի դարձեալ կը ստէ…: Էմփերիայի գրած նամակը ձեր մէջէն ո՞վ նետեց Մատնութեանց Կոճղը: Գիտեմ, մինակնիդ չէիք այդ օրը:

— Սուտ է, սուտ է, մռնչեց Ալթիէրի: Ես ոչ Էմփերիայի նամակ գրել տուի, ոչ ալ որեւէ նամակ նետեցի Մատնութեանց Կոճղը:

— Ուրեմն ո՞վ էր այն մարդը որ հօրս ժամադրութիւն տուաւ, ո՞վ էր այն մարդը որ ժամը տասնըմէկին Օլիվոլօ կղզին երթալով Տանտոլօ ժամը առտուան մէկին Սուրբ Մարկոս հրապարակի Առիւծին ստորոտը հրաւիրեց, Ալթիէրի, գոչեց Լէոնոր:

Ապա հօրը ձեռքը բռնելով եւ երեսնելով աւելցուց.

— Խօսեցէք, հայր իմ, արթնցէք: Խօսեցէք, ըսէք Ալթիէրիի ձեր տեսածը: Ինծի պատմածնիդ իրեն ալ պատմեցէք…:

— Կը խոստովանիմ, կը խոստովանիմ, մռնչեց Ալթիէրի խեղդուկ աղաղակ մը արձակելով: Իրաւ է, ամէն բան իրաւ է: «Ոճիր գործեցի, սրիկայութիւն, անգթութիւն էր ըրածս: Այն գիշերը Պեմպօն իմ թեւէս բռնելով քաշեց Էմփերիայի պալատը տարաւ: Ես մեր պալատին վարը տեղի ունեցող խրախճանութիւնը դիտելու վրայ էի նախանձոտ ու չար նայուածքով մը եւ Ռոլանի ու Լէոնորի անուններու արտասանելը հոգիիս կը մխուէր սուրերու պէս:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պետիկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պաղտիկ Քիւլչեան և զաւակները (Շաւիլ), Տէր և Տիկ. Մնար Պետիկեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետիկեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօրեղբօր՝

ԱՐԹԱՔԻ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

ցաւալի մահը. յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Նանթէրի հիւանդանոցին մէջ:

Թաղման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյ. 5ին, Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Իզմիրի եւ շրջակայքի Հայրենակցական Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Իզմիրի աղէտին 55րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի (Նոյ. 20) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Հոգեհանգիստին կը յաջորդէ հոգեճաշ մը ՃԱՇԱՐԱՆ ՓԻՑԱ – ՈՍԿԵԱՆ,
139, Ռիւ Սէն թ'Օնոռէ, Փարիզ (1)
Ճաշագին 60 Ֆր.:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, կը տօնուի Հայ Մշակոյթի օրը, Կիրակի, Նոյ. 27ին:

Առտու հոգեհանգիստ ժամը 9ին, Սէն Թ'Անորէ լը Հօ եկեղեցին, ի յիշատակ Վիէնի հայ ննջեցելոց: կը պատարագէ

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգեցողութեանց կը մասնակցի Վալանսի երգչախումբը:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Թէաթրը Մինիսիփալի մէջ կը կատարուի հանդիսութիւն մը նուիրուած հայ գիրերու գիւտին: Կը խօսին՝

Փրոֆ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)
ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)

Կը կատարուի օրուան յատուկ գեղարուեստական բաժին մը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարարուհի մը կը փնտռուի որ հայկական եւ ֆրանսական ճաշ պատրաստէ: Ժամը 19էն ետք, հեռաձայնել 644–41–63

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Էկլանթին Ազարեան եւ աղջիկը Արմինէ, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Արշամ Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ալթունեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ–մօր եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԳԻՆԵՁՕՆ

Կազմակերպուած Սէնթ'Անթուանի Հայոց Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ, ի պատիւ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱԶԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆԻ

Ծայրագոյն վարդապետի իշխանութեան տուչութեան առթիւ

Ձեռնադրութեամբ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք ԵՂԻՇԷ Արք. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

Կը նախագահէ

ՅԱԿՈԲ Եպս. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Նոյեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Սանթր Սոսիալ լա Մաքթին սրահին մէջ, Սէնթ'Անթուան, Մարսէյլ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, ինչպէս նաեւ իր դպրոցի, պարախումբի անդամները, ծնողքները եւ համակիրները, Ուրբաթ, Նոյ. 25ին ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Sté. Duval-Garabédian

POMPES - FUNEBRES

83, Avenue Gambetta — 75020 PARIS
Tél. : 636-58-02

Cherchons homme valide, âge indifférent pour démarches administratives auprès Mairies et Préfectures. Salaire de début 2000 F. (indispensable savoir lire et écrire le français).

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 de 10 h. à 15 h.
210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON
Nom
Adresse
tél.

ARMENIE 77

du 23 Décembre au 6 Janvier 78

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿ

Կազմակերպութեամբ
Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան
Շաբաթ, Նոյ. 26 ժամը ճիշդ 21ին
Մարսէյլի Մշակոյթի Տան վաստուրական սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Ռ. ԷՔԷԿԱՌԱՑ ԱՐՔ.
(Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս)
Կը խօսին
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկէն)
(«Բազմավէպ»ի խմբագիր)
ՄԷԹՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր, մասնակցութեամբ Է. Էճէքէրժանի (դաշնակ), Փ. Քոռի (դաշնակ) եւ Վ. Ճառայեանի (արտասանութիւն):

GALERIE FRAMOND

3. Rue des St-Pères — 75006 PARIS

KAZANDJIAN

œuvres récentes

du 17 Nov. au 17 Décembre

ECOLE DE DANSE ARMENIENNE

patronnée par la CROIX BLEUE
section BAGNEUX - CACHAN

pour ENFANTS et ADULTES
Direction JIRAIR MADILIAN
Professeur diplomé de la Fédération Française de Danse « caractère arménien »

Les Jeudis à partir de 17 heures

Adresse : Maison des Jeunes de Cachan
Avenue Louis Georgeon à Cachan
Renseignements :
Tél. : 253-49-78 et 253-53-72 (après 19 h.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին
Երախաներու եւ երիտասարդներու համար

Ուսուցիչ ԺԻՐԱՅՐ ՄԱՏԻԼԵԱՆ
professeur diplomé de danse
(caractère arménien)

Դասերը տեղի կ'ունենան Հինգշաբթի օրերը ժամը 17էն սկսեալ, վերոյիշեալ հասցէին:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 17ին

Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, Տեսչութիւնը եւ Ծնողաց Միութիւնը սիրով կը հրաւիրեն բոլոր ազգայինները, դպրոցի տօնածառի հանդէսին:

Ժամը 16ին վարժարանի մատրան մէջ պատարագ աշակերտներու երգեցողութեամբ:

Ժամը 17ին, Թատերասրահին մէջ, զարդարուն հանդիսական ուրախ մթնոլորտ, ճաշ, մանուկներու նուէրներու բաշխում:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ՍԷՆ ԼՈՒ — ՄԱՐՍԷՅԼ

Եկեղեցւոյ կից սրահի մը շինութեան համար, Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.— Տէր եւ Տիկ. Փօլ Գալուստեան (Ալֆորվիլ) 10.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Ժանօ Յովհաննէսեան 5000, Տէր եւ Տիկ. բժիշկ Ժ. Թադոյեան 3000, Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Պապուչեան 2500, Սիմոն Իշխանեան 2000, Տէր եւ Տիկին Բժիշկ Լ. Տըլանեան, Գ. Ժամկոչեան, Նշան Միքայէլ Ամպոյեան (Ամերիկա), Գր. Գալուստեան, Տէր եւ Տիկ. Վրէժ Ելքովանեան, Թապաքեան ընտ. (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Միրիճան Պողասեան, Փօլ Պետոյեան (Կարտան) 1000ական, Տէր եւ Տիկ. Ֆիլիփ Սվաճեան 750, Տէր եւ Տիկ. Գ. Քէքէմեան, Տիկ. Նազելի Պուճատեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆ. Ղազարեան, Վ. Տօնապետեան 500ական, Տէր եւ Տիկ. Ս. Զիլինկիրեան (Փարիզ) 400, Տէր եւ Տիկ. Պօղոս Յովսէփեան, Պր. Պետոյեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Ալեքսանեան 200ական Ֆր.:

×

Պուլ. Օտոռյի Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է Իշխան Սերոբեանի մահուան առթիւ.— այրի Տիկին Ազնիւ Այվազօֆ 30, այրի Տիկ. Աղաւնի Քէմիւրեան 10, այրի Տիկ. Աստուրեան Սաթենիկ 50, Քէօսէեան ընտանիք 30: Վահան Տատոեանի հոգեհանգիստին առթիւ Պ. Արամ Տատոեան 20, բարեպաշտ Տիկին մը 200, Պր. Յ. Ղազարեան (Ամերիկա) 100, այրի Տիկ. Սիրանոյշ Այվազեան 50, Տէր եւ Տիկ. Ռ. Մանուկեան եւ զաւակները 30: Սարգիս Խոզիկեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Մուրատեան, Օր. Մարի Սաղրեան 20ական, Խոզիկեան ընտանիք 50, Տէր եւ ՏիկինՎ. Օհանեան եւ այրի Տիկ. Զարգարեան 100ական, Պր. Պաղջակեան Վահան (Տէսին) 30, այրի Տիկ. Արէգնազ Համբարձումեան 50, այրի Տիկ. Ալեքսանեան 20, Տէր եւ Տիկ. Ղազարոս Կիւլեան 10, Տէր և Տիկ.Սարգիս Գույումճեան (դպրոցին 20, Օր. Սիրուն Ճէլալեան 100 Ֆր.:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ նուիրատուութիւնները ողբացեալ Եդուարդ Փափազեանի կսկծալի մահուան առթիւ.— Տիկիններ Գէորգեան, Խուպէսէրեան, Ալեքսանեան, Պիւռթէ 100ական, Տիկին Մատաթ 50: Տիկիններ Մանուկեան եւ Եասեան 100ական, Պր. Մանուկեանի յիշատակին:

LE BEAU FOULARD

"Alphabet Arménien"

CREATION CELIGNY — PARIS

est en vente au prix de Fr. 75

chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste
221, rue Saint-Honré, PARIS 1er
LIBRAIRIE PALOUYAN
9. rue de Trévise — PARIS 9e
à MARSEILLE, Maison de la Culture Arménienne, 12-14 Rue St. Basile.

Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boite postale No 9,
94130 NOGENT - sur - MARNE

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
22
MARDI
22 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·992
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 992

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ

Ի՞ՆՉ ԲԵՐԱՒ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԿԻՐԱԿԻՆ

ՔՆԷՍԷԹԻՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌՋԵՒ

ՍԱՏԱԹ՝ ՎՃՌԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԿԵՂԾ ԿՐԿՆԵՑ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ· —

Ինքնորոշում Պաղեստինցիներուն, վերադարձ գրաւուած հողերուն եւ Երուսաղէմի արաբական մասին

ՊԵԿԻՆ· — ՈՉ ՄԷԿ ԶԻՋՈՒՄ, ՄԻԱՅՆ ԱՆՈՐՈՇ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ· —

ամէն ինչ բանակցելի է

ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ ԿԱԽՈՒՄ ՈՒՆԻ ՈՐ ԱՅՍ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼՈՐԴ ՉԸԼԼԱՅ

Ոմանց համար՝ խաղաղութեան առաքեալը, ուրիշներու համար՝ դաւաճան մը, բայց անկասկած՝ քաջ մարդ մը:

Անուար էլ Սատաթ երբ շաբաթ օր Իսրայէլ կ'երթար քաջ բայց առանձին մարդ մըն էր: Ընդունելութեան եւ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էին եւ Շաբաթ, Նոյ· 19ին, ժամը 19ի ատենները Պէն Կուրիոն (նախկին՝ Լոտ) օդակայանը կը հասնէր Եգիպտոսի Նախագահին օդանաւը: Իսրայէլ դրօշազարդուած եգիպտական դրօշներով կ'ընդունէր իր թշնամին: Դէպքը, որ հսկայ տարողութիւն ունի, ուղղակի կը սփռուէր աշխարհի բոլոր հեռատեսիլներուն վրայ, մինչ Սուրիա սուգի օր հռչակած էր եւ Լիբիա ու Ալժերիա դաւաճանի կը հռչակէին, մարդը որ մեծ պատասխանատուութիւն մը ստանձնելու համարձակութիւնը առած էր պատմութեան առջեւ: Երբ կ'իջնէր Պօյինկէն, բացայայտ էր իր յուզումը, շուրջը նայելէ ետք, կը սեղմէր առաջին ձեռքը՝ Նախագահ Գացիրի, ապա սեղմումները իրարու կը յաջորդէին, մինչ կը լսուէին թնդանօթի 21 հարուածներ եւ եգիպտական ու իսրայէլեան փաղերգները: Ապա, յառաջանալով, Սատաթ կը բարեւէր անձնաւորութիւնները, ձեռքը կը համբուրէր Տիկին Կոլտա Մէյրի, Մոշէ Տայեանի կ'ըսէր·— «Հոգ մի ընէք, ամէն ինչ լաւ կ'անցնի»:

Ընդունելութիւնը ջերմ է ու Քիսինկէրի ոճահապատ – քաոխյաքով երբ կ'երթար օդակայանէն Քինկ Տավիտ պանդոկը, ճամբու ամբողջ երկայնքին ժողովուրդը կ'ողջունէր մարդը, որ նոր յոյս մը կը բերէր:

Առանց հանգստանալու իսկ, Սատաթ առաջին գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը կ'ունենար Պեկինի հետ:

Կիրակի առաւօտ կանուխ, 6,45ին Սատաթ ալ-Աքսա մզկիթը կը հասնի, որ իսլամի նուիրական մէկ ուխտատեղին է: Տօն ալ է՝ Աբրահամու զոհին: Նախագահը հաւատացեալ է, կ'աղօթէ ու կը պատասխանէ նաեւ Գուրանի տունեբուն ու երբ արարողութիւնը կը լրանայ, ուշադրութեամբ կը լսէ Իմամին քարոզը: Կ'ողջունէ նախագահը բայց նաեւ բանբերն է պաղեստինցի ժողովուրդին· — «Եթէ Երուսաղէմը լքուի, կ'ըսէ Իմամը, մահացու հարուած կ'ըլլայ բոլոր մահմետականներուն համար եւ ի մասնաւորի պաղեստինցի ժողովուրդին համար: Լքել Երուսաղէմը կը նշանակէ քանդել Մեքքէն ու Մետինան», կ'ըսէ Իմամը: Դուրս ելած ատենը ցոյց ալ կայ ու Պաղեստինցիներ կը պոռան «կեցցէ՛ Պաղեստինը, Սատաթ՝ դաւաճան»:

Ապա Եգիպտոսի նախագահը կ'առաջնորդուի Ս· Յարութեան տաճարը, քրիստոնեայ թաղամասին կեդրոնը, ուր կ'ընդունուի երեք յարանուանութեանց՝ յոյն՝ հայ եւ կաթողիկէ ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Աւելի ուշ, ժամը 11ին, Պեկինի առաջնորդութեամբ է որ նախագահ Սատաթ կ'երթայ Եատ Վաշէմ, ուխտատեղին որ կը բարձրանայ ի յիշատակ հրեայ զոհերուն:

Ցերեկուան ճաշէն ետք, պանդոկը, կը հասնի օրուան եւ այցելութեան գլխաւոր պահը երբ Սատաթ պիտի խօսի Քնէսէթին առջեւ: Ժամը 16ին (Փ· ժամով 15) Սատաթ կը հասնի Խորհրդարան: Ճառը կը տեւէ ճիշդ մէկ ժամ, կը խօսի արաբերէն, դուռ կը բանայ, անուղղակի կը ճանչնայ Իսրայէլը բայց զիջում չըներ, արաբական պահանջները չեն փոխուած: Խաղաղութիւնը, կը շեշտէ Սատաթ, չի կրնար իսկապէս խաղաղութիւն ըլլալ եթէ հիմնուած չըլլայ արդարութեան վրայ, փոխանակ հիմնուած ըլլալու ուրիշ ժողովուրդներու հողերու գրաւման վրայ: ... Ի՞նչպէս կրնանք խաղաղութեան յանգիլ: Արաբական հող մը կայ զոր Իսրայէլ գրաւած է եւ դեռ կը գրաւէ զինուորակօրէն: Եւ կը պնդենք ամբողջական քաշուելուն վրայ այդ հողէն, մէջն ըլլալով արաբական Երուսաղէմը: Արաբական Երուսաղէմը, ուր եկայ, խաղաղութեան քաղաքը, որ է եւ միշտ պիտի ըլլայ հաւատացեալներու համակեցութեան մարմնացումը, յայտնուած երեք կրօնքներուն: Գալով պաղեստինեան հարցին, ոչ ոք կ'ուրանայ որ հարցին կենսանիւթն իսկ է եւ ոչ ոք այսօր ամբողջ աշխարհի մէջ կ'ընդունի խօսքերն ու նշանաբանները որոնք շրջան կ'ընեն Իսրայէլ եւ որոնք կ'անտեսեն Պաղեստինը եւ հարց կուտան թէ ո՞վ են Պաղեստինցիք: Նոյնիսկ Միացեալ Նահանգները, որ ձեր առաջին զինակիցն են եւ առաւելագոյնը կը ստանձնեն պաշտպանելու համար Իսրայէլը եւ անոր ապահովութիւնը, նոյնիսկ Միացեալ Նահանգները որոշած են իրականութիւնը տեսնել եւ ընդունիլ Պաղեստինցիներու արդար իրաւունքները, եւ այն իրողութիւնը, որ պաղեստինեան հարցը հիւթն ու կեդրոնն է պայքարին եւ ցորչափ այդ հարցը չլուծուի, տագնապը աւելի ծանրակշիռ կը դառնայ եւ նոր չափեր կ'առնէ»:

Սատաթի պայմանները հինգ են·—

Ա) Վերջ իսրայելեան գրաւման·

Բ) Ճանաչում պաղեստինցի ժողովուրդին իրաւունքներուն, մէջն ըլլալով իր Պետութիւնը կազմելու իրաւունքը:

Գ) Բոլոր Պետութեանց իրաւունքը խաղաղութեան մէջ ապրելու, ապահով սահմաններով:

Դ) Բոլոր Պետութեանց յանձնառութիւնը իրենց յարաբերութիւնները ստեղծելու Միացեալ Ազգերու Ուխտի հիման վրայ:

Ե) Պատերազմական վիճակի վերջ շրջանի մէջ:

Սատաթ չեշտեց թէ առանձին որեւէ դաշինք ստորագրելու միտք չունի:

Ճիշդ է որ Սատաթ ոչ մէկ զիջում ըրած էր, բայց իր զիջումն էր Իսրայէլ գալ ու պզտիկ բան չէր: Ասոր դիմաց, պէտք է խոստովանիլ թէ Իսրայէլի վարչապետը յուսախաբ ըրաւ աշխարհը քանի բացի անորոշ խոստումներէ ոչ մէկ զիջում ըրաւ: Պեկին սկիզբէն իսկ կ'ուզէ յուզել Սատաթն ու համայն աշխարհը ոգեկոչելով հրեայ ժողովուրդի պատմութիւնը, մարտիրոսութիւնը, առանձնութիւնը: Ինք ալ շատ կը խօսի խաղաղութեան (Շալո՛մ, Շալո՛մ) մասին բայց տրամադիր չի թուիր որեւէ բան տալու: Կը կրկնէ միշտ թէ պէտք է բանակցիլ, ամէն ինչ կարելի է բանակցութեամբ, միաժամանակ սակայն կը շեշտէ Հրեաներու պատմական իրաւունքները այդ հողերուն վրայ:

«Բանակցինք ուրեմն, կ'ըսէ Պեկին, Պ· Նախագահ, հաշտութեան դաշինք մը եւ շնորհիւ Տիրոջ կուգայ օրը երբ զայն կը ստորագրենք: Իսրայէլ միայն չնչել կ'ուզէ, ոչ բաժնել իր դրացիները, խաղաղութիւն կ'ուզենք բոլոր դրացիներուն հետ...»,: Հոս համայնավար երեսփոխան մը կ'ընդմիջէ՝ «եւ ինչո՞ւ ոչ պաղեստինցի ժողովուրդին», Պեկին, պաղարիւն, անգլերէն կ'արտայայտուի ուրախութիւնն յայտնելով որ համայնավար երեսփոխանը չէ ընդմիջած Սատաթը ու կը շարունակէ իր ճառը·— «Պարկեշտ դեսպան մը կ'ունենանք Երուսաղէմ եւ մենք՝ Գահիրէ: Տրամադիր եմ հաւանութիւնս տալու Մարոքի արքային ըսածին՝ հրեայ հանճարը եւ արաբ հանճարը այս երկիրը դրախտի կրնան վերածել»: Պեկին կը հրաւիրէ նաեւ Սուրիոյ, Յորդանանի ղեկավարները, նաեւ «Իսրայէլի հողին նախնիքներուն բանբերը»: Ինք ալ տրամադիր է Դամասկոս, Գահիրէ, Ամման, Պէյրութ երթալու: Յետոյ կը ծանրանայ Երուսաղէմի վրայ «Տեսաք որ վերամիացուած քաղաք մըն է, առանց արգելքի բոլոր Ս· վայրերուն: Այս կացութիւնը չկար 19 տարի, կա՛յ 11 տարիէ: Կ'երաշխաւորենք այս ազատ մուտքը մահմետական եւ քրիստոնեայ բոլոր ժողովուրդներուն»:

Տրամադիր է բանակցելու Միացեալ Ազգերու 242 եւ 338 բանաձեւերուն հիման վրայ, յաւիտենական թշնամի չկայ կ'ըսէ, ամէն ինչ կրնայ բանակցուիլ, այդ բանակցութիւնները պէտք է ըլլան հաւասարէ հաւասար, վասնզի ոչ յաղթական կայ, ոչ պարտեալ:

Գեղեցիկ խօսքեր ըրաւ Պեկին, բայց դրական առաջարկ չկար թէեւ Սատաթ, նոյն իրիկունը կ'ըսէր թէ լաւատես է եւ թէ ճառերէն անդին է որ կը սկսի բանակցութիւնը:

Երկուշաբթի օր նոր խօսակցութիւններ կ'ըլլային եւ Սատաթ կը վերադառնար Գահիրէ ուր խանդավառութեամբ իրեն կը սպասէր իր ժողովուրդը:

Տարբեր է արաբական աշխարհի տեսակէտը եւ Սատաթի դէմ ցոյցեր ալ եղան:

Ինչ որ ըլլայ վաղը, մէկ բան յստակ է, չի կրնար ըլլալ երէկուան նման, Նոյ· 20ը, պատմական թուական մըն է եւ անկէ ետք ծնած է նոր ոգի մը, ուզուի թէ չուզուի:

× Ցիշենք թէ հեռատեսիլի Անթէն 2 կայանի յատուկ թղթակիցն էր Երուսաղէմ՝ Դանիէլ Պիլալեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՁԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ· 15–17)

«ԱՐԱՐԱՏ» ԿԸ ՄՆԱՅ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԼԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Արարատ» կ'աւարտէր խորհրդային 40րդ ախոյեանութեան մրցումները հաւասար արդիւնքով՝ Մոսկուայի մէջ, Նոյ· 14ին Տորպեդօ-ի հետ (1-1 (*): «Արարատ»ի համար մրցումներու շարքը բաւական դժուար եղած է, քանի տղաքը անկարող եղած են ամբողջովին փոխարինելու նախկին փորձառու մարզիկները, այդուհանդերձ կրցած են պահել իրենց խումբը բարձրագոյն Լիկայի մէջ: Ուրեմն Կիեւի «Տինամօ»ն 43 միաւորով կը գրաւէ առաջին տեղը ընդհանուր դասաւորման մէջ, Թիֆլիսի «Տինամօ»ն 39 միաւորով՝ երկրորդ, իսկ Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն 37 միաւորով երրորդ տեղը· Խորհ· Միութեան ոտնագնդակի բարձրագոյն լիկայէն դուրս մնացած են Լվովի «Կարպատները» եւ Կոյբիշեւի «Կռիլյա Սովետով» ակումբները, որոնց տեղերը գալ տարի կը գրաւեն Մոսկուայի «Սպարտակ»ը եւ Տաշքենդի «Պախտակոր»ը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Նոյ· 16ի թիւով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընտրութիւններու առաջին պատկերն իսկ ցոյց կուտայ թէ Գարամանլիս լայնօրէն գլուխն է եւ իր կուսակցութիւնը արդէն 180 աթոռ ապահոված է: Ընդդիմադիր ցանկէն ընտրուած է՝ Մելինա Մեռքուրի:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵԱՆ օդանաւ մը ճզմուեցաւ առջի իրիկուն Մատէր: 130 մեռեալ կայ, 39 հոգի ողջ է բայց ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանագնացը խզեց իր խօսակցութիւնները Փոլիսարիոյի ներկայացուցիչներուն հետ եւ Ալժէէն Փարիզ վերադարձաւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ձախի պարագլուխները ծանր շաբաթավերջ մը ունեցան, բայց վէճերը չեն հարթուիր: Միթերան չեշտեց· «Միութիւն կ'ուզենք ոչ թէ Ֆապրը կամ Մառշէն դոհացնելու համար այլ՝ ժողովրդական կամքը»: Մառշէ միշտ նոյն ձեւով կը ձաղկէ ընկերվարականները եւ Նանթի մէջ ըսաւ որ Միթերանի կուսակցութիւնը տեղի կուտայ մեծ դրամատիրութեան ճնշումին:

« ՍԱՅԱԹ - ՆՈՎԱ »

ՆԿԱՐԱՀԱՆՄԱՆ ՄԷԿ ՕՐԸ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրեցինք առջի օր (Նոյ. 18) վենետիկի Շարժանկարի փառատօնին առթիւ, ի նպաստ Փարաճանովի ցոյց մը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 25ին: Այս առթիւ շահեկան նկատեցինք մեր ընթերցողներուն ներկայացնել հին յօդուած մը, Սայաթ – Նովայի նկարահանման մասին:

Գնում ենք Հաղպատ, ուր նկարահանւում է «Սայաթ–Նովան»: Գնում ենք սպասումներով, անակնկալի զգացումով, որը յատկապէս ուժեղացել է Սարգիս Փաբաջանեանի վերջին աշխատանքը՝ ուժ բոլէանոց « Յակոբ Յովնաթանեան » ֆիլմը տեսնելուց յետոյ: Ամբողջ ճանապարհին այդ ֆիլմի տպաւորութեան տակ ենք, ֆիլմ, որը զարմանալի խտացրած միջոցներով ներկայացնում է ոչ միայն մեծ նկարչին, այլեւ նրա ապրած ժամանակը:

Շտապում ենք Հաղպատ, ուր մեզ սպասում է «Սայաթ–Նովան»:

Հանդիպման առաջին իսկ վայրկեանից Փարաջանեանը մեզ ընկղմում է աշխատանքի իր մթնոլորտը:

— Ամէն օր կուլ եմ տալիս Ալավերդու ծուխն ու զմայլւում հնամենի կամուրջով: Հաւանաբար «Ախթալայի տիրամօրը» կ'իջեցնեմ այս կամուրջից:

Հիւրանոցի « նոմենկլատուրային » համարն իր ինվենտար – կտաւներով ու կահոյքով փարաջանեանական կերպարանք է ստացել: Նկարները շրջուած են դէպի պատը եւ ետեւի կողմից փակցուած են հայկական բնաշխարհի մի լուսանկար, ազգային կերպասի պատառիկներ: Հաղպատցիներից մէկի նուէր – խուրջինից (հինաւուրց ծաղկազարդ խուրջին) ժպտում են սպիտակ քրիզանթէմները: Բազմոցի թիկնակին փայտէ շրջանակներով շարուած են ֆիլմի զգեստների ապլիկացիոն էսքիզները՝ բնական նիւթերից, փակտուրներից՝ զարդարներ, փետուրներ, մորթի, ժանեակ, կաշուեղէն, պղինձ, արծաթ: Աննման՝ սպիտակ ժանեակներ ու թափանցիկ նայլոնէ շղարշ, Իրակլէ արքան՝ սեւ կաշեզգեստ ու զարդեր, ձեռքին՝ մետաղեայ սուր, ֆոնին՝ թիւստաբած արծիւ: Դիմացի պատին ամրացուած է մանուշակագոյն մի ջրանկար: Ծնկի իջած պատանու դիմանկար է, երկրաչափական ձեւերով ու... տաք արդուկի հետքերով:

— Այս ի՞նչ է:

— Նոր ուղղութիւն՝ արդուկիզմ, — ժպտում է: — Նկարիչներիցս մէկի՝ Լիպոյի դիմանկարն է: Հասկանո՞ւմ էք: Հա՞: Իսկ ինքը չի հաւանում...

— Ի՞նչպէս են գործերը:

— Շա՛տ լաւ: Այսպէս որ գնայ, գործը կը մնայ: Հասարակ բան. «Խաղողի ճըզմման» համար երկու փութ խաղողի փոխարէն բերել էին մէկը: Զատացուեց այն, ինչ ուզում էի:

Ջնայած ռեժիսէօրի նկատմամբ աշխատակիցների տածած յատուկ յարգանքին եւ օգտակար լինելու պատրաստակամութեանը, նրա տեմպին, պահանջկոտութեանը դժուար է դիմանալ: Հոլի նման պտըտուող օգնականներն ու ասիստենտները, տեղն ու տեղը ծնուող, փոփոխուող կտորների, զգեստաւորման անակընկալներից երբեմն ուղղակի խրար են անցնում: Բեմադրողի երեւակայութիւնն ստեղծում է այնպիսի անսպասելի, անհաւատալի լուծումներ, որ մոռացնել է տալիս ամէն յոգնութիւն, անախորժութիւն:

... Անցնելով Վանենի Թագուհու միաթուխէք կամուրջը, մեքենան անտառի միջով բարձրանում է Հաղպատ: Փարաջանեանի զուսպ ու չափլ հիմուրով խորտակւում ու յարութիւն են առնում բոլոր սրբութիւնները: Սակայն նրա սրամտութիւնները, խօսքը չեն կարող թաքցնել անհանգստութիւնը: Բոչ անց նկարահանուելու է ֆիլմի կարեւոր դրուագներից մէկը:

Լուսածէգից ամէն ինչ պատրաստ է: Օպերատոր Սուրէն Շահբազեանը կարգաւորում է լոյսերը:

Նկարահանուելու է Ղազար կաթողիկոսի յուղարկաւորութեան պատրաստութիւնը: Բայց... նորից անակնկալ: «Արչաւանք» դրուագի ձիաւորները ժամանել են օր առաջ: Դա ստիպում է փոխել ծրագիրը: Մենաստանի բակը կենդանանում է: Կամերան նոր դիրք է գրաւում:

— Հագցնել ձիաւորներին, — կարգադրում է ռեժիսէօրը:

— Գլխարկները Թբիլիսից դեռ չեն եկել, — յայտնում է օգնականը:

— Թափթփուածութի՛ւն, անհոգութի՛ւն — պոռթկում է Սարգիսը: — Տեսնո՞ւմ էք, ստիպուած են զիջումներ անել:

Նոյն վայրկեանին փոխում է զգեստաւորման մօտիւը: Կարգադրում է հեծեալներին հանուել եւ հագնել միայն նախշաւոր, լայնափոկ տաբատները: Երբ կիսամերկ, միայն ծաղկակար գուլպաներով ու տաբատներով գլըրաշները պատրաստ են, աւելացնում է.

— Դէն նետէք թամբերը ու այդպէս հեծէք մերկ ձիերին:

Աչքին է ընկնում մի աշխէտ ձի:

— Ա՛յ ձի... Իսկը Թագուհու համար է: Հարցրէք ինչ է գնահատում իր նկարահանման օրը եւ առանց առարկելու համաձայնէք:

Նոյնիսկ մեղապարտները ծիծաղեցին...

Մայր տաճարի ֆոնին մօլի պտըտւում են ձիաւորները, պատկերելով հրոսակների սանձարձակ չափչփուկը: Բլրի ետեւից բարձրանում է հրկիզման թանձր ծուխը: Տաճարի կտուրին վանականները աղօթում են, ողբում: Սարգիսը գոհ չէ:

Ձիաւորներին՝ «Ծառս պիտի լինել, տե՛մպ, տե՛մպ... ֆանատի՛կ...»:

Վանականներին՝ « ժեստը աւելի արտայայտիչ, ծնկի եկած աղօթք, առ Աստուած... Հայկական ողբ եմ ուզում: Եթէ սրեր ունենայիք դուք էլ կը խփէիք, եւ ոչ թէ կ'աղօթէիք: Նորի՛ց...»:

Զորս կրկնանկարահանում: Հատուածը կարծես պատրաստ է: Բայց փոքր ընդմիջումից յետոյ, Սարգիսը կանգ է առնում տաճարի հիւսիսային պատի առջեւ ու կարգադրում «Արչաւանքը» շարունակել:

Այս անգամ վանականները տաճարի խորշերում ու պատսպարւում են: Հրոսակները սրընթաց անցնում են տաճարի առջեւով: Լրիւ չրաւարարուած՝ Փարաջանեանը վանականներին բերում է կամերայի առջեւ՝ ֆոնում ծխացող տաճարը եւ քառասմբակ սուրացող բարբարոսները:

— Ձիերը պիտի անցնեն մէկը միւսի յետեւից, ինչպէս որմնանկարում, — բացականչում է նա: — Հասկանո՞ւմ էք, սա կովբոյական ֆիլմ չէ, որը նկարահանւում է աւտոյից:

Վերջապէս ստացւում է ուզածը: Օպերատորը պոկւում է կամերայից:

Յոգնաբեկ ձիերն ու հեծեալները, որոնք մեզ հետ կուլ տուեցին քառասուն սեւ ու ճերմակ պարկուճի ծուխը, պաշտ են արձակւում: « Գլխաւոր մեղաւորը » յոգնածութեան նշոյլ անգամ ցոյց չի տալիս, քաշւում է վանքը շուրջկալած պարսպի անկիւնային, կամարաձեւ ծածկի տակ, ուր ձեռագործ պաստառներից ու կարպետներից ձեւաւորել է իր «քէօշքը» ու շարունակում է բարձրաձայն խորհել...

— Ծուխը պիտի լինէր ոսկեգոյն, ֆիլմում «ոսկու» պակաս եմ զգում...

Լուր են տալիս՝ « պավիլիոնը » պատրաստ է: Պավիլիոն կոչեցեալը Մայր տաճարի կից գաւիթն է, ուր միջնադարի բազում տապանաքարերի կողքին նոր փոս է բացուած. «Ղազար կաթողիկոսի» համար:

Սայաթ – Նովան փորում է գերեզմանը: Կադրը չի բաւարարում օպերատորին: Սարգիսը Սուրէնի հետ խորհրդակցելուց յետոյ, գերեզմանափոսի երկայնքով փըռեց մի ծաղկազարդ կտոր, ներս կանչեց երկու վանականի, որոնք ծնկի եկան եւ փոքրիկ քանոններով սկսեցին չափել կըտորը: Մի անկիւնում կաթողիկոսական գդակն է ու գաւազանը, որը ենթադրական կապ պիտի ստեղծի հանգուցեալի հետ:

— Դուք կտորը չափելու էք այնպէս, կարծես չափում էք կաթողիկոսի հասակը, պա՞րզ է: Իրար հետ խօսում էք միայն ժեստերով: Տեսքը՝ ողբացող: Սուրէն, պատրաստ է:

Շահբազեանի աչքից չի վրիպում կադրը հարստացնելու մի նրբերանգ. կարգադրում է թրջել գերեզմանափոսի շուրջը գտնուող տապանաքարերի մոխրագոյն երիզները: Քարերը սեւ գոյն են ստանում: Տասնեակ լուսարձակների ճառագայթների տակ տաճարը անսպասելի տեսք է ստանում: Մեր առջեւ բացւում են դարեր շարունակ մարդկային աչքից թաքնուած գաւիթի ճարտարապետական հըմայքները...

Նկարահանուած է եւս երկու կադր: Դրանց յաջորդելու է երրորդը: Ոչխարները ներխուժում են գաւիթ՝ ամպրոպից խուճապահար, նետւում գերեզմանափոսը, ուր Սայաթը դեռ փորում է հողը:

Գլխաւոր դերակատարը օպերային թատրոնի մենապարող Վիլէն Գալստեանն է: Նրա մուտքը կինո բերում է հոգսեր ու մտորումներ թէ՛ իրեն՝ արտիստին, թէ՛ ֆիլմի հեղինակներին: Սայաթ – Նովան պիտի հեռու լինի բալէտային ոճաւորումից, զուգակցի ռէալիստականն ու պայմանականը, միաժամանակ մնալով պլաստիկ ու ներդաշնակ: Նման բարդ խնդիրները բալէտի տաղանդաւոր արտիստից պահանջում են մեծ ջանքեր: Նոյնիսկ ընդմիջմանը Գալստեանը աշխատում է մնալ կերպարի մէջ: Վիլէնի Սայաթ – Նովան՝ ինքնամփոփ, իր մտքերի մէջ դեգերող, մահուան խորշում անմահութեան հովերին յանձնուած պոէտն է: Զարդարուշակ ճերմակ ամպը ներխուժում է տաճար: Սայաթ – Նովա – Գալստեանը այնպիսի բնական վախով ու անոտի երկիւղածութեամբ է խաղում, որ տեսարանը կրկին նկարահանելը աւելորդ է:

Նկարահանումների ընթացքում մեզ չէր լքում մի զգացում. ֆիլմի ելեկտրականացած երկունքը, նկարահանման առհասարակ պրոզայիկ պրոցէսի զարմանալի պոէտականացած մթնոլորտը, իրականի ու անիրականի խորհրդաւոր զուգորդումը:

— Սարգիս, քեզ ի՞նչը դրեց ընտրելու ֆիլմի պայմանական լեզուն:

— Նայիր վեր:

Նայեցի: Մայր տաճարի վիմախորշում, հանդիսաւոր արարողութեան քարակոփ մի դրուագ է: Բարձրաքանդակ ֆիգուրներից մէկը միւսին է յանձնում տաճարի մոդէլը: Սերնդից սերունդ է անցնում մըշակոյթի դարաւոր աւանդոյթը: Սո՛ւրբ արարողութիւն...:

ԳԷՈՐԳ ԱԼԱԳԷՕԶԵԱՆ

«Սովետական Արուեստ»

(1968 Յունուար)

ՋԻՆԱՍՏԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ

Ջինացի աշխատաւորները, 1950էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, աշխատավարձքի յաւելում պիտի ստանան ի մօտոյ: Այս միջացառումը անհրաժեշտ նըկատուեցաւ վերակենդանացնելու համար երկրին տնտեսութիւնը եւ, միեւնոյն ատեն, փութացնելու համար արդիակա–նացումը:

Պարզ է, որ սակւա վէճ ստեղծող լուրջ հարց մըն է Ջինացիներուն համար: Մաօ միշտ դէմ եղաւ այսպէս կոչուած նիւթական խրախուսանքին, զայն նկատելով դրամատիրական եղանակ մը: Արդ, Փեքինի նոր վարիչները ճիշդ այդ է որ կ'ընեն: Բացատրութիւնը յստակ է: Գործաւորները դժգոհ են, որ աշխատավարձքերը երկար տարիներէ ի վեր « սառեցուած » են, իսկ պարգեւներն ալ Մշակութային Յեղափոխութենէն ասդին ջնջուած են: Վերջին տարիները աշխատանքը դադրեցնելու դէպքեր պատահեցան: Երկրին տնտեսութիւնը անցեալ տարի յետքայլ ը-

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ԱՆԽՈՆՋ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉԸ

Մխիթար յաջողած էր ձեռնարկել խըմբական պտղաւէտ աշխատանքի: Աստուածաշունչի տպագրութեան պատմութիւնը, կամ Հայկազեան Բառգրքի յօրինումը, արդարեւ, ժրաջան աշխատակիցներու գիւցազներգութիւն մըն է, Մխիթարի կազմակերպիչ ոգիին սքանչելի պտուղներով ծանրաբեռն: Ծովի խիզախ ալիքներն անգամ կամ ճմեռուան ցուրտը կը կասեցնէին մերթ իր շոգեպինդ աշխատանքները եւ ճիգերը. բայց Մխիթար՝ իր երկաթեայ կամքով՝ յամառօրէն կը մաքառէր, յաղթահարելու եւ սանձելու համար նման դժուարութիւններ:

Ի՛նչ պաշտամունք ժամանակի թանկագին արժէքին, եւ ինչպիսի՛ ծրագրում աշխատանքի զանազան փուլերուն: Մխիթարի նամակները յաճախ լեցուն են իր ծրագիրներու մասին կտրուկ հաղորդումներով. ստէպ առիթ կ'ունենայ մանրամասնօրէն բացատրելու իր աշակերտներուն՝ թէ ի՛նչ գրաւոր աշխատանք պիտի կատարէ այդ շրջաններուն, ո՛րքան պիտի կարենայ իրագործել իր ծրագիրները, ո՛րքան պիտի տեւէ այսինչ կամ այնինչ գրքին յօրինումը, քանի՛ շաբաթ, քանի՛ ամիս եւ յաջորդաբար՝ ի՛նչքան ժամանակ պիտի գրաւէ անոր տպագրութիւնը:

Ու երեւակայեցէք, որ միաժամանակ Մխիթար աստուածաբանութիւն կը դասաւանդէր, շէնքերու շինութեան կը վերահսկէր, նոյնիսկ զանազան նոր յարկաբաժիններու յատակագծեր կը յօրինէր, ամբաստանուած իր միաբաններուն ջատագովականը կը պատրաստէր, առաքելութեան նուիրուած իր միանձներուն ուղղութիւն կուտար՝ հազարաւոր նամակներով: Եւ յաճախ հիւանդութիւն ու ֆիզիքական այլ տկարութիւններ կուգային խանգարել Մխիթարի ծրագիրները: Բայց ինք կը մնար անյողդողդ՝ անոնց իրագործման մէջ, անտեղիտալի ու յաղթական Ողիմեւսի մը նման:

Ահա՛ գաղտնիքը իր մեծագործութեան, զոր իբր նուիրական աւանդ կը յանձնէր իր յաջորդներուն:

ՆՈՐ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

Մեթոնի պատերազմին սպառնացող կըրակներուն մէջէն՝ Մխիթար ի՛նչ գուրգուրանքով կը զատէր հազիւ յիսունի հասնող իր ձեռագիրները ու զանոնք անվտանգ կը հասցնէր Վենետիկ, ի՛նչ խանդավառութեամբ կը խրախուսէր իր աշակերտները՝ Արեւելքէն ձեռագիրներ հաւաքելու, պատրաստելու համար Աստուածաշունչին տպագրութիւնը եւ յատկապէս՝ մեծ բառարանին յօրինումը:

Այսպէս, բազմաթիւ ձեռագիրներ ու մագաղաթներ անքոյթ նաւահանգիստ կը փնտռէին Ս. Ղազարի ափերուն, մեր անտէրունչ երկրին թալանի ու կողոպուտի այդ տխուր շրջանին: Ու կուգային հետզհետէ Սկեւռայ վանքի կամ Դրազարկի ոսկենկար աննման գոհարները, Գլաձորի շողշողուն մատեանները, Ադրիանուպոլսոյ եւ Տրապիզոնի փառաշուք հսկաները, Վարագայ վանքի չնաշխարհիկ գլուխգործոց Աւետարանը, սրբազան մասունքներու նման՝ գտնելու պաշտամունքի ապաւէնը եւ աղբիւր անսպառ ուսումնասիրութիւններու, իրենց լոյսով ողողելու համար Արեւելքն ու Արեւմուտքը:

(Շար. – 8)

...րաւ, այսպէս, ճարտարարուեստի աճը ...հազիւ 2է 3 տոկոս եղաւ, երբ մօտա–...ւորապէս 10 տոկոս եղած էր նախորդ 15 ...տարիներուն:

...Նոր յաւելումները, որոնք նշանակուե–...ցան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. ...Կոմիտէի յուցմունքներով, կը ձգտին ...պարելաւել նիւթական միջոցները գործա–...ւորներուն այն դասին, որ Չինաստանի ...ութ աստիճանի աշխատավարձքի դրու–...թեան մէջ, ամէնէն ցած դասակարգը կը ...կազմէ: Ուսուցիչները, ինչպէս նաեւ ...կուսակցութեան եւ կառավարութեան ցած ...աստիճանի պաշտօնատարներն եւս պիտի ...օգտուին այս յաւելումներէն: Բարձր ամ–...սականներ ունեցող բանուորները, գոր–...ծատուներու վարիչները եւ մասնագէտ–...ները զերծ պիտի մնան այս կարգադրու–...թենէն:

...Ընդհանուր առմամբ, 50էն 60 տոկոսը ...քաղաքային բանուորներուն, պիտի օգ–...տուին յաւելումներէն: Աւելցնենք, թէ ...Չինաստանի 900 միլիոն բնակչութեան ...միայն քսան տոկոսը քաղաքաբնակ է: Յա–...ւելումներուն տոկոսը 15էն 20 է եւ ամէ–...նէն մեծ բաժինը պիտի ստանան ամէնէն ...ցած աշխատավարձքեր ունեցողները:

...Ընդհանրապէս, գործատան մը բան–...ւորը կը շահի ամիսը 40էն 110 եուան, ...այսինքն՝ 22 տոլարէն 61 տոլար: Բան–...ւորին աշխատավարձքը կը ճշդուի իր ...կարողութեան, տարիներու աշխատանքին ...տեւողութեամբ եւ իր քաղաքական կեց–...ուածքով:

...Միւս կողմէ, թէեւ աշխատավարձքի ...յաւելումը նիւթական խրախուսանք մըն ...է, սակայն, ինչպէս դիտել կուտան Չի–...նացիք, կը ձգտի նուազեցնել տարբերու–...թիւնը ամէնէն բարձր եւ ամէնէն ցած ...աշխատավարձքերուն միջեւ: Որով չար–...ժառիթը կը նուազեցնեն, կէտ մը, որու ...կը ձգտէր Մաօ:

...Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, քաղա–...քային բանուորներու տրուած յաւելում–...ները պատճառ պիտի դառնան, որ գիւղ–...աքաղաքի աշխատաւորութեան նիւթական ...միջոցներուն մէջ տարբերութիւնը առա–...ւել խորանայ, ի վնաս գիւղացիին: Արդ, ...Մաօ միշտ պնդեց, թէ իրենց ձգտումն է ...հաւասար վիճակ ստեղծել քաղաքին եւ ...գիւղին միջեւ:

...Երկու տարի առաջ, Թենկ Ցիաօ–Փինկ ...փոխ վարչապետ, իբրեւ աջ քննադատ–...ուեցաւ, որովհետեւ այսօրինակ կար–...գադրութեան մը առաջարկը ներկայա–...ցուցած էր,

...Այժմ գրեթէ նոյն առաջարկն է, որ ...գործադրութեան կը դրուի, Փեքինի նոր ...վարիչներուն կողմէ:

Թ. Ա. Թ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Յարգելի Տիկին Միսաքեան,

Ֆրանսական Մամուլի կանոններուն ու–րամադրութեան համաձայն կը խնդրենք որ ձեր թերթին մէջ յառաջիկայ ութ օ–րերու ընթացքին տեղ տաք սոյն նամա–կին, որ պատասխան մըն է Չարենցի ծնըն–դեան 80ամեակի հանդիսութեան առթիւ «Յառաջ»ի մէջ 1977 Նոյ. 1 թուականին լոյս տեսած քննադատական յօդուածին:

Յիշեալ յօդուածը գլխաւորաբար քա–րոզչական նպատակ կը վերագրէ կազմա–կերպիչներուն, զանոնք որակելով Սփիւռքի «բանբեր»ներ, որոնք բանաստեղծի ոգեկոչման հանդի–սութիւնը առիթ մը նկատած են «Հոկտեմբերեան սոցիալիստական ռեւո–լուցիա»յի փառաբանութեան՝ «Ամբոխ–ները խելագարուած» պոէմի լաւ–տեսո–ղական ներկայացումին ընդմէջէն: Քննա–դատութիւնը, ուրեմն, ոչ թէ գեղար–ուեստական, այլ՝ քաղաքական բնոյթ ունի:

Արդ, բոլորովին տարբեր գետնի մը վրայ է որ կը դտնուէին կազմակերպիչ–ները: Անոնք շատ հեռու էին քաղաքա–կան որեւէ պատգամ տարածելու նպա–տակէն: Ընդհակառակն, զուտ գրական մտահոգութենէ մղեալ, անոնք ուզեցին միասնաբար ոգեկոչել տարեդարձը բա–նաստեղծի մը՝ որու ամէնէն յատկանշա–կան գործը եղած է «Ամբոխները խելա–գարուած» պոէմը, գրուած՝ 1918ին, իր գրական արշալոյսին:

Բոլոր կարեւոր հրատարակութիւնները կը յիշեն այս պոէմը որպէս ամէնէն գըլ–խաւոր գործերէն մէկը Չարենցի, որ ա–ւալ միաձայնաբար կոչուած է «Յեղա–փոխութեան երգիչ», « poète rouge » (կարմիր բանաստեղծ): Կրնանք յիշել, օրինակ Լիւք – Անդրէ Մարսէլի եւ Կ. Փօլատեանի միասնաբար պատրաստած « TCHARENTZ, choix de poèmes » գիրքը, հրատարակուած Համազգայինի կողմէ եւ արժանացած Հայկ Սերենկիւլ–եան մրցանակին, որու յառաջաբանին առաջին տողը հետեւեալն է.—

« TCHARENTZ est avec Maïakovsky le plus grand poète de la Révolution russe » (էջ՝ 9):

Յիշենք նոյնպէս «Դար մը գրականու–թիւն»ը, ուր Մ. Թէօլէօլեան Չարենցը կը կոչէ «բոցաշունչ երգիչ» որ ունի «ո–րոշ աշխարհահայեացք, վարակիչ շունչ» (հատոր՝ Բ. էջ՝ 446):

Յիշենք նաեւ Հ. Մեսրոպ Վ. Ճանաշ–եանի «Ծաղկաքաղ արդի հայ գրակա–նութեան» գիրքը, ուր կը կարդանք այս պոէմի մասին հետեւեալը. «Յեղափո–խութեան առաջին շարժումներուն արդէն հաղորդակից է բանաստեղծը. կը զգայ ժողովրդական հսկայ զանգուածին ոգին ու իր երգը աւելի հրահրող ու փոթորկող է, քան թէ շարժումը երգող միայն»: (Հատոր՝ Բ. էջ՝ 573): Բայց այս բոլորէն վեր է կարծիքը Նիկոլ Աղբալեանի, Չա–րենցը որպէս բանաստեղծ յայտնաբերող Կրթական նախարարին, որ հրատարակ–ուեցաւ «Յառաջ»ի 1977 Սեպտ. 28 եւ 29 թիւերուն մէջ, ուր կը կարդանք. «Ե. Չա–րենց իր վերնագոյն թռիչքն առաւ ռազ–մական համայնավարութեան շրջանին, անձամբ մասնակցելով հարաւային Ռուս–աստանի քաղաքացիական կռիւներին իբր պարզ զինուոր...: Նա մրրկահաւն եղաւ աշխարհատարած յեղափոխութեան, որ թռած էր Հայաստան երկրից՝ մասնակ–ցելու «խելագարուած ամբոխներ»ի գրո–հին: ... Մխիթարական է ինձ համար մտածել, որ բովանդակ ռուս գրականու–թիւնը չկարողացաւ աւելի բարձրաթռիչ երգիչ ունենալ, որ արձագանգէր յեղա–փոխական փոթորիկներին այնպիսի մեծ թափով ու տաղանդով, որքան Ե. Չա–րենցը»:

Կը խորհինք թէ, ուրիշներու կարգին, առնուազն ա՛յս հեղինակներու կարծիք–ները վստահելի կը նկատուին յօդուածա–գրին կողմէ:

Արդ, կարելի՞ էր մտածել ոգեկոչման հանդիսութիւն մը նուիրել Չարենցի, ա–ռանց յիշելու իր ամէնէն յատկանշական «Ամբոխները խելագարուած» պոէմը, ո–րու շնորհիւ է որ դարձած է հռչակաւոր եւ կոչուած՝ «յեղափոխական երգիչ»: Նման բան մը ընելը պիտի նշանակէր բանաստեղծի գործին ձեւափոխել մէկ պատկերը ներկայացնել հանրութեան եւ այդ է որ կրնար դառնալ քննադատելի՝ իրաւամբ:

Յօդուածագիրը ինքն իսկ կ'ընդունի թէ այս պոէմը «տարիներ շարունակ սե–րունդներ խանդավառած, մարդկային, յեղափոխական եւ ընկերային վառ ապ–րումներով ողողած է ընթերցողները»: Ուրեմն ինչո՞ւ կ'աւելցնէ հակասական սա տողը. «այդ օր սրահին մէջ վերածուած էր Հոկտեմբերեան սոցիալիստական ռե–վոլուցիայի փառաբանութեան»: Կազմա–կերպիչնե՞րն են, թէ նոյնինքն Չարենցն է որ փառաբանած է Հոկտեմբերեան Յե–ղափոխութիւնը, անոր նուիրելով իր գըլ–խաւոր գործերէն մէկը:

Գալով այն մեղադրանքին, որու հա–մաձայն տարաբախտ բանաստեղծի կեան–քին « ամբողջական պատկեր »ը չէ ներ–կայացուեր, այս քննադատութիւնը առ–նուազն զարմանալի է, քանի որ յօդուա–ծագիրը կ'ընդունի թէ բոլոր բանախօս–ներն ալ անդրադարձած են բանաստեղծի «ողբերգական օրեր»ուն եւ «ողբերգական վախճան»ին, «դաժան պայմաններու տակ կեանքէ հեռացում»ին, «հայ ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան մէջ գոյութիւն ունեցած մեծ զոհերէն մէկը» ըլլալու հանգամանքին:

Յօդուածագիրը չէ յիշած նաեւ թէ հան–դէսը դրուած էր հովանաւորութեանը տակ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ Ս. Արք. Մանուկեանի եւ պատուոյ նախագահութեանը տակ՝ հե–տեւեալ անձնաւորութիւններուն.— Ա. Ա–լիքսանեան, Ս. Կապուտիկեան, Վ. Հա–մազասպեան, Ռ. Մելիք, Կ. Մեհեան, Վ. Պետրոսեան, Մ. Պրօն, Ժ. Ռուսըլօ, Ռ. Սահակեան, Ռ. Սապաթիէ, Ու. Սարոյ–եան, Կ. Սիմոնով: Նոյնպէս, չէ յիշած անունները « Ամբոխները խելագարուած » պոէմի գեղարուեստական ներկայացման իրենց ձայներով մասնակցած դերասա–նուհիներ Հ. Խաչեան – Լաչասանըրի, Իքիզեան – Բարփանթիէի եւ Պր. Ն. Ցա–կոբոֆի:

Բոլոր այս ճշգումները ընելով կազմա–կերպիչները կը միտին արդելք հանդի–սանալ որ ընդհանրանայ մասնակի եւ խեղաթիւրեալ կարծիք մը՝ այդ օրուան հանդիսութեան մասին: Նոյնպէս, կը ցա–ւին որ 59 տարիներէ ի վեր գրուած վե–րոյիշեալ պոէմի «նիւթ»ին, բովանդակու–թեան մակարդակին է որ մնացած է յօդ–ուածագրին ուշադրութիւնը եւ ան չէ կարողացած արտայայտուիլ՝ սփիւռքի տարածքին նորութիւն մը եղող պոէմի լաւ – տեսողական ներկայացումին գե–ղարուեստական մակարդակին մասին: Կը ցաւին նաեւ, որ յօդուածագրին կողմէ հասկնալի չէ եղած քարոզչութենէ շատ հեռու եղող իրենց նպատակը, որ էր՝ ո–գեկոչել հայ բանաստեղծ մը, որու գործը ազգային ժառանգութեան մաս կը կազ–մէ, անկախ՝ մեր քաղաքական եւ փիլի–սոփայական տեսակէտներէն ու կեց–ուածքներէն: Միասնականութեան ոգին, որ կը հեղնուի յօդուածագրին կողմէ, կեղծ չէր երբեք, այլ դրուած էր բարձր մա–կարդակի մը վրայ եւ կազմակերպիչները կը կարծէին թէ հասարակաց պիտի ըլլար բոլորին ու կիրագործուէր այսպիսով բա–նաստեղծին պատգամը:

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւն
Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն
Էսաեան Սանուց Միութիւն

Ա. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ, Ժ. ՍԱՐԵԱՆ
Հ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Փարիզ, 12 Նոյեմբեր

ՅԱՌԱՋ.— Վերոյիշեալ նամակը, ստա–ցանք անցեալ շաբթու, *տպահովագրեալ, աքիւզէ տը ռեսեփսիոնով* եւ *առանց պա–հարանի*: Ուրեմն պարզ է արդէն թէ հայը ծանրակշիռ է, կատակ չի վերցներ եւ մեր գործը լուրջ մարդոց հետ է: Անհրա–ժեշտ է ուրեմն խոհեմ ըլլալ, խոհական ըլլալ, շրջահայեաց ըլլալ, զգոյշ ըլլալ, աչալուրջ ըլլալ եւ մանաւա՛նդ խիստ ու–շադիր մեր բամբ–բողձին: Այլապէս, երեւի Պատժական Ատեան պիտի քաշ–ուինք: Անմիջապէս ճշդենք որ այս նա–մակը հրատարակեցինք, ոչ թէ անշուշտ յարգած ըլլալու համար «ֆրանսական մամուլի կանոնները», որոնք ոչ մէկ կապ ունին Նոյ. 1ին լոյս տեսած մեր թղթակ–ցութեան հետ, այլ պարզապէս մեր ըն–թերցողները չզրկելու համար այսքան ճա–խաւեր ինքնապաշտպանութեան մը ըն–թերցումէն: Այս ալ նոր փաստ մըն է, եթէ անհրաժեշտ էր, որ Հայը դոյզն քըն–նադատութեան չի հանդուրժեր (բացի ե–րէ ներթական «միւսն» է) նոյնիսկ Փարիզ նստած, այսինքն քննադատական մտքի ծոցը: Կարեւոր չէ, նորութիւն ալ չէ: Գալով մեզի, բոլորովին աւելորդ կը նկա–տենք երկար – բարակ պատասխանել, քա–նի որ մեր ըսելիքը, յստակ ըսած ենք: Թերեւս պարտինք միայն, շնորհակալու–թիւն յայտնել մեզի տրուած այս վար–ժապետական դասերուն համար, որոնց շնորհիւ վե՛րջապէս կրցանք գաղափար մը կազմել Չարենցի եւ «Ամբոխները խելա–գարուած» գործին մասին: Մէկ խօսք սակայն «միասնականութեան ոգիի բարձր մակարդակին» մասին: Լաւ է ծիծաղելի բաներ չըսել եւ այդքան ալ միամիտի տեղ չդնել ներկայ հասարակութիւնը: Միասնականութիւն չի նշանակեր *փրոկ–րամ քոմէօն*ի պիտակի տակ ի'ր *փրոկրա–մը* պարտադրել: Իսկ ի՞նչ ըսել լաւ–տեսողական գեղարուեստական նորութեան մասին, Սփիւռքի տարածքին վրայ: Մարդիկ երբ այսքան ինքնագոհ են եւ չեն վարանիր իրենք զիրենք գովել, այլեւս ի՞նչ կը մնայ ըսելիք ուրիշներուն, եթէ ոչ թելադրել որ ասկէ ետք, հան–դէսներու կամ ձեռնարկներու թղթակցու–թիւնները ալ կազմակերպիչները իրենք գրեն (մամուլին գործն ալ կը թեթեւնայ):

On n'est jamais aussi bien servi que par soi-même
կ'ըսէ Ֆրանսացին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (462)

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԿԻՆԸ

«Ես համոզեցի պերճաղեճը որ այդ նա–մակը գրէ եւ Մատնութեանց Կոճը նե–տէ: Ես ըրի ասոնք, Լէոնոր, ես: Գիտեմ, ոճրագործութիւն էր ըրածս, բայց գիտ–ցիր թէ այդ միջոցին քեզ Ռոլանի ձեռքը տալու համար եթէ պէտք ըլլար, աւելի մեծ վատութիւններ գործելու պատրաստ էի...:

«Ոճիր, վատութիւն, մարդասպանու–թիւն, ոչ մէկ բան երեւցաւ աչքիս...: Եթէ պէտք ըլլար, ամբողջ Վենետիկը պիտի այրէի: Ոհ, եթէ հիմա ալ պէտք ըլլայ, Վենետիկի ջրանցքները պիտի հրդեհեմ, արիւնով պիտի ներկեմ քեզ ա–նոր չյանձնելու համար...: Ան գիս իր ոտքին տակը առաւ, գիս գետնէ գետին զարկաւ, իր արհամարհանքովը ապտա–կեց գիս: Իմ հպարտութեանս ամէն զգտնի թելերը պոռացուց...: Բայց ա–սոնցմէ եւ ոչ մին իմ աչքիս կ'երեւայ: Թող Ռոլան ուզածը ընէ, իր վարկաբեկիչ կարեկցութեամբը թող ջախջախէ, խոր–տակէ գիս, իր ներողամտութեամբը թող ընկճէ գիս, ասոնց ամէնքն ալ իմ աչքիս չեն երեւնար, բայց ամէնէն սարսափե–լին այն է ինծի համար որ դուն կը սի–րես զայն: Ես ալ իրեն հասնելու համար ամբողջ Վենետիկը ոտքի հանած եմ եւ օր մը ուշ կամ կանուխ իր փորը բանալով փորոտիքներուն մէջ արածիլ պիտի սկը–սիմ...»:

Այս խօսքերը ըսելով, Ալթիէրի արիւ–նոտ աչքերով Լէոնորի վրայ քալեց:

Մանկամարդ կինը տեղէն չշարժեցաւ: Մէկ ձեռքը թիկնաթոռին կռթնցուցած, ուղղակի դիմակին կը նայէր:

Ալթիէրի բռունցքները վեր վերցուց:

Ասոր վրայ, Լէոնոր անոր կողմը դառ–նալով ցած այլ ազդու շեշտով մը ըսաւ.

— Շարունակեցէք ձեր գործը: Երբ գիս ալ սպաննէք, այլեւս ձեր շուրջը սպան–նուելիք մարդ չի մնար:

Ալթիէրի կատաղութեան շարժումով մը ետ քաշուելով թեւերը վար իջեցուց եւ մռնչեց.

— Շնութիւն, շնութիւն:

Լէոնոր սկսաւ յուզումէն դողալ:

— Այո, շնութիւն շարունակեց Ալթիէ–րի: Գաղափարի շնութիւն, միտքէն շնա–ցում: Ռոլանը սիրելնիդ ոչ կը խոստո–վանիք եւ ոչ ալ կ'ուրանաք... շնութիւն է ըրածնիդ: Ես գոնէ անկեղծ եմ: Ձեզ սիրեցի եւ յիմարի մը պէս ալ դեռ կը սիրեմ: Ձեզ իմս ընելու համար ձեռքէս եկածը ըրի, բայց դուք, դուք որ ուրիշը կը սիրէիք, դուք որ սիրտերնիդ ուրիշի մը տուած էիք, ինչո՞ւ իմ անունս կրել յանձն առիք: Ձեր ընտանիքին մէջ դաւա–ճանութիւնը շատ կը սիրեն եղեր, ամէն Տանտոլօ քիչ թէ շատ դաւաճան է: Հօ–րերնէդ ժառանգեր էք այդ ախտը: Բայց չխօսի՞ս, թշուառական, չխօսի՞ս: Ի՞նչ պիտի պատասխանես ասոնց:

— Միայն մէկ պատասխան մը ունիմ, ըսաւ Լէոնոր դարձեալ իր հանդարտու–թիւնը պահելով: Կը ներեմ քեզի...:

— Դո՞ւք, դո՞ւք ալ կը ներէք, թոթո–վեց Ալթիէրի: Դո՞ւք ալ ձեր շնորհնե–րուն դուռը կը բանաք իմ առջեւս:

ՄԻՇԵԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Մարկրիթ Մարգարեան խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր ամուսնոյն՝
ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 16ին, 62 տարեկանին Քրեթէյի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Երկուշաբթի, Նոյ. 21ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին:

Այս տխուր առթիւ, իր ամուսնոյն յիշատակին, Տիկին Մարգարեան 10.000 փր. նուիրած է Ալֆորվիլի Հայ Մշ. Տան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Արթին Սերեճանեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Սերեճանեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր, կեսուր մօր՝
ՊԱՅԾԱՌ ՍԵՐԵՃԱՆԵԱՆԻ
մահուան առաջին տարելիցին նաեւ Սերեճանեան եւ Ինճէեան գերդաստաններուն հոգւոյն ի յիշատակ, այս Կիրակի, Նոյ. 27, առաւօտեան Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Էլիզ Գույումճեանի եւ պարագաներուն իր քրոջ՝ Թագուհի Բապուճօղլուի (Աւստրիա) մահուան առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Քոչարեանի եւ Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Պետրոսեանի իրենց մօր եւ խնամիին՝ Տիկին Մանիկ Քոչարեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է իր դպրոցին համար Տէր եւ Տիկ. Խաչիկ Տէրտէրեանէ Տիկին Ալմաստ Շահինեանի յիշատակին 100 փր.:

Տիկ. Արմենուհի Սեմէրճեանէ իր ամուսնոյն ապաքինման առթիւ 50 փր.: Հայ մամիկէ մը 50 փր, Տէր եւ Տիկ. Յովսէփ Սանճեանէ 50 փր., ապաքինման առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՊՈՒԼ. ՕՏՏՈՅԷՆ Պօղոսեան ընտանիքը 100 փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման Ղազարոս Պօղոսեանի մահուան տարելիցին հոգեհանգստեան առթիւ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԷՆ Կ. Զիֆթճեան 50 փր. կը նուիրէ:

ՊՐՈՆԷՆ Կ. Յովակիմեան 50 փր. կը նուիրէ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարարուհի մը կը փնտռուի որ հայկական եւ ֆրանսական ճաշ պատրաստէ: Ժամը 19էն ետք, հեռաձայնել 644-41-63

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ
ԾՆՆԴԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿ

Կազմակերպութեամբ
Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան
Շաբաթ, Նոյ. 26 ժամը ճիշդ 21ին
Մարսէյլի Մշակոյթի Տան վ.ասպուրական սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Ռ. ԷՋԷԿԱՌԱՑ ԱՐՔ.
(Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս)
Կը խօսին
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկէն)
(«Բազմավէպ»ի խմբագիր)
ՄԷԹՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր, մասնակցութեամբ Է. Էքսէրժանի (դաշնակ), Փ. Քոռի (դաշնակ) եւ Վ. Ճառայեանի (արտասանութիւն):

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les Salnns de l'Hôtel George V, 31 Avenue George V — PARIS (8e)
BEDIK ET SON ORCHESTRE
LES TZIGANES IVANOVITCH
Մուտք 35 փրանք, ուսանողներու 25 փր.

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԳԻՆԵՁՕՆ

Կազմակերպուած Սէնթ'Անթուանի Հայոց Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ, ի պատիւ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՎԱԶԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆԻ
Ծայրագոյն վարդապետի իշխանութեան տուչութեան առթիւ
Ձեռնադրութեամբ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք ԵՂԻՇԷ Արք. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
Կը նախագահէ
ՅԱԿՈԲ Եպս. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Նոյեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Սանթր Սոսիալ լա Մառթին սրահին մէջ, Սէնթ'Անթուան, Մարսէյլ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, ինչպէս նաեւ իր դպրոցի, պարախումբի անդամները, ծնողքները եւ համակիրները, Ուրբաթ, Նոյ. 25ին ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս:

PARIS
LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN
Présentent
LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30
à l'Olympia
GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS
ROSY VART — JACQUELINE GAUTHIER
GREGOIRE ASLAN
(Dans un sketch)
Ensemble Folklorique NAVASART — BALLETS NAIRI
Chorale du Collège Samuel-Moorat
Direction : K. YANBEKIAN
MARTEN YORGANTZ — MICHEL KRIKORIAN
Orchestre BERNARD DEDEDJIAN
RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19
Aslanian : 742-83-65 — *Olympia :* 742-25-49

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, կը տօնուի Հայ Մշակոյթի օրը, Կիրակի, Նոյ. 27ին:

Առտու հոգեհանգիստ ժամը 9ին, Սէն Թ'Անտրէ լը Հօ եկեղեցին, ի յիշատակ Վիէնի հայ ննջեցելոց: Կը պատարագէ
ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Երգեցողութեանց կը մասնակցի Վալանսի երգչախումբը:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Թէաթրը Մինիսիփալի մէջ կը կատարուի հանդիսութիւն մը նուիրուած հայ գիրերու գիւտին:
Կը խօսին՝
Փրոֆ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)
ՍԱՐԳԻՍ ՋՈՒԼԷՄԵԱՆ (Պաղտատէն)
ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)
Կը կատարուի օրուան յատուկ գեղարուեստական բաժին մը:

ՇԻՐԱԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ճաշարաններ

PIZZA OSKIAN ընդարձակ սրահով, յարմար խմբական խրախճանքներու եւ ընկերական հաւաքոյթներու:
139, rue St. Honoré Paris 1er tél. 260 23 80

ILE DE CRETE հայկական եւ յունական խոհանոց
10, rue Mouffetard Paris 5e tél. 326 31 37

ARCHE DE NOE
42, rue Descartes Paris 5e tél. 329 68 83

Խանութներ արեւելեան ուտեստեղէններու

ՇԻՐԱԿ Ա. 26, rue de Trévise Paris 9e
tél. 770 38 63

ՇԻՐԱԿ Բ. 18, rue de Chabrol Paris 10e
tél. 770 26 55/6

Ծանօթ. Շիրակ Բ. իր դռները բացաւ Նոյեմբեր 7ին Հաստատութիւնը՝ որ միակ ներածողն է կրետական գինիներու, իր յարգոյ յաճախորդներուն մէկ շիշ կրետական գինի կը նուիրէ առաջին գնումին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է, իր պարահանդէսին առթիւ, 100 փր. Տէր եւ Տիկ. Կ. Մանուկեանէ, Տէր եւ Տիկ. Օ. Ալթունեանէ իրենց ապաքինման առթիւ եւ Տիկ. Մարի Կէնճեանէ իր ամուսնոյն ապաքինման առթիւ պարահանդէսի պիւֆէին հայկ. զանազան ճաշեր:

VIENT DE PARAITRE
UN OUVRAGE EXCEPTIONNEL
L'ART ARMENIEN
Sirarpie Der Nersessian
Professeur honoraire à Dumbarton Oaks, Université de Harvard

Un volume, format 27,5×36,2 cm, relié pleine toile sous liseuse en couleur, 272 pages, 127 reproductions en couleur, 52 en noir; 13 plans et relevés d'édifices, 2 cartes, notes, bibliographie, index.

Prix de lancement 220 Fr. jusqu'au 30 Nov. 77.

En vente à
La Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur le Prince, 75006 PARIS — Tél. : 326.88.65
(fermé le Samedi après-midi)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
23
MERCREDI
23 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.993 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13 993

ՍԱՏԱԹ ԻԲՐԵՒ ՀԵՐՈՍ Կ'ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ԳԱՀԻՐԷ

«ԱՅԼԵՒՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՉԿԱՅ ՄԵՐ ՄԷՋ»
ԸՍԱՒ ՍԱՏԱԹ ՊԵԿԻՆԻ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ ՄԻՇՏ ԴԷՄ ԵՆ

ԲԱՅՑ ԻՍՐԱՅԷԼ ՆԵՂՆ Է

Ոչինչ կարգադրուած է, անկասկած, բայց ճամբայ մը բացուած է, կամուրջ մը նետուած, զոր ոչ ոք կրնայ ուրանալ: Այս այցելութեան առթիւ հրապարակուած զեկոյցը կ'ըսէ.— «Պատասխանելով նախագահ Սադաթի անկեղծ եւ քաջ ժեստին եւ հաւատալով զրոյցը շարունակելու անհրաժեշտութեան այն ճամբով զոր առաջարկեցին երկու կողմերը մտքերու իրենց փոխանակութեան եւ իրենց իւրաքանչիւրին դիրքերու ներկայացման առեն, Երուսաղէմի պատմական հանդիպման ընթացքին եւ մէջտեղ դնելու համար այս կարեւոր այցելութեան արդիւնաւէտ հետեւանքի մը հեռանկարը, Իսրայէլի կառավարութիւնը, արտայայտելով Իսրայէլի ժողովուրդին կամքը կ'առաջարկէ որ այս միջոցը որ մեզ յոյսով կը լեցնէ, շարունակուի զրոյցով մը, շահակից երկու կողմերուն միջեւ, այս ձեւով պատրաստելով յաջողութեամբ պսակուած բանակցութեանց ճամբան, առաջնորդելով հաշտութեան դաշինքներու ստորագրութեան բոլոր դրացի արաբ Պետութեանց հետ, ժընեւի մէջ»: Ինչպէս կ'երեւի ամբողջ զեկոյցը մէկ նախադասութեան մը մէջ ամփոփուած է:

Դրական ոչ մէկ արդիւնք, գոնէ ըստ երեւոյթին բայց մեծ յոյս մը շատերուն համար: Մամուլի ասուլիսին ընթացքին ալ զոր միասնաբար տուին Սադաթ եւ Պեկին, կարգ մը շահեկան յայտարարութիւններ ըրին.—

ՍԱՏԱԹ.— «Խորհ. Միութիւնը կողմնակից չէ Իսրայէլ այցելութեանս, բայց երբ շահակից կողմերը համաձայն ըլլան, ոչ մէկ Պետութիւն, մեծ թէ պզտիկ, կրնայ խանգարել մեր ճիգերը խաղաղութեան համար»:

ՊԵԿԻՆ.— «Ուրիշ պատերազմ չենք ուզեր, ոչ ալ նոր արիւնահոսութիւն»:

Պաղեստինցիներուն համար, Պեկին ըսաւ.— «Առաջարկներ ունինք կարգադրելու համար Պաղեստինցիներու հարցը: Համաձայնեցանք նախագահ Սադաթին հետ՝ Պաղեստինցիք կը ներկայացուին ինչպէս որ պէտք է ժընեւ»: Պեկին յայտնեց նաեւ թէ կ'ուզէ Գահիրէն տեսնել, բայց կը հասկնայ որ դեռ ատենը չէ: Եզրակացնելով իւրաքանչիւրը ըսաւ.—

ՍԱՏԱԹ.— Պատմական պահեր կ'ապրինք: Յուսանք որ պիտի պահենք դէպի խաղաղութիւն թափը եւ կ'աղօթեմ Աստուծոյ ատոր համար, որովհետեւ ժամանակը եկած է շատ ծանրակշիռ որոշումներու համար: Կը ստանձնեմ ինծի ինկած բեռը եւ կը սպասեմ հիմա որոշումներուն զորս պիտի առնէք»:

ՊԵԿԻՆ.— «Այս այցելութիւնը բացառիկ էր: Պատմութեան մէջ պարագայ չեմ գիտեր ուր Պետութեան ղեկավար մը որ պատերազմական վիճակի մէջ ըլլայ այսքան ջերմութեամբ ընդունուի: Կը յուսամ որ կուգայ օրը ուր եգիպտացի երախաներ իսրայէլեան դրօշներ պարզեն: Այս այցելութիւնը մեծ յաջողութիւն մը եղաւ: Կ'աղօթեմ որ ինծի տրուի իմաստութիւնը որով պիտի կարենանք հաշտութիւն կնքել եւ ապրիլ խաղաղութեան, արդարութեան եւ ազատութեան մէջ»:

Եւ քանի որ երախայի խօսք կայ, փոլքլորին համար, յիշենք նաեւ թէ երբ Քնէսէթին առջեւ կը խօսէր, Սադաթի աղջիկը աղջիկ մը ունեցած է եւ Երկուշաբթի օր ալ, այդ առթիւ Տիկին Կոլտա Մէյր նուէր մը տուած է Սադաթի ըսելով՝ «մեծ մայրիկ է մեծ հայրիկի մը»:

Արաբական աշխարհը չի մեղմացներ իր յարձակումները Սադաթի դէմ եւ պաղեստինեան Սայքա շարժումը (սուրիամէտ) կ'ուզէ որ Եգիպտոսի նախագահը սպաննուի: Աշխարհի ամէն կողմը, Պաղեստինցիք ցոյցեր կ'ընեն եգիպտական դեսպանատուներուն առջեւ, յարձակումներ ալ պակաս չեն, ոչ ալ եղեռնափորձեր: Լիբիական կառավարութիւնը հրահանգ տուած է իր դեսպաններուն որ այրեն Արաբ Դաշնակցութեան դրօշակը (կարմիր – ճերմակ – սեւ) երբ Սադաթ ոտքը Իսրայէլ դնէ եւ այդ դրօշը փոխարինեն կանաչ դրօշակով, ինչ որ եղած է Ատիս – Ապապա, Ամման, Անգարա, Պեռն, Պուէնոս-Այրէս, Փրակա, Թոքիօ, եւայլն: Ամէնէն ծանր միջադէպերը պատահած են Աթէնք, եգիպտական ապահովութեան սպասարկութիւնը կրակ բացած ըլլալով երբ պաղեստինցի ուսանողներ յարձակած են դեսպանատան վրայ:

Խորհ. Միութիւնն ալ դէմ է եւ մամուլը լայն տեղ կուտայ աշխարհի բացասական հակազդեցութեանց:

× Երուսաղէմի նկարագիրն իսկ պատճառ է որ մարդիկ չմոռնան նաեւ կրօնական կողմը: Այսպէս Ֆիկառօ չի վարանիր Եսայիի մարգարէութիւնները յիշել եւ չեշտել թէ 19րդ գլուխը մասնաւոր այժմէականութիւն կ'առնէ Սադաթի Երուսաղէմ այցելութեան առթիւ: Գրուած է. «Այդ օրը, Իսրայէլ երրորդ պիտի ըլլայ Եգիպտոսի եւ Ասորեստանի հետ ու երկրին մէջ օրհնութիւն պիտի ըլլայ... քանզի զօրաց Տէրը զանիկա պիտի օրհնէ ու պիտի ըսէ. Օրհնեալ ըլլայ իմ ժողովուրդս Եգիպտոս ու իմ ձեռքերուս գործը Ասորեստան եւ իմ ժառանգութիւնս Իսրայէլ»: Նոյն թերթը կը խօսի նաեւ Գուրանի, Ս. Վայրերու մասին եւ աշխատակից մը հարց կուտայ նոյնիսկ. «Կրօնակա՞ն գետնի վրայ հանդիպում է թէ քաղաքական» Պեկին – Սադաթ հանդիպումին համար:

× Սադաթ իբրեւ խաղաղութեան առաքեալ ընդունուեցաւ Գահիրէ: «Ո՞վ է Արաբներուն հերոսը, Սադաթն է, Սադաթն է»: Ամբողջ ժողովուրդ մը ճամբու երկայնքին ողջունեց իր նախագահը (200 հազար հոգի միայն դիմաւորելու գացած էր):

×

Ֆրանսայի բռնած դիրքը շատ կը քննադատուի: Ծանօթ է որ իր մերժումը պատճառ եղած է որ Եւրոպայի Իննները շնորհաւորական հեռագիր մը չղրկեն Սադաթի: Ռաբբունապետ Քափլանի համար, ֆրանսական քաղաքականութեան տրամաբանութեան մէջ է մինչ հրեայ հիմնարկներու ներկայացուցչական խորհուրդը կը գտնէ որ քաջալերութիւն մըն է «մերժումի ճակատին» եւ պաղեստինեան միւս ծայրայեղներուն:

× Միթերան կը գտնէ թէ շատ դրական շփում մըն է այս հանդիպումը:

×

Ամէն պարագայի մէջ, ինչ ընդդիմութիւն ալ ցոյց տան պաղեստինեան զանազան շարժումները, Սադաթ յաջողեցաւ նեղը դնել Իսրայէլը, գնդակը անոր դաշտը ղրկել եւ համաշխարհային կարծիքն ալ ցնցել Իսրայէլի դէմ: Ի վերջոյ նոյնիսկ Իսրայէլացիք Պեկինն է զոր «մեծ» չգտան Սադաթի դիմաց, եւ աշխարհը Իսրայէլէն յուսախաբ է: Այս արդէն մեծ յաղթանակ մըն է եւ ամէն մարդու գործը չէր՝ ա՛յս ընել:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 15–17)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ լոյս տեսնող «Լիտերատուրնայա Գազետա» (Գրական Թերթ») պարբերականը հրատարակած է Հայաստանի իր թղթակից Զօրի Բալայեանի թղթակցութիւնը Երեւանի մասին: Յօդուածագիրը նշած է. «Հայերէն լեզուի մէջ կայ բառ մը մայրաքաղաք, որ կը նշանակէ մայր քաղաք: Երեւանը Հայաստանի 12րդ մայրաքաղաքն է, լոյսի 12րդ աղբիւրը: Ան տարեկից է Հռոմի: Ողբերգական ճակատագիր մը վիճակուած է Երեւանի, որ ենթարկուած է բարբարոսութիւններու եւ բազմաթիւ աւերներու: 1915ին օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու ցեղասպանութենէն ետք Երեւանը այսպէս նկարագրուած է ժամանակակից փաստաթուղթերէն մէկուն մէջ. «Աւերուած թաղեր, քարուքանդ փողոցներ, գաղթականներու ուժասպառ, հիւծուած, սովալլուկ զանգուածներ, որոնք կ'ապաստանին փլատակներու մէջ. աղբանոցներու մօտ անապաստան որբերու կմախքներ, սառածներու դիակներ...»: Այնուհետեւ Զօրի Բալայեան անդրադարձած է Երեւանի հայ ճարտարապետներու եւ քարահատներու հսկայ աշխատանքներուն, որոնց շնորհիւ վերաշինուած եւ զարգացած է մայրաքաղաքը: Յօդուածին մէջ խօսուած է նաեւ Երեւանի տնտեսական եւ արտադրական հիմնարկութիւններու եւ ձեռնարկութիւններու նուաճումներուն մասին:

×

ԳԻՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Մատենադարանի սրահներուն մէջ տեղի ունեցած է միջնադարեան մատենագրութեան պատմութեան նուիրուած համամիութենական գիտական ժողովը, որ տեւած է երեք օր: Ժողովին մասնակցած են Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, Թիֆլիսէն, Բաքուէն, Աշխաբաթէն, Դուշանբէէն, Կազանէն, Կալինինէն եկած աւելի քան հարիւր բանասէրներ եւ պատմաբաններ: Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիան մասնակցած է 11 հիմնարկութիւններու եւ գիտական այլ հաստատութիւններու աշխատակիցներով, իսկ Հայաստանը ներկայացուցած են Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան, պատմութեան եւ արեւելագիտութեան հիմնարկութիւնները, ինչպէս նաեւ Երեւանի համալսարանը: Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են Ասատուր Մնացականեանի, Հրաչեայ Բարթիկեանի, Բաբկէն Չուգասզեանի, Պարոյր Մուրադեանի կարդացած զեկուցումները ժողովի ընթացքին:

×

Մ. ՀԱՃԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գրողներու Տան սրահին մէջ ցուցադրուած են սփիւռքի հայ նկարիչ Մկրտիչ Հաճեանի գործերը: Պայծառ գոյներով ողողուած երեսունէ աւելի էթիւտները կ'արտացոլեն նկարիչին աշխարհահայեացքի առանձնայատկութիւնները: Մ. Հաճեանի գործերը ցուցադրուած են Նիւ Եորք, Պոսթըն եւ այլուր: Իր ստեղծագործական կեանքը սկսած է բանաստեղծութիւններով եւ պատմուածքներով. ունի նաեւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ ու յօդուածներ:

×

ԼՕԶԱՆԻ ԽՈՐՀ. ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՇԱԲԱԹԸ

Լօզանի մէջ տեղի ունեցած է «խորհրդային շարժանկարի շաբաթ» մը, որուն ընթացքին դեղարուեստական այլ ժապաւէններու կարգին՝ ցուցադրուած է «Երբ գալիս է Սեպտեմբերը» շարժանկարը, որուն բեմադիրն է Էտմոն Քէօսէեան, իսկ գլխաւոր դերակատարը՝ Արմէն Ջիգարխանեան:

ՇԱՀԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՑՈՅՑԵՐԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ

Ո՞վ տուեր է դրամը

Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն որ Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութեանց ենթայանձնախումբը քննութիւն մը բացած է ճշդելու համար թէ օտար կառավարութեանց նիւթական աղբիւրները ուրկէ՞ էին, ի նպաստ Շահին ցոյցեր կազմակերպելու համար:

Ենթայանձնախումբը զոր կը գլխաւորէ Ճորճ Մք. Կովերն կը զբաղի նաեւ պարսկական գաղտնի ոստիկանութեան գործունէութեամբ Միացեալ Նահանգներու մէջ եւ այն դերով զոր ունեցած է այդ ցոյցերուն մէջ:

Կ'ըսուի թէ Սէ. Ի. Ա.ն եւ Էֆ. Պի. Այ.ը գործակցած են պարսիկ գաղտնի սպասարկութեան հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՐԱՄԱՆԼԻՍԻ յաղթանակը այնքան ալ մեծ չէ քանի շահելով հանդերձ ընտրութիւնները (300ի վրայ՝ 174 աթոռ) Փափանտրէուի Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը յառաջդիմէ զգալապէս եւ 91 աթոռ կը գրաւէ:

ԳՐԱԿԱՆ մրցանակներու առաջին երկուքը՝ Կոնքուռ եւ Ռընոտօ տրուեցան առջի օր: Անակնկալ չկար բացի Կոնքուռ ակադեմիայի բանբեր՝ Ա. Լանուի քիթին-բերնին կերած կարկանդակէն: Կոնքուռը ստացաւ Տիտիէ Տըքուէն «Ճոն դժոխքը» վէպին համար: Ծնած է 1945ին եւ զաւակն է շարժանկարի բեմադիր Անրի Տըքուէնի: Ռընոտօն առաւ Ալֆոնս Պուտար Լէ Քոնպաթան տիւ փըթի պոնէօրին համար:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. – ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Ա.— ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻ

1.— ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԾԵՐ

Մեր այս պատմագրի կեանքի ու գործունէութեան մասին մենք բաւականաչափ տեղեկութիւններ ունինք, աւելի շատ՝ քան մեր որեւէ հին հեղինակի մը մասին։ Ըլլալով կաթողիկոս եւ մասնակից իր ապրած ժամանակաշրջանի քաղաքական գործերուն, Դրասխանակերտցին մանրամասն գրած է իր մասին որպէս կաթողիկոս։ Ան իր «Շարք Կաթողիկոսաց» աշխատութեան մէջ կը յայտնէ, որ ինքը աշակերտ եւ ազգական է եղած Մաշտոց կաթողիկոսին, որու մահէն յետոյ, — 897ին, — յաջորդած է անոր՝ հայրապետական աթոռի վրայ։

Մաշտոց կաթողիկոս նշանաւոր է եղած, մանաւանդ, որպէս Սեւանայ վանքի վանահայր. գրած է շարք մը կարեւոր թուղթեր. ան յայտնի է, որպէս իր ժամանակաշրջանի զարգացած եւ հմուտ կաթողիկոսներէն մէկը։

Անոր ժամանակակից Թովմա Արծրունին կը գրէ անոր մասին.

«Եւ փոխանակ նորա (Մաշտոցի) ժառանգէ զԱթոռ Հայրապետական՝ Երանելին Տէր Յովհաննէս, որ սնեալ եւ ուսեալ առ ոտս սրբոյն Մաշտոցի»։ Ան՝ Սեւանայ վանքի վանահայր Մաշտոցէն ստացած է խիստ կրօնական կրթութիւն, լաւ ծանօթացած է Սուրբ Գրքին եւ հայ մատենագրութեան, վարժուելով միանգամայն հռետորական արուեստին։ Ստեփանոս Ասողիկ զայն «ճարտասան» կ՚անուանէ։

Կաթողիկոսութեան շրջանին՝ ան շատ անգամ խաղաղութեան միջնորդ կը հանդիսանայ՝ իրարու հետ կռուող իշխաններու կամ Թագաւորի և իշխաններու միջև, ինչպէս նաեւ՝ Հայոց Թագաւորի եւ Ատրպատականի ոստիկաններու միջեւ։ Անգամ մըն ալ, երբ հաշտութեան համար, բազմաթիւ ընծաներով, կ՚երթայ Ատրպատականի ոստիկան Եուսուֆի մօտ, կը ձերբակալուի վերջինէս, բանտի եւ կապանքներու տակ՝ չարչարանքներու կ՚ենթարկուի երկար ժամանակ, մինչեւ որ կը յաջողի փախչելով ազատիլ, սակայն Արաբներու սարսափէն՝ ան չի կրնար Հայաստան մնալ։ Քաղաքէ քաղաք փախչելով՝ կ՚երթայ Աղուանից երկիրը, ուր մեծ հիւրասիրութիւն կը գտնէ, ապա՝ կ՚անցնի Վրաստան։ Այստեղ, սակայն, երբ Կ. Պոլսոյ պատրիարքէն ցաւակցական թուղթ մը կը ստանայ՝ Հայաստանի աւերումներու շուրջ, իսկոյն կը վերադառնայ Հայաստան՝ Տարօն գաւառը։ Սմբատ Թագաւորի մահէն յետոյ, ան թուղթ մը կը գրէ Բիւզանդիոնի Կոստանդիանոս կայսեր՝ խնդրելով անկէ օգնել Հայերուն՝ ընդդէմ Արաբներուն։ Կայսրը մարդ կ՚ուղարկէ՝ իր մօտ հրաւիրելու կաթողիկոսը եւ արքայորդի Աշոտը։ Աշոտ կ՚երթայ, իսկ Դրասխանակերտցի կաթողիկոս կը հրաժարի, որպէսզի չստեղծուի այն կարծիքը, թէ ինքը կը յարի Քաղկեդոնականութեան։ Այնուհետեւ, ան Տարօն գաւառէն կ՚անցնի Դերջան. այնտեղ գտնուող այրի մը մէջ՝ ճգնաւորներու հետ կ՚ապրի, շարունակ ինն ամիս, բայց երբ զայն հոն կը կանչեն, ան մեծ դժկամակութեամբ կը թողու ճգնաւորական կեանքը։ Ան կը վերադառնայ Արեւելեան Հայաստան, սակայն շուտով կ՚ափսոսայ, որ վերադարձած է, որովհետեւ կարծես Արաբներու գործած աւերումները բաւական չըլլային, հայ իշխաններն ու Թագաւորներն եւս իրարու դէմ էին զինուած. եւ ինքը՝ զանոնք հաշտեցնելու համար, մեծ նեղութիւններ կը կրէ։ Այդ մասին իր «Պատմութեան» մէջ կը գրէ. «Բազում անգամ բնակեալ անձին իմ ընդ այնոսիկ ոյք ատէին զողջոյն, վասնզի ես էի խաղաղարար եւ յորժամ խօսէի՝ նոքա մարտնչէին ընդ իս»։

Իր ծերութեան օրերուն, երբ Նասր ոստիկանը զօրքով կուգայ Դուինի քաղաքը, ան կը ստիպուի՝ հալածական փախչելու Գեղամայ լեռները, ապա՝ Սեւանայ կղզին, եւ այնտեղէն ալ՝ Բիւրականի ամրոցը «զոր ստացեալն էր իմ գանձիւ գնոյ, ուր եւ շինեալ, յարդարեալ իսկ էի եկեղեցի հաստահեղոյս... եւ վասն կուսակրօն միանձնացելոց զնա հաստատեալ» կ՚ըսէ ան։ Եկեղեցին, ինչպէս գիտենք, կը մնայ մինչեւ այսօր։ Այստեղ ալ, դարձեալ, ան չի կրնար երկար ժամանակ հանգիստ մնալ, Արաբներու ձեռքէն, որոնք կուգան եւ կը պաշարեն, կը գրաւեն ամրոցը եւ բնակչութիւնը կը կոտորեն։ Կաթողիկոսը, սակայն, անկէ քիչ առաջ, կը փախչի Պաղարան, Աշոտ Թագաւորի մօտ։ Անոր մօտ կը մնայ որոշ ժամանակ մը, մեծ սիրոյ եւ յարգանքի կ՚արժանանայ եւ ապա՝ անոր կողմէ կ՚ուղարկուի Վասպուրական՝ Գագիկ Բ.ի մօտ։ Գագիկ Թագաւոր եւս զայն մեծ պատիւով կը հիւրասիրէ եւ յոյս կը ներշնչէ։

Դրասխանակերտցի կաթողիկոս կը վախճանի խորին ծերութեան մէջ՝ 925–931 թուականներու միջեւ։ Անոր մահուան ճիշդ տարին տակաւին չէ պարզուած։

2 — ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻԻ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

Դրասխանակերտցիէն մեզի կը մնան երկու աշխատութիւններ, մէկը՝ «Շարք Կաթողիկոսաց» գործն է, որ ցանկ մըն է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր պետ՝ կաթողիկոսներու, սկսած Ս. Գրիգոր Լուսաւորչէն մինչեւ Ժ. դարը՝ համառօտ կենսագրական տեղեկութիւններով. միւսը՝ «Պատմութիւն Հայոց»ը, զոր Դրասխանակերտցին գրած է իր ծերութեան հասակին մէջ եւ զոր վերջացուցած է իր մահէն մի քանի տարի առաջ։

«Պատմութեան» սկիզբը կայ յառաջաբան մը, ուրտեղ Դրասխանակերտցին կը պարզէ իր գրելիքի համառօտ ծրագիրը եւ կը յայտնէ, որ խորին ծերութեան հասակին մէջ գտնուելով՝ կը վախնայ, որ թերեւս չյաջողուի իրեն աւարտել իր գործը. հետեւաբար, ան, ինչպէս ինք կը յայտնէ, ստիպուած կ՚ըլլայ շտապով գրել. «Եւ արդ, մի եւս ինձ այլ յիրս յառաջաբանութեան եղիցի ծախել զժամանակս. վասնզի ծերութիւն ցաւագին, մահ առ դուրս պատրաստ ունի եւ տագնապ տարակուսիցն հարկեալ տայ պատմել զանցս անցից աշխարհիս եւ անհնարին խռովութեանց հասելոց կալելոց զմեզ»։

Ինչքան ալ ինքը կ՚ըսէ, թէ արագ եւ հապճեպով պիտի գրէ, եւ «Պատմութեան» մէջ ալ, նոյնպէս, Մեծն Տիգրանի մասին խօսելով՝ տարակուսանք կը յայտնէ, թէ ժամանակը իրեն թոյլ չի տար՝ մանրամասն կանգ առնելու եւ ներբողելու անոր (Տիգրանի) արարքները. բայց եւ այնպէս, կարելի չէ ըսել, թէ այդ մեծ գործը՝ ան կարճ ժամանակի մէջ՝ շարունակաբար, անընդհատ կամ մէկ շունչով գրած ըլլայ։ Այդ պարագան կ՚երեւայ օրինակ՝ անոր վերաբերմունքի փոփոխութենէն. այսպէս՝ երբ անոր «Պատմութեան» մէջ Գագիկ Արծրունին դաւաճանելով իր Թագաւորին, Եուսուֆ ոստիկանէն «արքայական թագ» կը ստանայ, պատմագիրը զայն կ՚անուանէ «Թագակերպեալ իշխանն Գագիկ». բայց յետոյ, քիչ մը անդին, մեծ գովեստով կը խօսի անոր մասին եւ նոյնիսկ, զայն կ՚անուանէ «Թագաւորն Հայոց Գագիկ»։

Յառաջաբանէն կ՚երեւի, որ անկէ խնդրողներ եղած են, որ «Պատմութիւնը» գրէ։ Վերջաբանի մէջ ալ կը յայտնէ, որ ինքը շտապով գրած է «ի հրամանէ Թագաւորաց», հաւանաբար Աշոտ Բ. եւ Գագիկ Արծրունի Թագաւորներու, անոնց մօտ հիւրասիրուած ժամանակ։ Բայց պատմութեան ընթացքին յաճախ կը դիմէ եղակի ձեւով. «Քեզ ով ընթերցասէրդ...»։

Դրասխանակերտցիի այս մեծ երկը, առանց գլուխներու եւ մասերու բաժանուած, ամբողջական Հայոց պատմութիւն մըն է, Ջրհեղեղէն սկսեալ մինչեւ 923 կամ 924 թուականները։ Պատմութեան հին մասը՝ ան, բնականաբար, կը քաղէ նախորդ պատմագիրներու տեղեկութիւններէն. սակայն այս մասին մէջ եւս կան այնպիսի տեղեկութիւններ, առաւելապէս կաթողիկոսներու մասին, որ ուրիշ մատենագիրներէն մեզի յայտնի չեն։ Ը. դարու վերջերը եւ Թ. դարու առաջին կէսին համար, գրեթէ միայն կաթողիկոսներու մասին կը գրէ. եւ այդ՝ ան կը բացատրէ հետեւելով, որ ամէն կողմ սփռուած Հագարացիները կը տիրէին Հայոց աշխարհին եւ հայ մեծամեծներն ու իշխանները պակսած էին. իսկ մնացեալները կը գտնուէին Հագարացիներու լուծի եւ ծառայութեան տակ. «Պակասեաց ի պատմութենէ ասել զըրոյց իշխանաց մերոց», կը նշանակէ, որ Արաբները հասած էին իրենց քաղաքական նպատակներուն։ Հայ նախարարութեան անկումն էր անիկա, թէեւ ոչ բացարձակ ոչնչացումը։

Դրասխանակերտցիի «Հայոց Պատմութիւնը» առանձնապէս հետաքրքիր եւ կարեւոր կը դառնայ 850ական թուականներէն սկսեալ, երբ Տարօնոյ լեռան հայ բնակիչները՝ Սասունցիները կը սպաննեն Աբու Սէթ ոստիկանը, Տարօնի մէջ, եւ բռնակալ Բուղան որպէս վրէժխնդրութիւն, աւերումներ կը գործէ եւ կը գերեվարէ նախարարները։

Համեմատաբար, Դրասխանակերտցի շատ ընդարձակ եւ մանրամասն տեղեկութիւններով կը սկսի պատմագրել Սմբատ Թագաւորի (891–915) եւ անոր յաջորդ՝ Աշոտ Թագաւորի ժամանակը, եւ կը հանդիսանայ այդ շրջանի Հայոց պատմութեան ամէնէն գլխաւոր եւ հաւաստի աղբիւրը, ոչ միայն ժամանակակից, այլ եւ իր պատմած շատ դէպքերու ականատես եւ մասնակից՝ ըլլալով իբրեւ կաթողիկոս։

ՏԱՐՕՆԱՎԱՐԴ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆՏՈՌԱ՝

ԱՆԴՈՐՐ ԻՇԽԱՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ամէն շաբաթավերջ, երբ մառախուղին կամ ձիւնամրրիկին վախը չկայ, թըրթուռներու գունդին պատկերը պարզող կառքերու անվերջանալի շարքը Անտոռա տանող ուղին կը բռնէ։ Ռութ Նասիոնալ 20 դարձդարձիկ ճամբան, որ էնվալիրայի մօտ մինչեւ 2400 մեթր կը բարձրանայ, բնութեան վայրի եւ դեռ կոյս մնացած տեսարանները կը պարզէ։ Վտակներ արագավազ հոս ու հոն, բարձրերէն թաւալող սպիտակափրփուր ջուրի հոսքեր, ջրվէժներ, անպարփակ կանաչութիւն ծառերով, խոտերով եւ դալար բուսականութեամբ։ Կարելի է հոս ու հոն կենալ եւ

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՆՈՐ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

Ազգ մը ամբողջ իր պատմութեամբ ու մշակոյթով ծովեր կ՚անցնէր, կը փոխադրուէր Վենետիկ, բուռ մը վանականներու դիւցազնական ճիգերով ու հնարամտութիւններով, եւ անդորր ու քրիստոնեայ հողամասի մը վրայ՝ կը կերտուէր Վերածնունդի նոր Ակադեմիա, որուն պատկառանքով պիտի մօտենար ահեղազօր ինքնակալը Նափոլէոն, Վենետիկի վանքերու բռնագրաւման օրերուն, ու Լորտ Պայրըն՝ անգլիացի մեծ բանաստեղծը պիտի ներշնչուէր այդ սքանչելի գործերէն, ու մանաւանդ անոնց պահապան կանգնող՝ Մխիթարի հայրենասէր աշակերտներէն, հայրենիքի դեսպաններէն։

Քսանեւհինգ տարի հայրենի հողին վըրայ գործեց Մխիթար, յիսնամեակ մըն ալ՝ պանդխտութեան մէջ, ուր յաջողեցաւ ստեղծել նոր հայրենիք մը, փոքրիկ Հայաստանը, ինչպէս սովոր են կոչել Ս. Ղազար ուխտի եկող բազմահազար այցելուները։

Լոյսն էր այն ողջարի, Հայեկայի վարդապետին ճաճանչներով շողշողուն, որ կը դառնար փառապսակ Հայ Ժողովուրդին, Հայ Հանճարին, Հայ Մշակոյթին, Հայ Եկեղեցիին։

ՄԵԾ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԸ

Հայկականութեան չէջուած նկարագիրը Մխիթարի լոյսին էութիւնն է, անոր խորունկ յատկանիշը։

Միաբանութիւն մը կազմելու յղացումը՝ Մխիթարի մէջ ծնունդ կ՚առնէր հայ ժողովուրդի հոգեւոր լուսաւորութեան բուռն տենչէն։ Մտահոգուած մեր աշխարհի ապագայով, ամբողջովին այդ սուրբ գործին նուիրուելու բաղձանքէն բռնկած, հետեւորդներ հաւաքել սկսաւ. եւ իր կեանքն համակ, ինչպէս նաեւ իր Միաբանութիւնը ձօնեց ամբողջապէս հայ ժողովուրդի եւ հայ Եկեղեցւոյ ծառայութեան։

1251 էջնոց Հայկազեան Բառգիրքը՝ Մխիթարի ամբողջ կեանքն էր արժած. ու մահուան անկողինէն, ալեզարդ վաստակաւորը՝ իր քարտուղարին կը թելադրէր հետեւեալ տողերը, որոնք պիտի եզրափակէին գործին յառաջաբանը, որպէս լոյս-կտակ Մեծ Հայրենասէրին.

«Խոնարհ սրտով՝ Քեզի կը նուիրեմ, ո՛վ Հայ ժողովուրդ, իմ բազմամեայ աշխատանքիս պտուղը, իբրեւ սիրոյ ձօն։ Սրտագին կը տենչամ իմ վաստակս քեզի պարգեւել, եւ բոլոր անոնց՝ որ քու պայմաններուդ մէջ կը գտնուին. որովհետեւ ինչ որ իմս է՝ անիկա քեզի կը պատկանի, եւ ինչ որ քուկդ է՝ անիկա իմինս ալ է։ Անոր համար՝ ինծի պարտանք է քեզի ծառայել, մանաւանդ թէ ասիկա լրումն է իմ եւ իմիններուս պաշտօնին. որովհետեւ սկիզբէն ի վեր, ինչպէս ես, այս Միաբանութիւնն ալ սահմանուած է Հայ ժողովուրդի մշակութային ծառայութեան եւ Աստուծոյ փառքին (Բառգիրք Հայկազեան լեզուի, Վենետիկ 1749, էջ 19)։

Ծառայել Հայ ժողովուրդին, անձնուիրաբար, սիրայօժար, ձրի, յարատեւօրէն. ա՛յս պիտի ըլլար ուղեգիծը Մխիթարի հետեւորդներուն. ծառայել Ազգին մշակութային վերելքին, վերակենդանացնել անոր պատմութիւնը, պահպանել անոր ծէսը, սրբակերտել անոր լեզուն, նուիրականացնել անոր խաչն ու խունկը, դաստիարակել հայադրոշմ սերունդները՝ կրօնաշունչ եւ ազգասէր ոգիով, գիտութեան լոյսով։ Հայրենասիրութիւնը կամ ազգասիրութիւնը, այսպէս ըմբռնուած, քրիստոնէական գերագոյն ու գործօն առաքինութիւն մը կը դառնար, որ առինքնող դրօշակի մը նման՝ դարերով պիտի ծածանէր Հայոց կղզեակին վերեւ։

Մխիթար, պարտադրաբար օտար հողի վրայ փոխադրուած պահուն, նախանձախնդիր մնաց իր եւ իր Հաստատութեան հայկական նկարագրին։ Չուզեց որ իր Միաբանութեան սեմէն ներս մտնեն օտարներ. չուզեց որ իր հետեւորդները լատինանան, եւ առաջին իսկ րոպէէն՝ հայկական ծէսին ու եկեղեցական բնիկ կարգուսարքին գոյութիւնը ապահովեց իր Տունէն ներս, Արեւմուտքի գերագոյն իշխանութիւններէն երաշխաւորութիւն ստանալով։

(Շար. 9)

մտաբերել բացիկներու վրայ արտացոլ–
ուած բնութեան տեսարաններ։

Դէպի Անտոռա տանող այս կամ այն
ուղին բաց է յատկապէս շրջակայքի բնա–
կիչներուն համար՝ Սպանիայէն, Ֆրան–
սայէն, որոնք հաճոյքով յաճախ քանի մը
հարիւր քիլոմեթր կը կտրեն փուռ փէռ
ալ գ՛աֆէռ, ինչպէս դիտել կուտայ կառ–
քէն վար իջնող եւ պահ մը անծայրածիր
տարածութիւններուն սեւեռող վարորդ
մը։

Եւ պարզ է, թէ ինչո՞ւ։ Կը բաւէ դի–
տել Փուայէնձաքս–լէ–Թերմ կամ Պուռ Մա–
դամէն Անտոռա տանող երթուղիներու
եզրին ծուարած վառելանիւթ ծախողնե–
րու խոժոռ դէմքերը։ Մարդիկ, եթէ նոյն–
իսկ կենան, հազիւ քանի մը լիթր վառե–
լանիւթ կը գնեն իրենց կառքերուն հա–
մար, այնքան, որքան պէտք է մինչեւ
սահմանը ելլելու համար։ Հոն՝ Անտոռ–
այի մէջ սիւփերը 1,40, իսկ հասարա–
կը՝ 1 ֆր․ 30ի կը ծախուի։

Անտոռա – լա – Վիլլայի երկարաձիգ
փողոցը մրջնաբոյնի կը նմանի։ Մայթե–
րը սանդ ձգելիք տեղ չունին։ Երթալ –
գալը աւելի հրմշտուք մըն է, քան թէ
պարզ պտոյտ մը։ Մարդիկ ժամանակ խսկ
չունին կամ եթէ ունին իսկ չեն ուզեր
իրենց գլուխները քիչ մը վեր բարձրա–
ցնել՝ դիտելու համար շրջակայքի կանա–
չազարդ լանջերն ու պատկառելի բար –
ձունքները։ Ամէն ոք աֆէռի մոլուցքով
կ՛նեւեփի, գնումի տենդէն վարակուած
է։

Եւ ի՞նչպէս չըլլայ։ Սեյքօ ժամացոյց–
ներ, նկարահանման գործիքներ, ձայ –
նարձանագրիչներ, այլատեսակ պահա –
ծոներ, Փիրեննեան պանիրներ, բրդեղէն,
կաշեղէն անմրցակից գիներով ոչ թէ շար–
ուած են, այլ՝ պարզապէս դիզուած են
իրարու վրայ, կողք կողքի, կարծես
վաճառատուներէ եւ խանութներէ աւելի
պահեստանոցներ ըլլային անոնք։ Երեւա–
կայել, որ Ֆրանսայի կից փոքր տարա–
ծութեան մը վրայ ուիսքին 15 ֆրանք է,
այն ալ մէկ լիթրի չէշը։ Երեւակայել,
որ Ռեմի Մարթէն «ֆին շամփանը» 24,
Նիվալը՝ 45, ուիքարը 12–13 ֆրանքի չա–
րան – չարան ցուցադրութեան դրուած են։
Եւ թէեւ բոլորն ալ գիտեն, թէ վերա–
դարձի ճամբուն վրայ մաքսատան պաշ –
տօնեաները կրնան ցցուիլ, — թէեւ ոչ
միշտ, — այսուհանդերձ պարկեր կը
կազմուին գնուած խմիչքներով, գնուած
ապրանքներով, ուտեստեղէնով։

Այս «ֆրի–շոփ»ը կը տարածուի Էսքալ–
տէսէն մինչեւ Սան – Ժիւլիա։ Տեղական
լեզուն սպաներէն է եւ գրեթէ բոլոր գի–
ներն ալ փեզեթայով ներկայացուած են։
Բայց ֆրանքը նոյնքան գերիշխան է ամէն
տեղ։ Այնքան փեզեթան՝ այնքան ֆրանք,
եւ գանձումը կ՛ըլլայ այնքան հաշճեպ,
որքան գնումը եղած էր։

Անտոռա մաքսէ եւ տուրքէ զերծ իշխա–
նապետութիւն մըն է՝ գլխաւորութեամբ
երկու համիշխաններու՝ Սէօ – տ՛Իւրժելի
Եպիսկոպոսին եւ Ֆրանսայի Հանրապե –
տութեան Նախագահին։ Անտոռացիք ա–
մէն տարի հարկ կը վճարեն անոնց։ Եր–
կու տարին անգամ մը եպիսկոպոսը իր
հաւատարիմ քաղաքացիներէն, իւրաքան–
չիւրէն կը ստանայ 450 փեզեթա (շուրջ 24
ֆրանք)։ Ֆրանսայի համիշխանը քիչ մը
աւելի՝ 960 ֆրանք։ Միւս կողմէ սակայն
եպիսկոպոսը նուէր կը ստանայ հարկի
ձեւին տակ 12 կտոր պանիր, 12 գէր աք–
լոր, 12 կաքաւ եւ չորցած խոզապուխտ։
Այսուհանդերձ, իբրեւ բարի Սամարացի
դանոնք կը նուիրէ ծերանոցներուն։

Այս երանելի աշխարհին մէջ բնակու –
թիւն հաստատել ուզող Սպանացիներու
եւ Ֆրանսացիներու թիւը պէտք է ան –
շուշտ շատ ըլլայ։ Բայց արգելքը մեծ է։
Անտոռացիք, պարզ է, որ կ՛ուզեն իրենց
առանձնաշնորհումները պահել։ Այսպէս
է, որ ներկայիս «առանձնաշնորհեալ բը–
նակիչ» դառնալու արտօնութիւնը շատ
դժուարացած է։ Բայց կայ ելքը՝ ամուս–
նանալ Անտոռացի հին խաւի ընտանիքի
մը երիցագոյն աղջկան հետ՝ լա փիւ –
պիյա։ Այլապէս հարկադրուած է փոխ
առնել տեղացիի մը անունը գործառնու–
թեան մը ձեռնամուխ ըլլալու համար։
Իսկ ասիկա շատ սուղի ապրանք կ՛ըլլայ։

Մարդիկ, երբ գիտեն իրենց ունեցածին
արժէքը, դիւրին – դիւրին իրենց արտօ–
նութիւնը չեն տար, համապատասխան
գին կը պահանջեն։

ԺԻՄԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Երեւանի մէջ գումարուած է «Ֆիզիկա–
կան կուլտուրայի եւ սպորտի կոմիտէ»ին
կուսակցական կազմակերպութեան հաշ–
ուետու–ընտրական ժողովը։

Ընթացիկ՝ 10րդ հնգամեակի երկրորդ
տարեշրջանին, մարզական բոլոր բնագա–
ւառներուն մէջ, 10էն մինչեւ 60 տարեկան
հետեւորդներու թիւը հասած է 557․000ի,
այլ խօսքով բնակչութեան ընդհանուր
թիւին 28,4 տոկոսը։ Ասիկա Խորհ․ Մի–
ութեան միջինէն գրեթէ մէկ տոկոս ա–
ւելի է։

Մարզուած են 410․000է աւելի երիտա –
սարդներ ՊԱՊի (*) շրջագիծին մէջ։ Մի–
ջազգային կարգի չորս վարպետի տեղ
մարզուած են վեց վարպետներ, մարմնա–
մարզի 74 վարպետի փոխարէն 99 եւ 126
տոկոսով իրականացած է վարպետու –
թեան թեկնածուներուն պատրաստութիւ–
նը ու գրեթէ կրկնակի՝ առաջին կարգի
մարզիկներունը։ Բաւական յառաջդիմած
է այսպէս կոչուած ֆիզկուլտուրայի ճիւ–
ղատեխնիկական բազան։ Համամիութե –
նական եւ Հայաստանի բազմաձեւ մըր–
ցումներուն եւ հանդիպումներուն մաս –
նակցած են աւելի քան մէկ միլիոն Հա–
յաստանցիներ։ Հայ ծանրաբարձները, ըմ–
բիշները, կռփամարտիկները, մարմնա –
մարզիկները եւ փին–փոնկ խաղացողները
բարձր դիրքեր ապահոված են միջազգա–
յին կարեւոր մրցաշարքերու ընթացքին։

Կուսակցական բիւրոյի քարտուղարը՝
Գ․ Շանոյեան իր զեկուցումին մէջ, ինչ–
պէս նաեւ խօսք առնողները միեւնոյն ա–
տեն մատնանշած են մարզական կեանքին
թերութիւնները։ Ոմանք հաստատած են,
թէ ՊԱՊի շրջագիծին մէջ, կրծքանշաններ
տալու գործողութեան մէջ յանելագրման
պրակտիկան շարունակւում է։ Համամի–
ութենական երկրորդ մրցաշարքին ըն –
թացքին Հայաստանի հաւաքականը թէեւ
մէկ քայլ առաջ անցած է՝ 14րն տեղ 13րդ
տեղը գրաւելով, թէեւ 13 չքանշանի փո–
խարէն 20 չքանշան (9 ոսկիէ, 3 արծաթէ
եւ 8 անագապղինձէ) ձեռք ձգած է, սա–
կայն արդիւնքները շատ հեռու եղած են
գոհացուցիչ նկատուելէ։

Անյաջողութեան պատճառները քննե –
լու ատեն ժողովը ճշդած է, թէ հաւա –
քական խումբերու նախապատրաստական
աշխատանքներուն համար ստեղծուած են
բոլոր պայմանները։ Բայց եւ մնացող
ճիւղերուն համար նկատուած է, որ մար–
զիչները հինցած եղանակներով կը շարու–
նակեն մարզել երիտասարդները, չեն
կատարելագործեր իրենց մասնագիտու–
թիւնը, կարեւորութիւն չեն տար որա –
կաւորման դասընթացքներուն։ Հաստատ–
ուած է նաեւ բարոյական – հոգեբանական
անտրամադիր կեցուածքը շատերու մօտ։

Ժողովականներէն ոմանք կարգ մը կէ–
տեր ալ ցոյց տուած են։ Հսկողութեան
պակաս հաւաքական խումբերու մէջ, հե–
տեւողական աշխատանքի անհրաժեշտու –
թիւն, պահանջկոտ վերաբերում։ Մարմ–
նամարզի կոմիտէին մէջ մասնագէտները
ըստ իրենց մասնագիտութեան չեն բաժ–
նուած, որով մարզիկներու վստահութիւ–
նը չեն վայելեր։ Մարմնամարզական ճիւ–
ղին ընդհանուր զարգացումին կամ յա –
ռաջդիմութեան վնաս կը պատճառեն
մարզական ընկերութիւններու մօտ սովո–
րական դարձած դիւանակալական քաշքը–
շուքները եւայլն։

(*) Պապ։ Պատրաստ աշխատանքի եւ
ՍՍՀՄ պաշտպանութեան։

×

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

1969էն սկսեալ բազմաթիւ բուհերու
(բարձրագոյն ուսումնական հաստատու –
թիւններ) կողքին հաստատուեցան այս–
պէս կոչուած նախապատրաստական բա –
ժիններ։ Վերոյիշեալ բաժինները պէտք է
յաճախեն այն յառաջադէմ բանուորներն
ու կոլտնտեսականները, որոնք մինչա –
կարգը աւարտելէ ետք առնուազն մէկ
տարի աշխատած են իրենց ճիւղերուն
մէջ։ Նպատակն է՝ որակաւոր բանուոր –
ներ եւ կոլտնտեսականներ պատրաստել։
Ճշդենք, որ ասոնք կրնան նախապատ–
րաստական բաժինները յաճախել իրենց
աշխատավայրի մարմիններուն վկայակա–
նով եւ յանձնարարականով։

Նկատուած է սակայն, թէ բազմաթիւ
վկայականներ չեն համապատասխաներ ի–
րականութեան, այլ խօսքով՝ կեղծ են։
Երեւանի նորաստեղծ ժողովրդական տըն–
տեսութեան հիմնարկութեան նախապատ–
րաստական բաժինը հաստատուած է եր–
կու տարի առաջ։ Արդ, կ՛ըսէ բաժնին
վարիչը Գ․ Աղաջանեան, 1975 - 1976ի
ուսումնական տարեշրջանին 100 ունկն–
դիրներէն 25ը, իսկ 1976 – 77 տարեշըր–
ջանին տասը հեռացուած են հիմնարկու–
թենէն, քանի իրենց աշխատանքի սթա –
ժին վերաբերեալ կեղծ վկայականներ ներ–
կայացուցած են։

— «Ամենազայրացուցիչն այն է, որ
յաճախ աշխատանքային ստաժի վերաբեր–
եալ փաստաթղթեր եւ ուղեգրեր են տըր–
ուել մարդկանց, ովքեր տուեալ տնտե –
սութիւնների հետ բոլորովին կապ չեն
ունեցել»։

Յօդուածագրին պնդումով պէտք է
խիստ հսկողութիւն կատարուի ընդունե–
լութիւններուն ժամանակ։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսու –
թեան Ազգային Կեդրոնական Վարչու –
թեան խառն ժողովը որոշեց Ազգ․ Ընդհ․
Ժողովի յառաջիկայ նստաշրջանը գումա–
րել 1978 Մայիս 23–27ի ժամանակամի –
ջոցին, Անթիլիասի մէջ։

Ազգ․ Ընդհ․ Ժողովը, որ գերագոյն օ–
րէնսդիր ժողովն է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկոսութեան, չէր կրցած իր կա–
նոնական նստաշրջանը ունենալ 1976 Հոկ–
տեմբերին, Լիբանանի մէջ տիրող կա –
ցութեան հետեւանքով։

Ազգային Ընդհանուր Ժողովը իր յա –
ռաջիկայ նստաշրջանին բացի օրակարգի
ընթացիկ հարցերէն (Ազգ․ Կեդր․ Վար –
չութեան կրօնական եւ քաղաքական ժո–
ղովներու եւ թեմերու տեղեկագիրներու
ներկայացում եւ քննարկում) պիտի զբա–
ղի Կաթողիկոսութեանս Կանոնադրու –
թեան վերամշակման հարցով, ըստ Ազգ․
Ընդհ․ Ժողովի նախորդ (1974ի) նստա–
շրջանի որոշումին։

Յառաջիկային մամուլով մեր ժողո –
վուրդը տեղեակ պիտի պահուի Ազգ․ Ընդ–
հանուր Ժողովի գումարման մանրամաս –
նութեանց եւ այդ առիթով ըլլալիք հրա–
պարակային հանդիսութեանց մասին։

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

3 Նոյ․ 1977, ԱՆԹԻԼԻԱՍ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (463)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԿԻՆԸ

— Ձըմի՞ք թէ Ռոլան ներած է ձեզի։
Կին մը ամէն կէտի մէջ համաձայն պէտք
է գտնուի այն մարդուն զոր կը սիրէ։

Ալթիէրի մատները մազերուն մէջ մը–
խրճեց։

— Ոհ, զայն մեռցնել, սպաննել, ջախ–
ջախել, ոտքիս տակ առնել կ՛ուզեմ մըըն–
չեց։ Բայց ոհ, ես շատ վատ մարդ մըն
եմ, վատերուն վատը, դեռ զինքը կը սի–
րեմ․․․։

— Գացէք, Ալթիէրի, ինչպէս որ ան
ձեզի ներեց, այնպէս ալ ես կը ներեմ․․․
Ալթիէրի մինչեւ դուռը ետ–ետ քաշ –
ուեցաւ եւ սեմին վրայ բռունցքը Լէոնորի
երկարելով մռնչեց․

— Անիծեալ ըլլաք, ձեր շնորհներովն
ու ձեր ներողութիւններովը անիծեալ ըլ–
լաք։

Եւ փախաւ։

Լէոնոր երբ առանձին մնաց, ինքզինքը
թիկնաթոռի մէջ նետելով փսփսաց․

— Չհամարձակեցաւ զիս սպաննել։
Աստուած իմ, չհամարձակեցաւ․․․։ Պի–
տի պարտաւորուիմ հիմա ես ինքզինքս
սպաննել։

Այս խօսքէն յայտնի եղաւ իր միտքը․
յատկապէս Ալթիէրին դրդած էր որ
զինքն ալ սպաննէ․․․ բայց պարապը ելած
էր իր յոյսը․․․։

Այնպէս յուսացած էր որ Ալթիէրի զին–
քը սպաննելով ազատած պիտի ըլլար անձ–
նասպան ըլլալու հարկադրանքէն․․․ բայց
դեռ կ՛ապրէր․․․։

Գալով իր ներողամտութեան, ան ան–
կեղծ էր․․․։

Լէոնոր որոշած էր Ալթիէրին սպաննել,
բայց հրաժարած էր այդ միտքէն։

Ինչո՞ւ։

Արդեօք ուզած էր Ռոլանի ընթացքի՞ն
հետեւիլ, թէ սրտին խորը կարեկցութիւն
մը սկսած էր ծլիլ այն մարդուն հանդէպ
որ իր սիրոյն համար այդքան ոճիրներ
գործած էր։

Շատ հաւանական է որ երկու զգա –
ցումներն ալ իրեն առաջնորդ կանգնած
էին․․․։

Բայց եւ այնպէս, իր որոշումը որոշում
էր։ Հօրը յուղարկաւորութիւնը պերճա –
շուք կերպով կատարել պիտի տար եւ յե–
տոյ անձնասպան պիտի ըլլար։

Ահա թէ ինչ ծրագիր պատրաստեց այդ
մասին։

— Մեր գերդաստանին դամբանը Օլի–
վոլօ կղզին կը գտնուի, Սուրբ Մարիամ
եկեղեցիին կոնակը, մտածեց ան իւրովի։
Մեր նախկին տունը եկեղեցիէն հազիւ
քանի մը քայլ հեռու է, հոն կ՛երթամ,
իրաւ, տուներնիս Ռոլան Քանտիանոյի
ծախած ենք, բայց անշուշտ ան չի մեր–
ժեր մէկ օրուան համար ինծի յանձնել իր
տունը։ Հոն իմ աղջկանութեանս ճերմակ
զգեստները հագնելով իմ սենեակս կը
քաշուիմ եւ ինքզինքս կը թունաւորեմ։

.

Յաջորդ առաւօտուն Տանտոլոյի մար–
մինը դագաղ դրուեցաւ։

Հակառակ անոր որ այն ատենները ան–
ուանի անձերու մեռելները բաց կը տա–
նէին, Տանտոլոյի մարմինը պմռսուած
չըլլալուն համար պարտաւորուեցան գո–
ցել։

ԱՆԷԾՔԸ

Այն ահաւոր դէպքերը զորս պիտի պատ–
մենք այս գլուխին մէջ, մէկ օրուան մէջ
տեղի ունեցած են, Փետրուար մէկին։

Փետրուար մէկի առտուն ժամը հին –
գին, Վենետիկի ոստիկանապետը Կիտօ
Ճենարօ դեռ ոտքի վրայ էր։

Գիշերը մինչեւ լոյս իր լրտեսներուն
հետ խորհրդակցելով անցուցած էր։

Ցետոյ, ժամը երեքին, թիկնաթոռի մը
մէջ կէս քուն մը քնացած էր։

Ժամը հինգին արթննալով պատուհանը
բացաւ եւ փողոցը աչքէ անցուց։

Վենետիկի մէջ ամէն բան հանդարտ էր,
քունի մէջ։

— Բաւական զով կ՛ընէ, մռլտաց Կիտօ
Ճենարօ ակռաներուն տակէն եւ պատու–
հանը գոցելով։ Բայց քիչ մը ետքը օդը
պիտի տաքնայ․․․։ Վենետիկը թէպէտ
հիմա քունի մէջ է, բայց քանի մը ժամէն
արթննալով գազան պիտի կտրի։

Աս ըսելով, ձեռքերը շփեց եւ գաւաթ
մը գինի խմեց։

Հոնկէ ուղղակի իր արդարադատի սեն–
եակը անցաւ։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար․)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Արթին Սերեճանեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Սերեճանեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր, կեսուր մօր՝

ՊԱՅԾԱՌ ՍԵՐԵՃԱՆԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին նաեւ Սերեճանեան եւ Ինճէեան գերդաստաններուն հոգւոցն ի յիշատակ, այս Կիրակի, Նոյ. 27, առաւօտեան Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին:

. Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Իրիս Փափազեան–Պիւլպիւլեան իր ամուսնոյն՝ էտուար Փափազեանի յիշատակին 150 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տիկ. Արաքսի Սիմոնեան, Բժ. Սերգօ-Սերժ Սիմոնեան, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր՝ Յովհաննէս Սիմոնեանի յիշատակին 100ական ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Կապ. Խաչին, Մշակոյթի Տան եւ 50 ֆր. ողբացեալին սիրած «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբացեալ Տիկ. Իմաստուհի Զըրըք-ճեանի ցաւալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբը հետեւեալները.— Տէր եւ Տիկին Քիւլչէեան, Տէր եւ Տիկ. Ս. Ուզունեան, Տէր եւ Տիկ. Պերճ Պետիկեան 100ական ֆր եւ Վիգէն Դարբինեան 50 ֆ.:

×

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Մառի Մարտիկեանէ 50 ֆր, Պր. Եդուարդ Փափազեանի ցաւալի մահուան առթիւ եւ հետեւեալ նուէրները.— Տիկ. Մառի Մարտիկեան 200 ֆր., Պր. Ս. Սանճեան (Լիոն) 250 ֆր.:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԳԻՆԵՁՕՆ

Կազմակերպուած Սէնթ'Անթուանի Հայոց Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ, ի պատիւ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՀԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆԻ

Ծայրագոյն վարդապետի իշխանութեան տուչութեան առթիւ

Զեռնադրութեամբ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք ԵՂԻՇԷ Արք. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

Կը նախագահէ

ՅԱԿՈԲ Եպս. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Նոյեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Սանթր Սոսիալ լա Մառթին սրահին մէջ, Սէնթ'Անթուան, Մարսէյլ:

ԿՈՒՋՈՒԻ

Խոհարարուհի մը կը փնտռուի որ հայկական եւ ֆրանսական ճաշ պատրաստէ: Ժամը 19էն ետք, հեռաձայնել 644-41-63

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ
ԾՆՆԴԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿ

Կազմակերպութեամբ

Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան

Շաբաթ, Նոյ. 26 ժամը ճիշդ 21ին

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան վ.ասպուրական սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Ռ. ԼԷՋԷԿԱՌԵԱՆ ԱՐՔ.

(Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս)

Կը խօսին

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկէն)

(«Բազմավէպ»ի խմբագիր)

ՄԷԹՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր, մասնակցութեամբ Է. Էճխէրժանի (դաշնակ), Փ. Քոռի (դաշնակ) եւ Վ. Ճառայեանի (արտասանութիւն):

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V, 31 Avenue George V — PARIS (8e)

BEDIK ET SON ORCHESTRE

LES TZIGANES IVANOVITCH

Մուտք 35 ֆրանք, ուսանողներու 25 ֆր.

PARIS

LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN

Présentent

LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30

à l'Olympia

GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS

ROSY VART — JACQUELINE GAUTHIER

GREGOIRE ASLAN

(Dans un sketch)

Ensemble Folklorique NAVASART — BALLETS NAIRI

Chorale du Collège Samuel-Moorat

Direction : K. YANBEKIAN

MARTEN YORGANTZ — MICHEL KRIKORIAN

Orchestre BERNARD DEDEDJIAN

RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19

Aslanian : 742-83-65 — *Olympia :* 742-25-49

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, ինչպէս նաեւ իր դպրոցի, պարախումբի անդամները, ծնողքները եւ համակիրները, Ուրբաթ, Նոյ. 25ին ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս:

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Նուիրուած

50 ՀԱՅՐԵՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ

Գործերուն

մինչեւ Կիրակի, Դեկտ. 4 ամէն օր՝ ժամը 10.30էն 20.30

Centre Culturel U.C.F.A.F. - JAF

6, Cité du Wauxhall - 75010 Paris

(Entrée 4, Bld. Magenta

Métro : République

Մուտքը ազատ է

cet automne visitez l'Arménie

calendrier des départs

Du 23 Décembre au 06 Janvier

PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.

(Transports aériens, transferts, hôtel lère *classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)*

Pour les prix et renseignements s'ad resser à :

OPTIMA Tours

Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet

Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946

A LYON

MAGUY KALOUSTIAN

OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, կը տօնուի Հայ Մշակոյթի օրը, Կիրակի, Նոյ. 27ին:

Առտու հոգեհանգիստ ժամը 9ին, Սէն Թ'Անտրէ լը Հօ եկեղեցին, ի յիշատակ Վիէնի հայ ննջեցելոց: կը պատարագէ

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգեցողութեանց կը մասնակցի Վալանսի երգչախումբը:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Թէաթրը Միւնիսիփալի մէջ կը կատարուի հանդիսութիւն մը նուիրուած հայ գիրերու գիւտին: կը խօսին՝

Փրոֆ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)

ՍԱՐԳԻՍ ՋՈՒԼԷՄԵԱՆ (Պաղտասէն)

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)

Կը կատարուի օրուան յատուկ գեղարուեստական բաժին մը:

NOUVEAU DISQUE

ՆՈՐ ՍԱԼ ՄԸ

Ն Ո Ր Ա Յ Ր

NORAYR

կ'երգէ 12 ժողովրդական երգեր.—

Ստանալու համար կարելի է դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Paris

LA CAPPADOCE
3, Rue Marivaux,
Tél. : 742-83-65

EREVAN
26, Rue Bergère
Tél. : 770-85-81

AIDE - SOCIALE
77, Rue Lafayette
Tél. : 878-02-99

LIBRAIRIE PALOUYAN
9, Rue de Trévise
Tél. : 523-24-97

ALTOUNIAN ONNIK
130, Rue Jeau-Jaurès
Arnouville les Gonesse
987-08-73

A. HACYAN
Hi-Fi Disques
49 Rue Victor Hugo
94240 Alfortville

TELE-CONDORCET — KAPIKIAN
175, Ave. Jean-Jaurès
CLAMART
Tél. : 642-56-17

Marseille

JOURNAL ARMENIA
2, Place de Gueydon
Gardanne

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12-14, Rue St. Basile
MARSEILLE

Lyon

Super-Marché Bahadourian
20, Rue Villeroy
Tél. : 60-32-10

×

INEDJIAN A.
Philips — Californie
20, Ave. St-Augustin,
06000 NICE
Tél. : 83-35-03

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ «ՇԻՐԻՄԻՆ»

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Բ. ՑԱՆԿ

Տիկին Տխարպէքիրեան, Պր. Ժ. Ներկիզեան 10.000ական, Պր. Մ. Եփրեմեան 4000, Ժամկոչեան 3500, Գ. Գործունեան 2500, Կեսարիոյ Հայր. Միութիւն եւ Պր. Զրբաշեան Արծրուն 2000ական, Պր. Սինանեան Հ. եւ Ալթունեան Հայր եւ որդի 1500ական, Ժ. Պահատուրեան, Կ. Համբարձումեան, Ս. Պարթեւեան եւ Թէրզիպաշեան 1000ական, Պ. Պ. Սարաֆեան, Անդրէասեան, Տամլամեան, Ազապէկեան, Վարդանեան Եպս., Շէհիրեան, Մարլեան, Վարժապետեան, Պոզալեան, Շէլէլէկեան, Պանոսկեան, Արարատ հաստատութիւն եւ Սեւան նուագախումբ 500ական, Պ. Պ. Գ. Մ. Ա. ընկերութիւն եւ Արապեան 250ական, Ժեներալ Ֆիլիպ Կուրօ 200, Քրէասիոն «Ակաթ» 150, Քրէասիոն Գէորգ, Տիկին Խաչիկեան, Պաճաքեան եղբարք եւ Կազուրեան 100ական ֆր.:

Պ. Պ. Տօգ Արա Ընկ., Էկլոֆ Լուի եւ Պասմաճեան 50ական:

Գումար 48.950

Նախկին գումար 43.155

Անդհ. գումար 92.055

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
24
JEUDI
24 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.994

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 13 994

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՏԱԹ – ՊԵԿԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ՅՈՅՍ ՄԸ ԿԸ ՄՆԱՅ

— o —

ՆՈՅՆԻՍԿ ԵԹԷ ՍԱՏԱԹ «ՁԵՌՔԵՐԸ ՊԱՐԱՊ» ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԸՍԵՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆՆԵՐԸ

Նոյնիսկ ընդդիմադիրները, որոնց համար Սատաթ ձեռքերը պարապ վերադարձաւ, չեն կրնար ժխտել թէ արաբական դատը շահաւոր եղաւ այս այցելութենէն եւ Մոնտէ Պէյրութի թղթակիցն ալ կը հաստատէ թէ «ճամբորդութեան հակառակորդները, սակայն, կը տեսնեն թէ միջազգային գետնի վրայ արաբական դատը չատ կարեւոր կէտ մը նչեց: Կը խորհին թէ հոդ դրամագլուխ մը կայ չահարկելիք»:

Լիբանանի մէջ գլխաւոր հակառակորդները Պաղեստինցիք եւ յառաջդիմական Լիբանանցիներն են: Բայց Եգիպտոսի մէջ, ուր իր դիրքը լաւ ամրապնդուած է, Սատաթ երկրէն արտաքսեց 15 Պաղեստինցիներ, որոնք թուցիկ կը բաժնէին եւ երեք պատասխանատու, ի պատասխան իրեն դէմ եղած բուռն քննադատութիւններուն: Երբ չմոռնանք որ պաղեստինեան 14 հոսանք կայ գոյութիւն ունեցող շարժումներուն մէջ, աւելի պարզ կը դառնայ թէ որքան բարդ է կացութիւնը:

×

Եւրոպայի Իններն, վերջապէս հասարակաց յայտարարութեամբ մը կը հաստատեն թէ «կը մասնակցին այն յոյսին որուն ծնունդ տուին նախագահ Սատաթի քաջ նախաձեռնութիւնը եւ իր պատմական հանդիպումը իսրայէլացի ղեկավարներուն հետ»: Ծանօթ է որ իսրայէլեան շրջանակները մանաւանդ խիստ կերպով քննադատած էին այս յայտարարութեան յապաղումը, որուն պատասխանատուն էր Ֆրանսա: Այս առթիւ Արտաքին նախարարը կը բացատրէր թէ կանխահաս յայտարարութիւն մը կրնար խանգարել նախագահ Սատաթը:

×

Այս այցելութիւնը ունէր նաեւ իր նիւթական կողմը, քանի պարզ է, բաւական սուղի նստած է: Հաղորդակցութեանց նախարարութեան մէջտեղ դրած հաղորդակցութեանց դրութիւնը, որ հիացում պատճառած է լրագրողներուն, արժած է երկու միլիոն փրանք: Կը յիշատակուի մանաւանդ որ թղթակիցներու կապերը իրենց խմբագրութեանց հետ ձրի եղած են: Սատաթի եւ իր շքախումբին պանդոկի ծախքերը 350 հազար փրանքի բարձրացած են եւ հինգ միլիոնի ապահովութեան սպասարկութեանցը: Եօթը միլիոն ալ ծախսուած է Երուսաղէմի զարդարման համար: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել եղեր նաեւ չշահուածը, շուրջ 200 միլիոն, տնտեսութեան համար քանի երկու օր ամէն մարդ հեռատեսիլին դիմացը նստած է փոխանակ աշխատելու:

× Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ հեռաձայնը կրկին չի բանիր: Գիծը կտրուած է Երեքշաբթիէն ի վեր:

ՔՈՆՔՈՐՏԸ ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԻՋԱՒ

Պատմական օր էր Նոյեմբեր 22ը Ֆրանսայի (եւ նաեւ Անգլիոյ) համար, քանի ամիսներու վէճերէ, դատերէն ետք, վերջապէս Քոնքորտը կը ստանար առժամեայ վիզա մը Նիւ Եորք իջնելու:

Քենըտիի մահուան տարեդարձին օրն է (14րդ) որ Քենըտի օդակայանը կ'իջնէին, քանի մը երկվայրկեան տարբերութեամբ էռ-Ֆրանսի եւ Պրիթիշ էռ-Լայնըի Քոնքորտները: Ֆրանսականը, որ հարիւր ճամբորդ կը փոխադրէր, հասած էր ճիշդ երեք ժամ 39 վայրկեանէն:

Կը մնայ հիմա որ Քոնքորտը իր դասը շահի եւ կարենայ կանոնաւոր կապը հաստատել Նիւ Եորքի հետ: Ներկայիս օրը մէկ երթեւեկ ապահովուած է միայն (4.165 փրանք է): Ապրիլին 12 երթուդարձ պիտի ըլլայ շաբաթը եւ եթէ ամէն ինչ լաւ ընթանայ, 78ի աշնան օրը երկու:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՊԻԷՆՆԱԼԷՆ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՅԼԱԽՈՀՆԵՐԸ

— o —

Նոյ. 15էն 18 Վենետիկի Պիէննալէին առթիւ, տեղի կ'ունենար ժողով մը այլախոհութեան շուրջ եւ վէճերը բաւական բուռն եղած են: Հանդիպումին կը մասնակցէին արեւմուտք հաստատուած խորհրդային այլախոհներ: Բայց կային նաեւ փորթուկալցի ընկերվարականներ, իտալացի համայնավարներ, լեհ «աքսորեալ» մը՝ փիլիսոփայ Կոլակովսկի եւայլն: Տարբեր մտայնութիւններ, որոնք տարբեր մօտեցում ունին մարքսիզմի նկատմամբ: Եւ փորթուկալցի Անթունէսի մէկ հարցումն է, որ խեղ լեցուցած է կրակին վրայ.— «Ազատութեան պակասը կը նոյնանա՞յ մարքսիստ մտածողութեան հետ թէ հետեւանքն է պատմական պայմաններու կամ կարգ մը ղեկավարներու կատարած կոպիտ չեղումներուն»: Ինք չուզեր մարքսիզմի մէջ տեսնել յոռի վարդապետութիւն մը բայց մեծամասնութեան համար մարքսիստ ընկերվարութիւնը խոտոր կը համեմատի ազատութեան հետ: Այս կարծիքը բաժնեցին ուրիշներ, ինչ որ անշուշտ անընդունելի էր ներկայ համայնավարներուն համար (ինչպէս՝ Էլայնշթայն) որ դէմ ըլլալով հանդերձ կուլակներուն, կը չեշտէ որ միշտ պէտք է պատմական իրականութենէն մեկնիլ թէ ոչ՝ փրկութիւն չկայ:

Ի վերջոյ հասարակաց ճամբայ մը գտնուած է շնորհիւ չեխ հեռատեսիլի նախկին տնօրէն Փելիքանի առաջարկած բանաձեւին, որով մասնակցողները «կը դատապարտեն որեւէ վնաս ժողովրդավար իրաւունքներուն եւ ազատութեանց եւ կը յայտնեն որ կառչած կը մնան անոնց պաշտպանութեան բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր ծաղրուած են եւ ինչ որ ալ ըլլայ քաղաքական թէ ընկերային վարչակարգը»:

Կը պահանջեն նաեւ ազատ արձակումը Հելսինքիի համաձայնութեանց հսկողութեան կոմիտէներու անդամներուն (Խորհրդային Միութեան մէջ) եւ ուրիշներու:

× Յիշենք որ Նոյ. 25ին «Պարաճանով Օր» մըն է: Վենետիկի մէջ պիտի ներկայացուի նաեւ Սայաթ – Նովան, զոր կը տրամադրէ «Քոլեկթիֆ Պարաճանով»ը (Վարուժան Արզումանեան, Մարսէյլ):

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 15–17)

Ա. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան եւ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է սփիւռքի հայ գրագէտ Անդրանիկ Անդրէասեանի նուիրուած մեծարանքի երեկոյթը: Գրողներու տան մէջ ներկայ եղած են գրագէտներ, արուեստագէտներ, ուսանողներ: Երեկոյթին բացումը ըրած է Վարդգէս Պետրոսեան: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Ռուբէն Զարեան, Շահէ Տատուրեան, Շաքէ Վարսեան, Գեղամ Սեւան, Ռաֆայէլ Արամեան եւ Վաչէ Սաֆարեան: Ա. Անդրէասեանի կեանքին ու գործին մասին խօսած է Ստեփան Կուրտիկեան:

×

ԱԼՖՐԵՏՕ ՎԱՐԵԼԱ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեք օրով Հայաստան գացած է արժանթինցի գրագէտ Ալֆրետօ Վարելա, որ Խաղաղութեան Համաշխարհային Խորհուրդի փոխ – նախագահն է: Ա. Վարելա այցելած է Երեւանի տեսարժան վայրերը եւ թանգարանները, ինչպէս նաեւ հանդիպում ունեցած է Հայաստանի գրողներուն հետ: Երեւանէն մեկնելէ առաջ արժանթինցի գրագէտը հետեւեալը ըսած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին. «Ես չատ լսած եմ ու կարդացած հայ ժողովուրդի հնադարեան քաղաքակրթութեան, անոր պատմական ճակատագրի դժուարութիւններու մասին, ազգ. անկախութեան անոր դարաւոր պայքարին մասին: Հայաստան կը զարմացնէ զիս շինարարութեան չափերով, գիտութեան, մշակոյթի, կրթութեան զարգացման բարձր մակարդակով»:

×

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՂԵՂՆԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ» ԳԻՐՔԸ

Հայաստանի երաժշտական գործիքները դարաւոր պատմութիւն ունին: Հազարամեակներ առաջ մեր երկրին մէջ արմատացած է երաժշտական տարբեր նուագարաններու գործածութիւնը: Այդ նուագարաններու մասին ամէնէն հին տեղեկութիւնները կը պատկանին Բ.–Ա. դարերուն (Ն. Ք.): Այս մասին կը վկայեն Արտաշատի պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած արձանիկները: Հայաստանի երաժշտական գործիքներու հնամեայ մշակոյթը բնութագրուած է լարաւոր գործիքներու տեսակներու բազմազանութեամբ, որ կ'ընդգրկէ նաեւ աղեղնաւոր նուագարաններ: Այս վերջիններու մասին առաջին տեղեկութիւնները մեզի հասած են Ժ. դարէն: Գրաւոր բազմաթիւ աղբիւրներու մէջ նշուած է, որ հայ երաժիշտները կը նուագէին ջութակ, քեմանի, քամանչա եւայլն: Այս փաստերը եւ այլ տեղեկութիւններ կը բովանդակէ Անահիտ Ցիցիկեանի «Հայկական աղեղնային արուեստը» գիրքը, որ լոյս ընծայած է «Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը: Բազմաթիւ աղբիւրներ ուսումնասիրելով հեղինակը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը փոխանցէ ընթերցողներուն հայկ. երաժշտական արուեստի եւ ծանօթ արուեստագէտներու մասին, որոնց մէջ կան՝ ջութակահար Գրիգոր Սինանեան, Յարութիւն Գարայեան, Ահարոն Մուրլեան, Յարութիւն Սինանեան, Դաւիթ Դաւթեան, Բարսեղ Կանաչեան, Արա Պօյաճեան, Սաչա Օգանեզաշուիլի եւայլն:

×

Է. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՆՈՐ ՕՓԵՐԱՆ

Ծանօթ երաժիշտ Էդգար Յովհաննիսեան ձեռնարկած է նոր օփերայի մը ստեղծման, որ կը կրէ «Ճանապարհորդութիւն դէպի Էրզրում» տիտղոսը: 47-ամեայ երաժիշտը հեղինակն է հինգ բեմապարերու, համանուագներու, երգախումբերու եւ նուագարանային գործերու: Իր դաշնակի քառեակը արծաթէ մետալ շահած է Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած համաշխարհային փառատօնի մը ընթացքին, իսկ համամիութենական մըրցումներուն առաջին պարգեւներու արժանացած են երաժիշտին «Մարմար» բեմապարը եւ համանուագը: Է. Յովհաննիսեան, «Յաւերժական կուռք» բեմապարին համար, արժանացած է Հայաստանի պետական մրցանակի:

×

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՈՒԺԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երկու օրով Հայաստան գացած են Տնտեսական Համագործակցութեան Խորհուրդի ելեկտրուժի մնայուն յանձնախումբի անդամ երկիրներու պատուիրակութեանց ղեկավարները, որոնք Մոսկուայի մէջ կը մասնակցին յանձնախումբի հերթական նիստին: Անոնց մէջ են Պուլկարիոյ Ուժի նախարար Ն. Տոդորիեւ, Հունգարիոյ Ծանր Արդիւնաբերութեան նախարարի տեղակալ Ա. Սիլի, Արեւելեան Գերմանիոյ Ածուխի արդիւնաբերութեան եւ Ուժի նախարարի տեղակալ Քրաուզէն, Մոնկոլիոյ Ուժի փոխ-նախարար Գոնչիք, Լեհաստանի Ուժի եւ Հիւլէական ուժի նախարար Ա. Շողզա, Ռումանիոյ Ելեկտրուժի նախարար Տ. Կոկիուլէն, Խորհ. Միութեան Ուժի նախարար Պ. Նեպորոժնի եւ ուրիշներ: Հայաստանի հիւրերը ծանօթացած են երկրի ուժական համակարգին, Հրազդանի ելեկտրակայանի աշխատանքներուն, դիտած են Երեւանի նոր կառոյցներն ու այցելած են Սեւանայ լիճ: Հիւրերը առաջնորդած է Հայաստանի վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան որ անոնց ի պատիւ ճաշ մըն ալ տուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ հարաւ–արեւելեան շրջանը ահաւոր մրրիկի մը հետեւանքով քարուքանդ եղած է: Անկարելի է ճշդել մեռեալներու թիւը որ կրնայ տասը կամ քսան հազար ըլլալ, շուրջ 200 հազար անապաստան կայ եւ նիւթական վնասն ալ հարիւր միլիոն տոլարէն աւելի կը նկատուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ դրդակահարուած է բանուոր մը որ 12 տարու աղջնակ մը բռնաբարած էր: Խորհրդային թերթը կը ճշդէ որ Ա. Կուսեվ գինով էր երբ իր աբարքը գործած է եւ պատիժը ծանր է, բայց կատարելապէս կը համապատասխանէ ոճիրին ծանրութեան:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. – ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Ա.— ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻ

3.— ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻԻ ԵՐԿԸ ԻԲՐԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ

Դրասխանակերտցիի այս երկը, — Պատմութիւն Հայոց, — իր մէկ մեծ մասով, ոչ թէ սոսկ պատմութիւն է, այս բառի սովորական իմաստով, այլ տեսակ մը ինքնակենսագրութիւն ու յիշողութիւններ. եւ իբրեւ այդպիսին՝ գրական շքեղ ու կենդանի յուշարձան մըն է. թէպէտ՝ ծերութեան ժամանակ գրի առնուած, բայց, եթէ հաշուի չառնենք սկիզբի մասը, մեծ թափով ու շունչով ստեղծուած իսկական գրական գործ մըն է, որ կը վկայէ հեղինակի թէ՛ մտաւոր եւ թէ գեղարուեստական կարողութիւններուն մասին : Որքան որ պատմութեան հին մասը ուրիշներէն քաղելով՝ համձեռ ու արագ եւ սեղմ բովանդակութեամբ յառաջ կը տանի, այնքան աւելի ծաւալուն ոճով եւ իրական կեանքի գծերով յառաջ կը բերէ իր ժամանակակից պատմութիւնը : Այդ երկի բոլոր հատուածները լի են հեղինակի ապրումներով, յաճախակի անոր կրած նեղութիւններով, անոր վշտահարութեամբ՝ ժամանակի տխուր թշուառ կացութեան պատճառով : Երբ կը կարդանք, շարունակ կը տեսնենք եւ կը զգանք ցաւը հեղինակի, որ շատ զգայուն է ուրիշներու տառապանքներու նկատմամբ, եւ ճիշդ անոր համար ալ, ան կ'ազդէ. երբեմն անոր խօսքը՝ նոյնիսկ յուզիչ է իր մանրամասնութիւններով, որոնք տեղ կը գտնեն, սովորաբար, գրողներու ինքնակենսագրութեան եւ յուշերու մէջ : Անոր սրտէն անպակաս է, նաեւ, ատելութեան զգացումը՝ հանդէպ հայրենիքի դաւաճաններուն և աւերիչներուն : Մերթ այնքան սաստիկ է անոր զգացած ցաւը դէպի անմեղ վնասուածները, որ յաճախ ընդհատելով պատմուածքը, մարգարէական եղանակով, քնարական ղեղումներով՝ կ'ողբայ երկրի աւերումը, մեր ազգի անկումն ու թշուառութիւնը : Իբրեւ քերթողական արուեստին վարժ գրող, Դրասխանակերտցին կ'աշխատի ճարտարօրէն ու գեղեցիկ՝ պատմել եւ իր ոճով ալ՝ ազդել : Երբեմն – երբեմն կը զովէ կամ կը բնութագրէ իր սիրելի անձերը, յաճախ առանձին մակդիրներով, ինչպէս օրինակ՝ «Իմաստունն Գագիկ», «Մեծ եւ խոհեմ եւ հանճարեղ իշխանն Հայոց Գրիգոր», «հեզահամբոյրն Սմբատ» եւ կամ «Հոյակապ իշխանն մեծ Սահակ» կամ «մեծահարուստ եւ բազմահանճար Թագաւորն» եւայլն : Դրասխանակերտցին կը սիրէ որեւէ դիպուկ ածականով որոշել առարկաները, գործողութիւնները : Կը յօրինէ, յատկապէս, պարզարուն դարձուածքներ, ճոխ պատկերաւոր արտայայտութիւններ : Անոր մօտ, սակայն, յաճախ կը նկատուի ոճի եւ արտայայտութիւններու որոշ խրթնութիւն : Ան յաճախ կ'իյնայ ճոռոմաբանութեան, աւելորդ պաճուճանքներու եւ բազմաբառութեան մէջ, ու հոմանիշներու աւելորդ կուտակութիւններ կ'ընէ. այսպէս օրինակ՝ տեղ մը կը կարդանք. «Ոչ կարացեալ տանել ժուժկալ տեւել եւ համբերել պատերազմին» :

4.— ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻԻ ԱՊՐԱԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Դրասխանակերտցիի «Պատմութիւն Հայոց» երկը մեր առջեւ կը պարզէ իր ապրած ժամանակի՝ 30էն 35 տարիներու ընդարձակ պատկերը : Այս երկրի մէջ գրուած են, մէկ կողմէն՝ Հայաստանի իրական ներքին դրութիւնը, միւս կողմէն՝ արաբական բռնութիւնները, որոնք ծանր աստիճանի հասած էին այդ շրջանին, եւ ապա՝ իշխաններու կռիւները Արաբներու դէմ : Գրքին մէջ մենք յատուկ կերպով կը տեսնենք, թէ ինչպէս սկիզբը՝ քաղաքական մեծ յաջողութիւններ կ'ունենայ Հայոց Սմբատ Թագաւորը : Անոր կը յաջողուի՝ անմիջապէս կապուիլ ամիրապետի հետ, եւ ոչ թէ՝ Ատրպատականի ոստիկան Եուսուֆի միջոցով :

Վերջինս վախնալով անկէ, ինքզինք բարեկամ կը ձեւացնէ Սմբատին : Վրացիներու Ատրներսեհ Թագաւորը, որուն Սմբատ Թագաւորեցուցած էր, օր մը կու գայ Հայոց Թագաւորի մօտ այցելութեան՝ Ս. Զատիկը միասին տօնախմբելու համար : Իսկ Եուսուֆ ոստիկանը՝ բազմաթիւ ձիերով, թագով, արքունական զգեստներով եւ պէս-պէս ընծաներով կու գայ՝ մեծարելու համար Սմբատը : Ան նոյնպէս նուէրներ, նաեւ, կու տայ արքայորդի Աշոտին : Դրասխանակերտցին իր մասին խօսելով կ'ըսէ, թէ Եուսուփէն ինք ալ ստացած է, իր կրօնական կարգին յարմար զգեստներ՝ ոսկեզօծ զարդերով պաճուճուած, ջորիի մը վրայ : Սմբատ Թագաւոր ալ, իր կարգին, նուէրներ կը փոխանակէ Եուսուֆին եւ ճամբայ կը դնէ՝ դէպի Ատրպատական :

Պատմագիր կաթողիկոսը, այնուհետեւ, կը նկարագրէ երկրի ծաղկումն ու բարգաւաճումը՝ այդ խաղաղութեան շրջանին :

Բայց որոշ ժամանակ յետոյ, ծայր կ'առնեն նախարարներու ոտնձգութիւնները Հայոց արքայի դէմ, եւ՝ Ատրպատականի ոստիկանին նենգութիւնները : Արծրունի իշխաններու դաւաճանութեան պատճառով, Սմբատ կը պարտուի Աղձնիքի ոստիկանէն եւ ասիկա սկիզբ կը դառնայ Հայաստանի դժբախտութիւններուն : Պատմագրի մանրամասն եւ հարուստ տեղեկութիւններով պատմուածքներուն մէջ մենք կը տեսնենք, թէ ինչպէս Սմբատ Թագաւոր կ'աշխատի հաստատուն պահել իր տէրութիւնը, աշխատելով անկախ մնալ Ատրպատականի ոստիկանէն, եւ բարեկամական յարաբերութիւններ պահելով բիւզանդական կայսրութեան հետ. իսկ հայ նախարարները, զուրկ որեւէ քաղաքական հասկացողութենէ, ամէն տեսակ արգելքներ կը յարուցանեն արքայի դէմ :

Երկիրը այս վիճակի մէջ կը գտնուէր ահա, երբ Միջագետքի ոստիկանները մուտք կը գործեն Հայաստան. իսկ միւս կողմէ ալ Եուսուֆ կը յարձակի եւ ամէն տեսակի անգթութիւններ կը գործէ : Եւ որովհետեւ Սմբատի դիմադրական ուժը պակսած էր, ան ստիպուած կ'ըլլայ նոյնիսկ կրկնակի հարկեր տալու, բայց ոչինչ կ'օգնէ այդ հրէշաւոր Արաբի սիրտը ողոքելու համար : Վերջինս կը գերեվարէ իշխանները, անոնց ընտանիքի անդամները եւ մեծ փրկանքներ կը պահանջէ՝ զանոնք արձակելու համար, եւ առհասարակ, կ'ոչնչացնէ բոլոր աչքի ինկող մարդիկը : Ան ամարդօրէն կը ձերբակալէ նաեւ Հայոց Սմբատ Թագաւորը եւ տանջալից մահով կը սպաննէ զայն : Արքայորդի Աշոտ՝ սոսկալի կերպով վրէժխնդիր կ'ըլլայ իր հօր համար : Եւ այս բոլորը, մանրամասնօրէն, Դրասխանակերտցին կը պատմէ՝ իբրեւ իրարու յաջորդող իրողութիւններ :

Աշոտ՝ իր հօր կը փոխարինէ որպէս թագաւոր : Մատենագիրն այստեղ մանրամասնօրէն կը պատմէ Աշոտի քաջագործութիւնները : Պահ մը կը կարծուի, թէ վերջ պէտք էր տրուէր երկրի լարուածութեան, բայց հայ իշխաններ Աշոտի դէմ ալ կ'ապստամբին. եւ ապա՝ ան ալ հալածական կ'ըլլայ՝ Դուին նստած արաբ ոստիկանի զօրքերուն առջեւ : Եւ այս բոլոր չարիքներու վրայ կ'աւելնային ասպատակութիւնները «որ զապատն անապատ առնէին», եւ սոսկալի սովը, որ այնքան ուժեղ եւ ազդեցիկ ձեւով կը նկարագրէ Դրասխանակերտցին :

Դրասխանակերտցիի ժամանակը շատ աւելի դառնաղէտ եղած է, քան Ը. դարուն՝ Ղեւոնդ պատմագրի նկարագրածը : Կ'ոչնչացուին ոչ միայն ազնուականները, «եւ միանգամայն իսկ ազատն եւ անազատն, զօրաւորն եւ պատերազմողն, յխնապետն եւ դատաւորն, խորհրդականն եւ քննիչը, իմաստունն ու հանճարեղը, ծերն եւ տղայն, մեծն եւ փոքրն մատնեցաւ ի ձեռս բռնադատ դերչացն» : Սակայն այս բոլորէն աւելի դժուար է եղած՝ Թշուառ ռամիկի վիճակը. իշխանները անոր վրայ կը նայէին որպէս իրենց ապրանքին : Ռամիկներէն անոնք, որոնք կռիւներու, պատերազմներու եւ ասպատակութիւններու ժամանակ չէին կրնար գաղթել, կը կողոպտուէին, կը կոտորուէին կամ գերի կը տարուէին : Ահռելի է եղած այդ թշուառականներու դրութիւնը, երբ թշնամին ներխուժած է իրենց հողը, հայ իշխանները ամրացած են իրենց բերդերուն մէջ, իսկ գաւառի ռամիկները, ընդհանրապէս, մնացած են դուրսը՝ բերդի շուրջը :

Արաբները, անշուշտ, իրենց այս եղեռնագործութիւնները չեն կարողացած ամբողջ Հայաստանի մէջ ընել : Շատ նահանգներու մէջ անոնք կը գլուշանային կամ կը պաշտպանուէին «բազում հեծելազօր գնդիւ եւ ամրոցօք» ինչպէս կը գրէ պատմագիրը իր յիշողութիւններու նախավերջին հատուածին մէջ : Բայց եւ այնպէս, այստեղ ալ ան կը պատմէ, որ Քեղիա ամրոցի բնակիչները ոստիկանի գալը լսելով՝ սարսափած կը թողուն ու կը փախչին, ինչպէս նաեւ զինուորները, եւ Նըսր ոստիկանը, առանց նեղութեան, մի քանի օրուան մէջ կը գրաւէ այդ ամրոցը :

Ասոնք են, ահա, Դրասխանակերտցիի պատմած վերջին դէպքերը : Դժբախտաբար, ան չի յայտներ անոնց թուականները, եւ, առհասարակ, որքան ան մանրամասն տեղեկութիւններ կու տայ, այնքան քիչ թուականներ կը յիշէ :

Հայաստանի այս դժբախտ դրութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այն ժամանակ, երբ Դրասխանակերտցի կաթողիկոս կը գրէ իր «Պատմութեան» վերջաբանը : Անոր մահէն մի քանի տարի յետոյ, այսինքն 930ական թուականներու վերջերուն, կը դադրին խռովութիւնները, աւերումները, եւ Հայոց Աշխարհը զարմանալիօրէն արագ կը նորոգուի՝ հայ ժողովուրդի ներքին ուժերով, խիզախութեամբ եւ տոկունութեամբ :

5.— ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՒԵՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՊԱՏՃԱՌԸ ԸՍՏ ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻԻ

Դրասխանակերտցի կաթողիկոս, որու համակրանքը յայտնապէս Աշոտ Ա.ի ժառանգորդներու եւ մասնաւորապէս՝ Սմբատի հանդէպ, խորապէս կ'ըմբռնէ այս վերջինի անյաջողութիւններու եւ Հայաստանի դժբախտ դրութեան պատճառները : Թագաւորը, ինչպէս արդէն տեսանք, կը յաջողի ազատիլ Եուսուֆի իշխանութենէն : Եուսուֆ՝ ամէն կերպ՝ ե՛ւ զէնքի, ե՛ւ խաբեբայական միջոցներով կ'աշխատի վրէժը լուծել Սմբատէն եւ իրեն ենթարկել Հայոց երկիրը : Սակայն ասիկա էական չէր. Սմբատ Թագաւոր կրնար որեւէ կերպ Եուսուֆի յարձակումներուն դէմ դնել, եթէ ունենար նախկին զինուորական ուժը, որմէ կը վախնար արաբ

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՄԵԾ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԸ

Երբ առիթը ներկայացաւ որ Մխիթար ընտրէր իր Միաբանութեան համար օրինագիրք մը, այո՛ ան չընտրեց Արեւելքի մէջ գործածուած եւ ընդհանրացած կանոնները Սուրբ Բարսեղի. բայց ինչո՞ւ. որովհետեւ՝ հայ Բարսեղեան կրօնաւորները, իրենց մտայնութիւններով ու ծէսով, Արեւմուտքի ազդեցութեան ենթարկուած էին լիովին ու գրեթէ բոլորովին լատինացած : Լուսամիտ ընտրութեամբ մը՝ Մխիթար նախապատուութիւն տուաւ Արեւմտեան օրինագրքի մը, անոր՝ որ լիով կը համապատասխանէր հայկական միանձնութեան նկարագրին : Մէկ կողմէն՝ ժամերգութիւն, աստուածային պաշտօներգութիւն, ներանձնական կեանք, միւս կողմէն՝ աշխատանք, յատկապէս մշակութային ու առաքելաջան աշխատանք. օրինակարգ մը՝ որ ամբողջապէս կ'արդիւնաւորէր Մխիթարի հայկական ըմբռնումները եւ ծրագիրները : Այդ ձեւով չէ՞ որ միթէ ի գործ էր դրուած կրօնաւորութիւնը, մեր աշխարհի հնամենի վանքերուն մէջ, իրենց ծաղկեալ շրջաններուն, Տաթեւէն Հաղբատ, Գլաձորէն Դրազարկ կամ Քեսունի Կարմիր Վանք : Մխիթարի ընտրած արեւմտեան օրինակարգը բացարձակապէս չէր ենթարկեր զինք լատինացման :

Ու ան քալեց ազգային դիծով, հայկական ոգիով, հայացուց Տօներու յառաջադէմ Վենետիկն անգամ, ողողելով անոր տաճարները՝ Մեսրոպի սրբազան տառերով բիւրաւոր :

Ազգին սիրով մշտապէս միացող հոգի մըն էր Մխիթար, որ Պօղոս Առաքեալի նման, ջերմ հայրենասիրութեամբ արծարծուն, կը տենչար, եթէ հարկ ըլլար, նոյնիսկ Քրիստոսէ նզովք կրել, ի սէր իր արենակից եղբայրներուն :

«Որքան որ կրնամ — կը գրէր Մխիթար — եւ որքան ատեն որ ողջ եմ, պիտի ջանամ աշխատիլ ի նպաստ Ազգիս հոգեւոր օգուտին ու շահին, նոյնիսկ եթէ ազգակիցներէս ոմանց անհաճոյ թուիմ եւ կամ արհամարհանք կրեմ անոնցմէ՝ իմ դաւանանքիս համար» (Ցշտկրն. Աստծշ.ի Վենետիկ, 1733, էջ 1279) :

Ու Մխիթարի կեանքը չդադրեցաւ 74 տարեկանին, 1749 Ապրիլ 27ին : Մխիթար շարունակեց ապրիլ իր յաջորդներուն մէջ, եւ հակառակ ամէն տեսակ դժուարութիւններու՝ դարերով գործեց, գրեց, քարոզեց, ի սէր միշտ իր պաշտելի Ազգին եւ անոր հոգեւոր լուսաւորութեան :

Այս է Մեծ Հայրենասէրին խորհուրդը խորին :

ՌԱՀՎԻՐԱՅ «ԷՔՈՒՄԵՆԻՔ» ՀՈԳԻԻ

Մխիթար, հայրենիքէն հալածական, Արեւմուտք գալով՝ իրեն համար գործունէութեան նոր կեդրոն մը փնտռելու անհրաժեշտութեան մէջ, դարուն ըմբռնումներուն համաձայն, անխուսափելիօրէն պէտք է ենթարկուէր, վարչական գետնի վրայ, իր հիւրընկալ երկրի եկեղեցական պետին. գործելու համար՝ անհրաժեշտ էր անոր հաւանութիւնը եւ վաւերացումը : Ու Մխիթար դիմեց ուղղակի Հռոմի Քահանայապետին, եւ յաջողեցաւ :

Մխիթարի այս կեցուածքը, սակայն, դիւանագիտութիւն չէր, որ յաջողութեամբ պիտի պսակէր իր ծրագիրները, ինչպէս կարծած են ոմանք : Ան ունէր իր խորունկ արմատները, որոնք Մխիթարի հոգիին մէջ ծլարձակուած էին իր մանկութեան երջանիկ օրերէն : Հայ Եկեղեցւոյ հարազատ դաւանանքի մասին ան աննախապաշար տեսակէտներ ունէր : Կը վկայէ այն Ոսկեփորիկը, որ Մխիթարի գրչէն ելած՝ ծաղկաքաղ մըն է հայ եկեղեցական մեծագոյն հեղինակներու գործերէն հանուած : Պատանի Մխիթար մեր հին ճառընտիրներու ընթերցումներէն է որ կաթիլ առ կաթիլ կազմած է իր հաւատքի դաւանանքը. մանաւանդ կրօնական վէճերու առիթով՝ ան հետզհետէ աւելի խորացուցած է իր ծանօթութիւնները, եւ տարիներու ընթացքին՝ չփման մէջ մտնելով գիտնական վարդապետներու հետ՝ համոզուած է թէ Հայ Եկեղեցին սկիզբէն «աւետարանական» կեցուածք է ունեցած, նկատմամբ Եկեղեցիներու հաղորդակցութեան եւ միութեան հարցին, ինչպէս արտայայտուած է Մատթէոսի Աւետարանի իր ընդարձակ Մեկնութեան մէջ : Ուստի, իրեն համար դաւանափոխութեան հարց երբեք գոյութիւն չունէր՝ Արեւմուտքի հետ կրօնական հոգեւոր հաղորդակցութիւն մշակելու համար :

(Շար. - 10)

ոստիկանը։ Էականն այն էր, որ այժմ երկիրը, որպէս կազմակերպուած ամբողջութիւն մը, չէր պայքարեր Եուսուֆի դէմ, չէր դիմադրեր անոր, եւ ճիշդ անոր մէջ էր՝ երկրի թուլութեան եւ աւերման հիմնական պատճառը, ըստ պատմագրի։ Ազգային միութեան գաղափարը, ընդհանուր համահայկական շահերու ըմբռնում չկար իշխաններու մէջ։ Մէկ խօսքով, չկար ընդհանուր հայրենիքի գաղափարը։ Նախարարներու համար «հայրենիքը»՝ իրենց հայրենական կալուածներն էին։ Գագիկ Արծրունին Սմբատ Թագաւորէ յատանալով Նախիջեւան քաղաքը, որ իբր թէ, իր հայրենական կալուածը եղած է, Եուսուֆի կը դիմէ, իսկ ան ալ, մեծ ուրախութեամբ, անոր արքայական թագ եւ պատիւներ կուտայ, եւ կը մղէ զայն դաւելու իր արքային դէմ «ի քակտումն իշխանութեան միաբանութեան նոցա», ինչպէս կը գրէ պատմագիրը։ Դրասխանակերտցին զայրոյթով կը խօսի Գագիկ Արծրունիի այդ դաւաճանական գործի մասին եւ կ՚ամբաստանէ իշխաններու այդ վարքագիծը։

Հայ Եկեղեցին էր, միայն, ընդհանուր, եւ հայ եկեղեցականները՝ սկսեալ Մովսէս Խորենացիէն, աշխատած էին՝ ընդհանրական հայրենիքի գաղափարը պատուաստել Հայերու մէջ։ Դրասխանակերտցին, որ ունէր ազգային ընդհանուր շահերու ըմբռնում եւ գիտակցութիւն, յաճախ՝ հաշտութեան միջնորդ էր հանդիսացած՝ իրարու հետ կռուող իշխաններու միջեւ, բայց, ցաւօք ի սրտի, ան ի զուր էր աշխատած զանոնք միացնել՝ ընդհանուր գործի մը շուրջ։ Ան դառնացած սրտով կը գրէ «եւ յուսացեալ սպասէաք ...ջան առաջի դնել և ելս նեղութեան հնարել և վայելչարար ի միասին կապակցել հաստատ եղբայրութեամբ, եւ զմի այր միանալ...։ Բայց ոչ զայս եղաւ տեսանել մեզ, այլ զնորին հակառակն կրեցաք»։

Եւ այս բոլորէն յետոյ՝ ի՞նչ է Դրասխանակերտցիի «Պատմութեան» եզրակացութիւնը։ Անիկա այն դիմումն է, որ ան, իր հայրապետի կոչման վայել կերպով, որպէս խնդրանք եւ խրատ, կ՚ուղղէ Հայաստանի մեծամեծներուն՝ իր գրքի վերջաբանին մէջ, կոչ ընելով անոնց, որ դառնան լռղներ իր «բաղաձայնութեան խրատին», թողուն իրենց «անկարգ ճոմարտակելը» իրարու դէմ, միաբան ըլլան եւ չըլլան հետեւող «եղբայրասպան Կայէնին»։ Եւ այն ժամանակ հաւատացած է ան, որ ոչ թէ թշնամիները Հայերուն, այլ Հայե՛րը իրենց թշնամիներուն կը կարողանային գետին տապալել։

ՏԱՐՕՆԱՎԱՐԴ

Յաջորդիւ՝

ՏՈՀՄԱՅԻՆ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.— ԹՈՎՄԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Միտքը քաղաքական է, իր էութեամբ։ Իր հաճոյքին համար չի գործեր, ոչ ալ աշխարհի, մարդու օրէնքները չէզոքութեամբ լուսաբերելու համար։ Մտածումը, իր ընդհանրութեամբ, իրաւունքի մը համար կամ իրաւունքի մը դէմ է որ կ՚աշխատի։ Ընդհանրութիւնը կ՚երթայ աւելի իրաւունքներուն դէմ։ Եւրոպական փիլիսոփայութեան հիմնադիրներէն ոչ մէկուն աչքէն ու գրիչէն վրիպած է միտքի ու մտածողութեան քաղաքական բնոյթը։ Հէկէլի համար, մարդկութեան մտածողական – մտային ամբողջ հոլովոյթը իր նպատակակէտը եւ վախճանակէտը կը գտնէ Պետութեան հաստատութեան մէջ։ Պետութիւնը այն է որ կը համադրէ համընդհանուրը եւ մասնակին, իր թանձրացեալ, քոնքրէտ իրականութեամբ։ Պետութիւնը վայրն է ուր մարդոց իղձերն ու պէտքերը կը մէկտեղուին, արդիական չստացածն է, որուն համընդհանուր կեանքին կը մասնակցի քաղաքացին իր ամէնէն պարզ շարժումներով, որուն մէջ իր իմաստը կը գտնէ ան։ Պետականութեան այս մտածողութիւնը չի հակադրուիր սակայն յեղափոխութեան պաշտպանութեան. կը վերջացնէ, կը լրացնէ զայն։ Լէժիթիմիթէի ջատագովութիւնը չէ որ Հէկէլ կ՚ընէ այս ձեւով, կը հաստատէ միայն էութեան նոյնութիւն մը։ Միտքը քաղաքական է եւ կը ձգտի Պետականութեան, ներքին անհրաժեշտութեամբ մը, որուն ինք, Հէկէլ հնազանդած է, որմէ չէ կրցած կամ չէ ուզած խուսափիլ։

Անշուշտ քաղաքա – փիլիսոփայութեան դասախօսութիւն մը տալու համար չէ որ գրամեքենայիս առջեւ նստայ։ Նոյեմբեր 16ի իրիկունը, Սանթէի բանտին առջեւ, Մ. Ֆուքօ, որ կ՚ընկերակցէր Քլաուս Քրուասանի փաստաբաններուն, կը հրմշտկուէր ու կը ծեծուէր ոստիկաններէն։

Միտքը եւ Պետութիւնը այս է նաեւ, եւ եթէ միտքը քաջութիւնը չունենայ իր դիրքին ու էութեան գիտակցելու, եւ իր կորուստին դէմ պայքարելու հոն ուր վտանգուած է, բան մը չարժեր այլեւս։ Մ. Ֆուքօ, Սարթրի, Տէօլէօզի եւ ուրիշ քանի մը անձերու հետ, այն մտաւորականներէն է որոնք Ֆրանսայի մէջ երբեք չեն վարանած իրենց միտքը եւ յաճախ ալ՝ իրենց մարմինը, ի սպաս դնելու ազատութեան համար մղուած պայքարին։ Եւ մանաւանդ՝ որոնք իրենց դատումներուն մէջ չեն սխալած երբեք։ Որոնք չեն կարծած, չեն մտածած որ ազատութեան ի խնդիր պայքարը մեզմէ հեռու բռնութիւններուն եւ բռնատիրութիւններուն դէմ է որ պիտի մղուի։ Որոնք գիտակցութիւնն ունեցած են որ միտքի աշխատանքը անկախ չէ քաղաքական յեղաշրջումէն, որ միտքի գետինը եւ Պետականութեան, անոր բռնութեան ծնունդ տըւած գետինը նոյնն են, բացարձակապէս նոյնը։ Որ մէկը չերթար առանց միւսին։

Ոչ միայն չկայ մտքի եւ քաղաքականի միջեւ հակադրութիւն ուրեմն, այլեւ՝ միտքի միակ փորձաքարը քաղաքականն է, անոր ենթադրած քաղաքական գիտակցութիւնն ու տարողութիւնը։ Եւ քաղաքականը հո՛ս է որ կը գործէ, մեր մէջ, մեր շուրջ, մեր սովորութիւններուն, մեր արարքներուն, մեր մտածելակերպերուն մէջ, որոնք — Հէկէլ այս տեսակէտով չէր սխալեր, երբեք չէ սխալած ան այսպիսի հարցերու շուրջ, — ամբողջովին պետականացած են, կամ պետականանալու վրայ, ուրիշ չափանիշ, ուրիշ յղում, ուրիշ հորիզոն չճանչնալով։ Մտքի մը տարողութիւնը ա՛յս իրողութեան հետ չափուելու իր կարողութեան մէջ կը կայանայ, իրողութիւն որ, եթէ կ՚ուզէք, փիլիսոփայական է։ Բայց ամէն ինչ որ կը գործէ մեր մէջ եւ մեր շուրջ, երբ կը սկսինք խօսիլ անոր մասին, իր անգիտակից, քօղարկեալ վիճակէն դուրս հանելով, եւ լոյսին բերելով զայն, փիլիսոփայական կը թուի, մինչեւ այն ատեն ուր զգալի դառնայ մորթերուն վրայ։ Պետականութիւնը, իբրեւ մտքի անհաւոր վախճանակէտը այդ իրականութիւններէն է։

Պետականութիւնը, իր համընդհանրացումը զգալի դարձուց անցեալ իրիկուն, Ֆրանսայի մէջ, Քլաուս Քրուասանի «էքսթրատիսիոն»ով, այսինքն՝ յանձնումով՝ գերմանական արդարութեան։ Հարկ կա՞յ պարագաները վերյիշելու։ Ճիշդ է որ նոյն իրիկունը, Ֆրանսացիներու մեծամասնութիւնը աւելի հետաքրքրակա՛ն բաներով զբաղած էր, որով պետական ուժը չփորձեց իսկ ծածկել իր արարքը։ Քլաուս Քրուասան Պատէրի խումբին փաստաբանն էր։ Վերջին դէպքերէն ետք, տեսնելով թէ ի՛նչ ձեւով գերմանակա՛ն հանրութիւնը կը դրդուէր, ոստիկանական հակազդեցութիւններու եւ արարքներու կը կանչուէր, մէկ խօսքով՝ կը պետականացուէր Պետականութեան կողմէ, կամ ինքն իր կողմէ արդէն, քանի արտաքին ուժեր չէ որ կը գործեն հոս, այլ՝ ներքին անխուսափելի հոլովոյթ մը, տեսնելով ուրեմն այս ամէնը, Ք. Քրուասան ապաւինած էր Ֆրանսա որ դարերէ ի վեր քաղաքական փախստականներուն համար, ապաւէն մը հանդիսացած է։ Բայց այսօր, այլեւս՝ ո՛չ, վերջացած են այդ ժամանակները։ Պէտք է չեշտել որ Քրուասան քաղաքական ապաւէն խնդրած էր Ֆրանսայէն։ Երկրորդական չէ գիտնալ որ այդ իրաւունքն է որ չի յարգուիր կառավարութեան կողմէ։

Որովհետեւ ահաւասիկ, գերմանական կառավարութեան կողմէ արձակուած արգելափակումի մանտայէն ետք, եւ յանձնումի երկու տարբեր խնդրանքներէ ետք, Շթութկարդի եւ Քարլսռուհի դատարաններէն, Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանի ամբաստանութեան «սենեակը» դրական պատասխան տուաւ յանձնութեան համար, բայց ընդառաջ երթալով առաջին խնդրանքին միայն, երկրորդը չեղեալ նկատելով։ Պէտք է գիտնալ որ բանտարկեալներու յանձնութեան շուրջ Ֆրանք – գերմանական ի զօրու համաձայնագիրը կը նախատեսէ որ դատական պատճառներով յանձնուած անձ մը կրնայ դատուիլ միայն այն ամբաստանութեան համար որ դըրդապատճառը եղած է իր յանձնութեան արտօնութեան։ Ինչ որ հաւանաբար ապարդիւն նրբամտութիւն մըն է, ֆրանսացի դատաւորներու կողմէ։ Որովհետեւ իր իսկական դատէն առաջ, ոչ մէկը կրնայ հաւատալ որ Քրուասան յանցաւոր է, նոյնիսկ ահաբեկիչ բանտարկեալներուն միջեւ հաղորդակցութեան կապ մը հանդիսացած ըլլալէ։ Այս ամբաստանութիւնն է միայն որ նկատի առած է ֆրանսական ամբաստանութեան ատեանը։ Միւս ամբաստանութիւնները չեն ընդունուած, ի մասնաւորի այն մէկը որու համաձայն Քրուասան պարզապէս մեղսակից է ահաբեկչական արարքներուն։ Դժբախտաբար, այս դատական նրբութիւնները միտք կը զբաղեցնեն միայն եւ չնչին նկատողութիւններ են այն իրողութեան նկատմամբ որ յանձնութեան խնդրանքին դրական ձեւով պատասխանուած է, ինչ որ սպասելի էր, տրուած ըլլալով գերմանական կառավարութեան բանեցուցած ճնշումները, ներյայտ կամ բացայայտ, այս վերջիններէն՝ տնտեսական կապերու թուլացումի սպառնալիք մը, որ Ֆրանսայի համար, աւելի ճիշդ՝ կառավարութեան համար, կորուստ մը, ձախողանք մը կ՚ըլլար։

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴՈՂՑՈՒԹԷ ԴՈՂՑՈՒԹ

ՈՒԹՐԹԱՌՈՒՆԻ մէջ, Նոյեմբեր 6ին, տեղի ունեցած է Մեծ Պոսթընի Հայ Մշակութային Կեդրոնի հողի օրհնութիւնը։ Առաւօտուն, պատարագէն ետք հոծ բազմութիւն մը, առաջնորդութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արենոյշներուն եւ սկաուտներուն. ուղղուած է մօտակայ հողամասը, ուր կատարուած է հողի օրհնութիւնը։ Խօսք առած են զանազան կազմակերպութեանց, հանրային մարմիններու եւ միութեանց ներկայացուցիչներ՝ որոնք իրենց ուրախութիւնը յայտնած են գաղութին տարիներու երազի իրականացման առթիւ։

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՆԷԾՔԸ

Այս սենեակին մէջ տեսակ – տեսակ գլխեւոններ դասաւորուած էին դարակներու վրայ. կեղծամներ, կեղծ մօրուքներ, զոյնզգոյն օծանելիքներ եւ ներկեր կը տեսնուէին սեղաններու վրայ եւ պահարաններու մէջ։ Վերջապէս գաղտնի ոստիկանի մը կամ դերասանի մը պէտք ըլլալիք ամէն պիտոյք, ամէն առարկայ կարելի էր գտնել հոն։

Ծենարօ ծպտուելու արհեստին մէջ շատ վարպետ էր, երբեմն կը հպարտանար ըսելով թէ ծպտուած պարագային իր մարդիկն իսկ չէին կրնար ճանչնալ զինքը։

Այն օրը բացառաբար աւելի խնամք տարաւ իր կերպարանափոխութեան գործին։ Երբ գործը լմնցուց, հայելիին նայելով ինքն ալ հիացաւ իր վրայ։ Անճանաչելի դարձած էր։

Դքսութեան պալատին բարապաններու զգեստը հագած էր, որպէսզի առանց մէկէ մը ճանչցուելու, կարենայ միշտ դուքսին հետ հաղորդակցութեան մէջ մնալ։

— Հէյ, Ֆուքարի, ես քու պալատիդ ամէնէն հաւատարիմ, ամէնէն անհրաժեշտ եւ ամէնէն խելացի բարապանն եմ հիմա, ըսաւ ան չարաչուք ժպիտով մը։

Եւ գաղտնի սանդուխէն վար իջնելով դուրս ելաւ։

Քանի մը վայրկեան յետոյ, թէպէտ քիչ մը դժուարութեամբ, բայց վերջապէս յաջողեցաւ դքսութեան պալատէն ներս մըտնել, անշուշտ ամէն տեղ գործածելով Ֆուքարիի տուած կարգախօսը։

Վստահ ենք որ մեր ընթերցողները չեն մոռցած այդ կարգախօսը, որ՝ «Հառաչանքի Կամուրջն էր։

Ծենարօ երբ դուքսին աշխատութեան սենեակը պարապ գտաւ, ակռաներուն տակէն մռլտաց.

— Հոս սպասած ատեններս պահ մը առանձին մեր գործերուն վրայ մտածենք... Կարծեմ թէ բաւական կարգին խօթեցինք զանոնք...։ Ծենարօ, այսօր ամէնէն մեծ օրն է քեզի համար... դարերով սովորութիւն դարձած վենետիկեան արարողութիւնը այսօր է որ պիտի կատարուի...։ Այսօր դուքսը Ադրիականի հետ պիտի ամուսնանայ...։ Բայց խնդիրը հոն է որ այս իրիկուն ո՞վ պիտի ըլլայ դուքսը ... Ալթիէրի՞ն, Ֆուքարի՞ն թէ Քանտիանօ՞ն ... այս երեքին որը որ ըլլայ յաղթողը, դուն միշտ յաղթական պիտի ըլլաս...։ Եթէ Ֆուքարին ըլլայ, քեզի պէտք պիտի ունենայ... պալատ վերադառնալուն պէս իր առաջին գործը պիտի ըլլայ քեզ աւագ հաւատաքննիչ հռչակելը...։ Իսկ գալով Ալթիէրիի, անոր ալ մեծ ծառայութիւն մը մատուցիր. Ռոլանի ուր գտնուիլը իմացուցիր։ Ինքը իր աւանակութեան երեսէն չէ յաջողեր զայն ձեռք անցընել, քու ինչո՞ւդ պէտք։ Անկէ զատ, Ալթիէրին գիտէ թէ դուն իր սարքած դաւադրութեան տեղեակ էիր եւ ձայն չհանեցիր, ձգեցիր որ իր գործը լմնցնէ, ինչ որ լռելեայն ըսել է թէ դուն ալ իրեն համակիր էիր։ Ասոնց փոխարէն ան ալ քեզ աւագ հաւատաքննիչ պիտի կարգէ։ Հիմա գանք Քանտիանոյի։ Անոր ալ մեծ ծառայութիւններ մատուցած ես. զինքը կրնայիր ձերբակալել եւ չձերբակալեցիր, կրնայիր մատնել ու չմատնեցիր, ընդհակառակն Ֆուքարիի եւ Ալթիէրիի գաղտնիքները իրեն հաղորդեցիր, որով այս կողմէն ալ կրնաս հանգիստ ըլլալ... Բայց Ռոլան աւագ հաւատաքննիչի պաշտօնը ջնջել դրած է միտքը, ատոր ալ ճարը կը գտնես անշուշտ...։ Օր մը իր առջեւ ահաբեկչական դաւադրութիւն մը կը լարես որով կը համոզուի թէ աւագ հաւատաքննիչի պաշտօնը պարապ պաշտօն մը չէ։ Այսօր այդ երեք թշնամիները իրար պիտի ուտեն, բայց դեռ իրենց դիրքը որոշ չէ, երեքէն մէկն է միայն որ պիտի յաջողի այս գիշեր, բայց ո՞րը, երեքն ալ չեն գիտեր, մինչդեռ դուն գիտես թէ որը ըլլայ յաղթողը, քու դիրքդ միշտ նոյնը պիտի ըլլայ։ Վստահ ես որ այդ երեքէն երկուքը պիտի սատկին, իսկ ով որ ըլլայ ողջ մնացող սրիկան, պէտք է որ իր իշխանութիւնը քեզի հետ կիսէ։

Բայց յանկարծ Ֆուքարի ներս մտած ըլլալով, ոստիկանապետը իր խորհրդածութիւնները մէկ կողմ թողուց։

Դուքսը նախ զայն չճանչցաւ, բայց երբ ոստիկանապետը ինքզինքը յայտնեց անոր, Ֆուքարի հարցուց.

— Ինչո՞ւ այսպէս ծպտուեր էք։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Արթին Սերեճանեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Սերեճանեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Կիմիւշեան (Պոլիս), հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր, կեսուր մօր, քրոջ եւ քենիին՝

ՊԱՅԾԱՌ ՍԵՐԵՃԱՆԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին նաեւ Սե-րեճանեան եւ Ինճէեան գերդաստաններուն հոգւոցն ի յիշատակ, այս Կիրակի, Նոյ. 27, առաւօտեան Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա-տակը յարգողներուն։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԳԻՆԵՁՕՆ

Կազմակերպուած Սէնթ'Անթուանի Հա-յոց Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ, ի պատիւ եկեղեցւոյ հոգեւոր հո-վիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆԻ

Ծայրագոյն վարդապետի իշխանութեան տուչութեան առթիւ

Ձեռնադրութեամբ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք ԵՂԻՇԷ Արք. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ կը նախագահէ

ՅԱԿՈԲ Եպս. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Նոյեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ ետք ժա-մը 16ին, Սանթր Սոսիալ լա Մառթին սրահին մէջ, Սէնթ'Անթուան, Մարսէյլ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միու-թեան, կը տօնուի Հայ Մշակոյթի օրը, Կիրակի, Նոյ. 27ին։

Առտու հոգեհանգիստ ժամը 9ին, Սէն Թ'Անտրէ լը Հօ եկեղեցին, ի յիշատակ Վիէնի հայ ննջեցելոց։ կը պատարագէ

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգեցողութեանց կը մասնակցի Վալանսի երգչախումբը։

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Թէաթրը Մի-նիսիփալի մէջ կը կատարուի հանդիսու-թիւն մը նուիրուած հայ գիրերու գիւտին։

Կը խօսին՝

Փրոֆ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)
ՍԱՐԳԻՍ ՋՈՒԼԷՄԵԱՆ (Պաղտատէն)
ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)

Կը կատարուի օրուան յատուկ գեղար-ուեստական բաժին մը։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Դարբին իրենց մեծ-հօր՝ պոլսաբնակ Պր. Միհրան Յ. Շահինեանի մահուան առթիւ 250 Ֆր. կը նուիրեն Լիոնի Նարեկեան վարժարանին։

×

Տիկին Աննիկ Բաստրմաճեան իր ազնիւ բարեկամուհի Տիկին Մանիկ Քոչարեանի անմոռանալի յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 27, Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

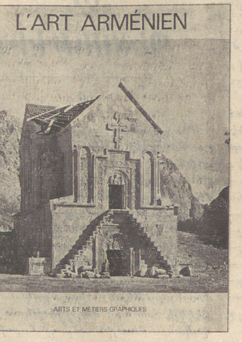
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

իր ծայրագոյն վարդապետի իշխանու-թեան տուչութեան առթիւ։

Այս առթիւ կը նախագահէ եւ կը քարոզէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

եւ կնքահայրութեամբ Արթալին Յակոբ-եանի։

L'ART ARMENIEN

par Sirarpie der Nersessian

Dans leur majorité inédites, les photographies de cet ouvrage ont été réalisées directement en U.R.S.S., à Jérusalem et en Turquie.

272 pages 27,5 x 36,2 avec 127 reproductions en couleurs, 52 reproductions en noir, plans et relevés d'édifices, 2 cartes. Relié sous jaquette illustrée.

PRIX DE LANCEMENT JUSQU'AU 30.11.77 : 220 F

prix définitif : 250 F

ARTS ET MÉTIERS GRAPHIQUES

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SOIREE AMICALE

Le Mercredi 30 Novembre à 20 h. 30

Mlle FOULIK MASLAMIAN

(directeur-gynécologue exerçant en Allemagne)

Présentera deux courts métrages portant sur des interventions chirurgicales qu'elle a elle-même effectuées lors d'accouchements.

La projection sera suivie d'un débat

118, Rue de Courcelles, Paris 17e
Tél. : 924-86-71 et 227-12-26

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿ

Կազմակերպութեամբ
Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան

Շաբաթ, Նոյ. 26 ժամը ճիշդ 21ին
Մարսէյլի Մշակոյթի Տան վասպուրական սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Ռ. ԼԶԷԿԱՌԱՑ ԱՐՔ.
(Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս)

Կը խօսին

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկէն)
(«Բազմավէպ»ի խմբագիր)
ՄԷԹՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր, մասնակցութեամբ Է. Էճէքրժեանի (դաշ-նակ), Փ. Քոռի (դաշնակ) եւ Վ. Ճառայեանի (արտասանութիւն)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհի-ները, ինչպէս նաեւ իր դպրոցի, պարա-խումբի անդամները, ծնողքները եւ հա-մակիրները, Ուրբաթ, Նոյ. 25ին ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ Դեկ-տեմբեր 24, Փալմա սրահը։

×

Ալֆորտվիլի ընկերակցութեան չքեղ պարահանդէսը, այս տարի բացառաբար գիմակաւոր՝ Շաբաթ, Փետրուար 4ին։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salnns de l'Hôtel George V, 31 Avenue George V — PARIS (8e)

BEDIK ET SON ORCHESTRE

LES TZIGANES IVANOVITCH

Մուտք 35 ֆրանք, ուսանողներու 25 ֆր.

Նոր Տարուան եւ Ծնունդի առիթով
նուիրեցէք ձեր սիրելիներուն Սիփան - Կոմիտասի երգչախմբի

MAGNIFIQUE ALBUM DE DEUX DISQUES

CHŒURS MIXTES ARMENIENS DE PARIS

Direction : G. APRIKIAN

Le Maître et son Disciple

stéréo 33 tours.
S. K. 3000 Komitas Messe
S. K. 5000 Ganatchian, œuvres

Prix 110 F.

EN VENTE : auprès des membres de la Chorale et 17, Rue Bleue à Paris (Tél. 824-63-89 de 20 h. à 22 h.)

Librairie Orientale H. SAMUELIAN, 51 Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e) Tél. : 326-88-65

Mme PALOYAN, 9 Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 523-24-97

ALFORTVILLE : Ets. MICHELE, 253 Rue P.-V. Couturier, 94140 Alfortville Tél. 899-09-66

ARNOUVILE : M. NIGOGOSSIAN 121 Rue Henri Barbusse, 95400 Arnouville-les-Gonesse Tél. 985-04-46

LYON : EGLISE ARMENIENNE, 295 Rue Boileau, 69003 Lyon. Tél. 60-47-18

M. Jules MARDIROSSIAN, 48 Rue du Repos, 69003 Lyon. Tél. 72-25-91

SEVAN VOYAGES, 50 Cours de la Liberté, 69003 Lyon. Tél. 60-13-66

MARSEILLE : MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 12, Rue Saint-Basile, 13 Marseille. Tél. 50-15-09

VALENCE : TISSUS ANDRE SEMERDJIAN 53, Rue Mavier de Montjau, 26 Valence

BRUXELLES : Mlle AVAKIAN, 28 Rue Berckmans, 1060 Bruxelles Tél. 538-16-83 à Bruxelles

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi 30 Decembre — Retour Jeudi 12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — 87 la Canebière 13001 MARSEILLE — tél. (91) 50 89 12

VOYAGES WASTEELS — Org. Lic. 97

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
25
VENDREDI
25 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.995
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — Nº 13 995

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԻԱ ԽԶԵՑ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԵՏ

— o —

ԳԱՀԻՐԷ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԱՐՏԱՔՍԵԼ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ

— o —

Քատաֆիի համար Եգիպտոս այլեւս չի տարբերիր Իսրայէլէն եւ ի գործ դնելով իր սպառնալիքները խզեց Գահիրէի հետ, սահմանները փակեց եւ կ'արգիլէ նաեւ որ այն օդանաւերն ու նաւերը որոնք Եգիպտոս կ'երթան իր սահմաններէն անցնին: Քատաֆիի բոլորովին համակարծիք է Պումետիէն, որ ըստ պաղեստինեան Վաֆա մամուլի գործակալութեան «Հակա – Սատաթ» ճակատի մը կազմութեան ձեռնարկած է:

Բայց եւ այնպէս, ուզեն կամ չուզեն Սատաթի այցելութիւնը դրական հետեւանքներ կ'ունենայ: Օրինակ հակառակ իր բացասական հակազդեցութեանց, անկարելի չի նկատուիր որ Խորհ. Միութիւն դիւանագիտական յարաբերութիւն ստեղծէ Իսրայէլի հետ: Նման վարկած մը մէջտեղ դրած է միջազգային յարաբերութեանց Հիմնարկի տնօրէնը՝ Նիկոլայ Ինոզեմցեւ: Միւս կողմէ Մերձաւոր Արեւելքի Մ. Ե. Ն. Ա. մամուլի գործակալութեան համաձայն, Իսրայէլ ի մօտոյ պիտի յայտնէ թէ Ժընեւի ժողովին պիտի մասնակցի բոլոր կողմերու հետ, մէջն ըլլալով «տարրերու որոնք ծանօթ են իբրեւ զօրավիգ ՊԱԿի»: Իսրայէլ նաեւ համաձայն է որ ժողովը Դեկտեմբերին գումարուի: Մոշէ Տայեան սակայն, հերքեց թէ համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլայ Իսրայէլի եւ Եգիպտոսի միջեւ պաղեստինեան հարցին շուրջ:

Ծանօթ է որ այս հանդիպման առաջին օրն իսկ, բազմաթիւ լրագրողներ (ի շարս որոնց Էտուար Սապլիէ) արդար առաջարկ մը ըրին՝ Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը շնորհել Սատաթի: Այս առթիւ Տիկին Կոլտա Մէյր կատակի ձեւով ըսած է. «Վստահ չեմ որ Սատաթ եւ Պեկին իրաւունք ունենան Նոպէլի մրցանակին, բայց անկասկած արժանի են Հոլիվուտի Օսքարներուն»: Ասիկա, որոշ ձեւով ցոյց կու տայ նաեւ ծնած յոյսէն ետք՝ ծնած մտահոգութիւնը:

× Վեց օրուան մէջ, Եգիպտոսէն արտաքսուած են աւելի քան 500 Պաղեստինցիներ: Ասոնց մէջ են Գահիրէի ՊԱԿի գրասենեակին տնօրէնը: «Պաղեստինի Ձայնը»ին հաղորդումներն ընդհատուած են:

× Ազգաժողովին առջեւ (Նիւ Եորք) Սուրիա ամբաստանեց Եգիպտոսի նախագահը որ «անձնատուր եղած է ցեղապաշտ Սիոնականութեան առջեւ»: Ալաֆ, Սուրիոյ պատուիրակը, ամբաստանած է նաեւ Սատաթը որ «Տիկին Կոլտա Մէյրը, ցեղապաշտ մը համբուրած է եւ պատերազմական ոճրագործի մը՝ Տայեանի ձեռքը սեղմած է»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀ. 40ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱՒՈՐՈՒՄԸ

ԱՄԷՆ ԽՈՒՄԲ 30 ԽԱՂ ՈՒՆԵՑԱԾ Է

Ա. Դինամօ – Կիեւ. 43 կէտ (14 յաղթանակ, 15 հաւասար, մէկ պարտութիւն) 2րդ՝ Դինամօ — Թիֆլիզ. 39 (13, 13, 4), 3րդ Տորպեդօ — 37 (12, 13, 5), 4րդ Դինամօ — Մոսկուա. 35 (9, 17, 4). 5րդ Շախտեոր. 34 (9, 16, 5), 6րդ Լոկոմոտիւ. 32 (9, 14, 7), 7րդ Չերնոմորեց 30 (11, 8, 11), 8րդ Կայրաթ 29, (6, 17, 7), 9րդ Զարիա 28 (8, 12, 10), 10րդ Զենիթ 28 (8, 12, 10):

11րդ Արարատ 27 (7, 13, 10 կոլերութիւ՝ 28–34): 12րդ Դնեպր 27 (9, 9, 12), 13րդ Նեֆթչի 27 (5, 17, 8), 14րդ ԲԿՍԱ 27 (5, 17, 8), 15րդ Կարպատներ 26 (6, 14, 10), 16րդ Կռիլիա – Սովետով 11 (2, 7. 21):

Ինչպէս գրած էինք արդէն Նոյ. 22ի մեր թիւով, բարձրագոյն լիկայէն դուրս կը մնան Կարպատներն ու Կռիլիա – Սովետովը եւ անոնց տեղը կ'անցնին Սպարտակ (Մոսկուա) եւ Պախտակոր (Տաշքենդ):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆ կրկնեց, Հինգշաբթի առաւօտեան Ֆրանս – Էնթէրի նախաճաշին, որ «Հասարակաց Ծրագրէն Համայնավար ծրագիր» չերթար: Մասնաւոր նորութիւն մը չյայտնեց բայց հաստատեց թէ դրական կը գտնէ Սատաթի առած քայլը: Գալով Համայնավարներու այն մեղադրանքներուն որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը աջ կը թեքի, ըսաւ «Ա՞ջ թեքիլ է հրաժարիլ պրոլետարիատի մենատիրութենէն, ընդ ատիկա Համայնավար կուսակցութիւնը, ա՞ջ թեքիլ է հիւլէական ռումբի կողմնակից ըլլալ, Եւրոպայի Խորհրդարանին ընտրութիւնը հանրաքուէով ընդունիլ: 1972էն ի վեր այս փոփոխութիւնները մտցուց Համայնավար կուսակցութիւնը իր քաղաքականութեան մէջ, բայց ես չըսի թէ աջ կը թեքի»:

ԱՆՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇԻՌ մը որ որոշած էր Ժիսքարը սպաննել (ինչպէս անցեալին՝ տը Կոլը կամ Փոմփիտուն) Էլիզէ փութաց Չորեքշաբթի եւ նախքան ձերբակալուիլը պահակի մը վրայ կրակեց, որ մինչեւ հիւանդանոց փոխադրուիլը մեռաւ: Մարդը քանիցս յիմարանոց մտած – ելած է եղեր, անշուշտ անբնականը մտնելը չէ այլ՝ ելլելը:

ԻՒ. ԷՖ. Ա.ի բաժակի ութերորդ աւարտականներու երթի մրցումներուն Դինամօ (Թիֆլիզ) յաղթեց Ցիւրիխի 1–0, Արեւելեան Գերմանիոյ Իէնան Լիէժի 2–0, Մակտըպուր Լանսի 4–0, Պասթիա Թորինոյի 2–1, Ֆրանքֆորթ՝ Պայէրնի 4–0, Էսթըն (Անգլիա) Պիլպաօի 2–0, Իփսուիչ (Անգլիա) Պարսելոնայի 3–0, Այնտհովըն Գրէնոպլի 2–0:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ զբաղեցաւ աշխատավարձքերով եւ որոշեց 6,5 առ հարիւրէն 10 առ հարիւր մինչեւ արտօնել աշխատավարձքերու յաւելումը 1977–ին: Կարգ մը միջոցներ ալ ձեռք առնուած են ի նպաստ ձեռային աշխատանք տանողներուն:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՐՑ ՄԸ

— o —

Հրապարակաւ, անշուշտ, մտահոգութիւն արտայայտող ձեւով չարծարծուիր ժողովրդագրական հարց մը, որ Խորհ. Միութեան ռուսական դիմագիծին այլափոխութեան հետ կապ ունի:

Սակայն բազմաթիւ են այն տնտեսագէտները, ժողովրդագրութեան մասնագէտներն ու ընկերաբանները, որոնց համար դիմագիծի փոփոխութիւնը աւելի քան մտահոգիչ է: Ոմանք չեն վարանիր երեւոյթը բացասական նկատելու: Հարցն այն է, որ Խորհ. Միութեան Կեդրոնական Ասիոյ եւ Կովկասի բնակչութիւնը արագ թափով աճ կ'արձանագրէ: Ասկէ նախ եւ առաջ կը ծագին բազմաթիւ խնդիրներ, յաճախ դժուար լուծելի: Այսպէս գիւղական վայրերու բնակչութեան գեր–խտութիւն, ճարտարարուեստի հաստատման պահանջ, կրթական առաւել միջոցներ եւայլն:

Ճիշդ է, որ խորհրդային հեղինակները երբեք չեն խօսիր իրենց մտահոգութիւններուն մասին, ցեղագրական դիմագիծի փոփոխութեան կապակցութեամբ: Բայց իրողութիւնն այն է, որ բնակչութեան առաւելագոյն աճը կ'արձանագրուի մահմետական դիմագիծով ոչ–սլաւ ժողովուրդներու, ինչպէս նաեւ Ռուսերէն բոլորովին տարբեր եղող քրիստոնեայ ժողովուրդներու կողմէ, Հայեր եւ Վրացիներ: Անդին, բուն Ռուսիոյ մէջ, եւ նաեւ «եւրոպական» Հանրապետութիւններու մէջ, բնակչութեան աճը խորհրդային միջինէն շատ ցած է: Կարգ մը շրջաններ, զուտ ռուսական դիմագիծով, յաւելումը զերոյի աստիճանին հասած է:

Ասոր իբրեւ հետեւանք, խորհրդային կարգ մը հեղինակներ՝ տնտեսագէտ, ընկերաբան եւ ուրիշներ, կ'առաջարկեն յատուկ նպաստներ սահմանել երախաներուն համար: Սակայն այն շրջանները, ուր ծնունդներու թիւը շատ ցած է: Այսպիսի քայլ մը, պարզ է, որ «մարսելի» պիտի չըլլայ ոչ–ռուս ժողովուրդներուն համար: Իշխանութիւնները ի՞նչ բացատրութիւն պիտի տան ըսելու համար, թէ Խորհ. Ռուսիոյ Հանրապետութեան (83 տոկոսը Ռուս) կիներուն նպաստ պիտի տանք, որպէսզի ծնունդները բազմանան, իսկ, օրինակ, Ուզպեկներուն ոչ: Չէ՞ որ բոլորն ալ խորհրդային երախաներ են համահաւասար իրաւունքներով եւ բոլորն ալ կոչուած են Համայնավարութիւնը դիմաւորելու:

Պատմաբանի մը համար, ժողովրդագրական բնոյթի այս հարցերը աւելի լայն շրջագիծ կը ստանան: Քաղաքական գոյն կ'ունենան: Դարերու ընթացքին, Ռուսերը լայնատարած կայսրութիւն մը հաստատած են, սակայն, այսպէս կամ այնպէս, զայն նկատած են ռուսական ազգային Պետութիւն մը: Սակայն Խորհ. Միութիւնը կազմուած է տասնեակ ու տասնեակ ազգերէ:

1970ի վիճակագրութեան, այսինքն վերջին մարդահամարին, Ռուսերու տոկոսը 53,4 էր ընդհ. բնակչութեան մէջ: Նախավերջին, 1959ի վիճակագրութեան հետ բաղդատուելու պարագային, կը տեսնուի, որ երկու մարդահամարներու միջեւ տարածուող ժամանակաշրջանին Ռուսերու թիւն ու տոկոսը նուազած են: Կը նշանակէ, ուրեմն, թէ կրնան փոքրամասնութիւն ներկայացնել ժամանակ մը ետք:

Թէեւ այս իրողութիւնը հրապարակաւ մատնանշուած է Արեւմուտքի մէջ, սակայն առաջին անգամն է, որ խորհրդային գրիչ մը կ'ընդունի նման հաւանականութիւն մը: Գ. Բոնդարսկայա այս տարի Մոսկուայի մէջ լոյս ընծայեց շահեկան գիրք մը հետեւեալ խորագիրով.— Բեղնաւորութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ: Ասոր ցեղա – ժողովրդագրական երեւոյթները»:

Գ. Բոնդարսկայա, ընդհանրական սահմանաբաժանումներով եւ այժմու վիճակը պատկերացնելով փորձած է Խորհ. Միութեան 15 Հանրապետութիւններու ժողովուրդներուն տարողութիւնը ճշդել 2000 թուականին: Ռուսերու կողքին դրած է եւրոպական այն վեց ազգերը, որոնց պատմական հայրենիքը Ռուսիոյ արեւմուտքը կը տարածուի: Ութ ազգեր ալ կը բնակին Խորհրդային Արեւելքը՝ Կեդր. Ասիա եւ Կովկաս:

Հեղինակին սահմանումով, Արեւելքի ազգերը առաւել աճ պիտի արձանագրեն: 4ը՝ Կիրգիզներ, Թիւրքմէններ Ուզպէկներ եւ Տաճիկներ աւելի քան եռապատկուած պիտի ըլլան, իսկ Ազրպէջանցիներն ու Ղազախները՝ կրկնապատկուած: Ուզպէկները 2000ին պիտի ներկայացնեն աւելի քան 28 միլիոն հոգի, 1970ի ինը միլիոնին տեղ: Ղազախները պիտի հասնին 13,6 միլիոնի եւ Ազրպէջանցիները 11,4 միլիոնի:

Խորհրդային Եւրոպայի ժողովուրդներու աճը թոյլ պիտի ըլլայ: Խորհրդային Եւրոպացիները՝ Ուկրանիացիներ, Բելոռուսեր, Մոլտաւներ, Պալթեան երեք ժողովուրդներ 2000ին 65 միլիոն 700.000 պիտի ներկայացնեն, այսինքն՝ ութ միլիոնի աճ: Եւ ասոնց տոկոսը ընդհ. բնակչութեան մէջ 20,5 առ հարիւրի նուազում պիտի արձանագրէ:

Միւս կողմէ, արեւելեան ժողովուրդները 80,5 միլիոնի հասնելով, Խորհ. Միութեան բնակչութեան 25 տոկոսը պիտի պարզեն: Ասոնց աճը՝ 50 միլիոն: Իբրեւ ամբողջութիւն՝ «Ասիացիները» իրենց ետեւ պիտի ձգեն Եւրոպացիները:

Ճիշդ ըլլալով հանդերձ, որ Եւրոպացիները յարաբերաբար տկար ուժ մը պիտի ներկայացնեն, այսուհանդերձ, միշտ ազգային հարց պիտի մնան Ռուսերուն համար: Հարցին ծանրութիւնը սակայն պիտի փոխադրուի Արեւելք: – Ռուս – ոչ–Ռուս յարաբերութիւններու իմաստով:

Միչիկըն համալսարանի պատմութեան փրոֆեսէօր Ռոման Զբորլուկի հայթայթած տուեալներով, Ռուսերու աճը 10 տոկոսի պիտի հասնի մինչեւ դարավերջ (142 միլիոն): Թէեւ ընդհ. բնակչութեան 44,3 տոկոսը պիտի ներկայացնեն, այլ խօսքով թուական գերակշռութիւն մը, սակայն, 1970ի մեծամասնութիւնը պիտի կորսնցնեն: Նուազ քան երկուքի դէմ մէկով պիտի գերազանցեն Ասիացիներուն, փոխանակ չորսի դէմ մէկով, համաձայն 1970ի մարդահամարին:

Պարզ է, որ բնակչութեան դիմագիծի փոփոխումը իր քաղաքական հետեւանքներն ալ պիտի ունենայ: Ազգային բնոյթի խնդիրները առաւել պիտի չեշտուին:

Մէկ բան յստակ է: Որքան ժամանակը երկարի, այնքան դժուար պիտի ըլլայ Խորհ. Միութիւնը չփոթել Ռուսիոյ հետ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Աւելի կարեւոր հարց մը կայ սակայն. կառավարութիւնը իրականութեան մէջ առաջքն առած է, առանց մտահոգուելու դատական եւ իրաւական հաստատութիւններուն վճիռով: Երկու իմաստով. նախ՝ կ՚ըսուի որ ամբաստանութեան ատեանի վճիռէն քանի մը ժամ առաջ արդէն՝ կառավարութիւնը ամէն ինչ պատրաստած էր յանձնութեան համար, վստահ ու – բեմն՝ որ դատաւորները իր փափաքին պիտի հետեւին: Բայց այդ ալ մէկ կողմ ձգենք, իրականութեան մէջ, ֆրանսական կառավարութիւնը չէ ուզած ենթարկուիլ Պետական Խորհրդատուութեան Ատեանի վճիռին, վախնալով որ այդ վճիռը նըպաստաւոր չըլլար իրեն: Խորհրդատուութեան Ատեանը Քրուասանի դատական վերջին դիմումի կարելիութիւնն էր, եւ այդ վերջին դիմումէն է որ փաստաբանը զրկուեցաւ կառավարութենէն, ինչպէս կը շեշտէ Մ. Տիվերժէ Նոյեմբեր 18ի Լը Մոնտի իր յօդուածին մէջ: Պետական Խորհրդատուութեան Ատեանը երկրի բարձրագոյն հեղինակութիւնն է դատական խնդիրներու վերաբերմամբ, եւ ան է որ ի զօրու հռչակած է ինքզինք յանձնու – թեան վճիռներու օրինաւորութիւնը որոշելու համար: Եւ այդ վերջնական ապահովութիւնը անհրաժեշտ է որով – հետեւ այս տեսակ խնդիրներու պարա – գային՝ Վճռաբեկ Ատեանին կարելի չէ դիմել, Ամբաստանութեան Ատեանին որոշածը դատական վճիռ մը չըլլալով օրինապէս, այլ՝ կարծիք մը միայն: Նոյ. 16ի օրը, Խորհրդատուութեան Ատեանը պատրաստ էր ընդունելու Մէթր Քրուասանի դիմումը, գործնական ձեւով, քանի որ ատենադպրութիւնը բաց մնացած էր զայն արձանագրելու համար անմի – ջապէս, եթէ յանձնութեան որոշում մը տրուէր:

Կը տեսնուի որ Ֆրանսայի դատաւոր – ները, անոնց մէկ մասը գոնէ շատ վըստահութիւն չունին կառավարութեան հանդէպ: Եւ այս բոլոր զգուշութիւններուն հակառակ, հազիւ յանձնութեան արտօնութիւնը տրուեցաւ ամբաստանութեան Ատեանին կողմէ, եւ դիմումը տակաւին չկատարուած, այսինքն՝ ժամը ութի եւ ութուկէսի միջեւ, Մէթր Քրուասան իր բանտէն հանուեցաւ, աճապարանքով, եւ պատրաստ օդանաւին տարուեցաւ, անմիջապէս Գերմանիա փոխադրուելու համար: Յանձնուեցաւ գերմանական իշխանութիւններուն առաւօտեան ժամը մէկին:

Իսկական վէպ մըն է, որ կը փաստէ միայն մէկ բան. կառավարութիւններու մեղսակցութիւնը, եւ որեւէ օրէնքի անտեսումով, արհամարհութեամբ, իրենց կամքը բանեցնելու ձգտումը: Կառավարութիւնը չի ներկայացներ միայն ինչպէս մարքսական չեմաներուն մէջ, որոշ դասակարգ մը, պաշտպանն է սոսկ պետականութեան իրաւունքներուն, անոր համընդհանրացումին եզակիացումն է: Եւ դիպուած մը չէ անշուշտ որ Գերմանիոյ մէջ, Գերմանիոյ հետ է որ պետականութեան եւ հանրային մահաբեր կարծիքի նոյնացումը տեղի կ՚ունենայ: Գերմանիոյ մէջ է որ, դրապէս կամ բացասապէս, պետականութիւնը մտածուեցաւ առաջին անգամ ըլլալով, իբրեւ միտքի եւ մտածողութեան ճակատագիրը, վախճանը:

Կան անշուշտ երկու չափ, երկու կշիռ, ինչպէս կ՚ըսեն: Այս տարի դեռ, Յունիսին, սպանահպատակ մը, Փ. Աստուտիօ, որ քաղաքական ապաստան խնդրած էր Ֆրանսայէն, եւ որ Մէթր Քրուասանի պէս սպանական կառավարու – թեան յանձնուելու սպառնալիքին տակ կը գտնուէր, չյանձնուեցաւ որովհետեւ ֆրանսական կառավարութիւնը ձգեց որ հարցը իր բնականոն հոլովոյթին հետեւի, եւ հասնի Պետական Խորհրդատուութեան Ատեանին առջեւ, որ մերժեց յանձնութիւնը, յենուելով 1927ի օրէնքին, որ կ՚արգիլէ զայն երբ քաղաքական պատ – ճառներով խնդրուած է: Ամբաստանու – թեան Ատեանը Մէթր Քրուասանի պարագային չուզեց քննել անոր ուղղուած ամբաստանութիւններուն քաղաքական կամ ոչ – քաղաքական բնոյթը, պատըրուակելով որ Ֆրանքօ-գերմանական համաձայնագիրը այդ կէտին վրայ լուռ – թեամբ կ՚անցնի: Այս պարագային՝ ամբաստանութեան Ատեանը, հետեւելով հլութեամբ կառավարութեան կամքին, պարզապէս հակառակ է Ֆրանսայի իրաւական բարձրագոյն ատեանին մէկ որոշումին: Այս է, թերեւս, ամէնէն անտանելին. կառավարութիւնը այլեւս չի զգուշանար նոյնիսկ, քանի որ որեւէ վտանգ չկայ. պետականութեան եւ բանականութեան իրաւական եւ իրողական ներկա – յացուցիչը ինքն է. կրնայ իր բռնութիւնը բանեցնել առանց հակաճառութեան մեծ վտանգի: Կրնայ մանաւանդ իրաւունքը ոտնակոխ ընել, նուազագոյն իրաւունքը երկրի օրէնքներուն եւ դատաւորական կազմին վճիռներուն համաձայն դատուելու, որ ազատութեան վերջին ապաս – տանն է:

1977 Նոյ. 16ը Ֆրանսայի համար գոնէ, պատմական թուական մըն է: Այն թուականն է ուր պատմութեան Ոգին իջած է այս երկրի վրայ, կառավարիչներու կամքէն ու գիտակցութենէն անկախ ան – շուշտ, լրացնելու համար գերման փիլիսոփաներու գուշակածը, Նախատեսածը. եւրոպական մտածողութեան եւ պետականութեան էութեան նոյնութիւնը, որ վերացական ընդհանրութիւն մը կը մնար մինչեւ այսօր, եզակի դէպքով մը իրականացաւ, թանձրացեալ, քոնքրէտ դարձաւ, փաստելով միաժամանակ փիլիսոփայութեան բանդագուշանքը, որ ըստ բոլոր երեւոյթներուն, այնքան ալ բանդագուշանք չէր:

Շատ ուրիշ բաներ կան ըսելիք այս մասին: Կ՚ուզեմ փակել Մ. Ֆուքոյի խօսքերը մէջբերելով (Լը Մաթէն, Նոյ 18). «Որպէսզի քաղաքականօրէն չհաղրդըտական ըլլայ, հանրային ապահովութեան շուրջ ամբողջ հռետորութիւնը պէտք է յենուի յանկարծադէպ եւ ուշագրաւ որոշումներու վրայ, որոնք կը փաստեն, որ կառավարութիւնը կրնայ արագ եւ ուժով գործել, օրինաւորութենէն անդին: Այսօրուընէ սկսեալ՝ ապահովութիւնը օրէնքներէն վեր է... Կ՚ուղղուինք այսօր հաւաքապէս դէպի քաղաքական արդա – րութեան աշխարհային շուկայի պէս բան մը որուն նպատակն է նեղցնել ազա – տութիւնները, զորս կ՚ընծայէ քա – ղաքական ապաստանութիւնը եւ որոնք կ՚ապահովէին քաղաքական զարտուղութիւնը ընդհանրապէս»:

Ազդարարութիւն մըն է: Այսօրուընէ սկսեալ, Պետականութիւնն է որ պիտի տիրէ միահեծան եւ աշխարհայնացած: Պարզ է. որեւէ զարտուղութիւն քաղա – քական պիտի դառնայ, եւ պիտի ճնշուի իբրեւ այդ: Հեռու չէ որ պէտք է փըն – տռենք ճնշումը, արտաքին ուժերէ բանեցուած: Ո՛չ: Մեր շուրջն է, մեր մէջ, պետականութեան մտածումի եւ իրականութեան աշխարհայնացումով:

ՄԱՐԳ ՆՇԱՆԵԱՆ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԶԱՐԵՆՑԻ

(Նոյ. 20, Կիրակի, Իսի)

Եթէ դեռ կայ վառ կայծ մը հայա – նպաստ մեր առօրեայ ձեռնարկներուն մէջ, այդ ալ անկասկած մեծարանքներն են, որոնց հանդէպ պահած ենք մեր հաւատարմութիւնը, տեսակ մը լռելեայն պարտադրանք հիներէն աւանդուած մեզի, որոնց հանդէպ կը զգանք տեսակ մը սըրբագնացած պատասխանատուութիւն:

Յոբելենական թուականի մը աւետումը գաղութէ գաղութ կ՚արձագանգուի եւ աւելի կամ նուազ յաւակնութիւններով տեղւոյն գրագէտ դասակարգը կամ այսպէս կոչուած ազգային միութիւննե – րը կը ձեռնարկեն, իրե՛նք եւս, առանձին թուականով եւ ժամով, առանձին յայտագիրով տօնել կամ աւելի շիտակ գործունէութիւն մը ցոյց տալու մարմաջով օգտագործել այդ առիթը, եւ աւա՜ղ, չփոթելով շատ անգամ օրուան պահանջը իրենց ենթակայական տրամադրութիւն – ներուն կամ հայեցակէտներուն հետ ծընունդ տալով թոհուբոհի մը, դաւաճան՝ առարկայականութեան եւ հետեւաբար հաղորդականութեան եւ... սպասուած ու առաջարկուելիք ապրումին:

Նմանօրինակ ենթակայական ու դի – տումնաւոր մտահոգութենէ ազատ, անկաշկանդ ու յոբելեարի պատգամին հաւատարիմ, ոգեկոչումի օր մը ապրեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի հայ հասարակութիւնը, պատրաստուած գաղութի գրասէր երի – տասարդութեան կողմէ, առաջնորդու – թեամբ Հրանդ Աճէմեանի եւ անշուշտ, տեղւոյն հովիւ Հ. Նորվան Վրդ.ին:

Եղիշէ Զարենցի նուիրուած այս հան – դիսաւոր օրը սկիզբ կ՚առնէր, հանդիսաւոր պատարագով, քառաձայն երգեցո – ղութեամբ, ի լուսաւորութիւն Եղիշէ Զարենցի հոգւոյն, հոգեհանգստեան համա – պատասխան պաշտօնով: Պատարագէն անմիջապէս ետք, ներկայ հասարակու – թիւնը տեղ կը գրաւէր «Նուրհան Ֆրէնկեան» նորակառոյց սրահին մէջ: Արդարեւ, սրահը լեցուն էր եւ աթոռի պակասը զգալի: Խորք կազմող պատին վրայ քանդակուած էր Զարենցի պատգամը. «Ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է»:

Օր. Թերեզ Քէշիշեան կը բանար հանդէսը, պարզելով յստակ եւ կուռ տողերու մէջ կենսագրականը մեր տարաբախտ բանաստեղծին: Տեղեակ վերջերս յուզուած հարցերուն, Իսիի մէջ այդ օրը կ՚ոգեկոչուէր Զարենցի ծննդեան 80ամեակը եւ մահուան 40ամեակը:

Հրանդ Աճէմեան, ծանօթ մեր գաղութին իր երաժշտական ու գրական ասպարէզներու մէջ ցոյց տուած հետաքըրքրութեամբ ու կազմակերպչական աշխատանքներով, կը բարձրանար բեմ ներկայացնելու համար վերլուծականը Եղիշէ Զարենցի գրականութեան, իր երեք հանգրուաններով եւ արտայայտութիւններով. Զարենց իբր քնարերգակ, Զարենց իբր յեղափոխական երգիչ եւ հուսկ՝ Զարենց իբր հայրենաշունչ բանաստեղծ: Աճէմ – եանի ներկայացումը դասական էր եւ խընամուած, կը զգացուէր առարկայական ըլլալու յստակ ճիգ մը, առանց կոր – սուելու Զարենցի բանաստեղծութեան շուրջ յարուցուած այլ եւ այլ մեկնաբա – նութիւններու, տարակարծութիւններու լաբիրինթոսին մէջ: Զարենցի բանաս – տեղծութիւնը յարատեւ պոռթկում մըն է, որ քնարաշունչ արեւէն, լուսամփոփի նման Աստուածամօր աչքերով աղջիկէն, կ՚անցնի դէպի իրաւ ու առօրեայ կեանքը երգելու, կրակին, երկաթին, պողպատին ու խելագարուած ամբոխներու ընդմէջէն քանդակելու կերպարը յեղափոխական մարդուն եւ ի մասնաւորի Նայիրեան մար – դուն, յանգելու համար իր երկիր Նայի – րիին, լուսաբանելով ու արդարացնելով միայն հոն, այսինքն ի՛ր արեւաբոյր ազ – գասիրութեանը մէջ, բոլոր հակադրու – թիւններն ու բանաստեղծական ձգտում – ները: Կարելի չէր անշուշտ խորանալ Զա – րենցի ապագայապաշտ ձգտումներու ի – մաստին ու գրականութեան մէջ. այդ դուրս էր առաջարկուած նպատակէն. ա – սով հանդերձ, բաւարար էր լուսաբանու – թիւնը չարենցեան դարը չըջադող, իր

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՌԱՀՎԻՐԱՑ «ԷՔՈՒՄԵՆԻՔ» ՀՈԳԻԻ

Ու Մխիթար սերտօրէն կապուած մնաց իր ազգային եկեղեցական սրբազան աւանդութիւններուն, չուզելով երբեք խզել կապը Հայրենի կաթողիկոսներէն ալ, որոնց անունները դրոշմեց անվարան իր հրատարակութիւններու ճակատին:

Ան ընդմիշտ խուսափեցաւ խորթ ու լատինամիտ ըմբռնումներէ, խոհեմօրէն պատուելով Ջահկեցիներու, Քռնեցիներու եւ Ունիթորներու ծայրայեղ ձգտումնե – րէն, որոնք նպատակ ունէին անջատել Հայ Եկեղեցիէն եւ անոր բնիկ ծէսէն ու աւանդութիւններէն, որդեգրելով ամբողջապէս լատին Եկեղեցւոյ կարգուսարքը եւ ծէսը: Ասիկա Արեւմուտքի եկեղեցա – կան միութեան միջնադարեան ըմբռնումն էր, որուն ուղիին փարեցան Հայ Ունի – թորները: Ասոնք՝ բոլորովին օտարացած, մերթ ծայրայեղօրէն հայատեաց ըլլալու աստիճան, առաջ բերին պահպանողական – ներու մէջ՝ ազգայնական այլամերժ շար – ժումը, եւ պայքարեցան ընդդէմ ամէն մերձեցումի՝ Արեւմուտքի հետ, վախ – նալով անոր «աշխարհակալ» տիրապե – տութեան վտանգներէն:

Ասով՝ Մխիթար նոր ու լուսաւոր ճամ – բայ մը կը բանար ընդ մէջ երկու ընդ – դիմադիր հոսանքներու. ընդ մէջ լատի – նամիտ եւ տարամերժօրէն ազգայնական հոսանքներուն, եւ հարազատօրէն կը բը – նութագրէր ԱԶԳԻ ու ԿՐՕՆՔԻ զոյգ սուրբ գաղափարները, ներդաշնակօրէն ձուլե – լով զանոնք իր սրտին մէջ, դառնալու հա – մար կարապետ ու ռահվիրայ եւ նախա – մարտիկ — կարծէք մարգարէական շուն – չով — մեր օրերուն ծաղկող եկեղեցա – կան «Էքումենիք» շարժումին, որպէս խաղաղութեան եւ սիրոյ պատգամաւոր, որպէս համերաշխութեան ու միութեան առաքեալ:

ՄԽԻԹԱՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐՆ ՈՒ ՀՈԳԻՆ

Տանք հիմա խօսքը Ստեփանոս Ագոնց արքեպիսկոպոսին, որ Միաբանութեանս երրորդ Աբբահայրն է եղած (1800 1824), եւ խորապէս ուսումնասիրած է Երնչ. Հիմնադրին վարքն ու նկարագիրը՝ սա քանդակիչ տողերով, զոր թարգմանաբար կ՚ուզենք արձանագրել այստեղ.

«Մխիթար Աբբահայր, արտաքին կեր – պարանքով՝ համակրելի եւ փառաշուք անձնաւորութիւն մըն էր. միջահասակ մարմնով, եւ իր հասակին համեմատու – թեամբ՝ լեցունկեկ, բայց ոչ շատ գէր, ոչ ալ նիհար. անդամներուն բարեպար – զութեամբ ճոխացած, ներդաշնակօրէն համաչափ ու գեղատեսիլ:

«Խառնուածքով՝ արիւնային, խառն՝ մաղձայինով, զոր բնագէտները նկատած են քաջազուններու խառնուածք:

«Աչքը՝ անուշակ եւ ուժեղ հայեացքով, այտերը՝ գեղեցկադիր ու վայելուչ, յօնքերը՝ կոր ու բարեձեւ, ոչ թաւահոծ եւ ոչ աննշմար. գոյնը՝ ընդ մէջ թուխի ու կարմիրի, դէմքը՝ զուարթագին ու քաղցրատեսիլ, կարմրանիշ ու նուրբ ե – րակներով: Ձայնը՝ զօրաւոր, քաղուած – քը՝ ծանր ու վսեմ, կենակցութիւնն՝ ա – խորժելի ու գրաւիչ: Այս պատճառով՝ ով որ անգամ մը ճաշակէր անոր հաճելի եւ խոհական կենակցութիւնը, անոր կը յա – րէր. ահա՛ թէ ինչո՛ւ շատ մեծամեծներ սերտօրէն եւ ընտանի կապերով բարե – կամացան իրեն:

«Մարմնական ընտիր եւ վայելուչ յատ – կութիւններուն հետ՝ հոգեկան բարեմաս – նութիւններով ալ հարուստ էր: Խոհե – մութիւնը՝ որ աչքն է եւ առաջնորդն ու պսակը բոլոր մարդկային գործերու, միշտ եւ ամենուրեք փայլեցաւ իր վրայ: Իր նպատակին առաջնորդող պատշաճ միջոց – ներու յղացման մէջ՝ աչալուրջ եւ մտա – դիր էր, իսկ անոնց ընտրութեան մէջ՝ ոչ շուտափոյթ, ոչ ալ շատ յամրաշարժ: Այդ պատճառով՝ հաստատուն եւ անդրդ – ուելի էր իր ծրագիրներուն մէջ, իսկ ա – նոնց գործադրութեան մէջ՝ անդանդաղ, միանգամայն նաեւ զգուշաւոր. եւ կա – նուխէն հասու էր մտքով՝ իրերու կա – տարածին:

(11 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութեան, Նոյ. 12ին, Շաբաթ կէսօրէ առաջ, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան հանդիսասրահին մէջ — այս առթիւ մատուռի վերածուած՝ իր գեղեցիկ խորանով, սրբապատկերներով, լոյսերով — մատուցուեցաւ հանդիսաւոր պատարագ։

Պատարագիչն էր Առնուվիլ լէ Կոնէսի հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան, իր շուրջ ունենալով դպրաց դասը։ Ցաւուր պատշաճի իր քարոզին մէջ՝ պատարագիչ քահանայ հայրը շեշտեց, թէ ըստ աւանդութեան՝ ամէն տարի, այս թուականին մատուցուող պատարագը կուգայ վկայելու թէ Անիէյիի եւ Մոնմորանսիի պատսպարեալները չեն լքուած իրենց բախտին, այլ միշտ հոգածութեան առարկայ կը մնան, աւելցնելով թէ այսօրուան պատարագը կուգայ բացայայտելու որ անդարձ մեկնողներուն յիշատակը կ՚ապրի այս տուներէն ներս եւ հարազատներու հոգիներուն մէջ։

×

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ հոգեճաշ՝ Հանգստեան Տան սրահներուն մէջ, մասնակցութեամբ բոլոր ներկաներուն, որոնք վայելեցին հաստատութեան տնօրէնութեան ջերմ ու ճոխ հիւրասիրութիւնը։ Ցանպատրաստից գործադրուած գեղարուեստական յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերին Պ. Յովակիմ Թօսունեան («Տըլէ եաման»), Տիկ. Իվոն Դանիէլեան («Խռոված էր»), Պ. Տիրան Սրապեան («Դու անմեղ ես») եւ Պ. Մխաք Երանեան («Կալի երգ»). այս երգերուն յաջող կատարումները գնահատուեցան ներկաներէն։ Ապա մասնաւոր գնահատանքի արժանացաւ հաստատութեան տարեց պատսպարեալներէն Պր. Բարսեղ Հոպէշեանի կողմէ Պետրոս Դուրեանի «Տըրտունք»ին արտասանումը նուագի ընկերակցութեամբ (ձայներիզի վրայ)։

×

Հանդիսավարի հրաւէրին ընդառաջելով, Մեսրոպ Քհնյ. իր պատգամը տուաւ այս հանդիսաւոր առթիւ։ Մեսրոպ Քհնյ. յայտնելէ ետք թէ Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի կարգադրութեամբ, ինք հոգեւոր հովիւ նշանակուած է Անիէյիի եւ Մոնմորանսիի զոյգ տուներուն, հաստատեց թէ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը ջանք չի խնայեր հարազատ ու ջերմ մըթնոլորտ մը ստեղծելու համար հանգստեան տուներէն ներս, որպէսզի այլեւս տարեց անձերուն սրտէն հանուի այն վախը, թէ մուտք գործելով այս տուներէն ներս, իրենք կը լքուին եւ շրջապատէն կը խըզուին, — հոգածութիւն, խնամք եւ գուրգուրանք՝ բոլորին հանդէպ, նոր կեանք մը իրենց կը սպասէ այս յարկերուն տակ, այսպէսով է որ հանգստեան այս տուները կը դառնան Ֆրանսայի Հայութեան պատիւ բերող նախանձելի կեդրոններ։

Նախապէս, Մեսրոպ Քհնյ. յայտնած էր թէ Մոնմորանսիի Հանգստեան Տունը մօտ ատենէն պիտի օժտուէր իր սեփական մատուռով։ Այս առընչութեամբ ան կոչ ուղղեց Փարիզի հայ ազգայիններուն՝ իրենց նպաստը չզլանալու այս գեղեցիկ ծրագրին իրագործման համար։

Այնուհետեւ խօսք առաւ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութեան նախագահ Պ. Հրանդ Մարտիրոսեան, որ յանուն վարչութեան նախ շնորհակալութիւն յայտնեց քահանայ հօր՝ իր մխիթարական աղօթքին եւ խօսքերուն համար, ապա, հայրական մօտեցումով, պարզեց իր յուզումը ներկայ գտնուելուն համար այս յարկին տակ, պատսպարեալներուն ընկերակցութեամբ։ Անկեղծ շեշտով՝ Պ. Մարտիրոսեան մասնաւորաբար իր խօսքը ուղղելով անոնց, ան հաստատեց թէ իրենց երջանկութիւնը կը հանդիսանայ իր եւ վարչութեան գլխաւոր մտահոգութիւններէն մին, աւելցնելով թէ Ընկերակցութեան մասին լաւագոյն վկայութիւնն է գործը, եւ ո՛չ սնամէջ բառերը։ Շնորհակալութիւն յայտնելէ առաջ բոլոր այն բարերարներուն, որոնք պարբերաբար իրենց նեցուկը կ՚ընծայեն հաստատութեան, ան բոլորին մաղթեց՝ այս տարիները ապրիլ երջանիկ, հայկական ոգիով ու եղբայրական զգացումներով։ Իբր եզրակացութիւն՝ Պր. Մարտիրոսեան հաստատեց թէ իր ջանքերը պիտի չխնայէ օր առաջ իրագործելու համար մատուռին կառուցումը, որ այլեւս անհրաժեշտութիւն մը դարձած է։

Տէր հօր «Պահպանիչ»ով եզրափակուեցաւ ճաշը, որ շատ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ ընթացաւ։

Ցաւարտ ճաշին, Հանգստեան Տան մօտ գերեզմանատան մէջ գտնուող ընդհանուր հողակոյտին մօտ, Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան, ընկերակցութեամբ դպրաց դասուն, հոգեհանգստեան աղօթք կարդաց հողակոյտին ներքեւ ննջող աճիւններուն վրայ։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

հակա – անցեալի պայքարով, եւ միաժամանակ ազգային դրոշմով հասուն բանաստեղծութեամբ։

Բանախօսութիւնը շօշափելի կը դառնար, մերթ ընդ մերթ կատարուած յաջող արտասանութիւններով, մեկնաբանուած յաջորդաբար Օր. Արփի Փօտուրեանի, Տիկին Անահիտ Տէվրէնեանի, Օր. Թերեզ Քէչէճեանի եւ Օր. Ռոզին Թաշճեանի կողմէ, երաժշտական մեղմ ու գրաւիչ խորքով, ուր Չարենցը կարծես յարութիւն առած, ինքն էր որ դարձեալ կը բանաստեղծէր նայիրեան օրիորդներու արեւահամ շրթներէն։

Փակման խօսքը արտասանեց Հ. Նորվան վարդապետ։ Տպաւորիչ էին անոր խօսքերը եւ կը յայտնէին ներքին անհուն փափաք մը իրականացած տեսնելու մեր հայ իրականութենէն ներս պատգամը մեր բանաստեղծին, հրաւիրեց ուշադրութիւնը մեր երիտասարդ սերունդին՝ հանդէպ մեր գրականութեան եւ լեզուին։ Լեզուն, ըսաւ յարգելի վարդապետը, ոչ ձախ կը ճանչնայ եւ ոչ աջ, քաղաքական ու կուսակցական ամէն կարգի մտահոգութիւններ պէտք է իրականացնեն մի՛կ անհրաժեշտը, անժխտելի մի՛կ պահանջը, լեզուի ուսումը ու մեր գրականութեան ու պատմութեան ծանօթութիւնը։ Արդարեւ, եթէ ամէն մեծաքանք առիթ մը ըլլայ նպաստելու հայախօս ու հայանպաստ կայծերու բազմացումին, այն ատեն լոկ կրնանք արդար գոհունակութեամբ յայտարարել աշխատանքի վերջաւորութեան «Ապրէ՛ք երեխէք» եւ վարձքերնիդ կատար։

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, այս տարի եւս կը կատարէ, իր տարեկան մեծ ցերեկոյթ – պարահանդէսը, Օթէլ Ժորժ Ե.ի մեծ սրահներուն մէջ, Դեկտեմբեր 4, Կիրակի, օր, ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր։

Այս առթիւ, անգամ մը եւս, Միութիւնս պարտք կը համարի, տեղեկատուութիւն մը ընել իր ազգակիցներուն, որոնք երկար տարիներէ ի վեր, չեն զլանար իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը բերել, կանգուն պահելու համար, 1913էն ի վեր, Փարիզի մէջ հաստատուած ամէնէն հին ընկերակցութիւններէն մին։

Որբերու Օգնութեան Մարմինին նպատակն է, իր պաշտպանութեան տակ առնել, բախտազուրկ մանուկներ, եւ տալ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն եւ տոհմային կրթութիւն, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի, Մխիթարեան հայրերու, Անարատ Յղութեան քոյրերու մօտ։

Շնորհիւ իր տարեկան պարահանդէսին, դրոշմաթուղթերուն եւ զանազան նուիրատուութիւններու, կ՚ապահովէ իր պատըսպարեալներուն ծախքերը։

Միութիւնս, հրապարակաւ կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնները իր ազգակիցներուն եւ թարգման կը հանդիսանայ իր պաշտպանեալ սան – սանուհիներու երախտագիտական զգացումներուն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՀԱՅԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ՓՈԼԻՆԷԶԻ...

Քափիթէն Ժորժ Աստուածատուրեան, 47 տարեկան, նշանակուած է Փափէթի (Փոլինէզի) Քաղաքային Մարմնի ընդհանուր հրամանատար։ Նախապէս ոստիկանութեան Քլամարի Քաղաքային Մարմնի հրամանատար էր (1954)։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՆՏՈՆԻ Սէն Ճէյմս սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 15ին, տեղի ունեցած է Պերճ Սանդրունիի կրթական – հանրային գործունէութեան 50ամեայ յոբելեանը, կազմակերպութեամբ յոբելեարի նախկին աշակերտներուն։ Նախագահած է Հայր. Պատուիրակ Ներսէս Եպս. Պօզապալեան։ Բացման խօսքը արտասանած է Կարպիս Եսայեան շնորհակալութիւն յայտնելով Լոնտոնի հայկ. կազմակերպութեանց եւ հաստատութեանց, որոնք բարոյապէս եւ նիւթապէս օժանդակած են ձեռնարկին։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք Կարպիս Եսայեան ներկայացուցած է Պերճ Սանդրունիի 50–ամեայ կրթական եւ հանրային գործունէութիւնը իբրեւ փոխ–տեսուչ Երուսաղէմի Սրբոց Թարգմանչաց վարժարանի, ժառանգաւորաց եւ Ընծայարանի բաժիններու, ընդգծելով անոր յատկանիշները իբրեւ կազմակերպող, մարզիչ, արիներու հետ, բեմադիր։ Յոբելեարը պաշտօնավարած է նաեւ Մելքոնեան կրթական հաստատութեան մէջ։ Պերճ Սանդրունիի շնորհակալութեան խօսքերէն ետք Ներսէս Եպս.ի փակման խօսքով վերջ գտած է յոբելենական հանդէսը։ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս գնահատական կոնդակ մը ղրկած է, իսկ Խորէն Ա. Կաթողիկոս Ս. Մեսրոպ – Մաշտոց շքանշանով պարգեւատրած է զինք։

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ (Լիբանան) մեռած է ընկեր Յովհաննէս Պուրսալեան։ Ողբացեալը ծնած էր 1900ին՝ Ճէպէլ Մուսայի Եօղուն – Օլուք գիւղը։ Նախակրթութիւնը ստացած էր տեղւոյն Ազգ. Խրիմեան վարժարանին մէջ։ Շուրջ 40 տարի իբրեւ ուսուցիչ ծառայած է հայկ. կրթական գործին այլեւայլ վայրերու մէջ, հասցնելով բազմաթիւ աշակերտներ։ Եղած է նաեւ նուիրեալ հանրային գործիչ մը։ Երիտասարդ տարիքին անդամագրուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ եղած է հաւատաւոր ու զոհաբերող շարքային մը, վարելով նաեւ պատասխանատու պաշտօններ կուսակցութենէն ներս։ Յ. Պուրսալեան գրած է Մուսա Լերան հերոսամարտի պատմութիւնը, աշխատակցած է դաշնակցական մամուլին։ Իբրեւ բազմաշխատ կրթական մշակ ոսկէ շքանշանով պարգեւատրուած էր Խորէն Ա. Կաթողիկոսին կողմէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (465)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՆԷԾՔԸ

— Անոր համար որ ձեւով մը լուր ղրկած էի Ալթիէրիի թէ քանի մը ամիս պիտի բացակայիմ Վենետիկէն, փսեմաշուք տէր, պատասխանեց Ճենարօ, որով ուզեցի որ ան զիս այս կողմերը տեսնելով ճանչնայ։ Այս զգեստներով ուզած ատենս ձեր քովը կրնամ մտնել եւ մինչեւ իսկ ձեր քովէն չզատուիլ։

— Բայց ինչո՞ւ ատանկ լուր ղրկեցիր Ալթիէրիի։

— Չհասկցա՞ք, տէր իմ։ Դաւադիրները չվախցնելու համար ոստիկանապետէն։ Երբ ես Վենետիկի մէջ չգտնուիմ, բոլորն ալ ազատ կը զգան ինքզինքնին, այսինքն կատուին բացակայութեանը մուկերը կը սկսին պարել։

Ֆոսքարի հիացաւ այս հնարամտութեան վրայ։

Դուքսին տրամադրութիւնը այդ օրը լաւ էր։

Պատերազմը մօտեցած էր, պէտք էր պատրաստ գտնուիլ. վարանելու կամ վախնալու ժամ չէր։

Ֆոսքարի վտանգաւոր ձեռնարկներէ չվախցող յանդուգն մարդ մըն էր։ Ան, պատարագած միջոցին եպիսկոպոս մը ձերբակալած էր իր աւագ հաւատաքննիչութեան օրով. չէ՞ որ նշանախօսութեան գիշերը ձերբակալած էր Քանտիանօն եւ իր հայրը։

Պատերազմի մէջ գոնէ կացութիւնը պայծառ պիտի ըլլար...։ Ատենէ մը ի վեր միշտ տեւական վտանգի մը մէջ ապրած էր... այդքանը կը բաւէր... պէտք է գիտնար այժմ թէ ո՞ր կողմէն պիտի գար հարուածը եւ ո՞վ էր հարուածողը։ Անորոշութիւնը տխրութիւն ու կախերեսութիւն տուած էր իրեն...։ Բայց քանի որ այժմ վտանգը ճանչցուած էր, քանի որ անուններ, թուականներ եւ պարագաներ կային մէջտեղը, այլեւս վտանգ ըլլալէ կը դադրէր։

Ֆոսքարի վստահ էր թէ յաղթողը ինքը պիտի ըլլար։ Բայց այդ վարդակարմիր վստահութեան մէջ սեւ արատ մը կար։

— Ռոլանէն դեռ որեւէ լուր չեկա՞ւ, հարցուց ան։

— Ոչ տէր իմ, պատասխանեց ոստիկանապետը։

— Ըսել է այսօր ալ հոս չէ։

— Այդ մասին որոշ բան մը չեմ կրնար ըսել, միայն ենթադրութիւններ կրնամ ընել։

— Ո՞րն է այդ ենթադրութիւնը։

— Այդ մարդը դժոխային հրեշտակի թեւեր ունի, տէր իմ։ Երբ զինքը Վենետիկի մէջ կը կարծենք, յանկարծ ձայնը Հռոմէն կուգայ, ուր էմփերիան կը սպաննէ։ Երբ Հռոմ կը կարծենք, յանկարծ Փիավէի կիրճերէն գլուխը դուրս կը ցցէ, ուր ով գիտէ զով սպաննած եւ թաղած է...։ Հիմա երբ զինքը Փիավէի կիրճերուն մէջ կը կարծենք, ահա յանկարծ կրնայ Լիտոյի առջեւ դէմերնիս տնկուիլ։ Ասոնց ամէնքն ալ ըլլալիք բաներ են...։

— Բայց ի՞նչ գործ ունի Լիտոյի մէջ, գոչեց դուքսը երեսները կախելով։

— Բայց, տէր իմ, իմ ըրածս պարզապէս ենթադրութիւն է, իրականութիւն չէ։ Կ՚ենթադրեմ նաեւ թէ Քանտիանօ ամէն բանէ տեղեակ է... այո, տէր իմ, կ՚ենթադրեմ նաեւ թէ...

— Բայց ո՞վ կրնայ լրտեսել մեզ...։

— Ես գիտե՞մ, տէր իմ...։ Իմ ըրածս պարզ ենթադրութիւն է...։ Բայց, վերջապէս, եթէ լուր ունենար, անշուշտ կայծակի արագութեամբ վրայ պիտի հասնէր։

— Բայց ի՞նչ նպատակաւ, ի՞նչ ընելու համար, կրկնեց դուքսը։

— Իր նպատակը շատ պարզ է, տէր իմ, Քանտիանօն Ալթիէրին կ՚ատէ, ոխ կապած է անոր դէմ, մահացու կերպով կ՚ատէ զայն...։ Ինծի անանկ կ՚երեւայ թէ այս գործին մէջ ձախողեցնելու համար Ալթիէրիի ծրագիրը, ձեռքէն եկածը պիտի ընէ... այնպէս որ, կամայ – ակամայ ձեզի պիտի օժանդակէ։ Բայց եւ այնպէս, բոլոր ըսածներս ենթադրութիւններ են, անհիմն ենթադրութիւններ որոնք կրնան մէկ վայրկեանէն միւսը իրականութիւն դառնալ։

— Այո, Ալթիէրիի ծրագիրը պիտի ձախողեցնէ որպէսզի յետոյ ինծի հետ մինակ մնայ, այնպէս չէ՞, թոթովեց Ֆոսքարի։

— Ճիշդ գտաք, տէր իմ, ճիշդ գտաք... Բայց չեմ յուսար որ այսօրուան դէպքերէն տեղեակ ըլլայ, որովհետեւ ենթադրութիւններու վրայ հիմնուելով է որ այս եզրակացութիւնը հանած էի։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Թախըլճեան, Տիկին Պայծառ Կիւլէգեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Մարտիրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Կիւլէգեան եւ զաւակները, Փրոֆ. Ժորժ Իլչեվ, Տիկինը եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Իվան Նակեվ, Տիկին Արմաւենի Շեհիրեան, Տիկին Վեհանոյշ Մանուկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քիւեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Սավալեան, Ճէզվէճեան, Մկրտիչեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, թոռան, եղբօր զաւկին, քրոջ զաւկին եւ զարմիկին՝

ՏՈՔԹ. ԹՈՎՄԱՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 19, 29 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Նոյ. 28, ժամը 14.15-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ-Ֆոնթընայի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 27, Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս – Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՅԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

իր ծայրագոյն վարդապետի իշխանութեան տուչութեան առթիւ:

Այս առթիւ կը նախագահէ եւ կը քարոզէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

եւ կնքահայրութեամբ Արթադին Յակոբեանի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Արթին Սերեճանեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Սերեճանեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Կիւմիւշեան (Պելիս), հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր, կեսուր մօր, քրոջ եւ քենիին՝

ՊԱՅԾԱՌ ՍԵՐԵՃԱՆԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին նաեւ Սերեճանեան եւ Ինճէեան գերդաստաններուն հոգւոցն ի յիշատակ, այս Կիրակի, Նոյ. 27, առաւօտեան Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ազգականներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Պօղոսեան, Պր. Համբարձում Պօղոսեան իրենց խորագգաց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ կամ նամակով ցաւակցեցան իրենց մեծ-հօր՝

ՍԵԴՐԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ (Արաբ-Բունար, Սուրիա) եւ փոխան ծաղկեպսակի 50ական փր. կը նուիրեն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, Մարի Նուպար ուսանողական ֆոնտին, «Յառաջ» օրաթերթին եւ «Հայաստան» ամսաթերթին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիկին Արփինէ Սէֆէրեան, Տոքթ. Արտեմիս Պօյաճեանի մահուան առթիւ 150 փր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին: Տէր եւ Տիկ. Արա Պարթեւեան ողբ. Եդուարդ Փափազեանի յիշատակին 100 փր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ

Այս Կիրակի, Նոյ. 27, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Սարգիս Զօքալեանի մահուան առթիւ իր զաւակներուն:

×

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Սոնա Տօնէլեանի եւ Մարի Անոսեանի ու ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, փեսային եւ ազգականին՝ Սարգիս Տօնէլեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած են ընկեր – ընկերուհի Կարպիս եւ Արմենուհի Յակոբեանէ 100 փր.: Նոյնպէս ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Եղիս Քիւլչեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօրեղբօր Արքաքի Պնտիկեանի ցաւալի մահուան առթիւ:

PARIS

LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN

Présentent

LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30

à l'Olympia

GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS

ROSY VART — JACQUELINE GAUTHIER

GREGOIRE ASLAN

(Dans un sketch)

Ensemble Folklorique NAVASART — BALLETS NAIRI

Chorale du Collège Samuel-Moorat

Direction : K. YANBEKIAN

MARTEN YORGANTZ — MICHEL KRIKORIAN

Orchestre BERNARD DEDEDJIAN

RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19

Aslanian : 742-83-65 — *Olympia :* 742-25-49

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 de 10 h. à 15 h.

210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON

Nom

Adresse

tél.

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ
ԾՆՆԴԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿ

Կազմակերպութեամբ

Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան

Շաբաթ, Նոյ. 26 ժամը ճիշդ 21ին

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան վ.ասպուրական սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Թ. ԷՋԷԿԱՌԱՑ ԱՐՔ.

(Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս)

Կը խօսին

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկէն)

(«Բազմավէպ»ի խմբագիր)

ՄԷԹՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր, մասնակցութեամբ Է. Էճխէրժանի (դաշնակ), Փ. Քոռի (դաշնակ) եւ Վ. Ճառայեանի (արտասանութիւն):

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salnns de l'Hôtel George V, 31 Avenue George V — PARIS (8e)

BEDIK ET SON ORCHESTRE

LES TZIGANES IVANOVITCH

Մուտք 35 ֆրանք, ուսանողներու 25 փր.

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Նուիրուած

50 ՀԱՅՐԵՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ

Գործերուն

մինչեւ Կիրակի, Դեկտ. 4 ամէն օր՝ ժամը 10.30էն 20.30

Centre Culturel U.C.F.A.F. - JAF

6, Cité du Wauxhall - 75010 Paris

(Entrée 4, Bld. Magenta

Métro : République

Մուտքը ազատ է

ECOLE DE DANSE ARMENIENNE

patronnée par la CROIX BLEUE

section BAGNEUX - CACHAN

pour ENFANTS et ADULTES

Direction JIRAIR MADILIAN

Professeur diplomé de la Fédération Française de Danse « caractère arménien »

Les Jeudis à partir de 17 heures

Adresse : Maison des Jeunes de Cachan

Avenue Louis Georgeon à Cachan

Renseignements :

Tél. : 253-49-78 et 253-53-72 (après 19 h.)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին

Երախաներու եւ երիտասարդներու համար

Ուսուցիչ ԺԻՐԱՅՐ ՄԱՏԻԼԵԱՆ

professeur diplomé de danse

(caractère arménien)

Դասերը տեղի կ'ունենան Հինգշաբթի օրերը ժամը 17էն սկսեալ, վերոյիշեալ հասցէին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ երգչախումբէն 250 ֆրանքի գումարը, յատկացուելու համար Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան սեփական մատրան շինութեան ֆոնտին, եւ որ երգչախումբին ի նպաստ նուիրուած էր Տիկ. Իրիս Փափազեան – Պիւլպիւլեանի կողմէ, իր սիրեցեալ ամուսնոյն՝ ողբ. Եդուարդ Փափազեանի մահուան տխուր առթիւ:

Imprimé sur les Presses

DU JOURNAL «HARATCH»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
26-27
SAMEDI-DIMANCHE
26-27 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.996
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — № 13 996

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՆՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

— o —

Մարդկային պատմութեան ամէնէն հին արտայայտութիւնն է եղած, անկասկած, ազատութեան տենչը: Կենդանական վիճակէն մինչեւ նախամարդ եւ մարդ էակ: Եւ եթէ երկար ժամանակ ասիկա պարզ ինքնագիտակցութեան մը սահմաններուն մէջ է մնացած, ապա, աստիճանաբար, ձեւ ու բովանդակութիւն է ստացած: Դարձած է գաղափար, վարդապետութիւն, իտէալ:

Միտքի հակակշռով ձեւաւորուած է տեսութիւնը: Եւ սերունդներ, գրեթէ բոլոր աստղերու տակ, յամառ պայքար են մղած յանուն մարդկային իրաւունքներու հաստատման: Պահպանման: Նաեւ ժողովուրդներու: Մեծ եւ փոքր:

Այսօր, Հելսինքիի օրերէն ետք, Պելկրատ թէ այլուր, մարդկութեան ուշադրութիւնը կեդրոնացած է այս հարցին վրայ: Որովհետեւ ազատութիւնը ներքին սահմաններ չի ճանչնար: Մարդկային իրաւունքի դոյզն բռնաբարում աշխարհի ամէնէն հեռաւոր անկիւնն իսկ, կը նշանակէ բովանդակ մարդկութեան իրաւունքներու ոտնահարում: Որեւէ բնոյթի ճնշում՝ ի վերջոյ մարդ էակին արժանապատուութիւնը խոցող, վիրաւորող արարք մըն է:

Աշխարհ, որ քայլ առ քայլ եւ հաստատակամ դէպի ընկերվարութիւն կը դիմէ, իբրեւ վսեմ գոյավիճակ, եկած է այն համոզման, թէ առանց ժողովրդավարական կարգ ու սարքի, չի կրնար իսկական ընկերվարութիւն հաստատուիլ: Մարդոց գեղեցիկ երազը կը դառնայ իր բովանդակութենէն, պարունակէն պարպուած վարդապետութիւն մը:

Ի վերջոյ չմոռնանք, որ լաւ կերակրուած ստրուկը միշտ ստրուկ մըն է:

Ժողովրդավարութիւն եւ ընկերվարութիւն՝ իրարմով պայմանաւորուած եւ իմաստաւորուած գաղափարներ են:

Այս կամ այն անունով հրապարակ հանուած Սահմանադրութիւնները չեն, որ կրնան փոխել բնոյթը բռնատիրական կարգերու: Մենատիրական ձգտումներու: Նուաճողական տենչերու:

Բոլոր Սահմանադրութիւններն ալ գեղեցիկ նշանախօսքերով շուկայ կը հանուին: Ոմանք շռնդալից բառերու բուրգեր կը կազմեն: Դարագլուխ, դարասկիզբ ստեղծող յորջորջումներու կ'արժանանան:

Կարեւորը, հիմնականը, անշեղ գործադրումն է ճշդուած օրէնքներուն: Տրուած իրաւունքներուն: Իրաւասութիւններուն: Սահմանուած կարգ ու սարքին:

Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է միշտ աչալուրջ կանուիլ: Պաշտպանել ոչ միայն ԻՐ իրաւունքները, իբրեւ մարդ եւ ժողովուրդ, այլեւ ուրիշներունը: Բոլորինը:

Ընկերվարութիւնն ու ժողովրդավարութիւնը դաւանանք հռչակող Հ.Յ. Դաշնակցութեան համար, արդար եւ ազատ կարգերու, անկախ հայրենիքներու հաստատումը, պահպանումը գերիվեր առաջադրութիւններ մնացած են տեւական կերպով: Փաստ՝ աւելի քան ութ տասնամեակներու իր պատմութիւնը: Դաշնակցութեան անցեալը զօտեմարտ մը եղած է հայ ժողովուրդին եւ հայ մարդուն ազատութեան եւ իրաւունքներուն ի խնդիր: Եւ պայմաններու ներած չափով, նաեւ այլ ժողովուրդներու համար:

Ոգեկոչել ամէն աշնան Դաշնակցութեան հիմնադրութիւնը չի ձգտիր միայն անցեալ մը վերյիշելու, որքան ալ անիկա եղած ըլլայ փառաւոր: Հարուստ՝ դէմքերով եւ դէպքերով:

Անցեալը առաւելաբար յոյս մըն է: Դպրոց: Դաստիարակ: Այսինքն՝ ուղեցոյց:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 87ամեակը գըլխաւորաբար յիշեցում մըն է, թէ այսօր եւս պէտք է գիտնալ պայքարիլ ժողովուրդի մը ազգային եւ մարդկային իրաւունքներուն ի խնդիր:

Որովհետեւ աշխարհ իր վսեմ դիմագիծը կրնայ ստանալ այն օրը միայն, երբ այս մոլորակին վրայ այլեւս գոյութիւն չունենան իրաւազրկուած ժողովուրդներ եւ մարդիկ:

Երբ աշխարհ դառնայ ընկերվարական եւ ժողովրդավար:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարապետը Դամասկոս կ'երթայ ուր երեք օր պիտի անցընէ: Կ'ըսուի այս առթիւ թէ Պառ պիտի ջանայ համոզել Սուրիոյ նախագահը որ Սատաթ անկեղծ էր: Բայց Սուրիոյ նախագահը՝ Ասատ, որ Քիսինկէրի համար «Միջին Արեւելքի ամէնէն երեւելի անձնաւորութիւնն է» վճռական, կարծր եւ անզիջող մէկն է: Ֆրանսա Սուրիոյ արեւմտեան «ընկերներուն» երկրորդն է Իտալիոյ հետ, առաջինը՝ Արեւմտեան Գերմանիան կը մնայ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Մենահեմ Պեկին, Նախարարաց Խորհուրդէ մը ետք, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, որոնք պաղ ջուր լեցուցին յոյսերուն վրայ անոնց, որոնք դրական բան մը կը սպասէին իրմէ, Սատաթի առած քայլէն ետք: Պեկին շեշտեց թէ բան չէ փոխուած իսրայելեան դիրքին մէջ ինչ կը վերաբերի պաղեստինեան ներկայացուցչութեան մը ժընեւի ժողովին: Նոյն առթիւ, վարչապետութեան տնօրէնը ըսաւ. «Առաջին անգամ ըլլալով, Եգիպտոս, Իսրայէլ եւ Միացեալ Նահանգները ռազմագիտական նոյն գիծն ունին արաբ - իսրայելեան ամբողջական կարգադրութիւնը նախապատրաստելու համար»: Նման յայտարարութիւն չօգներ անշուշտ Սատաթի, որու դիրքը արդէն փափուկ է եւ դեռ տնօրէնը աւելցուցած է.— «Հրէաստանի, Սամարիոյ եւ Կազայի վրայ ոչ դերիշխանութիւն, ոչ վարչութիւն, ոչ ալ օտար կառավարութիւն, այսինքն ոչ-իսրայելեան կ'ընդունինք, ոչ դաշնակցութիւն մը ուրիշ Պետութեան մը հետ, որովհետեւ ասիկա պիտի յանգէր անխուսափելի կերպով պաղեստինեան անկախ Պետութեան մը, որու վճռապէս դէմ կը մնանք»:

ԻԱՆ ՍՄԻԹ, Ռոտեզիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ կը մերժէ անգլեւամերիկեան ծրագիրը ռոտեզեան հարցին կարգադրութեան համար, աւելցնելով թէ ընտրութիւնները «մէկ մարդ, մէկ ձայն» կրնան նպաստել ներքին համերաշխութեան: Ասիկա պիտի նշանակէր առաջին քայլ մը դէպի արդարութիւն սեւերու նըկատմամբ:

ՓՈԼԻՍԱՐԻՕՆ Ուրբաթ օր ազատ կ'արձակէր սպանացի երեք ձկնորսները եւ կը շարունակէր բանակցիլ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան հետ իր ձեռքը գտնուող պատանդներու շուրջ: Ֆրանսական համայնավար պատուիրակութեան բանբերը ըսած է. «Փոլիսարիօ ճակատի մեր բարեկամներէն խնդրեցինք որ առանց պայմանի եւ պայմանաժամի ազատ արձակեն ֆրանսացի բանտարկեալները»: Փարիզի մէջ Սէնթ Օկիւսթէն Սէն Լազար աջ շարժումը՝ Նոր Կարգ, բողոքի ցոյց մը կազմակերպած էր եւ ցուցարարները «Պումետիէն մարդասպան» կը պոռային:

o

ՓԱՐԻԶԻ 14րդ թաղամասը համայնավարները ցոյց մը կազմակերպած էին ըռնակարանէ արտաքսումներու դէմ, բայց ցոյցը բնոյթը փոխեց եւ բուռն բախումներ եղան ոստիկաններու եւ ցուցարարներու միջեւ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ կրակ առած ճզմուեցաւ Հինդշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը Պեյրէի մօտ: Դէպի Հիէռ կը փոխադրէր բանակ մտած 35 երիտասարդ ծովայիններ: Ոչ մէկ վերապրող կայ:

ՄԻԹԵՐԱՆ չոր եւ վճռական կերպով պատասխանեց կաթողիկէներուն «ազատ դպրոցի» մասին, հանդիպումին ընթացքին զոր կազմակերպած էր Պռէշ պարբերաթերթը: Որեւէ զիջում չըներ եւ չընդունիր ուսուցման երկուութիւնը: Կաթողիկէ մասնակցող մը ըսած է «մեր քիթին ու բերնին կը գոցէ դուռը»:

ՊԵԼԿՐԱՏԷՆ կը հաղորդեն որ Դեկտ. 1ի Ազգային Օրուան առթիւ, ազատ պիտի արձակուին 218 քաղաքական բանտարկեալներ, որոնց կարգին՝ գրագէտ Միհաժլով: Ներումը կը վերաբերի ընդհանուր ձեւով 723 հոգիի:

ՍԱՏԱԹ Գահիրէ հրաւիրեց Այսրյորդանանի պաղեստինցի ղեկավարները, նստիլ խօսելու համար:

« Դաշնակցութեան Օր »ը

— o —

Ինքնագոհ սնապարծութեան տօն մը չէ այս, « Դաշնակցութեան Օր »ը, որ հաստատուեցաւ անցեալ տարի, համաձայն 10րդ ընդհ. ժողովի որոշման:

Դարերէ ի վեր հայ ժողովուրդը ունի տօներ եւ յիշատակներ, որոնց տարեդարձը կը տօնէ անխափան, պաղունց մը խունկով կամ շքեղաշուք հանդիսաւորութեամբ: Ընդհանրապէս պարտութեան եւ լացի օրեր են անոնք, կամ զուտ կրօնական, համաքրիստոնէական յիշատակներ, որոնք մեքենաբար իրարու կը յաջորդեն:

« Դաշնակցութեան Օր »ը բառին տօնական իմաստով տարեդարձ մը չէ, ոչ ալ յիշատակի տօնը այս կամ այն մեծ դէպքին, այլ վերյիշումը, խտացումը ամբողջ շրջանի մը պատմութեան, իր յաղթանակներով եւ ցնցումներով: Հայկական վերածնութեան, « ազատութեան ճանապարհ »ի նոր հանգրուան մը բացուեցաւ իննսունական թուականներուն: Շնորհիւ վաթսունական թուականներու լուսաւորութեան ճիգերուն եւ, աւելի վերջը, երկու հատուածներու հաղորդակցութեան, արդէն ունէինք սերունդ մը, որ պատրաստ էր գործի վերածելու ցանուած հունտերը: Ազատութեան տենչը վերացական խօսք մը չէր անոնց համար, այլ շօշափելի պատկեր մը, արկածալի, վսեմ ու գրաւիչ հեռանկար մը: Եւ անոնք պատմութենէն ու կեանքէն սորվելով անոր հասնելու միջոցները, ապարէզ կ'իջնէին անձին վտանգով եւ կատարեալ վըճռականութեամբ:

Այսպէս է որ ունեցանք անհաման փաղանգը « արի արանց » հերոսներու, որոնցմէ տասնեակներու անունները գոց եղած են, բայց հազարեակներ կը մնան անյայտ եւ առանց երգի: Անոնք դէպի մահը գացին այնքան երկիւղածութեամբ որքան առաջին քրիստոնեաները: Անոնք ալ ունէին հաւատք մը, հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը, ու մինչ առաջին քրիստոնեաները քարայրներէն դէպի կրկէսները կ'առաջնորդուէին հլու հնազանդ, աստուածավախ համակերպութեամբ, մեր առաջին ռազմիկները կը կռուէին մինչեւ վերջին փամփուշտը, եւ իրենց արեան կաթիլներով կ'արծարծէին կրակը:

« Դաշնակցութեան Օր »ը, ուրեմն, առաւելապէս փառաբանութեան օրհներգ մըն է, գիտակցութեան եւ պայքարի «Մեծացուսցէ»ն, որուն առջեւ չի կրնար չխոնարհիլ ամէնէն խորթ անհատն անգամ: Այստեղ չկայ կուսակցական մենաշնորհ, ոչ ալ հատուածական խտիր: Ո՛վ որ մեռաւ ազատութեան համար, առանց հաշուելու եւ առանց վայրկեան մը ընկրկելու, իրական արժէք մը, պարծանք մըն է ո՛րեւէ ժողովուրդի համար: Վա՜յ անոնց որ չեն գիտեր յարգել իրենց մեռելները: Դաշնակցական ուխտեալներուն հետ ինկած են նաեւ շատ ու շատ ուրիշներ, կուսակցական կամ ոչ. ինչպէս անկէ առաջ ու անոր հետ գործած են հազարներ, միեւնոյն գաղափարներուն համար: Մենք ակնածանքով կը խոնարհինք բոլորին առջեւ, եւ կ'ուզէինք որ անոնց յաջորդները չգոհանային միայն անոնց յիշատակներով:

Բայց Դաշնակցութիւնը, ինքն իրեն համար հաստատելով տարուան մէջ մասնաւոր Օր մը, կ'ուզէ ոչ միայն արդար հպարտութեամբ նայիլ իր 35 տարուան անցեալին, իբրեւ հզօրագոյն ազդակը հայ ազատագրական դիւցազնամարտին, այլ եւ թարմանալ, ամրանալ ինքն իրմով: Ազատամարտը չէ վերջացած, տարաբախտաբար. եւ այն կայծերը որ սերունդներ վառեցին երէկ, կը մնան, տակաւին, իբրեւ մշտավառ մոբեններ: Որքան ալ փոխուած ըլլան աշխարհն ու մարդիկը, սրբութիւններ կան որոնք յաւիտենական են: Այսպէս է ազատութեան գաղափարը, որ կը ծնի մարդուն հետ, բայց եւ կը խափանուի անո՛ր ձեռքով: Եւ որքան ատեն որ խափանողներ եւ բռնացողներ կան, անպակաս պիտի ըլլան ըմբոստացողներն ու կռուողները: Թէեւ տարբեր պարագաներու մէջ, այդ հողը ունինք այսօր ալ: Եւ, եղերական ցնցումներէ յետոյ, ունինք նաեւ սփոփարար կէտ մը, — այլեւս չկան խարխափումներ: Անցեր է փորձի շրջանը, և հայ ժողովուրդը կանգ առած է որոշ, թանրացեալ հանգրուանի մը վրայ, — Միացեալ Հայաստան: Թափուած արիւնը բիւրազան ակերով եկած յանգած է կորիզի մը ուրկէ անդին փըրկութիւնը հեռու չէ:

Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի ծոցէն քաղած է իր ցանած հունտերը. եւ որքան աւելի ուժ ունենայ զանոնք զարգացնելու, այնքան պիտի մօտենայ այդ օրը:

Ընկեր կամ համակիր, բոլոր անոնք որ ոգեւորութեան եւ ներշնչման կարօտը ունին, «Դաշնակցութեան Օր»ը պիտի նկատեն ոչ միայն անցեալ փառքերու յիշատակ մը, այլեւ առիթ մը ինքնադատաստանի:

Գացողներուն փառքը երգած ատեն, պիտի չմոռնանք նաեւ ճոխացնել անոնց աւանդները:

1926 Շ.

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ
1890 - 1977

Տարեդարձները միշտ ալ եղակի տեղ մը կը գրաւեն մեր կեանքին մէջ: Ուրախ կամ տխուր, լրջութիւն կը պարտադրեն: Ազգային բնոյթ կրեն կամ անհատական, պատկերը նոյնն է: Հանդիսութեան մը նախագահը, պատարագիչ քահանան կամ ալ պարզ սեղանապետը նոյն եւ ընկալեալ օրէնքին կը հնազանդին: Մէկը գաւաթ մը ջուրով, միւսը նշխարով եւ երրորդը գինիի բաժակով, կը մնան լուրջ իրենց կատարած արարողութեան ընթացքին:

Այս օրերուս սփիւռքի բոլոր հայկական գաղութներուն մէջ կը տօնուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան 87րդ տարեդարձը:

Պատկառելի ներկայութիւն մը մեր ազգային կեանքին մէջ: Սերտօրէն կապուած մեր ժողովուրդին, բաժնեց անոր դառն ու ուրախ օրերը: Քանի – քանիներ ինկան իր դրօշին տակ յանուն հայրենիքին, գաղափարին: Իր հիմնադիր անդամները օրինակը տուին ղոհաբերութեամբ, իրենց կեանքովը: Անզուգական դէմքեր որ չկան: Մեզի թողած ժառանգը բաւական է պատկերացնելու իրենց մեծութիւնը, արժէքը: Սուրբեր չէին անկասկած: Ապրած էին ու գործած իբրեւ մարդ ու իբր այդպիսին հանդիպած էին նաեւ սատանային ու նոյնիսկ եղան պահեր որ գործեցին անոր հետ կողք կողքի: Ո՞վ սուրբ կրնար մնալ յեղափոխութեան թոհ ու բոհին մէջ: Կարեւորը մարդ ըլլալն էր եւ հայ մարդ. էի՛ն: Կրնային բարեկեցիկ եւ հանգիստ կեանք մը ունենալ. ընտրեցին դժուարագոյնը: Եւ որպէսզի իրենց խօսքն ու գործը ռոմանթիք թռիչքի մը չվերածուի, ստեղծեցին կուսակցութիւն մը օժտուած ծրագիրով, որ այդ օրերէն ի վեր ապգայնօրէն ըմբռնուած Հայու – թեան մը հաւատոյ հանգանակը դարձաւ:

Մեր ազգային վերածնունդի նախակարապետները՝ Աբովեան, Նալբանդեան, Ալիշան, Խրիմեան Հայրիկ եւ մասնաւորաբար Րաֆֆի, արդէն իսկ հողը պատրաստած էին: Կը մնար համադրել ցուցահեռ մտածումները ու հետեւելով ժողովրդական խաւերուն մէջ փթթող զգացումներուն, ստեղծել ծրագիր մը որ պատշաճի մեր ազգային եւ քաղաքական իրականութեան պահանջներուն:

×

Բնիկ որ տարեդարձ մը ծէս մըն է, որ պէտք է կատարել համապատասխան լրջութեամբ: Նուազագոյն յարգանքը յեղափոխական կուսակցութեան մը հիմնադիրներուն ու անոնց գործին հանդէպ, այդ կը թելադրէ: Իրենց բացակայութիւնը պատճառ մը չէ որ հեռանանք այս հարկադրանքէն: Կայ ու կը մնայ իրենց մեզի թողած աւանդը որ ինքնին ակնածանք կը պարտադրէ:

1977ին, Փարիզի մէջ, եւլել եւ առասպելը կենդանացնել, տեսակ մը «գայլի աւետարան կարդալ», կրնայ քմծիծաղ յառաջ բերել, ժամանակավրէպ նկատուիլ. «Ի՞նչ Դաշնակցութիւն, ինչ կուսակցութիւն»: Նման մտածողութեան բուն արմատը ողխութիւնն է որ ինքնին այպանելի չէ եթէ ենթական գիտնայ որ... չի գիտեր: Համբերութեամբ կարելի է բան սորվեցնել. կրկնել որ ապուխտով ու խորոված ճէֆ ընել կամ ալ հոգեհանգիստէ հոգեհանգիստ եկեղեցի այցելելը, Հայ մնալու գրաւական չեն: «Յառաջ»ի ընթերցողները լաւ գիտեն որ այս թերթը միշտ ալ ձաղկած է փոլքլորիկ հայրենասիրութիւնը եւ չատերուն մօտ արմատացած բնազանցական մէսիանիք տրամադրութիւնները, նոյնքան այպանելի՝ ցորչափ կը մղեն Հայը, Աստծու նախախնամութեան՝ «Տէր, կեցո՛ դու զՀայս»:

Սփիւռքեան կեանքին մէջ աւելորդ է նման վերաբերումներ դասակարգերու կամ ալ ազանդներու փիլիսոփայութեան վերագրել: Կրաւորական եթէ ոչ դասալիք այս երեւոյթին պատճառը, այլասերութիւնն է՝ ենթահողը ապազգային միջավայրի մը անձամբ: Հայ են, կասկած չկայ. լուսաւորչական՝ Քրիստոսը վկայ. եւ փորերնին կուշտ: Հայաստան մըն ալ ունին իրենց սիրտերուն մէկ անկիւնը եւ վերջակէտ:

Հատկնալի է որ այս տարրը խորտչի քաղաքական բանաձեւումներէն, մասնաւորաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջադրութիւններէն: Խորքին մէջ կրնան եւ դէմ չըլլալ բայց կը նախընտրեն լռել, չխանդավառուիլ:

Այս երեւոյթը կը հաստատէ որ գաղափարական բովանդակութեամբ յղուած գրելը դժուար է: Գաղափարով սնանելու պահանջը որքան ալ ազնիւ ըլլայ իր էութեան մէջ, մեր իրականութեան, դէթ կարեւոր զանգուածին համար կենսական նիւթ մը չէ: Առօրեայով կլանուած ամբոխ մըն ենք ու կը հետեւինք հոսանքին: Եւ այդ ամբոխին մէջ կ՚ապրինք եւ մենք եւ իբրեւ «հին գլուխ»ներ դեռ կառչած կը մնանք հայ ժողովուրդի ամբողջական ազատագրութեան դատին: Ասիկա ըսել չէ որ էլվիս Փրեսլէն չենք սիրեր. Պուկի վուկին եւ ճէրքն ալ ծանօթ են մեզի: Ի հարկին կ՚երգենք ու կը պարենք անոնց հետ, անոնց պէս: Բայց երբ կը խօսինք կամ կը գրենք հանրային բեմերէն, կը նախընտրենք ականջ դնել Թուաօին քան Պիթըլններուն: Այդ հետեւողութեամբ ալ համոզուած ենք որ մեր խօսքը պահանջի մը արդիւնք է: Եթէ չհամապատասխանէր անհատի կամ հաւաքականութեան ընդոծին զգացումներուն, չատոնց վիժած էր, սահած: Հայ ժողովուրդի անցեալն ու ներկան, սփիւռքի մէջ եւ մասնաւորաբար Հայաստանի, թէկուզ ձեւով տարբերող արտայայտութիւններով, կը հաստատեն մեր դաւանածը:

Հ.Յ. Դաշնակցութեան 87րդ տարեդարձին առթիւ բնական է որ մեր յարգանքի խօսքը բերենք աւելի բայց միշտ կենսունակ այս կուսակցութեան որ 19րդ դարու վերջերէն մինչեւ օրս գործեց ու պիտի գործէ յանուն հայ ժողովուրդի ազատութեան, անոր մշակոյթի ու ազգային գիտակցութեան զարգացման:

«Յառաջ» իբրեւ տեսակէտ ունեցող թերթ պիտի շարունակէ արձագանգիչը ըլլալ մեր ժողովուրդին մէջ արմատացած հաւատոյ հանգանակին, — իր իսկ բանաձեւումով նուիրագործուած «Ամբողջական Հայաստան, Ամբողջական Հայութեամբ»:

Մեր հանրային կեանքին մէջ աճող բացասական երեւոյթները, օր ըստ օրէ կը հեռացնեն հայ զանգուածները հաւատքի խորաններէն: Այս է պատկերը մեր մաչուող առօրեային: Դալկոտ, հոգմատատան նկար մը անկասկած: Եթէ միայն այս ըլլար իրականութիւնը, ճիշդ է որ մեր վերոյիշեալ առաջադրութիւնները, հոգեչահ ցանկութիւններու կարելի էր վերագրել: Գաւաթ մը ջուրով հարսնիք ընելու պէս բանի մը նմանցնել: Բայց իրատեսութիւն է նաեւ հաստատելը որ մթագնած երկնակամարին վրայ անակնկալ պերճ հրդեհումներ եւ յուսադրիչ պոռթկումներն ալ չեն պակսիր: Եւ վերջապէս վեց միլիոնի հասնող Հայութիւն մը կայ զոր կարելի չէ հաւաքական անձնասպանութեան թեկնածու նկատել: Կայ երիտասարդութիւն մը որ իր ներկայութիւնը արդէն զգալի կը դարձնէ բոլոր մարզերուն մէջ զոր պէտք է տոգորել մեր գաղափարականով, կապելով զայն իր հողին, մեր հողին: Եւ այս բոլորէն առաջ կայ մեր Հայրենիքը, այսօր խորհրդային՝ դարերու քրտինքով ու արիւնով մկրտուած հող մը, որուն ամբողջացումը, ինքնին, կ՚իմաստաւորէ մեր պայքարը:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ»Ը

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմը վերջացաւ, Ֆրանսա ազատագրուած էր. երբ ազատ բնականոն կեանքը սկսաւ ամբողջ երկրին մէջ, մեր հայկ. գաղութին հանրային կեանքն ալ մտաւ իր բնականոն հունին մէջ: Պատերազմին յաջորդող այդ տասնեակ տարիներու մասին շատ բան կայ գրելիք, սակայն, հիմա ա՛յս օրուան առթիւ թողունք զանոնք յառաջիկային եւ սահմանափակուինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան բոլոր շրջաններու եւ մանաւանդ մեր շրջանի «Արդութեան» խումբի գործունէութեան մասին խօսելով: «Յառաջ»ի վերհրատարակման առաջին թիւին մէջ արդէն գրուած էր՝ «Միշտ պատնէշին վրայ», եւ մենք պատնէշի վրայ էինք, արդէն ունէինք «Րաֆֆի» երիտասարդաց միութիւնը, «Հայ Արիներ»ու մասնաճիւղը, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, «Զաւհէ որբերու» միութենէն մնացածներ եւ մանաւանդ պատերազմի տարիներու ընթացքին նորահաս երիտասարդներու բազմութիւն մը: Համեստ գործունեայ ընկերներ սկսան ծանր ու դժուարին աշխատանք. շաբաթը 2–3 անգամ հայերէնի գիշերային դասեր, երգ ու Հայոց պատմութիւն, երգչախումբ, թատերախումբ, պարախումբ խանդավառութիւն ստեղծեցին Փարիզի բոլոր շրջաններու հանդիսութիւններուն մէջ:

Հոս պէտք չէ մոռնալ՝ ուրիշներու կարգին, մեր երկու ողբացեալ ընկերներու՝ Միսաք Սարգիսեանի, «Յառաջ»ի ՄԷՑՍԷՆ եւ Սահակ Ցովհաննէսեանի, անձնուէր աշխատանքը եւ, ինչո՞ւ կեղծ համեստութիւն ծախեմ, ես եւս անոնց հետ, նոյնիսկ Իսիի մեր ընկերներու առաջարկին թէ խնդրանքին վրայ մօտ տարի մը գացած եմ եւ շաբաթը մէկ օր հայերէն դասաւանդած եմ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ակումբին: Հոնկէ ալ շատ անոյշ յուշեր ունիմ, սակայն, այդ մասին ուրիշ անգամ՝ եթէ հասնիմ:

Այժմ, երբ տարիները անցան, անձնական խնդիրներու՝ ամուսնութիւն, նշանտուքներ եւ քիչ մըն ալ անտարբերութեան պատճառաւ, կամաց – կամաց ցրուեցան այդ խումբերը եւ եղաւ ատեն մը որ, բացի «Արդութեան» խումբին մէջ մտնող տասնեակ մը նոր ընկերներէն, եւ երկու գործունեայ ընկերներու ալ վաղահաս մահէն ետք մնացի մինակ: Բայց չյուսահատեցայ: Դեռ կամք և ուժ ունէի իմ մահացած երկու ընկերներու կատարած գործը գոնէ մասամբ շարունակելու, բայց ի՞նչ ձեւով եւ ի՞նչպէս:

Շաւիլի վարի կողմը բարձունքին վրայ թաղ մը կայ գրեթէ ամբողջովին հայ բնակչութեամբ: Այդ օրերուն էր որ խաչուհի ազնիւ տիկին մը խնդրեց ինծմէ շարունակել հայերէնի դասաւանդութիւնը իր աղջկան: Որովհետեւ տունը շատ հեռու էր եւ աղջիկը գիշերով մինակը չէր կրնար գալ դպրոց, տիկինը կը խնդրէր որ շաբաթը օր մը իրենց տունը երթամ եւ դաս տամ աղջկան. «Պր. Կիւլեան, ես կը վճարեմ ինչ որ պէտք է» ըսաւ: Լոյս մը ծագեցաւ միտքիս մէջ: Մտածեցի, որ եթէ իրենք չեն գար, մենք երթանք իրենց: Ըսի՝ ընկերուհի, դրամի խնդիր չկայ, շատ – շատ սուրճ մը կ՚առնեմ: Հիմա լսէ, որպէսզի իմ աշխատանքս աւելի արդիւնաւոր ըլլայ, ձեր շրջանէն ուրիշ տղաք եւ աղջիկներ ալ հաւաքէ եւ ես սիրով կը դասաւանդեմ անոնց ալ:

Յաջորդ շաբթուն իսկ սկսայ եւ շաբաթը մէկ օր կը բարձրանայի դէպի Լոնեսթ Ռընան փողոցը եւ այսպէս՝ տարի մը:

Այս բոլորին միտ բանի՞ն: Աշակերտներուն մէջ երկու տղայ եւ հինգ աղջիկ կային: Մէկ տղուն ծնողքը լաւ ընտանիք էր, բայց այդքան մօտ չէր ազգային գործերու, սակայն հայրը փափաքեր էր, որ իր տղան հայերէն սորվի: Ուրեմն, ես իմ վարժապետութեան ընթացքին քանի մը անգամ ալ անոնց տունը եղայ. այր ու կին վարը կ՚աշխատէին — կարի գործ — եւ ես վերի սենեակը դասս լրացնելէն ու սուրճս խմելէն ետք գիշեր բարի կ՚ըսէի աշակերտներուս եւ դուրս ելած ատենս ալ գիշեր բարի մը վարի աշխատող ընտանիքին ու կը վերադառնայի:

Իրիկուն մը տեսայ որ տղուն հայրը՝ ողբացեալ Կղեմէս Սուլեան, դուռին առջեւ ինծի կը սպասէ: Ըսի, «Սիրելի Կղեմէս, այսօր գործդ կանուխ լրացեր է»: «Ոչ, ըսաւ, դեռ քիչ մը գործ ունիմ, քեզի կը սպասեմ հարցնելու համար թէ ի՞նչ է մեր պարտքը, ես առանձի՞ն պիտի վճարեմ թէ միւսներուն հետ միասին»: Պատասխանեցի՝ սիրելիս, դուն ի՞նչ պարտքի մասին կը խօսիս, չեմ հասկնար:

— Բայց չէ՞ որ դուն շաբաթը օր մը կուգաս այստեղ դաս տալու համար, բնական է որ վճարում ընենք, ըսաւ Կղեմէս:

— Ոչ, ես դրամով չեմ գար, պատասխանեցի:

— Բայց ես չեմ հասկնար, — ըսաւ Կղեմէս, — ի՞նչպէս թէ առանց դրամի այս յոգնութիւնը:

— Սիրելի բարեկամ, այո՛, իրաւունք ունիս, բայց ես չէ որ կուգամ, այլ զիս կը ղրկեն. պարտականութիւն է՝ պէտք է կատարեմ:

— Բայց ո՞վ կը ղրկէ քեզ՝ չեմ հասկընար:

— Այսքան տարի հոս կը բնակիս եւ մինչեւ հիմա չե՞ս հասկցած թէ ո՛վ է զիս կամ միւսները ղրկողը:

Մեր բարեկամը քիչ մը մտածեց: «Հասկցայ» ըսաւ կամաց մը:

— Վե՛րջապէս, փա՛ռք Աստուծոյ:

Երբ երկրորդ գիշեր բարիով կը բաժնուէի իրմէ, լսեցի որ իմ ետեւէս կը խօսէր ինքնիրենը.

— Աղբար, զարմանալի ընկերութիւն մըն էք դուք ալ:

Ծամբու ընթացքին մէջս կ՚արթննային մեր բոլոր երէց ընկերներու յուշերը. դժբախտ զուլումէն առաջ հայկական նահանգներու ժողովուրդը մեզ կը կոչէր «ընկերութեան մարդիկը»: Իմ տղաս ալ «ընկերութեան տաֆթարին մէջ գրուած էր» կ՚ըսէին: «Ընկերութիւնը» Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնն էր:

Վերջացնելով խօսքս, ես ալ այդ վեհափառ 87 տարուան ընկերութեան 64 տարուան մէկ համեստ շարքային ընկերը, իմ 85 տարեկանի սեմին իրաւունք չունի՞մ ըսելու Մալխասի Արիւծ Գեւոյի նման՝

— Ախր, ժամանակին մենք ալ բաներ մը ըրած ենք էլի:

ԳՐ. ԿԻՒԼԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դարերով ստնակոխ, ենթակայ ստրկութեան, հալածանքներու եւ ջարդերու, 1918 Մայիս 28ը, Տեւրոսէն Արարատ, եղաւ հայ ժողովուրդին համար երազի մը իրականացումը:

Հայ ժողովուրդի այս երազը պարզ աշխարհագրական նշանակութիւն մը չունեցաւ, այսինքն ապրիլ, աշխատիլ եւ բնակիլ միայն հայօրէն, անկախ Թուրքէն, Քիւրտէն կամ Ռուսէն, այլ ունեցաւ շատ աւելի վսեմ նշանակութիւն մը՝ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ:

Իւրաքանչիւր անհատի մէջ, ազատութիւնը բնական, բնածին, բնազդական տենչ մըն է:

Այսպէս, Մայիս 28ը հայրենի ծառաստաններու եւ քարաստաններու ազատութիւնը չեղաւ, այլ ազատութիւնը ժողովուրդին, ազատութիւնը անհատին:

Անկախ Պետութիւն մը կը կազմաւորուի եւ կը կառուցուի, երկրի քաղաքացիներու ազատ մասնակցութեամբ, ազատ արտայայտութեամբ: Անհրաժեշտ է որ քաղաքացիները ժողովրդավար կերպով արտայայտեն իրենց տեսակէտները եւ ըսեն թէ ի՞նչ հիմերու վրայ կ՚ուզեն բարձրացնել այդ Պետութիւնը:

Աւելորդ գրականութիւն կը դառնայ խօսիլ միացեալ հայրենիքի մը վրայ, եթէ ընտրութեան ազատութիւնը չէ տրուած բոլոր քաղաքացիներուն: Որպէսզի շէնքը ըլլայ ամուր եւ անխոցելի հրամայական պայման է որ շէնքի կառուցման համար գործածուած քարերը ըլլան նախ անխախտելի եւ անդրդուելի, այլ խօսքով պէտք է լաւ ընտրութիւն մը կատարել:

Անհատ մը առանձին չի կրնար ընտրել բոլորին համար: Բոլորին կարծիքը, բոլորին հաւանութիւնը անհրաժեշտ է:

Այս ժողովրդավար սկզբունքներու հիման վրայ, տեսակէտները կ՚արտայայտուին բոլորին կողմէ եւ բոլորին կը տրուի այդ կարելիութիւնը: Թէկուզ թէ բոլոր կարծիքները չնոյնանան, եւ լաւ է որ չնոյնանան, կարեւորը կարծիքներ ունենալն է եւ ոչ կարծիք մը միայն: Եւ բոլոր կարծիքներու համադրումով է որ դուրս կրնայ գալ լաւագոյն լուծումը:

Այս իմաստն է զոր կուտանք Ազատութեան:

Ահա թէ ինչո՛ւ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առաջին մէկ օրէն իսկ ազատութիւնը բոցավառ տառերով անընդհատօրէն

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ՕՐՈՒԱՆ» ԱՌԹԻՒ

«Ինչպիսի հերոս ընկերներ մեռան,
Մեռան բայց չկորան...»:

Հայ ժողովուրդի մարտական մեծ կազմակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 87րդ տարեդարձն է:

87 տարիներ առաջ Թիֆլիսի մէջ կեանքի կը կոչուէր այս մեծ կուսակցութիւնը եւ առաջին օրէն իր կարմիր դրօշին վրայ կը գրէր «Ազատութիւն կամ Մահ»: Ինչո՞ւ...

1890ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ա. Մանիֆեստը կ'ըսէր. «Դարերով ճնշուել է հայ ժողովուրդը Թուրք բռնապետների լծի տակ: Դարերի ընթացքում ցանուել է բայց պտուղը երբեք չի վայելել ազատ տէրը յափշտակել է»:

Ահա թէ ինչո՛ւ կեանքի կոչուեցաւ Դաշնակցութիւնը. անիկա ծնաւ հայ ժողովուրդի տառապանքի ընդերքէն, երբ տեսաւ ժողովուրդին գոյութեան սպառնացող աճաւոր վտանգը եւ իր պայքարի դրօշը պարզեց Թուրք բռնակալութեան դէմ. պայքարեցաւ ամէն գետնի վրայ, քարոզեց, ինքնավստահութիւն ներշնչեց դէպի ազատն. սորվեցուց հայ շինականին որ չի բաւեր միայն վարուցանքը, այլ զայն պաշտպանելու համար զէնք է հարկաւոր, հայ աշխատաւորին սորվեցուց թէ աշխատանքին արդիւնքը վայելելու համար պէտք է կազմակերպուիլ, իսկ հայ հա-

ռանդակեց իր ծրագրին մէջ եւ յանուն այդ խէչալին մղեց բազմաթիւ պայքարներ բռնակալութեանց եւ բռնատիրութեանց դէմ յաճախ զոհելով իր վինուորագրեալներէն լաւագոյնը:

Ազատութիւնը կը մարմնաւորուի ազատութիւններով: Ազատութիւն մտքի, խօսքի, խղճի, գրչի, արտայայտութեան...:

Ի՞նչ կ'արժէ ազատութիւնը առանց խղճի ազատութեան: Ազատութիւնը չօշափելի արտայայտութիւն կը ստանայ ազատութիւններու բերած գործնական կիրարկումներով: Կարելի՞ է ձգտիլ հաւասարութեան եւ արդարութեան առանց ազատութիւններուն:

Կարելի՞ է մշակել եղբայրութիւնը, առանց ազատութիւններուն: Ազատութիւնը եւ ազատութիւնները, Հայ Յեղափ. Դաշնակցութեան համար հիմնական տարրեր են, դերագոյն խէչալներ, 87 տարիներու կենսունակութեան եւ տոկունութեան ակեր, որոնցմէ կը ստանայ իր մշտադալար եւ մշտահոս հիւթը, աւիշը: Մարդկային այս տարրական բայց որքան վսեմ սկզբունքներուն շուրջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համախմբած է մեր ժողովուրդին լայն զանգուածը, արձագանգ տալով 1789ի Մեծ Յեղափոխութեան պատգամին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նախանձելիօրէն կը պահէ այս ժառանգը, որովհետեւ այս զէնքերով է միայն որ կարելի պիտի ըլլայ կերտել նոր Մայիս 28: Իւրաքանչիւր անհատի ազատութիւններու յարգանքին մէջ է որ միայն ու միայն կարելի է կեդրոնացնել, համադրել եւ բազմապատկել ճիգերը եւ իրագործել, ինչպէս 1918ին, մեր «երազը»:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան պայքարը ոչ ոքի դէմ ուղղուած է, այլ միայն մարդկային այս վսեմ գաղափարներուն համար՝ ազատութիւնը եւ ազատութիւնները իրենց ամբողջական եւ գործնական իմաստով:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ընտրած է յաղթանակութեան ուղին որ կրնայ միայն ու միայն ըլլալ ուղին՝ ազատութեան եւ ազատութիւններուն:

ԿԱՐՕ ԹՈՎՍԷՔՓԵԱՆ

ԱՄԵՆԱ՞ՅՆ ԱՆԲԱՍԻՐԸ

(Դաշնակցութեան օրուան առթիւ)

«Իմ գործս կենդանի մարդոց հետ վերջացած է, այժմ մեռելներուն հետ է գործս»:

ՌՈՒԲԷՆ

Տարիները կ'անցնին խելագար հովի մը պէս, ինչպէս կ'անցնին չորս եղանակները տարուան ընթացքին:

Եւ ահա, երիտասարդական փոթորկոտ ու անվերադարձ տարիները, կը յիշե՛ս, ապրելով անցեալի քաղցր յիշատակները, անվերադարձ մեկնողներուն յիշատակը, իրենց դէմքերն ու արարքները, մինչ իրենք այսօր լուռ են:

«Լռութի՛ւն, լռութի՛ւն
Իմ գերեզմանին դուք չմօտենաք»

պիտի ըսէր մեր մշտախուռ Վահան Տէրեանը:

Ներքին փոթորիկ կար այդ օրերուն: Պապենական երկրին արիւնոտ հողը բռնօրէն լքելէ յետոյ, օտարութեան մէջ,

դարձեալ ողջ Հայութիւնը փոթորկած ծովուն ալիքներուն կը նմանէր, կը զարնուէր աջ ու ձախ, ահաւոր ցնցումներով:

Եւ այդ օրերուն, այս լքուած ու անտէր աքանչելի «Մնացորդաց»ը յոյս մը կը փնտռէր, ղեկավար մը կը փնտռէր. նաւապետ մը, որպէսզի փոթորկած ծովուն վրայ իր ուղղութիւնը չակէր...:

Այդ, «Ազատամարտ»ի սերունդն էր, շնորհիւ մարտական կուսակցութեան, որ հայկական դրօշը եւ հայ լեզուն բարձր բռնեց յանուն հայրենիքին որ ունեցանք: Ինչպէս պիտի ըսէր մարտական կուսակցութեան տեսաբանը՝ ընկ. Վարանդեան:

«Զողբանէ անցեալի առթիւ... այդտեղ այդ յեղափոխական անցեալի մէջ է, այդ հերոսական մաքառումների եւ այդ խոլական նախատակութիւնների մէջ, որ մեր գալոց սերունդները պիտի գտնեն մշտընջենաւոր աղբիւր, խռէալական ներշըն – չումների եւ անձնուրացութեան թափերի...»:

Մեր աքանչելի ժողովուրդը խորհրդաւոր պատմութիւն մը ունի. այդ իր ստեղծագործ աշխատանքն է: Այդ անտէր եւ անօգնական տարիներուն, գաղթականութեան հոսանքը ի՛նչ եռանդով ի՛նչ բնական ուշիմութեամբ քարէն հաց կը հանէր:

Մեր վարդաժպիտ եւ տակաւին ման – կամարդ աղջիկները, մեր վաւվուն ու դեռ պատանի տղաքը՝ գործատուներու մէջ ոսկէփոշի փսխող աշխատանքներուն մէջ անդադար կ'աշխատէին յանուն հացի, յանուն օճախի գոյութեան:

Է՛հ, բարեկամներ, այդ տարիներուն, Ֆրանսայի տնտեսական կացութիւնը այնքան ալ փայլուն չէր: Գործազրկութիւն, զանգուածային գործադուլներ, գործատուներու բռնագրօսիկ գրաւում: Անգործը՝ կրնար անօթի մնալ: Կառավարական ձրի նպաստ չկար: Ջանազան եւ զարմանազան նպաստներ չկային: Եթէ սրբազան աշխատանքէն դուրս էիր, կըրնայիր անօթի մնալ...:

Ինչո՞ւ չէ. երբ կ'ըսեմ խորհրդաւոր ժողովուրդ մըն է հայ ժողովուրդը: Որովհետեւ այդ անստոյգ օրերուն, մենք ունէինք կտրիճ ու ասլանի պէս Տարօնցիներ, որոնք տակաւին իրենց լեռնային առնական ուժով, անհաւատալիօրէն մէկ ժամուան ընթացքին մէկ վակոն սեւ ածուխը կը պարպէին...:

Փա՛ռք բնութեան, այդ «ասլան»ներէն մէկ նշխար կ'ապրի, որ խարիւր տարեկան է:

Որբը միշտ անհանդարտ կ'ըլլայ: Եւ ես, այդ փոթորկած տղաներէն էի: Անհայրենիք ու որբ, բայց սրտով ու հոգիով մէկ Աստուած ունէի. այդ Հայն էր:

բուսաւին լսաւ. «Եւ դուք հարուստներ, բաց արէք ձեր քսակները զէնք հայթայթելու ժողովուրդին, որ նա կարող լինի պաշտպանել իր կուրծքը, որ բաց է արել թշնամուն դէմ»: Գրիչի եւ միտքի մշակներուն ըսաւ. Ազատութեան սրբազան սէրը երգեցէք մեր ժողովուրդին համար:

Դաշնակցութիւնը տասնամեակներու իր պատմութեան ընթացքին չվարանեցաւ ահեղ գոյամարտին մէջ նետելու իր լաւագոյն գաղափարակից ընկերները՝ յանուն հայ ժողովուրդի ազատութեան: Հայրենի լեռներուն եւ անդնդախոր ձորերուն մէջ ջան ֆէտային ման եկաւ զէնքը ձեռքին:

Անդրանիկներ, Հրայրներ, Գէորգ Չաւուշներ, Սերոբ Փաշաներ, Պետրոս Սերեմճեաններ, Կուկունեաններ, Արդութեաններ, Բաբգէն Սիւնիներ, Արմէն Գարոներ եւ տասնեակ հազարաւոր ջան ֆէտայիներ՝ որոնք կուրծք տուին նամարդ թշնամիին՝ հայիւ երեսուն զարուններ բոլորած այս մեծ կուսակցութեան փառքը կազմեցին: Հայ ժողովուրդի միաձնական կամքով եւ ղեկավարութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մայիսեան լուսապայծառ առաւօտ մը հիմը դրուեցաւ Ազատ եւ անկախ Հայաստանի: Դաշնակցութիւնը դիմագիծ տուաւ յուսալքուած հայ ժողովուրդին. իր պատմութեան ընթացքին ունեցաւ ե՛ւ յաջողութիւններ ե՛ւ ձախորդութիւններ, սակայն մնաց հաւատարիմ իր սրբազան գաղափարաբանութեան, տարաւ ամէն տեսակ աշխատանք որ կըրնար օգտակար հանդիսանալ մեր ժողովուրդի գոյատեւման. այդ հերոսական սերունդէն շատեր լինկան պատնէշին վըրայ, ոմանք բանտերու կամ աքսորավայրերու մէջ, ուրիշներ կախաղաններու վըրայէն երգեցին՝

Ահա հանգիստ հող կը մտնեմ
Յոյսս դուք էք ընկերներ,
Շարունակէք մեր սուրբ գործը
Դաշնակցութեան վեհ քաջեր:

Եւ այսօր, տասնեակ տարիներ ետք կ'ըսենք՝ քանի տարագիր է հայ ժողովուրդին մէկ մասը ի սփիւռս աշխարհի, քանի հայ մարդը իր ոտքին տակ հայրենի հող չունի, չի կրնար հաւատք ընծայել որեւէ վարդապետութեան, ո՛ր կողմէն ալ եկած ըլլայ անիկա:

Այս հանդիսաւոր օրուան առթիւ կ'ըսենք՝ փա՛ռք, հազար անգամ փառք անոնց անթառամ յիշատակին, որոնք քալեցին տառապակոծ ճամբաներէն վասն հայրենիքի ազատագրութեան եւ անոր արդար դատին ի խնդիր: Ազատութեան սէրը թող միշտ վառ մնայ մեր ժողովուրդին սիրտին խորքը ի խնդիր վաղուան մեծ արշալոյսին, որ անպայման պիտի գայ:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Ազգերու ամէնէն վսեմ արտայայտութիւնը յեղափոխականներն են եղած: Ով որ չունի այդ ոգին, դատապարտուած է մեռնելու: Թուրքիան չըմբռնեց, թէ Հայութեան մէջ ահեղ բարոյական ուժ մը կայ. անիկա դիակնացած դաշտեր պարզեց, բայց սարսռահար կը տեսնէ այսօր, թէ չարաչար սխալած է: Դիակները ինկան, բայց յեղափոխական գաղափարը կանգնած է աւելի անվեհեր եւ աւելի վճիտ ու խռէալացած: Երանէ՜կ այն ազգին, որ իր ծոցին մէջ կը կրէ յեղափոխական ուժեր:

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(«Դրօշակ», 1896, թիւ 27)

Ամէն մի բռնակալութիւն թշնամի է աշխատաւոր ժողովուրդին եւ պէ՛տք է լինի: Նա պէ՛տք է որ աշխատի քայքայուած պահել նրա նիւթականը, մութ խաւար թագաւորացնել նրա մտաւոր աշխարհում. փչացածութիւն, լկտիութիւն, լրտեսութիւն, գողութիւն եւ այլ հազար ու մի ախտեր սերմանել նրա բարոյական կեանքում, որ ինքը կարողանայ հաստատ ու անսասան մնալ, որ ինքը հող ունենայ իր ոտքերի տակ...

Միշտ նիւթական հարստութեան հետեւում է ուշ թէ շուտ մտաւոր եւ բարոյական հարստութիւն: Եւ ուր կայ մտաւոր ու բարոյական զարգացում, այնտեղ չի կարող երկար դիմանալ որեւէ բռնակալութիւն. զարգացած մարդը չի թողնի, որ իրեն կեղեքեն...

Մտաւոր եւ նիւթական հարստութիւնը ժողովրդի կեանքում անքակտելի կերպով կապուած են իրար. մէկը կայ՝ կայ եւ միւսը:

Գ. ԽԱԺԱԿ

(«Դրօշակ», 1894, թիւ 8)

Մռայլած երկիր, իր կարմիր ու արիւնոտ լաթերով, մռայլած հայրենի դեղածիծաղ ու անծայրածիր դաշտերն ու անտառները, հայ տարագիր ժողովուրդը՝ զարկ կուտար մտքի ու հոգիի գեղեցկութեան:

Գաւառ եկած էին.— Շահան Սարեան իր խումբով «Հին աստուածները» կը հրամցնէր ու սրահները լեփ-լեցուն կ'ըլլային: Մարութեան իր խումբով՝ «Օթէլլօ եւ Փօրրատօ»: Գաղթական Հայութեան այրա՛ծ լեզուն կը բացուէր: Հայերէնը իր գեղեցիկ դէմքով, ուրիշ էր: Նարեկացիի լեզուն իր պատմուճանը կը փոխէր:

Շաւարշ Միսաքեանի «Յառաջ»ը հազարաւոր տուներուն, լոյս կը ցանէր:

Հայ տարագիր ժողովուրդը, մշակութային ճամբով կ'ուզէր իր վէրքերը երգի վերածել...: Արարատեան արշալոյսէն յետոյ, օր մըն ալ, հայրենի երկրին մըտաւորական աշխատաւորները, հաւատքը իրենց հոգիին մէջ, հզօր կամքով, հին օրերու առաքեալներու պէս, յոյսով ու հաւատքով կը շրջէին ժողովուրդին ծոցը, ժողովուրդին հետ՝ անոնց հետ բաժնելու լեղի հացը: Աղի ջուրը: Տառապանքը:

Ես իմ երիտասարդական համոզումս ունէի ու կը յարգէի այդ պետական դէմքերէն Ս. Վրացեանը: Հայաստանի նախկին վարչապետը գաւառները իջած էր, այդ օրերուն: Օր մը, ընկերական ժողովէն յետոյ, երբ ամէն մարդ մեկնած էր, ու սրճարանի մէկ անկիւնը, կար վարչապետՎրացեանը և դեռ լոյսի կարօտ այս տղան: Քանի որ մինակ էինք, քաջութիւնը ունեցայ հարցնել թէ՝ անօթի չէ՞: Այո, ըսաւ ու մենք ուղղուեցանք հոն, ուր ես արդէն դրամ ունեցած օրս կ'երթայի...: Յանկարծ, հարցուց ինծի ճաշը ժա՞մն է: Անպատասխան ձգեցի: Ու մենք արդէն ճաշարանի մէջ մեր տեղերը գրաւած էինք: Մեր նիհար ճաշը լմնալէ յետոյ, նկատի առի որ, ես՝ իմ փոքրիկ ստամոքսով, երկու անգամ աւելի կերած էի...: Այս գաղթական մտաւորականը, պետական մարդը, ո՛վ գիտէ, թերեւս նկատի առաւ որ, այդ օրերուն հազիւ քանի մը Ֆրանք կը վաստըկէի...:

Երբ դուրս կ'ելլէինք ու կը քալէինք դէպի ժամադրուած վայրը, ուր պիտի դասախօսէր, «Դաշնակցութիւնը եւ իր դերը», յանկարծ միտք ունեցայ վերջին հարցում մը ընելու:

«Ընկեր Վրացեան, արեւմտահայ մտաւորականութեան մեծ զանգուածը զոհ եղաւ: Մեր երկիրը մորմոք ունեցաւ: Ներկայիս մատի վրայ կը համրուին արեւմտահայ ողջ մտաւորականները: Ո՞վ է ամէնէն անշահախնդիրը»:

«Մանչս դեռ պատանի ես: Օր մը պիտի համոզուիս որ, թրքահայ մտաւորականութեան ամէնէն ամբասիրը եւ անշահախնդիրը դա՛ ինքը ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆՆ է:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Այրի Տիկ. Յ. Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆիորէլլօ եւ զաւակները, Քիւրքճեան եւ Աշըքկէօզեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Նոյ. 29, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Բաշանի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Մարտիրոսեան, Պր. Մկրտիչ Թախիլճեան, Տիկին Պայծառ Կիւլէզեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Մարտիրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Կիւլէզեան եւ զաւակները, Փրոֆ. Ժորժ Իշէվ, Տիկինը եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Իվան Նանեվ, Տիկին Արմաւենի Շեհիրեան, Տիկին Վեհանոյշ Մանուկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քիսեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Սավայեան, Ճէզվէճեան, Մկրտիչեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, թոռան, եղբօր զաւկին, քրոջ զաւկին եւ զարմիկին՝

ՏՈՔԹ. ԹՈՎՄԱՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 19, 29 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Նոյ. 28, ժամը 14·15-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ-Քոմինալի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Արթին Սերեճանեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Սերեճանեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Կիւմիւշեան (Պոլիս), հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր, կեսուր մօր, քրոջ եւ քենիին՝

ՊԱՅԾԱՌ ՍԵՐԵՃԱՆԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին նաեւ Սերեճանեան եւ Ինճէեան գերդաստաններուն հոգւոցն ի յիշատակ, այս Կիրակի, Նոյ. 27, առաւօտեան Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկ. Եդուարդ Դարբին իրենց մեծ–մօր՝ պոլսաբնակ Տիկին Իսկուհի Տիլանեանի մահուան առթիւ, 250 Ֆ. կը նուիրեն Լիոնի Նարեկեան վարժարանին:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Քէրէսթէճեան կը նուիրեն 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օժանդակութեան կայանին Եդուարդ Փափազեանի մահուան տխուր առիթով:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ

Այս Կիրակի, Նոյ. 27, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

sevan

Յակոբեան հաստատութիւն

4, Rue Lazare - Carnot — Clamart -- Tél. : 642-16-07

Տարի մըն է արդէն որ Սեւանի մօտ կը գտնէք արեւելեան եւ հայկական ամէն տեսակ ապրանք

Տօնական օրերը կը մօտենան, անպայման այցելեցէք

Ս Ե Ւ Ա Ն Ի Ն

Կարելի է ապսպրանք ընել

LIVRAISONS

MODERN' TRANSPORT

IMPORT - EXPORT

DEMENAGEMENTS

PARIS - PROVINCE

Ձեր տեղափոխութեանց

ՀԱՄԱՐ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԳԱՒԱՌ

72, Rue des Moines, 75017 Paris

Tél. : 627-68-54

R. C. 75 A 12346

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Նուիրուած

50 ՀԱՅՐԵՆԻ

ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ

Գործերուն

մինչեւ կիրակի, Դեկտ. 4 ամէն օր՝

ժամը 10·30էն 20·30

Centre Culturel U.C.F.A.F. - J A F

6, Cité du Wauxhall - 75010 Paris

(Entrée 4, Bld. Magenta

Métro : République

Մուտքը ազատ է

Réveillon

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻՆ

Մանչի աֆերուն

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

օժանդակութեան կայանին մէջ

14, Սէնթ Օնորին–տէ–Փէրթ

Մեկնում Յունուար 6, Ուրբաթ ժամը 17ին

Ժամադրավայր Սքուար Մոնթոլոն

Վերադարձ, Յունուար 8, Կիրակի, ժամը 22–23

Excursions : La Suisse Normande

Les Roches du Ham

La Laiterie ELLE-et-VIRE

Կարմիր Խաչուհիներու ամանորեան սովորական հիւրասիրութիւն եւ հաճելի անակնկալներ

Արձանագրուիլ Կարմիր Խաչուհիներու մօտ կամ հեռաձայնել 985·36·53

Ծախքերու մասնակցութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի, Նոյ. 30, ժամը 20·30ին, Տիկին Պապիկեանի բնակարանը, 20 Ռիւ տիւ Ֆոսէ տը լ'Օմոն, Անիէռ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salnns de l'Hôtel George V, 31 Avenue George V — PARIS (8e)

BEDIK ET SON ORCHESTRE

LES TZIGANES IVANOVITCH

Մուտք 35 ֆրանք, ուսանողներու 25 ֆր.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՕՐԵՐ

ԼԻՈՆ

Կազմակերպուած 2, 3 եւ 4 Դեկտ. «Հայերէն խօսուն Թատրոն»ին կողմէ Ազգ. Միութեան սրահին մէջ, Արմէնի փողոց, Թիւ 40, Լիոն 3րդ:

Այս երեք օրուան ընթացքին նկարներու, քանդակներու եւ լուսանկարներու ցուցահանդէս (Պէրպէրեանի, Ռաժաք Օհանեանի, Թորոսի, Օհանեան Ժիւլիէնի, Քոպոյեանի, Մուրատեանի գործերուն). ցուցադրութիւն նաեւ արժէքաւոր գիրքերու եւ սալերու:

Բացում ցուցադրութեան Դեկտ. 2 ժամը 18ին:

Ուրբաթ, Դեկտ. 2, ժամը 21ին, բանախօսութիւն զարդանկարչութեան մասին եւ տեսափոլիթիֆներու լուսարձակում Ա. Պէրպէրեանի կողմէ:

Շաբաթ, Դեկտ. 3, ժամը 21ին, բանախօսութիւն Ռուբէն Մելիքի կողմէ, Հայկ. բանաստեղծութեան մասին:

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 15ին, Մոլիէռ սրահին մէջ նուագ, Փարիզի «Զարթօնք» նուագախումբին կողմէ:

«Հայկական խօսուն Թատրոն»ը ձեզ կը հրաւիրէ խուռներամ ներկայ գտնուիլ այս հանդիսութեանց, ծանօթանալու եւ տարածելու համար հայկական մշակոյթը:

JOURNÉES CULTURELLES ARMÉNIENNES

Organisées par le THEATRE D'EXPRESSION ARMENIENNE les 2, 3 et 4 Décembre, salle communautaire, 40 rue d'Arménie, Lyon 3e.

— Pendant les trois jours : Exposition de peintures, sculptures, photographies (Berberian, Rajak Ohanian, Toros, Ohanian Julien, Koboyan, Mouratian). Exposition de livres d'art et de disques.

Vernissage Vendredi 2 Décembre à 18 heures.

— Vendredi 2 Décembre à 21 h., conférence de A. Berberian : « Enluminures arméniennes — Motifs décoratifs » avec projection de diapositives.

-- Samedi 3 Décembre à 21 h., conférence de Rouben Mélik : « La poésie arménienne ».

-- Dimanche 4 Décembre à 15 h.— salle Molière : Musique avec l'orchestre « Zartong » de Paris.

Le Théâtre d'Expression Arménienne vous invite à participer nombreux à cette manifestation afin d'œuvrer pour la reconnaissance de la culture arménienne.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ARMENIE 77

du 23 Décembre au 6 Janvier 78

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES.

NOUS CONSULTER

LE BEAU FOULARD

"Alphabet Arménien"

CREATION CELIGNY — PARIS

est en vente au prix de Fr. 75

chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste

221, rue Saint-Honré, PARIS 1er

LIBRAIRIE PALOUYAN

9. rue de Trévise — PARIS 9e

à MARSEILLE, Maison de la Culture Arménienne, 12-14 Rue St. Basile.

Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boite postale No 9, 94130 NOGENT - sur - MARNE

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
29
MARDI
29 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.997
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 997

ՍԱՏԱԹ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԲՈԼՈՐԸ ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ՝ ԳԱՀԻՐԷ

ԱՐԱԲՆԵՐՆ ԱԼ «ՀԱԿԱՍԱՏԱԹ ՃԱԿԱՏԻ» ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԵՆ ԱՅՍ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ՝ ՏՐԻՊՈԼԻՍ

ԱՅՍ ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ՝ ՑԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Ութ օր տարբերութեամբ, Սատաթ նոր ռումբ մը պայթեցուց, Շաբաթ օր եգիպտական Խորհրդարանին առջեւ խօսած իր ճառին մէջ: Եգիպտոսի նախագահը միտքը դրած է մինչեւ ծայրը երթալ եւ նեղը դնել բոլորը, ինչպէս կ'ընէ շաբաթ մըն է: Իսրայէլէն վերադարձին, պահ մը կարծուեցաւ թէ պարտուած է քանի ձեռքերը պարապ վերադարձաւ բայց Շաբաթ օր Սատաթ քիչ մը աւելի հեռու գնաց եւ վեհաժողովի հրաւէր կարդալով բոլորին, Շաբաթ օր իսկ, Գահիրէ, սպասեց բոլորին որ դիրք ճշդեն: Այս հանդիպումը կոչուած է պատրաստելու Ժընեւի ժողովը եւ հրաւէրը եղաւ հետեւեալ ձեւով.— «Արտաքին Նախարարին պիտի յանձնեմ չփման մէջ մտնելու պաշտօնը Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղարին, երկու գեր-մեծերուն հետ ըսելու համար որ Գահիրէ տրամադիր է գալ Շաբաթ օրն իսկ ընդունելու, եթէ Աստուած ուզէ, շահակից բոլոր կողմերը, մէջն ըլլալով երկու գեր-մեծերը եւ Իսրայէլ խօսելու համար Ժընեւի ժողովի պատրաստութեանց մասին»: Հոս կը հրաւիրուին ուրեմն բոլոր Արաբները եւ Պաղեստինցիք, որոնց մասին, Սատաթ չի ծամեր բառերը.— «Մեզ վար զարնող Պաղեստինցիք կը կռուին սրճարաններու եւ գիշերաբոյներու մէջ: Ձեմ գիտեր թէ այս միջոցին իրենց ի՞նչ կ'ըսէ Խորհ. Միութիւնը բայց ցաւ ի սիրտ կ'ըսեմ որ Սուրիացիք նոյն ճամբուն կը հետեւին եւ հարց կուտամ այս Պաղեստինցիներուն.— Դուք ձեզի հարցուցէք գիտնալու համար թէ ո՞վ կրակ բացաւ ձեր վրայ, Լիբանա՞ն, Եգիպտո՞ս էր» (ակնարկը, յստակ է անշուշտ եւ կը վերաբերի Պաղեստինցիներու Ջարդին Սուրիացիներուն կողմէ, լիբանանեան կռիւներուն առեն):

Սատաթի համար «ոչ խաղաղութիւն, ո՛չ պատերազմ» այս կացութեան պատասխանատուն Մոսկուան է, վասնզի կը խորհի որ պատերազմէն ետք Արաբները այլեւս պէտք չեն ունենար Խորհ. Միութեան: Գալով խաղաղութեան մը պայմաններուն, Սատաթ միշտ նոյնքան վըճռական է «ոչ մէկ խաղաղութիւն կրնայ տեւական ըլլալ գրաւողներու ներկայութեամբ մեր հողերուն վրայ: Ոչ մէկ խաղաղութիւն կրնայ իրագործուիլ առանց Պաղեստինցիներուն: Եթէ համայն աշխարհ չփման մէջ մտնէ ինծի հետ ինձմէ պոկելու համար ինչ որ չեմ ուզեր տալ, չեմ տար: Միայն եգիպտացի ժողովուրդին առջեւ կը խոնարհիմ եւ միայն Աստուծոյ առջեւ կը ծնրադրեմ»:

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԳԱՅ ԺՈՂՈՎԻՆ

Նախ Իսրայէլ որ այլեւս ետ քայլ չի կրնար ընել եւ անկարելի չէ որ Գահիրէ գացողը ըլլայ Մոշէ Տայեան: Իսրայէլացիք միշտ անզիջող են ՊԱԿին նկատմամբ որ « Նացիական կազմակերպութիւն » կ'որակեն եւ Պեկին ալ կը խոստովանի որ լուծուելիք ամէնէն դժուար հարցը Արաբ-Իսրայէլեան ապագային հարցն է:

Արաբական կողմէ, ուրիշ երբ կ'եր - գուի եւ ոչ միայն Գահիրէ գացող չկայ Շաբաթ օր, այլ ընդհակառակն Հինգշաբթի Տրիպոլիս գացող կայ, «հակա-Սատաթ ճակատի» ժողով ընելու համար: Ասոնց գլուխն է անշուշտ Լիբիա, որ խզած է արդէն Եգիպտոսի հետ, կը հետեւի Սուրիա: Ֆրանսայի Նախարարապետին Դամասկոս երթալու նախօրեակին, ֆրանսական շրջանակներն ու մամուլը միջնորդի դեր մըն ալ կուտային Պառի եւ չէին վարաներ ըսելու որ պիտի համոզէ Ասատը թէ Սատաթի առաջքելութիւնը նպատակայարմար էր: Բայց հասած օրն իսկ, Դամասկոսի ղեկավարները այնքան խիստ եղոյթներ կ'ունենային Սատաթի դէմ, որ Պառի կը մնար հաւանաբար ուրիշ նիւթի մասին խօսիլ:

ՊԱԿը իր կարգին կը մերժէ եգիպտական հրաւէրը: Արդէն բոլոր մերժողները նախապէս կարծիքն առած են Մոսկուայի: Գաւթը « օգտակար » կը գտնէ նախապատրաստական ժողով մը բայց յստակ դիրք չի ճշդեր:

Այսրյորդանան չի գիտեր ի՞նչ ընելը, Սաուդ կը վարանի բայց հաւանական կը նկատուի որ չմերժէ: Վալտհայմ «հետաքրքրական» կը գտնէ հրաւէրը:

Այս էր պատկերը Երկուշաբթի օր: Մէկ բան պարզ է՝ Սատաթ իւրաքանչիւրը դրած է այլեւս իր պատասխանատուութեան առջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՄԷԿԻՆ գործադուլը ծաւալ պիտի առնէ եւ ցոյցեր ալ պիտի ըլլան: Այս շարժումը որոշեցին Սէ. Ժէ. Թէ.Ն, Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.Ն եւ Ֆէնը եւ բողոք մըն է կառավարութեան տնտեսական եւ ընկերային քաղաքականութեան դէմ: Քիչ կամ բնաւ պիտի չբանին.— երկաթուղի, բեթրօ, հանրակառք, դպրոց, հանրային սպասարկութիւն: Ոչ մէկ օրաթերթ լոյս պիտի տեսնէ Հինգշաբթի օր:

ՄԱՐՍԷՅԼ գաւառի առաջին քաղաքն է որ մեթրօ ունի Շաբաթ օրուընէ ի վեր երբ բացումը կատարեց երեսփոխան-քաղաքապետ՝ Կասթոն Տէֆէռ: Այս առաջին մասը կը կապէ հիւսիս-արեւելեան թաղերը կեդրոնին (անցնելով Սէն Շառլ կայարանէն) եւ 1978ի գարնան երբ վերջանայ 9 քիլոմեթր երկայնք պիտի ունենայ եւ 12 կայարան:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առնուվիլ լէ Կոնէսի քաղաքապետարանի որոշումով Ապրիլեան նահատակներուն յիշատակին յուշարձան մը պիտի կառուցուի տեղւոյն կարեւոր մէկ հրապարակին վրայ:

ՏԽՐՈՒԻՆԻ.- ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՌՈՒԲԷՆ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 25ին յետ վիրաբուժական գործողութեան իր մահկանացուն կնքած է այրի Տիկին Ռուբէն Զարդարեան:

Ողբացեալը ծնած էր Այնթապ 1880 Մայիսին եւ 1896 Յունուարին Խարբերդի մէջ, Ջարդերու առեն, կ'ամուսնանար Ռուբէն Զարդարեանի հետ, որմէ չորս զաւակ պիտի ունենար: Պիտի հասնէր սակայն 1915ի սեւ թուականը եւ Ռուբէն Զարդարեան պիտի ունենար Պոլսոյ արեւմտահայ մտաւորականներու ճակատագիրը, սպաննուելով Թուրքին կողմէ: Չորս որբերով Տիկին Վերոնիք Զարդարեան կ'անցնէր Թիֆլիզ, ուր կը մնար մինչեւ 1919, ապա կրկին Պոլիս եւ վերջնապէս՝ Փարիզ:

Տարիներէ ի վեր Զարդարեան ընտանիքը քաշուած է հարաւային Ֆրանսա եւ հոն է որ Տիկին Զարդարեան կը փակէ իր աչքերը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի Նոյ. 28ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Անթիպի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը, ուր 1973էն ի վեր կը հանգչի արդէն իր զաւակներէն մին՝ Ազատը:

Տիկին Ռուբէն Զարդարեան զոհաբեր - ուող հայ մօր տիպար կին մըն էր, որ կորսնցնելէ ետք իր տարաբախտ ամուսինը, մեծցուց չորս տղայ, տալով անոնց նաեւ բարձրագոյն ուսում:

Մեր ցաւակցութիւնները Զարդարեան եղբայրներուն՝ Ռափայէլի, Հրաչի եւ Ծովասարի:

ԱՐՄԱՆ ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ ԴԱՏ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԴԷՄ

Արման Մալումեան, կրտսեր զաւակը ողբացեալ Մկրտիչ Մալումեանի, վնասուց հատուցումի դատ բացած է խորհ. իշխանութեանց դէմ, այն ութ տարիներուն համար զորս անցուցած է կուլակներու մէջ: Ծանօթ է որ ներգաղթելէ ետք Հայաստան իր ծնողքին եւ մէկ եղբօր հետ (1947), ձերբակալուած էր 1948 Հոկտեմբեր 30ին եւ 25 տարի արգելափակման դատապարտուած իբրեւ «լրտես» ֆրանսական սպասարկութեանց եւ «դաւաճան խորհ. հայրենիք»ին: Կ'ազատէր ութ տարի յետոյ:

Այս մասին, իր յուշերը լոյս ընծայեց 1976ին (անդրադարձանք «Յառաջ»ի մէջ) «Կուլակի զաւակները» խորագրին տակ: Ներկայիս Արման Մալումեան կանխահաս (ծնած է 1928ին, Մարսէյլ) կերպով հանգստեան կոչուիլ կ'ուզէ բայց Ընկերային Ապահովութեան ներկայացուցած իր թղթածրարին մէջ ութ տարուան « ծակ » մը կայ: Ֆրանսական վարչութիւնը տրամադիր է թոյլ տալու որ ենթական նպաստաւորուի պայմանաւ որ այդ տարիներու համապատասխան կէտերը վճարէ: Այդ պատճառով է որ Արման Մալումեան դատ բացած է խորհրդային կառավարութեան դէմ, տրուած ըլլալով որ իրեն տրուած հարցարանին, այս առընչութեամբ իրաւունքն ունի հետեւեալ ձեւով պատասխանելու.—

ԱՇԽԱՏՑՆՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ.— Կուլակ:

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ.— Կրեմլին, Մոսկուա:

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՋ ԱՆՈՒՆ.— Սթալին, ապա Մալենկով եւ Խրուշչեւ:

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ.— Ամէն տեսակի բռնի աշխատանք:

ԴԻՄՈՂԻ ՁԲԱՂՈՒՄ.— Արգելափակուած:

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒ.— Քաղաքական բանտարկեալ 1 Վ 643 Ռ:

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔ.— Սիրայօժար:

ՍԿԻԶԲ ՊԱՇՏՕՆԻ.— 1948 Հոկտ. 30:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱԴՐՈՒՄ.— 1956 Փետրուար 17:

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (եթէ կայ ճըշդել տեւողութիւնը).— Այո՛, 25 տարի:

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽԶՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌ.— Տնօրէնութեան փոփոխութիւն ղեկավարութեան մէջ:

Զանազան դիմումներէ ետք, Մալումեան յաջողած է միայն անցեալ Սեպտեմբերին վկայական մը ստանալ Մոսկուայէն, որ կը հաստատէ իր արգելափակումը եւ վերապատուութիւնը 1956ին: Այս վկայականին վրայ հիմնուած է որ Արման Մալումեան վնասուց հատուցում կը պահանջէ եւ այս մասին արտայայտուեցաւ Շաբաթ իրիկուն Անթէն 2ի լուրերու բաժնին մէջ (ժամը 20ին) մինչ Երկուշաբթի (Նոյ. 28) Ֆիկառօ իր երկրորդ էջը կը նուիրէր այս հարցին մանրամասնութեանց «Փաստաթուղթ» խորագրին տակ եւ Ժան-Փիէռ Մոկիի ստորագրութեամբ:

ՓԱՐԱՃԱՆՈՎ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ ԵՒ ՄԻԼԱՆՕ

ՄԻԼԱՆՕ («Յառաջ», հեռաձայնով).— Ինչպէս գրած էինք, Նոյ. 25ը «Փարաճանով Օր» մը եղաւ Վենետիկի Պիէննալէին, ուր նոյն օրը ներկայացուեցան Փարաճանովի երկու ֆիլմերը՝ « Հրեղէն Ձիերը » եւ « Նռան գոյնը - Սայաթ Նովա »:

Ուրբաթ կէսօրէ ետք ներկայացուեցան « Հրեղէն Ձիերը » եւ նոյն իրիկունը՝ Սայաթ-Նովա, որուն կը յաջորդէր վիճաբանական ասուլիս մը: Պիէննալէին կոմիտէն շատ խանդավառուած է եւ մեծ գնահատաքով արտայայտուած: Գովեստով արտայայտուած են նաեւ իտալական թերթերը, ի մասնաւորի Վենետիկի Il Gazzettino եւ համայնավար պաշտօնաթերթը՝ Unità:

Կարելի եղած էր նաեւ Սայաթ-Նովան ներկայացնել, յաջորդ օրը՝ Շաբաթ, Նոյ. 26, Միլանոյի մէջ, ուր տրամադրուած էր Մշակութային կեդրոն Սան Ֆետելէի օտիթորիոմը: Հոծ բազմութիւն մը, մասնաւորաբար իտալացի, փութացած էր սրահը, ուր ֆիլմին եւ Փարաճանովի մասին, Վարուժան Արզումանեան (ֆրանսերէն) հակիրճ բացատրական մը կուտար: Խօսք կ'առնէր նաեւ Փրոֆ. Ալփալդօ Նովելլօ, որ անձամբ ճանչցած է Փարաճանովը, երբ առաջին անգամ Հայաստան գացած էր: Փրոֆ. Նովելլօ, որ Հայաստանի մէջ տեսած էր արդէն ֆիլմը, ոգեւորութեամբ արտայայտուած է, բացատրելով նաեւ ֆիլմը, զոր հասկնալու համար, հարկ է ծանօթ ըլլալ Հայոց պատմութեան:

Ֆիլմին ցուցադրութեան յաջորդած է վիճաբանական ասուլիս մը, զոր վարած է Հայր Պրունօ եւ որու ընթացքին միջամտութիւններ կատարած են Հայր Նիկողոս Ծ. Վ. Քեհեայեան, Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեան, Պ. Զաւէն Մնատիկեան եւ ուրիշներ:

Այս առթիւ Քոլեքթիֆ Փարաճանովի պատուիրակութեան (տասը հոգիէ բաղկացած) անդամները թռուցիկներ բաժնած են:

ԿՐՔԵՐԸ ԲՈՐԲՈՔԻՈՒՄ ԵՆ...

Ա.

Սերո Խանզադեանի Բրեժնեւին ուղղուած նամակից յետոյ (*) «Ցառաջ»ը մի շարք յօդուածներով անդրադարձաւ Հայաստան – Ատրբեջան խնդրին, սակայն պէտք է ենթադրել, որ այս մասին դեռ շատ պիտի խօսուի:

Մեզ հասաւ Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների» հանդէսի այս տարուայ թիւ 6ը, ուր տպագրուած է Լենա Խանլարեանի «Մ. Հէյդարովի «դիտողութիւնների» առթիւ» խորագրով յօդուածը (ռուսերէն): Ան ցոյց է տալիս, որ մթնոլորտը Հայաստանի եւ Ատրբեջանի միջեւ գնալով շիկանում է, որ վէճը կուսակցական – հասարակական մակարդակներից անցնում է եւ գիտական մակարդակին:

Պատմաբան Լենա Խանլարեանի թարգմանութեամբ եւ առաջաբանով Մոսկուայի «Նաուկա» հրատարակչութիւնը 1973 թ. հրատարակել է ԺԷ. դարի հայ պատմիչ՝ Առաքել Դաւրիժեցու «Գիրք պատմութեան»ը եւ այս առիթով վէճ է ծագել հայ պատմաբանի եւ Ատրբեջանցու միջեւ:

Նախքան բուն վէճին անցնելը հաւանաբար հարկ է ոչ մասնագէտ ընթերցողին ծանօթացնել Առաքել Դաւրիժեցու հետ (**):

Ծնուել է Թաւրիզում (Դաւրէժ): Ծննդեան թիւը յայտնի չէ: Էջմիածնում աշակերտել է Փիլիպպոս Աղբակեցի կաթողիկոսին, ստանալով նրանից վարդապետական աստիճան: 1651ին կաթողիկոսի առաջարկութեամբ սկսել է շարադրել իր «Պատմութիւն»ը, որն աւարտել է 1662ին: «Պատմութիւն»ը ընդգրկում է մօտ 60 տարուայ մի ժամանակաշրջան, դարասկզբից մինչեւ 1660ական թուականները, տալով հարուստ տեղեկութիւններ այդ տարիների քաղաքական, տնտեսական կեանքի մասին:

Որպէս ժամանակակից, Դաւրիժեցին մանրամասնօրէն պատմել է 1604ին Շահ Աբբաս Ա.ի հրամանով կատարուած բռնագաղթի, հայ ժողովրդի ծանր տառապանքների, սովի, գաղթականութեան մասին: Գրքում նկարագրում է Լեհաստանի հայ գաղութին կաթոլիկական դաւանանք պարտադրելու կապակցութեամբ ծաւալուած պայքարը:

Նա առաջին հայ պատմիչն է, որի գործը տպագրուել է իր կենդանութեան օրօք (1669, Ամստերդամ): Աշխատութիւնը բազմաթիւ ծանօթագրութիւններով ֆրանսերէնի է թարգմանել Մ. Բրոսէն եւ լոյս ընծայել Պետերբուրգում, 1874ին:

Վախճանուել է 1670ին եւ թաղուել Մայր Աթոռի գերեզմանոցում:

Ինչպէս նշեցինք, Լ. Խանլարեանը գիրքը հրատարակել է 1973 թ. եւ ինչ խօսք, որ դրանով նա մեծ եւ շնորհակալ աշխատանք է կատարել: Որպէս թարգմանիչ – մասնագէտ Խանլարեանը բնականաբար գրքի համար գրել է «Առաջաբան» եւ տուել համապատասխան ծանօթագրութիւններ, ուր մանրամասնօրէն վերլուծել է աշխատութիւնը, տալով նրա միանգամայն անաչառ, գիտական գնահատականը:

Ահա այս առաջաբանը և ծանօթագրութիւններն էլ հէնց խիստ վրդովել են ատրբեջանցի «պատմաբան»ին եւ գրքի տպագրուելուց երկու տարի յետոյ, այսինքն՝ 1975 թ. փետրուարին Ատրբեջանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի «Տեղեկագրում» վերջերս տպագրուել է իր «Դիտողութիւններ»ը: Ցիշեցման կարգով ասենք, որ Հէյդարովի «Դիտողութիւններ»ը տպագրուել են Լեռնային Ղարաբաղի կուսակցական մարզկոմի այն պլենումի հետ համարեա միաժամանակ, որի մասին խօսում է Սերո Խանզադեանը իր նամակում: Թէ որքանո՞վ է դա պատահական, դժուար է կռահել: Ցամենայն դէպս մնում է անհասկանալի, թէ ինչո՞ւ ատրբեջանցի «մասնագէտ»ը այդքան ուշացումով է հրատարակել իր «քննադատութիւն»ը: Միաժամանակ, սակայն նոյնքան անհասկանալի պէտք է համարել նաեւ Լ. Խանլարեանի պատասխանի ուշացումը (2 տարուց աւելի): Կարելի է միայն ենթադրել, որ ուշացման համար երկու դէպքում էլ մեղաւորները հեղինակները չեն: Ուզում ենք ասել, որ ամենայն հաւանականութեամբ դրանք գրուել եւ ներկայացուել են ժամանակին, սակայն նախքան տպագրուելու թոյլտուութիւն ստանալը բազմակողմանիօրէն եւ բաւականին երկար քննարկուել են: Ուստի եւ կարծում ենք, որ դրանք կարելի է ընդունել որպէս երկու կողմերի պաշտօնական կառավարական կարծիքներ:

Բոլոր դէպքերում, սակայն, բնականաբար մեզ համար էականն այն է, որ յօդուածներն ի վերջոյ հասել են ընթերցողին:

Այժմ տեսնենք, թէ կոնկրետ ի՞նչն է վրդովել Ատրբեջանցուն եւ նրա թիկունքում կանգնածներին (պէտք է նշենք, որ ցաւօք Ատրբեջանցու յօդուածը չունենք մեր ձեռքի տակ, բայց Խանլարեանը իր պատասխանում այնպիսի մանրամասնութեամբ է այն վերլուծել, որ հնարաւոր համարեցինք բաւարարուել եւ դրանով):

Նախ եւ առաջ Հէյդարովը մեղադրում է Խանլարեանին, որ իբր վերջինս «իդէալականացրել» է Դաւրիժեցուն, այսինքն՝ գերագնահատել է նրան:

Խանլարեանը մէջբերելով այլ հեղինակների կարծիքները, միանգամայն հիմնաւորուած ձեւով ցոյց է տալիս այդ մեղադրանքի անիմաստ լինելը:

Ապա, ի պատասխան Խանլարեանի այն մտքին, որ Դաւրիժեցու գրքում «հնչում է միջնադարեան Հայաստանի աշխատաւոր ժողովրդի բողոքը... հանդէպ Թուրքերին եւ Պարսիկներին պատկանող բուն հայկական քաղաքների բռնի իսլամացման», որ «այդ պայքարը եւ անգամ մահը յանուն ազգային կրօնի (որն իրականում հանդիսանում էր պայքար ազգային անկախութեան համար), Լվով քաղաքի (***) հայկական գաղութի պայքարը կաթոլիկական եկեղեցու եւ ճիզուիթների ոտնձգութիւնների դէմ, անպայման ունէին դրական բովանդակութիւն, չնայած կրօնական ձեւին», Ատրբեջանցին դիմում է դեռ ստալինեան ժամանակից մնացած եւ հէյդարովեան որակի խորհրդային «գիտնականների» մէջ տարածուած, փորձուած սուր միջոցին: Այն է՝ իր նպատակին հասնելու համար, հակառակորդին լռեցնելու համար, նրա ամէնից անմեղ մտքին տալ «քաղաքական աստառ», այսինքն՝ շրջելով վերջինիս մտքերը իր ցանկացած ձեւով, ներկայացնել նրան որպէս մարքսիստական աշխարհահայեցքի հակառակորդ (37ին անուանում էին՝ «ժողովրդի թշնամի»):

Տուեալ դէպքում այս «պատմաբան» կոչուածը մեղադրում է Լ. Խանլարեանին, թէ ի՞նչպէս կարող էր հայ ժողովուրդը մահուան գնով պաշտպանել ազգային կրօնը, «չէ՞ որ այդ այսպէս կոչուած «ազգային կրօնը» նախ եւ առաջ հանդիսանում էր ֆէոդալների գաղափարախօսութիւնը, պաշտպանում էր նրանց շահերը»: Ապա, ինչպէս նշում է Խանլարեանը, Հէյդարովը «Երկար – բարակ, ուղղակի եւ պարզունակ դատողութիւններ է անում պաշտօնական կրօնի եւ ժողովրդի կեանքում նրա դերի մասին, մոռանալով, որ Առաքել Դաւրիժեցու բռնագրաւուած հայրենիքում պաշտօնական կրօնը եւ իշխող դասակարգի կրօնը իսլամն էր եւ վերջինիս ներկայացուցիչները անսահմանափակօրէն օգտւում էին իրենց հոգեւորական եւ ոչ միայն հոգեւորական իրաւունքներից, ստրկացնելու համար Հայերին, որոնք բոլոր հնարաւոր միջոցներով պայքարում էին իշխող դասակարգի եւ նրա կրօնական ճնշման դէմ: Խանլարեանը իր գործին քաջահմուտ գիտնականին վայել ձեւով ապացուցում է Հէյդարովի անգրագիտութիւնը այս հարցում եւս (դիմելով եւ Էնգելսին եւ Լենինին, այսինքն՝ օգտագործելով հէնց Ատրբեջանցու անուղղակի «զէնքը»), ցոյց է տալիս, որ իսկապէս «Դաւրիժեցու աշխատութեան այն գլուխները, որոնք նուիրուած են մուսուլմանական հոգեւորականութեան եւ ճիզուիթների կրօնական ճնշման դէմ պայքարին, կոչուած էին արթնացնելու հայ ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցութիւնը, կոչ էին անում նրան հաւատարիմ լինել հայրենիքին ու պայքարին»: Ապացուցում է, որ այս հանգամանքը ամենեւին էլ հերետիկոսութիւն չէ մարքսիզմի հանդէպ եւ, որ միջնադարեան կրօնական շարժումների վերաբերեալ նոյն կարծիքին են եղել եւ մարքսիզմի հիմնադիրները:

Ապա, Հէյդարովը հասնում է այն աստիճանի լկտիութեան, որ Շահ Աբբասին համարում է հայկական եկեղեցու «գլխաւոր հովանաւորը»:

Այս կապակցութեամբ Խանլարեանը պատասխանում է հէնց Դաւրիժեցու խօսքերով. «Եթէ որեւիցէ մէկը գովում է Շահին, երբ նա սիրում էր քրիստոնեաներին... ապա ահա այն՝ այդ սէրը քրիստոնեաների հանդէպ. երբ ողջ քրիստոնէական աշխարհը՝ Հայաստան, Վրաստան, աւերեց եւ բոլորին կոտորեց թրով, քաղցով, գերութեամբ... եւ նա, ով ուզում է գովել նրան, թող սկզբից նրա քրիստոնեաների հանդէպ կատարած արարքներին նայի եւ ապա գովերգի»:

Ատրբեջանցուն խիստ տհաճ է, որ Խանլարեանը օգտագործում է «ազգային կրօն» կամ «ազգային անկախութիւն» արտայայտութիւնները:

Ինչպէս նշում է Խանլարեանը «դրանով նա ուզում է յիշեցնել այն տարրական ճշմարտութիւնը, որ մարդկանց այդ կոչուող սոցիալ – էթնիկական ընդհանրութիւնը առաջին անգամ ստեղծւում է ֆէոդալիզմից կապիտալիզմին անցնելիս»:

Թէ ո՛րքանով է այս տեսութիւնը «տարրական ճշմարտութիւն», հարցի այլ կողմն է: Ցամենայն դէպս հեշտ չէ տրամաբանութիւն գտնել այդ տեսութեան մէջ եւ նոյնիսկ Խորհրդային մեծ Հանրագիտարանի հեղինակները ակնյայտ դժուարութիւնների են հանդիպել «ազգ» (նացիա), «ազգութիւն» (նացիոնալնոստ, նարոդնոստ) հասկացութիւնները բացատրելիս:

Այնտեղ մենք նախ գտնում ենք, որ ազգերը լինում են բուրժուական եւ սոցիալիստական (օրինակ՝ Ֆրանսիացիները բուրժուական ազգ են, իսկ Ռուսները՝ սոցիալիստական, կամ Արեւմտեան Գերմանիայի Գերմանացիները բուրժուական ազգ են, իսկ Արեւելեանները՝ սոցիալիստական) եւ ապա, որ ազգերը գոյանում են ֆէոդալական կարգերից կապիտալիստականին անցման շրջանում, սակայն բացառութիւններ միշտ կան: Օրինակ՝ խորհրդային Միջին Ասիական Ռեսպուբլիկաների ժողովուրդները (ուզբեկ, կիրգիզ, եւայլն) սոցիալիստական ազգեր են դարձել ցատքելով կապիտալիզմի վրայից: Որ ազգութիւնները (նարոդնոստի) գոյացել են ցեղերի համախմբումից: Սկզբում ծագել են ստրկատիրական շրջանի ազգութիւնները. հին Եգիպտացիները, Ցոյները եւայլն, իսկ որոշ ազգութիւններ էլ, օրինակ՝ Ֆրանսիացիները, Ռուսները, առաջացել են նախնադարեան կարգերից ֆէոդալականին անցնելիս:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) «Ցառաջ», թիւ 13.969, Հոկտ. 19:

(**) Կենսագրական տուեալները քաղել ենք Հայկական Սովետական Հանրագիտարանից, հատոր 1, էջ 533:

(***) Դաւրիժեցու ժամանակ պատկանում էր Լեհաստանին, ներկայումս գտնւում է Խորհ. Ուկրաինայում:

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՄԽԻԹԱՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐՆ ՈՒ ՀՈԳԻՆ

«Անձին կառավարութեան մէջ՝ միջասահման ուղին կ'ընտրէր միշտ: Վեհանձնութեան հետ՝ խոնարհամիտ, հրամայող իշխանութեամբ հանդերձ՝ համեստ ու բարեհոգ. երբեմն ահարկու, սակայն միշտ քաղցրահամբոյր: Խորագէտ էր, բայց ոչ խորամանկ. պարզասիրտ եւ անկեղծ, բայց ոչ թեթեւամիտ ու փոփոխական. մարդասէր էր, բայց ոչ երբեք մարդահաճոյ, ինչ որ ուրիշներու վրայ տեսնելն անգամ տաղտկալի էր իրեն. բարեսէր ու բարեմիտ, բայց ոչ նուաստախոհ ու ծառայամիտ: Խօսքի մէջ՝ ճոխ եւ առատաբան, բայց ոչ դատարկախօս. արդարեւ, ոչ երբեք անօգուտ զրոյցներ ելած են իր շրթներէն. այնքան՝ որ եթէ պատահէր որ օտարներու մօտ սեղանի հրաւիրուէր, կամ ընդունելութեան մը մասնակցէր, միշտ կը ջանար՝ եթէ ոչ հոգեւոր, գոնէ օգտակար եւ պիտանի նիւթերու շուրջ դարձնել զրոյցը, եւ երբ չյաջողէր, սրտանց կը տաղնապէր. եւ վայրկեաններն իրեն համար ժամեր կը թուէին, ինչպէս սրտի ցաւով կը խոստովանէր երբեմն՝ ժամանակին անօգուտ կորուստն աւաղելով:

«Նախանձորդներու կիրքերը սանձելու մէջ ալ զգօն էր եւ նախահոգակ. խոնարհօրէն եւ լռութեամբ կը քօղարկէր իր գործերուն փայլը, ինչպէս Փրկիչը՝ որ երբեմն առանձին լերան մը վրայ պայծառակերպ, իրեններուն կը պատուիրէր ոչ մէկուն պատմել այդ մասին: Իր հակառակորդներն ալ սիրոյ եւ բարեկամութեան յորդորելու համար՝ կը նախընտրէր քալել Տիրոջ լուսաշող ուղին, չարիքին դէմ՝ բարիք հատուցանելով, որով իր կողմը կը շահէր չարերը:

«Իսկ իրեններուն հանդէպ՝ փութաջան էր եւ հասարակաց խնամող. արթնամիտ յառաջատեսութեամբ կը խափանէր ամէն կասկած ու չարիք, կ'օժանդակէր յայտնաբերելու ամէն օգտակար բարիք: Ամէնուն հետ նմանակերպ վարմունք չունէր, այլ գիտէր զատել եւ ընտրել հոգիները. եւ ըստ այնմ՝ ամէնուն հետ կ'ուզէր ըլլալ ամէն ինչ, շահելու համար բոլորը, Առաքեալին օրինակով:

«Նախանձախնդիր էր վանական կանոններու անթերի պահպանութեան, գիտակից՝ թէ բաւական չէ խոհեմաբար պիտանի օրէնքներ դնել, եթէ անբաւական է պահպանել տալ զանոնք. ուստի՝ խօսքով եւ անձին օրինակով ամէնքը կ'առաջնորդէր կանոնապահութեան: Իր հոգածութիւնն անհատնում էր եւ անսպառ, եւ կ'աշխատէր անձնուիրաբար ոչ միայն իր փոքրիկ հօտին վրայ, այլ նաեւ համայն Ազգին համար, ինքնայօժար նուիրելով ինքզինքն անոնց բարիքին եւ օգուտին: Որքան ատեն որ երկնքէն կեանք շնորհուեցաւ իրեն, անիկա աւելի ուրիշներու համար ապրեցաւ, քան թէ ինք իրեն: Իր անձնական հանդիստն ու դիւրութիւնը կը փոխարինէր անոնց երջանկութեան հետ, ջանալով անոնց մէջ ծաղկեցնել եւ աճեցնել ամէն տեսակ բարօրութիւն. եւ այսքանը արդէն իրեն վարձք կը նկատէր, ինչպէս կը վայելէ քաջ եւ հաւատարիմ հովիւին եւ առաջնորդին:

«Խոհական խոհեմութեան հաւասար, որ գիտէ տնօրինել ու կարգաւորել մարդկային գործերը, արիութեան առաքինութիւնն ալ իր մօտ կը փայլէր: Իր հոգիին մեծութիւնը, սրտին ընդարձակութիւնը եւ մտքին վսեմութիւնը, իր հանապազօրեայ գործերուն արփական պտուղներով ծանրաբեռն, արփիանման կը փայլէին:

«Արթուն էր եւ անաչառ՝ իր անձին հանդէպ, զսպելու համար իր զգայական կիրքերը, յատկապէս ցասմանը՝ որու հակամէտ էր թերեւս ի բնէ. արդարեւ, ո՛չ մէկ անակնկալ դիպուած կարողացած է խռովել իր հոգեկան անդորր հաւասարակշռութիւնը եւ չափաւորութիւնը: Ուստի, կիրքերը իր մէջ ախտեր չէին, այլ մտքէն կառավարուած առաքինութիւններ:

Իր անձին հանդէպ խիստ էր եւ անխնայ, իսկ ուրիշներուն հանդէպ՝ գթալիր ու կարեկից: Աշխատանքի մէջ՝ անդուլ եւ անխոնջ, այնքան որ ճաշէն ետք գրօսանքի յատկացուած ժամը՝ յաճախ նորընծայ պատանիներուն մօտ կ'անցընէր, զանոնք առաքինութեան եւ ուսման մէջ զարգացնելու նպատակով:

(12 – Շար.)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ԵՒ ՇՈՒԷՏԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ

Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ Բարձր. Տ. Սերովբէ Արքս. Մանուկեան, իր հետն ունենալով իր փոխանորդը՝ Գերշ. Տ. Գիւտ Եպս. Նագդաշեան, Նոյ. 5էն 7, 1977, Հոլանտա մեկնեցաւ, այնտեղ նոր կազմուած գաղութին այցելութեան։

Նոյեմբեր 6ին, Կիրակի օր, Սրբազան Հայրը աւելի քան հինգ հարիւր հոգիներու ներկայութեան պատարագեց Հոլանտայի Ամըրսֆորթ քաղաքի հին կաթոլիկներու եկեղեցիին մէջ, եւ քարոզեց «Մի երկնչիր հօտ փոքրիկ» բնաբանով։

Սրբազան Հայրը ներկայ հաւատացեալներուն բացատրեց թէ Քրիստոսի այս խօսքը ուղղուած էր իրեն հետեւորդ փոքրաթիւ խումբին՝ իր առաքեալներուն, որոնք պիտի երթային Քրիստոնէութիւնը քարոզելու հռոմէական հզօր կայսրութեան եւ յունական իմաստասիրութեամբ եւ գիտութեամբ յառաջացած ժողովուրդներուն մէջ. ատոր համար կ՚ըսէր «մի երկնչիք»։

Սրբազանը ըսաւ թէ 1915ի Մեծ Ողբերգութենէն յետոյ, մեր ժողովուրդը ցրուեցաւ աշխարհի չորս ծագերուն. «Քրիստոսի այս խօսքը կը պատշաճի նաեւ մեզի, որպէսզի քաջութեամբ, առանց երկնչելու դիմագրաւենք բոլոր դժուարութիւնները, պահպանելու համար մեր Հաւատքը, Մշակոյթը, Լեզուն եւ մեր Ինքնութիւնը»։

Սրբազան Հայրը իր խօսքին մէջ չեշտեց նաեւ անհրաժեշտութիւնը այս գաղութին որպէս եկեղեցական համայնք կազմակերպուելուն՝ որպէս մէկ մասը Եւրոպայի Հայրապետական Թեմին, եւ եզրակացուց կոչ ընելով կազմակերպութեան եւ համերաշխ գործակցութեան։

Այս ուղղութեամբ խորհրդակցեցաւ գաղութին մէջ գործող վարչութեան անդամներուն հետ։

Նոյն իմաստով Սրբազան Հայրը խօսեցաւ նաեւ ժողովուրդին, որոնք հաւաքուած էին, յետ պատարագի, Հոլանտայի հայ գաղութին կողմէ ի պատիւ Սրբազան Հօր տրուած հացկերոյթի ընթացքին, ուր ներկայ էին աւելի քան երկու հարիւր յիսուն հոգի։

Հոլանտայի գաղութը, որ նախապէս շատ փոքրաթիւ ընտանիքներէ բաղկացած էր, այժմ Ինտոնեզիայէն, Թուրքիայէն եւ ընդհանրապէս Մերձաւոր Արեւելքէն եկող Հայերով բազմացած՝ կը հաշուէ աւելի քան երկու հազար անձ։

Երկուշաբթի օր, Նոյ. 7ին, Սրբազան Հայրը ընկերակցութեամբ գաղութի ներկայացուցիչներուն, Ամսթերտամի մէջ այցելեց հայկական հին եկեղեցին։

Ի տեղեկութիւն ըսենք, թէ Ամսթերտամի մէջ Հայ Եկեղեցւոյ պաշտամունքները սկսած են կատարուիլ 1663էն՝ Սպահանէն ուղարկուած եկեղեցականներով։ Ապա հոն հաստատուող հայ վաճառականներու նախաձեռնութեամբ 1713ին հիմնուած է Ամսթերտամի Հայոց եկեղեցին, որուն արտաքին դրան եւ ներքին պատին վրայ տակաւին պահուած են, մինչեւ այսօր, հայերէն լեզուով արձանագրութիւնները եկեղեցւոյ շինութեան եւ նորոգութեան պարագաներուն։

1874էն ի վեր եկեղեցին յանձնուած է կաթոլիկ մայրապետներու մատակարարութեան եւ կը գործածուի որպէս վարժարան։

Նոյն օրը՝ Երկուշաբթի երեկոյեան, Սրբազան Հայրը Ուտրէխտ մեկնեցաւ, մասնաւոր տեսակցութիւն ունենալու Հոլանտայի Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ արքեպիսկոպոս եւ Վատիկանի Եկեղեցիներու Միութեան յանձնախումբի նախագահ՝ Կարդինալ Ժան Վիլըբրանտսի հետ։

Երկու սրբազաններուն խօսակցութեան գլխաւոր նիւթերը եղան Հոլանտայի մէջ հաստատուող մեր նորակազմ գաղութին հոգեւոր կարիքներն ու եկեղեցի մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը։

Կարդինալը բարեացակամ տրամադրութիւն ցոյց տուաւ, խոստանալով իր կարելին ընել, որպէսզի փութով մեզի տրամադրուի հայկական այդ հին եկեղեցին։

Տեսակցութիւնը աւելի քան ժամ մը տեւեց, որու ընթացքին խօսեցան նաեւ երկու Եկեղեցիները հետաքրքրող հարցերու մասին։

Սրբազան Հայրը Փարիզ վերադարձաւ նոյն գիշերը։

ԴԻՒԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

(Բ. մասը՝ յաջորդով)

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Աչնան սկիզբէն ի վեր տեւական սերեւաթափը կը շարունակուի եւ ամէն օր դրեթէ, մահազդները իրարու կը յաջորդեն «Յառաջ»ի 4րդ էջը։ Այսպէս, վերջերս մահացողներու կարգին կային՝ Գամէր Գաբամաճեան եւ Տոքթ. Ռընէ Ճինճեան։

×

ԳԱՄԷՐ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ

Ծանօթ եւ սիրուած դէմք մը, Փարիզի հայ գաղութին մէջ։ Ողբացեալը՝ դաւակը ուսուցիչ եւ հայկաբան Սիմոն Գաբամաճեանի, ծնած է Սկիւտար 1904ին։ Յաճախած էր Ռոպէրթ Քոլէճ եւ Կեդրոնական։ Դեռ երիտասարդ հեռացած էր Պոլսէն ու վերջնապէս Ֆրանսա հաստատուած Լիբանանէն եւ Եգիպտոսէն անցնելէ ետք։

Փոքր տարիքէն մեծ սէր ունեցած է դրոշմաթուղթերու հանդէպ, ընտրած է այդ ասպարէզը եւ Փարիզի դրոշմաթուղթի ճիւղին մէջ մեծ վարկ կը վայելէր։ Իր մահուան առթիւ գնահատութեամբ արտայայտուած են Սերժ Փաաքէ, որ փորձագէտ – դրոշմագէտ է եւ Լ՚էչանժիստ թերթը։ Կը յիշեն ողբացեալին ձեռնհասութիւնը եւ սիրալիր բնաւորութիւնը։

×

ՏՈՔԹ. ՌԸՆԷ ՃԻՆՃԵԱՆ

Մեծ բժիշկ մը, որ մեռաւ կանխահասօրէն, 59 տարեկանին։ Հիմնադիրներէն էր Նէօօռոատիօլոժիի եւ իր անունը կապուած կը մնայ շատ մասնագիտական արթիկլներու աշխատանքներուն (ուղեղային եւ ճարօթիտ), ինչպէս կը վկայէ Տոքթ. տը Լունա, Լը Քոթիտիէն տիւ Մետըսէնի մէջ։

Ծնած Մարսէյլ, Ռընէ Ճինճեան իր բժշկական ուսումը կատարած է Փարիզ եւ 1948ին ներքին բժիշկ էր (էնթեռն) Փարիզի հիւանդանոցներուն երբ կ՚ընտրէր նէօռոլոժին եւ օրէ օր կ՚անդրադառնար չողագիտութեան կարեւորութեան ջղային ախտաճանաչումներու համար եւ կը ձեռնարկէ աշխատանքներու, որոնք իրեն պիտի ապահովէին համաշխարհային համբաւ։ Այսպէս, աւելի քան 15 տարի վարած է Լառիպուազիէռ հիւանդանոցի Ջղաչողագիտութեան եւ Ջղավիրաբուժական սպասարկութիւնը։ Ծուծի առաջին ռատիօկրաֆիները ըրած է 1960ին, այդ ձեւով ռահվիրայի դեր կատարելով։ Յաճախ օտար երկիրներէ կը փութան իր սպասարկութեան դիմելու, մինչեւ իսկ Միացեալ Նահանգներէն։ 1976ին ստացած էր «Զիւղէս տէ Փլանթ» մրցանակը, որ եւրոպական բարձրագոյնն է նէօռոռատիոլոժիի։

ԳՈՂԹՈՒԹԻ ԳՈՂԹՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Հոկտեմբերի վերջերուն, «Ռաստախիզ» օրաթերթի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է Իրանի երիտասարդ ֆիլմարտադրողներու ազգային չորրորդ փառատօնը, որուն մասնակցած են նաեւ Հայեր։ Փառատօնի ընթացքին ցուցադրուած են 700 վայրկեան տեւողութեամբ բազմատեսակ շարժանկարներ, որոնց մէջ առաջնութիւնը շահած է Էդիկ Բալայեանի «Ինքնութիւն եւ մշակոյթ» ժապաւէնը, որ ձեռք ձգած է առաջին երեք մրցանակները։ Ժապաւէնին նիւթը առնուած է այս ամառ Ս. Թադէի վանքի շրջափակին մէջ տարուած բանեչինական աշխատանքներէն, որոնց մասնակցած էին Ֆրանսահայեր եւ Պարսկահայեր։ 18 վայրկեան տեւող այս շարժանկարը երեք մրցանակներու արժանացած է դատակազմի հետեւեալ յայտարարութեամբ՝ Ա) Լաւագոյն նիւթի ընտրութեան համար, որ կը բնորոշէր ազգային ինքնութիւնը ժողովուրդի մը, Բ) Նկարահանումի ճիշդ թեքնիքի գործածութեան համար եւ Գ) հնագիտական արժէք ներկայացնող կառոյցի՝ մը պահպանման ի խնդիր ժողովուրդի մը թափած ճիգերը արտայայտելու համար։

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) «Յ. Տէր-Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ, Նոյ. 8ին, տեղի ունեցած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան «Շնորհալի» երգչախումբին համերգը, որուն ներկայ եղած են Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսները։ Յայտագիրը բաղկացած է երեք բաժիններէ՝ ոգեկոչում Բ. Կանաչեանի գործերու, ազգայնաշունչ – յեղափոխական խմբերգներ եւ հայրենի երգահաններու հայրենասիրական գործեր։ Մեկնաբանուած են Բ. Կանաչեանի, Ա. Պատմագրեանի, Կոմիտասի, Ժ. Ալմուխեանի, Էդգար Յովհաննիսեանի, Առնօ Բաբաջանեանի, Ալ. Յարութիւնեանի, Գուրգէն Մ. Ալէմշահի, Ռ. Աթայեանի եւ Մ. Եկմալեանի գործերը։ Համերգը վերջ գտած է «Կիլիկիա» երգի յոտնկայս ունկնդրութեամբ եւ խմբավար Գէորգ Գանտահարեան արժանացած է ջերմ գնահատութեան։

ՖԻՔՍԻ ԵՒ ԳՈՔԻՆԻՈՑ (Ցանաստան) Հ.Մ.Ը.Մ.ի հայ արիներն ու արենուշները, Հոկտ. 27ին, կէսօրէ ետք Գոքինիոյ «Մեռեալներու յուշարան»ին ծաղիկ դրած են հելլէն ազգային տօնին առթիւ։ Հոկտ. 28ին, մօտ 110 սկաուտներ ու արենուշներ մասնակցած ենԳոքինիոյ մէջ տեղի ունեցած ընդհանուր տողանցքին, բազմահազար հանդիսականներու ներկայութեամբ։ Հուսկ, սկաուտներու խումբը Եռագոյն դրօշի եւ յունական սկաուտական ֆանֆարի առաջնորդութեամբ՝ տողանցելով հայկ. թաղերէ, գացած է «Ս. Զաւարեան» ակումբ, ուր շարունակուած է ատեղծուած խանդավառութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (466)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ՍԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՆԷԾՔԸ

— Շատ լաւ, շատ լաւ, այդ մասին յետոյ կը տեսակցինք, ըսաւ Ֆուքարի արժանաւոր եղանակով մը։ Նախագահական ամէն միջոց ձեռք առա՞ծ էք դուք։

— Այո, տէր իմ։ Ձեր հրամանին վրայ, Սուրբ Մարկոս հրապարակը գրաւուած է արդէն։ Իմ լրտեսներս ու ոստիկաններս իրենց պաշտօնին գլուխը անցած են, Թափօրին հետեւելիք ճամբան գրաւուած է։ Քանի Թափօրը յառաջանայ, անոնք ձեզի պիտի հետեւին եւ պիտի շրջապատեն ձեզ, այնպէս որ, մինչեւ քարափ հասնելնիդ, բոլոր մարդիկս քարափին վրայ կեդրոնացած պիտի ըլլան եւ իմ հրամանիս տակ։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը մէյ մէկ դաշոյն պիտի ունենայ քովը եւ իր գլխարկին գրպանն ալ լեցուն ատրճանակ մը։ Եթէ Սուրբ Մարկոս հրապարակի զինուորներն ալ հաշուելու ըլլանք, ընդամէնը հազար զինուած մարդիկ պիտի ունենանք մեր կողմը։

— Լաւ կարգադրեր էք, Ճենարօ, շատ լաւ։

— Այո, տէր իմ։ Ահա այսպէս, իմ բոլոր մարդիկս ճիշդ պէտք եղած միջոցին իմ հրամանիս տակ խմբուած պիտի ըլլան։ Անոնցմէ զատ, երեք օրէ ի վեր ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ դրամ բաժնել կուտամ որպէսզի այսօր ձեր պատիւը բարձրացնելու համար կեցցէ պոռան։

— Ատ ալ լաւ գիւտ է, Ճենարօ։

— Եւ վերջապէս, Վենետիկի ամէն կողմը ոստիկան զինուորներ ցրուած եմ, որոնք ձեր մեկնումէն յետոյ քառասուն հոգինոց խումբերու բաժնուելով քաղաքին զանազան կողմերը պաշարման մէջ պիտի առնեն։ Յետոյ, իմ նշանիս վրայ այս մարդոց մէկ մասը պոռալով պոռչտալով ձեր պալատին առջեւ պիտի հաւաքուին։

— Պոռալով պոռչտալո՞վ ըսիք։

— Անշուշտ ի նպաստ ձեզ արձակուած աղաղակներով։

— Հը, շատ լաւ, շատ լաւ։

— Գալով Լիտոյի քարափին վրայ տեղի ունենալիք գործողութեան, առաջուընէ որոշուած է որ ոսկեզօծ դրօշակիր նաւակ մը գալով ձեզ պիտի առնէ եւ ծովակալութեան զրահաւորը պիտի առաջնորդէ, ուր պատրիարքական փոխանորդը ի բացակայութեան իր հոգեւոր պետին, պիտի դգեստաւորուի ու պատարագ մատուցանէ։ Ծովակալին զրահաւորը, ինչպէս որ գիտէք, ցամաքէն մէկ մղոնի չափ հեռու կեցած պիտի ըլլայ։ Ալթիէրիի երկու գունդ զինուորներ ձենէ առաջ ճամբայ պիտի ելլեն դէպի զրահաւորը եւ զրահաւոր հասածնուդ պէս ձեզ դերի պիտի բռնեն։ Բայց դուք, քարափ հասնելնուդ պէս, փոխանակ ոսկեզօծ դրօշակիր նաւակը նստելու, նշան կուտաք։ Իմ երկու զրահաւորներս ձեր նշանը առնելուն պէս կրակ կը բանան ծովակալին զրահաւորին վրայ. ահա ճիշդ այդ միջոցին, գլխաւոր դաւադիրները որոնք ձեզ շրջապատած պիտի ըլլան, իմ մարդոցս կողմէ կը ջարդուին։ Մնացեալ դաւադիրները իրենց պետերուն պարտուիլը տեսնելով ինքնին անձնատուր կ՚ըլլան։ Դուք անմիջապէս կը յայտարարէք թէ արարողութիւնը յետաձգուած է եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու, պալատ կը վերադառնաք․․․։ Զանգակները ահազանգը կը հնչեցնեն եւ ժողովուրդը ձեզ կը ծափահարէ։

— Սքանչելի է, հիանալի․․․։

— Պէտք եղած առնելը խելացի ըլլալը իմ պարտականութիւնս է, իսկ ձեր պարտականութիւնն ալ քաջ եւ արթուն ըլլալն է, վսեմաշուք տէր։

— Սպասեցէք վայրկեան մը որ հագուիմ, ըսաւ դուքսը։

Արդարեւ, Ֆուքարի արարողութեան պաշտօնական զգեստները պիտի հագնէր եւ դքսութեան թագը պիտի դնէր։

Այս միջոցին պալատը եռուզեռի մէջ էր։

Եկեղեցական ու քաղաքային ատենանուորները, սպաներն ու զինուորները, Տասներու Խորհուրդին եւ գաղտնի դատարանին անդամները եւ պետական բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնեաները պալատ հաւաքուած էին եւ դքսութեան մեծ արարողապետը թափօրին մէջ իր բռնելիք տեղը ցոյց կուտար իւրաքանչիւրին։

Ալթիէրին ալ հոն էր։

Հանդարտ եւ երբեմն ալ ժպտելով, անվախութեան բարի օրինակ կը հանդիսանար իր ընկերներուն։

Ալթիէրի յուսահատական ճիգով մը վերջին խաղը կը խաղար։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վ. Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Գըլըճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն եւ քեռայրին՝

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԵՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, Կիրակի առտու, Դեկտ. 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վեյփղիէն այրի Տիկ. Սիրանոյշ Պետեան իր նորոգ հանգուցեալ ամուսնոյն՝ Պատրիկ Պետեանի յիշատակին 100 ֆր. կը նուիրէ ողբացեալին սիրելի՝ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Գալփաքեան քոյրեր կը նուիրեն 100 ֆ. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, իրենց մօրեղբօր Մարք Բամպուքճեանի մահուան տխուր առիթով:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

Տօնակատարութիւն Սրբոցն Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի տօնին

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ Թաղի և շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդին եւ ազգային մարմիններուն թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ Կիրակի, Դեկտ. 4 կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ ուանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց, որոնք ծառայեցին Թաղին եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, պատարագ 10ին, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11ին, հոգեհանգիստ 11.50ին:

ԾԱՆՕԹ.— Մատաղի մասնակցիլ փափաքողները թող հաճին դիմել Թաղականութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Սաթենիկ Մուխթարեան, Պր. Աւետիս Քէփէնէկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Վալանսի Կապոյտ Խաչին նուիրած է 50 ֆր.:

Տէր եւ Տիկ. Մարտիրոսեան ընկ. Սարգիս Զօքաքլեանի մահուան փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր.:

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, 75017 PARIS

Vendredi 2 Décembre à 20 h. 30
CINE-CLUB
« LE LIMIER » de J. L. Mankiewicz
(USA - 1972)
avec Laurence Olivier et Michaël Caine
Participation aux frais : 10 Fr
Membres et étudiants : 8 Fr.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կրան-Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը, առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ՝ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի Դեկտեմբեր 4: Ժամերգութիւն ժամը 8.30ին պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11.30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՇԱՀԱՆ Խաչակիր Քհնյ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՎԱՐՁՈՒ

ՑԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

Փարիզի 9րդ Թաղամասը (29 Ռիւ տը Մօպէօժ, Փարիզ 9րդ) չորս սենեակնոց, մասամբ կահաւորուած, ամէն յարմարութիւններով յարկաբաժին մը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 880.75.14 (օրուան մէջ) կամ իրիկունները՝ 706.19.13:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր անդամները եւ համակիրները, հաւաքաբար բաժակներ բարձրացնել, ըստ աւանդական սովորութեան, Դեկտ. 11 ժամը 13ին

ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲԸ
5, Avenue Reille — 75014 PARIS
Métro : Glacière
Ճաշագին 50 ֆր.

Տեղերը ապահովել մինչեւ Դեկտ. 7, հեռաձայնելով 236.54.48 փոսթ 15

Յետ հանդիսութեանց սքեչ մը Միհրան Անտոնեանի եւ իր ընկերներուն կողմէ:

ՇԱՎԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի (Դեկտ. 4) պատարագ կը մատուցուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Դեկտ. 3, Շաբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Պառ տը լա Կառ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ — Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի, Նոյ. 30, ժամը 20.30ին, Տիկին Պապիկեանի բնակարանը, 20 Ռիւ տիւ Ֆոսէ տը լ'Օմոն, Անիէռ:

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
Նուիրուած
50 ՀԱՅՐԵՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ
Գործերուն
մինչեւ Կիրակի, Դեկտ. 4 ամէն օր՝
ժամը 10.30էն 20.30
Centre Culturel U.C.F.A.F. - JAF
6, Cité du Wauxhall - 75010 Paris
(Entrée 4, Bld. Magenta
Métro : République
Մուտքը ազատ է

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ
Դեկտեմբեր 17ին

Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, Տեսչութիւնը եւ Ծնողաց Միութիւնը սիրով կը հրաւիրեն բոլոր ազգայինները, դպրոցի տօնածառի հանդէսին:

Ժամը 16ին վարժարանի մատրան մէջ պատարագ աշակերտներու երգեցողութեամբ:

Ժամը 17ին, Թատերասրահին մէջ, գարդարուն հանդիսական ուրախ մթնոլորտ, ճաշ, մանուկներու նուէրներու բաշխում:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՕՐԵՐ

ԼԻՈՆ

Կազմակերպուած 2, 3 եւ 4 Դեկտ. «Հայերէն խօսուն թատրոն»ին կողմէ Ազգ. Միութեան սրահին մէջ, Արմէնի փողոց, Թիւ 40, Լիոն 3րդ:

Այս երեք օրուան ընթացքին նկարներու, քանդակներու եւ լուսանկարներու ցուցահանդէս (Պէրպէրեանի, Ռաժաք Օհանեանի, Թորոսի, Օհանեան Ժիւլիէնի, Քոպոյեանի, Մուրատեանի գործերուն). ցուցադրութիւն նաեւ արժէքաւոր գիրքերու եւ սալերու:

Բացում ցուցադրութեան Դեկտ. 2 ժամը 18ին:

Ուրբաթ, Դեկտ. 2, ժամը 21ին, բանախօսութիւն զարդանկարչութեան մասին եւ տեսափողիթիֆներու լուսարձակում Ա. Պէրպէրեանի կողմէ:

Շաբաթ, Դեկտ. 3, ժամը 21ին, բանախօսութիւն Ռուբէն Մելքի կողմէ, հայկ. բանաստեղծութեան մասին:

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 15ին, Մոլիէռ սրահին մէջ նուագ, Փարիզի «Զարթօնք» նուագախումբին կողմէ:

« Հայկական խօսուն թատրոն »ը ձեզ կը հրաւիրէ խուռներամ ներկայ գտնուիլ այս հանդիսութեանց, ծանօթանալու եւ տարածելու համար հայկական մշակոյթը:

JOURNÉES CULTURELLES ARMÉNIENNES

Organisées par le THEATRE D'EXPRESSION ARMENIENNE les 2, 3 et 4 Décembre, salle communautaire, 40 rue d'Arménie, Lyon 3e.

— Pendant les trois jours : Exposition de peintures, sculptures, photographies (Berberian, Rajak Ohanian, Toros, Ohanian Julien, Koboyan, Mouratian). Exposition de livres d'art et de disques.

Vernissage Vendredi 2 Décembre à 18 heures.

— Vendredi 2 Décembre à 21 h., conférence de A. Berberian : « Enluminures arméniennes — Motifs décoratifs » avec projection de diapositives.

— Samedi 3 Décembre à 21 h., conférence de Rouben Mélik : « La poésie arménienne ».

— Dimanche 4 Décembre à 15 h.— salle Molière : Musique avec l'orchestre « Zartong » de Paris.

Le Théâtre d'Expression Arménienne vous invite à participer nombreux à cette manifestation afin d'œuvrer pour la reconnaissance de la culture arménienne.

ARATEX

Cause Retraite

Liquidons draperies anglaises

et cédons le Bail

7 ans à courrir petit loyer

52, rue Taitbout 75009 Paris

tél. 874 54 17

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salnns de l'Hôtel George V, 31 Avenue George V — PARIS (8e)

BEDIK ET SON ORCHESTRE

LES TZIGANES IVANOVITCH

Մուտք 35 ֆրանք, ուսանողներու 25 ֆր.

VIENT DE PARAITRE

UN OUVRAGE EXCEPTIONNEL

L'ART ARMENIEN

Sirarpie Der Nersessian

Professeur honoraire à Dumbarton Oaks, Université de Harvard

Un volume, format 27,5×36,2 cm, relié pleine toile sous liseuse en couleur, 272 pages, 127 reproductions en couleur, 52 en noir; 13 plans et relevés d'édifices, 2 cartes, notes, bibliographie, index.

Prix de lancement 220 Fr. jusqu'au 30 Nov. 77.

En vente à

La Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur le Prince, 75006 PARIS — Tél. : 326.88.65

(fermé le Samedi après-midi)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
30
MERCREDI
30 NOVEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

LE NUMERO 1,30 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.998
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 998

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՂՈՎ ՄԸՆ ԱԼ ԻՐԱՔ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

———o———

ԱՅՍ Դ. ԺՈՂՈՎԸ ԱՒԵԼԻ ԿԸ ՇԵՇՏԷ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ԳԱՀԻՐԷ ԵՐԹԱԼՈՒ

———o———

Ըստ երեւոյթին եւ իրարու յաջորդող լուրերուն, ամէն ոք տեղ մը պիտի երթայ խօսելու համար Միջին Արեւելքի խաղաղութեան մասին, բայց յայտնի չէ թէ ո՞վ ո՛ւր պիտի երթայ։

Առաջին առթիւ յուսախաբ են Եգիպտացիք ոչ միայն որովհետեւ Արաբները դէմ են կամ վերապահ Սատաթի հրաւէրին այլեւ այն պատճառով որ Մոշէ Տայեանը չէ Գահիրէ գացողը, այլ երկու պաշտօնատարներ։ Մենահեմ Պեկինի ճառն է որ պարզուեցաւ խրողութիւնը։ Շատեր կ'երազէին տեսնել Մոշէ Տայեանը բուրգերուն առջեւ «ուրկէ քառասուն դարեր իրեն նայէին» եայլն, եայլն։ Բայց Իսրայէլի վարչապետը Քնեսէթին առջեւ խօսած ճառին մէջ յայտնեց թէ երկու հոգի պիտի ներկայացնեն Իսրայէլը Գահիրէ, մէկը՝ Տոքթ. Պեն-Էլիսար անմիջական գործակիցը Պեկինի եւ Տոքթ. Մէյր Ռոզէն, Արտաքին Նախարարութեան իրաւագիտական խորհրդատու։ Իր ճառին մէջ Պեկին ըսաւ նաեւ. «Կ'ուզէի որ արաբական բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ, Ամման ինչպէս Պաղտատ, Դամասկոս ինչպէս Գահիրէ եւ ուրիշ տեղ, գիտնան թէ անջատ խաղաղութիւն չենք ուզեր Եգիպտոսի հետ. խաղաղութիւն կ'ուզենք արաբ բոլոր երկիրներուն հետ։ Խաղաղութիւն կ'ուզենք Հիւսէյն թագաւորին հետ միասին կարենալ ապրելու համար իր ժողովուրդին հետ, խաղաղութիւն Լիբանանի հետ, որպէսզի սահմանագլուխը որ այնքան երկար ատեն հանդարտ էր, կրկին այդպէս ըլլայ»։ Այդպահուն է, որ համայնավար երեսփոխան մը կ'ընդմիջէ «Իսկ պաղեստինցի ժողովուրդին հետ կ'ուզէ՞ք խաղաղ ապրիլ»։ Ու Պեկին կը պատասխանէ որ պաղեստինցի որակում չկայ եբրայերէն, ուր միայն «Էրեց Իսրայէլ» կայ (Իսրայէլի հող), ուր կ'ապրին Արաբները ու համայնավար երեսփոխանը «գրաւողի պէս կը խօսիք» կ'աւելցնէ։

Ուրեմն Գահիրէի ժողովը տեղի պիտի ունենայ բայց փորձագէտներու աստիճանին վրայ եւ առ այժմ մասնակցողներն են՝ Եգիպտոս, Իսրայէլ եւ Միացեալ Նահանգները, որոնք յայտնեցին թէ տրամադիր են Գահիրէ երթալու։ Բայց միւս հրաւիրուածները մերժեցին։ Այսպէս Յորդանան յայտնեց թէ կը մասնակցի եթէ բոլոր արաբ Պետութիւնները մաս-

ԵՐԵՒԱՆ ⟺ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 18–21)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է Վ. ՄԱՎԵԱՆԻ «ՄԽԱՑՈՂ ՀՈԳԻՆԵՐ» ԳԻՐՔԸ

«Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը 5000 տպաքանակով լոյս ընծայած է գրագէտ Վահրամ Մավեանի «Մխացող հոգիներ» հաւաքածոն։ Սփիւռքի հայ գրագէտին երկրորդ գիրքն է որ լոյս կը տեսնէ Հայաստանի մէջ. 1967ին Վ. Մավեանի «Հայու բեկորներ» գիրքը Բ. տպագրութեամբ լոյս տեսած էր Երեւանի մէջ։ Ինչպէս «Հայու բեկորներ» եւ «Անկապ օրագիր» հատորներու, նոր լոյս տեսած գիրքին մէջ եւս հեղինակը կը պատկերէ աշխարհի չորս ծագերուն ապրող, նահանջող ու պայքարող, գործօն ու մոռցուած, յուսախաբ ու մեծ հաւատքով լեցուն հայ մարդոց կեանքն ու ներաշխարհը, պարզ եւ սահուն ոճով տալով սփիւռքի Հայու պատկերը եւ ներկայացնելով անոր խառնուածքի ու հոգեբանութեան հիմնական գիծերը։

×

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՅՑԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոյ. 16ին Հայաստան գացած են Հունգարիոյ Արդարութեան նախարարը՝ Միխայ Կորոմ եւ իրեն ընկերացող պաշտօնական անձնաւորութիւններ, որոնք ընդունուած են նախագահ Բաբկէն Սարկիսովի կողմէ։ Ընդունելութեան ներկայ եղած են Խորհ. Միութեան Արդարութեան փոխ-նախարար Ա. Սուխարեւ, Հայաստանի Արդարութեան նախարար Ա. Գէորգեան եւ պետական պատասխանատու պաշտօնատարներ։

×

Յաջորդ օր հունգար պատուիրակութիւնը ընդունուած է Հայստանի վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանի կողմէ։ Վարչապետը խօսած է Հայաստանի տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային նուաճումներու մասին։ Հունգարիոյ Արդարութեան նախարարը Միխայ Կորոմ շնորհակալութիւն յայտնած է իրեն եւ իր պատուիրակութեան հանդէպ ցոյց տրուած ընդունելութեան համար եւ ուրախութիւնը արտայայտած է հայ ժողովուրդի պատմութեան ծանօթացած ըլլալուն համար։

×

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ «ՎԷՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ՎԷՊԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Երեւանի «Յակոբ Մեղապարտ» տպարանէն լոյս տեսած է Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը (ռուսերէն), Սերգէյ Շերվինսկիի թարգմանութեամբ։ Գիրքին նկարազարդումները ըրած է Գրիգոր Խանջեան, ընդարձակ յառաջաբանը գրած է Պիոն Յակոբեան։ Այս տարի նոյն տպարանէն լոյս տեսած են՝ գեղեցիկ ու խնամուած տպագրութեամբ, Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան»ը եւ մագաղաթեայ, ազգային մանրանկարչութեան եւ նմոյշներով զարդարուած Նահապետ Քուչակի երկերու հաւաքածոն, որոնք գիրքի միջազգային տօնավաճառներուն մեծ անուն ապահոված են հրատարակիչներուն։ «Յակոբ Մեղապարտ» տպարանն է որ կը տպէ «Սովետական գրող», «Հայաստան», «Լոյս» հրատարակչութիւններու գիրքերը, Հայկական Հանրագիտարանը եւայլն։

×

Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ «ԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ»Ն ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Երեւանի տաւմաթիք թատրոնին մէջ ներկայացուած է Եղիշէ Չարենցի «Երկիր Նայիրի» վէպի բեմադրութիւնը, զոր իրագործած է բեմադիր Երուանդ Ղազանչեան։ Թատերախաղը գնահատուած է ներկաներուն կողմէ։

×

ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայաստանի արուեստագէտներու խումբը, որ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահի առաջին տեղակալ Անդրանիկ Մարտիրոսեանի գլխաւորութեամբ Միացեալ Նահանգներ գացած էր, Լոս Անճելըսի եւ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ տուած է համերգներ։ Խորհրդային ցուցահանդէսի բացման երեկոյթին հայրենի արուեստագէտները ճոխ յայտագրով մը հանդէս եկած են աւելի քան հազար ամերիկացի հանդիսականներու առջեւ, որոնք ջերմօրէն գնահատած են անոնց արուեստը։

×

ԴՈՒԴՈՒԿԱՀԱՐ ՎԱՉԷ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՈՐ ՍԱԼԸ

Մոսկուայի «Մելոդի» համամիութենական ձեռնարկութիւնը հրապարակ հանած է «Վաչէ Յովսէփեան կը նուագէ» խորագրով սալ մը, որ կ'ընդգրկէ Սայաթ-Նովայի «Դուն էն գլխէն», Դանիէլ Ղազարեանի «Քնիր, իմ բալիկ», Անտոն Մայիլեանի «Ինձ մի խնդրի», հայկ. ժողովրդական «Հովերն ընկան», «Մաճկալ» եւ այլ երգերը, զորս դուդուկով մեկնաբանած է Վաչէ Յովսէփեան։ Ծանօթ դուդուկահարը մօտ երեսուն տարուան անցեալ մը ունի երաժշտական ասպարէզին ներս։ Ան իր դուդուկով շրջած է ոչ միայն Խորհրդային Միութեան երկիրները, այլեւ Միացեալ Նահանգներ, Ֆրանսա, Ցունաստան, Եգիպտոս, Իտալիա եւ ամենուրեք հնչեցուցած հայկական ժողովրդական մեղեդիները։

×

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի նկարիչներու տան մէջ բացուած է յուշարձաններու եւ յարդարման արուեստի լուսանկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են հանրային, քաղաքական, մշակութային գործիչներու, ինչպէս նաեւ այլազան դէմքերու եւ դէպքերու յիշատակին նուիրուած յուշարձաններու նկարները։

×

ԱԲՈՎԵԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՆՈՐ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Աբովեան քաղաքի մէջ կառուցուած նոր մարզադաշտին բացումը կատարուած է անցեալի ծանօթ վեթերան մարզիկներով կազմուած ոտնագնդակի խումբի մը եւ տեղական խումբի միջեւ տեղի ունեցած խաղով, որ վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (2–2)։ Մարզադաշտը տասը հազար հոգիի տեղ ունի։

նակցին բայց նոյն պատասխանը տուաւ նաեւ հակասատաթ ճակատին, որ Տրիպոլիս կը հրաւիրէ բոլորը։ Հիւսէյն բոլորովին դէմ չէ Սատաթի առաքելութեան եւ հետապնդած նպատակին բայց...

Կայ միւս ժողովը՝ Տրիպոլիս, ուր Եասըր Արաֆաթի ՊԱԿէն եւ Լիբիայէն զատ, պիտի մասնակցին Սուրիա, Ալժերիա եւ Հարաւ-Եմէն։ Լիբանան մերժած է, առարկելով թէ կ'ուզէ չէզոք մնալ, Քուէյթ եւ Սաուտի Արաբիա դեռ չեն պատասխանած։ Կը կարծուի թէ կ'ուզեն ի հարկին միջնորդի դեր մը խաղալ երկու ճակատներուն միջեւ։ Գալով Իրաքի, ընդհանուր շփոթութիւնը բոլորովին տարածելու համար, իր կարգին ժողովի հրաւէր կարդաց, Պաղտատ, դալ շարթու, Սատաթի դէմ։

× Գալով Պառի, Փարիզ վերադարձած մինչ Սուրիոյ Արտաքին նախարարը Մոսկուա կ'երթար։ Ֆրանսա կը կրկնէ որ միջնորդի դեր խաղալու հարց չկար։

Իսկ ՄԱ՞Կը։ Ինչպէս գիտել կուտայ Ռիշար Լիշիա Քոթիտիէն տը Փարիի մէջ, Վալտհայմ ցոյց տուաւ որ «աշխարհի խորհրդանիշն է համաշխարհային բոլոր սքլերոզներուն»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՏԵԶԻԱ յայտնեց որ երեք օրերէ ի վեր իր կատարած յարձակումը Մոզանպիքի կեռիլլաներու կայաններուն վրայ 1200 մահ պատճառած է։

ՀՌՈՄԻ մէջ, առջի օր երեւցած է Կարդինալ Սլիփեի, ուկրանացի եկեղեցականը, որ 18 տարի անցուցած է աշխատանքի կայանները։ Խօսք առած է «Սախարով միջազգային ունկնդրութեանց» հաւաքոյթին, մարդկային իրաւանց բռնաբարման դէմ։

ԳՐԱԿԱՆ ՖԵՄԻՆԱ մրցանակը տրուեցաւ Ռեժիս Տըպրէի, «Ձիւնը կ'այրէ» վէպին համար, իսկ Մետիսիսը՝ Միշէլ Պիւթեռի «Միւս սէրը» գործին համար։ Մետիսիս «օտար»ն ալ տրուեցաւ արժանթինցի Հեքթոր Պիանչիոթթիի Լը թրեթէ տէ սէզոնի համար, որ ինքնակենսագրութիւն մըն է։

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ճանթռնալ ընտրութեանց վերընտրուեցաւ ընկերվարական Թեկնածուն Պրէօնշվիլէր։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ձերբակալուած են երեք երիտասարդներ որոնք ճիճերու շահագործման ձեռնարկած էին։ Խմբակ մը կազմած մէկ ճին տարատը կը ծախէին 155 ռուբլիի (1000 Ֆր.), ապա ծպտուած իբրեւ ոստիկան եւ կեղծ քարթերով կը գրաւէին իրենց ծախածը եւ այսպէս կրնային անգամ մը եւս ծախել։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ 200էն 300 հոգի ձերբակալուած են վերջին հինգ օրերուն իբրեւ հետեւանք վարչակարգին դէմ եղած ցոյցերուն։

ԿՐՔԵՐԸ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄ ԵՆ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առանձին տրւում են ազգութիւն (նացիոնալնոստ) եւ ազգ (նացիա) բառերի բացատրութիւնները, սակայն չկայ նացիոնալնոստ (հայերէն՝ նոյն «ազգութիւնն» է) հասկացութեան բացատրութիւնը: Բայց միաժամանակ «ազգ» հասկացութեան բացատրականի մէջ (յօդուածի հեղինակը հայ է՝ Ս. Ղալթաղչեան) նշւում է որ նացիոնալնոստ հասկացութիւնը աւելի նեղ է, քան ազգը: Այն հանդիսանում է միայն «ազգ» եւ «ազգութիւն» (նարոդնոստ) հասկացութիւնների գործօններից մէկը, որոնք այս դէպքում ներկայացւում են որպէս սինոնիմներ: Հետաքրքրական է եւ այս «բացատրութեան» եզրակացութիւնը. «նշուած հասկացութիւնների զանազանումը օգնում է բացատրելու, թէ ինչու մարդկանց այն խմբերը, որոնք այս կամ այն ազգի հետ ունեն նոյն ազգութիւնը, սակայն չեն ապրում նոյն տերիտորիայի վրայ, տուեալ ազգի ներկայացուցիչները չեն հանդիսանում»:

Այլ կերպ ասած, օրինակ՝ Սփիւռքահայերը ազգութեամբ Հայ են, բայց հայ ազգին չեն պատկանում...

Ինչպէս Արեւելցին կ'ասէր՝ «Եթէ դուք բան մը հասկցաք, ես ալ հասկըցայ»:

Թող ընթերցողը մեզ ների նիւթից այս «քնարական» շեղումը կատարելու համար, բայց կարծում ենք, որպէսզի է ցոյց տալ, որ նշուած «տարրական ճշմարտութիւնը» այնքան էլ «տարրական» չէ, որքան կարծում է Խանլարեանը եւ նման «տարրական ճշմարտութիւններն» են, որ հնարաւորութիւն են տալիս «Հէյդարովներին «պղտոր ջրում ձուկ որսալու»: Դա ապացուցում է հէնց ինքը՝ Խանլարեանը, ցոյց տալով, որ նշուած «տարրական ճշմարտութիւնը» չի արգելում «ազգային» ածականի օգտագործումը (որպէս ապացոյց նա մէջբերում է էնգելսին, որը օգտագործել է «հին ազգութիւններ», «հին ազգային սատանաներ» եւ այլ նման արտայայտութիւններ, նկատի ունենալով ամենեւին էլ ոչ կապիտալիզմի շրջանը):

Անդրադառնալով կրկին Շահ Աբբասին, Հէյդարովը նախ փորձում է արդարացնել նրա բռնապետի քաղաքականութիւնը եւ ապա, առանց որեւիցէ ապացոյցի յայտարարում է, որ իբր բռնագաղթեցուած Ադրբէջանցիների թիւն աւելի մեծ է եղել, քան Հայերինը: Մէջբերելով այլ հետազօտողների եւ յատկապէս՝ ռուս պատմաբանների կարծիքները, Խանլարեանը ցոյց է տալիս այդ յայտարարութեան անհիմնութիւնը եւս:

Հէյդարովը խիստ զայրանում է, որ Խանլարեանը համարձակուել է Ագուլիսը եւ Ջուղան Հայերի «բուն հայրենիք», «Նստակեաց վայրեր» համարել, որտեղից վերջինները բռնի արտագաղթեցուել են Պարսկաստան:

Ակնյայտ է, որ հէնց սա է Ադրբէջանցու «էլոյթ»ի բուն դրդապատճառը: Չէ՞ որ պարզ է, որ եթէ Ադրբէջանցիները ընդունեն, որ ներկայիս Նախիջեւանը (ինչպէս եւ Ղարաբաղը) պատմականօրէն միշտ հայկական հողեր են եղել, ապա ստիպուած կը լինեն զիջել դրանք: Բնական է, որ նրանք լռել չէին կարող, նամանաւանդ, որ գիրքը եւ Խանլարեանի մտքերը տպուած են ռուսերէնով եւ Մոսկուայում: Լռել՝ կը նշանակէր ողջ Պետութիւնով մէկ ընդունել այդ փաստերը, ուրեմն եւ հարկ էր սպասել, որ ինչ որ մի Հէյդարով յայտնէր Ադրբէջանի պաշտօնական կարծիքը, թէկուզ եւ գիտութեան դիմակի տակ:

Զնայած Ֆրանսիացին ասում է bonne bête fait pas bête, բայց չհամեմատել հնարաւոր չէ. Թուրքը մինչեւ օրս ընդունո՞ւմ է Եղեռնը, ընդունո՞ւմ է, որ գրաւել է համարեա ողջ Հայաստանը, որ Ադրբէջանցին ընդունի... Չի բացառւում, որ Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հարցերը միմեանց միջեւ քննարկելիս Ադրբէջանցիները հէնց իրենց «մեծ եղբօրն» են ընդօրինակում: Այսինքն՝ «Թուրքերին որեւիցէ մէկը մեղադրո՞ւմ է, որ մեզ մեղադրեն»: Անդրադառնանք, սակայն, Խանլարեանի պատասխանին: Նա գրում է. «Միթէ՞ կարելի է լրջօրէն համդէս գալ ու խօսել Ջուղայի ու Ագուլիսի որպէս Հայերի «բուն Հայրենիք», «Նստակեաց վայրեր» լինելու դէմ, երբ Ջուղան ու Ագուլիսը (Օսկիոխա) Նախիջեւանի ու այլ քաղաքների հետ միասին յիշատակւում են հին պատմիչների (օրինակ՝ Յովսէփ Ֆլավիացի) եւ միջնադարեան արաբ աշխարհագրագէտների (Իբն Խորդադբէ, Կուդամա, Իբն Ռուստէ) մօտ, որպէս հայկական քաղաքներ, յիշատակւում են դեռ Մովսէս Խորենացու (Ե. դար) «Հայոց պատմութիւն»ում ու Է. դարի հայկական աշխարհագրութեան եզակի աշխատութեան մէջ: Հէյդարովին, ըստ երեւոյթին, կարելի է»:

Ինչպէս նշում է Խանլարեանը, Հէյդարովը «մոռնալով» իր «քննադատութեան» բուն նիւթը, յօդուածի 10–11 սիւնակներից երեքը նուիրել է Ադրբէջանի պատմական աշխարհագրութեանը եւ Ադրբէջանցիների ծագումնաբանութեանը: Աւելին: Նա մեղադրում է Խանլարեանին, որ իբր վերջինս «չի ուզում» դիտել Ադրբէջանցիներին, որպէս ազգ, որին Խանլարեանը պատասխանում է, որ այս յայտարարութիւնը հնչում է առնուազն տարօրինակ: Ինչո՞ւ «չի ուզում»: Մենք ուղղակի մեր առջեւ նման խնդիր չենք դրել, քանի որ այն ոչ մի կերպ չի մըտնում Առաքել Դաւրիժեցու հետաքրքրութիւնների շրջանակի մէջ: Մեւրենդիրը շատ կոնկրետ էր, ծանօթացնել ռուս ընթերցողին «Գիրք պատմութեան»ի հետ»:

Հէյդարովին տհաճ է «Մեծ Հայաստան» արտայայտութիւնը: Խանլարեանը բացատրում է, որ օգտագործել է այս խիստ տարածուած արտայայտութիւնը (յիշատակում է ինչպէս հայ, նոյնպէս եւ արաբ, պարսիկ, վրացի, ռուս պատմիչների, որոնք բազմիցս օգտագործել են այն), նկատի ունենալով ոչ թէ ԺԸ. դարը (քանի որ այդ ժամանակ Մեծ Հայաստանը, որպէս աշխարհագրական հասկացութիւն, արդէն գոյութիւն չունէր), այլ աւելի վաղ շրջանը:

Խօսելով Հայ Առաքելական Եկեղեցու մասին Ագուլիսում, Խանլարեանը իրաւացիօրէն նշում է, որ վերջինս գտնւում էր Արեւելեան Հայաստանում: Այս հանգամանքը Ադրբէջանցին ինչ խօսք որ չէր կարող ընդունել: Նա գրում է. «Ինչպէս երեւում է, այն պատմական (կանխամտածուած կամ ոչ կանխամտածուած) խեղաթիւրումները, որոնք կարելի էր կարդալ տողերի միջեւ, այս դէպքում հեղինակի ծանօթագրութիւնների մէջ ըստանում են բացայայտ կանխամտածուած բնոյթ»:

Լակոնիկ եւ դիպուկ է Խանլարեանի պատասխանը. «Ի՞նչպէս է Հէյդարովին յաջողւում կարդալ «տողերի միջեւ», երբ նա դժուարութիւններ է ունենում սեւով սպիտակի վրայ գրածը կարդալիս»: Որպէս ծանրակշիռ «ապացոյց» այն բանի, որ Ագուլիսը եղել է ոչ թէ հայկական, այլ ադրբէջանական բնակավայր, Հէյդարովը խոշոր գիտական «յայտնագործութիւն» է կատարել, նշելով որ ԺԸ. դարի 70ական թուականներին իբր Ագուլիսի դատաւորը եղել է ադրբէջանցի Մուսաբէկը... Սրան նա աւելացնում է եւ այն, որ իբր Դաւրիժեցու ժամանակ Ագուլիսը մտնում էր ադրբէջանական բեկլերբեկութեան մէջ, Թաւրիզ կենտրոնով: Իրականում ողջ Նախիջեւանը այդ ժամանակ մտնում էր Չուխուր – Սահադի (այսինքն՝ Երեւանեան) վիլայէթի մէջ:

Ի՞նչ կարելի է ասել Ադրբէջանցու «յայտնագործութեան» վերաբերեալ: Հաւանաբար միայն այն, որ ըստ Հէյդարովի երկու դար յետոյ Վրացիները Ստալինին յիշելով պէտի ողջ Խորհրդային Միութիւնը պահանջեն, իսկ Հրեաները Կիսինջէրին վկայակոչելով՝ Ամերիկա՞ն ... (մեղա՛յ Տէր Աստուած): Պանթուրքիզմի տրամաբանութիւնն է, ի՞նչ կարող ես անել...

Դէմ է Հէյդարովը եւ Ատրպատական անուանը, հայհոյում է նա Խանլարեանին եւ այն բանի համար, որ վերջինս թուելով Հայերի հարեւաններին, Ադրբէջանցիներ գրելու փոխարէն՝ գրել է ալբանական ժողովուրդ եւայլն, եւայլն:

Աստուծոյն մնում է միայն գոհունակութեամբ աւելացնել, որ բոլոր հարցերում Ադրբէջանցին ստացել է իրեն արժանի պատասխաններ: Ճիշդ է, եզրափակելով, Խանլարեանը գրում է, որ «պարզ չեն միայն «գիտողութիւններ»ի հեղինակի ճիգերի պատճառները եւ նպատակները», բայց հասկանալի է, որ դրանք պարզ են ե՛ւ իրեն ե՛ւ բոլորին, սակայն այս մասին «բարձրաձայն չեն խօսում»: Այնինչ հարկ է վերջապէս խօսել եւ երբեմն նոյնիսկ բղաւել: Մինչեւ հիմա մեր լռութիւնը մեզ շատ թանկ է նստել...:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ԵՒ ՇՈՒԷՏԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եւրոպայի Հայոց կաթողիկոսական Պատուիրակ Բարձր Տ. Սերովբէ Արք. Մանուկեան ընկերակցութեամբ իր փոխանորդին՝ Գերշ. Տ. Գիւտ Եպս. Նագդաշեանի Շուէտ մեկնեցաւ Ուբրալթ, Նոյեմբեր 11ին, իր առաջին այցելութիւնը տալու այնտեղ նոր կազմուած գաղութին:

Սրբազան Հայրը Սթոքհոլմի Արլանտա օդանաւակայանին մէջ ընդունուեցաւ գաղութին վարչութեան ներկայացուցիչներուն եւ ժողովուրդին կողմէ:

Շուէտի հայ գաղութը վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին նոր կազմուած գաղութ մըն է եւ կը հաշուէ շուրջ հինգ հարիւր անձ, որուն մեծամասնութիւնը կը բնակի Սթոքհոլմ մայրաքաղաքին, իսկ միւս մասը Իւփսալա, Մալմօէ եւ Կէօթըպէրկ քաղաքներուն մէջ:

Ժամանման օրն իսկ Սրբազանը հանդիպում ունեցաւ գաղութի Մշակութային վարչութեան անդամներուն հետ, շուէտական Պետութեան կողմէ անոնց տրամադրուած կեդրոնին մէջ, եւ ծանօթացաւ գաղութի կեանքին եւ անոնց պայմաններուն:

Նոյն երեկոյեան, քաղաքին կարգ մը աւելի հինէն այդտեղ հաստատուած ազգայիններու հետ Սրբազանները հրաւիրուեցան Շուէտի մօտ Ֆրանսական դեսպանութեան անձնակազմէն՝ Օր. Լիտի Ղազէրեանի բնակարանը, ուր եւս խօսակցութեան նիւթ դարձաւ Շուէտի Հայոց կեանքն ու անոր կազմակերպութիւնը:

Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 12ին, առաւօտեան Սրբազան Հայրերը այցելեցին կարգ մը ընտանիքներու, մօտէն ծանօթանալու համար անոնց կեանքին, եւ Աստուծոյ ու եկեղեցւոյ օրհնութիւնը տալու անոնց տուներուն:

Երեկոյեան, Մշակոյթի իրենց սրահին մէջ, գաղութին կողմէ հացկերոյթ մը տրուեցաւ, որ աւելի ընտանեկան բնոյթ ունէր, որուն ընթացքին գործադրուեցաւ գեղարուեստական բաժին մը:

Գաղութին մէջ գոյութիւն ունի միայն Մշակութային Միութիւն մը, որճանչցուած է պետական իշխանութենէն, եւ Պետութիւնը անոնց տրամադրած է կեդրոն մը եւ կ'օժանդակէ անոնց:

Առ այժմ այս Միութիւնն է միայն, որ գովելի նուիրումով կ'աշխատի պահպանել գաղութին միասնականութիւնը՝ ըստեղծելով կրթական, մշակութային եւ մարզական կեանք մը:

Վարչութեան անդամները երիտասարդներէ կը բաղկանան, որոնք անձնուիրութեամբ եւ խանդավառութեամբ ու սիրով կ'աշխատին, որպէսզի հայ ոգին միշտ վառ մնայ մեր գաղութին մէջ:

Հացկերոյթի ընթացքին վարչութեան անունով Պր. Ժան Կիւրինեան բարի գալստեան խօսք ըրաւ, յայտնելով այս

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Ծննդեան 300ամեակին առիթով

(1676–1976)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՄԽԻԹԱՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐՆ ՈՒ ՀՈԳԻՆ

«Մանր գործերու դիմաց՝ անընկճելի էր, դժուարութեան հանդէպ՝ հնարագիտ, հաւատարապէս զուսպ եւ անխռով՝ յաջող կամ ձախորդ իրադարձութիւններու առջեւ. ո՛չ առաջինին դիմաց՝ չափազանց ուրախ, ո՛չ ալ երկրորդին դիմաց՝ տարապայման վհատող: Վիշտերու եւ տառապանքներու մէջ՝ համբերող ու տոկուն, տխուր եղելութիւններու դիմաց՝ անխռով, տեղի չէր տար տրտմութեան. ստիպողական գործերու մէջ անդանդաղ, միշտ անշփոթ ու խաղաղ, մեծամեծ ու դժուարին գործերու ձեռնարկող, բայց կշռադատ ու խոհական, առանց տարուելու անպարծութենէ, միշտ աշխատելով հասարակաց բարիքին ի նպաստ:

«Իմացական կարողութիւններով ալ գերազանցօրէն հարուստ եւ բեղուն էր Մխիթար Աբբահայր: Խելացի էր ու պայծառատես՝ նրբագին՝ խորհուրդներու քննութեան մէջ, կորովամիտ՝ պատճառաբանութեան մէջ, եւ յիշողութեամբ՝ շատ զօրաւոր: Ուսումնասէր էր, ու մինչեւ իսկ ծերութեան օրերուն՝ անձանձրոյթ կը պարապէր գիտական եւ փիլիսոփայական, աստուածաբանական ու մեկնողական հարցերով:

«Իսկ անոր հոգւոյն երկնապարգեւ հարստութիւնները թերեւս ա՛յն միայն կրնայ արժանաւոր կերպով ներկայացնել՝ որ անոր նման հոգի ունի: Մեծ էր, արդարեւ անոր հաւատքը՝ կենդանի եւ լուսաւոր, որով աներեւոյթ եւ հանդերձեալ իրերն անգամ պայծառ ու յըստակ կը նշմարէր. յոյսը՝ անվարան, որով ամուր կառչած արարչին ամենապարզ զօրութեան՝ աներկիւղ կը մնար կեանքի բոլոր եղելութիւններուն առջեւ. աստուածսիրութիւնը՝ բոցավառ ջահի նման մշտաբորբոք, որով իր փափաքներն հրավառ՝ զինք մեծամեծ գործերու կ'առաջնորդէին: Արդարեւ, լուսաւոր ջահի նման շողշողուն՝ կը լուսաւորէր ամէնքը:

«Ա՛լ ի՞նչ հարկ՝ խօսիլ անոր խոնարհութեան մասին, երբ ամէն տեսակ փառք ու պատիւ կամ համբաւ եւ մարդկային գովասանք՝ երազային ցնորքներ կը թըւէին իր աչքին. ի՞նչ հարկ՝ դրուատել անոր հոգեկան աղքատութիւնը, կամ երկրաւոր հարստութեանց հանդէպ տածած արհամարհանքը. ի՞նչ հարկ՝ ներբողել անոր հերոսական անյիշաչարութիւնը, համբերատար ժուժկալութիւնը ու անձնուէր, անսպառ զոհողութիւնը. հուսկ՝ Ս. Կոյս՝ Աստուածամօր հանդէպ ջերմեռանդ բարեպաշտութիւնը» (Պատմութիւն կենաց եւ վարուց Տեառն Մխիթարայ Սեբաստացւոյ, տպ. Վենետիկ – Ս. Ղազար, 1810, էջ 284–292):

ՄԽԻԹԱՐԻ ԼՈՅՍԸ

Հոգեկան բազմատեսակ խորհուրդներու ներդաշնակ համերգ մըն է Մխիթարի լոյսը, որ Ողիմպեան ջահի նման կը պլպլայ այսօր ալ անոր կենդանագործ դամբանին վրայ: Կը պլպլայ նաեւ բոլորիս սրտին մէջ՝ անեղծ հաւատքով, կիրակմուտքի ծիրանի յոյսերով, վառ հայրենասիրութեամբ:

(Շար. – 13)

…ութիւ գաղութին ուրախութիւնը, որմէ յետոյ Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազան Հայրը ներկաներուն քաջալերական խօսքեր ըրաւ, յորդորելով որ անոնք աւելի ամուր հիմերու վրայ կազմակերպուին՝ իրենց առաջին քայլերուն մէջն իսկ, հրաւիրելով զանոնք մնալ միշտ նախանձախնդիր իրենց ազգային եւ եկեղեցական աւանդութիւններուն եւ սրբութիւններուն:

Կիրակի, Նոյ. 13ը պատմական եւ միշտ յիշատակելի օր մը պիտի մնայ Շուէտի հայ գաղութին համար, վասնզի առաջին անգամն էր որ այդ օրը հայկական պատարագ պիտի մատուցուէր Սթոքհոլմի մէջ եւ ամբողջ Հայութիւնը հոն հաւաքուած, պիտի հաղորդուէր իր նախահայրերու հաւատքին եւ պիտի ապրէր ազգային զգացումներով խանդավառ ժամեր:

Շուէտի եկեղեցւոյ իշխանութիւնը այդ օր Հայերուն տրամադրած էր Սոֆիա չքեղ եկեղեցին, ուր պիտի մատուցուէր պատարագը:

Ժամը մէկէն առաջ արդէն Սթոքհոլմի եւ մօտակայ շրջաններու Հայութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ հոն եկած էր:

Ժամը մէկին սկսաւ պատարագը, որուն ներկայ էին նաեւ Սոֆիա եկեղեցւոյ հոգեւոր տեսուչը՝ Հայր Էրիքսոն, որ մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերէ Հայերուն նկատմամբ եւ ամէն ձեւով կ՚աշխատի օգտակար ըլլալ անոնց, նաեւ Շուէտի եկեղեցիներու արտաքին յարաբերութիւններու նախագահը՝ Փրիմարիոս Գարլսոն եկեղեցականը, որ միեւնոյն ատեն կառավարութեան ներկայացուցիչն է օտար եկեղեցիներու մօտ:

Պատարագը թէեւ երգեցիկ մասնաւոր խումբ մը չունէր, սակայն շատ խորհրդաւոր եւ տպաւորիչ եղաւ, որուն ընթացքին ներկաներուն մեծ մասը Սուրբ Հաղորդութիւն ընդունեցաւ:

Սրբազան Հայրը այս առթիւ տուաւ իր քարոզը, ուր պատկերացուց Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ծագումը, աստուածային յայտնութեամբ անոր հաստատութիւնը եւ անոր կատարած բարեբար դերը մեր ժողովուրդի կրօնական եւ մշակութային կեանքին մէջ, եւ զայն՝ եկեղեցին, որակեց «տունն Աստուծոյ եւ Ազգին», ինչպէս միշտ որպէս այդ՝ փորձառական իմաստութեամբ մեր ժողովուրդը նկատած է զայն:

Սրբազանը եզրակացուց. «Այս նորակազմ գաղութը իր նկարագիրն ու ինքնութիւնը պահպանելու համար անհրաժեշտ է, որ ան կապուած մնայ իր հայրերու հաւատքին եւ իր ազգային ոգիին՝ Աստուծոյ եւ Ազգին, եւ կազմակերպուիլ իբրեւ համայնք այս ոգիով եւ սկզբունքով»:

Յաւարտ պատարագին, Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազանը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ եկեղեցիներու ներկայացուցիչին՝ Հայր Գարլսոնի հետ, խորհրդակցելու եւ իմանալու համար թէ ինչ միջոցներով Շուէտի եկեղեցին եւ կառավարութիւնը կրնան օժանդակել այս նորակազմ գաղութին եւեկեղեցիին:

Հայր Գարլսոն յայտնեց, որ Պետութիւնը շատ բարեացակամ է նորեկ գաղթականներու նկատմամբ, մասնաւորաբար եւ առաւել չափով անոնք կրնան օժանդակել այն եկեղեցիներուն, որոնք երեք հազարէն աւելի թիւ մը կը կազմեն. բայց խոստացաւ որ պիտի աշխատի, հակառակ անոր որ Հայերը հինգ հարիւրէն աւելի թիւ մը չեն ներկայացներ, ամէն կերպով ապահովել օժանդակութիւնը թէ՛ Պետութեան եւ թէ մանաւանդ եկեղեցիին:

Այս հանդիպումէն ետք, պատարագին բոլոր ներկայ եղողները հաւաքուեցան մշակութային սրահին մէջ, կրկին իրարու քով ըլլալու եւ հաւաքական ու կրօնական եւ ազգային մթնոլորտի մը մէջ հաճելի ժամանակ մը անցուցին:

Այս առթիւ Սրբազանը կրկին առիթն ունեցաւ տեղւոյն ազգայիններուն եւ Վարչական Մարմնոյն հետ գաղութին լաւագոյն ձեւով կազմակերպութեան համար խօսակցութիւններ ունենալ:

Այս ձեւով փակուեցաւ Սթոքհոլմի Հայոց այցելութեան պաշտօնական այս մասը, որ յիշատակելի եւ տպաւորիչ պիտի մնայ բոլորին սրտին եւ հոգիին մէջ:

Նոյն երեկոյեան, Սրբազանները հրաւիրուած էին Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազանի Երուսաղէմի նախկին աշակերտներէն եւ Շուէտի Մշակութային վարչութեան ատենապետ՝ Պր. Վազգէն Պօղոսեանի տունը՝ կարգ մը ազգայիններու հետ, որպէս ողջերթի երեկոյ: Այստեղ եւս խօսակցութիւնները կեդրոնացան միշտ այս նոր գաղութի կազմակերպութեան եւ արդիւնաւոր գործունէութեան շուրջ:

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 14ին, Սրբազանները Փարիզ վերադարձան՝ լաւագոյն տպաւորութիւններով եւ գոհունակութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈՂԷՆ ԵՐԿԻՆՔ

(Քերթուածներ)

Գրեց՝ Մկրտիչ Հաճեան

(Արժանացած Ալեք Մանուկեան» 1977ի գրական մրցանակի):

×

ՃԵՂՔՈՒԱԾ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ

Արձակ էջեր, գրեց՝ Վեհանոյշ Թէքեան, տպարան Սեւան, Պէյրութ, 1977:

Հաճելի պահեր Կապոյտ Խաչի հետ

Կիրակի, Նոյ. 20ին, Սոֆիթէլ պանդոկի ընդարձակ մէկ սրահին մէջ, տեղի կ՚ունենար ճաշ մը, զոր ամէն տարի կը սարքէ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, այս անգամ ի նպաստ Պելֆոնթէնի արձակուրդի կայանին:

Ութսունի չափ սեղանակիցներ համախմբուած էին հոն, վայելելու համար հայրենական եւ ընտանեկան մթնոլորտով քաղցր ժամեր: Պ. Գ. Ամիրայեան, իրեն յատուկ ջերմ խօսքերով, շնորհաւորեց վերջ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի անդամուհիները, որոնք ոչ մէկ ջանք կը խնայեն յարատեւօրէն, հաճելին միացնելու համար օգտակարին, խօսելու կը հրաւիրէր մասնաճիւղի քարտուղարուհին՝ Տիկին Գարոյեան որ կ՚ըսէր.— Այսօր ուրախ ենք յայտնելու թէ Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանին մէջ երկու սան կը պահենք. մէկը մանչ, միւսը աղջիկ: Պէտք չէ մոռնանք տեղեկացնելու ու որ առանց բացառութեան Լիբանանի բոլոր դպրոցները վճարովի են: Մի քանի ամիս առաջ, ճեմարանի տնօրէնը Փարիզ կը գտնուէր, այս առիթէն օգտուելով, իրեն կը յանձնէինք 1977 – 78 տարեշրջանի երկու սաներու տարեթոշակը: Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը բացաւ նաեւ իր դպրոցը Հոկտ. 12ին, Մշակոյթի Տան մէջ, ուսուցչութեամբ Օր. Սիլվա Էպլիղաթեանի: Բացման օրը ունեցանք միայն հինգ աշակերտներ, իսկ այժմ քանի կը հասնին արձանագրութիւնները: Յետոյ խօսք կ՚առնէր Շրջ. վարչութեան նախագահուհի Տիկ. Թադէոսեան, որ ջերմապէս կը շնորհաւորէր մասնաճիւղի ընկերուհիներու տարած աշխատանքը: Տարիներու աշխատանքով հասնիլ արդիւնքի մը որ իր որոշ նպաստը բերած է մեր ազգային կարիքներուն վերաբերեալ հարցերու, մասնաւորապէս ազգապահպանման գետնի վրայ: Սերունդ մը հասցուցած է որ այսօր կը հետաքրքրուի հաճայքով հայկական հարցով, կարծեմ թէ արհամարհելի չէ: Այդ սերունդն է որ ահա Ա. Բ. Գ.ի դասընթացքներու շնորհիւ, ինքզինքը Հայ կը զգայ, կը հպարտանայ իր ծագումով եւ ինքն ալ իր կարգին պիտի ձգտի գալոց սերունդը կերտել հայկական շունչով եւ դրոշմով: Մեր ժողովուրդի գոյատեւման համար, պարտինք պայքարիլ ներկայ դարուն ըստեղծուած ամէն տեսակի խոչընդոտներուն դէմ յաղթահարելով, շարունակելու համար մեր երէցներուն մեզի ժառանգ թողած սուրբ գործը: Հայ կինը միշտ գիտակից է եղած իր կոչումին

Խրախուսիչ խօսքեր կ՚ուղղէր նաեւ Տիկին Գ. Փափազեան, ջատագովելով բոլոր անդամուհիներու զոհաբերական ոգին, շատ յաճախ յոգնեցուցիչ պայմաններով:

Ճաշը կը համեմուէր գեղարուեստական շատ գողտրիկ վայելքով մը, շնորհիւ համակրելի զուգերգիչներուն՝ Վիգէնին և Ցարութի, որոնք իրենց կիթառով պիտի երգէին ազգային եւ ժողովրդական սիրուած երգեր, նոյնպէս երգելով իրենց հաճելի մասնակցութիւնը կ՚ընծայէին, Տիկիններ Բալուեան, Ամիրայեան, Պասմաճեան եւ Գարակէօզեան:

Մութը կոխած էր արդէն, եւ աւարտումի ժամն ալ հասած, ամէնէն դժուարն էր՝ բաժնուիլ այդ հայկական հաւաքոյթէն, ու կը մխիթարուէինք ցանկալով որ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը պիտի չուշանայ նոյն կարգի սփոփարար պահեր շնորհելու բոլորիս:

ԳԵՂԱՄ

Լուր – տեղեկութիւն

Ռոմանի Նօթր – Տամ տը Լուբտ եկեղեցւոյ (Դեկտեմբեր 6) եւ Վալանսի Թատրոնին մէջ (Դեկտեմբեր 7) տեղի կ՚ունենայ բացառիկ նուագահանդէս մը, որուն կը մասնակցին Ռոմանի Նուագահանդէսներու Ընկերութեան նուագախումբը (65 արուեստագէտ) եւ Ռոմանի Նուագարանային Համոյթը (14 արուեստագէտ), զորս կը ղեկավարէ Ալեքսանտր Սիրանոսեան: Ցայտագրին մաս կը կազմեն թաւջութակահար Անտրէ Փուլէ եւ երաժիշտ – դաշնակահար Առնօ Բաբաջանեան:

Նուագացանկին վրայ է Ա. Բաբաջանեանի «Հերոսական գեղօն»ը՝ դաշնակի եւ նուագախումբի համար գրուած, զոր կը մեկնաբանէ հեղինակը իբրեւ առաջին ունկնդրութիւն Ֆրանսայի մէջ: Կը մեկնաբանուին նաեւ Վիվալտիի Մի մինէօր քոնչերթօն, Կոմիտասի հայկական ժողովրդական մեղեդիները, Կրիկի Փէռ Կիւնթ Ա. սիւիթը:

Ռոմանի Նուագարանային Համոյթը, որ հիմնուած է 1973ին Ալ. Սիրանոսեանի կողմէ, այլազան շրջաններու մէջ բազմաթիւ նուագահանդէսներու կարգին, յիշատակելի ելոյթ մը ունեցաւ Հոկտեմբեր 9ին, Կիրակի առտու Ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանէն՝ Կոմիտասի նուիրուած յայտագրի ընթացքին:

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (467)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՆԷԾՔԸ

Դաւադիրները եւ դուքսին բարեկամները անտարբերօրէն իրարու հետ խօսելով, աչքերնուն պոչովը զիրար կ՚ուսումնասիրէին:

Երբեմն այլանդակ լռութիւն մը կը տիրէր, փոթորիկէն առաջ տիրող լռութեան նմանող փոթորկալից լռութիւն մը: Յետոյ դարձեալ խօսակցութիւնը կը սկըսէր, տեսակ մը ջղային խօսակցութիւն որ անձկութեան յատկանիշն էր:

Ամէն ոք իր փայլփլուն զգեստներուն տակէն երկաթէ զրահներ հագած էր, ամէն ոք պողպատէ թելերով հիւսուած լանջակապեր անցուցած էր կուրծքին, ամէն ոք պատրաստուած էր գաղտնի պատերազմին:

Ցանկարծ դուռ մը բացուեցաւ, այն դուռը ուրկէ ինը տարի առաջ Ռօլան Քանտիանօ դուրս ելած էր Լէոնորի վերջին մնաս բարովը տալէ յետոյ, եւ Ֆուքարի, զգեստաւորուած, թագը «գլուխը եւ դքսութեան կնգմենին (մուշտակէ վերարկու) ուսերուն վրայ, սուրը մէջքին ներս մտաւ:

Երկու արարողապետներ մեծ կնգմենիին փէշերը բռնած էին ետեւէն:

Մեծ արարողապետը առջեւէն կը քալէր, որուն կը հետեւէին վեց բարապաններ, որոնց ետին կեցած էր Ֆուքարի, եւ Ֆուքարիի ետին ալ ուրիշ վեց բարապաններ:

Այս շքախումբին կը հետեւէին դքսութեան պալատին բարձրաստիճան պաշտօնեաները, որոնք եւս շրջապատուած էին բարապաններով:

Քառասուն հսկայ գեղարդակիրներ մուտքը գոցեցին:

Ֆուքարի վեհապետական քալուածքով մը առաջ անցաւ:

Անմիջապէս տասներկու դրանիկներ շեփորներ հնչեցուցին:

Երբ Ֆուքարի այսպէս զգեստաւորուած, ձեռքը սուրին կոթին, ներս մտաւ, ներկաները մեծապէս տպաւորուեցան:

Դուքսին բարեկամները խանդագին բացագանչութիւններ արձակեցին, իսկ դաւադիրները լռեցին:

Բայց Ալթիէրի գոչեց.

— Կեցցէ՛ դուքսը...

Ֆուքարի անոնց միտքը հասկցաւ, որովհետեւ բոլոր պոռացողներուն աչքերը իրենց պետին՝ Ալթիէրիի դարձած էին:

Դրանիկները դարձեալ շեփորեցին:

Յետոյ, մեծ արարողապետը հանդիսաւոր շարժում մը ըրաւ որուն վրայ խոր լռութիւն մը տիրեց:

Ասոր վրայ, Տասներու Խորհուրդին անդամները դուքսին կողմը յառաջանալով բարեւի կեցան:

— Ողջոյն ձեզ, մեր օրէնքներուն ո՛վ արթուն պահապանները, ըսաւ Ֆուքարի պատասխանելով անոնց: Ողջոյն ձեզ, հաւատացեալներուն ով լուսոյ շաւիղները եւ դաւաճաններուն ով սարսափազդու թշնամիները:

Դուքսը այս բառերը այնպիսի դողդոջուն եւ ազդու ձայնով մը արտասանեց որ, Ալթիէրի, որ կը պատրաստուէր իր կարգին անոր մօտենալ, պահ մը վարանեցաւ ու դեղնեցաւ, իսկ միւս դաւադիրները, կամաց մը իրենց դաշոյնին մօտեցուցին ձեռքերնին:

Բայց Ալթիէրի հասկնալով որ վտանգը պայթելու մօտ էր, անմիջապէս բարձր ձայնով մը յայտարարեց.

— Իմ սպաներս եւ ես ձերդ բարձրագոյն վսեմութեան կատարելիք արարողութեան ներկայ գտնուիլը պատիւ կը համարինք:

— Ձեր ներկայութիւնը պիտի աւելցնէ փայլը այն արարողութեան, որ պիտի կատարուի պահ մը յետոյ, պատասխանեց Ֆուքարի: Շնորհակալ եմ ընդհանուր հրամանատար, ձենէ եւ ձեր սպաներուն շնորհակալութիւն կը յայտնեմ:

Յետոյ կղերական դասուն զանազան ներկայացուցիչները առաջ անցնելով իրենց կարգին բարեւի կեցան եւ շնորհաւորեցին դուքսը:

Աւագ արարողապետը դասաւորման գործով զբաղած, իւրաքանչիւրին իր տեղը ցոյց տալով շքախումբը կը կազմէր:

Բայց Ալթիէրին բացառութիւն կազմեց խումբին մէջ: Դուքսին փափաքին վրայ ան իր քովը կեցաւ:

Երբ այս պատրաստութիւնները աւարտեցան Սուրբ Մարկոս եկեղեցիին զանգակները սկսան բարձրագոչ ղօղանջել:

Մեկնումի նշանը տրուած էր:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկ. Իրիս Փափազեան – Պիւլ-պիւլեան, զաւակները՝ Է. Թիէօ, Ժաք Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Ճերմակեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի Դեկտեմբեր 4ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցիին մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Վ. Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Գըլըճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն եւ քեռայրին՝

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՎԱՐՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, Կիրակի առտու, Դեկտ. 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս Կիրակի, Դեկտ. 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կեսարիոյ առաջնորդ ՏՐԴԱՏ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԵԱՆԻ յիշատակին նաեւ Կեսարիոյ եւ շրջանի 1896ին կոտորածի զոհերուն:

GALERIE FRAMOND

3, Rue des St-Pères — 75006 PARIS

KAZANDJIAN

œuvres récentes

du 17 Nov. au 17 Décembre

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

Տօնակատարութիւն Սրբոցն Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի տօնին

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ Թաղի և շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդին եւ ազգային մարմիններուն թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ Կիրակի, Դեկտ. 4 կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց, որոնք ծառայեցին Թաղին եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ՚ընէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11ին, հոգեհանգիստ 11·50ին:

ԾԱՆՕԹ.— Մատաղի մասնակցիլ փափաքողները թող հաճին դիմել Թաղականութեան:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կրան-Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը, առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ՝ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նուիրատուներու եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի Դեկտեմբեր 4: Ժամերգութիւն ժամը 8·30ին պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11·30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՇԱՀԱՆ Խաչակիր Քհնյ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ, Դեկտ. 3, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին և աղօթելու Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ՖՐԱՆՍ. ՃԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ
Խորհ. Հայաստանը

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 12·15էն սկըսեալ Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն «Կլոր Սեղան» Հայաստանի շուրջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Դեկտ. 3, Շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Պառ տը լա Կառ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի, Նոյ. 30, ժամը 20·30ին, Տիկին Պապիկեանի բնակարանը, 20 Ռիւ տիւ Ֆոսէ տը լ՚Օմոն, Անիէռ:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի (Դեկտ. 4) պատարագ կը մատուցուի:

ՏԻՐԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ճաշարաններ

PIZZA OSKIAN ընդարձակ սրահով, յարմար խմբական խրախճանքներու եւ ընկերական հաւաքոյթներու:
139, rue St. Honoré Paris 1er tél. 260 23 80

ILE DE CRETE հայկական եւ յունական խոհանոց
10, rue Mouffetard Paris 5e tél. 326 31 37

ARCHE DE NOE
42, rue Descartes Paris 5e tél. 329 68 83

Խանութներ արեւելեան ուտեստեղէններու

ՏԻՐԱՆ Ա. 26, rue de Trévise Paris 9e
tél. 770 38 63

ՏԻՐԱՆ Բ. 18, rue de Chabrol Paris 10e
tél. 770 26 55/6

Ծանօթ. Տիրան Բ. իր դռները բացաւ Նոյեմբեր 7ին Հաստատութիւնը՝ որ միակ ներածողն է կրետական գինիներու, իր յարգոյ յաճախորդներուն մէկ շիշ կրետական գինի կը նուիրէ առաջին գնումին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՕՐԵՐ

ԼԻՈՆ

Կազմակերպուած 2, 3 եւ 4 Դեկտ. «Հայերէն խօսուն թատրոն»ին կողմէ Ազգ. Միութեան սրահին մէջ, Արմէնի փողոց, թիւ 40, Լիոն 3րդ:

Այս երեք օրուան ընթացքին նկարներու, քանդակներու եւ լուսանկարներու ցուցահանդէս (Պէրպէրեանի, Ռաժաք Օհանեանի, Թորոսի, Օհանեան Ժիւլիէնի, Քոպոյեանի, Մուրատեանի գործերուն). ցուցադրութիւն նաեւ արժէքաւոր գիրքերու եւ սալերու:

Բացում ցուցադրութեան Դեկտ. 2 ժամը 18ին:

Ուրբաթ, Դեկտ. 2, ժամը 21ին, բանախօսութիւն զարդանկարչութեան մասին եւ տեսափոխիթիֆներու լուսարձակում Ա. Պէրպէրեանի կողմէ:

Շաբաթ, Դեկտ. 3, ժամը 21ին, բանախօսութիւն Ռուբէն Մելիքի կողմէ, հայկ. բանաստեղծութեան մասին:

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 15ին, Մոլիէռ սրահին մէջ նուագ, Փարիզի «Զարթօնք» նուագախումբին կողմէ:

«Հայկական խօսուն թատրոն»ը ձեզ կը հրաւիրէ խուռներամ ներկայ գտնուիլ այս հանդիսութեանց, ծանօթանալու եւ տարածելու համար հայկական մշակոյթը:

JOURNÉES CULTURELLES ARMÉNIENNES

Sous le patronnage de la célèbre comédienne Rosy Varte et du journal « Arménia » et sous la présidence d'honneur de M. Gazarian, le *Théâtre d'Expression Arménienne* présente les 2, 3 et 4 Décembre (salle communautaire, 40 Rue d'Arménie, Lyon 3e), un programme culturel unique ayant pour thèmes Art, Littérature et Musique.

— Pendant les trois jours : Exposition de peintures, sculptures, photographies (Berberian, Rajak Ohanian, Toros, Ohanian Julien, Koboyan, Mouratian). Exposition de livres d'art et de disques.

Vernissage Vendredi 2 Décembre à 18 heures.

— Vendredi 2 Décembre à 21 h., conférence de A. Berberian : « Enluminures arméniennes — Motifs décoratifs » avec projection de diapositives.

— Samedi 3 Décembre à 21 h., conférence de Rouben Mélik : « La poésie arménienne ».

— Dimanche 4 Décembre à 15 h.— salle Molière : Musique avec l'orchestre « Zartong » de Paris.

Le Théâtre d'Expression Arménienne vous invite à participer nombreux à cette manifestation afin d'œuvrer pour la reconnaissance de la culture arménienne.

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, 75017 PARIS

Vendredi 2 Décembre à 20 h. 30

CINE-CLUB

« LE LIMIER » de J. L. Mankiewicz
(USA - 1972)

avec Laurence Olivier et Michaël Caine
Participation aux frais : 10 Fr
Membres et étudiants : 8 Fr.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ Դեկտեմբեր 24, Փալմա սրահը:

pour animer

vos soirées, vos galas,

vos réunions de société

le chanteur-compositeur et son orchestre **NORAÏR**

avec le mini-show RUSSIAN - TZIGANE

RENSEIGNEMENTS :

PALOUYAN 9, rue de Trévise Paris 9e 523 24 97
JEAN MADO 13, rue Poissonnière Paris 2e 236 31 48

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salnns de l'Hôtel George V, 31 Avenue George V — PARIS (8e)

BEDIK ET SON ORCHESTRE

LES TZIGANES IVANOVITCH

Մուտք 35 փրանք, ուսանողներու 25 փր.